МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет адвокатури та антикорупційної діяльності
Кафедра організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

МАТЕРІАЛИ
XVI Міжнародної науково-практичної конференції

30 жовтня 2026 року,
м. Одеса

Одеса
«Юридична література»
2026

УДК 347.965(477)(063)
А288

Редакційна колегія:

Н. М. Бакаянова, завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури (голова);
І. О. Кісліцина, доцент;
М. О. Кравченко, доцент;
О. Г. Свида, доцент;
П. М. Синиции, доцент;
О. О. Храпенко, доцент;
Л. П. Нестерчук, старший викладач;
Р. Р. Щербатий, старший викладач;
Т. А. Понурко, асистент

Рекомендовано до друку вченою радою Національного університету «Одеська юридична академія» *(протокол № 2 від 7 вересня 2026 р.)*

Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матер. XVI
А288 Міжнар. наук.-практ. конф. (30 жовтня 2026 р., м. Одеса) / ред. кол.: Н. М. Бакаянова (гол.), І. О. Кісліцина, М. О. Кравченко [та ін.]. – Одеса : Юридична література, 2026. — 872 с.

ISBN 978-966-419-481-2

У збірнику містяться матеріали доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє», яка відбулася 30 жовтня 2026 р. у Національному університеті «Одеська юридична академія». Доповіді учасників присвячені актуальним питанням адвокатури і здійснення адвокатської діяльності в Україні, історії адвокатури, діяльності Національної асоціації адвокатів України, проблемам і перспективам розвитку адвокатського самоврядування, правилам адвокатської етики та юридичній відповідальності адвокатів, зарубіжному і міжнародному досвіду організації та діяльності адвокатури.

УДК 347.965(477)(063)

Відповідальність за зміст та достовірність поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники та рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978-966-419-481-2

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2026

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

учасникам XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»

Шановні учасники конференції!

Радий вітати вас на XVI Міжнародній науково-практичній конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє», яка вже понад півтора десятиліття об'єднує в стінах Національного університету «Одеська юридична академія» провідних учених, адвокатів, всіх правників, кому небайдужі розвиток правничої професії, утвердження верховенства права і майбутнє української державності.

Є наукові традиції, значення яких із плином часу набуває особливої глибини. Саме до таких належить наша щорічна конференція, незмінна назва якої сьогодні звучить напрочуд актуально, адже минуле дає нам розуміння цінності професійних традицій, сучасність випробовує їхню міцність, а майбутнє вимагає далекоглядності, наукової обґрунтованості та готовності до змін.

Цьогорічна конференція відбувається в особливо відповідальний для української адвокатури період. В умовах повномасштабної війни, безпрецедентних викликів для системи правосуддя та послідовного наближення України до членства в Європейському Союзі дедалі очевиднішим стає усвідомлення того, що незалежна, професійна й

інституційно спроможна адвокатура є одним із наріжних каменів демократичного суспільства.

Знаковою подією цього року стало підписання Україною Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката – першого міжнародного договору, присвяченого комплексному захисту адвокатської професії, що засвідчив якісно новий рівень міжнародного визнання суспільної ролі адвокатури і закріпив важливість її незалежності, самоврядності, професійних гарантій та захищеності адвокатів від неправомірного втручання в їхню діяльність. Водночас її підписання ще не означає набуття нею обов'язкової сили для нашої держави, адже попереду завершення необхідних внутрішньодержавних процедур і ратифікація Верховною Радою України. Саме тому особливого значення набуває послідовність державної політики, спрямованої на належне впровадження міжнародних гарантій незалежності адвокатури в національне законодавство, адже значення Конвенції виходить далеко за межі забезпечення прав представників окремої професії: захищаючи адвоката, демократична держава утверджує право кожної людини на професійну правничу допомогу, справедливий суд і безперешкодний доступ до правосуддя.

Особливого виміру ці положення набувають у контексті реформи адвокатури. Схвалена Кабінетом Міністрів України Дорожня карта з питань верховенства права визначила вдосконалення законодавства про адвокатуру одним із напрямів реформування сектору правосуддя на шляху європейської інтеграції. На порядку денному перебувають питання розвитку адвокатського самоврядування, забезпечення прозорості та підзвітності його інституцій, удосконалення процедур доступу до професії, зміцнення професійних гарантій і приведення національного правового регулювання у відповідність до європейських стандартів.

Реформування такого важливого правозахисного інституту потребує особливо виваженого й відповідального підходу. Його успіх не може вимірюватися лише кількістю законодавчих новел чи швидкістю їх ухвалення. Справжнім критерієм результативності має стати здатність запропонованих змін зміцнити незалежність адвокатури, підвищити довіру суспільства до професії та забезпечити ще вищий рівень захисту прав людини. Саме тому оновлення законодавства повинно ґрунтуватися на належному науковому осмисленні, конструктивному діалозі з професійною спільнотою та врахуванні якнайкращого європейського досвіду.

Важливо, що Національна асоціація адвокатів України бере активну участь в обговоренні майбутніх законодавчих змін, представляє позицію української адвокатури на міжнародній арені та пропонує власні підходи до вдосконалення професійного самоврядування.

Такий діалог має особливу цінність, адже майбутнє адвокатури неможливо вибудувати без належного врахування досвіду тих, хто щоденно забезпечує захист прав та інтересів людини.

Національний університет «Одеська юридична академія» незмінно розглядає розвиток адвокатури як один із пріоритетних напрямів своєї наукової та освітньої діяльності. Багаторічна співпраця Університету з Національною асоціацією адвокатів України, спільні наукові ініціативи, підготовка майбутніх правників і залучення досвідчених адвокатів до освітнього процесу є переконливим свідченням того, наскільки плідним може бути поєднання академічної думки з живим досвідом юридичної практики.

Переконаний, що XVI Міжнародна науково-практична конференція стане простором для формування нових підходів, конструктивних пропозицій і спільного бачення майбутнього професії. Саме на перетині наукового пошуку, практичного досвіду та міжнародного співробітництва мають народжуватися рішення, спроможні відповідати викликам часу.

Висловлюю щиру вдячність українським і зарубіжним колегам за незмінну зацікавленість у нашій конференції, готовність ділитися знаннями, досвідом і власним баченням розвитку адвокатури. Особливо цінним є те, що навіть у складних умовах воєнного сьогодення ми зберігаємо традицію відкритого наукового спілкування, зміцнюємо професійні зв'язки та продовжуємо спільну працю заради утвердження верховенства права і справедливості.

Бажаю всім учасникам конференції натхненної та плідної роботи, змістовних наукових дискусій, сміливих ідей, нових професійних здобутків і невичерпної віри в силу права. Нехай результати нашої спільної праці стануть вагомим внеском у розвиток української адвокатури, зміцнення її авторитету та розбудову демократичної, правової, європейської України!

З повагою

Президент
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України
Сергій КІВАЛОВ

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ГОЛОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ, РАДИ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

учасникам XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»

Щиро вітаю всіх учасників XVI Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє». Уже шістнадцятий рік поспіль Одеса збирає адвокатів, науковців, студентів і представників державних інституцій для фахової розмови про професію. Дякую Національному університету «Одеська юридична академія» та Раді адвокатів Одеської області за вірність традиції, яку не перервала навіть війна.

Цьогорічна конференція особлива. Слово «майбутнє» в її назві сьогодні має конкретні обриси. Українська адвокатура завершує роботу над новою редакцією профільного закону. Те, що роками обговорювали на цьому форумі як перспективу, нині стає реальністю.

Європейський вимір. 9 березня 2026 року Україна підписала Конвенцію Ради Європи про захист професії адвоката. Це перший міжнародний договір, що системно закріплює гарантії нашої професії, і попереду його ратифікація. Паралельно триває виконання Дорожньої карти з питань верховенства права. Вона передбачає ухвалення закону про адвокатуру в IV кварталі цього року, і Національна асоціація адвокатів України визначена одним зі співвиконавців. І для нас принципово, що адвокатура є повноправним суб'єктом реформи, як це і передбачає Конвенція.

Робоча група НААУ, до якої увійшли й народні депутати України, працювала над проєктом у постійному діалозі з європейськими колегами. 1 жовтня в Брюсселі ми представили ключові положення майбутньої реформи. Окремі розділи передали на оцінку Раді адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) та адвокатурам держав — членів ЄС.

І хоча в Європі немає єдиного закону про адвокатуру, існують спільні принципи: незалежність, самоврядування, професійна таємниця, доброчесність, справедливі процедури. Тому для нас європейська інтеграція має означати спільну мову цінностей.

Від декларації — до захисту. Закон 2012 року заклав сучасний фундамент української адвокатури, і ми його розвиваємо. Права й гарантії адвокатської діяльності прописані добре. Проте практика останніх років переконливо показала: гарантія, порушення якої не має наслідків, лишається декларацією.

Обшуки без належного захисту адвокатської таємниці, перешкоди в доступі до клієнта, публічне ототожнення адвоката з тим, кого він захищає, — за кожним таким випадком стоїть людина, яка залишилася без повноцінного захисту.

Тому одне з головних завдань реформи — дати гарантіям дієві інструменти захисту. Порушення прав адвоката повинно мати реальні правові наслідки, а професійне самоврядування — можливість реагувати швидко й ефективно.

Ми послідовно наголошуємо: незалежність адвоката — не корпоративний привілей. Вона є необхідною умовою права кожної людини на захист, правничу допомогу і справедливий суд.

Доброчесність як продовження етики. Символічно, що в межах конференції відбудуться Бронзовські читання «Питання адвокатської етики». Пам'ять про видатного адвоката Йосипа Бронза нагадує, що репутація професії тримається на щоденному виборі кожного з нас.

Доброчесність — одне з ключових понять Дорожньої карти, і ми підтримуємо високий стандарт доброчесності адвоката. Проте адвокат не є суддею, прокурором чи державним службовцем, він не наділений владними повноваженнями. Його функція — незалежно захищати права та інтереси клієнта. Тож критерії доброчесності для адвоката також не можуть механічно копіювати ті, що створені для представників державної влади.

Для адвоката доброчесність — професійний стандарт, який виростає з етики: чесність, сумлінність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, компетентність. Вона має бути чіткою і перевірюваною. Але вона не повинна перетворюватися на оцінку поглядів адвоката, його правової позиції чи того, кого він захищав. Інакше інструмент довіри стане інструментом тиску.

Саме тому ми пропонуємо закріпити в законі чотири вичерпні критерії доброчесності для кандидатів до органів адвокатського самоврядування: відсутність обвинувального вироку за умисний злочин, відсутність чинного дисциплінарного стягнення, виконання обов'язку безперервного професійного розвитку та своєчасна сплата щорічних внесків протягом останніх п'яти років. Кожен із них можна перевірити за даними реєстрів адвокатури, а не за враженнями чи репутаційними оцінками. Кожен відображає те, що для професії справді важливо: повагу до закону, дотримання етики, компетентність і відповідальність перед спільнотою.

Слово науці. Закон пишуть один раз, а змістом його наповнюють ті, хто його досліджує і застосовує. Тому для нас особливо цінний голос науковців: прискіпливий аналіз, фахова критика, порівняльні дослідження. Саме такий погляд допомагає зробити реформу якісною.

До студентів звертаюся окремо. Можливо, саме ви станете першим поколінням, яке входитиме в професію за новими правилами. Від вашої принциповості залежатиме, чи стануть ці правила живою практикою.

Шлях української адвокатури — від зобов'язань, узятих при вступі до Ради Європи, до конституційного визнання і першого міжнародного договору про професію — ніколи не був простим. Кожен крок давався працею і боротьбою, але жоден не був зроблений коштом незалежності. Так має бути і тепер: реформа повинна зробити професію сильнішою, а людину — захищенішою.

Бажаю всім учасникам конференції змістовних дискусій, сміливих ідей і віри в силу права, якому ми служимо.

З повагою

Голова
Національної асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів України,
заслужений юрист України
Лідія ІЗОВІТОВА

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО АДВОКАТА ЙОСИПА БРОНЗА

Бакаянова Н. М.
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
адвокат, секретар дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії
адвокатури Одеської області, голова Комітету з адвокатської етики
Ради адвокатів Одеської області, заслужений юрист України

АВТОРИТЕТ АДВОКАТУРИ У СВІТЛІ ПОВАГИ ДО АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ

Стаття 12 Правил адвокатської етики (далі — Правила) [1] визначає принцип поваги до адвокатської професії як основоположний принцип адвокатської етики.

Одним з ключових понять у світлі поваги до адвокатської професії є поняття «авторитет адвокатури», яке вживається у ч. 4 ст. 12, ч. 1 ст. 57, ч. 1 ст. 59 Правил. Вказане поняття міститься й у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який у п. 4 ч. 2 ст. 32 встановлює, що накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися у разі систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України [2]. Зазначене актуалізує дослідження питання авторитету адвокатури.

Авторитет адвокатури у різних країнах відображує ступінь поваги до неї як до правозахисного інституту. Чим більш у державі право відіграє провідну роль, тим більш визначальною є роль адвокатів. Уїльям Ріс Сміт у відомій праці «Роль адвоката у суспільстві» зазначав: «Глибоко вкорінені культурні особливості суспільств зумовлюють суттєві відмінності в ставленні до адвокатури та адвокатів» [3, с. 24], а також звертав увагу: «Коли адвокатська спільнота надмірно віддаляється від держави, її вплив різко відкидається; коли ж вона стає надто залежною від держави, її вплив стає жалюгідно неефективним» [3, с. 26].

Авторитет адвокатури залежить від історичного, політичного, економічного та культурного досвіду суспільств, складовою яких є адвокатура. Адже незважаючи на те, що всі правові системи створювались

на потребу суспільної стабільності та встановлення правил спільного життя та взаємодії, відмінності між існуючими правовими системами сучасного світу є очевидними.

Погляд у минуле дозволяє констатувати, що після розпаду СРСР і проголошення незалежності України українська адвокатура спромоглась розвиватися семимильними кроками, беручи активну участь у розбудові правової держави, сприяючи розвитку системи правосуддя, виконуючи публічно-правову функцію з надання правової допомоги. Не можуть не вражати та заслуговують на найвищу оцінку зусилля адвокатів у перші роки становлення України як незалежної держави, зокрема з розробки законодавства про адвокатуру, відстоювання її незалежності від держави, кодифікації етичних правил професії, захисту професійних прав адвокатів.

Наступний етап, який пов'язується із створенням Національної асоціації адвокатів України і характеризується розвитком її структури, системи адвокатського самоврядування, а також участю адвокатів у формуванні не лише Вищої ради юстиції, але й Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, посилив роль адвокатури у державотворенні, визначив її вплив на відносини між державою та громадянським суспільством. І хоча створення професійної організації адвокатів України супроводжувалось певними розбіжностями у поглядах на зміст реформ і майбутнє адвокатури в Україні між самими адвокатами, адвокатське самоврядування неухильно розвивалось. Конституційна реформа 2016 року призвела до закріплення в Основному Законі функціонального призначення адвокатури з надання професійної правничої допомоги, незалежності адвокатури, виключного права адвокатів на представництво осіб та здійснення захисту від кримінального обвинувачення, а також ролі адвокатури у формуванні Вищої ради правосуддя.

Яким сьогодні є інституційний авторитет адвокатури України? Це є важливим питанням, особливо у контексті того, що за законодавством України про адвокатуру та адвокатську діяльність від адвокатів вимагається підтримувати авторитет адвокатури, не підривати його, не завдавати йому шкоди.

У 2025 році у Звіті Європейської Комісії щодо України було запропоновано розпочати комплексну реформу адвокатури через проблемні аспекти організації адвокатури [4, с. 33]. Недоліки, на які вказує Європейська комісія, щодо проведення виборів в адвокатурі для нового складу органів адвокатського самоврядування, є такими, що підлягають усуненню. Водночас слід визнати, що вибори з дотриманням демократичної процедури є проблемою в умовах воєнного стану, яка спостерігається в Україні не лише щодо адвокатури. Скликання конференцій і з'їзду адвокатів України — це питання, які

потребують свого безумовного вирішення. Зазначене є важливим й у контексті виконання адвокатурою функцій з участі у формуванні складу Вищої ради правосуддя і Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів.

Періодично стан адвокатури також оцінюється в експертних висновках і «тіньових звітах», які час від часу публікуються громадськими, у тому числі міжнародними, організаціями. Ці документи іноді можуть мати абсолютно протилежні за змістом оцінки та висновки [5, с. 30; 6, с. 25]. Втім заслуговує на увагу те, що хоча у Тіньовому звіті за 2026 рік наводяться надзвичайно низькі показники довіри суспільства до судової влади, за якими 74% українців не довіряють судам [6, с. 8], будь-яка статистика про стан довіри до адвокатури відсутня. В іншому аналітичному звіті, навпаки, вказується, що українська адвокатура сприймається як легітимна та професійна інституція всіма ключовими зацікавленими групами, включаючи громадян, суддів, прокурорів та самих адвокатів [5, с. 8]. Громадяни загалом високо оцінюють якість правничих послуг та професіоналізм адвокатів (39% громадян хоча б раз зверталися до адвоката, серед них 78% загалом задоволені якістю наданої правничої допомоги, 68% респондентів оцінюють адвокатів як професійних або скоріше професійних) [5, с. 75].

Вбачається, що інституційний авторитет адвокатури України є високим і ґрунтується на чисельних показниках: незалежності адвокатури, професійних можливостях адвокатів, кількісних та якісних показниках участі адвокатів у судових процесах, у тому числі й показниках адвокатської діяльності у системі надання безоплатної правничої допомоги [7]. На сучасному етапі ми вправі констатувати спроможність адвокатів України здійснювати професійні обов'язки на високому професійному рівні навіть в надскладних умовах воєнного стану, здатність професійної організації адвокатів захищати професійні права адвокатів, протистояти будь-яким спробам втручання в адвокатську діяльність та діяльність органів адвокатського самоврядування, відстоювати своє право брати участь у реформуванні адвокатури.

Авторитет адвокатури означає її загальновизнаність, значущість, впливову роль. Однак інституційний авторитет адвокатури не варто ототожнювати з персональним авторитетом окремого адвоката. Незважаючи на те, що ці поняття є взаємопов'язаними, авторитет адвоката є лише одним з елементів, які формують авторитет адвокатури.

Авторитет адвокатури можна визначити як комплексне поняття, яке складається з авторитету: 1) адвокатів; 2) адвокатських бюро та адвокатських об'єднань; 3) органів адвокатського самоврядування; 4) професійної організації адвокатів; 5) громадських об'єднань адвокатів.

Значення авторитету адвокатури на інституційному рівні полягає у тому, що він забезпечує загальну довіру до професійних можливостей адвокатів як представників поважної професії. Своєю чергою, повага до конкретного адвоката та його персональний авторитет формують уявлення людей про адвокатську діяльність, здатні підвищити авторитет адвокатури в цілому.

Звернення до проблематики авторитету адвокатури веде нас шляхом запитань та відповідей, яких чимало.

Так, представляє інтерес визначення співвідношення поняття авторитету адвокатури із спорідненими поняттями — наприклад, таким як «престиж адвокатури та адвокатської діяльності», яке міститься у ст. 12 Правил, адже за допомогою цього терміну розкривається зміст принципу поваги до адвокатської професії.

Престиж традиційно визначається як «авторитет», «повага» із посиланням на французьке походження терміну (фр. *prestige*) та саме в такому розумінні вживається у більшості наукових праць про адвокатуру. У сучасній психології поняття престижу також розуміється як особливе становище, висока оцінка, найкраща характеристика, а престижність, наприклад, професії — як перевага, привабливість чогось в очах суспільства в цілому або ж якоїсь групи людей [8, с. 10].

Втім етіологія слова показує, що термін походить від лат. *praestigium* і має інше значення — «шарлатанство, ілюзія, обман, спокуса, міраж» [9]. Зазначений переклад є доволі цікавим, враховуючи його застосування у Правилах адвокатської етики, зокрема, у статтях 2, 12, 56.

У Законі «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» термін «престиж» відсутній, а термін «авторитет», як вже констатувалось, міститься у п. 4 ч. 2 ст. 32, що варто уваги.

Відмінність між авторитетом і престижем у контексті діяльності адвокатури полягає у тому, що авторитет є обов'язковою умовою належного функціонування адвокатури, забезпечуючи виконання покладених на неї функцій. Престиж, хоча і підносить оцінку адвокатської професії на певну висоту, привертаючи до неї увагу, не здатний забезпечити повноту визнання суспільством внеску адвокатури у досягнення суспільного блага.

Престиж завжди народжується через порівняння («престижніше бути адвокатом, ніж просто юристом або адвокатом, ніж прокурором, але менш престижно, ніж суддею»), тоді як авторитет адвокатури не потребує порівняння, а є наслідком її соціальної ролі, виконання адвокатами професійних обов'язків, розглядається як визнана сила і вага правозахисного інституту.

Так само моду на професію можна розглядати лише як тимчасову, нетривалу хвилю суспільної уваги до певної діяльності. Вислів «модний адвокат» не в усіх випадках має виключно позитивний відтінок,

тому що популярність не завжди означає авторитет адвоката. Водночас слід визнати й те, що мода і престиж іноді можуть бути кроками до авторитету. Але дорівнювати їх до авторитету не варто.

Аналізуючи окремі сучасні, і певною мірою «модні», тенденції, варто осмислити, яким чином відображається на авторитеті адвокатури активність адвокатів в соціальних мережах, тим більш, що ч. 1 ст. 57 та ч. 1 ст. 59 Правил містять положення щодо використання адвокатом соціальних мереж без завдання шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому.

Привертають на себе увагу випадки, коли з метою просування своїх послуг, адвокатом відбувається гра на публіку (саме послуг, а не допомоги, адже адвокатська діяльність передбачає або заборону реклами, або принаймні її значні обмеження). Чи дійсно подібна діяльність у соціальних мережах забезпечує повагу до професії — як аргумент, у зв'язку з тим, що образ адвоката постає як більш близький до людей, а правнича допомога стає більш доступною? Чи навпаки — це лише самореклама, при якій правові ідеали подаються суспільству крізь призму образу цього адвоката, який не в усіх випадках є таким, що відповідає вимогам адвокатської етики?

Особливо загрозливою у контексті формування авторитету адвокатури, її сприйняття як правозахисного інституту у суспільній свідомості виглядає тенденція підміни справжнього авторитету його символами.

Видатний французький філософ, культуролог, соціолог Жан Бодрійяр у своїй фундаментальній праці «Симулякри і симуляція» (1981 р.) стверджував, що в епоху постмодерну людство перейшло від реального світу до світу гіперреальності — простору, де реальність замінена знаками, кодами та зображеннями, які її імітують. Він називав ці символи «симулякрами» (від лат. *simulacrum* — подоба, видимість) [10]. Витоки поняття «симулякри» слід шукати в понятті «копія копії», яке в глибокій давнині описував великий Платон. Якщо для Платона «копія копії» була просто далеким і спотвореним відлунням істини [11, книга X], то Ж. Бодріяр висловлювався більш категорично, зазначаючи, що сучасні симулякри — це вже не просто погані копії, а знаки, які взагалі не мають під собою жодної реальності (копії без оригіналу) [10, с. 45].

У контексті адвокатури ці положення означають, що соціальні мережі створюють привабливий імідж адвоката завдяки певним кліше, знакам і символам, породжуючи асоціацію з потрібним образом — добропорядною репутацією, високим професіоналізмом. Таким чином успішно формується імідж авторитетного правника, хоча він може мати доволі віддалене відношення до реальних ділових та особистісних якостей адвоката. Можна обґрунтовано дійти висновку,

що у таких випадках новітні комунікаційні технології призводять у певному сенсі до втрати реальності.

Чи означає це, що адвокати мають категорично уникати цих технологій? Відповідь — ні, адже вони є складовою сучасного світу. Проте межі допустимого мають бути визначені. Норми розділу Правил щодо дотримання адвокатської етики в мережі Інтернет на теперішній час не врегульовують належним чином стрімкий розвиток можливостей у цій сфері, у тому числі й щодо використання адвокатами штучного інтелекту.

Питання про авторитет адвокатури актуалізує й осмислення права адвокатів на страйк. Яскравими прикладами реалізації такого права можна вважати події в Молдові у липні 2025 року [12], у Франції у квітні 2026 року [13].

В Україні страйк адвокатів відбувся у далекому 1993 році, коли адвокати виборювали допуск до захисту в кримінальних справах на ранніх стадіях кримінального процесу, протестували проти непомірних податків, а також дій Міністерства юстиції, яке ухвалило рішення про видачу ліцензій на здійснення юридичної практики, що дозволяло особам із такими ліцензіями брати участь у розгляді кримінальних справ у ролі захисників. Окрім того, як зазначав Йосип Львович Бронз у своїй праці «Новітня історія адвокатури України», претензії адвокатури до влади були викликані необхідністю прискорення прийняття актів, необхідних для регулювання адвокатури [14, с. 29].

Заслуговує на увагу, що страйк розпочався в регіонах раніше, чим в столиці, — спочатку в Одесі. Зокрема, президія Одеської обласної колегії адвокатів ухвалила рішення про створення страйкового комітету 19 лютого 1992 року. Адвокати Одеси страйкували до 12 березня 1992, але очікувані результати не наступили. Всеукраїнський страйковий комітет був створений 19 березня 1993 року. Страйк розпочався 05 квітня 1993 р. і тривав до 24 травня 1993 р. Адвокати у період страйку могли з'явитися у судовий процес виключно з дозволу страйкового комітету, а така згода надавалась у виключних випадках [14, с. 28].

У відповідь на дії адвокатів були прийняті важливі підзаконні акти — Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок реєстрації адвокатських об'єднань» від 27 квітня 1993 р. [15], Указ Президента України «Про положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури та Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури» від 05 травня 1993 р. [16]. Лише 23 грудня 1993 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін і доповнень до окремих статей Кримінально-процесуального кодексу України з питань права на захист підозрюваного, обвинуваченого і підсудного» [17], тож, тим не менш, у цій частині мета страйку була досягнута. Питання оподаткування вирішити не вдалось, а ліцензування юри-

дичної практики було скасоване лише Законом «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 01 червня 2000 року [18].

Головне питання щодо страйків адвокатів, яке підлягає осмисленню, яким чином їх проведення адвокатами відображається на авторитеті адвокатури — адвокатські страйки посилюють чи принижують його? Адже коли адвокати борються «за своє», а інтереси клієнтів у цей час страждають, то чи не є це нехтуванням етичного принципу пріоритету інтересів клієнта і, опосередковано, чи не втрачає таким чином адвокатура суспільну довіру?

На мій погляд, якщо держава поступається правами адвокатів, то це неминуче згодом відкликається тим, кого адвокати захищають. Правила закликають адвокатів зберігати мужність і принциповість, протистояти будь-яким спробам посягання на незалежність. Той, хто не вміє захистити себе, чи викликає він на довіру в інших осіб, які потребують його захисту? У зв'язку з цим, реалізація права на страйк як виключна реакція адвокатської спільноти на нехтування проблем адвокатури або тиск на адвокатів підтримує та посилює авторитет адвокатури як незалежного правозахисного інституту.

І ще одне питання, яке варто уваги у контексті збереження авторитету адвокатури, — врегулювання конфліктів між адвокатами.

У розділі VI Правил у статті 50 «Загальні етичні засади взаємин між адвокатами» визначено, що відносини між адвокатами повинні будуватися на засадах взаємної поваги, дотримання професійних прав адвокатів та гарантій професійної діяльності, слідування принципам адвокатської діяльності.

На перший погляд, чи є про що адвокатам сперечатися та чи є підстави їм воювати між собою? Втім, конфлікти в адвокатському середовищі відбуваються систематично: і у ході здійснення професійної діяльності, і під час виборів до органів адвокатського самоврядування, а є й такі конфлікти, які виникають між адвокатами у приватному житті, але завдають шкоди авторитету адвокатури.

Стаття 52 Правил визначає, що допустимими формами реагування адвоката на незаконну або неетичну поведінку іншого адвоката слід вважати звернення (заяви, скарги) до органів адвокатського самоврядування, в тому числі наділених дисциплінарними повноваженнями стосовно адвокатів, а також використання інших форм захисту прав та законних інтересів особи, передбачених законодавством України. Відповідно до ст. ст. 14, 27 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката [19], яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, при виникненні конфлікту між адвокатами, наслідком якого є звернення одного з них зі скаргою до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, адвокат, який ініціював звернення, зобов'язаний надати до-

кази того, що ним вжиті заходи мирного врегулювання такого конфлікту, зокрема документи, що свідчать про звернення останнього до ради адвокатів регіону за робочим місцем адвоката згідно відомостей в Єдиному реєстрі адвокатів України, а стосовно адвоката іноземної держави — асоціації адвокатів чи правового товариства відповідної держави.

В Одеській області діє Комітет з адвокатської етики Ради адвокатів Одеської області (далі також — Комітет) [20], який у межах здійснення повноважень з примирення адвокатів, відповідно до Положення про Комітет з адвокатської етики при Раді адвокатів Одеської області від 19 червня 2023 р., стикається із різними випадками конфліктів між адвокатами [21, с. 15–16].

Статистичні показники за кожен рік діяльності Комітету вказують на те, що переважна більшість спорів між адвокатами завершується примиренням [22], за що слід подякувати членам Комітету, які демонструють високі професійні якості, дипломатичність, повагу до прав адвокатів.

Діяльність з примирення адвокатів, врегулювання відносин між ними, іноді призводить до того, що адвокати, які дійсно вчинили дисциплінарні проступки, тим не менш, залишаються без покарання. Виходить, що піклуючись про адвокатів, які правомірно подали заяву до ради адвокатів регіону, ми змушені однаково піклуватись й про тих колег, хто не дотримується професійних стандартів. Чи правильно це? Так, вважаю, що правильно. У кожній справі, яка надходить до Комітету, ми керуємося словами Махатми Ганді, який пропонував усвідомити, що «справжнє покликання юриста — об'єднувати сторони, яких роз'єднав конфлікт» [23].

Негативні наслідки шкоди, яка завдається авторитету адвокатури при винесенні на широкий загал конфліктів в адвокатурі та між адвокатами, нехай будуть очевидними для всіх адвокатів. Обговорення конфлікту між адвокатами під час примирення, аргументи, які лунають з боку адвокатів-учасників конфлікту і з боку адвокатів-членів Комітету, а також під час засідання ради адвокатів регіону, доволі часто вирішують дискусійні питання між адвокатами і забезпечують належну поведінку у майбутньому.

Завершуючи ці роздуми про авторитет адвокатури, варто згадати апокрифічний вислів Уїнстона Черчилля — апокрифічний тому, що він був приписаний великому політику згодом, але добре відображає, як позначається у людській свідомості рішучість і палке прагнення: *«Мене часто запитують: «За що ми боремося?» Можу відповісти: «Перестанемо боротися — тоді й дізнаєтесь»*. Наші спільні зусилля — заради поваги до адвокатської професії, заради виконання адвокатурою її функцій, заради її авторитету.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. *Національна асоціація адвокатів України*. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/8354a317c5dd15913f18_file.pdf. (дата звернення: 05.10.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. №№ 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 05.10.2026).
3. Wm. Reese Smith Jr. The Role of the Lawyer in Society. 2 ST. THOMAS L. REV. 23. Vol. 2. Iss. 1. (1990), Art. 7. P. 23–29.
4. Ukraine 2025 Report SWD/759/ final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025SC0759 (дата звернення: 05.10.2026).
5. Національна асоціація адвокатів України в контексті верховенства права та євроінтеграції: аналітичний звіт. *Громадська організація «Об'єднання Армада»*. 2026. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/armada_2026.pdf (дата звернення: 05.10.2026).
6. Верховенство права, правосуддя та фундаментальні права в Україні. Тіньовий звіт 2026. *Громадська організація «Фундація ДеЮре»*. 89 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1ZqLZRElrWX8dNSPBgPG9aI1-lLksZm13/view (дата звернення: 05.10.2026).
7. Річний звіт надання безоплатної правничої допомоги за 2025 рік. *Координаційний центр з надання безоплатної правничої допомоги*. 100 с. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2025-rik.pdf (дата звернення: 05.10.2026).
8. Найдьонов М. І. Психологія престижності професій. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. 160 с. URL: http://doi.org/10.59416/VIRO5967 (дата звернення: 05.10.2026).
9. Prestige. Dictionnaire de l'Académie franзaise. 9e édition. 2024. URL: https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9P4206 https://www.dictionnaire-academie.fr/article/A9P4206 (дата звернення: 05.10.2026).
10. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Пер. з фр. В. Ховхун. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с. (дата звернення: 05.10.2026).
11. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с. URL: http://litopys.org.ua/plato/plat10.htm (дата звернення: 05.10.2026).
12. APEL PUBLIC CĂTRE PREȘEDINTA REPUBLICII MOLDOVA PRIVIND NEPROMULGAREA LEGII NR. 244/2025 PENTRU MODIFICAREA LEGII 1260/2002. 11 iulie 2025. *Uniunii Avocaților din RM*. URL: https://uam.md/apel-public-catre-presedinta-republicii-moldova-privind-nepromulgarea-legii-nr-244-2025-pentru-modificarea-legii-1260-2002/ (дата звернення: 05.10.2026).
13. Les avocats font grève contre une réforme de la justice «dangereuse pour l'Etat de droit car expéditive». *Libération*. URL: https://www.liberation.fr/societe/police-justice/les-avocats-font-greve-contre-une-reforme-de-la-justice-dangereuse-pour-letat-de-droit-car-expeditive-20260331_4C25AETXOVGMTAJDP7CMDIRXLA/ (дата звернення: 05.10.2026).

14. Бронз Й. Л. Новітня історія адвокатури України (у документах і статтях). Одеса, «Акваторія». 2016. 256 с.
15. Про порядок реєстрації адвокатських об'єднань: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 квітня 1993 р. № 302. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-93-%D0%BF#Text (дата звернення: 05.10.2026).
16. Про положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури та Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури: Указ Президента України від 05 травня 1993 р. № 155/93. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155/93/ed19930505#Text (дата звернення: 05.10.2026).
17. Про внесення змін і доповнень до окремих статей Кримінально-процесуального кодексу України з питань права на захист підозрюваного, обвинуваченого і підсудного: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3780-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3780-12#Text (дата звернення: 05.10.2026).
18. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01 червня 2000 р. № 1775-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-14 (дата звернення: 05.10.2026).
19. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: затверджене Рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 р. № 120. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text (дата звернення: 05.10.2026).
20. Комітет з адвокатської етики ради адвокатів Одеської області. *Рада адвокатів Одеської області*. URL: https://unba.com.ua/komiteti/komitet-z-pytan-advokatskoyi-etyky-rady-advokativ (дата звернення: 05.10.2026).
21. Джабурія О. О. Мирне врегулювання конфліктів між адвокатами. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє : матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 10 листопада 2023 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), Є. С. Хижняк, О. Г. Свида [та ін.]*. Одеса : Юридична література, 2023. 532 с. (дата звернення: 05.10.2026).
22. Звіти Комітету з адвокатської етики Ради адвокатів Одеської області за 2023–2025 роки. Матеріали Ради адвокатів Одеської області.
23. Mahatma Gandhi. Comprehensive Website on the life and works. URL: https://www.mkgandhi.org/law_lawyers/appendix2.php (дата звернення: 05.10.2026).

Завальнюк І. В.
суддя Одеського окружного адміністративного суду,
доктор юридичних наук,
професор кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного університету

АДВОКАТУРА І АВТОРИТЕТ ПРАВОСУДДЯ: ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Авторитет правосуддя — це сукупність об'єктивних і суб'єктивних ознак, які характеризують діяльність судів з відправлення правосуддя, що визначають рівень довіри, поваги та підтримки судової влади з боку суспільства. Очевидно, що він залежить, у тому числі, від того, чи готові люди визнавати судове рішення обов'язковим і виконувати його без примусу. Така готовність складається роками, формує її не лише суд і втратити її значно легше. При цьому помітний вплив на формування та утвердження авторитету правосуддя мають сторони та їхні представники, передусім адвокати, адже для багатьох людей знайомство з правосуддям починається саме в адвокатському кабінеті. І від того, як адвокат пояснить клієнтові логіку процесу, багато в чому залежить, чого той чекатиме від суду — можливості довести свою правоту чи вдалої процесуальної комбінації. Суд здатен відреагувати на недобросовісну дію лише після того, як її вчинено, тоді як адвокат може запобігти її вчиненню.

Загальна вимога добросовісно користуватися процесуальними правами була відома процесуальному законодавству й раніше, однак розгорнутого змісту вона набула під час реформи 2017 року. Так, чинна стаття 45 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України) [1] окреслює форми зловживання процесуальними правами і визначає наслідки таких дій. Відтак питання, чи може адвокат подати формально дозволене клопотання, єдиною метою якого є затягування розгляду справи, вийшло за межі суто етичної площини.

Варто відзначити, що в адміністративному судочинстві ця проблема має свою специфіку. Адвокат тут зазвичай протистоїть суб'єктові владних повноважень, і нерівність ресурсів може сприйматися як підстава для наполегливої тактики. Утім практика свідчить, що недобросовісна процесуальна поведінка трапляється також з боку суб'єктів владних повноважень, яка виражається у поданні безпідставних скарг, затягуванні виконання судових рішень тощо. Тому йдеться про добросовісність представника загалом, а не лише адвоката.

Згідно зі статтею 131–2 Конституції України [2] адвокатура діє для надання професійної правничої допомоги, а її незалежність гаранту-

ється. Адвокат не належить до апарату суду й не зобов'язаний сприяти встановленню обставин, невигідних клієнтові; займати у справі позицію всупереч волі клієнта йому, за загальним правилом, заборонено (п. 3 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3]). Водночас той самий Закон називає верховенство права і законність принципами адвокатської діяльності (ч. 1 ст. 4), відтворює їх у тексті присяги адвоката (ст. 11) та зобов'язує адвоката дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики (п. 1 ч. 1 ст. 21). Отже, адвокат має бути водночас вірним клієнтові й чесним перед судом. У більшості справ ці обов'язки між собою не конфліктують; колізія виникає тоді, коли клієнт наполягає на дії, яку закон формально допускає, але яка розрахована на зрив процесу.

Зловживання правом зазвичай не порушує букви закону — воно суперечить його меті. Через це аргумент «закон такої дії не забороняє» має для оцінки поведінки адвоката обмежене значення. Правила адвокатської етики [4] прямо забороняють дії, спрямовані на невиправдане затягування судового розгляду справи (ч. 3 ст. 44), використання засобів і методів, що суперечать чинному законодавству або цим Правилам (ч. 3 ст. 7), а також завідомо неправдиві заяви щодо суті доручення та фактичних обставин (ст. 12–1). Якщо ж клієнт наполягає на засобах, які суперечать присязі чи правилам етики, адвокат зобов'язаний відмовитися від виконання договору (п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону [3]; ст. 19 Правил [4]). Тож дія, на яку суд не відреагує жодною санкцією, цілком може виявитися порушенням професійної етики.

Міжнародні стандарти так само поєднують незалежність адвоката з його відповідальністю перед правосуддям. Основні положення про роль юристів [5] вимагають, щоб юристи завжди діяли вільно й сумлінно відповідно до закону, визнаних стандартів та етики професії (п. 14), і водночас гарантують їм цивільний і кримінальний імунітет за доречні висловлювання, зроблені добросовісно в суді (п. 20). Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи [6] застерігає, що адвокати не повинні зазнавати санкцій чи тиску, коли діють згідно з професійними стандартами (принцип I ч. 4), але водночас покладає на адвокатів обов'язок поважати судову владу та виконувати свої обов'язки перед судом відповідно до цих стандартів (принцип III ч. 4). Кодекс поведінки європейських адвокатів [7] зобов'язує завжди зважати на справедливий хід провадження (п. 4.2), чесно й безстрашно захищати інтереси клієнта, зберігаючи повагу до суду (п. 4.3), і ніколи свідомо не надавати суду неправдивої чи оманливої інформації (п. 4.4). Безпосередньо Кодекс регулює транскордонну діяльність (п. 1.5), а для внутрішньої практики слугує загальноєвропейським орієнтиром; у визначених випадках його вимоги поширюють на адвокатів Правила адвокатської етики (ст. 3, 4 [4]).

У практиці Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) щодо застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [8] усталилося розуміння адвокатів як посередників між суспільством і судами, від яких закономірно очікують внеску в належне відправлення правосуддя та збереження довіри до нього. Сформульоване ще у справі Schöpfer v. Switzerland (1998), це положення відтворено в рішеннях Nikula v. Finland [9, п. 45], Kyprianou v. Cyprus [10, п. 173] і Morice v. France [11, п. 132].

Водночас ЄСПЛ особливо ретельно оцінює втручання у свободу висловлювання адвоката в процесі. Так, у справі Nikula адвокатка, яка в судовому засіданні закинула прокуророві «маніпулювання ролями», згодом була визнана винною в наклепі за приватним обвинуваченням цього прокурора. Суд констатував порушення статті 10 Конвенції та зазначив, що обмеження свободи висловлювання захисника, навіть у формі м'якої кримінальної санкції, допустиме лише у виняткових випадках, а забезпечувати належний порядок судового розгляду має насамперед головуючий у тому самому процесі, а не суд у новому провадженні [9, пп. 53–55]. У справі Kyprianou судді, на адресу яких висловився адвокат, самі розглянули питання про його відповідальність за неповагу до суду й призначили п'ять діб ув'язнення. Велика Палата ЄСПЛ встановила порушення статті 6 (через змішування ролей потерпілого, обвинувача і судді) і статті 10 Конвенції (через непропорційність покарання), звернувши увагу на стримувальний ефект таких санкцій для всієї адвокатської професії [10, пп. 127, 175, 181–183].

Разом із тим свобода висловлювання адвоката не безмежна. У справі Morice Велика Палата ЄСПЛ розмежувала висловлювання в залі суду й поза ним та підкреслила, що адвоката не можна прирівнювати до журналіста, а захист клієнта, за винятком особливих обставин, має відбуватися в суді, а не в медіа [11, пп. 136–138, 148, 171]. Суд також зазначив, що правила професійної поведінки захищають суддів від безпідставних нападів, мотивованих бажанням перенести судову дискусію в медіа або звести рахунки із суддями, а твердження без достатньої фактичної основи та образи виходять за межі допустимої критики [11, §§ 134, 139]. Показово, що в самій справі Morice висловлювання адвоката визнано захищеними, оскільки вони мали достатнє «фактичне підґрунтя» і стосувалися питання суспільного інтересу [11, пп. 158, 174].

Щодо звернень до самого Суду діє окремий механізм: відповідно до підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції [8] заяву може бути визнано неприйнятною як зловживання правом на її подання, зокрема коли заявник вдається до образливих, погрозливих чи провокативних висловлювань на адресу уряду-відповідача, Суду або його пра-

цівників. На відповідні ухвали ЄСПЛ щодо прийнятності (у справах «Ржегак проти Чеської Республіки» від 14 травня 2004 року, заява № 67208/01, «Дюрінже та Грандж проти Франції» від 4 лютого 2003 року, заяви № 61164/00 і № 18589/02, «Guntis Apinis проти Латвії» від 20 вересня 2011 року, заява № 46549/06) спирається й Велика Палата Верховного Суду [12]. Отже, європейський підхід ґрунтується на балансі, відповідно до якого протидія зловживанням не повинна ставати засобом тиску на адвокатуру, але й професійний статус не може виправдовувати недобросовісне використання процесуальних прав.

Прикметно, що відмежувати наполегливий захист від зловживання на практиці найскладніше. За висновками Верховного Суду перелік дій у частині 2 статті 45 КАС України не є вичерпним [12], тому остаточна кваліфікація віднесена на розсуд суду [13], а широка дискреція завжди несе ризик вибірковості. Так, Верховний Суд розуміє під зловживанням умисні, несумлінні дії учасників процесу, зокрема використання наданих прав всупереч їх призначенню [13]. Спираючись на цей підхід, вважаємо, що для такої кваліфікації потрібна сукупність трьох ознак. По-перше, процесуальну дію використано не за її призначенням, а для досягнення сторонньої мети, наприклад затягування розгляду справи, створення перешкод іншому учасникові, маніпуляції підсудністю чи складом суду. По-друге, дія повторюється або становить частину послідовної лінії поведінки, адже одна невдала процесуальна ініціатива про зловживання ще не свідчить. По-третє, невідповідність дії її процесуальному призначенню мала бути очевидною для професійного представника.

Судова практика виокремлює кілька типових ситуацій. Перша — маніпуляція автоматизованим розподілом справ. Так, у справі № 640/11396/19 позивач подав до того самого суду два тотожні позови з різницею в один день, сплативши судовий збір уже після розподілу першого з них; Верховний Суд розцінив це як зловживання, скасував рішення судів попередніх інстанцій і залишив позов без розгляду [14]. Друга — багаторазове подання однакових скарг: відповідач протягом кількох років раз у раз оскаржував ту саму ухвалу й відкликав свої апеляційні скарги, за що апеляційний суд наклав на нього штраф, а Верховний Суд цей захід підтримав [13]. Третя — образлива лексика в процесуальних документах, яку Велика Палата ВС визнала зловживанням і підставою для повернення позовної заяви [12]; цю позицію наведено й в ухвалі у справі № 9901/167/19, хоча позов у ній повернуто насамперед у зв'язку з порушенням правил об'єднання позовних вимог різної підсудності [15]. Серійні безпідставні відводи та штучне об'єднання вимог з метою змінити підсудність закон прямо відносить до зловживань процесуальними правами (пп. 1, 4 ч. 2 ст. 45 КАС України [1]).

Окремо варто наголосити на суб'єктах владних повноважень. Так, Верховний Суд виснував, що повна компенсація ними витрат іншої сторони на професійну правничу допомогу має слугувати додатковим запобіжником від подання безпідставних, зокрема апеляційних і касаційних, скарг [16].

Водночас помилкова правова позиція, програшна тактика, оскарження рішення в усіх передбачених законом інстанціях чи помилка у визначенні юрисдикції самі по собі не повинні кваліфікуватися як зловживання. Оскільки зловживання передбачає умисну недобросовісну поведінку, суд має встановити конкретні обставини, які її підтверджують.

Що стосується реагування на зловживання, КАС України передбачає кілька інструментів, серед яких: залишення без розгляду або повернення скарги, заяви чи клопотання (ч. 3 ст. 45); покладення судових витрат на сторону незалежно від результатів вирішення спору, якщо вона чи її представник зловживали процесуальними правами (ч. 8 ст. 139); заходи процесуального примусу, зокрема штраф (ст. ст. 144–149); окрему ухвалу щодо адвоката (ч. 3 ст. 249).

Однак постає питання про те, кому ці заходи насправді адресовані, адже процесуальні документи готує і подає здебільшого представник, а наслідки несе сторона. З'ясовувати, хто саме ініціював недобросовісне клопотання, суд, як правило, не має процесуальної можливості. Звідси маємо дві несправедливі ситуації: клієнт платить за тактику, яку обрав адвокат, або адвокат отримує окрему ухвалу за виконання вказівки клієнта, від якої мав право і навіть обов'язок відмовитися, але не наважився.

Очевидно, що окрема ухвала щодо адвоката є дієвим інструментом, однак її застосування потребує особливої обережності з огляду на гарантії адвокатської діяльності. Так, Закон прямо забороняє постановлення окремої ухвали суду щодо правової позиції адвоката у справі (п. 10 ч. 1 ст. 23 Закону [3]). Окрема ухвала не є дисциплінарним стягненням і не встановлює вини, вона лише дає підставу для подальшої перевірки. Тому, на нашу думку, категоричні висновки про дисциплінарний проступок у ній недоречні, а до її постановлення адвокатові варто надати можливість пояснити свою позицію. Це узгоджується з підходом ЄСПЛ, за яким на поведінку сторін має реагувати насамперед головуючий у тому самому процесі [9, п. 53]. Отже, використання окремих ухвал для необґрунтованого впливу на адвоката чи його процесуальну позицію, на наш погляд, шкодить авторитету суду не менше, ніж зловживання, проти якого вони спрямовані.

Санкція спрацьовує тоді, коли шкоду вже завдано, тому головна роль адвокатури полягає в запобіганні зловживанням та профілактиці. Тут убачається кілька напрямів роботи.

Насамперед — вироблення стандартів. Так, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, до повноважень якої належить узагальнення дисциплінарної практики (п. 2 ч. 4 ст. 52 Закону [3]), могла б проаналізувати справи про процесуальну недобросовісність адвокатів. Корисним було б і роз'яснення Ради адвокатів України в порядку статей 5 і 69 Правил адвокатської етики [4] щодо того, чи охоплюють п. 2 ч. 1 ст. 28 Закону та ст. 19 Правил тактику, формально дозволену процесуальним законом, але спрямовану на затягування розгляду справи. Практичне значення такого роз'яснення полягає в тому, що дії адвоката, які відповідають такому роз'ясненню, не можуть бути поставлені йому за провину (ст. 69 Правил), а отже, у розмові з довірителем він спиратиметься на чітку нормативну підставу та, як наслідок, впевненіше почуватиметься у правомірності своїх дій.

Далі — навчання. Обов'язок адвоката підвищувати свій професійний рівень (п. 4 ч. 1 ст. 21 Закону [3]) охоплює й засвоєння етичних стандартів, на чому наголошує і Рекомендація № R (2000) 21 (принцип II ч. 3 [6]). Отже, на нашу думку, тему процесуальної добросовісності варто включити до програм підвищення кваліфікації адвокатів, а частину занять доцільно проводити спільно з Національною школою суддів України, оскільки межі допустимої тактики простіше узгодити в навчальній аудиторії, ніж у процесуальних документах.

Нарешті, постійний діалог на регіональному рівні. Спільні заходи судів і рад адвокатів, зокрема Ради адвокатів Одеської області, дають змогу розбирати конкретні ситуації й відстежувати, чим завершився розгляд окремих ухвал. Бронзовські читання «Питання адвокатської етики» у межах цієї конференції є яскравим прикладом того, як етичні питання обговорюються на рівні щоденної практики.

Висновки. Авторитет правосуддя неможливо підтримувати зусиллями лише судової гілки влади. Адвокатура впливає на нього самостійно, і її головна перевага полягає в можливості зупинити недобросовісну процесуальну дію ще до того, як її буде вчинено. Щоб ця перевага працювала, на нашу думку, потрібні чіткіші законодавчі критерії зловживання процесуальними правами, що звузить дискрецію і зробить санкції передбачуваними, гарантії того, що процесуальні санкції не перетворяться на засіб тиску на адвоката, і послідовна профілактична робота органів адвокатського самоврядування. Перше залежить від законодавця, решта — передусім від самої адвокатури.

Список використаної літератури

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2747-15 (дата звернення: 20.09.2026).

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 20.09.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 20.09.2026).
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення: 20.09.2026).
5. Basic Principles on the Role of Lawyers: adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders (Havana, 27 August — 7 September 1990). URL: https://digitallibrary.un.org/record/93798 (дата звернення: 20.09.2026).
6. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів: ухвалена 25.10.2000 / Рада Європи. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf (дата звернення: 20.09.2026).
7. Code of Conduct for European Lawyers. Brussels: Council of Bars and Law Societies of Europe, 2019. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC.pdf(дата звернення: 20.09.2026).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 20.09.2026).
9. Nikula v. Finland : judgment of the European Court of Human Rights of 21 March 2002 (Final 21/06/2002), application no. 31611/96. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60333 (дата звернення: 20.09.2026).
10. Kyprianou v. Cyprus [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 15 December 2005, application no. 73797/01. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71671 (дата звернення: 20.09.2026).
11. Morice v. France [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 23 April 2015, application no. 29369/10. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265 (дата звернення: 20.09.2026).
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.03.2019 у справі № 9901/34/19 (провадження № 11-82заі19) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81013341 (дата звернення: 20.09.2026).
13. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 09.11.2021 у справі № 826/9751/14 (адміністративне провадження № К/9901/32526/21) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100973142 (дата звернення: 20.09.2026).
14. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 05.07.2023 у справі № 640/11396/19 (адміністративне

провадження № К/9901/2533/20) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112065052 (дата звернення: 20.09.2026).
15. Ухвала Верховного Суду (суддя Касаційного адміністративного суду Я. О. Берназюк) від 08.04.2019 у справі № 9901/167/19 (адміністративне провадження № П/9901/167/19) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81020317 (дата звернення: 20.09.2026).
16. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 28.04.2021 у справі № 640/3098/20 (адміністративне провадження № К/9901/8496/21) // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96592209 (дата звернення: 20.09.2026).

Місяць А. П.
т. в. о. голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Адвокатська контора «Місяць і партнери», доцент кафедри права Хмельницького національного університету, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: ПЕРЕДБАЧУВАНІСТЬ РІШЕНЬ І ГАРАНТІЇ СПРАВЕДЛИВОГО РОЗГЛЯДУ

Для організації та діяльності адвокатури питання етики мають ключове значення. Етичні правила визначають, якої поведінки професія очікує від адвоката, а дисциплінарна практика показує, як ці правила застосовуються до конкретних вчинків і обставин. Зрештою професійний стандарт набуває свого практичного змісту саме у дисциплінарних процедурах, які мають відповідати критеріям прозорості та ефективності.

Завдання забезпечення цих критеріїв визначене Дорожньою картою з питань верховенства права (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р). Сьогодні воно реалізується в межах діяльності робочої групи, яка була утворена рішенням Ради адвокатів України від 12.12.2025 № 125. Ця група, до складу якої увійшли адвокати, народні депутати — члени профільного комітету Верховної Ради, а також міжнародні експерти, завершує свою роботу над проєктом, який незабаром буде представлений професійній громадськості.

Розмова про реформу адвокатури, а також про необхідні зміни у дисциплінарній процедурі, яка сьогодні ведеться, ґрунтується на очікуваннях, що адвокат повинен розуміти, за яку поведінку може

настати відповідальність, як розглядатиметься скарга і як захистити свою позицію. Водночас людина, яка звертається зі скаргою, також має отримати належний розгляд своїх доводів і зрозумілу відповідь.

Спільним для цих цілей знаменником є стан, коли учасники розуміють правила, а висновки органу випливають із досліджених обставин і мають пояснення, що характеризується категорією передбачуваності.

У рішенні дисциплінарного органу має бути зрозуміло: що саме встановлено, якими доказами це підтверджено, який професійний обов'язок порушено і чому обрано відповідне стягнення. Якщо доводи адвоката або скаржника відхилено, повинно бути пояснено, з яких причин. Самого посилання на норму для цього недостатньо.

Особливе значення набуває визначеність підстав відповідальності. Професійна оцінка потребує аналізу поведінки адвоката в конкретних обставинах. Незгода з його правовою позицією, критика процесуального рішення чи використання права на оскарження самі по собі не можуть ставати приводом для дисциплінарного переслідування.

Наступне питання — як формується рішення. Відповідь на нього зумовлює справедливість розгляду дисциплінарної справи. Обґрунтованість рішення починається задовго до голосування: з визначення складу, який розглядатиме справу, повідомлення учасників та доступу до матеріалів та дотримання інших процедурних гарантій. У цьому аспекті важливо усунути можливість добирати склад під конкретного адвоката, скаржника або бажаний результат. Також член дисциплінарного органу повинен бути захищений від стороннього впливу, вказівок щодо розгляду справи. Управлінські повноваження за жодних обставин не можуть упливати на професійну оцінку доказів або голосування.

Адвокатові та скаржникові потрібні доступ до матеріалів і достатній час для підготовки. Учасники повинні мати можливість подати докази, заявити відвід, надати пояснення й заперечення. Їхні аргументи мають отримати оцінку в рішенні.

Перевірити дотримання процедури можуть допомогти цифрові інструменти. Фіксація дій та історії змін дає змогу з'ясувати, коли надійшли матеріали, як їх розподілили і чи дотримано встановленого порядку. Але відповідальність за оцінку доказів, тлумачення етичного стандарту та мотивування висновків завжди залишається за членами дисциплінарного органу.

Важливе й оприлюднення дисциплінарних рішень. Адвокати повинні мати можливість ознайомитися з аргументацією органу та врахувати її у своїй роботі. Це надає дисциплінарній практиці також превентивного значення. При цьому відкритість рішення не повинна розкривати адвокатську таємницю чи завдавати шкоди клієнтові.

Нарешті, реформа повинна чітко визначити завдання кожного рівня перегляду. Регіональна комісія встановлює обставини й розглядає справу по суті. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури здійснює професійну апеляцію (перевіряє висновки першої інстанції) та забезпечує єдність практики.

Адвокат у будь-якому регіоні має розраховувати на послідовне застосування однакових правил. Якщо обставини справ відрізняються, різниця в рішеннях повинна мати пояснення. Якщо виникає потреба змінити попередній підхід, причини цієї зміни також мають бути викладені відкрито й зрозуміло.

Але безумовно необхідною гарантією залишається судовий контроль. І він має бути зосереджений на законності: повноваженнях і складі органу, дотриманні процедури, можливості особи захистити свою позицію та належному мотивуванні рішення. Професійна оцінка поведінки адвоката і вибір стягнення мають залишатися завданням органів адвокатури.

За будь-яких моделей і умов, результат реформи має бути зрозумілим у кожній конкретній справі: адвокат знає зміст претензій і може на них відповісти, скаржник бачить, що його доводи розглянуто, а рішення пояснює встановлені факти, застосований стандарт і наслідки порушення. Процедура перегляду дає змогу перевірити обґрунтованість висновків та виправити помилки.

Саме така якість дисциплінарної практики має бути орієнтиром для подальшої роботи. Вона поєднує відповідальність адвоката перед клієнтом і професією з гарантіями незалежності.

Хотинська-Нор О. З.
докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
заслужений юрист України

МАЙБУТНЄ АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ТЕОРІЇ ПОКОЛІНЬ

Часи технологічного прогресу, що стрімко набрав обертів, пропонують для різних сфер людської діяльності різні технологічні рішення, спрямовані на оптимізацію ресурсів, брак яких, як відомо, є однією з ключових проблем людства. Серед них сьогодні чи ненайпопулярнішим і найдоступнішим став генеративний штучний інтелект

(ШІ), використання якого для різних професій створює як переваги, так і ризики, зокрема, породжує нові етичні дилеми. Особливо чутливими в цьому аспекті є професії, ядро яких становить захист прав людини, оскільки ціна помилки та легковажності у цій сфері є дуже високою. Адвокатський фах в їх числі.

Так, медійний простір рясніє повідомленнями про випадки неетичного використання адвокатами ШІ у професійній діяльності. Їх географія охоплює численні країни на різних континентах. Найчастіше йдеться про використання адвокатами ШІ в процесі формування та аналізу доказової бази в судових справах, що спричиняє галюцинації ШІ, зокрема в частині вигадування судових прецедентів. Так, зокрема, сталося у справі Mata v. Avianca, що була розглянута у 2023 році в США, в якій суд встановив використання адвокатами документів із посиланнями на неіснуючі (сфабриковані) судові рішення, згенеровані ChatGPT [1]. Справа набула гучного розголосу, адвокати були притягнуті до відповідальності за порушення професійних стандартів, професійні організації стали розробляти правила та вказівки щодо використання інструментів ШІ в адвокатській діяльності, а суди — пропонувати запровадження обов'язкової сертифікації згенерованих ШІ документів, які подаються до суду, — підтвердження їх перевірки людиною.

Цей приклад, а також інші, зокрема і наявні в національній правовій системі, навіть без глибинного аналізу спонукають до таких очевидних висновків:

1) діджиталізація правосуддя та адвокатської діяльності є незворотним процесом, а використання адвокатами ШІ стає дедалі більш звичним для професії явищем, що еволюційно модернізує цю сферу;

2) використання інструментів ШІ у професійній діяльності породжує для адвокатів поки що нові з точки зору цінностей і традицій адвокатури етичні дилеми, оскільки спокушає своїми можливостями щодо економії ресурсів, перш за все часових і людських;

3) ШІ «заміщає» собою ділянки роботи, які традиційно забезпечувалися та виконувалися адвокатом: підготовка різноманітних документів, їх аналіз, пошук релевантної інформації та навіть вироблення стратегії ведення справи свого клієнта з урахуванням ймовірних прогнозів.

Саме останній висновок змушує замислитися про майбутнє адвокатської професії, дискусія навколо якого не є новою, але триваючою та з полярними у цьому питанні поглядами представників різних країн.

Так, один із найвідоміших у світі «провидців» щодо долі юридичної професії загалом, і адвокатської зокрема, британський футуролог Richard Susskind у своїх працях (зокрема, книзі «Online Courts and the Future of Justice») прогнозує поступове витіснення та заміщення

класичного судочинства та традиційних судових систем, як архаїчних і дороговартісних, технологіями та ШІ. Наслідком цього процесу в перспективі закономірно, на його думку, стане відсутність попиту на адвокатів [2].

І тут варто відзначити два моменти.

Перший. У середині 90-років, коли інтернет лише перебував на стадії свого зародження, у свої праці «*The Future of Law*» R. Susskind зробив ряд революційних для консервативної адвокатури того часу передбачень. Серед них, що адвокати будуть спілкуватися зі своїми клієнтами за допомогою електронної пошти [3]. Більшість представників адвокатської спільноти Англії та Уельсу тоді відкинули цей прогноз, заявивши, що така форма комунікації з клієнтом є недопустимою через ризики порушення принципу конфіденційності...

Другий. У березні 2026 році в США страховою компанією Nippon Life було подано позов проти OpenAI, в якому остання звинувачується у неліцензованій юридичній практиці через її продукт — ChatGPT, який порадив колишній клієнтці позивача розірвати стосунки з адвокатом і допоміг скласти 44 документи, спрямовані на повторне відкриття закритої справи, яка вже була мирно врегульована. Nippon Lif стверджує, що «чат-бот OpenAI зробив те, для чого, як вважається, потрібні три роки навчання в юридичній школі, складання адвокатського іспиту та оцінка характеру та придатності: він займався юридичною практикою»... [4].

Опонуючи Саскінду, інші дослідники займають поміркована позицію та наголошують, що адвокатський фах ніколи не втратить своєї актуальності, адже технологіям не властивий емоційний інтелект, який є одним із ключових soft-skill адвоката. Кожен адвокат погодиться з цим, маючи досвід комунікації з людьми, яким часто іноді важливо просто виговоритися та отримати від адвоката необхідну їм емоцію.

Поряд із цим Біл Гейтс, в опублікованому в серпні 2026 року есе закликає до контрольованого розвитку ШІ та сповільнення цього процесу, пророкуючи зникнення назавжди багатьох робочих місць, зокрема серед «білокомірцевих» професій, до яких відносяться і адвокати. Він вважає, що першими постраждають юридичні асистенти — початківці та юристи середньої ланки [5].

Як завжди в дискусіях, істина десь посередині. І щоб спробувати її віднайти, доцільно поглянути та оцінити означені прогнози також крізь теорію поколінь, яка поширена в аналізах ринку праці та споживачів послуг і товарів, і відповідно до якої суспільство сегментується за критерієм періоду народження людини, що співвідноситься саме з відповідним рівнем розвитку інформаційних технологій, визначаючи їх подальшу модель поведінки. При цьому варто застосову-

вати її як призму оцінки як (1) клієнтів різних поколінь, щоб розуміти та прогнозувати їх попит на адвокатські послуги, так і (2) адвокатів і осіб, які «приходять» у професію. Адже на позиції «юридичних асистентів», про яких говорить Біл Гейтс, переважно приходить молодь, отримавши диплом про вищу юридичну освіту.

З одного боку, кожне наступне покоління порівняно з попередніми є більш технологічно освіченим і прогресивним. Наприклад, покоління мілленіалів (приблизно 1982–2003 роки народження) народилося і сформувалося у часи відкритого та необмеженого доступу до Інтернету, розвитку різноманітних гаджетів і застосунків. Їх характеризують як перше цифрове покоління. Покоління Z (зумери, народжені приблизно в 2000–2012 роках) виросли вже у повністю цифровому середовищі. Тому технології стали звичною та необхідною умовою їх життя. Відповідно, ступінь спроможності представників цих поколінь у їх використанні є набагато вищим порівняно з попереднім поколінням X (приблизно 1961–1981 роки народження). Останні повинні докладати зусиль, виділяючи час на навчання та опанування продуктів технологічного прогресу, долаючи, зокрема, і психологічні бар'єри, які завжди постають перед кожною людиною в процесі інтеграції в своє життя чогось нового. Часто у застосуванні технологій для цілей професійної діяльності вони потребують і використовують допомогу молодших колег, надаючи перевагу тим ділянкам роботи, які є для них звичними та зрозумілими.

Водночас, функції, які «довіряються» молодшим юристам, як правило, пов'язані з виконанням рутинних завдань технічного чи аналітичного змісту: пошук необхідної інформації (законодавства, судової практики, наукової літератури тощо), її первинний аналіз, підготовка аналітичних довідок і драфтів різноманітних документів (адвокатських запитів, договорів, процесуальних документів) тощо. І саме з ними сьогодні цілком справляється ШІ, що ставить досвідчених адвокатів, керівників адвокатських компаній перед вибором: чому надати перевагу: людині чи технології? ШІ та LegalTech з точки зору оптимізації витрат, що є складовою розвитку бізнес-моделей у будь-якій професійній сфері, більш привабливі та фінансово вигідні (тобто, дешевші). І ось тут варто замислитися над двома питаннями.

По-перше, заміняючи в адвокатській професії людський ресурс технологіями, як і кому адвокати будуть передавати свій досвід, з яким передаються традиції адвокатури, що забезпечують тяглість розвитку стандартів адвокатської діяльності, формування у молодшого покоління необхідних професійних компетентностей, які для адвокатів не зводяться до теоретичних знань чи технічних навичок? Часто інтуїтивне відчуття ситуації, саме отриманий і накопичений професійний досвід дозволяють адвокату зорієнтуватися та прийняти

правильне для певних обставин рішення. Такі невід'ємні сегменти адвокатської діяльності як, наприклад, техніка спілкування з клієнтом чи допиту свідка, судова риторика, оцінка ситуації в умовах етичної дилеми потребують наставництва. Так само як і адвокатські фірми, які дбають про свою стабільність і успішність у тривалій перспективі, потребують «кадрового резерву», сформованого під їх традиції та корпоративну культуру.

По-друге, використання технологій в адвокатській діяльності потребує людського контролю. Принаймні, на сучасному етапі розвитку. І в цьому навички, якими володіють молоді юристи, дозволяють старшим партнерам ефективно управляти власним часом. Тому ця «лазівка» залишає простір для еволюційного зростання в адвокатській професії в умовах «цифри», хоча і фокусує увагу на трансформації відповідних позицій.

Наведені вище міркування є лише одним із багатьох аспектів діалогу про майбутнє професії адвоката в добу технологічного прогресу. Вони покликані привернути увагу першочергово адвокатської спільноти до потреби стратегічного, обдуманого та зваженого запровадження та використання технологій у професійній діяльності, заснованого на її прогностичній функції.

Список використаної літератури

1. Mata v. Avianca, INC: Case No 22-CV-1461 (PKC), WL 4114965 2023 (S. D. N. Y. 22.06.2023). URL: https://caselaw.findlaw.com/court/us-dis-crt-sd-new-yor/2335142.html
2. Susskind R. Online Courts and the Future of Justice. Oxford University Press, 2019. https://doi.org/10.1093/oso/9780198838364.001.0001
3. Susskind R. The Future of Law: Reflections and Predictions. Oxford University Press, 2026 . 328 p.
4. Klevan A. AI Told Her To Fire Her Lawyer, Now There Is a Lawsuit. ABA. 11.05.2026. URL: https://www.americanbar.org/groups/law_practice/resources/law-technology-today/2026/when-is-a-settlement-not-a-settlement-ai/ (дата звернення 01.10.2026).
5. Gates B. The turbulent AI era is here. The choices we make now are critical. 26.08.2026. URL: https://www.gatesnotes.com/a-turbulent-ai-era-and-critical-choices-to-make

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бондарєва М. В.
доцентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидатка юридичних наук, доцентка

УЧАСТЬ АДВОКАТА В НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Адвокатська діяльність — незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту [1]. В свою чергу, нотаріальна діяльність передбачає посвідчення прав та фактів, що мають юридичне значення, та вчинення інших нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності. Ефективний нотаріат дозволяє значно знизити витрати держави на забезпечення системи гарантованої правової допомоги фізичним та юридичним особам, істотно зменшити кількість спорів, пов'язаних з нотаріально посвідченими правочинами, зменшити витрати на реалізацію права на судовий захист порушених прав.

Так, в європейських країнах з латинським нотаріатом, кількість спорів з нотаріально посвідчених правочинів становить близько 1:1000, в той час як в США ця ж цифра в 40–50 разів вище [2]. Подібні тенденції спостерігаються в Україні, в свою чергу, актуальність досліджуваних питань підтверджується статистикою Звітності про роботу державних та приватних нотаріусів щодо кількості осіб, які звернулися до нотаріусів, кількості вчинених нотаріальних дій, чисельності нотаріусів, які такі дії вчиняли, у 2025 році, оприлюдненими Міністерством юстиції України [3]: 6513 нотаріусів вчинили 10 283 013 нотаріальних дій; з яких — посвідчено 760 848 договорів відчуження нерухомого майна (в тому числі, земельних ділянок, земельних часток), видано 998 611свідоцтв про право на спадщину; а загальна кількість осіб, що звернулися за вчиненням нотаріальних дій становила 8 495 384 осіб.

Аналіз наведених в таблиці даних [4] показує значиму кількість вчинюваних нотаріальних проваджень та осіб, які звертаються до нотаріуса, що дозволяє припустити наявність певних помилок, недоопрацювань, порушень закону, що їх припускаються нотаріуси.

Як авторка вже відмічала, специфіка діяльності адвоката в нотаріальному процесі визначається двома значимими моментами: правовим статусом особи, яку він представляє, і характером, складністю, суб'єктністю вчинюваного нотаріального провадження [5]. Участь адвоката як представника може створювати негативні ефекти в динаміці нотаріального провадження, пов'язані із складнощами встановлення волі осіб, шо беруть участь у провадженні, досягнення згоди між сторонами договору, їх примирення тощо. Тому контроль за діяльністю нотаріуса не повинне ставитися адвокатом в якості мети його участі в нотаріальному процесі. Сфери застосування професійних компетентностей адвоката та нотаріуса є різними і спрямовані, відповідно, з боку нотаріуса — на вчинення низки процесуальних і технічних дій, що мають на меті вчинення нотаріального провадження. В той час як участь адвоката в нотаріальному процесі має переслідувати мету оптимізації, скорочення у часі і процесуальних засобах процесу вчинення нотаріального провадження, підвищення психологічного комфорту заявника — клієнта за рахунок прийняття на себе адвокатом функції «толмача», посередника між особою, що звернулася за вчиненням нотаріального провадження, іншими заінтересованими особами (подружжям/ колишнім подружжям, дітьми, батьками, органами опіки і піклування) і нотаріусом. У веденні перемовин і визначенні, так би мовити, мінімальної ціни виграшу професійні компетентності адвоката мають бути використані в інтересах особи, яку він представляє; вони позитивно впливають на фактичну і психологічну готовність до перемовин з контрагентами, забезпечують перспективну готовність до доведення і доказування юридично значимих обставин в таких перемовинах. Вказана правова позиція не може бути реалізована нотаріусом, який скоріше подібний до неупередженого арбітра, в той час як «упередженість» адвоката є складовою його статусу у конкретній юридичній справі.

Результатом вчинення нотаріального провадження є, як правило, нотаріальний акт (документ чи його посвідчення), який не тільки вміщує істотні факти, які передували його появі, та стали правовим підґрунтям його ухвалення нотаріусом, але і визначає перспективну динаміку відповідних правовідносин. Альтернативний варіант розвитку подій може передбачати відмову нотаріуса у вчиненні нотаріальної дії з перспективою оскарження такої відмови; оскарження вчиненої нотаріальної дії; оскарження нотаріального акту.

В довоєнний період основну частину судових справ про оскарження відмов у вчиненні нотаріальних дій становили справи щодо державної реєстрації прав на нерухоме майно на підставі іпотечних застережень та про визнання виконавчих написів нотаріусів недійсними, відмов у видачі свідоцтв про право на спадщину. В якості при-

кладу, який підтверджує висловлені автором доводи, можна привести аналіз практики винесення 132 постанов про відмову у вчиненні нотаріальних дій нотаріусами Хмельницької області у II кварталі 2019 року (15.07.2019 р.) [6]. Дані статистики за 2020–2025 роки не оприлюднювалися. Отже, за ступенем поширеності підставами винесення постанов про відмову у вчиненні нотаріальної дії були: відсутність правовстановлюючих документів, які б підтверджували право власності на майно, що спадкується — 62 постанови; наявні розбіжності та невідповідності у поданих спадкоємцями документах (зокрема, щодо площі, адреси розташування майна, кадастрового номера земельної ділянки, номер сертифіката на право на земельну частку (пай), інформації щодо фізичної особи тощо) — 11 постанов; пропущення строку для прийняття спадщини — 20 постанов; відсутні документи, що дозволяють встановити факт родинних відносин між спадкодавцем і спадкоємцем — 14 постанов; неможливість доведення та підтвердження факту проживання однією сім'єю — 5 постанов.

В 2023–2026 роках левову частку справ про оскарження відмови у вчиненні нотаріальної дії складають справи про оскарження відмов нотаріуса у видачі свідоцтва про право на спадщину [7]. Наведемо декілька кейсів з судової практики.

За позовом щодо скасування постанови державної нотаріальної контори про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом Верховний Суд зазначив, що відсутність у тексті заповіту відомостей про те, що заповідач через фізичні вади здоров'я не може сам прочитати заповіт, а також вчинення ним власноруч напису, що заповіт йому прочитано вголос, його зміст йому зрозумілий та з його слів записано правильно, вказує на те, що підстав для кваліфікації заповіту як нікчемного немає. Отже, немає й підстав для відмови у вчиненні нотаріальної дії (постанова КЦС ВС від 20 липня 2022 року у справі № 461/2565/20).

ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій про те, що встановлення державним нотаріусом особи на підставі паспорта громадянина України, який не містив фотокартки при досягненні особою 45-річного віку, не може бути підставою для визнання недійсною заяви про відмову від спадщини. Водночас такі дії нотаріуса можуть стати підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності (постанова КЦС ВС від 28 вересня 2022 року у справі № 520/8593/17).

Постанова приватного нотаріуса про відмову у видачі свідоцтва про право на спадщину за заповітом, який оскаржується в судовому порядку, до вирішення судом справи є правомірною, оскільки предметом нотаріальної діяльності є безспірні справи щодо реалізації цивільних прав, а Законом України «Про нотаріат» не передбачено

ухвалення нотаріусом постанови про зупинення нотаріальних дій (постанова КЦС ВС від 24 січня 2024 року у справі № 511/1875/21).

У справі про оскарження постанови приватного нотаріуса про відмову видати дублікати договорів дарування КЦС ВС констатував, що факт наявності між батьками спору щодо управління майном своєї неповнолітньої дитини не може бути підставою для визнання незаконною відмови нотаріуса у видачі дублікатів правовстановлювальних документів на майно, оскільки відсутність їх оригіналів у матері не свідчить про їх втрату або зіпсування в разі наявності оригіналів цих документів у батька (постанова КЦС ВС від 19 квітня 2023 року у справі № 357/8270/20).

Ще одна ситуація, за якої нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, — звернення особи щодо вчинення такої дії, якщо ця особа внесена до Єдиного реєстру боржників, незалежно від того, є особа боржником за основним зобов'язанням чи майновим поручителем (постанова КЦС ВС від 16 червня 2021 року у справі № 757/22958/19-ц).

За позовами про стягнення заборгованості у зв'язку з невиконанням зобов'язань у договірних правовідносинах з визначеним строком виконання починається зі спливом цього строку вчинення нотаріусом виконавчого напису не впливає на перебіг позовної давності, а саме не переривається та не зупиняє її перебіг; визнання судом виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, не впливає на перебіг позовної давності; визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, саме по собі не є поважною причиною пропуску позовної давності (постанова Об'єднаної палати КЦС ВС від 13 березня 2023 року у справі № 554/9126/20).

У всіх наведених прикладах з судової практики некоректність поведінки особи при реалізації її суб'єктивних цивільних прав визначалася недостатнім ступенем її правової обізнаності і помилками, допущеними нотаріусами при вчиненні нотаріальних проваджень. Отже, можна попередньо виснувати, що більшість відмов були здійснені з підстав, які б могли бути усунуті чи виправлені заявником. Окрім того, маємо підстави припустити, що участь адвоката у конкретній нотаріальній справі могла б компенсувати негативні наслідки у вигляді необхідності оскарження та підвищити ефективність процесу.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VII. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
2. Le notariat dans le monde. éd. Commission de coopération notariale internationale d'U. I. N. L. 2001. P. 3.

3. Звіт про роботу державних, приватних нотаріусів, Міністерства юстиції України та його територіальних органів у сфері нотаріату за 2025 рік. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2026/02/03/20260203195708-96.pdf
4. Понад 10 мільйонів нотаріальних дій: як працював нотаріат у 2025 році. Міністерство юстиції України. 2026. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/ponad-10-milyoniv-notarialnih-diy-yak-pratsyuvav-notariat-u-2025-rotsi
5. Бондарєва М. В. Окремі аспекти взаємодії адвоката з нотаріусом в нотаріальному провадження з оформлення спадкових прав. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. с. 153–156
6. Узагальнення нотаріальної практики щодо винесення нотаріусами Хмельницької області постанов про відмову у вчинення нотаріальних дій у II кварталі 2019 року (15.07.2019 р.) https://www.npu.km.ua/files/docs/2019-07-15-GTUJ-uzag2kv.pdf
7. Суддя ВП ВС окреслила тенденції в судовій практиці щодо оскарження постанов нотаріуса та участі нотаріуса в судовому процесі. Судово-юридична газета. 2024. URL: https://sud.ua/uk/news/sudova-praktyka/309117-sudya-bp-vs-nazvala-tendentsii-v-sudebnoy-praktike-po-obzhalovaniyu-postanovleniy-notariusa-i-uchastiyu-notariu

Кравець Р. Ю.
адвокат, Адвокатське об'єднання «Кравець і партнери»

ЗАХИСТ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПРАВ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ: ЕФЕКТИВНІ ПІДХОДИ

Воєнний стан не скасовує вимог справедливого судового розгляду, але суттєво змінює умови, у яких адвокат має їх відстоювати. Протягом 2022–2026 рр. в Україні сформувалися процедури з посиленим втручанням держави у права особи: обмеження дискреції суду щодо запобіжних заходів у справах про злочини проти основ національної безпеки, позасудове застосування санкцій Ради національної безпеки і оборони України (далі — РНБО) з подальшим стягненням активів у дохід держави, цивільна конфіскація необґрунтованих активів, а також мобілізаційні процедури з широкими повноваженнями територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (далі — ТЦК). Спільні риси цих процедур — стислі строки, обмежений доступ до доказів і зміщення тягаря доказування. Мета тез — показати, які аргументи захисту в цих категоріях справ уже підтримані судовою практикою, а де практика лише формується. Методологічним орієн-

тиром є ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», за якою суди застосовують Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) як джерело права [1].

1. Політично чутливі кримінальні справи

1.1. *Запобіжний захід у справах про державну зраду та колабораційну діяльність.* Частина 6 ст. 176 КПК України під час воєнного стану передбачає застосування тримання під вартою до осіб, підозрюваних або обвинувачених, зокрема, за ст. 111, 111–1 КК України, «за наявності ризиків, зазначених у статті 177 цього Кодексу» [2]. У практиці норму нерідко сприймають як безальтернативну. Проте Конституційний Суд України, визнавши її конституційною, водночас наголосив, що законодавець не може визначати тримання під вартою як безальтернативний запобіжний захід; без встановлення ризиків, передбачених ст. 177 КПК, цей захід не може бути застосований, а суд зберігає дискрецію щодо визначення застави [3, пп. 4.2, 6.3]. Ця позиція продовжує лінію Рішення № 7-р/2019, яким визнано неконституційною ч. 5 ст. 176 КПК, оскільки тримання під вартою обґрунтовувалося на законодавчому рівні лише кваліфікацією злочину [4, п. 4], та узгоджується з Рішенням № 4-р(II)/2026, яким визнано неконституційною ч. 8 ст. 176 КПК щодо військовослужбовців [5].

1.2. Для захисту це означає, що кожен ризик має бути доведений прокурором і індивідуально обґрунтований в ухвалі. ЄСПЛ вважає будь-яку систему обов'язкового тримання під вартою несумісною зі ст. 5 § 3 Конвенції [6, § 84; 7, § 105], виходить із презумпції на користь звільнення та вимагає «відповідних і достатніх» підстав уже в першому рішенні про взяття під варту [8, §§ 89, 102]. Тяжкість обвинувачення сама по собі не доводить ризику переховування [9, § 41], а проблему шаблонного мотивування ухвал щодо України ЄСПЛ визнав структурною [10, §§ 98–101]. Водночас у справі «Грубник проти України» порушення не встановлено саме тому, що національні суди фактично перевірили підозру та ризики [11, §§ 116–123]. Отже, головне поле процесуальної боротьби — якість мотивування конкретної ухвали. Тривожною є протилежна тенденція в касаційній практиці: посилання на «підвищену суспільну небезпеку» державної зради під час воєнного стану [12] фактично повертає логіку «кваліфікація дорівнює триманню під вартою», від якої відмовився Конституційний Суд.

1.3. *Презумпція невинуватості в публічному просторі.* Резонансні справи супроводжуються заявами посадовців, які подають підозру як встановлену вину. ЄСПЛ визнає, що ст. 6 § 2 Конвенції можуть порушити не лише суди, а й інші органи державної влади [13, § 36], і в справах проти України кваліфікує як порушення заяви високопосадовців

у засобах масової інформації щодо підозрюваних [14, §§ 230–232], зокрема заяву посадовця СБУ щодо особи, підозрюваної у вчиненні терористичного акту [15, §§ 30–33]. Національні цивільно-правові засоби тут малоефективні: Верховний Суд виходить із того, що позов про захист честі, гідності та ділової репутації не є способом спростувати статус підозрюваного чи інформацію досудового розслідування [16; 17]. Тому реагування захисту має бути процесуальним: фіксація кожної публічної заяви, посилання на порушення ст. 17 КПК України під час розгляду клопотань і справи по суті, формування підґрунтя для заяви до ЄСПЛ.

1.4. *Недопустимість ототожнення адвоката з клієнтом*. Пункт 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо забороняє ототожнення адвоката з клієнтом, а п. 15 цієї ж частини — притягнення адвоката до відповідальності за висловлювання у справі, зокрема заяви в медіа, якщо не порушено професійних обов'язків [18]. ЄСПЛ розцінює переслідування адвокатів як удар «у саме серце системи Конвенції» і вимагає особливо суворого контролю за обшуками в адвокатів [19, § 669; 20, §§ 125, 128]; захисник вправі обстоювати інтереси клієнта і через пресу [21, §§ 132, 138]. У справі «Головань проти України» відсутність незалежного спостерігача під час обшуку адвоката призвела до порушення ст. 8 Конвенції [22, §§ 62–65]. Натомість національна практика щодо процесуальних наслідків порушення гарантій залишається обмежувальною: відсутність у протоколі затримання адвоката відомостей про повідомлення ради адвокатів регіону не робить протокол недопустимим доказом [23]. За таких умов негайне залучення представника ради адвокатів регіону та Комітету захисту прав адвокатів і гарантій адвокатської діяльності НААУ залишається необхідною умовою реального захисту.

2. Оскарження санкцій РНБО у Верховному Суді

2.1. Укази Президента України про введення в дію рішень РНБО щодо персональних санкцій оскаржуються до Верховного Суду як суду першої інстанції в порядку ст. 266 КАС України з апеляційним переглядом Великою Палатою [24]. Тривалий час Велика Палата Верховного Суду виходила з обмеженого судового контролю: наявність загрози національній безпеці розглядалася як оціночне поняття, а суд перевіряв переважно процедуру та повноваження [25; 26]; санкції кваліфікувалися як превентивний захід, а не юридична відповідальність [27].

2.2. Переломними стали дві події. У рішенні «ТОВ «М. С. Л.» проти України» ЄСПЛ констатував, що обмежений контроль Верховного Суду не є гарантією від свавілля, і встановив порушення ст. 1 Першого протоколу та ст. 13 Конвенції через відсутність індивідуалізованого обґрунтування санкцій [28, §§ 98, 107–109, 120]. Після цього Велика

Палата у постанові від 28.04.2026 у справі № 990/224/23 відступила (шляхом конкретизації) від попередніх підходів: суд має перевірити, чи не є рішення свавільним і чи ґрунтується воно на достатній фактичній основі щодо загрози, визначеної ст. 3 Закону України «Про санкції» [29, пп. 107, 114].

2.3. Ключовою проблемою залишаються «таємні докази». Ще у 2021 р. Касаційний адміністративний суд визнав, що надання СБУ матеріалів з грифом «ДСК» лише судді-доповідачу, без доступу представників позивача, порушує принципи рівності сторін і змагальності [30]; у справі № 990/224/23 представник позивача мав допуск до матеріалів з обмеженим доступом [29, пп. 100–101]. Стандарт ЄСПЛ такий: обмеження доступу до доказів допустиме, якщо воно не зачіпає самої суті права і компенсується, зокрема необмеженим доступом суду до засекречених матеріалів [31, §§ 148, 152]; особа має отримати достатньо інформації про закиди, щоб ефективно інструктувати захисника [32, § 220]; що поверховішою є національна перевірка, то суворіше ЄСПЛ оцінює компенсаторні гарантії [33, §§ 133, 145]. Звідси практичний алгоритм: клопотати про допуск адвоката до державної таємниці, вимагати від СБУ обґрунтування кожного грифа обмеження доступу та наполягати на розкритті принаймні суті фактичних підстав санкцій.

3. Стягнення активів у дохід держави у ВАКС (ст. 283–1 КАС України)

3.1. Пункт 1–1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» передбачає стягнення в дохід держави активів особи, а також активів, щодо яких вона може прямо чи опосередковано (через інших осіб) вчиняти дії, тотожні за змістом здійсненню права розпорядження ними [34]. Справи розглядає Вищий антикорупційний суд (далі — ВАКС) за позовом Міністерства юстиції України. Процедура є найстислішою в адміністративному судочинстві: відзив — п'ять днів, розгляд колегією трьох суддів — 30 днів з дня надходження позову (первинна редакція 2022 р. передбачала 10 днів), апеляційна скарга — п'ять днів, розгляд Апеляційною палатою ВАКС — 15 днів; зупинення провадження з підстави п. 3 ч. 1 ст. 236 КАС не допускається, а неприбуття належно повідомленого учасника не перешкоджає розгляду [24]. Постанова Апеляційної палати касаційному оскарженню не підлягає, що підтвердила об'єднана палата Касаційного адміністративного суду, відступивши від власних попередніх ухвал [35, пп. 56, 67–69]. Стандарт доказування — «більш переконлива» сукупність доказів (ч. 6 ст. 283–1 КАС).

3.2. Уже в першому рішенні цієї категорії ВАКС визнав стягнення пропорційним втручанням, зокрема щодо третіх осіб [36]. Центральним для захисту є доведення «опосередкованого контролю». Апеляційна палата ВАКС розмежувала ситуації: якщо доведено вплив лише

на учасника товариства, стягується лише його частка; майно самого товариства — лише за доведення впливу на його долю [37; 38]. Доводи міноритарних учасників суд розглядає [39], однак захист їхніх інтересів переважно відсилає до приватноправових засобів поза санкційною справою; навіть за відсутності заперечень відповідача позивач має надати мінімально переконливі докази [38].

3.3. ЄСПЛ не вважає конфіскацію без обвинувального вироку несумісною з Конвенцією як таку [40, § 105], але вимагає, щоб суд навів дані про протиправну поведінку і показав зв'язок активів із нею [41, § 215], а стандарт балансу ймовірностей поєднувався з реальною можливістю захищатися [42, §§ 88, 91]. Поєднання 30-денного строку, закритих засідань, неможливості касаційного перегляду та відсутності конституційного контролю по суті (Конституційний Суд відмовляв у відкритті проваджень з процедурних підстав [43]) створює ризики для гарантій ст. 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу. Тому захист має з першого дня фіксувати кожне процесуальне обмеження — відмови в ознайомленні з матеріалами, у відкладенні розгляду, у витребуванні доказів — як підґрунтя для міжнародної скарги.

4. Цивільна конфіскація необґрунтованих активів (глава 12 розділу III ЦПК України)

4.1. Позов прокурора пред'являється щодо активів, набутих після набрання чинності Законом № 263-IX (28.11.2019) [44], якщо різниця між їх вартістю і законними доходами особи у сімсот п'ятдесят і більше разів перевищує прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на зазначену дату (ч. 2 ст. 290 ЦПК України в редакції Закону № 4496-IX) [45; 46]. За прожиткового мінімуму 2007 грн [47] поріг становить 1 505 250 грн (до 17.07.2025, коли множник дорівнював п'ятистам, — 1 003 500 грн). Верхньою межею цивільної процедури є поріг ст. 368–5 КК України — перевищення законних доходів більш ніж на три тисячі прожиткових мінімумів для працездатних осіб [48]; за прожиткового мінімуму на 01.01.2026 у розмірі 3328 грн [49] це 9 984 000 грн. Проте КК, на відміну від ст. 290 ЦПК, не визначає дату, на яку обчислюється прожитковий мінімум, тож межа між цивільною та кримінальною площинами залишається предметом тлумачення і потенційним аргументом захисту.

4.2. Тягар доказування розподілено у два етапи: позивач наводить фактичні дані про зв'язок активів із посадовою особою та їх необґрунтованість, і лише після визнання судом достатньої доведеності цих фактів спростування переходить до відповідача (абз. 2 ч. 2 ст. 81 ЦПК); рішення ухвалюється на користь сторони, сукупність доказів якої є більш переконливою (ч. 4 ст. 89 ЦПК) [45]. Верховний Суд підтверджує перехід тягаря доказування до відповідача, коли докази позивача є більш переконливими, і не визнає законним джерелом не-

задекларовані доходи [50] чи незадекларовані фінансові зобов'язання членів сім'ї [51], а також нотаріально не посвідчене дарування грошових коштів [52]. Тому першочергове завдання захисту — не допустити передчасного «перекидання» тягаря: оспорювати достатність первинних даних прокурора, методику оцінки вартості активів і врахування витрат на проживання при визначенні законних доходів [53].

4.3. Щодо пов'язаних осіб закон охоплює активи, набуті іншою особою за дорученням посадовця або щодо яких він може прямо чи опосередковано вчиняти дії, тотожні розпорядженню ними (ч. 4, п. 2 ч. 8 ст. 290 ЦПК) [45]. Верховний Суд визнав опосередкованим набуттям купівлю квартири матір'ю посадовця, яка не мала достатніх доходів [54], допускає стягнення з номінальних власників [55], але не допускає солідарного стягнення з кількох відповідачів [56]. Межу встановлює Апеляційна палата ВАКС: саме лише проживання посадовця з родиною у квартирі не доводить ні набуття «за дорученням», ні фактичного контролю [57]. Позовна давність становить чотири роки і обчислюється від дня набуття активів відповідачем (ч. 5 ст. 258, ч. 7 ст. 261 ЦК України) [58].

4.4. ЄСПЛ допускає покладення на власника тягаря доведення законності походження майна, зокрема в цивільних провадженнях in rem, і стандарт переважання доказів [40, §§ 105, 107]. Водночас він визнає порушенням ситуацію, коли суди обмежуються різницею між доходами і витратами без встановлення зв'язку з протиправною поведінкою [59, § 100], та звертає увагу, що тривалий ретроспективний період ускладнює доведення доходів [41, §§ 201–202]. Ці критерії — доказовий зв'язок і реальна можливість спростування — є орієнтиром для захисту в цивільній конфіскації.

5. Мобілізація та військовий облік

5.1. *Військовий облік*. Закон № 3633-IX зобов'язав військовозобов'язаних протягом 60 днів уточнити персональні дані, зокрема через електронний кабінет, який реалізовано у застосунку «Резерв+» [60]. Розбіжності між даними застосунку та Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів («Оберіг») не повинні обертатися штрафом: згідно з приміткою до ст. 210 КУпАП положення ст. 210, 210–1 не застосовуються у разі можливості отримання держателем Реєстру персональних даних шляхом електронної інформаційної взаємодії з іншими державними реєстрами та базами даних [61].

5.2. *Відстрочка*. Відповідно до п. 60 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 560, до ухвалення комісією рішення військовозобов'язаний не підлягає призову на військову службу під час мобілізації [62]. Верховний Суд вимагає від ТЦК ухвалити саме рішення про надання відстрочки або відмову в ній;

інформаційний лист такого рішення не замінює [63]. Водночас право на відстрочку реалізується активними діями особи і лише до набуття нею статусу військовослужбовця [64], а процедура призову є незворотною: визнання її протиправною не тягне звільнення з військової служби [65]. Отже, ефективний захист у цій категорії може бути лише превентивним.

5.3. *Висновки ВЛК.* Постанову ВЛК регіону може бути оскаржено до Центральної ВЛК або в судовому порядку (пп. 2.4.10 п. 2.4 глави 2 розділу І Положення, затвердженого наказом Міністерства оборони України № 402) [66]; рішення ВЛК при обласному ТЦК може бути скасоване штатною ВЛК вищого рівня або оскаржене до суду (п. 73 Порядку № 560) [62]. Досудовий перегляд не є обов'язковим, тому вибір між ним і зверненням до окружного адміністративного суду залежить від строків і ризику призову до завершення спору.

5.4. *Протидія примусовому утриманню.* Право на адміністративне затримання за порушення правил військового обліку та законодавства про мобілізацію має Національна поліція (п. 1 ч. 2 ст. 262 КУпАП), а щодо військовозобов'язаних запасу СБУ — Служба безпеки України; ст. 259 КУпАП, яка допускає доставлення до ТЦК, не відносить працівників ТЦК до суб'єктів доставлення [61]. Утримання особи в приміщенні ТЦК без протоколу затримання (ст. 261 КУпАП) є фактичним позбавленням свободи в розумінні ст. 5 Конвенції: значення мають вид, тривалість, наслідки та спосіб здійснення заходу [67, § 91], елемент примусу свідчить про позбавлення свободи навіть за короткої тривалості [68, § 36], а перелік підстав ст. 5 § 1 є вичерпним [69, § 88]. Частина 2 ст. 206 КПК України зобов'язує слідчого суддю, який отримав відомості про особу, позбавлену свободи за відсутності судового рішення, постановити ухвалу, якою зобов'язати «будь-який орган державної влади чи службову особу» негайно доставити її для з'ясування підстав позбавлення свободи [2]. Попри це, місцеві суди відмовляють у застосуванні ст. 206 КПК до осіб, утримуваних у ТЦК, вважаючи посадових осіб ТЦК не представниками правоохоронних органів [70]; уніфікуючої позиції Касаційного кримінального суду немає. Паралельно доцільно подавати заяву про кримінальне правопорушення за ст. 146, 365 КК України та звертатися до адміністративного суду із заявою про забезпечення позову, зважаючи, що п. 10 ч. 3 ст. 151 КАС України забороняє зупиняти накази командира, віддані військовослужбовцю в умовах воєнного стану [24], тобто забезпечувальний захід має бути спрямований на дії до моменту призову. Масштаб проблеми ілюструє динаміка звернень до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо порушень під час мобілізації: 18 — у 2022 р., 514 — у 2023 р., 3312 — у 2024 р., 6127 — у 2025 р. [71].

5.5. *Оскарження постанов ТЦК за ст. 210, 210–1 КУпАП.* Вчинення таких порушень в особливий період тягне штраф для громадян від однієї тисячі до однієї тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (17 000–25 500 грн) [61]. Стягнення може бути накладено протягом трьох місяців з дня виявлення, але не пізніше одного року з дня вчинення правопорушення (ст. 38 КУпАП); постанову оскаржують протягом десяти днів (ст. 289 КУпАП, ч. 2 ст. 286 КАС України), а судові рішення апеляційної інстанції в цих справах касаційному оскарженню не підлягають (ч. 3 ст. 272 КАС України) [61; 24]. Тому практика формується переважно апеляційними адміністративними судами, а Верховний Суд висловлюється лише з процесуальних питань: зокрема, строк звернення до суду обчислюється з моменту належного доведення постанови до відома особи, адже обізнаність про зафіксоване порушення не тотожна обізнаності про конкретну постанову [72]. Типовими підставами скасування постанов є: відсутність даних про своєчасне сповіщення особи про місце і час розгляду справи (ч. 2 ст. 268 КУпАП) та розгляд справи без її участі; пропуск строків, визначених ст. 38 КУпАП; накладення штрафу за неподання даних, які ТЦК міг отримати шляхом електронної інформаційної взаємодії (примітка до ст. 210 КУпАП).

Висновки

1. Воєнні процедури не скасовують стандартів ст. 5, 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу. Найсильнішими є аргументи захисту, вже закріплені Конституційним Судом України та ЄСПЛ: індивідуалізація ризиків при обранні запобіжного заходу, недопустимість свавілля, вимога доказового зв'язку між активами і протиправною поведінкою.

2. Практика Великої Палати Верховного Суду в санкційних справах рухається від формального до змістовного контролю (справа № 990/224/23); цей підхід має бути послідовно перенесений і на справи про стягнення активів за ст. 283–1 КАС України, де касаційний перегляд відсутній.

3. У цивільній конфіскації вирішальною є стадія «достатньої доведеності» фактів прокурором: саме на ній захист може не допустити перекладення тягаря доказування на відповідача.

4. У мобілізаційних спорах ефективним є насамперед превентивний захист: завчасна фіксація обставин і надсилання заяв до ТЦК поштовим зв'язком з описом вкладення, своєчасна заява про відстрочку, негайне реагування на фактичне утримання особи. Потребують уніфікації позиції щодо застосування ст. 206 КПК до осіб, утримуваних у ТЦК, а також законодавчого вирішення питання про доступ до касаційного перегляду в справах за ст. 210, 210–1 КУпАП, що мають масовий характер.

5. Інституційні гарантії адвокатської діяльності — участь представників ради адвокатів регіону та Комітету захисту прав адвокатів НААУ — є необхідною умовою захисту в політично чутливих справах, а несприятлива національна практика щодо наслідків їх порушення має бути предметом подальшого оскарження, зокрема до ЄСПЛ.

Список використаної літератури

1. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
3. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 19.06.2024 № 7-р(II)/2024 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини шостої статті 176 КПК України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-24
4. Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 25.06.2019 № 7-р/2019 у справі за конституційними скаргами щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 176 КПК України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-19
5. Рішення Конституційного Суду України (Другий сенат) від 24.06.2026 № 4-р(II)/2026 щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини восьмої статті 176 КПК України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-26
6. Ilijkov v. Bulgaria: judgment of the ECtHR of 26.07.2001, application no. 33977/96. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59613
7. Piruzyan v. Armenia: judgment of the ECtHR of 26.06.2012, application no. 33376/07. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-111631
8. Buzadji v. the Republic of Moldova [GC]: judgment of the ECtHR of 05.07.2016, application no. 23755/07. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-164928
9. Ignatov v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 15.12.2016, application no. 40583/15. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-169524
10. Kharchenko v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 10.02.2011, application no. 40107/02. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-103260
11. Grubnyk v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 17.09.2020, application no. 58444/15. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204604
12. Постанова Верховного Суду (Касаційний кримінальний суд) від 12.02.2026 у справі № 497/2392/22. База правових позицій ВС, позиція № 14071. URL: https://lpd.court.gov.ua/legal-position/14071
13. Allenet de Ribemont v. France: judgment of the ECtHR of 10.02.1995, application no. 15175/89. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57914
14. Korban v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 04.07.2019, application no. 26744/16. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-194188
15. Kovtun v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 01.10.2026, application no. 52459/18. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-252518

16. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 25.11.2020 у справі № 760/16924/18 (провадження № 61-14643св19).
17. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 16.08.2023 у справі № 646/2173/21 (провадження № 61-3116св23).
18. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
19. Elsi and Others v. Turkey: judgment of the ECtHR of 13.11.2003, applications nos. 23145/93, 25091/94. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-61442
20. Kruglov and Others v. Russia: judgment of the ECtHR of 04.02.2020, application no. 11264/04 and 15 others. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200719
21. Morice v. France [GC]: judgment of the ECtHR of 23.04.2015, application no. 29369/10. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265
22. Golovan v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 05.07.2012, application no. 41716/06. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112021
23. Постанова Верховного Суду (Касаційний кримінальний суд) від 13.06.2023 у справі № 520/2703/17. База правових позицій ВС, позиція № 9416. URL: https://lpd.court.gov.ua/legal-position/9416
24. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15
25. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.01.2021 у справі № 9901/405/19.
26. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 27.08.2024 у справі № 800/162/16.
27. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 06.07.2023 у справі № 9901/635/18.
28. M. S. L., TOV v. Ukraine: judgment of the ECtHR of 16.10.2025, application no. 18049/18. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245275
29. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28.04.2026 у справі № 990/224/23 (провадження № 11-248заі25). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/136901090
30. Ухвала Верховного Суду (Касаційний адміністративний суд) від 13.09.2021 у справі № 9901/40/21. Прес-реліз ВС. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1177769/
31. Regner v. the Czech Republic [GC]: judgment of the ECtHR of 19.09.2017, application no. 35289/11. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177299
32. A. and Others v. the United Kingdom [GC]: judgment of the ECtHR of 19.02.2009, application no. 3455/05. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91403
33. Muhammad and Muhammad v. Romania [GC]: judgment of the ECtHR of 15.10.2020, application no. 80982/12. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-205509
34. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 № 1644-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1644-18
35. Ухвала Верховного Суду (об'єднана палата Касаційного адміністративного суду) від 20.01.2026 у справі № 991/8725/23 (провадження № К/990/20478/24). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/133467614

36. Рішення Вищого антикорупційного суду від 01.09.2022 у справі № 991/3183/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106011146
37. Постанова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 03.02.2023 у справі № 991/6606/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108772467
38. Узагальнення практики Вищого антикорупційного суду та Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду у справах про застосування санкції, передбаченої пунктом 1-1 частини першої статті 4 Закону України «Про санкції». URL: https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/statistics/reviews/review_confiscation_assets.pdf
39. Рішення Вищого антикорупційного суду від 16.02.2023 у справі № 991/265/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109031868
40. Gogitidze and Others v. Georgia: judgment of the ECtHR of 12.05.2015, application no. 36862/05. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154398
41. Todorov and Others v. Bulgaria: judgment of the ECtHR of 13.07.2021, application no. 50705/11 and 6 others. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-211018
42. Balsamo v. San Marino: judgment of the ECtHR of 08.10.2019, applications nos. 20319/17, 21414/17. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196421
43. Ухвала Конституційного Суду України від 20.07.2023 № 122–2(II)/2023 про відмову у відкритті конституційного провадження (Limpieza Limited). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/122-2ii2023.pdf
44. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів: Закон України від 31.10.2019 № 263-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-20
45. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15
46. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення: Закон України від 17.06.2025 № 4496-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4496-20
47. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19
48. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
49. Про Державний бюджет України на 2026 рік: Закон України від 03.12.2025 № 4695-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20
50. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 29.10.2025 у справі № 991/7187/24 (провадження № 61-9980св25).
51. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 15.05.2024 у справі № 991/3346/23 (провадження № 61-15586св23).
52. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 02.04.2025 у справі № 991/4164/23 (провадження № 61-16244св24).

53. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 09.07.2025 у справі № 991/5241/24 (провадження № 61-5604св25).
54. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 20.06.2024 у справі № 991/5169/23 (провадження № 61-16166св23). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/120065562
55. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 16.10.2024 у справі № 991/366/22 (провадження № 61-12631св22).
56. Постанова Верховного Суду (Касаційний цивільний суд) від 04.10.2023 у справі № 991/2396/22 (провадження № 61-8529св23).
57. Постанова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 12.05.2025 у справі № 991/7774/24.
58. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
59. Mandev and Others v. Bulgaria: judgment of the ECtHR of 21.05.2024, application no. 57002/11 and 4 others. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233736
60. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку: Закон України від 11.04.2024 № 3633-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3633-20
61. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10
62. Питання проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період: постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2024 № 560. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF
63. Постанова Верховного Суду (Касаційний адміністративний суд) від 21.05.2026 у справі № 140/8613/23.
64. Постанова Верховного Суду (Касаційний адміністративний суд) від 11.04.2024 у справі № 520/7954/22 (провадження № К/990/34979/23).
65. Постанова Верховного Суду (Касаційний адміністративний суд) від 05.02.2025 у справі № 160/2592/23 (провадження № К/990/35899/24).
66. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України: наказ Міністерства оборони України від 14.08.2008 № 402. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1109-08
67. Creangă v. Romania [GC]: judgment of the ECtHR of 23.02.2012, application no. 29226/03. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109226
68. Krupko and Others v. Russia: judgment of the ECtHR of 26.06.2014, application no. 26587/07. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%2226587/07%22]}
69. Khlaifia and Others v. Italy [GC]: judgment of the ECtHR of 15.12.2016, application no. 16483/12. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-170054
70. Ухвала слідчого судді Інгульського районного суду м. Миколаєва від 26.05.2025 у справі № 489/4130/25.
71. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2025 році. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/

storage/app/media/uploaded-files/2-22042026-0951-shchorichna-dopovid-upovnovazhenogo-2025.pdf
72. Постанова Верховного Суду (Касаційний адміністративний суд) від 23.12.2025 у справі № 755/13012/25 (провадження № К/990/40899/25).

Крижевська О. О.
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор юридичних наук, доцент

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ І ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Проблема співвідношення адвокатської діяльності та проходження військової служби набула особливої актуальності в умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Значна кількість адвокатів була мобілізована або добровільно вступила до лав Збройних Сил України, що зумовило необхідність визначення їхнього правового статусу під час проходження військової служби, правових наслідків виникнення обставин несумісності, забезпечення прав клієнтів та можливості подальшого повернення до професії. У цьому контексті потребує наукового осмислення співвідношення конституційного обов'язку захищати Вітчизну, принципу незалежності адвокатури та права особи на професійну правничу допомогу.

Конституція України гарантує кожному право на працю (ст. 43) та право на професійну правничу допомогу (ст. 59), водночас покладаючи на громадян обов'язок захищати Вітчизну, незалежність і територіальну цілісність України (ст. 65) [1]. В умовах мобілізації адвокатів виникає необхідність практичного узгодження цих конституційних прав та обов'язку з вимогами щодо несумісності військової служби з адвокатською діяльністю. Чинне законодавство визначає правові наслідки виникнення обставин несумісності, однак окремі аспекти забезпечення прав клієнтів та безперервності правничої допомоги у разі мобілізації адвоката потребують подальшого врегулювання.

Так, відповідно до статті 7 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» військова або альтернативна (невійськова) служба є несумісною з діяльністю адвоката. У разі виникнення обставин несумісності адвокат у триденний строк має подати до ради адвокатів регіону за адресою свого робочого місця заяву про зупинення адвокатської діяльності [2]. Водночас стаття 31 цього Закону передбачає зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, зокрема

у зв'язку з виникненням обставин несумісності. Отже, законодавство однозначно визначає військову службу як обставину, несумісну з адвокатською діяльністю, однак потребують подальшого вдосконалення механізми практичної реалізації цієї вимоги.

Особливого значення зазначена проблема набула після початку повномасштабної збройної агресії. Рада адвокатів України рішенням № 24 від 3 березня 2022 року встановила, що проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби під час воєнного стану не вважатиметься порушенням вимог щодо несумісності та не застосовуватиметься як підстава для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності [3]. Такий підхід був зумовлений необхідністю забезпечення можливості адвокатів виконувати конституційний обов'язок із захисту держави. Водночас він актуалізував питання співвідношення законодавчої вимоги щодо несумісності та особливого підходу органу адвокатського самоврядування до застосування відповідних вимог в умовах воєнного стану.

Окремою проблемою є забезпечення прав клієнтів адвоката, який був мобілізований. Виникнення обставин несумісності унеможливлює подальше здійснення ним адвокатської діяльності, однак не повинно призводити до фактичної втрати клієнтом доступу до професійної правничої допомоги. Особливо складними є ситуації, коли мобілізований адвокат здійснював захист або представництво у незавершеному судовому провадженні. У такому разі необхідним є нормативно визначений алгоритм дій, який забезпечував би своєчасне повідомлення клієнта, передачу або повернення матеріалів справи, належне оформлення припинення повноважень адвоката та, за необхідності, залучення іншого захисника чи представника.

Проблема має також конституційний вимір. Право особи на професійну правничу допомогу є самостійною конституційною гарантією, тоді як обов'язок захищати Вітчизну покладається на громадянина незалежно від його професійного статусу [1]. Тому правове регулювання має забезпечувати баланс між публічним інтересом у належному виконанні військового обов'язку адвокатом та приватним інтересом клієнта у безперервному отриманні професійної правничої допомоги.

Окремого розгляду потребує співвідношення статусу адвоката та військовослужбовця. Виконання військовослужбовцем завдань, пов'язаних із правовим забезпеченням діяльності відповідного військового формування, не є тотожним здійсненню адвокатської діяльності. Адвокатська діяльність ґрунтується на принципі незалежності та здійснюється в інтересах клієнта, тоді як військова служба передбачає систему службового підпорядкування та виконання визначених законом і військовими статутами обов'язків. Отже, правове ре-

гулювання має чітко розмежовувати ці види діяльності та відповідні правові статуси.

Європейські стандарти також підкреслюють значення незалежності адвокатської професії. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи № R(2000)21 «Про свободу здійснення професії адвоката» виходить із необхідності забезпечення можливості адвокатам виконувати професійні обов'язки без неправомірних обмежень, тиску чи втручання [4]. У практиці Європейського суду з прав людини підкреслюється особлива роль адвоката у функціонуванні системи правосуддя та необхідність забезпечення належних умов для виконання ним професійних функцій. Зокрема, у справі *Morice v. France* Велика палата Суду звернула увагу на особливу роль адвокатів у системі правосуддя та необхідність забезпечення належного балансу між професійною діяльністю адвоката і захистом авторитету правосуддя [5].

Окремої уваги потребує правовий статус адвокатів, які є резервістами, беруть участь у добровольчих формуваннях або виконують завдання територіальної оборони. Такі форми участі в обороні держави потребують чіткого розмежування з проходженням військової служби як обставиною несумісності. Наявність зрозумілих критеріїв такого розмежування має значення для забезпечення правової визначеності та єдності правозастосовної практики [6].

Водночас проблема не вичерпується питанням зупинення права на заняття адвокатською діяльністю. Не менш важливим є забезпечення належного повернення адвоката до професії після завершення військової служби. У цьому контексті заслуговують на увагу Методичні рекомендації щодо повернення адвокатів-ветеранів до адвокатської діяльності, підготовлені за участю Національної асоціації адвокатів України та Міністерства у справах ветеранів України у 2026 році [7]. Рекомендації охоплюють організаційно-правові питання повернення до професії, оновлення професійних знань і навичок, відновлення професійної практики, менторську та колегіальну підтримку, а також питання безбар'єрності та індивідуальних потреб адвокатів-ветеранів.

Поява такого методичного інструменту є важливою, оскільки належне правове регулювання має забезпечувати не лише зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на період існування обставин несумісності, а й реальну можливість подальшого повернення до професії. Водночас методичні рекомендації не замінюють нормативного регулювання, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавчих та організаційних механізмів поновлення професійної діяльності адвокатів-ветеранів.

На нашу думку, удосконалення правового регулювання співвідношення адвокатської діяльності та військової служби має здійснюватися за такими основними напрямами.

По-перше, обґрунтовано необхідність нормативної визначеності процедур зупинення та поновлення права на заняття адвокатською діяльністю у зв'язку з проходженням військової служби. Такі процедури мають бути оперативними, зрозумілими та узгодженими з особливостями правового статусу мобілізованого адвоката.

По-друге, потребує нормативного врегулювання механізм забезпечення прав клієнтів адвоката, у якого виникли обставини несумісності. Доцільним є визначення порядку повідомлення клієнта, передачі матеріалів справи, інформування суду чи іншого органу про припинення повноважень адвоката та забезпечення безперервності правничої допомоги. При цьому відповідний механізм має враховувати як необхідність виконання адвокатом військового обов'язку, так і недопустимість необґрунтованого обмеження права клієнта на професійну правничу допомогу.

По-третє, обґрунтовано необхідність належних правових гарантій повернення адвоката до професійної діяльності після завершення військової служби. Поновлення права на заняття адвокатською діяльністю не повинно супроводжуватися необґрунтованими адміністративними чи організаційними перешкодами. Водночас доцільним є розвиток механізмів професійної адаптації адвокатів, які тривалий час не здійснювали адвокатську діяльність.

По-четверте, обґрунтовано необхідність нормативного розмежування військової служби як обставини несумісності з адвокатською діяльністю та інших форм участі адвоката у забезпеченні оборони держави, які самі по собі не повинні виключати можливості здійснення адвокатської діяльності. Критерієм такого розмежування має бути наявність визначених законом юридичних обставин, що об'єктивно унеможливлюють одночасне здійснення адвокатської діяльності.

Отже, проблема співвідношення адвокатської діяльності та військової служби в умовах воєнного стану не зводиться до формального встановлення несумісності відповідних статусів. Її зміст охоплює питання узгодження конституційного обов'язку захищати Вітчизну з гарантіями професійної діяльності адвоката, забезпечення прав клієнтів мобілізованого адвоката, гарантування незалежності адвокатури, визначення правового статусу адвокатів, залучених до оборони держави, а також створення належних умов для повернення адвокатів-ветеранів до професійної діяльності.

Вважаємо, що оптимальною моделлю правового регулювання є розмежування професійного статусу адвоката та права на заняття адвокатською діяльністю під час проходження ним військової служби. Виникнення обставин несумісності має зумовлювати зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на відповідний період, але не повинно тягнути припинення професійного статусу адвоката або

створювати необґрунтовані перешкоди для подальшого поновлення такого права. Одночасно законодавство має передбачати чіткий механізм забезпечення безперервності правничої допомоги клієнту мобілізованого адвоката.

Запропонована модель забезпечує баланс між виконанням конституційного обов'язку щодо захисту держави, принципом незалежності адвокатури, правами клієнтів та необхідністю збереження професійного потенціалу адвокатури України в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI.
3. Про особливості проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби у період воєнного стану: рішення Ради адвокатів України від 03 бер. 2022 р. № 24.
4. Recommendation No. R(2000)21 of the Committee of Ministers to Member States on the Freedom of Exercise of the Profession of Lawyer. Council of Europe, 25 Oct. 2000.
5. Morice v. France : Judgment of 23 Apr. 2015, Application no. 29369/10. Strasbourg : European Court of Human Rights, 2015.
6. Роз'яснення Національної асоціації адвокатів України «Щодо участі адвокатів у територіальній обороні» від 11 квіт. 2023 р. URL: https://unba.org.ua/ (дата звернення: 04.10.2026).
7. Методичні рекомендації щодо повернення адвокатів-ветеранів до адвокатської діяльності. Київ: Національна асоціація адвокатів України, 2026. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/ab3216efa7555bf55e94_file.pdf (дата звернення: 04.10.2026).

Кубаєнко А. В.

доцент кафедри оперативно-розшукової та поліцейської діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ З МОМЕНТУ ФАКТИЧНОГО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Право на захист належить до фундаментальних гарантій справедливого кримінального провадження, однак його практична цінність визначається насамперед тим, наскільки своєчасно особа отримує доступ до захисника. Найбільш уразливим у цьому аспекті є початковий

етап затримання, коли особа вже фактично позбавлена можливості вільно залишити місце перебування, але процесуальне оформлення затримання ще не відбулося. Саме в цей проміжок формуються перші пояснення, фіксуються обставини, що згодом набувають доказового значення, і закладаються передумови для подальшого застосування запобіжних заходів. За умов воєнного стану, який супроводжується розширенням повноважень сторони обвинувачення та об'єктивними безпековими обмеженнями, зазначена проблематика набуває особливої актуальності.

Конституційна модель права на захист у момент затримання є достатньо чіткою. Відповідно до ст. 29 Конституції України кожному затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто і користуватися правничою допомогою захисника, а ч. 2 ст. 64 Основного Закону виключає можливість обмеження цього права навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Кримінальний процесуальний кодекс України розвиває ці положення, пов'язуючи початок затримання не з формальним складанням протоколу, а з фактичним примусовим обмеженням свободи пересування особи (ст. 209), і покладаючи на уповноважену службову особу обов'язок негайно роз'яснити затриманому право мати захисника та повідомити про затримання центр з надання безоплатної правничої допомоги (ст. 208, 213) [2]. Отже, нормативна конструкція орієнтована саме на фактичний, а не документально зафіксований момент затримання.

Масштаб застосування цих гарантій ілюструють дані системи безоплатної правничої допомоги. У 2025 р. із 105 626 доручень адвокатам 25 705 видано у зв'язку із затриманням особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення та 18 132 — у разі адміністративного затримання чи арешту, причому стандартом системи є призначення адвоката протягом години з моменту реєстрації повідомлення про затримання [3, с. 48–49]. Це означає, що щодня в середньому близько 120 затриманих осіб отримують захисника за рахунок держави. Водночас показовим є й якісний вимір: у 2025 р. опрацьовано 407 звернень і скарг клієнтів на діяльність адвокатів, а з 193 матеріалів, направлених до комісій з оцінювання якості, невідповідність стандартам встановлено у 68 випадках [3, с. 36, 54]. Наведені дані засвідчують, що організаційна оперативність призначення захисника ще не гарантує належної якості захисту в перші години затримання.

Ключовою проблемою правозастосовної практики залишається розрив між фактичним і процесуально оформленим затриманням. Обов'язки щодо роз'яснення прав і повідомлення центру з надання правничої допомоги на практиці нерідко пов'язуються з моментом

складання протоколу, тоді як особа вже тривалий час перебуває під контролем правоохоронців. Цю тенденцію підтверджують результати візиту Європейського комітету з питань запобігання катуванням (ЄКПТ) до України в жовтні 2023 р. Відзначивши загальне покращення ситуації порівняно з 2017 р., зокрема те, що допити «майже систематично» проводилися в присутності (зазвичай призначених) адвокатів, а поліція оперативно інформувала центри правничої допомоги, Комітет водночас зафіксував, що окремі затримані отримували письмову інформацію про свої права лише під час першого формального допиту — через кілька годин після фактичного затримання, а в деяких випадках допит розпочинався до прибуття адвоката [4]. Іншими словами, найбільші ризики для права на захист концентруються в інтервалі, який не відображається в жодному показнику відомчої звітності, — у період «неформальних бесід» і первинного опитування до появи захисника.

В умовах воєнного стану проблема забезпечення права на захист набуває особливої актуальності з огляду на специфіку правового регулювання кримінального провадження та наявність додаткових організаційних і безпекових обмежень. Стаття 615 КПК України передбачає особливий порядок здійснення окремих процесуальних повноважень, зокрема можливість їх реалізації керівником відповідного органу прокуратури за наявності визначених законом обставин, що унеможливлюють виконання повноважень слідчим суддею. Водночас строк затримання особи без ухвали слідчого судді не може перевищувати 72 годин, а за відсутності об'єктивної можливості доставити затриманого до суду законодавством передбачено використання засобів відеозв'язку для забезпечення його дистанційної участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу [2]. За таких умов своєчасне залучення захисника набуває особливого значення як важлива процесуальна гарантія дотримання прав затриманої особи та запобігання можливим зловживанням з боку правоохоронних органів. Водночас повітряні тривоги, комендантські обмеження, пошкодження інфраструктури, перебої з електропостачанням та інші наслідки воєнних дій можуть ускладнювати своєчасне прибуття адвоката й забезпечення його безперешкодного спілкування із затриманим. Використання дистанційних засобів комунікації, хоча й сприяє реалізації права на захист у складних безпекових умовах, потребує належного забезпечення конфіденційності спілкування адвоката з клієнтом. Отже, особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану не повинні призводити до формального обмеження права на захист, а застосування спеціальних процесуальних механізмів має супроводжуватися дієвими гарантіями його реалізації.

Окремим чинником, що звужує реальний зміст права на захист, є перешкоджання професійній діяльності самих адвокатів. За даними Національної асоціації адвокатів України, лише в першому півріччі 2025 р. надійшло 46 звернень про порушення професійних прав адвокатів, серед типових порушень — блокування доступу до клієнтів, тиск під час виконання професійних обов'язків та проведення обшуків без ухвали слідчого судді [5]. Перешкоджання доступу адвоката до затриманого клієнта безпосередньо трансформується в порушення права самого затриманого на захист.

Європейські стандарти не допускають відступу від гарантій доступу до захисника з посиланням на особливі умови. Велика палата Європейського суду з прав людини у справі «Сальдуз проти Туреччини» сформулювала правило, згідно з яким доступ до адвоката має забезпечуватися, як правило, з першого допиту підозрюваного поліцією, а права захисту зазнають непоправної шкоди, якщо викривальні показання, надані під час поліцейського допиту без адвоката, використовуються для засудження [6, § 55]. Відтак будь-які пояснення, отримані від затриманого до першого контакту із захисником, створюють прямий ризик визнання доказів недопустимими та констатації порушення ст. 6 Конвенції.

Результати дослідження засвідчують, що за наявності нормативних гарантій права на захист, узгоджених із міжнародними стандартами, їх практична реалізація з моменту фактичного затримання особи забезпечується не в повному обсязі. Найвищий ризик порушення процесуальних прав припадає на проміжок між фактичним обмеженням свободи особи та її першим конфіденційним побаченням із захисником, коли можливе отримання пояснень без участі адвоката та неналежне документування процесуальних дій. В умовах воєнного стану ці ризики посилюються через особливий порядок кримінального провадження, встановлений ст. 615 КПК України, а також через безпекові та організаційні обмеження, що надає своєчасному доступу до правничої допомоги вирішального значення. Удосконалення механізму забезпечення права на захист доцільно здійснювати кількома шляхами: запровадити обов'язкову електронну фіксацію часу фактичного затримання, повідомлення центру з надання безоплатної правничої допомоги та першого конфіденційного контакту із захисником; посилити гарантії, які виключають отримання пояснень із порушенням права на захист; створити механізм оперативного оскарження незаконного затримання; нормативно визначити вимоги до конфіденційності дистанційного спілкування адвоката із затриманим; удосконалити взаємодію Національної поліції України, адвокатури та системи безоплатної правничої допомоги. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності захис-

ту прав затриманих осіб, зміцненню процесуальних гарантій і забезпеченню законності діяльності правоохоронних органів, зокрема в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 07.10.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 07.10.2026).
3. Звіт системи надання безоплатної правничої допомоги за 2025 рік / Координаційний центр з надання правничої допомоги. Київ, 2026. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2025-rik.pdf (дата звернення: 07.10.2026).
4. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 27 October 2023 : CPT/Inf (2024) 20. Strasbourg : Council of Europe, 2024. URL: https://rm.coe.int/1680af632a (дата звернення: 07.10.2026).
5. Третина скарг адвокатів до НААУ — через протиправні дії ТЦК. *Національна асоціація адвокатів України*: офіц. вебсайт. 02.07.2025. URL: https://unba.org.ua/news/10495-tretina-skarg-advokativ-do-naau-cherez-protipravni-dii-tck.html (дата звернення: 07.10.2026).
6. Case of Salduz v. Turkey : judgment of the European Court of Human Rights (Grand Chamber) of 27 Nov. 2008 : application no. 36391/02. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893 (дата звернення: 07.10.2026).

Мельник І. С.
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент,

Снідевич О. С.
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА У ЮРИСДИКЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що документами, які посвідчують повноваження адвоката на надання правничої допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правничої допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги (ч.1 ст. 16 Закону). І хоча зазначену норму Закону можна розглядати як загальну та таку, яка має застосовуватися у всіх юрисдикційних процесах, правове регулювання зазначеного питання у галузевому законодавстві цього не підтверджує, а підтвердження повноважень адвоката у різних юрисдикційних процесах різниться.

Так, у позакримінальній сфері судочинства галузеві кодекси визначають, що повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (ч.4 ст. 62 ЦПК України, ч. 4 ст. 60 ГПК України та ч. 4 ст. 59 КАС України).

У провадженні з розгляду справ про адміністративні правопорушення повноваження адвоката на участь у розгляді справи підтверджуються довіреністю на ведення справи, посвідченою нотаріусом або посадовою особою, якій відповідно до закону надано право посвідчувати довіреності, або ордером чи дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором про надання правової допомоги. До ордера обов'язково додається витяг з договору, в якому зазначаються повноваження адвоката або обмеження його прав на вчинення окремих дій як захисника. Витяг засвідчується підписами сторін... Повноваження адвоката, призначеного Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги, підтверджуються дорученням, що видається

Центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги (частини 2 та 4 ст. 271 КпАП України).

У кримінальному провадженні повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Встановлення будь-яких додаткових вимог, крім пред'явлення захисником документа, що посвідчує його особу, або умов для підтвердження повноважень захисника чи для його залучення до участі в кримінальному провадженні не допускається (ст.50 КПК України).

У виконавчому провадженні повноваження адвоката як представника підтверджуються одним з таких документів: 1) довіреністю; 2) ордером, виданим відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (ч.4 ст. 16 Закону України «Про виконавче провадження»).

У справі про порушення митних правил повноваження адвоката як захисника на участь у справі підтверджується документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (ч.3 ст. 500 Митного кодексу України).

Такі окремі особливості у підтвердженні повноважень адвоката у різних юрисдикційних процесах призводять до того, що суди допускають численні помилки у належному встановленні повноважень адвоката, про що свідчить, зокрема, практика Верховного Суду [1; 2; 3]. Зазначене також не сприяє напрацюванню єдиної судової практики.

Аналіз наведених положень галузевого законодавстві свідчить, що хоча в різних юрисдикційних процесах відповідно до галузевого законодавства перелік документів, які підтверджують повноваження адвокатів, різниться, але загалом галузеве законодавство такими документами визначає: 1) довіреність; 2) ордер, виданий відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»; 3) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги, виданим відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»; 4) договір про надання правової допомоги. Зазначений перелік повістю відповідає тому переліку, що його містить Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Поміж тим, також бачимо, що: 1) у позакримінальній сфері судочинства та у виконавчому провадженні галузеве законодавство не визначає документом, що підтверджує повноваження адвоката, договір про надання правничої допомоги; 2) у кримінальному провадженні

довіреність не є документом, що підтверджує повноваження адвоката. Крім того, у кримінальному провадженні КПК на підтвердження повноважень вимагає обов'язкового подання адвокатом свідоцтва про право на зайняття адвокатською діяльністю, а у провадженні з розгляду справ про адміністративні правопорушення положення КпАП вимагають обов'язково додавати до ордера засвідчений підписами сторін витяг з договору, в якому зазначаються повноваження адвоката або обмеження його прав на вчинення окремих дій як захисника.

Безумовно, що таке різноманітне правове регулювання викликає питання щодо його доцільності, а відтак і доцільності уніфікації у галузевому законодавстві положень про документи, які підтверджують повноваження представника.

Так, очевидно недоцільним виглядає положення про те, що повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються також свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю, у зв'язку з чим адвокати завжди вимушені подавати у кримінальному провадженні копію цього свідоцтва. Це можна пояснити тим, що в Україні функціонує Єдиний реєстр адвокатів України, який містить достовірну інформацію про чисельність і персональний склад адвокатів України (ст.17 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), а тому будь-хто відкрито може перевірити відомості про наявність у особи права на заняття адвокатською діяльністю. Крім того, актуальні відомості про адвоката фактично завжди можна отримати лише з цього Реєстру, а за певних умов, наприклад, у разі позбавлення адвоката права на заняття адвокатською діяльністю або ж зупинення цього права, навіть знаходження на руках у адвоката свідоцтва про права на заняття адвокатською діяльністю не гарантуватиме достовірності відповідної інформації про право особи на заняття адвокатською діяльністю. Зайвою також виглядає вимога КпАП щодо обов'язкового подання адвокатом на підтвердження своїх повноважень у справі про адміністративне правопорушення як додатку до ордеру і витягу з договору, в якому зазначаються повноваження адвоката або обмеження його прав на вчинення окремих дій як захисника. На сьогодні такі обмеження можна цілком визначити і у змісті ордеру. Не бачимо якихось обґрунтованих перешкод і щодо того, щоб у позакримінальній сфері судочинства та у виконавчому провадженні одним з документів, що підтверджує повноваження адвоката, визначити договір про надання правничої допомоги, як і у кримінальному провадженні — довіреність, наприклад, щодо представництва інтересів потерпілого, як це передбачає Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Вважаємо, що норми, які визначають перелік документів, що підтверджують повноваження адвоката у різних юрисдикційних проце-

сах, можна було б уніфікувати, а основою цієї уніфікації може бути відповідне універсальне положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Задля цього у галузеве законодавство доцільно внести відповідні зміни. Така уніфікації сприятиме напрацюванню єдиної судової практики та усуне в практиці численні помилки судів у застосуванні відповідних законодавчих положень.

Список використаної літератури

1. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 січня 2026 року у справі № 759/5230/25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/133650131
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 червня 2024 року у справі № 206/3940/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/119872576
3. Огляд судової практики Верховного Суду щодо представництва інтересів учасників справи адвокатом та самопредставництва в господарському процесі. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_2021_07_16.pdf

Осипчук А. В.
асистентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка,
кандидат юридичних наук

РОЛЬ АДВОКАТА ТА ПРОКУРОРА В ЕКСТРАДИЦІЙНИХ ПРОЦЕДУРАХ: БАЛАНС МІЖ МІЖНАРОДНИМИ ЗОБОВ'ЯЗАННЯМИ ДЕРЖАВИ ЩОДО ВИДАЧІ ОСІБ ТА ГАРАНТІЯМИ ЗАХИСТУ ВІД ПОЛІТИЧНОГО ЧИ НЕОБҐРУНТОВАНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Екстрадиційні процедури належать до найбільш складних і багатовимірних правових явищ сучасності, оскільки перебувають на перетині міжнародного та національного права, торкаються фундаментальних прав людини і водночас зачіпають суверенні інтереси держав у сфері боротьби зі злочинністю. Видача особи іноземній державі — це не суто технічний міжвідомчий акт, а складна правова процедура, в якій зіштовхуються обов'язки держави за міжнародними договорами з її конституційним обов'язком захищати права власних громадян і осіб, що перебувають під її юрисдикцією. Саме в цьому просторі протиріч і діють адвокат та прокурор — дві процесуальні фігури, що уособлюють, відповідно, захист і публічний інтерес у реалізації механізму міжнародного співробітництва у кримінальних справах. Осмислення ролі цих

учасників провадження неможливе без розуміння загальної природи екстрадиції як правового інституту, її нормативних основ та принципів, якими керуються держави при вирішенні питань про видачу осіб.

Правова природа екстрадиції визначається поєднанням міжнародно-правових та національних регуляторних механізмів, які у сукупності формують складну нормативну систему. На міжнародному рівні основу становлять двосторонні та багатосторонні договори про правову допомогу у кримінальних справах, Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року, а також норми звичаєвого міжнародного права. На національному рівні порядок здійснення екстрадиційних процедур врегульовано кримінальним процесуальним законодавством, яке визначає процесуальні форми, строки, суб'єктний склад та гарантії прав осіб, щодо яких надходять відповідні запити. В Україні ці питання регулюються главою 44 Кримінального процесуального кодексу, яка встановлює як підстави для задоволення запиту про видачу, так і обставини, що виключають її здійснення. Поєднання цих рівнів регулювання породжує особливий правовий режим, в якому держава одночасно виступає суб'єктом міжнародних зобов'язань і гарантом дотримання прав людини [3, с. 211].

Роль прокурора в екстрадиційному провадженні є принципово відмінною від його функцій у звичайному кримінальному процесі. Якщо у внутрішньому судочинстві прокурор виступає стороною обвинувачення, то в екстрадиційних процедурах він діє як представник держави, що отримала запит про видачу, і несе відповідальність за перевірку правових підстав цього запиту. Прокурор зобов'язаний не лише оцінити формальну відповідність запиту вимогам договору та законодавства, а й перевірити, чи не суперечить видача особи фундаментальним правам людини. Ця подвійність функцій прокурора — одночасно сприяти виконанню міжнародних зобов'язань і не допустити порушення прав — робить його ключовою фігурою у забезпеченні законності екстрадиційної процедури. Прокурор формує відповідний висновок, бере участь у судовому розгляді та вживає заходів щодо виконання рішення суду, а тому від якості його правової позиції значною мірою залежить дотримання балансу між інтересами запитуючої держави та правами особи [2, с. 117].

Адвокат у екстрадиційному провадженні виконує функцію захисту особи від необґрунтованої або незаконної видачі, і ця функція набуває особливого значення з огляду на ризики, пов'язані з передачею людини під юрисдикцію іноземної держави. Одним із ключових завдань адвоката є доведення наявності підстав для відмови у задоволенні екстрадиційного запиту — зокрема, політичного характеру переслідування, загрози застосування катувань чи нелюдського поводження, порушення принципу non bis in idem або закінчення

строків давності. Практика ЄСПЛ свідчить, що держава-виконавець несе відповідальність за порушення прав людини, яке може статися у разі видачі особи до країни, де існує реальна загроза жорстокого поводження, навіть якщо таке поводження здійснюватиметься іноземними органами влади. Адвокат зобов'язаний належним чином задокументувати відповідні ризики, посилаючись як на доповіді правозахисних організацій, так і на конкретну практику ЄСПЛ щодо відповідної держави [4, с. 200].

Питання дотримання прав особи в екстрадиційних процедурах безпосередньо пов'язане з практикою Європейського суду з прав людини, яка є обов'язковим орієнтиром для держав-членів Ради Європи. ЄСПЛ виробив розгалужену систему стандартів, що обмежують можливість видачі особи у тих випадках, коли така видача може призвести до порушення її прав, гарантованих Конвенцією. Зокрема, стаття 3 Конвенції, що забороняє катування та нелюдське поводження, тлумачиться Судом як така, що містить абсолютну заборону видачі особи до держави, де їй загрожує реальний ризик такого поводження. Принципово важливим є те, що відповідальність держави-виконавця виникає не в момент фактичного порушення прав особи у запитуючій державі, а вже на стадії ухвалення рішення про видачу, що суттєво розширює обсяг правозахисних зобов'язань держави і ставить підвищені вимоги до якості судового контролю за екстрадиційними процедурами [1, с. 441].

Особливої уваги потребує питання екстрадиції у справах, де запитуюча держава передбачає застосування покарання у виді довічного позбавлення волі. ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово розглядав ситуації, коли видача особи могла призвести до призначення їй покарання, що кваліфікується як нелюдське або таке, що принижує гідність, зокрема — довічного позбавлення волі без реальної перспективи звільнення. Суд визнає порушення статті 3 Конвенції у тих випадках, коли законодавство запитуючої держави не передбачає механізму перегляду довічного вироку з метою дострокового звільнення. Адвокат, що представляє особу в екстрадиційному провадженні, зобов'язаний ретельно проаналізувати законодавство та судову практику запитуючої держави в частині виконання покарань і, за наявності відповідних підстав, заявити про неприпустимість видачі з посиланням на позицію ЄСПЛ. Ці аргументи мають бути підкріплені конкретними даними про стан правової системи та умови утримання в пенітенціарних установах відповідної держави [1, с. 444].

Захист від політичного переслідування є одним із найбільш дискусійних аспектів екстрадиційного права, оскільки розмежування між кримінальним злочином і діянням, обумовленим політичними мотивами, нерідко є надзвичайно складним завданням. Міжнародне

право традиційно виключає видачу осіб за політичні злочини, однак сам зміст цього поняття залишається предметом дискусій. Адвокат у таких справах має обґрунтувати, що переслідування особи у запитуючій державі є політично вмотивованим, спрямованим на придушення інакодумства чи переслідування за участь у легальній опозиційній діяльності, а не на забезпечення справедливого правосуддя. Для цього необхідно залучати докази, що свідчать про відсутність незалежності судової системи в запитуючій державі, систематичне переслідування певних груп населення, упереджений характер кримінального провадження або невідповідність пред'явлених обвинувачень фактичним обставинам справи. Прокурор, у свою чергу, зобов'язаний дати правову оцінку наведеним аргументам і у разі їх обґрунтованості — відмовитися від підтримання позиції про задоволення екстрадиційного запиту [2, с. 119].

Судовий контроль за екстрадиційними процедурами є принциповою гарантією законності та дотримання прав людини у цій сфері. Суд, розглядаючи питання про видачу особи, не лише перевіряє відповідність запиту формальним вимогам, а й здійснює змістовну оцінку ризиків, пов'язаних із передачею людини під іноземну юрисдикцію. Ефективність такого контролю значною мірою залежить від якості правових позицій, представлених обома сторонами — адвокатом і прокурором. Змагальний характер розгляду дозволяє всебічно дослідити всі обставини справи та ухвалити обґрунтоване рішення, що відповідає як міжнародним зобов'язанням держави, так і її правозахисним стандартам. Практика свідчить, що якість юридичного представництва особи, щодо якої подано екстрадиційний запит, є вирішальним чинником у забезпеченні її права на справедливий розгляд та захист від необґрунтованої видачі [4, с. 202].

Таким чином, роль адвоката та прокурора в екстрадиційних процедурах є взаємодоповнюючою та визначальною для забезпечення балансу між міжнародними зобов'язаннями держави і гарантіями прав людини. Адвокат покликаний захищати особу від ризиків, що виникають унаслідок видачі, — будь то загроза катувань, необґрунтованого переслідування, непропорційного покарання чи порушення процесуальних прав. Прокурор, виступаючи від імені держави, зобов'язаний діяти не лише в інтересах виконання міжнародних договірних зобов'язань, а й у межах конституційних та конвенційних стандартів захисту прав людини. Екстрадиційне провадження є тим простором, де ці дві процесуальні функції перебувають у постійній взаємодії, формуючи систему стримувань і противаг, що дозволяє державі залишатися надійним партнером у міжнародному співробітництві у кримінальних справах, не жертвуючи при цьому своїми фундаментальними правозахисними зобов'язаннями.

Список використаної літератури

1. Дроздов О. М., Дроздова О. В., Ковтун В. В. Екстрадиція та довічне позбавлення волі у фокусі практики Європейського суду з прав людини. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 438–451.
2. Колесник В. Ю. Екстрадиція та права людини: проблеми пошуку оптимального балансу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2021. № 52. С. 116–120.
3. Коломієць Н. В., Радай А. І. Національне та міжнародно-правове регулювання видачі злочинців і практика її реалізації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Т. 3. № 3. С. 210–217.
4. Кулик М. Й. Дотримання прав особи, видача (екстрадиція) якої запитується, з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 198–206.

Остафійчук Л. А.
доцент кафедри процесуального права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
кандидат юридичних наук, доцент

ЦИФРОВИЙ СУВЕРЕНІТЕТ АДВОКАТА

Цифрова трансформація адвокатської діяльності поступово змінює не лише інструментарій надання правничої допомоги, а й саме розуміння професійної незалежності адвоката. Хмарні сервіси, електронні системи документообігу, алгоритмічні системи пошуку та аналізу судової практики, а особливо генеративний штучний інтелект (далі — ШІ), дедалі частіше виступають технологічними посередниками між адвокатом, інформацією клієнта та кінцевим професійним рішенням. За таких умов актуалізується питання: чи достатньо традиційного розуміння незалежності адвоката як свободи від зовнішнього неправомірного впливу, чи цифровізація професійної діяльності потребує формування нового її виміру — цифрового суверенітету адвоката?

У цих тезах цифровий суверенітет адвоката пропонується розглядати як авторську концептуалізацію сучасного виміру професійної незалежності, яка формується на перетині вимог щодо конфіденційності, технологічної компетентності, захисту даних та збереження професійного судження.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає, що адвокатська діяльність є незалежною професійною діяльністю (п. 2 ч. 1 ст. 1), а її здійснення ґрунтується, зокрема, на принципах

незалежності та конфіденційності (ч. 1 ст. 4). Водночас законодавче визначення адвокатської таємниці прямо охоплює інформацію, що зберігається на електронних носіях (ст. 22) [1]. Отже, цифрова форма існування професійної інформації не змінює її правового режиму, однак суттєво змінює способи її зберігання, обробки, передачі та потенційного розкриття.

Особливість сучасного етапу цифровізації полягає в тому, що адвокат дедалі частіше фактично передає частину операцій з професійною інформацією третім особам — провайдерам хмарних сервісів, розробникам програмного забезпечення, платформам генеративного ШІ. При цьому адвокат може не мати повного контролю над місцем зберігання інформації, порядком її подальшої обробки, можливістю використання введених даних для навчання алгоритмічної системи або доступом до них інших суб'єктів.

В Керівних принципах Ради адвокатів і правничих товариств Європи (CCBE) щодо використання хмарних технологій адвокатськими об'єднаннями та адвокатами від 27 лютого 2025 р. звертається увага на те, що використання хмарних сервісів порушує питання контролю адвоката або юридичної фірми над власними даними та даними клієнтів, доступності інформації, конфіденційності, цілісності даних і можливості їх зберігання за межами держави, в якій здійснює діяльність адвокат [2, с. 5–13].

Вибір адвокатом цифрового або хмарного сервісу фактично означає також вибір юрисдикційних ризиків щодо професійних даних, адже, використовуючи хмарні сервіси та інші цифрові платформи, адвокат фактично передає частину професійної інформації на зберігання третій стороні. При цьому сервери, на яких зберігаються такі дані, можуть знаходитися в іншій державі. Це означає, що на порядок їх зберігання, обробки та доступу до них можуть впливати правові режими різних держав — зокрема держави, у якій здійснюється обробка даних, держави місцезнаходження постачальника послуг та інших юрисдикцій, правові вимоги яких можуть поширюватися на відповідну цифрову інфраструктуру або суб'єкта, що її обслуговує.

Тому для адвоката важливо знати не лише, наскільки зручним чи захищеним є цифровий сервіс, а й де саме зберігаються професійні дані та законодавство якої держави може поширюватися на них. Особливого значення це набуває щодо інформації, яка становить адвокатську таємницю.

Показовим у цьому контексті є досвід Європейського Союзу. У справах Schrems I (C-362/14) та Schrems II (C-311/18) Суд Європейського Союзу розглядав питання правових гарантій захисту персональних даних під час їх передачі з ЄС до США. У справі Schrems II Суд, зокрема, визнав недійсним рішення Європейської Комісії про

адекватність захисту, що забезпечувався механізмом EU–US Privacy Shield, водночас підтвердивши чинність стандартних договірних положень за умови належної оцінки рівня захисту та, за необхідності, застосування додаткових заходів. Як зазначає Гендрік Мільдебрат (Hendrik Mildebrath), рішення у справі Schrems II суттєво вплинуло на правові вимоги до передачі персональних даних за межі ЄС [3]. У ширшому контексті ця практика демонструє, що використання міжнародного хмарного сервісу саме по собі не гарантує збереження рівня правового захисту даних, еквівалентного тому, який забезпечується у державі їх походження.

Отже, цифровий суверенітет адвоката передбачає не тільки контроль над тим, які професійні дані передаються цифровим сервісам, але й усвідомлений вибір юрисдикції їх зберігання та обробки. Адвокат має розуміти, де перебувають його дані, хто потенційно може отримати до них доступ і які правові гарантії застосовуються для їх захисту. Таким чином, технологічна залежність від зовнішнього постачальника послуг набуває безпосереднього професійно-етичного значення.

Ще виразніше ця проблема проявляється при використанні генеративного ШІ. В Офіційному висновку № 512 «Інструменти генеративного штучного інтелекту» (Formal Opinion 512 «Generative Artificial Intelligence Tools») від 29 липня 2024 р., підготовленому Постійним комітетом з питань етики та професійної відповідальності Американської асоціації юристів (ABA), наголошено, що використання таких технологій не усуває традиційних професійних обов'язків адвоката. Адвокат повинен розуміти можливості та обмеження відповідного інструменту, забезпечувати конфіденційність інформації клієнта, перевіряти результати, створені генеративним ШІ, а також виконувати обов'язки щодо належної комунікації з клієнтом, нагляду та добросовісності перед судом [4].

Такий підхід дає підстави розглядати технологічну компетентність адвоката ширше, ніж просте володіння навичками використання цифрових інструментів. Йдеться про здатність адвоката зберігати професійний контроль над використанням технології, інформацією, що їй передається, та результатами її роботи. Використання ШІ не повинно призводити до фактичної заміни професійного судження адвоката результатами роботи технологічної системи або до некритичного покладання на них.

У цьому сенсі цифровий суверенітет адвоката охоплює три взаємопов'язані складові: контроль над даними, тобто усвідомленням того, яка інформація передається цифровому сервісу, де і як вона обробляється та хто може отримати до неї доступ; контроль над технологією, що передбачає розуміння її можливостей, обмежень і ризиків; та контроль над професійним результатом, за якого рішення, правова

позиція і відповідальність за надану правничу допомогу залишаються за адвокатом, а не передаються алгоритмічній системі.

Європейський підхід розвивається у тому самому напрямі. Однак у Посібнику CCBE з використання генеративного ШІ адвокатами (Guide on the Use of Generative AI for Lawyers) від 2 жовтня 2025 р. досліджувана проблема набуває ширшого виміру. Окремого значення для запропонованої концепції набуває позиція CCBE щодо можливого довгострокового впливу генеративного ШІ на незалежність юридичної професії. CCBE звертає увагу на те, що значна частина таких технологій розробляється та пропонується обмеженою кількістю технологічних провайдерів, які володіють значною ринковою владою, що може впливати на саморегулювання та незалежність професії. Адвокат повинен розуміти, як постачальник ШІ обробляє введені дані, чи використовуються вони для подальшого навчання моделі, чи передаються третім особам, а також усвідомлювати ризики упередженості та непрозорості алгоритмів [5].

Фактично йдеться про ризик поступової технологічної залежності, за якої зовнішні цифрові платформи отримують дедалі більший вплив на способи роботи з професійною інформацією та виконання юридичних завдань. У контексті цифрового суверенітету це дозволяє стверджувати, що незалежність сучасного адвоката має також цифровий вимір: використовуючи технології третіх осіб, він повинен зберігати контроль над професійними даними, способом їх обробки та власними професійними судженнями, не допускаючи перетворення технологічної залежності на залежність професійну.

Такий підхід отримав подальший розвиток у Технічному посібнику CCBE щодо використання інструментів і моделей ШІ адвокатами 2026 р., у якому технологічна компетентність пов'язується з обов'язком адвоката мати достатнє розуміння основ функціонування використовуваних технологій. Така обізнаність має дозволяти адвокату оцінювати придатність конкретного технологічного рішення для професійної діяльності, його вплив на дотримання професійних обов'язків, а також визначати випадки, коли від використання певної технології слід відмовитися [6].

Саме сукупність наведених вимог дає підстави запропонувати для наукового осмислення нову категорію — цифровий суверенітет адвоката як стан професійної автономії у цифровому середовищі, за якого адвокат зберігає контроль над професійними даними, використовуваними цифровими технологіями та кінцевим професійним рішенням і не допускає підміни власного професійного судження результатами автоматизованої обробки інформації.

Водночас проблема цифрового суверенітету адвоката не обмежується використанням ШІ. Вона охоплює ширше питання залеж-

ності адвокатської діяльності від цифрової інфраструктури. Якщо професійна комунікація, документи, інформація клієнта, результати юридичного аналізу та окремі елементи процесу формування професійного рішення опосередковуються технологічними платформами, виникає необхідність визначення меж допустимої технологічної залежності адвоката.

Цифровий суверенітет адвоката має не лише внутрішній, пов'язаний із вибором і використанням технологій, а й зовнішній вимір, що передбачає захищеність цифрового професійного середовища від неконтрольованого втручання третіх осіб.

У справі «Резнік проти України» (Reznik v. Ukraine), заява № 31175/14, від 23 січня 2025 р. ЄСПЛ розглянув питання процесуальних гарантій захисту адвокатської таємниці під час обшуку та вилучення електронних носіїв даних (§§ 56–77) [7]. Суд визнав непропорційним втручання, пов'язане з вилученням електронних пристроїв адвоката, які потенційно могли містити матеріали, охоплені адвокатською таємницею, та доступом посадових осіб до них за відсутності належного зовнішнього контролю й інших процесуальних гарантій.

Ця позиція дозволяє розглядати інформаційний вимір цифрового суверенітету адвоката не лише як його власний контроль за передачею професійних даних цифровим сервісам, а й як необхідність правових гарантій захищеності цифрового середовища адвокатської діяльності від неконтрольованого доступу третіх осіб.

Важливим кроком у цьому напрямі стало прийняття у вересні 2026 р. Методичних рекомендацій НААУ щодо захисту адвокатської таємниці в цифровому середовищі та дій адвоката у разі кіберінциденту [8]. Запропонований у них підхід поєднує правові, організаційні та технічні заходи захисту професійної інформації та охоплює, зокрема, захист комп'ютерів, смартфонів і носіїв даних, відокремлення клієнтських матеріалів, резервне копіювання, фізичне зберігання носіїв, виявлення цифрового втручання та реагування на можливий витік інформації. Захист адвокатської таємниці розглядається не лише як дотримання юридичної заборони на її розголошення, а як комплекс активних дій адвоката, спрямованих на забезпечення безпеки цифрового середовища, в якому зберігається та обробляється професійна інформація.

Такий підхід, на наш погляд, кореспондує із запропонованою концепцією цифрового суверенітету адвоката. Якщо традиційний обов'язок конфіденційності визначає, що саме адвокат зобов'язаний захищати, то цифровий суверенітет характеризує його здатність зберігати реальний контроль над середовищем, технологіями та процесами, у межах яких ця інформація існує, передається й обробляється.

Відтак захист адвокатської таємниці у цифровому середовищі поступово набуває не лише пасивного, заборонного, а й активного технологічного змісту.

Відповідно, цифровий суверенітет адвоката доцільно розглядати як сучасний вимір принципу незалежності адвокатської діяльності, що характеризує спроможність адвоката зберігати професійний контроль в умовах технологічного посередництва. Його зміст утворюють три взаємопов'язані елементи: контроль над даними, контроль над технологією та контроль над професійним рішенням. Втрата будь-якого з них створює ризик того, що формально незалежний адвокат фактично ставатиме залежним від цифрової інфраструктури або алгоритмічних рішень, механізмів функціонування яких він не контролює.

Прийняття Методичних рекомендацій НААУ свідчить про формування в Україні практичних орієнтирів захисту професійної інформації в цифровому середовищі. Наступним напрямом розвитку такого підходу може стати його осмислення на рівні правил професійної етики через стандарт цифрової професійної автономії адвоката. Такий стандарт доцільно орієнтувати не на встановлення загальних заборон щодо використання окремих цифрових технологій, а на забезпечення здатності адвоката зберігати професійний контроль при їх використанні. Він міг би передбачати обов'язок адвоката оцінювати ризики цифрового інструменту до його використання; забезпечувати контроль над інформацією клієнта; враховувати місце та правовий режим зберігання даних; перевіряти результати автоматизованої обробки; не передавати алгоритмічній системі остаточне професійне судження; зберігати персональну професійну відповідальність за результат надання правничої допомоги.

Отже, цифровізація не скасовує традиційного принципу незалежності адвоката, а розширює його зміст. У цифровому середовищі недостатньо забезпечувати незалежність лише від держави, клієнта, опонента чи інших зовнішніх суб'єктів. Незалежність адвоката передбачає також здатність не допускати некритичної залежності від технологічної інфраструктури та алгоритмічних систем. Саме збереження контролю над професійною інформацією, використовуваними технологіями та кінцевим професійним рішенням може становити сутність цифрового суверенітету адвоката.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Ст. 4, 22, 23. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
2. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). *CCBE Guidelines on the Use of Cloud Computing by Bars and Lawyers.* 27 February 2025. URL : https://

www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20250227__CCBE-guidelines-on-the-use-of-cloud-computing-by-lawyers.pdf.
3. Mildebrath H. *The CJEU judgment in the Schrems II case: At a Glance*. European Parliamentary Research Service, 2020. PE 652.073. URL : https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/652073/EPRS_ATA(2020)652073_EN.pdf
4. American Bar Association Standing Committee on Ethics and Professional Responsibility. *Formal Opinion 512: Generative Artificial Intelligence Tools*. July 29, 2024. URL : https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/ethics-opinions/aba-formal-opinion-512.pdf
5. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). *CCBE Guide on the Use of Generative AI for Lawyers*. 2 October 2025. URL : https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf
6. *CCBE technical guide on the use of AI tools and models by lawyers*. 27 March 2026. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20260327_CCBE-technical-guide-on-the-use-of-AI-tools-and-models-by-lawyers.pdf?utm_source
7. *Reznik v. Ukraine*, application no. 31175/14, European Court of Human Rights, 23 January 2025. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-240192%22]}
8. Національна асоціація адвокатів України. Методичні рекомендації щодо захисту адвокатської таємниці в цифровому середовищі та дій адвоката у разі кіберінциденту. Вересень 2026 р. URL : https://unba.org.ua/assets/uploads/8f8b81cd15cd9a077dda_file.pdf

Палько В. І.
доцент кафедри загальноправових дисциплін
Національного університету «Одеська морська академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ АДВОКАТА У ЗАХИСТІ ПРАВ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ефективність захисту прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві значною мірою залежить від реальної можливості особи скористатися професійною правничою допомогою. Особливого значення це набуває у справах, предметом яких є примусове повернення, примусове видворення, затримання іно-

земця або особи без громадянства, продовження строку такого затримання, а також оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів Державної міграційної служби України та Державної прикордонної служби України. У таких категоріях справ професійна правнича допомога є важливою процесуальною гарантією реалізації права особи на судовий захист, особливо з огляду на можливість застосування до іноземця або особи без громадянства заходів, що істотно обмежують її права та свободи.

Правовою основою участі адвоката в адміністративному судочинстві є насамперед ст. 59 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, така допомога надається безоплатно, а кожен є вільним у виборі захисника своїх прав[1]. Конституційна гарантія має загальний характер і не пов'язує право на професійну правничу допомогу з громадянством особи. Водночас ч. 1 ст. 26 Конституції України визначає правовий статус іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, встановлюючи для них загальний принцип користування тими самими правами і свободами, що й громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами або міжнародними договорами України [1].

Значення права на судовий захист визначається також 55 Конституції України, згідно з якою права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Відповідно до ч. 1 ст. 55 Конституції України кожному гарантується право оскаржувати в суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Отже, конституційна модель захисту прав особи передбачає поєднання двох взаємопов'язаних гарантій: права на судовий захист та права на професійну правничу допомогу, які у справах щодо іноземців та осіб без громадянства мають реалізовуватися з урахуванням особливостей їхнього правового статусу.

Спеціальне нормативне регулювання адвокатської діяльності міститься у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». За змістом ч. 1 ст. 2 цього Закону адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі [2]. У справах адміністративної юрисдикції щодо прав та законних інтересів іноземця або особи без громадянства основною процесуальною формою участі адвоката є представництво.

Безпосередньою процесуальною підставою участі адвоката в адміністративному судочинстві є положення КАС України. Згідно з ч. 1 ст. 55 КАС України сторона, третя особа та особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, можуть брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або)

через представника, крім випадку, встановленого ч. 9 ст. 266 цього Кодексу [3]. Як зазначено в ч. 1 ст. 57 КАС України представником у суді може бути адвокат або законний представник у випадках, визначених законом [3] Таким чином, КАС України безпосередньо визначає представництво як процесуальну форму участі адвоката в адміністративній справі.

Отже, адвокат у міграційній адміністративній справі може здійснювати комплекс взаємопов'язаних видів професійної правничої допомоги, спрямованих на забезпечення реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів клієнта.

У справах, пов'язаних із міграційним статусом іноземців та осіб без громадянства, зазначена гарантія набуває особливого значення, оскільки судове рішення або інші процесуальні дії у відповідній справі можуть безпосередньо впливати на законність перебування особи в Україні, можливість застосування до неї примусового повернення чи примусового видворення, а також на свободу особи у зв'язку із застосуванням передбачених законом заходів затримання та її поміщенням до пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства. Саме тому участь адвоката в таких справах має розглядатися не лише як реалізація загального права на представництво, а і як важлива процесуальна гарантія ефективного судового контролю за рішеннями та діями суб'єктів владних повноважень.

Для міграційних справ це може мати практичне значення при одержанні та поданні документів і відомостей, пов'язаних із рішенням про примусове повернення, матеріалами щодо затримання та поміщення до пункту тимчасового перебування[4], документами щодо встановлення особи, матеріалами прикордонного контролю, документами щодо попередніх міграційних процедур та іншими матеріалами, які мають значення для вирішення справи та можуть бути використані як докази відповідно до вимог КАС України. У разі необхідності отримання інформації або документів, необхідних для надання правничої допомоги клієнту, адвокат може використовувати передбачені законом механізми, зокрема адвокатський запит, право на подання якого передбачене ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а порядок його здійснення визначений в п. 1 ст. 24 цього Закону [2].

Особливого значення набуває принцип верховенства права, закріплений у ч. 1 ст. 6 КАС України, відповідно до якого суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, зокрема застосовує цей принцип з урахуванням судової практики Європейського суду з прав людини [3]. Застосування принципу верховенства права у відповідній категорії справ має забезпечувати перевірку не лише формальної законності рішення суб'єкта владних повноважень, а й

того, чи відповідає втручання у права особи легітимній меті, чи ґрунтується воно на належній правовій підставі та чи є необхідним і пропорційним з огляду на конкретні обставини справи. У міграційних справах щодо іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, а також у справах, пов'язаних із їх поміщенням до пунктів тимчасового перебування [4], такий підхід має особливе значення з огляду на можливість істотного обмеження права особи на свободу, права на приватне та сімейне життя, а в окремих випадках — виникнення ризику порушення інших гарантованих законом та міжнародними договорами прав. Тому судовий контроль має бути спрямований на встановлення фактичних і правових підстав відповідного заходу, дотримання процедури його застосування та відповідності такого заходу принципу пропорційності.

З огляду на це участь адвоката у відповідній категорії справ слід розглядати не як формальне процесуальне представництво, а як практичний механізм забезпечення ефективної реалізації процесуальних прав особи, її доступу до правосуддя, процесуальної рівності сторін та повноти судового контролю за діяльністю суб'єкта владних повноважень.

Специфіка міграційних адміністративних справ полягає в тому, що адвокат представляє особу, яка в окремих випадках може перебувати у фактично нерівному становищі щодо суб'єкта владних повноважень з огляду на різницю в доступі до інформації та доказів. Орган державної влади може володіти матеріалами перевірки, документами, інформацією про перетин кордону, даними міграційного обліку та іншими відомостями, які можуть мати істотне значення для вирішення спору, тоді як іноземець або особа без громадянства може не мати фактичного доступу до значної частини такої інформації. За таких умов професійне представництво адвокатом сприяє практичній реалізації принципу змагальності, забезпеченню процесуальної рівності сторін та ефективному здійсненню судового контролю за рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень.

При цьому процесуальна рівність сторін не означає фактичної тотожності їхніх можливостей щодо отримання доказів. Її забезпечення у міграційних спорах передбачає використання передбачених КАС України процесуальних механізмів отримання, витребування та дослідження доказів, а також належне реагування на ситуації, коли істотні для справи відомості перебувають у розпорядженні суб'єкта владних повноважень. Саме в цьому аспекті професійна діяльність адвоката набуває не лише представницького, а й процесуально-гарантійного значення.

Отже, правові підстави участі адвоката в адміністративному судочинстві становлять взаємопов'язану систему конституційних, за-

конодавчих та процесуальних гарантій, яка забезпечує не лише формальну можливість участі адвоката у справі, а й реальне здійснення професійної правничої допомоги та ефективну реалізацію процесуальних прав особи. У справах щодо іноземців та осіб без громадянства значення цієї системи посилюється необхідністю забезпечення ефективного судового контролю за реалізацією владних повноважень у сфері міграції та необхідністю індивідуальної оцінки обставин, які можуть впливати на законність, обґрунтованість і пропорційність застосованого до особи міграційного заходу.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 29.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 29.09.2026).
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення: 29.09.2026).
4. Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 17.07.2003 № 1110. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2003-%D0%BF#Text (дата звернення: 29.09.2026).

Плахотнік О. В.
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук,

Лубінець Д. Д.
студент 2-го року навчання ОС «Магістр» Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

КОНФІДЕНЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ В АДВОКАТСЬКИХ ЗАПИТАХ ДО ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Розглядаючи запитувану інформацію в адвокатському запиті до органів прокуратури слід виділити публічну інформацію з обмеженим доступом яка потребує особливого оцінювання під час аналізу предмета адвокатського запиту. Згідно ч. 1 ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація — це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [1]. До питання яке є важливим при оцінці запитуваної інформації можна віднести те, що публічна інформація а) може бути відкритою і б) це може бути інформація з обмеженим доступом, згідно ч. 2 ст. 1 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [1]. При цьому, можна загально визначити, що предметом адвокатського запиту за ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» буде форма «про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правничої допомоги клієнту» [2]. І під терміном інформація не обов'язково може розумітися публічна інформація з обмеженим доступом. На це звертається увага у методичних рекомендаціях, що розроблені Національною асоціацією адвокатів України, Комітетом медичного і фармацевтичного права та біоетики, Вищою школою адвокатури 2023 року «Адвокатський запит: методичні рекомендації для адвокатів» (Далі — Методичні рекомендації) де посилаючись на Постанову Великої Палати Верховного Суду від 18.08.2022 у справі № 520/13981/21, зазначено про те, що «адвокатський запит не є запитом, що направлений на отримання публічної інформації, оскільки може бути спрямований не лише до суб'єктів владних повноважень, але й до будь-якої юридичної особи з метою отримання необхідної адвокату інформації для надання правової допомоги клієнту.» [3, с. 26; 4] Висновок, який формується наприкінці цього розділу у Методичних рекомендаціях вказує на те,

що «...такий запит може стосуватися й надання публічної інформації. У такому разі адвокат у запиті, крім посилання на відповідні статті Закону № 5076-VI, зобов'язаний послатися як на підставу для отримання інформації, яка підпадає під визначення публічної, й на відповідні статті Закону № 2939-VI, а також дотримати вимог останнього, звернувши увагу суб'єкта, якому адресовано адвокатський запит, на його статус розпорядника публічної інформації» [3, с. 26].

Дійсно, можна констатувати те, що запитувана інформація в адвокатському запиті регулюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Законом України «Про доступ до публічної інформації», останній дає визначення публічній інформації з обмеженим доступом та визначає порядок доступу до інформації. У Постанові КАС ВП від 29.05.2025 року у справі № 580/4827/24 погоджуючись з попереднім рішенням апеляційної інстанції, Касаційний адміністративний суд Верховного Суду відзначав, що «*питання права на отримання запитуваної інформації перебуває у площині двох законів — Закону № 2939-VI і Закону № 5076-VI*» [5]. Колегія суддів, у цій Постанові робиться висновок про те, що Закон № 5076-VI не містить заборони запитувати в адвокатському запиті публічну інформацію, якщо це необхідно для захисту інтересів клієнта. Тобто, адвокатський запит може стосуватися й надання публічної інформації. Але, у такому разі адвокат у запиті, крім посилання на відповідні статті Закону № 5076-VI, зобов'язаний послатися й на відповідні статті Закону № 2939-VI, як на підставу для отримання інформації, яка підпадає під визначення публічної...[5] Однак, на нашу думку, Закон України «Про інформацію» теж врегульовує питання визначення та поширення конфіденційної інформації, як і загалом пов'язані з правовим режимом конфіденційної інформації. Зокрема, ч. 2 ст. 21 Закону України «Про інформацію» визначає, що «конфіденційною є інформація про фізичну особу, інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, а також інформація, визнана такою на підставі закону» [6]. І на нашу думку, головним, з огляду на предмет цих наукових тез є те, що «конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, якщо інше не встановлено законом» [6].

Тепер, переходячи до іншого визначення конфіденційної інформації слід звернутися до Закону України «Про доступ до публічної інформації» де органи прокуратури України є розпорядниками інформації в розумінні норми статті 13 Закону України «Про доступ до публічної інформації». Водночас відповідно до ч. 1 ст. 7 дається таке визначення: «конфіденційна інформація — інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів

владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов...» [1] Розпорядники інформації, визначені частиною першою статті 13 цього Закону, які володіють конфіденційною інформацією, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди — лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, згідно ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [1]. Якщо розпорядники конфіденційної інформації можуть поширювати таку інформацію за згодою осіб, щодо яких може надаватися така інформація або в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини то необхідно визначити право суб'єктів персональних даних на доступ до конфіденційної інформації.

Враховуючи те, що до конфіденційної інформації, за класифікацією, можна віднести персональні дані, ч. 2 ст. 8 Закону України «Про захист персональних даних» визначає права суб'єкта персональних даних. Не перелічуючи їх всі, варто зосередитися на тому, що суб'єкт персональних даних має право: знати про джерела збирання, місцезнаходження своїх персональних даних, мету їх обробки, місцезнаходження або місце проживання (перебування) володільця чи розпорядника персональних даних або *дати відповідне доручення щодо отримання цієї інформації уповноваженим ним особам*, крім випадків, встановлених законом; *на доступ до своїх персональних даних* [7]. Мабуть головним з них є право на доступ до своїх персональних даних у питанні адвокатського запиту. Оскільки, права суб'єкта персональних даних можуть реалізовуватися ним особисто або через адвоката чи представника з дотриманням порядку отримання такої інформації і форми яка визначена ст. 16 Закону України «Про захист персональних даних».

Однак, варто зазначити, що ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації» допускає поширення конфіденційної інформації за згодою особи, якої вона стосується, а практика виходить із необхідності підтвердити таку згоду. З іншого боку, ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо забороняє вимагати від адвоката будь-які додаткові документи, крім свідоцтва та ордера/доручення БПД [2]. Водночас сам ордер не завжди підтверджує згоду клієнта на розкриття конкретної конфіденційної інформації.

З огляду на вищенаведене, вважаємо, що отримання конфіденційної інформації від органів прокуратури України через адвокатський запит є можливим з дотриманням вимог чинного законодавства. При цьому варто врахувати те, що до адвокатського запиту може бути долучений документ, який буде визначати право адвоката на отримання

конфіденційної інформації за згодою свого клієнта на вимогу Закону України «Про захист персональних даних» та Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Список використаної літератури

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI: станом на 1 січ. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17 (дата звернення: 30.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 30.09.2026).
3. Сенюта І. Я., Терешко Х. Я. Адвокатський запит: методичні рекомендації для адвокатів. Київ, 2023. URL: https://medcom.unba.org.ua/assets/uploads/Lviv/Metodychni%20vkazivky_2023.pdf (дата звернення: 30.09.2026).
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18.08.2022 у справі № 520/13981/21. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=105935914 (дата звернення: 30.09.2026).
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 29.05.2025 у справі № 580/4827/24. URL: https://protocol.ua/ua/postanova_kas_vp_vid_29_05_2025_roku_u_spravi_580_4827_24/ (дата звернення: 30.09.2026).
6. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 (дата звернення: 30.09.2026).
7. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17 (дата звернення: 30.09.2026).

Понурко Т. А.
асистент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії у галузі права (PhD)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДОПУСКУ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ ДО УЧАСТІ У ПРОВАДЖЕННЯХ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Ратифікація Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду та набуття з 01 січня 2025 р. статусу держави-учасниці Міжнародного кримінального суду (далі — МКС) актуалізували питання участі представників національної правничої професії у діяльності системи міжнародної кримінальної юстиції. Особливе місце серед

таких питань посідає можливість українських адвокатів здійснювати професійне представництво безпосередньо у провадженнях МКС.

Право обвинуваченого на правничу допомогу закріплено у п. «d» ч. 1 ст. 67 Римського статуту. Аналогічні гарантії передбачені і для особи під час проведення розслідування відповідно до ст. 55 Римського статуту [1]. Водночас реалізація такого права передбачає участь професійного представника, кваліфікація якого має відповідати спеціальним вимогам, встановленим правовими актами МКС.

Основні вимоги до захисника містяться у Правилі 22 Правил процедури і доказування МКС. Відповідно до нього захисник повинен мати підтверджену компетентність у сфері міжнародного або кримінального права та процесу, необхідний відповідний досвід у кримінальному судочинстві як суддя, прокурор, адвокат або в іншій аналогічній професійній ролі, а також відмінно володіти принаймні однією з робочих мов Суду [2].

Наведені положення конкретизовані Регламентом Суду. Відповідно до Регламенту 67 необхідний професійний досвід становить щонайменше 10 років для провідного захисника (*lead counsel*) та щонайменше 8 років для асоційованого захисника (*associate counsel*). Крім того, особа не повинна мати судимості за серйозні кримінальні або дисциплінарні правопорушення, несумісні з виконанням функцій захисника перед МКС [3].

Ці вимоги суттєво відрізняються від загальних умов набуття статусу адвоката в Україні. Відповідно до ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» для набуття такого статусу особаповинна мати повну вищу юридичну освіту, володіти державною мовою, мати стаж роботи в галузі права не менше 2 років, скласти кваліфікаційний іспит, пройти стажування, скласти присягу адвоката України та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [4].

Відтак статус адвоката України та право практикувати перед МКС не є тотожними правовими категоріями. Отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю в Україні підтверджує відповідність особи вимогам національної професії, однак автоматично не підтверджує відповідність значно вищому кваліфікаційному порогу, встановленому МКС.

Вбачається, що у цьому випадку можна говорити про дворівневу модель професійного допуску. Перший рівень пов'язаний із набуттям правником належного професійного статусу відповідно до законодавства держави його практики. Другий має автономний міжнародно-правовий характер і полягає у перевірці відповідності спеціальним критеріям МКС щодо професійного досвіду, спеціалізації, володіння мовами та професійної доброчесності.

Організаційним механізмом реалізації другого рівня є ведення Секретаріатом МКС Списку захисників (*List of Counsel*). Відповідно до Правила 21 Правил процедури і доказування Секретар створює та веде список осіб, які відповідають вимогам Правила 22 та Регламенту Суду. Особа, яка має право на правничу допомогу, може вільно обрати захисника із цього списку або іншого захисника, який відповідає встановленим критеріям та готовий бути включеним до Списку [2]. Таким чином, включення до *List of Counsel* є основним інституційним механізмом підтвердження професійної придатності правника до практики перед МКС, хоча Правила не зводять право вільного вибору виключно до осіб, які вже перебувають у Списку.

Процедура включення до Списку також демонструє, що Суд не обмежується формальним встановленням наявності національного статусу адвоката. Кандидат повинен подати заяву, докладне резюме, підтвердження реєстрації як правника у відповідному професійному органі, документи щодо відсутності судимості, підтвердження належного професійного статусу, а в передбачених випадках — документ щодо професійного страхування та інші матеріали, необхідні для оцінки кваліфікації [5]. Подані матеріали перевіряються Секретаріатом МКС.

Для українського адвоката це означає, що свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю виконує функцію одного з документів, які підтверджують його професійний статус, але не замінює оцінювання спеціальної компетентності. Особливого значення набуває характер професійного досвіду. МКС вимагає не будь-якого юридичного стажу, а релевантного досвіду саме у кримінальних провадженнях. Відповідно, навіть тривалий стаж адвокатської діяльності в інших видах судочинства сам по собі не забезпечує відповідності зазначеній вимозі.

Окремим кваліфікаційним бар'єром для українських адвокатів може виступати мовний критерій. Вимога щодо відмінного знання та вільного володіння англійською або французькою мовою має безпосередньо професійне значення, оскільки йдеться про здатність адвоката працювати з матеріалами провадження, брати участь у судових засіданнях, формувати правову позицію та здійснювати процесуальну комунікацію перед міжнародною судовою установою. Тому знання однієї з робочих мов Суду має розглядатися як складова професійної компетентності, а не лише як технічна умова включення до Списку.

Водночас система МКС передбачає і можливості поступового професійного входження до міжнародного кримінального судочинства. Поряд зі Списком захисників Суд веде Список помічників захисника (*List of Assistants to Counsel*). Для включення до нього необхідно мати щонайменше п'ять років релевантного досвіду у кримі-

нальних провадженнях або спеціальну компетентність у міжнародному чи кримінальному праві та процесі [5]. Це має особливе значення для українських правників, які вже спеціалізуються на розслідуванні міжнародних злочинів, однак ще не відповідають вимогам щодо стажу, встановленим для *lead counsel* або *associate counsel*.

Участь українського адвоката у провадженні МКС породжує і питання щодо нормативних стандартів його професійної поведінки. Правило 22 прямо передбачає, що під час виконання своїх функцій захисник підпорядковується Римському статуту, Правилам процедури і доказування, Регламенту Суду, Кодексу професійної поведінки захисників та іншим релевантним актам МКС [2].Український адвокат при цьому не втрачає свого національного професійного статусу. Тому виникає ситуація одночасної дії декількох професійно-етичних режимів: Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правил адвокатської етики України та спеціальних стандартів МКС. Українські Правила адвокатської етики, зокрема, виходять із принципів незалежності, конфіденційності, чесності та добропорядної репутації адвоката [6]. Подібні вимоги є характерними й для професійного регулювання адвокатів у МКС.

Водночас паралельна дія двох систем професійного регулювання не означає їх повного організаційного відокремлення. Кодекс професійної поведінки захисників МКС прямо враховує можливість одночасного здійснення дисциплінарного провадження на національному рівні. Стаття 38 Кодексу передбачає механізм взаємодії Дисциплінарної ради МКС з відповідним національним органом та врахування рішення, прийнятого останнім [7]. Тому професійна діяльність українського адвоката перед МКС потенційно може мати наслідки одночасно в межах міжнародного та національного дисциплінарних механізмів.

З огляду на набуття Україною статусу держави-учасниці Римського статуту, питання представництва українських правників у системі МКС поступово набуватиме більшого практичного значення. Сам МКС розглядає національні адвокатури та професійні правничі об'єднання як партнерів Суду та проводить інформаційні й навчальні заходи, спрямовані на розширення географічного представництва у Списку захисників.

У цьому контексті перспективним напрямом взаємодії між українською адвокатурою та МКС може стати створення системного механізму інформування адвокатів про вимоги до включення до *List of Counsel* і *List of Assistants to Counsel*, проведення спеціалізованих навчань з міжнародного кримінального права та процедури МКС, а також розвиток професійної мовної підготовки. Така діяльність не повинна підміняти автономну процедуру оцінювання кандидатів МКС,

однак сприятиме збільшенню кількості українських правників, які фактично відповідають її вимогам.

Отже, допуск українського адвоката до практики перед МКС слід розглядати як самостійну професійну процедуру, яка не вичерпується наявністю національного свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Правове регулювання МКС формує додатковий кваліфікаційний рівень, спрямований на забезпечення належної спеціалізації, професійного досвіду, мовної компетентності та доброчесності правника. Тому український статус адвоката виступає вихідною професійною передумовою, тоді як фактична можливість здійснювати представництво перед МКС залежить від відповідності спеціальним критеріям міжнародної судової установи.

Така модель водночас відкриває новий напрям інтеграції адвокатури України до системи міжнародної кримінальної юстиції. Після ратифікації Римського статуту інституційне зближення України з МКС не повинно розглядатися виключно крізь призму діяльності судів, прокуратури та органів досудового розслідування. Повноцінна участь у системі міжнародного кримінального правосуддя передбачає також формування корпусу українських адвокатів, спроможних здійснювати професійне представництво відповідно до стандартів МКС.

Список використаної літератури

1. Rome Statute of the International Criminal Courton 17 July 1998. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf (дата звернення: 15.09.2026).
2. Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Courton 09 September 2002. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf (дата звернення: 15.09.2026).
3. Regulations of the Courton 26 May 2004 (as amended on 22 June 2026). URL: https://icccpi-web.icccpi-prod.uniccloud.org/sites/default/files/2026-06/A5-Regulations-of-the-Court-EN-June-2026.pdf (дата звернення: 15.09.2026).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 15.09.2026).
5. International Criminal Court. Legal professionals and the ICC. List of Counsel and List of Assistants to Counsel. 2026. URL: https://www.icc-cpi.int/get-involved/legal-professionals (дата звернення: 15.09.2026).
6. Правила адвокатської етики : затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 15.09.2026).
7. Code of Professional Conduct for counselon 02 December 2005. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Code-of-Professional-Conduct-for-counsel.pdf (дата звернення: 15.09.2026).

Пужаєва І. С.
адвокатеса в адвокатському об'єднанні «Унія»,
членкиня Комітету з медіації Ради адвокатів Одеської області

ПРАКТИЧНА МЕДІАЦІЯ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІД ПЕРЕДМЕДІАЦІЙНОГО АНАЛІЗУ ДО УКЛАДЕННЯ УГОДИ

Сучасний етап розвитку державного управління в судовій системі характеризується переходом від конфронтаційної до дискусійно-змагальної форми правосуддя, ключовим елементом якої є примирення сторін [1]. Прийняття Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021 року № 1875-IX заклало фундамент для інтеграції позасудових процедур у національне правове поле. Це актуалізує зміну парадигми діяльності адвоката — від суто судового представництва до ролі радника та супроводжуючого фахівця в альтернативному врегулюванні спорів (ADR). Медіація наразі виходить за межі «модного тренду», перетворюючись на нагальну потребу правової системи та ефективний інструмент захисту інтересів клієнта [1].

Питанням участі адвоката у процедурах примирення та медіації присвячені численні матеріали Бронзівських читань НААУ та Вищої школи адвокатури. Дослідники (зокрема Г. Гаро, А. Зернова, Л. Романадзе, Л. Калмикова та інші) наголошують на важливості розмежування функцій адвоката й медіатора, а також на необхідності володіння адвокатом прикладними психологічними та процедурними техніками [2; 3]. Водночас потребують додаткового узагальнення наскрізні алгоритми роботи адвоката: від первинної оцінки спору до фіксації домовленостей.

Метою дослідження є комплексний прикладний аналіз етапів участі адвоката в медіаційному процесі, визначення критеріїв медіабельності спорів за методиками конфліктології, а також окреслення правил етичного супроводу та договірного закріплення результатів медіації.

Участь адвоката в медіації є багатоаспектною структурованою діяльністю, що охоплює передмедіаційний етап, супровід безпосередніх переговорів та правове оформлення угод.

1. Передмедіаційний аналіз та оцінка медіабельності. Роль адвоката починається з функції «фільтра первинної оцінки». Згідно зі ст. 16 Закону України «Про медіацію», оцінка медіабельності полягає у з'ясуванні об'єктивної можливості та доцільності проведення процедури у конкретному спорі в конкретний час. Адвокат аналізує правову природу конфлікту, відокремлюючи медіабельні справи від немедіабельних.

За предметом спору немедіабельними є справи про встановлення юридичних фактів (наприклад, походження дитини, факт смерті), оспорювання актів органів влади, процедури банкрутства та спори, де наявний прямий публічний інтерес або залучені права третіх осіб поза процедурою [2; 4]. За суб'єктивними критеріями процедура є неможливою у разі категоричної відсутності добровільності, очевидного зловживання процесом з метою збору інформації чи затягування часу, а також за наявності психічної недієздатності чи глибокої залежності сторони.

Оцінюючи перспективу, адвокат має відповісти на низку стратегічних питань: чи задовольнить судове рішення реальні інтереси клієнта; чи є потреба у збереженні відносин (особливо у сімейних та корпоративних конфліктах); чи не буде судовий процес дорожчим та виснажливішим за альтернативні переговори [2; 4].

2. Динаміка конфлікту та структура попередньої розмови. Під час підготовки клієнта адвокат зобов'язаний оцінити рівень ескалації конфлікту за методологією Ф. Глазла. Практика доводить, що медіація є найбільш ефективною на 1–3 рівнях («Напруга», «Дебати», «Вчинки замість слів») та, за певних умов, на 4–5 рівнях ескалації («Коаліції» та «Втрата доброго імені»), де ще залишається простір для відновлення комунікації. Якщо конфлікт перейшов на вищі рівні (погрози, обмежене руйнування чи стадія «Разом в прірву»), класичні переговори стають неможливими, і адвокат має діяти виключно в правовому судовому полі.

Паралельно, спираючись на класифікацію причин конфліктів за С. Муром, адвокату та медіатору необхідно чітко розмежовувати конфлікти інтересів (реальних, процесуальних чи психологічних), конфлікти стосунків (спричинені сильними почуттями або стереотипами) та конфлікти обставин чи цінностей [5, p. 27]. Це безпосередньо впливає на формування стратегії під час попередньої медіаційної консультації та Фази 1 (вступ та привітання), де здійснюється визначення рамкових умов, погодження правил комунікації, обговорення структури гонорару медіатора та укладення тристороннього Договору про проведення медіації.

3. Робота з інтересами сторін. Головна трансформація адвокатської ролі в медіаційній сесії полягає у переході від захисту «позицій» сторін (правових вимог у суді) до виявлення та задоволення їхніх справжніх «інтересів» (справжніх потреб, що стоять за конфліктом). Як зазначають методичні рекомендації ВША НААУ, позиція найчастіше формулюється як деструктивне «я хочу, щоб він зазнав збитків/страждав», тоді як прихований інтерес полягає у потребах безпеки, поваги чи визнання справедливості.

Адвокат допомагає медіатору застосовувати «золоті питання» («Що для Вас важливо?», «Чому це важливо?») та ключове четверте

запитання — «Що для Вас є найбільш важливим?», яке дозволяє провести пріоритетизацію інтересів. При цьому адвокат здійснює правовий супровід, оцінюючи реалістичність варіантів рішень та перевіряючи, щоб клієнт, свідомо відмовляючись від частини формальних прав заради інших вигід, не порушував імперативних норм закону [3, с. 14].

4. Правила складання та юридичний статус медіаційної угоди. Результатом успішного процесу є укладення Угоди за результатами медіації, яка складається у письмовій формі (ст. 18 Закону). Текст угоди має відповідати правилам SMART — бути конкретним, вимірним, узгодженим, реалістичним та визначеним у часі [3, с. 42]. Замість абстрактних формулювань адвокат чітко фіксує обов'язки: хто, що, коли і в який спосіб має вчинити.

За своєю природою підписана медіаційна угода є цивільно-правовим договором, що передбачає добровільність виконання [3, с. 45]. З метою забезпечення можливості її примусового виконання адвокат використовує два легальні механізми:

1. Нотаріальне посвідчення: є обов'язковим для угод щодо розподілу нерухомості або сплати аліментів (Батьківський план) [3, с. 48]. У разі невиконання нотаріус вчиняє виконавчий напис, що дозволяє оминати тривалу судову стадію.

2. Затвердження судом: якщо медіація проводилася під час судового провадження (що є підставою для його зупинення за ст. 251 ЦПК), угода подається суду як мирова і затверджується ухвалою, яка має силу виконавчого листа. Додатковим фінансовим стимулом для клієнта тут виступає повернення 60% сплаченого судового збору відповідно до ст. 7 Закону України «Про судовий збір».

Висновки. Практична медіація розширює інструментарій сучасного адвоката, дозволяючи досягати взаємовигідного консенсусу в короткі строки із суттєвою економією фінансових та емоційних ресурсів клієнта [1]. Ефективність супроводу процедури адвокатом залежить від чіткого знання критеріїв медіабельності, розуміння рівнів ескалації конфлікту за Глазлом і Муром, вміння працювати з глибинними інтересами та майстерності структурування фінальних угод згідно з вимогами чинного законодавства.

Список використаної літератури

1. Калмикова Л. Медіація: модний тренд чи нагальна потреба? *Вісник Національної асоціації адвокатів України*. 2024. № 12 (97). С. 1–9. URL: unba.org.ua.
2. Кричина А., Федорич І. Про роль адвоката в медіації: спори які не підлягають врегулюванню в цій процедурі. Адвокат Пост: інформаційно-аналітичне видання. 2023. URL: advokatpost.com.

3. Адвокат та медіація: практичний посібник / Г. Гаро, А. Зернова, Г. Єременко, Р. Коваль та ін. Київ: Вища школа адвокатури НААУ, 2022. 112 с. URL: surl.li.
4. Кричина А., Федорич І. Адвокат у медіації: від підготовки клієнта до завершення. Адвокат Пост: інформаційно-аналітичне видання. 2023. URL: advokatpost.com.
5. Moore C. W. The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1986. P. 27.
6. Робота з інтересами під час медіації. Вища школа адвокатури НААУ: офіційний веб-сайт. 2023. URL: hsa.org.ua.
7. Glasl F. Konfliktmanagement: Ein Handbuch fьr Fьhrungskrдfte, Beraterinnen und Berater. 11. Auflage. Bern: Haupt Verlag, 2013. 543 S.
8. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 7. Ст. 39.
9. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 14. Ст. 87.

Саленко О. В.
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент

ОБШУКИ В АДВОКАТІВ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГАРАНТІЙ СТАТЕЙ 6 ТА 8 КОНВЕНЦІЇ

Актуальність забезпечення прав адвокатів під час обшуків підтверджується практикою Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), необхідністю виконання його рішень та повідомленнями в медіа і соціальних мережах про ризики втручання в адвокатську діяльність і порушення адвокатської таємниці. За наданою інформацією про результати 1569-го засідання Комітету міністрів Ради Європи у вересні 2026 року, Комітет закрив нагляд за п'ятьма справами відповідної групи, відзначив гарантії проти свавільного вилучення комп'ютерних систем, зобов'язання України вдосконалити законодавство про адвокатуру та заходи з підвищення кваліфікації правників. Водночас було наголошено на необхідності подальшого законодавчого врегулювання захисту прав адвокатів під час обшуків, вилучень і негласних слідчих дій.

Адвокатська таємниця є основою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, а її захист слугує забезпеченню прав клієнта та належному здійсненню правосуддя [1, п. 41]. Втручання в неї може негативно впливати на гарантії статті 6 Конвенції про захист прав людини

і основоположних свобод (далі — Конвенція), навіть якщо ЄСПЛ оцінює його відповідність статті 8. ЄСПЛ наголошує, що переслідування та утиски представників юридичної професії завдають удару в саме серце конвенційної системи [2, п. 62]. Ця позиція відображає інституційне значення незалежної адвокатури. Водночас такий взаємозв'язок не означає автоматичного встановлення порушення права на справедливий суд у кожній справі про обшук: слід розмежовувати констатоване порушення та значення висновків ЄСПЛ для інших конвенційних гарантій.

У цьому контексті доцільно виокремити ключові правові позиції ЄСПЛ щодо обшуків у адвокатів. Поняття «житло» охоплює не лише помешкання приватних осіб, а й адвокатські офіси. Обшук може зачіпати професійні відносини, репутацію адвоката та конфіденційність спілкування з клієнтами і становити втручання у право на повагу до приватного життя, житла та кореспонденції [3, пп. 30–33, 37].

Таке втручання має здійснюватися згідно із законом, переслідувати одну з легітимних цілей, передбачених пунктом 2 статті 8 Конвенції, та бути необхідним у демократичному суспільстві. Щодо адвокатів особливого значення набувають процесуальні гарантії, зумовлені їхньою роллю у здійсненні правосуддя [2, п. 62]. Законодавство повинно достатньо чітко визначати підстави, межі та порядок обшуку, а також способи захисту інформації, охопленої адвокатською таємницею [4, п. 90].

Однією з ключових гарантій є належно обґрунтоване судове рішення про обшук, яке чітко визначає його мету та межі й враховує необхідність захисту адвокатської таємниці. Надмірно широке визначення предмета пошуку створює ризик вилучення матеріалів, що не стосуються розслідуваного правопорушення [5, пп. 39–44]. Значення мають також ефективний судовий контроль і можливість оскарження вилучення конфіденційних матеріалів [6]. Судовий дозвіл має забезпечувати дієвий захист від свавілля, проте його наявність сама по собі не гарантує дотримання прав адвоката.

Спеціальною гарантією є участь у проведенні обшуку кваліфікованого незалежного юриста, зобов'язаного зберігати адвокатську таємницю. Його завдання — виявляти захищені документи та запобігати їх неправомірному вилученню і подальшому втручанню в конфіденційність інформації [2, пп. 62–65]. У справі «Iliya Stefanov v. Bulgaria» присутність двох понятих без юридичної освіти не забезпечила належного захисту, оскільки їхня здатність визначати матеріали, охоплені професійною таємницею, викликала сумніви [5, п. 43]. Водночас навіть участь голови адвокатського об'єднання сама по собі не забезпечує дотримання статті 8 Конвенції [1, пп. 42–46].

Важливою гарантією є дієвий механізм відокремлення захищеної інформації від інших матеріалів, повернення документів і носіїв або

видалення відповідних даних. У справі «Wolland v. Norway», у якій не встановлено порушення статті 8, ЄСПЛ врахував доступність електронних документів для заявника та повернення жорсткого диска і ноутбука через два дні після первинного обшуку [7, пп. 55–80]. Натомість у справі «Vinci Construction and GTM Génie Civil et Services v. France» Суд констатував порушення через відсутність конкретного розгляду питання про вилучення захищених документів, пропорційність заходу та можливість їх повернення [8, п. 79].

Обшук може супроводжуватися спеціальними процесуальними гарантіями, проте залишатися непропорційним легітимній меті [9, пп. 69–72]. ЄСПЛ враховує обсяг досліджуваних документів, витрачений час та ступінь незручностей для особи [7, п. 80]. Значення має й те, чи стосується провадження адвоката або третьої особи. У справі «André and Another v. France» обшук був спрямований на подолання труднощів податкових органів у збиранні доказів щодо клієнта заявників [1, п. 47]. Якщо адвокат сам підозрюється у причетності до правопорушення, його професійний статус не створює імунітету від проведення обшуку, проте вимагає дотримання спеціальних процесуальних гарантій. У справі «Tamosius v. the United Kingdom» ЄСПЛ врахував належність судового рішення, заборону вилучення захищених матеріалів і можливість оскарження та вимоги відшкодування шкоди, визнавши скаргу за статтею 8 явно необґрунтованою [6].

Захист адвокатської таємниці охоплює електронну кореспонденцію, що потребує належних процедур відокремлення конфіденційної інформації [10]. Ці гарантії мають значення і під час дослідження пристроїв клієнта: справа «Saber v. Norway» стосувалася захисту адвокатської таємниці та достатності механізму фільтрації даних мобільного телефону заявника [11].

Окремий аспект становлять обшуки з метою розкриття журналістських джерел. У справі «Roemen and Schmit v. Luxembourg» обшук офісу адвокатки для встановлення джерела інформації її клієнта-журналіста зумовив порушення її прав за статтею 8. Суд також установив порушення статті 10 щодо журналіста у зв'язку з обшуками, спрямованими на виявлення його джерела. Отже, такі заходи можуть одночасно зачіпати адвокатську таємницю та свободу вираження поглядів [9].

Розглянута практика визначає необхідні гарантії захисту адвокатської таємниці: чітке правове регулювання, обґрунтовані межі обшуку, дієву участь незалежного юриста, відокремлення конфіденційних матеріалів та ефективний судовий контроль. Захист прав адвоката під час обшуку є водночас умовою збереження конфіденційності правничої допомоги та забезпечення права клієнта на справедливий суд.

Список використаної літератури

1. Рішення ЄСПЛ у справі «André and Another v. France» (заява № 18603/03) від 24.07.2008 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87938 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Golovan v. Ukraine» (заява № 41716/06) від 05.07.2012 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-112021 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Niemietz v. Germany» (заява № 13710/88) від 16.12.1992 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Petri Sallinen and Others v. Finland» (заява № 50882/99) від 27.09.2005 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-70283 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Iliya Stefanov v. Bulgaria» (заява № 65755/01) від 22.05.2008 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86449 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
6. Рішення ЄСПЛ щодо прийнятності у справі «Tamosius v. the United Kingdom» (заява № 62002/00) від 19.09.2002 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-22687 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Wolland v. Norway» (заява № 39731/12) від 17.05.2018 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-182867 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Vinci Construction and GTM Génie Civil et Services v. France» (заяви № 63629/10 та 60567/10) від 02.04.2015 р. URLURL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-153318 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
9. Рішення ЄСПЛ у справі «Roemen and Schmit v. Luxembourg» (заява № 51772/99) від 25.02.2003 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60958 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Sdrgava v. Estonia» (заява № 698/19) від 16.11.2021 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-213208 (дата звернення: 5 жовт. 2026).
11. Рішення ЄСПЛ у справі «Saber v. Norway» (заява № 459/18) від 17.12.2020 р. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-206519 (дата звернення: 5 жовт. 2026).

Синицин П. М.
доцент кафедри організації
судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії (PhD) у галузі права, адвокат

ВИПАДКОВО ПЕРЕХОПЛЕНЕ СПІЛКУВАННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ ПІД ЧАС НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ: ГАРАНТІЇ ПОВОДЖЕННЯ З ПРОФЕСІЙНО ЗАХИЩЕНИМ МАТЕРІАЛОМ

Професійна конфіденційність є умовою реалізації права на правничу допомогу. Під час НСРД, санкціонованої щодо однієї особи, може бути випадково зафіксовано її спілкування з адвокатом. Законність НСРД сама по собі не визначає порядку поводження з отриманим записом: потрібні правила виявлення матеріалів, що містять адвокатську таємницю, обмеження доступу до них, використання та знищення. На необхідності спеціальних гарантій і незалежного нагляду наголосив Комітет міністрів Ради Європи у рішенні від 16 вересня 2026 р. [1, пп. 7–8].

За статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до адвокатської таємниці належать, зокрема, відомості про звернення особи, якій відмовлено в укладенні договору, а пункт 9 частини першої статті 23 забороняє втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом [2]. Натомість частина п'ята статті 258 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) прямо захищає спілкування захисника з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим або виправданим [3]. Отже, ця процесуальна заборона має вужчий обсяг і прямо не охоплює, зокрема, консультацію до набуття особою статусу підозрюваного.

Водночас захист поширюється не на будь-який контакт з адвокатом, а на спілкування, пов'язане з наданням або запитом на правничу допомогу. Стаття 6 § 3(b)–(c) Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) охоплює й потенційних клієнтів. Україна підписала Конвенцію 9 березня 2026 р., але не ратифікувала її, тому документ використано як міжнародно-правовий орієнтир [4]. Гарантії захисту адвокатської таємниці під час НСРД досліджували Г. Денисенко та М. Погорецький [5], а ризики її порушення — О. Євтушенко [6].

У справі Denysyuk and Others v. Ukraine Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) визнав посилений захист спілкування адвоката з клієнтом за статтею 8 Конвенції, навіть якщо розмова безпосередньо не містить юридичної поради [7, §§ 101–103]. Суд наголо-

сив на потребі чітких правил відокремлення професійно захищених матеріалів, їх зберігання, використання та знищення, а також незалежного контролю [7, §§ 104–105]. Отже, самої заборони втручання недостатньо без процедури поводження з уже отриманим записом.

Щодо національного регулювання ЄСПЛ встановив, що Інструкція 2012 р. не передбачала спеціального порядку опрацювання випадково перехопленого спілкування адвоката з клієнтом [7, §§ 110–111; 8]. Первинну оцінку матеріалів здійснювали правоохоронні органи під наглядом прокурора, а слідчі судді, які санкціонували НСРД, не мали повноважень контролювати їх виконання [7, § 112]. Тому остаточне рішення про конфіденційність запису не повинна ухвалювати сторона, заінтересована в результатах розслідування.

Ухвала Апеляційної палати ВАКС від 18 березня 2026 р. розмежовує НСРД безпосередньо щодо адвоката та випадкову фіксацію його розмови під час НСРД щодо іншої особи. Суд не визнав саму участь адвоката доказом наявності адвокатської таємниці й за обставин справи не вважав неповідомлення адвоката порушенням [9]. Проте до використання запису необхідно з'ясувати, чи становить розмова адвокатську таємницю та хто уповноважений це перевірити.

Для усунення цієї прогалини пропонуються три взаємопов'язані гарантії. Перша стосується меж захисту: частину п'яту статті 258 КПК доцільно поширити на професійне спілкування адвоката з клієнтом або особою, яка звернулася по правничу допомогу, незалежно від процесуального статусу. Випадкове перехоплення такого спілкування саме по собі не робить НСРД незаконною, однак використання запису з ознаками адвокатської таємниці має бути заборонене до незалежної перевірки.

Друга гарантія стосується первинного опрацювання за статтею 255 КПК. У разі появи ознак адвокатської таємниці уповноважена особа, не залучена до розслідування, повинна припинити подальше ознайомлення зі змістом розмови й відокремити запис від матеріалів, доступних стороні обвинувачення. Частина перша статті 255 КПК передбачає невідкладне знищення матеріалів, не визнаних прокурором необхідними, крім установлених Кодексом випадків [3]. Для такого запису пропонується невідкладна перевірка слідчим суддею до використання або знищення; відповідне повноваження слід закріпити в КПК. Запис може зберігатися ізольовано лише протягом часу, необхідного для перевірки [7, §§ 104–105, 108, 110–112]. Якщо адвокатську таємницю підтверджено, пропонується передбачити знищення запису за спеціальною процедурою, з урахуванням винятків, прямо визначених законом. Факт знищення документують без розкриття змісту розмови [7, § 109]. Наслідки незаконного використання запису та похідних доказів оцінюють за статтею 87 КПК [3].

Третя гарантія стосується повідомлення та оскарження. Стаття 253 КПК передбачає повідомлення осіб, права яких обмежувалися під час НСРД; знищення запису не скасовує цього обов'язку (ч. 5 ст. 255 КПК) [3]. Водночас Апеляційна палата ВАКС не визнала неповідомлення адвоката порушенням за обставин НСРД щодо іншої особи [9]. У справі Denysyuk and Others v. Ukraine ЄСПЛ визнав порушення статті 8 щодо адвоката Назара Кульчицького навіть без доказів перехоплення його конкретних розмов [7, §§ 140, 145–151]. Тому необхідно уточнити порядок повідомлення про випадкове перехоплення та надання доступу до документів про знищення, щоб забезпечити можливість ефективного оскарження після усунення законних підстав негласності [7, §§ 109, 119–121].

Адвокатська таємниця не створює особистого імунітету адвоката від розслідування. У справі Versini-Campinchi and Crasnianski v. France ЄСПЛ допустив використання перехопленої розмови в дисциплінарному провадженні з огляду на ознаки правопорушення самої адвокатки, судовий контроль і дотримання прав клієнта [10, §§ 74, 78–82]. У Німеччині § 160a StPO передбачає заборону використання випадково отриманих професійно захищених відомостей, видалення запису й документування цих дій. Виняток можливий за наявності конкретних фактів, що обґрунтовують підозру в причетності адвоката до кримінального правопорушення [11, ч. 1, 4]. В Україні можливі винятки потребують прямої законодавчої підстави та незалежного контролю; використання запису не повинне порушувати право клієнта на захист.

Отже, основна прогалина полягає у відсутності чіткого порядку поводження з професійним спілкуванням, випадково перехопленим під час законної НСРД. Такий порядок має охоплювати відокремлення запису, незалежну перевірку, умови його використання або знищення та можливість оскарження. Це забезпечить захист адвокатської таємниці без ототожнення випадкового перехоплення з незаконністю всієї НСРД.

Список використаної літератури

1. Committee of Ministers of the Council of Europe. Koval and Others group, Denysyuk and Others group and Reznik v. Ukraine: Decision CM/Del/Dec(2026)1569/H46-45, 16.09.2026. URL: https://rm.coe.int/09125948802d9b76 (дата звернення: 25.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 25.09.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 25.09.2026).

4. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226), opened for signature 13.05.2025, Art. 6 § 3(b)-(c). URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=226 (дата звернення: 25.09.2026).
5. Denysenko H., Pohoretskyi M. Guarantees of attorney-client privilege in ensuring human rights during investigative (search) and covert investigative (search) actions by the Security Service of Ukraine. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2022. No. 12. P. 52–56. DOI: 10.32849/2663-5313/2022.12.09.
6. Євтушенко О. Ризики порушення адвокатської таємниці під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Наука і правоохорона*. 2026. Т. 1, № 71. С. 224–236. DOI: 10.33270/05267101.23.
7. Denysyuk and Others v. Ukraine, nos. 22790/19, 23896/20, 25803/20, 31352/20 : judgment of 13.02.2025. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-241747 (дата звернення: 25.09.2026).
8. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : затв. спільним наказом від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12 (дата звернення: 25.09.2026).
9. Ухвала Апеляційної палати ВАКС від 18.03.2026 у справі № 991/3097/23, документ № 135409233. ЄДРСР. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135409233 (дата звернення: 25.09.2026).
10. Versini-Campinchi and Crasnianski v. France, no. 49176/11 : judgment of 16.06.2016. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-163612 (дата звернення: 13.10.2026).
11. StrafprozeЯordnung (StPO). § 160a MaЯnahmen bei zeugnisverweigerungsberechtigten Berufsgeheimnistrдgern. URL:https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/__160a.html (дата звернення: 13.10.2026).

Трофименко О.-А. С.
кандидат юридичних наук, адвокат, медіатор,
член Комітету із медіації та інших видів альтернативного врегулювання спорів
Ради адвокатів Одеської області

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ПОТЕРПІЛИХ ПІСЛЯ ДТП ПІД ЧАС МЕДІАЦІЇ: РОЛЬ АДВОКАТА

Актуальність дослідження зумовлена значною кількістю дорожньо-транспортних пригод (далі — ДТП) та необхідністю забезпечення ефективних правових механізмів захисту потерпілих осіб. За даними Патрульної поліції України, протягом 2025 року зареєстровано 25 934 ДТП із постраждалими, внаслідок яких 3 249 осіб загинули, а 31 898 отримали тілесні ушкодження [1]. Водночас, за інформаці-

єю Моторного (транспортного) страхового бюро України, у 2025 році страховиками врегульовано 150 982 вимоги потерпілих за договорами страхування цивільно-правової відповідальності, а загальна сума страхових виплат перевищила 6,8 млрд грн [2]. Зазначені показники відображають масштаб правовідносин, пов'язаних з відшкодуванням шкоди внаслідок ДТП.

Водночас процес отримання страхового відшкодування не завжди супроводжується досягненням згоди між потерпілою особою, заподіювачем шкоди та страховиком. Розбіжності можуть виникати щодо визначення розміру відшкодування, оцінки майнової та моральної шкоди, строків здійснення виплат, а також врахування витрат на лікування та реабілітацію. За таких обставин особливого значення набувають позасудові способи врегулювання спорів, які дозволяють сторонам шукати взаємоприйнятне рішення без звернення до суду.

Одним з таких способів є медіація, застосування якої ґрунтується на принципах добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора. Проте особливість спорів, що виникають внаслідок ДТП, зокрема можлива нерівність переговорних можливостей сторін, актуалізує забезпечення належних правових гарантій потерпілої особи. У цьому контексті особливого значення набуває роль адвоката, покликаного сприяти захисту прав та законних інтересів потерпілого під час медіації.

Правові гарантії захисту потерпілих осіб після ДТП під час медіації доцільно розглядати у двох взаємопов'язаних аспектах:

1) процедурному — що передбачає забезпечення добровільності, рівності прав сторін та свободи прийняття рішень; 2) матеріально-правовому — спрямованому на захист майнових та особистих немайнових прав потерпілого, зокрема права на відшкодування завданої шкоди. В Україні правові засади медіації визначені Законом України «Про медіацію», який відповідно до ст. 4 визначає, що медіація здійснюється на засадах добровільності, конфіденційності, нейтральності, незалежності та неупередженості медіатора, самовизначення і рівності прав сторін; ст. 5 гарантує право сторін у будь-який момент відмовитися від участі у медіації, а ст. 8 закріплює їхнє право самостійно визначати зміст домовленостей, строки та способи їх виконання [3].

Водночас закріплені законодавством процедурні гарантії не завжди забезпечують фактичну рівність переговорних можливостей сторін. У спорах, що виникають унаслідок ДТП, потерпіла особа може перебувати у вразливому становищі через отримані тілесні ушкодження, необхідність тривалого лікування, фінансові труднощі або недостатню обізнаність щодо механізмів визначення розміру компенсації. Особливої уваги потребують випадки, коли іншою сто-

роною переговорів виступає страховик, який володіє значно більшими організаційними та професійними ресурсами.

За таких обставин виникає ризик укладення угоди, умови якої формально відповідають волевиявленню сторін, проте не повною мірою враховують обсяг завданої потерпілому шкоди, майбутні витрати на лікування та реабілітацію або інші юридично значущі обставини. У зв'язку з цим особливого значення набуває участь адвоката, діяльність якого спрямована на забезпечення правової обізнаності потерпілого, оцінку запропонованих умов врегулювання спору та попередження несприятливих юридичних наслідків досягнутих домовленостей.

Особливого значення у спорах про відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю внаслідок ДТП, набуває перевірка повноти компенсаційних вимог потерпілої особи. Адвокату доцільно забезпечити врахування документально підтверджених витрат на лікування, лікарські засоби, реабілітацію та інші необхідні заходи відновлення здоров'я, а також оцінити можливі довгострокові наслідки отриманих ушкоджень. Якщо остаточний прогноз щодо стану здоров'я потерпілого ще не сформований, особливо важливо роз'яснити йому правові наслідки погодження остаточного розміру компенсації та перевірити, чи не обмежують умови запропонованої угоди можливості подальшого захисту його прав. Такий підхід сприятиме усвідомленому прийняттю рішення та зменшенню ризику укладення домовленостей, які не враховують повного обсягу завданої шкоди.

Роль адвоката у забезпеченні правових гарантій потерпілої особи під час медіації доцільно розглядати крізь призму трьох взаємопов'язаних етапів: 1) підготовки до медіації; 2) безпосередньої участі у процедурі медіації; 3) правового супроводу виконання досягнутих домовленостей.

На підготовчому етапі першочерговим завданням адвоката є оцінка правових обставин спору та доцільності застосування медіації з урахуванням інтересів потерпілого. Така діяльність охоплює: аналіз документів щодо обставин ДТП, визначення правових підстав відповідальності, дослідження доказів завданої шкоди, оцінку розміру можливого відшкодування та правових ризиків.

Безпосередньо під час медіації адвокат виконує консультативну та представницьку функції відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4]: надає правові роз'яснення, оцінює запропоновані умови врегулювання спору, аналізує можливі альтернативи та попереджає потерпілу особу про несприятливі наслідки певних домовленостей. Водночас остаточне визначення змісту домовленостей відповідно до ст. 8 Закону України «Про медіацію» належить виключно сторонам медіації [3].

Правовий супровід виконання досягнутих домовленостей передбачає, зокрема, аналіз умов угоди, укладеної за результатами медіації. Відповідно до ст. 21 Закону України «Про медіацію» [3], така угода повинна визначати узгоджені сторонами зобов'язання, способи та строки їх виконання, а також наслідки невиконання або неналежного виконання. Тому адвокату у спорах після ДТП доцільно приділяти особливу увагу визначеності розміру компенсації, порядку здійснення виплат, розподілу зобов'язань між сторонами та правовим наслідкам угоди для можливості пред'явлення подальших вимог. Не менш важливою є перевірка можливості практичного виконання домовленостей та захисту інтересів потерпілого у разі їх порушення.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує досвід Італії та Іспанії, законодавство яких передбачає різні механізми позасудового врегулювання спорів та забезпечення правових гарантій потерпілих унаслідок ДТП. Так, в Іспанії Закон № 1/2025 від 02.01.2025 р. запровадив загальну вимогу попереднього звернення до належного позасудового способу врегулювання спору як передумову допустимості позову в більшості цивільних справ [5]. Одним із таких способів є медіація, правові засади якої визначені Законом № 5/2012. При цьому обов'язковість попередньої спроби врегулювання спору не означає обов'язку сторін досягти домовленості [6]. Такий підхід створює передумови для врегулювання спорів без судового розгляду, водночас зберігаючи можливість судового захисту прав потерпілих.

Італійське законодавство передбачає застосування медіації та інших способів позасудового врегулювання спорів. Відповідно до ст. 5 Декрету № 28/2010 медіація є обов'язковою досудовою процедурою, зокрема для спорів, що виникають із договорів страхування. Стаття 8 цього Декрету передбачає участь адвокатів у визначених законом випадках медіації, а ст. 12 регулює умови надання угоді виконавчої сили [7]. Водночас для спорів про відшкодування шкоди внаслідок ДТП ст. 3 Декрету № 132/2014 передбачає попереднє звернення до процедури переговорів за участю адвокатів (negoziazione assistita), яка відрізняється від медіації [8].

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що участь адвоката під час медіації є додатковою гарантією захисту прав та законних інтересів потерпілих унаслідок ДТП. З метою посилення таких гарантій вважаємо доцільним розроблення практичного алгоритму адвокатського супроводу, що охоплюватиме три взаємопов'язані етапи: на підготовчому етапі — оцінку правових ризиків і повноти компенсаційних вимог; під час медіації — забезпечення усвідомленого волевиявлення потерпілого та оцінку запропонованих умов врегулювання спору; на етапі виконання досягнутих домовленостей — конкретизацію компенсаційних зобов'язань, строків і порядку їх вико-

нання, а також правових наслідків порушення угоди. Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності правового захисту потерпілих та зменшенню ризику укладення суперечливих домовленостей.

Список використаної літератури

1. Статистика аварійності за 2025 рік. Патрульна поліція України. URL: https://patrolpolice.gov.ua/2026/02/04/statystyka-avarijnosti-za-2025-rik/ (дата звернення: 03.10.2026).
2. Середня виплата за Автоцивілкою зросла на 33%: підсумки ринку ОСЦПВ у 2025 році. Моторне (транспортне) страхове бюро України. URL: https://mtsbu.ua/en/news/post/serednya-viplata-za-avtocivilkoyu-zrosla-na-33-pidsumki-rinku-oscpv-u-2025-roci (дата звернення: 03.10.2026).
3. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20 (дата звернення: 03.10.2026).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 03.10.2026).
5. Ley Orgбnica 1/2025, de 2 de enero, de medidas en materia de eficiencia del Servicio Pъblico de Justicia. Boletнn Oficial del Estado. 2025. URL: https://www.boe.es/eli/es/lo/2025/01/02/1/con (дата звернення: 03.10.2026).
6. Ley 5/2012, de 6 de julio, de mediaciyn en asuntos civiles y mercantiles. Boletнn Oficial del Estado. 2012. № 162. URL: https://www.boe.es/eli/es/l/2012/07/06/5/con (дата звернення: 03.10.2026).
7. Decreto Legislativo 4 marzo 2010, n. 28. Attuazione dell'articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali. URL: https://www.normattiva.it/eli/stato/DECRETO_LEGISLATIVO/2010/03/04/28/CONSOLIDATED (дата звернення: 03.10.2026).
8. Decreto-Legge 12 settembre 2014, n. 132. Misure urgenti di degiurisdizionalizzazione ed altri interventi per la definizione dell'arretrato in materia di processo civile. Gazzetta Ufficiale. 2014. № 212. URL: https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2014/09/12/14G00147/sg (дата звернення: 03.10.2026).

Туляков В. О.
професор кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України

ВИНА ЗА НАЛЕЖНІСТЮ, АДВОКАТУРА ТА SUNSET CLAUSES: СТАНДАРТ YASAK V. TÜRKIYE У ПОВОЄННІЙ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Рішення Великої Палати Європейського суду з прав людини у справі *Yasak v. Türkiye* від 5 травня 2026 року актуалізує фундаментальне питання кримінального права: за яких умов зв'язок особи з організацією може бути підставою кримінальної відповідальності, а за яких перетворюється на інструмент приписування вини за належністю. Після передання справи на розгляд Великої Палати Суд дійшов протилежного до палати висновку та встановив порушення статті 7 Конвенції. Національні суди не встановили належним індивідуалізованим аналізом суб'єктивних ознак членства заявника в озброєній терористичній організації: його діяльність в освітній мережі у 2011–2014 роках була використана для засудження без достатнього пояснення того, як вона доводила усвідомлену причетність до терористичних цілей структури [1].

Значення цього рішення полягає не в загальній забороні криміналізації участі у злочинних організаціях. Воно стосується неприпустимості такої інтерпретації складу правопорушення, за якої доведення організаційного зв'язку фактично поглинає встановлення його суб'єктивних ознак. Членство може бути самостійною формою кримінально караної поведінки, однак суд повинен установити саме ті об'єктивні й суб'єктивні елементи, які передбачає відповідна норма, а не замінити їх загальною характеристикою небезпечності організації [1].

У цьому аспекті *Yasak* продовжує підхід, розвинутий у справі *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye* [2]: принцип законності захищає не лише від формально зворотної дії кримінального закону, а й від непередбачуваного судового тлумачення, яке усуває необхідний ментальний зв'язок між особою та інкримінованим правопорушенням. Формула *nulla poena sine culpa* тут означає, що належність, контакт або участь не звільняють державу від обов'язку обґрунтувати особисту відповідальність [3].

Темпоральний аспект має самостійне значення. Пізніше визнання структури терористичною не доводить автоматично, що особа раніше знала про її відповідні цілі та свідомо брала участь у їх реалізації. Водночас із цього не випливає протилежне правило, нібито кримінальна

відповідальність узагалі неможлива до офіційного визнання організації терористичною. Вирішальними залишаються зміст чинного на час поведінки закону, передбачуваність його застосування та доведеність ознак конкретного складу [3].

Колективна інтуїтивна кримінальна політика: механізм підміни. У межах розроблюваної концепції колективної інтуїтивної кримінальної політики (Collective Intuitive Criminal Policy, CICP) проблема вини за належністю постає як результат взаємодії колективного афекту, когнітивних спрощень та інституційних стимулів. Йдеться не про психологічну зумовленість кожного кримінально-правового рішення, а про переддоктринальні процеси, які спрямовують вибір законодавця ще до його формального обґрунтування через шкоду, необхідність, пропорційність і *ultima ratio* [4].

Для аналізованої проблеми ця модель дає змогу реконструювати послідовність зміщень: небезпечність організації переноситься на всіх пов'язаних із нею осіб; організаційний зв'язок починає сприйматися як свідчення обізнаності; обізнаність як згода; згода як участь у злочинній меті. Кожен наступний висновок здається інтуїтивно переконливим, хоча потребує окремого доказування. Саме такий перехід від соціальної категоризації до юридичного приписування вини пропонується розглядати як один із механізмів інтуїтивної криміналізації.

У дослідженні психологічних детермінант помилкової криміналізації цей підхід розвивається через аналіз афективних модальностей і когнітивних викривлень, які впливають на кримінально-політичний вибір. Для проблеми належності особливо важливим є розрив між формально раціональною аргументацією та первинним рішенням, сформованим під впливом тривоги, групової динаміки чи символічної потреби продемонструвати рішучість [5].

Запропоноване продовження CICP полягає в тому, що переддоктринальні схеми можуть відтворюватися не лише під час ухвалення закону, а й під час його застосування. На мікрорівні діє індивідуальне упередження; на мезорівні інституційна практика відбору й оцінювання доказів; на макрорівні суспільне очікування безпекової визначеності. За такої взаємодії принцип особистої вини ризикує залишитися декларацією, тоді як реальною підставою рішення стає категорія «пов'язаний із небезпечним середовищем». Стандарт *Yasak* можна розглядати як зовнішній правовий коректив цієї підміни: судове рішення має пояснювати перехід від установлених фактів до висновку про суб'єктивні ознаки правопорушення, а загальна історія організації не замінює історії усвідомлення конкретної особи [1].

Українське кримінальне право: ризик статусного доказування. Для української юстиції принципово важливо розрізняти склад кримі-

нального правопорушення та спосіб його доказування. Норми про участь у злочинних об'єднаннях, сприяння їх діяльності, фінансування, колабораційну діяльність або певні форми публічного висловлювання не становлять єдиної категорії [6]. Їх об'єднання під назвою «статусні злочини» приховувало б відмінності між діянням, організаційною роллю, змістом висловлювання, метою та формою вини. Тому статті 255, 256, 257, 258-3 і 260 Кримінального кодексу України доцільно аналізувати передусім у контексті доказування організаційного зв'язку та його усвідомленого характеру, а статті 109, 110-2, 111-1 і 436-2 потребують окремого дослідження відповідно до конкретних форм передбаченої ними поведінки. Запропонований перелік є дослідницькою програмою перевірки правозастосування, а не твердженням про неконвенційність цих норм.

Спільний ризик виникає там, де юридичну оцінку поведінки замінює оцінка соціальної близькості: місце роботи, професійне оточення, проживання на окупованій території або контакт із певними особами починають функціонувати як самодостатні докази вини. Для запобігання такому зміщенню пропонується орієнтувати мотивування захисту на п'ять питань: яку конкретну поведінку особи встановлено; які ознаки відповідного складу вона реалізує; що саме особа усвідомлювала і чим це підтверджено; до якого періоду належать поведінка та відповідне усвідомлення; як перевірено альтернативні пояснення, зокрема професійну роль, примус або помилку. Останній елемент не слід приписувати *Yasak* як універсальну вимогу встановлювати «реальну альтернативу» в кожній справі: це запропонований для українського контексту напрям індивідуалізованої оцінки, значення якого залежить від ознак складу та обставин конкретного провадження.

Адвокатура: професійний зв'язок не є спільністю умислу. Найвиразнішим випробуванням принципу особистої вини є ставлення до адвоката, який захищає суспільно стигматизованого клієнта. Якщо близькість до небезпечного суб'єкта починає замінювати доказування, професійний контакт легко перетворюється на підозру в солідарності з його цілями. Ми знайомі з однією одеською справою з цього приводу. У такій конструкції захист сприймається не як умова правосуддя, а як форма сприяння особі, яку суспільство вже засудило.

Українське право прямо забороняє ототожнювати адвоката з клієнтом: відповідна гарантія закріплена в пункті 16 частини першої статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [7]. На міжнародному рівні принцип 18 Основних принципів ООН щодо ролі юристів установлює, що адвокати не повинні ототожнюватися зі своїми клієнтами або справами клієнтів унаслідок виконання професійних функцій, а принцип 16 додатково вимагає захищати ви-

конання таких функцій від залякування, перешкод, переслідування та неналежного втручання [8].

Пропонується також розглядати заборону ототожнення як інституційну гарантію, споріднену з принципом особистої вини. Це доктринальний висновок, а не безпосереднє правило *Yasak*: справа не стосувалася кримінального переслідування адвоката за виконання професійних обов'язків. Спільним є інше: неприпустимість автоматичного перенесення характеристик одного суб'єкта на іншого без установлення власної поведінки та необхідного суб'єктивного зв'язку.

Звідси випливає важливе розмежування. Законна правнича допомога не може сама собою становити доказ злочинного сприяння. Водночас статус адвоката не створює імунітету щодо його власних кримінально караних діянь. Межа проходить не між «адвокатом» і «неадвокатом», а між професійною функцією та самостійною поведінкою, яка реалізує всі ознаки конкретного складу. Саме в такому ракурсі пропонується уточнювати практику застосування статті 256 Кримінального кодексу України: процесуальні дії захисника не повинні переописуватися як злочинне сприяння лише через особу клієнта.

Окремої точності потребує посилання на Закон № 4547-IX від 16 липня 2025 року. Ухвалений парламентом акт, пов'язаний із законопроєктом № 12320, передбачає посилення гарантій адвокатської діяльності, проте офіційна картка відображає його передання на підпис Президенту. Тому коректно говорити про передбачену ухваленим актом відповідальність, але не про підтверджене набрання нею чинності [9].

Автономія обов'язків і Risk–Justice Paradox. У праці про протести, заворушення та автономію обов'язків розмежовуються політичне вираження, колективне порушення порядку та конкретні злочини, які можуть виникати в одному соціальному контексті, але не є тотожними явищами. Її методологічне значення полягає у відмові виводити юридичну оцінку кожного учасника із загальної характеристики події. Обов'язок держави захищати правомірну участь не зникає через протиправні дії інших осіб [10].

Перенесення цього підходу на адвокатуру є наступним кроком запропонованої аргументації. Обов'язок забезпечити захист не залежить від моральної привабливості обвинуваченого. Незалежність адвоката особливо потрібна саме тоді, коли обвинувачення стосується тероризму, колабораційної діяльності або інших суспільно травматичних діянь. В іншому разі гарантія діятиме лише для тих, чий захист не викликає заперечень, тобто втратить своє призначення.

У термінах Risk–Justice Paradox пропонується описувати цю ситуацію як конфлікт між логікою прогнозованої небезпеки та логікою ретроспективного встановлення відповідальності. Оцінка ризику запитує, що може статися; кримінальне обвинувачення має встанови-

ти, що конкретна особа вчинила і з яким необхідним психічним ставленням. Коли перше питання підміняє друге, соціальний профіль починає виконувати функцію доказу. Це розмежування не заперечує потреби захищати державу та потерпілих: навпаки, воно дає змогу спрямувати відповідальність на доведені діяння, не розчиняючи її в категоріях колективної небезпечності.

Sunset clauses як механізм законодавчої самокорекції. Темпоральна проблематика *Yasak* і строковість надзвичайного законодавства стосуються різних правових питань. У першому випадку йдеться про передбачуваність відповідальності та встановлення усвідомлення в конкретний момент; у другому про тривалість дії законодавчого рішення. Рішення ЄСПЛ не встановлює обов'язку запроваджувати sunset clauses [1]. Їх поєднання в цій статті є авторською пропозицією: надзвичайна криміналізація повинна мати інституційний механізм перевірки після зміни умов, які її виправдовували.

Sunset clause — це положення про припинення дії закону або його частини у визначений строк, якщо законодавець не ухвалить рішення про продовження. Його необхідно відрізняти від review clause, яка зобов'язує переглянути норму, але сама собою не припиняє її дії. Дослідження Gersen і Posner показує значення часових правил для зменшення інституційних дисфункцій законодавчого процесу [11]; Ranchordás аналізує строкове та експериментальне законодавство у зв'язку з правовою визначеністю, пропорційністю, рівністю та поділом влади [12].

У межах CICP пропонується розглядати такі положення як механізми інституційного послаблення когнітивних викривлень. Їхня функція змусити законодавця повторно обґрунтувати необхідність норми вже поза первинним моментом колективної тривоги. Однак строковість не забезпечує самокорекції автоматично: повторне схвалення без аналізу практики може лише відтворювати початкове рішення.

Для українського кримінального права доцільною видається диференційована модель. Автоматичне припинення може обговорюватися щодо вузько визначених надзвичайних положень; для інших норм доречнішими можуть бути обов'язковий парламентський перегляд, уточнення диспозицій або оцінювання наслідків застосування. Сам факт ухвалення норми під час війни не означає, що після її завершення зникає потреба в охороні відповідного правового блага. Предметом перегляду мають стати не лише кількість проваджень і вироків, а й передбачуваність кваліфікації, розмежування суміжних складів, способи встановлення умислу, врахування примусу, вплив на професійну діяльність та відповідність принципу *ultima ratio*.

Межі строковості: lex mitior і перегляд вироків. У справі *Scoppola v. Italy (No. 2)* Велика Палата визнала, що стаття 7 Конвенції охоплює

принцип застосування м'якшого кримінального закону. Однак це рішення не встановлює універсального правила, за яким будь-який сплив строку тимчасової норми автоматично означає однаковий перегляд усіх проваджень і остаточних вироків [13]. Звідси випливає потреба окремо оцінювати зміст законодавчої зміни: чи відбулася декриміналізація, пом'якшення покарання, звуження складу, заміна норми іншою або припинення спеціального режиму. Перехідні положення мають бути узгоджені зі статтею 7 Конвенції та правилами зворотної дії кримінального закону. Саме тому просте застереження «норма втратила чинність, але застосовується до всіх попередніх діянь» не повинно підміняти аналізу *lex mitior*.

Водночас декриміналізацію не слід описувати як колективне помилування: це різні правові інструменти. Якщо законодавець загальним правилом усуває кримінальну протиправність певного діяння, категоріальний характер такого рішення сам собою не є вадою «вини за належністю». Проблема виникає тоді, коли груповий критерій замінює юридичну оцінку там, де вона необхідна. Також необхідно розмежувати два напрями перегляду: наслідки зміни матеріального закону та виправлення вироків, у яких необхідні ознаки вини були підмінені організаційним фактом. Другий напрям не повинен залежати від спливу строку норми. У *Yasak* поновлення національного провадження визначено як найбільш відповідний спосіб реагування на встановлене порушення статті 7 [1].

Таким чином, повоєнна юстиція має уникнути як збереження надзвичайних спрощень доказування, так і нерозбірливого заперечення відповідальності за діяння воєнного періоду. Її завдання відокремити доведену участь від соціальної близькості, професійну функцію від злочинного сприяння, усвідомлення від ретроспективного припущення. З огляду на це пропонуються насиупні взаємопов'язані напрями: на рівні правозастосування вимагати змістовного мотивування об'єктивних і суб'єктивних ознак кожного складу, зокрема часової прив'язки усвідомлення; на рівні інституційних гарантій забезпечити практичну дієвість заборони ототожнення адвоката з клієнтом і розмежування захисту та самостійного кримінально караного сприяння; на рівні законодавства запроваджувати диференційовані механізми строковості й перегляду надзвичайних положень із належним урегулюванням їхніх темпоральних наслідків.

У запропонованому прочитанні *Yasak* забезпечує правозастосовний коректив, гарантії адвокатури інституційну дистанцію між обвинуваченням і захистом, а sunset clauses можливість законодавчої самокорекції. Їх поєднання не є готовою формулою ЄСПЛ. Це доктринальна модель, покликана перевести принцип особистої вини з рівня проголошення на рівень організації повоєнної кримінальної юстиції.

Список використаної літератури

1. *Yasak v. Türkiye* [GC], no. 17389/20. European Court of Human Rights. Judgment of 5 May 2026. HUDOC, document ID: 001-250157. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-250157
2. *Yüksel Yalçınkaya v. Türkiye* [GC], no. 15669/20. European Court of Human Rights. Judgment of 26 September 2023.
3. Yeşil, U. (2026, June 23). Broadening the Yalçınkaya precedent: The Grand Chamber judgment in *Yasak v. Tьrkiye*. *Strasbourg Observers*. URL: https://strasbourgobservers.com/2026/06/23/broadening-the-yalcinkaya-precedent-the-grand-chamber-judgment-in-yasak-v-turkiye/
4. Tuliakov, V. O. (2026). *Collective intuitive criminal policy: Toward an institutional-cognitive theory in criminalization* [Working paper]. SSRN. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=7085560; https://hdl.handle.net/11300/33658
5. Tuliakov, V. O. (2026). Psychological determinants of erroneous criminalization: The intuitive dimension. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, 33*(3), 282–298. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/38e72faa-b1ae-474d-be54-ad2aae51e6e8
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 24.10.2026).
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.10.2026).
8. United Nations. (1990). *Basic principles on the role of lawyers*. Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August–7 September 1990. URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers
9. Проєкт Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності : реєстр. № 12320 від 16 груд. 2024 р. (прийнято 16 лип. 2025 р. як Закон № 4547-IX; передано на підпис Президенту 22 лип. 2025 р.). Картка проходження. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/45435 (дата звернення: 24.10.2026).
10. Tuliakov, V. O. (2026). *Protest, disorder and the autonomy of duties: A criminological framework for assessing public-order risk in wartime Ukraine* [Working paper]. SSRN. 19 October 2026. 11 p. https://doi.org/10.2139/ssrn.7633599; http://ssrn.com/abstract=7633599; https://hdl.handle.net/11300/33883
11. Gersen, J. E., & Posner, E. A. (2007). Timing rules and legal institutions. *Harvard Law Review, 121*(2), 543–589.
12. Ranchordбs, S. (2014). *Constitutional sunsets and experimental legislation: A comparative perspective*. Edward Elgar Publishing.
13. *Scoppola v. Italy (No. 2)* [GC], no. 10249/03. European Court of Human Rights. Judgment of 17 September 2009. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94135

Застереження щодо використання штучного інтелекту. Під час підготовки матеріалу автор використовував ШІ-асистенти Claude (Anthropic), Grammarly (Superhuman) та Perplexity Computer для систематизації джерел і мовного редагування. Остаточні соціально-правові оцінки та висновки належать авторові. Відповідальність за зміст і достовірність дослідницького матеріалу несе автор.

Щербатий Р. Р.
старший викладач кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор філософії у галузі права (PhD), адвокат

ПОТЕНЦІЙНИЙ КЛІЄНТ АДВОКАТА: МІЖ ЗВЕРНЕННЯМ ЗА ПРАВНИЧОЮ ДОПОМОГОЮ ТА УКЛАДЕННЯМ ДОГОВОРУ

Право на професійну правничу допомогу, гарантоване статтею 59 Конституції України, окрім можливості особи звернутися до адвоката за захистом своїх прав, свобод та законних інтересів, передбачає й забезпечення належних правових гарантій конфіденційності такого звернення [1]. Однією з основоположних передумов ефективної реалізації такого права є впевненість особи в тому, що інформація, повідомлена адвокату, не буде розголошена або використана всупереч її інтересам. Необхідність забезпечення конфіденційності виникає ще на початковому етапі взаємодії адвоката з особою, яка звертається за правничою допомогою, коли договірні правовідносини між ними, ймовірно, ще не оформлені. За таких обставин особливої актуальності набуває питання визначення правового статусу потенційного клієнта та встановлення належних гарантій захисту інформації, отриманої адвокатом від нього до моменту укладення договору про надання правничої допомоги.

У практичній діяльності адвоката досить поширеними є ситуації, коли особа звертається за первинною консультацією з метою з'ясування правової природи своєї проблеми, можливих способів її вирішення, перспектив захисту порушених прав та умов подальшого надання правничої допомоги. Під час такого звернення особа повідомляє адвокату відомості про обставини приватного життя, майновий стан, сімейні відносини, професійну діяльність, надає документи та розкриває іншу інформацію, яка має істотне значення для оцінки правової ситуації. Адвокат, своєю чергою, здійснюючи попередній аналіз повідомлених обставин, визначає можливі правові механізми

вирішення проблеми та пропонує умови подальшої співпраці. Результатом такої консультації може стати укладення договору про надання правничої допомоги, однак не виключені випадки, коли сторони не досягають істотних умов відповідної домовленості. Зокрема, особа може самостійно відмовитися від укладення договору через розмір гонорару, відсутність довіри до адвоката або з інших суб'єктивних причин.

У цьому контексті особливий науковий інтерес становить правова природа відносин, які виникають між адвокатом та особою, що звернулась за правничою допомогою, в часовому проміжку від моменту первинного звернення до укладення договору про надання правничої допомоги або остаточної відмови від його укладення. Адже незалежно від результатів такої взаємодії адвокат уже отримав доступ до інформації, розголошення якої може завдати істотної шкоди правам та законним інтересам особи. Відтак, закономірно постає питання, чи може правовий режим відповідної інформації залежати від факту подальшого оформлення договірних відносин та чи забезпечує чинне законодавство однаковий рівень захисту відомостей, повідомлених особою, яка стала клієнтом адвоката, і особою, яка відмовилася від подальшої співпраці?

Аналіз положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дозволяє виявити певну нормативну неузгодженість у регулюванні зазначених правовідносин. Так, відповідно до пункту 1 частини першої статті 19 Закону надання правової інформації, консультацій і роз'яснень із правових питань належить до видів адвокатської діяльності. Водночас частина перша статті 26 Закону встановлює, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правничої допомоги [2]. Системне тлумачення зазначених положень дає підстави стверджувати, що надання адвокатом правничої консультації як самостійного виду адвокатської діяльності передбачає наявність відповідної договірної підстави.

При цьому частина друга статті 27 Закону допускає можливість укладення договору в усній формі у визначених законом випадках, зокрема під час надання консультацій та роз'яснень із правових питань [2]. Однак зазначені положення не вирішують питання правової кваліфікації первинної переддоговірної комунікації, під час якої адвокат з'ясовує обставини справи, оцінює можливість прийняття доручення та обговорює з особою умови майбутньої співпраці. Така взаємодія за своїм змістом може містити окремі елементи правничого консультування, проте не завжди супроводжується виникненням письмових договірних зобов'язань. У зв'язку з цим виникає необхідність розмежування власне надання правничої допомоги на договірній основі та здійснення адвокатом попередніх професійних дій,

спрямованих на встановлення можливості її подальшого надання. Відсутність укладеного договору не повинна виключати поширення професійних гарантій на інформацію, отриману адвокатом у зв'язку з таким зверненням.

Додаткової уваги потребує зміст частини першої статті 22 Закону, якою визначено правовий режим адвокатської таємниці. Зазначена норма поширює його, зокрема, на інформацію про клієнта, питання, з яких особа зверталася до адвоката, зміст консультацій, роз'яснень та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності. При цьому законодавець окремо згадує особу, якій відмовлено в укладенні договору про надання правничої допомоги з передбачених Законом підстав. Водночас пункт 7 частини першої статті 1 Закону визначає клієнта як особу або інший передбачений законом суб'єкт, в інтересах якого здійснюється адвокатська діяльність, не виокремлюючи самостійної категорії осіб, які лише мають намір отримати правничу допомогу [2].

Звертає на себе увагу те, що законодавча конструкція статті 22 безпосередньо згадує ситуацію відмови в укладенні договору з передбачених законом підстав, проте не містить аналогічного уточнення щодо випадків, коли ініціатором припинення переддоговірної взаємодії виступає сама особа, яка звернулася за правничою допомогою [2]. У зв'язку з цим постає питання: яким є правовий режим відомостей, добровільно повідомлених адвокату особою, яка після первинної консультації самостійно відмовилася від укладення договору? Буквальне тлумачення зазначеної норми може породжувати сумніви щодо однакового обсягу гарантій для різних категорій осіб, які зверталися до адвоката, хоча характер і зміст повідомленої ними інформації можуть бути тотожними. Водночас було б необґрунтованим робити висновок про повну відсутність захисту такої інформації, оскільки професійно-етичні стандарти професії передбачають ширші гарантії конфіденційності. Проблема полягає насамперед у недостатній визначеності відповідного правового регулювання та відсутності єдиного понятійного апарату.

Окремі аспекти захисту інформації, отриманої адвокатом на переддоговірному етапі, врегульовані Правилами адвокатської етики. Зокрема, стаття 10 Правил закріплює принцип конфіденційності як одну з основоположних засад адвокатської діяльності та поширює відповідні гарантії на інформацію, отриману адвокатом у зв'язку зі зверненням особи за правничою допомогою. Крім того, стаття 22 Правил передбачає обов'язок адвоката зберігати конфіденційність інформації, отриманої від особи, яка звернулася з пропозицією укладення договору про надання правничої допомоги, навіть у разі відмови від прийняття доручення [3].

Відтак, на рівні професійно-етичного регулювання вже визнається необхідність забезпечення конфіденційності інформації, отриманої адвокатом до виникнення договірних правовідносин. Водночас наявність відповідних положень у Правилах адвокатської етики не усуває потреби в їх належному законодавчому закріпленні, оскільки правовий режим адвокатської таємниці повинен характеризуватися єдністю нормативного регулювання та забезпечувати однаковий рівень захисту незалежно від результатів переддоговірної взаємодії.

Важливим кроком у напрямі подолання зазначеної проблематики стало ухвалення 12 березня 2025 року Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) (далі — Конвенція), яку Україна підписала 9 березня 2026 року. Особливістю Конвенції є закріплення у підпункті «c» статті 3 поняття *«потенційний клієнт»*, під яким розуміється будь-яка фізична або юридична особа, яка прагне прямо чи опосередковано отримати консультацію, допомогу або представництво від відповідного адвоката [4]. Зазначене визначення має принципове значення, оскільки не пов'язує виникнення відповідного статусу з укладенням договору чи фактичним прийняттям адвокатом доручення. Таким чином, на міжнародно-правовому рівні визнається необхідність забезпечення професійних гарантій не лише у сформованих відносинах між адвокатом і клієнтом, а й на етапі, що передує їх виникненню.

У контексті імплементації положень Конвенції 28 вересня 2026 року у Верховній Раді України зареєстровано проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката» (реєстр. № 16105). Зокрема, законопроєктом запропоновано доповнити статтю 1 Закону поняттям «потенційний клієнт», визначивши його через звернення фізичної або юридичної особи, держави, органу державної влади чи органу місцевого самоврядування до адвоката, адвокатського бюро або адвокатського об'єднання за захистом, представництвом чи іншими видами правничої допомоги. Крім того, запропоновано викласти частину першу статті 22 Закону в новій редакції, прямо поширивши режим адвокатської таємниці на відомості, отримані від потенційного клієнта [5].

Очевидно, що запропоновані законодавчі новели заслуговують на позитивну оцінку, оскільки спрямовані на усунення термінологічної невизначеності та посилення гарантій конфіденційності переддоговірної взаємодії. Водночас запровадження відповідного поняття не повинно обмежуватися лише його нормативним визначенням та доповненням положень про адвокатську таємницю, а потребує комплексного узгодження з іншими нормами законодавства про адвокатуру.

Насамперед певного уточнення потребує запропоноване визначення потенційного клієнта, яке пов'язує набуття відповідного статусу з фактом звернення до адвоката. Натомість Конвенція Ради Європи використовує ширший підхід, охоплюючи осіб, які лише прагнуть отримати правничу допомогу, зокрема опосередковано. Така відмінність може мати практичне значення у випадках, коли попередня комунікація здійснюється через представника, родича або іншу особу, яка діє в інтересах майбутнього клієнта. З огляду на це доцільним видається визначення потенційного клієнта як суб'єкта, який безпосередньо або опосередковано звернувся чи виявив намір звернутися до адвоката за отриманням правничої допомоги, незалежно від факту укладення відповідного договору. Втім, такий намір повинен мати об'єктивний зовнішній прояв, що дозволятиме відмежувати реальну переддоговірну взаємодію від абстрактної зацікавленості в отриманні правничих послуг.

Окремого законодавчого уточнення потребує питання моменту виникнення обов'язку адвоката щодо збереження конфіденційної інформації. На моє переконання, визначальним юридичним фактом має бути не укладення договору про надання правничої допомоги, а отримання адвокатом відомостей у зв'язку зі зверненням особи за такою допомогою. Відповідно, обов'язок збереження адвокатської таємниці повинен виникати з моменту отримання інформації у професійному контексті незалежно від того, чи було надалі укладено договір, чи погодили сторони умови співпраці та хто саме виступив ініціатором її припинення. Такий підхід дозволить забезпечити однаковий правовий захист інформації як особи, яка набула статусу клієнта, так і особи, яка залишилася потенційним клієнтом.

У зв'язку з цим доцільним видається доповнення статті 22 Закону окремим положенням, відповідно до якого відмова адвоката від укладення договору, відмова потенційного клієнта від подальшої співпраці, припинення переговорів або неукладення договору з будь-яких інших причин не впливають на правовий режим інформації, отриманої адвокатом під час переддоговірної взаємодії, що дозволить усунути можливість неоднозначного тлумачення законодавства залежно від суб'єкта, з ініціативи якого не відбулося укладення договору про надання правничої допомоги.

Отже, необхідність законодавчого визначення поняття «потенційний клієнт» зумовлена імплементацією європейських стандартів адвокатської діяльності та вдосконаленням механізмів захисту адвокатської таємниці. Водночас ефективність запропонованих змін залежатиме від комплексного врегулювання правового статусу особи на переддоговірному етапі взаємодії з адвокатом, чіткого визначення моменту виникнення гарантій конфіденційності та забезпечення їх

дії незалежно від результатів переговорів щодо укладення договору про надання правничої допомоги. Правовий режим адвокатської таємниці повинен визначатися насамперед професійним характером отримання інформації, а не фактом виникнення договірних правовідносин між адвокатом та особою, яка звернулася за правничою допомогою, що сприятиме забезпеченню правової визначеності, зміцненню довіри до інституту адвокатури та ефективній реалізації конституційного права кожного на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/
3. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/
4. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) від 12.03.2025. Національна асоціація адвокатів України (текст українською). 2025. URL: https://unba.org.ua/news/10046
5. Проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката» від 28.09.2026 № 16105. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70826

Вергелес В. Т.
молодший науковий співробітник,
аспірант кафедри юстиції Навчально-наукового інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РИЗИКИ ВТРАТИ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ГЕНЕРАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Впровадження генеративних мовних моделей у щоденну практику правничої професії становить перед адвокатурою проблему, яка становить питання професійної етики. Інструменти на кшталт «ChatGPT», «Claude», «Gemini», тощо використовуються для підготовки процесуальних перекладу та структурування фактичних обставин, і кожна з цих операцій передбачає передання тексту запиту на інфраструктуру стороннього постачальника послуг не пов'язаного з професійною діяльністю адвоката. Предметом цих тез є колізія щодо

сумісності використання загальнодоступних моделей з абсолютним режимом адвокатської таємниці.

Нормативною основою аналізу є стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], яка відносить до адвокатської таємниці будь-яку інформацію про клієнта, зміст порад, складені документи, а також дані на електронних носіях. Законодавець сформулював обов'язок збереження цієї інформації як безстрокової і не передбачив жодного винятку, пов'язаного з технологічною необхідністю, зручністю чи економічною доцільністю.

Розділ ІІ Правил адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року зі змінами від 15 лютого 2019 року [2], відносить до предмета таємниці навіть сам факт звернення особи за правовою допомогою та вимагає від адвоката вживати організаційних і технічних заходів захисту інформації, зокрема при використанні електронних засобів зв'язку та зберігання даних. Охорона таємниці забезпечується й процесуальними та кримінально-правовими засобами: стаття 65 Кримінального процесуального кодексу України [3] забороняє допит адвоката щодо відомостей, які становлять адвокатську таємницю, а стаття 397 Кримінального кодексу України [4] встановлює відповідальність за втручання в діяльність захисника.

Практика Верховного Суду надає цим нормам тлумачення, яке для цілей дослідження має ключове значення, оскільки воно виключає будь-яке звуження режиму таємниці за мотивами доцільності. У постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 28 січня 2021 року у справі № 922/1865/20 [5] Суд вказав, що адвокатська таємниця та визначені законом вимоги її додержання є особливими гарантіями адвокатської діяльності, покликаними утверджувати свободу адвокатів здійснювати свою професію без зайвих перешкод, а межі поширення режиму адвокатської таємниці можуть бути визначені лише законом, що регламентує правовий статус адвокатів і гарантії їхньої діяльності, а не будь-яким іншим законодавством. Із цього випливає, що умови обслуговування постачальника програмного забезпечення, внутрішні політики адвокатського об'єднання, ані усталена ділова практика не здатні легітимізувати звуження обсягу таємниці.

Національна асоціація адвокатів України, аналізуючи практику застосування штучного інтелекту (далі — ШІ), звертає увагу на те, що недбале використання таких інструментів залишає в документах характерні сліди, а саме: посилання на неіснуючі справи, шаблонні фрази та невластиве процесуальним документам форматування, і що адвокат зобов'язаний перевіряти результат роботи моделі так само, як він перевіряє роботу молодшого юриста [6]. Юридична ква-

ліфікація цих ризиків у координатах українського права приводить до доволі суворого висновку. Передання відомостей, що становлять адвокатську таємницю, стороннього постачальника програмного забезпечення без згоди клієнта є наданням доступу сторонній особі в розумінні частини третьої статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Відомості про клієнта майже завжди містять персональні дані, а у кримінальних та сімейних справах дані особливої категорії, тож Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 року № 2297-VI [7] покладає на адвоката як володільця обов'язки щодо визначення мети обробки, забезпечення захисту даних та врегулювання відносин із розпорядником. Використання загальнодоступного чат-бота без укладеного договору про обробку даних і без гарантій щодо транскордонного передання утворює самостійне порушення, незалежно від питання адвокатської таємниці, і може мати наслідком як адміністративну відповідальність, так і цивільний позов клієнта про відшкодування шкоди. Ще у 2023 році Рада адвокатів України створила робочу групу з питань правового регулювання штучного інтелекту, до завдань якої віднесено визначення меж використання систем ШІ в різних галузях, захист персональних даних, зібраних такими системами, та визначення правил щодо їх зберігання й використання [8]. У межах Національної асоціації адвокатів України проводяться фахові обговорення етики, відповідальності та меж застосування ШІ в роботі адвоката, проте роз'яснення Ради адвокатів України чи доповнення Правил адвокатської етики нормою про використання генеративних систем наразі відсутні. Це означає, що адвокат діє в умовах повної й безумовної застосовності статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» без будь-яких технологічних пом'якшень. В українській адвокатській спільноті проблема усвідомлюється на інституційному рівні, проте роз'яснення чи доповнення до Правил адвокатської етики наразі відсутні.

Із викладеного випливає система заходів мінімізації ризику, яка має будуватися не на забороні технології, а на архітектурі її використання. Базовим правилом є мінімізація персональних даних. У запит не повинні потрапляти ідентифікаційні відомості, реквізити справи, назви сторін та унікальні фактичні деталі, за якими справу можна впізнати, адже правове питання майже завжди піддається абстрагуванню до знеособленої конструкції. Визначення правових умов роботи платформи шляхом корпоративної конфігурації з договірною забороною навчання на введених даних, мінімальним строком їх зберігання, укладеним договором про обробку персональних даних і визначеним переліком субпроцесорів. Найвищі гарантії забезпечує розгортання відкритих моделей у локальному середовищі під контролем

адвокатського об'єднання, що технологічно усуває саме передання інформації назовні.

Підсумовуючи, слід зазначити, що генеративні моделі створюють якісно новий тип загрози адвокатській таємниці, який не зводиться до звичайних кіберризиків. Його особливість полягає в тому, що розкриття відбувається не внаслідок протиправного посягання ззовні, а внаслідок добровільної, буденної та зовні нешкідливої дії самого адвоката, і тому воно не охоплюється традиційними гарантіями, на яких наголошує Верховний Суд. Чинне законодавство сформульоване достатньо широко, щоб охопити нові технології, але недостатньо конкретно, щоб надати практикуючому адвокату орієнтири. Це зумовлює потребу в ухваленні Радою адвокатів України роз'яснення або доповненні Правил адвокатської етики нормою, яка закріпила б обов'язок технологічної компетентності, вимогу попередньої оцінки ризику до введення відомостей клієнта в системи штучного інтелекту, заборону використання сервісів, умови яких передбачають навчання на введених даних, без окремої поінформованої згоди клієнта, а також обов'язок документування використаних інструментів. До появи такого регулювання єдиним безпечним операційним правилом залишається презумпція, за якою будь-яка інформація, введена у загальнодоступну генеративну модель, вважається розкритою невизначеному колу осіб і такою, що втратила статус конфіденційної.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 28.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: затверджено Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila 2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення 28.09.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 28.09.2026).
4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 28.09.2026).
5. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 28.01.2021 у справі № 922/1865/20. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=94591472&red=10000334ec0c229d8cde5abb13c1cedb70c5c4&d=5 (дата звернення: 28.09.2026).
6. ШІ витісняє адвокатів — чи існує реальна загроза професії? *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/10847-shi-vitisnyae-advokativ-chi-isnue-real-na-zagroza-profesii.html (дата звернення: 28.09.2026).

7. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 28.09.2026).
8. Голова НААУ, РАУ створила Робочу групу з правового регулювання штучного інтелекту та рекомендацій до законодавства. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/7940-golova-naau-rau-stvorila-robochu-grupu-z- (дата звернення: 28.09.2026).

Науковий керівник**: доцентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидатка юридичних наук **Саленко Ольга Василівна

Григоренко Ю. С.
аспірант 2-го року навчання
кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія», адвокат

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ КЛІЄНТА В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Захист прав клієнта є завданням при здійсненні адвокатської діяльності. У межах авторського підходу цей захист передбачає сукупність дій адвоката, виконання яких забезпечується завдяки певним способам, прийомам та засобам. У своєму триєдинстві способи визначають нормативну форму захисту (що адвокат вправі вчинити), прийоми — тактико-методологічну модель (як він діє), а засоби — інструментальне забезпечення (чим реалізується захист).

Попри практичну значущість інструментального виміру, поняття «засіб захисту» не має легального визначення, а сам термін уживається в різних галузях права неоднаково: процесуальні кодекси оперують поняттям «засоби доказування», Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вживає термін «технічні засоби» (стаття 20) [1]. У цивілістиці категорію «засоби захисту» ґрунтовно опрацьовано, зокрема, І. О. Дзерою [3], а стаття 16 Цивільного кодексу України закріплює перелік способів захисту [2]. Загальнотеоретичні засади адвокатури розкрито у працях Н. М. Бакаянової [4].

З огляду на методологічну обережність у формулюванні остаточних дефініцій, відповідне поняття подається як апробаційне. Під засобом захисту прав клієнта в адвокатській діяльності пропонується розуміти правовий інструмент — документ, інтелектуальний продукт, використання матеріально-технічних ресурсів або комунікативну дію, — за допомогою якого адвокат реалізує обраний спосіб захисту

та відповідні прийоми. Нормативним підґрунтям засобів є професійні права адвоката (стаття 20 Закону [1]), невичерпність яких надає системі засобів відкритого характеру.

Основним критерієм класифікації обрано природу (субстанцію) засобу. За цим критерієм засоби доцільно поділити на чотири групи. Документальні — договір про надання правничої допомоги, ордер, адвокатський запит, процесуальні документи. Інтелектуальні — правовий аналіз, юридична аргументація, правовий висновок і правова позиція. Матеріально-технічні (у тому числі цифрові) — використання адвокатом можливостей копіювальної техніки, Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та електронного кабінету адвоката, кваліфікованого електронного підпису й інструментів штучного інтелекту. Комунікативні — конфіденційна комунікація з клієнтом, судова промова, переговорна та медіаційна взаємодія.

Основний поділ доповнюється паралельною класифікацією за зв'язком засобу з процесуальною формою — на процесуальні (клопотання, заяви, скарги, засоби доказування) та позапроцесуальні (адвокатський запит, консультування, переговори, медіація). Ці площини не дублюють, а перетинають одна одну: клопотання є процесуальним засобом за зв'язком із формою та документальним за природою. Спільною ознакою всіх засобів є вимога правомірності: навіть формально дозволений засіб не може використовуватися недобросовісно.

Система засобів має динамічний характер і найбільше трансформується під впливом цифровізації правосуддя; застосування штучного інтелекту актуалізує питання достовірності, конфіденційності та відповідальності адвоката, орієнтирами для яких слугують настанови Ради адвокатських і правничих товариств Європи щодо генеративного штучного інтелекту [6]. Ефективність засобів забезпечується гарантіями їх реалізації, базовим орієнтиром для яких є Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) [5].

Таким чином, засоби захисту прав клієнта є інструментальним елементом триєдиної системи «способи — прийоми — засоби». Запропонована класифікація за критерієм природи, доповнена поділом за зв'язком із процесуальною формою, дозволяє системно описати інструментарій адвокатської діяльності та слугує підґрунтям для подальшого дослідження співвідношення засобів із прийомами захисту.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення 25.09.2026).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення 25.09.2026).
3. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 256 с.
4. Бакаянова Н. М. Основи адвокатури України: функціональні та організаційні аспекти: монографія. Одеса : Юридична література, 2017. 356 с.
5. Council of Europe Convention on the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Vilnius, 12.03.2025.
6. CCBE Guide on the use of generative AI by lawyers. 02.10.2025. URL: *CCBE*. URL: https://www.ccbe.eu/wp-content/uploads/2026/09/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (дата звернення 25.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Мозгальов В. Ю.
аспірант 4-го року навчання кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
секретар Комітету з адвокатської етики
Ради адвокатів Одеської області, адвокат

ЗАХИСТ В УМОВАХ ПРАВОВОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: АНАЛІЗ АКТУАЛЬНИХ ВИПРАВДОВУВАЛЬНИХ ВИРОКІВ ЗА СТ. 263 КК УКРАЇНИ

В умовах воєнного стану та глобальних політико-правових перетворень, коли українське суспільство зазнає докорінної трансформації культури поводження зі зброєю, вітчизняна правозастосовна система стикається зі значними викликами. Як засвідчують актуальні соціологічні дослідження та еволюція законодавчих ініціатив (зокрема, щодо створення єдиного профільного Закону про цивільну зброю та адаптації до стандартів ЄС), суспільний запит на право володіння зброєю для самозахисту суттєво зріс.

Водночас на тлі цих євроінтеграційних процесів та необхідності підвищення ефективності державного контролю за обігом зброї,

практика досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтею 263 Кримінального кодексу України (далі — КК України) [1], продовжує демонструвати стійкий обвинувальний ухил. Нерідко органи досудового розслідування, спираючись на застарілі механізми (здебільшого врегульовані підзаконними актами, основний з яких, наказ МВС № 622 [2]), ототожнюють сам факт фізичного виявлення зброї чи боєприпасів із доведеністю складу злочину. В такій ситуації, особливо враховуючи системні загрози ототожнення адвоката з клієнтом та збільшення тиску на захисників у справах, пов'язаних зі збройною агресією, виняткового значення набувають активна, фахова та незалежна позиція адвокатів, які здійснюють захист у кримінальних провадженнях, а також діяльність Національної асоціації адвокатів України у напрямі захисту професійних прав адвокатів та дотримання гарантій адвокатської діяльності.

Комплексний аналіз актуальної судової практики за 2025–2026 роки дозволяє виокремити два основні блоки підстав для ухвалення виправдовувальних вироків у зазначеній категорії справ, які яскраво ілюструють ефективність адвокатської діяльності.

Перший блок охоплює виправдання, що ґрунтуються на викритті захистом істотних порушень кримінального процесуального закону та застосуванні доктрини «плодів отруєного дерева». У цих провадженнях адвокати успішно доводять порушення приписів Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) [3] під час збирання доказів. Судова практика, зокрема відображена у виправдувальних вироках судів першої інстанції (справи № 381/3077/23 (від 28.05.2026) [4], № 372/4074/19 [5] (від 21.05.2026), № 487/1159/22 [6] (від 11.05.2026), № 759/7048/19 [7] (від 27.04.2026), № 712/8150/20 [8] (від 15.06.2026)), переконливо демонструє системні зловживання з боку обвинувачення (слід зазначити, що на всі вищезазначені вироки стороною обвинувачення подані апеляційні скарги та вироки не набули законної сили). До них належать: підміна понять (проведення фактичного обшуку житла під виглядом огляду місця події без відповідної ухвали слідчого судді); грубі порушення процедури затримання особи за статтею 208 КПК України [3]; відсутність безперервної відеофіксації слідчої дії; порушення порядку збереження речових доказів (з моменту вилучення до моменту передачі їх на експертне дослідження).

Активна процесуальна позиція захисту щодо визнання слідчих дій незаконними неминуче призводить до застосування судом доктрини «плодів отруєного дерева». Внаслідок цього ключові докази обвинувачення, зокрема висновки судово-балістичних та вибухотехнічних експертиз, визнаються недопустимими, що повністю руйнує доказову базу та має наслідком виправдання особи.

Другий, не менш вагомий блок судових рішень, стосується доказування адвокатами відсутності суб'єктивної сторони складу злочину, а саме — прямого умислу. Відповідно до статті 24 КК України [1], злочин, передбачений статтею 263 КК України, може бути вчинений виключно з прямим умислом: особа має усвідомлювати суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачати його наслідки і бажати їх настання. Як і у проблематиці перехідного правосуддя, коли цивільні особи знаходили або отримували зброю для відсічі агресору без належного на той час правового регулювання, так і в загальній практиці, ключовим є доведення захистом справжнього суб'єктивного ставлення особи до знайденого чи наявного у неї майна.

Фундаментальне значення для формування правильного правозастосовного інструменту має правовий висновок суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у постанові по справі № 342/848/23 від 17.12.2025 [9]. Суд касаційної інстанції чітко констатував, що об'єктивне виявлення заборонених предметів не є самодостатньою підставою для кримінальної відповідальності, якщо не доведено інтелектуальний та вольовий елементи умислу обвинуваченого, підтвердивши слушність позиції Івано-Франківського апеляційного суду, ухвалу якого від 10.07.2025 було залишено без змін. Слід зазначити, що вказана справа неодноразово направлялася на новий розгляд до суду першої інстанції. Аналогічний підхід підтверджується і вироком від 28.09.2026 у справі № 285/4797/25 [11], де адвокати переконливо довели відсутність у діях особи злочинної мети та спрямованості умислу на незаконне поводження зі зброєю (наразі апеляційна скарга не подавалась).

Аналіз актуальних виправдувальних вироків переконливо доводить, що на тлі відсутності профільного закону про цивільну зброю та функціонування дозвільної системи в умовах правової невизначеності, саме інститут адвокатури є ключовим гарантом дотримання прав людини. Симбіоз надання належного захисту адвокатами (викриття незаконних слідчих дій та реалізація доктрини «плодів отруєного дерева») та їхнього глибокого матеріально-правового аналізу (доведення відсутності прямого умислу) є основним інструментом протидії необґрунтованому обвинуваченню. Це підкреслює, що забезпечення дієвих гарантій адвокатської діяльності та недопущення ототожнення адвоката з клієнтом є критично важливими передумовами для утвердження справедливості та стандартів європейського правосуддя в Україні.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення 27.09.2026).
2. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text (дата звернення 27.09.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 27.09.2026).
4. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 28.05.2026 по справі № 381/3077/23. URL: https://opendatabot.ua/court/140343661203da3828030930e80c5258723a2f030(дата звернення 27.09.2026).
5. Вирок Обухівського районного суду Київської області від 21.05.2026 по справі № 372/4074/19. URL: https://opendatabot.ua/court/136762109-cd4aadf67874e7836977d92efdf159fa (дата звернення 27.09.2026).
6. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва від 21.05.2026 по справі № 487/1159/22. URL: https://opendatabot.ua/court/136614888-29447cc9ac6cc7b023e97f14cd60faa9 (дата звернення 27.09.2026).
7. Вирок Голосіївського районного суд м. Києва від 27.04.2026 по справі № 759/7048/19. URL: https://opendatabot.ua/court/135996860-c5aeab1f3c9ddf6aded9f7d2303cee88 (дата звернення 27.09.2026).
8. Вирок Соснівського районного суду м. Черкасивід 15.06.2026 по справі № 712/8150/20. URL: https://opendatabot.ua/court/137519408-61bfd41eeebd35191c908e7de0e28460 (дата звернення 27.09.2026).
9. Постанова Верховного суду від 17.12.2025 по справі № 342/848/23. URL: https://opendatabot.ua/court/132829260-6adf8b71cbdf67253b2420cbd4180da9 (дата звернення 27.09.2026).
10. Ухвала Івано-Франківського апеляційного суду від 10.07.2025 по справі № 342/848/23. URL: https://opendatabot.ua/court/128898297-7d90e72eeed663a7f7224e65605781c3 (дата звернення 27.09.2026).
11. Вирок Звягельського міськрайонного суду Житомирської області від 18.09.2026 по справі № 285/4797/25 URL: https://opendatabot.ua/court/13751940861bfd41eeebd35191c908e7de0e28460 (дата звернення 27.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Тодорич І. В.
аспірантка 2-го року навчання
кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного університету, адвокат

АДВОКАТСЬКИЙ СУПРОВІД ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: НОВІ ОБ'ЄКТИ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ТА ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стрімкий розвиток електронної комерції є однією з визначальних тенденцій сучасної економіки. Перенесення значної частини торговельних операцій в онлайн-середовище, поширення маркетплейсів, цифрових платформ, сервісів підписки та дистанційних розрахунків, а в умовах воєнного стану — ще й вимушена цифровізація бізнес-процесів, зумовлюють формування самостійного напряму професійної діяльності адвоката — комплексного правового супроводу суб'єктів електронної комерції. Такий супровід охоплює не лише традиційну договірну роботу, а й захист принципово нових об'єктів цивільних прав, що існують виключно в цифровому середовищі, та потребує від адвоката впевненого володіння цифровими інструментами здійснення професійної діяльності.

Нормативною основою відносин у цій сфері є Закон України «Про електронну комерцію», який визначає поняття електронного правочину та електронного договору, коло учасників відносин у сфері електронної комерції (продавець, покупець, постачальник послуг проміжного характеру), а також особливості укладення та підписання електронних договорів [1]. На практиці саме на етапі формування договірної моделі інтернет-бізнесу закладаються основні правові ризики клієнта, тому першочерговим завданням адвоката є розроблення та експертиза публічних оферт, користувацьких угод, правил роботи платформ і політик конфіденційності з урахуванням вимог законодавства про захист прав споживачів та про захист персональних даних [2; 3].

Якісно новим етапом розвитку вітчизняного законодавства стало доповнення Цивільного кодексу України статтею 179–1, відповідно до якої цифровою річчю визнається благо, що створюється та існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність; до цифрових речей належать, зокрема, віртуальні активи, цифровий контент та інші блага [4]. Одночасно Законом України «Про цифровий контент та цифрові послуги» врегульовано правовий режим цифрового контенту, особливості відносин між виконавцем і споживачем щодо надання цифрового контенту та цифрових послуг, вимоги до їх відповідності умовам договору та способи захисту прав споживача у разі невідповідності [5]. Зазначений Закон розроблено з урахуванням по-

ложень Директиви (ЄС) 2019/770 щодо окремих аспектів договорів про постачання цифрового контенту та цифрових послуг, що свідчить про поступову гармонізацію українського законодавства з правом Європейського Союзу [6].

Важливим складником адвокатського супроводу електронної комерції є захист прав інтелектуальної власності. Для інтернет-бізнесу ключову цінність становлять торговельні марки та доменні імена, фотографії й описи товарів, програмне забезпечення, дизайн інтерфейсів, бази даних клієнтів. Закон України «Про авторське право і суміжні права» 2022 р. запровадив спеціальне (sui generis) право на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, а також оновив механізми припинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет [7]. Для клієнтів, що здійснюють продажі на ринках ЄС, адвокат повинен враховувати також вимоги Регламенту (ЄС) 2022/2065 про цифрові послуги (Digital Services Act), який встановлює обов'язки онлайн-платформ щодо протидії незаконному контенту, прозорості та запроваджує механізми «повідомлення та дії» [8]. Використання цих механізмів дозволяє адвокату оперативно, у позасудовому порядку, припиняти розміщення контрафактних товарів і неправомірне використання контенту клієнта.

Не менш значущим є напрям захисту даних. Суб'єкти електронної комерції обробляють значні масиви персональних даних покупців, тож адвокат забезпечує аудит процесів обробки, розроблення внутрішніх політик, формування правових підстав обробки та порядку реагування на витоки даних. З огляду на екстериторіальну дію Загального регламенту про захист даних (GDPR) відповідні вимоги мають враховуватися й українськими продавцями, які орієнтуються на європейських споживачів [3; 9].

Ефективність адвокатського супроводу електронної комерції безпосередньо залежить від використання адвокатом цифрових інструментів професійної діяльності. Базовим з них є кваліфікований електронний підпис, що забезпечує автентичність та цілісність процесуальних і договірних документів [10]. Робота в підсистемах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, насамперед в «Електронному суді», дозволяє подавати процесуальні документи, отримувати судові рішення та брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції незалежно від місцезнаходження адвоката й клієнта, що особливо актуально в умовах воєнного стану [11; 12].

Спори у сфері електронної комерції майже завжди ґрунтуються на електронних доказах. Процесуальне законодавство визнає електронними доказами інформацію в електронній (цифровій) формі, що

містить дані про обставини справи, зокрема електронні документи, вебсайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних тощо; такі докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом [11, ст. 96; 12, ст. 100]. Тому до цифрового інструментарію адвоката мають входити методики належної фіксації вебсторінок та переписки з обов'язковим збереженням метаданих, використання вебархівів, обчислення хеш-сум файлів, а також своєчасне забезпечення доказів. Адвокатський запит, право на який гарантоване статтею 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», дедалі частіше надсилається в електронній формі, зокрема до власників онлайн-платформ, реєстраторів доменних імен та платіжних сервісів [13].

Разом із тим використання цифрових інструментів актуалізує питання дотримання професійних стандартів. Зберігання матеріалів справ у хмарних сервісах, регулювання яких здійснюється Законом України «Про хмарні послуги» [14], використання месенджерів для комунікації з клієнтом та застосування систем штучного інтелекту для аналізу договорів чи судової практики мають здійснюватися з неухильним дотриманням обов'язку зберігати адвокатську таємницю та вимог щодо професійної компетентності, закріплених Правилами адвокатської етики [15]. Адвокат повинен обирати сервіси з належним рівнем захисту інформації, контролювати доступ до даних клієнта та нести особисту відповідальність за результати, отримані із застосуванням автоматизованих засобів.

Отже, адвокатський супровід електронної комерції формується як особливий напрям професійної діяльності, що засновується на умінні використовувати норми різних галузей права, якими врегульовано відносини у площині інтернет-бізнесу та знаннях адвоката у сфері використання цифрових технологій. Його специфіку визначають, з одного боку, поява нових об'єктів правового захисту — цифрових речей, цифрового контенту, неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, а з іншого — необхідність систематичного використання адвокатом цифрових інструментів: кваліфікованого електронного підпису, «Електронного суду», сучасних методів фіксації та подання електронних доказів. Подальший розвиток цього напряму потребує підвищення цифрової компетентності адвокатів, розроблення органами адвокатського самоврядування методичних рекомендацій щодо безпечного використання цифрових технологій, а також завершення гармонізації національного законодавства у сфері цифрових послуг із правом Європейського Союзу.

Список використаної літератури

1. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
5. Про цифровий контент та цифрові послуги: Закон України від 10.08.2023 № 3321-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20
6. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L0770
7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20
8. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022R2065
9. Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0679
10. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19
11. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12
12. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15
13. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
14. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 № 2075-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20
15. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України від 15.02.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17

Науковий керівник: *професор кафедри державно-правових дисциплін Міжнародного університету, доктор юридичних наук, доцент* ***Тицька Яна Олександрівна***

Антоненко Д. В.
студент 3-го курсу Навчально-науковий інститут права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ У СПРАВАХ ПРО ДЕРЖАВНУ ЗРАДУ ТА КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Ототожнення адвоката з клієнтом є однією з найгостріших проблем, з якими стикаються сучасні адвокати. Особливої ваги вона набуває у провадженнях, що мають високий суспільний резонанс, зокрема у справах про державну зраду в умовах повномасштабного вторгнення. За таких обставин сторона захисту піддається колосальному тиску з боку суспільства, а сам захисник у масовій свідомості нерідко сприймається ледь не як співучасник інкримінованого злочину.

Таке явище зумовлене тим, що під час повномасштабної війни перехід окремих громадян на бік ворога та факти колабораціонізму викликають вкрай гострий запит на негайну відплату. При цьому з поля зору громадськості нерідко випадає той факт, що остаточного судового рішення ще немає, а згідно з презумпцією невинуватості особа є невинуватою, доки протилежне не буде встановлено обвинувальним вироком суду. Коли суспільство чи представники влади перетворюють захисника на умовного «пособника» обвинуваченого, руйнується сам фундамент правосуддя. Адвокат у подібних провадженнях захищає не сам факт злочину, а законність процедури, дотримання процесуальних норм і презумпцію невинуватості. Втрата розуміння цієї межі свідчить про кризу правосвідомості, яка в перспективі загрожує системі верховенства права.

Заборона такого ототожнення має імперативний характер і послідовно закріплюється як на національному, так і на міжнародному рівнях. Зокрема, пункт 16 частини першої статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо забороняє ототожнення адвоката з клієнтом, що покликано усунути будь-які штучні перешкоди для професійної діяльності захисника та гарантувати високу якість і дієвість правничої допомоги [1]. Ця законодавча гарантія є невіддільною складовою права на судовий захист, закріпленого статтею 55 Конституції України [2], та фундаментального права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. Своєю чергою, дотримання процесуальних стандартів правосуддя та реальна змагальність сторін безпосередньо випливають із визначеного статтею 8 Конституції України принципу верховенства права, без якого неможливе належне функціонування правової держави [2].

Проблема ототожнення адвоката з довірителем знаходить чітке відображення й на міжнародному рівні. Показовим прикладом є розроблена у межах Ради Європи Конвенція про захист професії адвоката, преамбула якої прямо констатує зростання масштабів нападів, переслідувань і залякувань правників під час здійснення ними професійних обов'язків. Зокрема, частина п'ята статті 6 Конвенції імперативно забороняє настання несприятливих наслідків для адвоката через його ототожнення з клієнтом чи змістом справи, закріплюючи також гарантії конфіденційності спілкування та безперешкодної процесуальної діяльності. Поряд із цим приписи статті 7 підтверджують право правників вільно висловлювати професійну позицію й брати участь у фахових та суспільних дискусіях [4].

Спробою практичного врегулювання цієї проблеми став Закон (проєкт № 12320), ухвалений Верховною Радою 16 липня 2025 р., спрямований на запровадження адміністративної відповідальності за ототожнення адвоката з клієнтом. Утім, ухвалені зміни викликали ґрунтовну критику правозахисної спільноти. Основним каменем спотикання є те, що конструкція нової статті 185–16 Кодексу України про адміністративні правопорушення оперує надмірно оціночними та юридично розмитими поняттями — зокрема категоріями «упереджене ставлення» або «негативний тиск», що створює загрозу порушення принципу правової визначеності як базового елемента верховенства права [5].

Зі свого боку, представники адвокатської спільноти обстоюють протилежну позицію, наголошуючи, що запропоновані законодавчі зміни в жодному разі не мають на меті обмежити фаховий аналіз процесуальної поведінки захисника чи конструктивну критику його правових аргументів. На їхню думку, каральна функція норми спрямована виключно проти цілеспрямованих кампаній із публічного прирівнювання юриста до протиправних діянь його довірителя, які створюють реальну загрозу життю, здоров'ю, особистій безпеці чи професійному статусу правника [6; 7]. Однією з найбільш поширених і деструктивних форм такого тиску є мовне таврування та штучне конструювання токсичного медійного образу. Використання маніпулятивних ярликів на зразок «адвокат зрадників», «пособник колаборантів» або «захисник колабораціонізму» свідомо стирає межу між виконанням конституційного обов'язку із судового представництва та фактичною участю у злочині [6].

З погляду практики Європейського суду з прав людини, ця суперечність є класичним тестом на пропорційність втручання. Практика ЄСПЛ свідчить, що свобода слова поширюється і на різкі, полемічні оцінки, однак спеціальний статус адвокатів як «служителів правосуддя» вимагає від держави забезпечення їхнього надійного захисту від

безпідставних і руйнівних атак, оскільки без дієвого захисту функціонування незалежного суду стає апріорі неможливим [8, §§ 132–139].

Гострота суспільного несприйняття сторони захисту в таких справах знаходить теоретичне пояснення в аналізі конфлікту інтересів між потерпілим соціумом та обвинуваченим. Як відзначає Вільям Г. Саймон, кримінальний процес ніколи не є суто абстрактним спором між індивідом і державою: за ним завжди стоїть гострий особистий інтерес потерпілих і суспільства у відплаті, сатисфакції та захисті. У кризові періоди цей природний запит на справедливість нерідко трансформується у феномен «демагогії навколо контролю над злочинністю» (demagoguery around crime control). За такого сценарію страх перед насильством та загрозою безпеці експлуатується для мобілізації суспільства на підтримку винятково каральних і нерідко неправових заходів. Будь-яка активність адвоката в такій атмосфері трактується як зневага до суспільної травми та жертв, що й провокує публічне звинувачення захисника у солідаризації зі зрадниками [9, p. 1711–1712, 1727–1728].

Якщо в суспільстві утверджується переконання, що адвокат «винен лише тому, що захищає винного», це означає, що статус клієнта як винного вже остаточно та безповоротно визначено громадською думкою ще до судового розгляду та дослідження доказів. Право на захист у такій оптиці починає сприйматися не як обов'язковий конституційний елемент встановлення істини, а як нелегітимна перепона для розправи [6].

Постійний ризик публічного таврування та персональної небезпеки викликає інституційний параліч, відомий як професійний «стримувальний ефект». Кваліфіковані та авторитетні адвокати з кримінальної практики починають відмовлятися від прийняття доручень на захист у справах проти основ національної безпеки, остерігаючись репутаційного краху, втрати клієнтського портфеля чи тиску на власні родини. У результаті цей надскладний масив проваджень повністю лягає на систему безоплатної правничої допомоги, правники якої часто опиняються сам на сам із токсичним тиском з боку силовиків і суспільства [6].

Отже, проблема ототожнення адвоката з клієнтом є викликом не лише національного, а й загальноєвропейського масштабу. Особливо гостро вона виявляється у справах щодо державної зради та колабораціонізму, де через колосальний суспільний резонанс захисник несправедливо сприймається як співучасник злочину. Це спричиняє так званий стримувальний ефект (chilling effect).

Відповіддю на ці ризики покликаний стати Закон, спрямований на встановлення відповідальності за неправомірне ототожнення захисника з обвинуваченим. Попри застереження щодо ризиків для свободи

слова, ця ініціатива має легітимну мету — збереження автономії сторони захисту як запоруки справедливого суду. За умови відмежування об'єктивного судового репортажу від цілеспрямованого цькування правників, запропонований механізм відповідає конвенційним стандартам правосуддя та проходить трискладовий тест на пропорційність втручання, оскільки базується на чіткому законі, захищає публічний порядок і є необхідним у демократичному суспільстві під час війни.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 01.10.2026).
3. *Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* : від 4 листоп. 1950 р.: ратифіковано Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 02.10.2026).
4. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката. *Національна асоціація адвокатів України: офіц. вебсайт*. 13.03.2025. URL: https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html (дата звернення: 03.10.2026).
5. Закон про заборону ототожнення адвоката з клієнтом: громадськість закликає скасувати загрозливі для свободи слова зміни. *Центр прав людини ZMINA: вебсайт*. 21.07.2025. URL: https://zmina.ua/statements/zakon-pro-zaboronu-ototozhnennya-advokata-z-kliyentom-gromadskist-zaklykaye-skasuvaty-zagrozlyvi-dlya-svobody-slova-zminy/ (дата звернення: 01.10.2026).
6. Гвоздій В. Ототожнення адвоката з клієнтом — це удар по правосуддю. *Національна асоціація адвокатів України : офіц. вебсайт*. 19.01.2026. URL: https://unba.org.ua/news/11237-ototozhnennya-advokata-z-klientom-ce-udar-po-pravosuddyu-v-gvozdij.html (дата звернення: 07.10.2026).
7. Шевчук О. Адвокат ≠ клієнт. Чому закон про заборону ототожнення — це захист правосуддя, а не удар по свободі слова. *Інтерфакс-Україна : вебсайт*. 24.09.2025. URL: https://interfax.com.ua/news/blog/1107162.html (дата звернення: 02.10.2026).
8. Case of Morice v. France : Judgment of the European Court of Human Rights (Grand Chamber) of 23 April 2015 (Application no. 29369/10). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265 (дата звернення: 01.10.2026).
9. Simon W. H. The Ethics of Criminal Defense. *Michigan Law Review*. 1993. Vol. 91, No. 7. P. 1703–1728.

Науковий керівник: *кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка* ***Легких Кирило Вікторович***

Байбуз Я. О.
студент 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ

Ефективна реалізація конституційного права особи на професійну правничу допомогу, закріпленого у статті 59 Конституції України [1], неможлива без належного гарантування конфіденційності відносин адвоката з клієнтом. Інститут адвокатської таємниці є однією з фундаментальних засад незалежності адвокатури та водночас засобом захисту довірителя від будь-якого стороннього втручання у сферу приватного життя, пов'язану з наданням правової допомоги. Попри законодавче закріплення цього інституту, правозастосовна практика останніх років демонструє наявність системних проблем у його реалізації, що зумовлює актуальність цього дослідження.

Згідно зі статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI (далі — Закон), адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правничої допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Обов'язок дотримання таємниці поширюється не лише на адвоката, а й на його помічників, стажистів та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатським бюро чи об'єднанням. Гарантії адвокатської діяльності, передбачені статтею 23 Закону, встановлюють спеціальний порядок проведення слідчих (розшукових) дій щодо адвоката, зокрема обмежене коло посадових осіб прокуратури, уповноважених ініціювати клопотання про обшук у приміщеннях, де адвокат здійснює діяльність.

Незважаючи на наявність зазначених гарантій, практика проведення обшуків у адвокатів залишається однією з найгостріших проблем правозастосування. Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає, що заходи обшуку та вилучення, за загальним правилом, підлягають судовому контролю (стаття 234 КПК) [3], про-

те механізм такого контролю не завжди забезпечує ефективний захист адвокатської таємниці на практиці. Так, у рішенні від 23.01.2025 у справі «Рєзнік проти України» (заява № 31175/14) Європейський суд з прав людини констатував недоліки національного законодавства щодо забезпечення процесуальних гарантій адвоката під час оскарження дозволу на обшук у межах досудового розслідування [4]. Суд звернув увагу на те, що відсутність ефективного змагального перегляду ухвали про дозвіл на обшук ставить під сумнів пропорційність втручання у право адвоката та його клієнтів на повагу до приватного життя і професійної таємниці.

Іншою проблемою є відсутність чітких критеріїв розмежування відомостей, що становлять адвокатську таємницю, і тих, що такою не є. У судовій практиці Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду сформульовано підхід, згідно з яким адвокатська таємниця поширюється не на будь-яке спілкування адвоката, а лише на відомості, безпосередньо пов'язані з обставинами справи, у межах якої надається правова допомога на підставі відповідного договору [5]. Водночас відсутність аналогічного законодавчого уточнення створює ризики довільного тлумачення меж таємниці як стороною захисту, так і органами досудового розслідування, а також ускладнює вирішення питань допустимості доказів, здобутих під час огляду вилучених технічних засобів і електронних носіїв інформації.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що чинне законодавче регулювання інституту адвокатської таємниці в Україні потребує вдосконалення за такими напрямами: по-перше, законодавчого закріплення чітких і вичерпних критеріїв визначення інформації, що становить адвокатську таємницю, з урахуванням сформованих підходів судової практики; по-друге, запровадження ефективного механізму судового оскарження ухвал про дозвіл на обшук у адвоката, який відповідав би стандартам, вироблених практикою Європейського суду з прав людини; по-третє, встановлення додаткових процесуальних гарантій під час огляду вилучених в адвоката електронних носіїв інформації з метою унеможливлення доступу слідства до відомостей, що не стосуються предмета розслідування.

Реалізація зазначених пропозицій сприятиме зміцненню незалежності адвокатури та підвищенню довіри суспільства до інституту професійної правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Рєзнік проти України» від 23.01.2025 (заява № 31175/14). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_006-25
5. Обшук у адвоката і гарантії діяльності: 8 висновків АП ВАКС, які варто знати. *Національна асоціація адвокатів України,* 2024. URL: https://unba.org.ua/news/9456-obshuk-u-advokata-i-garantii-diyal-nosti-8-visnovkiv-ap-vaks-yaki-varto-znati.html

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Бакаянов І. С.
студент 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МАЙБУТНЄ ЮРИДИЧНОЇ ПРОФЕСІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВИХ ПРАЦЬ РІЧАРДА САССКІНДА

Динамічний розвиток цифрових технологій та штучного інтелекту зумовлює суттєві зміни у сфері юридичної діяльності, впливаючи на способи надання правничої допомоги, організацію здійснення правосуддя та вимоги до професійних компетентностей юристів. Не є винятком і адвокатура, перед якою постають нові виклики, пов'язані з необхідністю переосмислення традиційних підходів до здійснення професійної діяльності, опанування сучасних технологічних інструментів та адаптації до нових умов надання правничої допомоги. Водночас технологічні зміни актуалізують питання про майбутню роль юридичної професії, зокрема співвідношення технологічних можливостей із професійними цінностями в умовах цифрової трансформації.

Проблеми, які сьогодні набувають особливої актуальності у зв'язку з розвитком цифрових технологій, привертали увагу науковців ще наприкінці XX століття. Окремі висловлені ними прогнози щодо майбутнього юридичної професії та трансформації юридичних послуг під впливом технологічного прогресу поступово знаходять своє практичне підтвердження. Так, ще у 1996 році відомий британський дослідник Річард Сасскінд у праці «Майбутнє права» (1996) звернувся до осмислення перспектив впливу інформаційних технологій на юридичну практику та здійснення правосуддя [1]. Згодом

його праця «Кінець юристам? Переосмислення природи юридичних послуг» (2008) [2] стала приводом для широкої дискусії щодо майбутнього юридичної професії та можливості трансформації традиційних способів надання юридичних послуг. Минуло майже три десятиліття від появи першої праці, і на тлі стрімкого розвитку штучного інтелекту багато порушених ученим питань набули особливого практичного значення.

Сьогодні з'являється можливість оцінити актуальність і практичну значущість висловлених Р. Сасскіндом ідей у контексті сучасних технологічних змін. Водночас, на наш погляд, головна заслуга дослідника полягає в тому, що він спонукав правничу спільноту до переосмислення майбутнього юридичної професії та пошуку відповіді на принципове питання: які аспекти професійної діяльності юриста можуть зазнати суттєвих змін під впливом технологічного прогресу, а які повинні залишатися незмінними?

Подальший розвиток наукових поглядів Р. Сасскінда простежується у працях «Юристи майбутнього: вступ у твоє завтра» (2013) [3], «Майбутнє професій: як технології змінять роботу людських експертів» (2015) [4], «Онлайн-суди та майбутнє правосуддя» (2019) [5] та інших дослідженнях. Примітно, що в цих працях увага автора дедалі більше зосереджується не на можливому зникненні юридичної професії, а на трансформації її традиційних форм, появі нових професійних ролей та зміні способів надання юридичних послуг. Фактично вчений послідовно формує власне бачення юридичного світу майбутнього.

У своєму свіжому дослідженні «Як думати про ШІ: посібник для тих, хто розгубився» (2025) Р. Сасскінд продовжує осмислювати перспективи впливу штучного інтелекту на професійну діяльність людини. На думку дослідника, найбільш суттєві технологічні перетворення можуть відбутися у 2030-х роках, зокрема завдяки появі технологій, які сьогодні ще не створені [6]. Водночас у своїх працях учений звертає увагу на перспективи виникнення нових професійних ролей у юридичній сфері, пов'язаних із використанням інформаційних технологій, управлінням юридичними процесами та аналізом ризиків. Особливого значення набуває й запропонований ним підхід до переосмислення професійної діяльності через визначення фундаментальної проблеми клієнта, яку покликаний вирішувати юрист, незалежно від конкретних інструментів її розв'язання.

У цьому контексті особливого значення набуває розуміння технологічного розвитку 1) як процесу автоматизації окремих юридичних завдань та 2) як чинника переосмислення самих способів вирішення правових проблем. Відтак, питання майбутнього юридичної професії полягає не тільки в тому, які функції юриста можуть виконувати авто-

матизовані системи, а й у тому, як змінюватимуться зміст юридичної діяльності, професійна роль адвоката та способи задоволення правових потреб людини.

На нашу думку, майбутнє юридичної професії очевидно пов'язане не з її зникненням, а з поступовою трансформацією характеру юридичної діяльності, вимог до професійної підготовки та критеріїв конкурентоспроможності правників. Якщо раніше значна частина професійної цінності юриста полягала у володінні спеціальними знаннями та здатності швидко знаходити необхідні правові норми, то в майбутньому дедалі більшого значення набуватимуть уміння критично оцінювати інформацію, аналізувати складні правові ситуації, прогнозувати можливі наслідки юридичних рішень і формувати ефективну стратегію захисту прав та законних інтересів клієнта.

На сучасному етапі розвитку штучний інтелект, попри значні можливості, не може розглядатися як самостійне та безумовно надійне джерело юридичних висновків. Він здатний допускати помилки, використовувати неповну або застарілу інформацію та формувати переконливі за формою, але неправильні за змістом відповіді. Саме тому перевірка отриманих результатів, дотримання вимог законодавства та відповідальне використання технологій залишаються невіддільними складовими професійної діяльності адвоката. Водночас необхідно враховувати стрімкий розвиток штучного інтелекту та поступове вдосконалення його можливостей у виконанні юридичних завдань.

Використання автоматизованих систем не звільняє адвоката від належного виконання професійних обов'язків, оскільки право охоплює не лише формальне регулювання суспільних відносин, а й питання справедливості, свободи, людської гідності та відповідальності. Особливого значення в цьому контексті набувають професійно-етичні вимоги до адвоката, зокрема дотримання принципів незалежності, конфіденційності, компетентності та добросовісності [7]. Технологічні інструменти не повинні підміняти індивідуального підходу до обставин конкретної справи та потреб клієнта. Відтак, здатність співпереживати, вести переговори, переконливо аргументувати правову позицію та приймати відповідальні професійні рішення залишатиметься важливою складовою адвокатської діяльності.

Поширення штучного інтелекту водночас ставить перед юристами нові завдання, пов'язані із захистом персональних даних, інформаційною безпекою, визначенням юридичної відповідальності за шкоду, заподіяну внаслідок використання автоматизованих систем, та правовим регулюванням цифрових технологій. Це свідчить про те, що технологічний розвиток окрім того, що змінює наявні юридичні спеціалізації, то ще й формує потребу в нових напрямах професійної діяльності юристів.

Таким чином, аналіз наукових праць Р. Сасскінда дає підстави стверджувати, що майбутнє юридичної професії визначатиметься здатністю юристів адаптуватися до технологічних змін, не втрачаючи фундаментальних професійних цінностей. Адвокат майбутнього повинен поєднувати ґрунтовні знання законодавства з цифровою грамотністю, аналітичним мисленням, здатністю до постійного навчання та готовністю відповідально використовувати сучасні технології. Втім, у центрі адвокатської діяльності й надалі залишатиметься особистість адвоката, його професійна свідомість та здатність осмислювати складне поєднання правових норм, стратегії захисту й моральних орієнтирів. Справжня цінність адвоката визначатиметься передусім відповідальним ставленням до використання технологічних інструментів для захисту прав людини. В епоху штучного інтелекту суспільство потребуватиме від адвоката особливої якості — здатності зберігати людський вимір права в умовах стрімкого технологічного розвитку.

Список використаної літератури

1. Susskind R. The Future of Law. Oxford : Oxford University Press, 1996. 309 p.
2. Richard E. Susskind. The End of Lawyers?: Rethinking the Nature of Legal Services. Oxford University Press, 2008. 303 p.
3. Susskind, Richard. *Tomorrow's Lawyers: An Introduction to Your Future*. Oxford University Press, 2013. 180 p.
4. Susskind R., & Susskind D. The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts. Oxford : Oxford University Press, 2015. 362 p.
5. Susskind, R. Online Courts and the Future of Justice. Oxford : Oxford University Press, 2019. 368 p.
6. Susskind R. How to Think About AI: A Guide for the Perplexed. Oxford : Oxford University Press, 2025. 224 p.
7. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Бєльська С. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ У СИСТЕМІ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Право на професійну правничу допомогу є однією з фундаментальних гарантій реалізації та захисту прав і свобод людини. Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, а у випадках, передбачених законом, така допомога надається безоплатно. При цьому держава гарантує можливість отримання відповідної допомоги незалежно від майнового становища особи [1, ст. 59]. Правові засади функціонування системи безоплатної правничої допомоги визначені Законом України «Про безоплатну правничу допомогу». Чинна редакція Закону передбачає, що суб'єктами надання безоплатної вторинної правничої допомоги є центри з надання БПД та адвокати, включені до відповідного Реєстру. Адвокат у цій системі має право здійснювати захист у кримінальному провадженні, представляти права та законні інтереси осіб у судах та інших органах, а також користується всіма правами і гарантіями, передбаченими законодавством про адвокатуру [2].

Варто зазначити, що у науковій літературі доступ до правосуддя розглядається не лише як формальна можливість звернення до суду, а також як реальна здатність особи ефективно захистити свої права. Отже, оцінюючи ефективність системи БПД доцільно звертати увагу не тільки на кількість наданих послуг, а передусім і на їх доступність, своєчасність та результативність.

Модель безоплатної правової допомоги в Україні має свою специфіку, яка полягає в об'єднанні двох аспектів. З одного боку, вона виступає як механізм виконання позитивного обов'язку держави у забезпеченні громадянам доступу до правосуддя. З іншого боку, у багатьох випадках захист і представництво здійснюється адвокатом, який є частиною незалежного самоврядного інституту. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатську діяльність як незалежну професійну діяльність адвоката, а принцип незалежності віднесено до основних принципів здійснення адвокатської діяльності. Таким чином, створюється своєрідна правова конструкція: держава фінансує надання допомоги, однак її безпосередній виконавець (адвокат) повинен зберігати професійну незалежність.

З огляду на це постає дискусійне питання: чи здатний адвокат зберегти абсолютну незалежність, коли його роботу фінансує та координує держава? Саме від вирішення цієї проблеми залежить вектор майбутнього розвитку інституту БПД в Україні.

Процесуальна функція адвоката полягає насамперед у захисті прав та законних інтересів клієнта і той факт, що держава фінансує його діяльність не повинен перетворювати адвоката на «представника держави». Такий підхід узгоджується і з європейськими стандартами, відповідно до яких, обов'язки адвоката перед клієнтом не повинні змінюватися лише через те, що його гонорар повністю або частково сплачується з державних коштів.

Сучасний стан системи БПД свідчить про значний масштаб залучення адвокатури у забезпеченні доступу до правосуддя. За даними Річного звіту системи надання безоплатної правничої допомоги за 2025 рік, станом на кінець року в Реєстрі адвокатів, які надають БВПД, перебувало 9 346 адвокатів. У 2025 році до Реєстру було включено ще 307 адвокатів за результатами конкурсного відбору [3, с. 36–40]. У цивільних та адміністративних справах адвокати забезпечували 66,4 % випадків надання БВПД, тоді як 33,6 % припадало на штатних юристів системи [3, с. 36–39]. Отже, адвокатура фактично є основним професійним ресурсом системи вторинної правничої допомоги у цивільному та адміністративному судочинстві.

Особливо значною є роль адвоката у кримінальному провадженні. Протягом 2025 року системою БПД було зареєстровано 105 626 випадків надання безоплатної вторинної правничої допомоги відповідно до положень КПК України та КУпАП. Із них 49 026 становив захист за призначенням, 25 705 — випадки затримання за підозрою у вчиненні злочину, 18 132 — адміністративне затримання або адміністративний арешт [3, с. 48]. При цьому 38,1 % відповідних послуг було надано у справах щодо тяжких злочинів, а 15,2 % — щодо особливо тяжких злочинів [3, с. 48].

В умовах воєнного стану функціональне навантаження на адвокатуру в системі БПД значно розширилось. У 2025 році було видано 614 доручень щодо надання БВПД особам, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні воєнних злочинів, передбачених ст. 438 КК України. Ще 2 373 доручення стосувалися проваджень щодо колабораційної діяльності [3, с. 51]. Ці дані свідчать про те, що роль адвоката в системі БПД поступово виходить за межі традиційного розуміння соціальної підтримки малозабезпечених осіб та набуває значення однієї з гарантій функціонування кримінальної юстиції.

Водночас, оцінити розвиток системи БПД не можна виключно за кількістю призначень адвокатів, адже кількісні показники діяльності не визначають ефективність захисту. Європейські стандарти та прак-

тика Європейського суду з прав людини орієнтують державу на забезпечення не формальної, а реальної та ефективної правничої допомоги.

Певним кроком у цьому напрямку є функціонування системи моніторингу якості. У 2025 році було проведено 1 715 спостережень за роботою 872 адвокатів у судових засіданнях, 434 інтерв'ювання клієнтів та перевірено 2 809 актів про надання БВПД на відповідність стандартам якості. Варто зазначити, що оцінювання здійснювалося не лише за документами, а й шляхом безпосереднього спостереження за участю адвокатів у судових засіданнях та аналізу досвіду клієнтів. За результатами моніторингу 193 звернення були направлені до відповідних комісій для оцінювання дотримання адвокатами стандартів, із яких у 68 випадках виявлено невідповідність встановленим вимогам [3, с. 52–53].

І саме у цьому полягає одна з ключових проблем сучасної моделі. Звісно, контроль якості необхідно проводити (держава має право контролювати ефективність використання бюджетних коштів та дотримання організаційних вимог), але все це не повинно перетворюватися на адміністративний контроль за професійною позицією адвоката. Інакше виникає суперечність: з однієї сторони держава, яка фінансує правничу допомогу і отримує можливість впливати на діяльність адвоката, а з іншої — адвокат, який у багатьох випадках повинен захищати клієнта саме у спорі з державними органами.

Особливої актуальності ця проблема набуває через розширення клієнтської аудиторії системи. У 2025 році найбільшу частку отримувачів БВПД у цивільних та адміністративних справах становили люди з низькими доходами — 27,3 %, внутрішньо переміщені особи — 17,6 %, ветерани війни та члени сімей загиблих захисників — 16,8 %, особи з інвалідністю — 10,6 %. Крім того, у 2025 році право на БВПД було розширено на близьких родичів і членів сімей осіб, зниклих безвісти за особливих обставин [3, с. 42–44]. Отже, система БПД все більше орієнтується не тільки на традиційно малозабезпечених громадян, а й на осіб, чиї правові потреби сформовані наслідками війни та соціальної вразливості.

Водночас збільшення кількості отримувачів послуг порушує питання про ресурсну спроможність системи та достатність професійних кадрів. З одного боку, залучення значної кількості адвокатів дозволяє державі забезпечувати доступ громадян до захисту; з іншого — важливо мати гарантії, що збільшення навантаження не призведе до зниження рівня індивідуалізації та якості правового захисту. У цьому контексті варто звернути увагу на підхід до професійного розвитку: у 2025 році розвиток професійних компетентностей адвокатів визначався одним із пріоритетних напрямків системи безоплатної правової допомоги [3, с. 4–5].

Перехід від моделі, у якій адвокат переважно виступає у ролі виконавця доручень системи, до моделі, у якій він буде сприйматися вже як незалежний професійний суб'єкт, який виконує функцію захисту прав людини, виглядає найбільш перспективним на сьогоднішній день. Також у перспективі варто розглядати посилення професійної спеціалізації адвокатів БПД, розвиток дистанційної участі у процесах, удосконалення механізмів зворотного зв'язку від клієнтів та пошук такого механізму фінансування, за якого державне фінансування не матиме впливу на зміст професійної позиції захисника. Таким чином, головним перспективним напрямком розвитку системи є не лише розширення кількісної доступності, а й забезпечення інституційної незалежності адвоката при одночасній підзвітності за якість використання публічних коштів.

Отже, адвокатура є одним із центральних елементів української системи безоплатної правничої допомоги. Вона виконує подвійну суспільну функцію: забезпечує доступ особи до професійного захисту та одночасно виступає гарантією незалежності такого захисту від державного втручання. Саме тому ефективність БПД варто визначати не кількістю призначених адвокатів, а реальним забезпеченням права особи на захист. Дискусія про майбутнє системи повинна фокусуватися не лише на тому, хто надає юридичні послуги дешевше, штатний юрист чи адвокат, а на тому, яка модель найбільш ефективно поєднує доступність, професійну незалежність, якість захисту та відповідальне використання державних коштів.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Чинна редакція від 25.05.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17
3. Річний звіт системи надання безоплатної правничої допомоги за 2025 рік. Київ, 2026. 100 с. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2025-rik.pdf

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Бєляєва К. О.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Адвокатська таємниця є однією з основоположних гарантій здійснення адвокатської діяльності, забезпечення права особи на професійну правничу допомогу та реалізації принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні. Її дотримання становить необхідну передумову формування довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, оскільки забезпечує можливість вільного та конфіденційного обміну інформацією, необхідною для визначення правової позиції та належного здійснення захисту. Особливого значення інститут адвокатської таємниці набуває у кримінальному провадженні, де застосування передбачених законом заходів процесуального примусу та проведення слідчих (розшукових) дій можуть створювати ризики неправомірного доступу до відомостей, пов'язаних із наданням правничої допомоги.

Важливість забезпечення конфіденційності у професійній діяльності адвоката відображена в міжнародних стандартах адвокатської професії. Зокрема, у пункті 2.3.1 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства конфіденційність визначається як фундаментальне право та обов'язок адвоката. Водночас положення пункту 2.3.2 цього документа поширюють обов'язок збереження конфіденційності як на відомості, отримані безпосередньо від клієнта, так і на інформацію про клієнта, що стала відома адвокату в процесі надання правничої допомоги [1]. Таким чином, адвокатська таємниця виступає важливою правовою гарантією захисту інтересів особи від необґрунтованого втручання у сферу її приватного життя та реалізації права на захист.

Національне законодавство України закріплює зміст адвокатської таємниці та встановлює гарантії її збереження. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею охоплюється будь-яка інформація, що стала відома адвокату та визначеним законом особам про клієнта, питання, з яких особа зверталася за правничою допомогою, зміст наданих консультацій і роз'яснень, складені адвокатом документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Водночас стаття 10 Правил адвокатської етики конкретизує зміст принципу конфіденційності, поширюючи

його, зокрема, на факт звернення особи за правничою допомогою, зміст спілкування адвоката з клієнтом та інші відомості, отримані у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності [3].

Особливості кримінального провадження зумовлюють необхідність встановлення підвищених процесуальних гарантій захисту адвокатської таємниці. З одного боку, органи досудового розслідування наділені повноваженнями щодо збирання доказів, проведення обшуків, отримання тимчасового доступу до речей і документів та здійснення негласних слідчих (розшукових) дій. З іншого боку, реалізація зазначених повноважень не повинна призводити до необґрунтованого втручання у конфіденційні відносини між адвокатом і клієнтом. Відтак, забезпечення належного балансу між завданнями кримінального провадження та гарантіями адвокатської діяльності становить одну з актуальних проблем кримінального процесуального законодавства.

У науковій літературі обґрунтовано підкреслюється значення адвокатської таємниці. Зокрема, І. В. Бондар та Ю. М. Басюк розглядають її «як різновид професійної таємниці є необхідною умовою існування незаангажованої, якісної адвокатури, процесуальною гарантією дотримання принципу змагальності під час судового розгляду справи» [4, с. 14]. Такий підхід заслуговує на підтримку, оскільки неправомірний доступ сторони обвинувачення до відомостей, що становлять адвокатську таємницю, може створювати процесуальну перевагу над стороною захисту та негативно впливати на реалізацію права особи на захист.

Однією з найбільш поширених ситуацій виникнення ризиків порушення адвокатської таємниці є проведення обшуку в житлі чи іншому володінні адвоката. Попри встановлені законодавством спеціальні гарантії, зокрема вимоги щодо участі представника ради адвокатів регіону, на практиці можуть виникати випадки вилучення значного обсягу документів, комп'ютерної техніки та електронних носіїв інформації, які містять відомості щодо обставин конкретного кримінального провадження або інших клієнтів адвоката. Особливої складності набуває відокремлення інформації, що має доказове значення, від матеріалів, охоплених режимом адвокатської таємниці, оскільки сучасні електронні пристрої можуть одночасно містити значні масиви професійної документації, листування та інших конфіденційних відомостей.

Варто зазначити, що чинне кримінальне процесуальне законодавство вже передбачає окремі гарантії захисту такої інформації. Зокрема, статтею 161 КПК України встановлено заборону доступу до листування або інших форм обміну інформацією між захисником та його клієнтом у зв'язку з наданням правничої допомоги, а також до

об'єктів, доданих до такого листування або обміну інформацією [5]. Водночас наявність зазначеної заборони не усуває необхідності вдосконалення процесуального порядку ідентифікації, відокремлення та захисту відповідних матеріалів безпосередньо під час проведення слідчих (розшукових) дій.

У зв'язку з цим вбачається доцільним доповнення статті 236 КПК України положеннями, які передбачатимуть спеціальну процедуру поводження з документами, речами та електронними носіями інформації, щодо яких існують обґрунтовані підстави вважати, що вони містять адвокатську таємницю. Зокрема, пропонується встановити обов'язок здійснення попередньої ідентифікації таких матеріалів, визначення їхнього зв'язку з предметом кримінального провадження та застосування заходів, спрямованих на недопущення доступу до конфіденційної інформації, яка не стосується обставин розслідуваного кримінального правопорушення. При цьому особливу увагу необхідно приділити запобіганню невибірковому вилученню електронних носіїв та копіюванню інформації, що стосується невизначеного кола клієнтів адвоката.

Перспективним напрямом удосконалення кримінального процесуального законодавства може стати нормативне закріплення окремої категорії матеріалів, що потребують підвищеного рівня процесуального захисту — «спеціальних матеріалів адвокатської діяльності». До цієї категорії доцільно відносити документи та електронні дані, які містять відомості, охоплені адвокатською таємницею, зокрема адвокатські досьє, конфіденційне листування з клієнтами, матеріали формування правової позиції, записи професійних консультацій та інші відомості, отримані у зв'язку з наданням правничої допомоги. Водночас визначальним критерієм віднесення відповідних об'єктів до зазначеної категорії має бути не сам факт їх перебування у володінні адвоката, а характер інформації, що в них міститься, та її зв'язок зі здійсненням адвокатської діяльності.

Не менш актуальною є проблема забезпечення адвокатської таємниці під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Зокрема, у процесі втручання у приватне спілкування особи може бути випадково зафіксовано її розмову із захисником, яка стосується обставин кримінального провадження, формування правової позиції або визначення тактики захисту. Отримання стороною обвинувачення доступу до такої інформації створює ризики порушення конфіденційності спілкування адвоката з клієнтом та може негативно впливати на забезпечення процесуальної рівності сторін.

Водночас стаття 258 КПК України вже встановлює спеціальні гарантії захисту спілкування захисника з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим або виправданим [5]. Однак подальшої норматив-

ної конкретизації потребує порядок поводження з конфіденційною інформацією, яка була випадково отримана під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. З огляду на це доцільно передбачити чіткий процесуальний механізм невідкладного відокремлення відповідних відомостей від інших матеріалів кримінального провадження, недопущення їх використання стороною обвинувачення та забезпечення знищення в установленому законом порядку. При цьому необхідно передбачити належні процесуальні гарантії контролю за дотриманням такого порядку.

Запровадження зазначених гарантій має особливе значення в контексті реалізації принципу змагальності сторін, закріпленого у статті 22 КПК України, адже можливість сторони обвинувачення ознайомитися з конфіденційною інформацією щодо стратегії та тактики захисту може створювати необґрунтовану процесуальну перевагу та порушувати справедливий баланс процесуальних можливостей сторін. Відповідно, захист адвокатської таємниці у кримінальному провадженні необхідно розглядати в двох аспектах: 1) як гарантію незалежності адвокатської діяльності та 2) як одну з передумов забезпечення справедливого судового розгляду.

Таким чином, забезпечення адвокатської таємниці у кримінальному провадженні потребує подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства, насамперед у частині запобігання необґрунтованому доступу до конфіденційної інформації під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, що сприятиме посиленню гарантій конфіденційності адвокатської діяльності, забезпеченню належної реалізації права особи на захист та дотриманню принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: Міжнародний документ від 01.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 994_343#Text.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
3. Правила адвокатської етики : рішення з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
4. Бондар І. В., Басюк Ю. М. Адвокатська таємниця як гарантія конфіденційного спілкування адвоката з клієнтом. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 11–19. DOI: https://doi.org/10.18524/2411-2054.2023.49.276015.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змінами). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Бичков Б. В.
студент 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: РИЗИКИ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ЗАСОБИ ЇЇ ЗАХИСТУ

У сучасних умовах активне поширення генеративного штучного інтелекту (ШІ) істотно змінює характер адвокатської діяльності. Системи на основі великих мовних моделей використовуються для підготовки проєктів документів, аналізу масивів інформації та узагальнення матеріалів справи. Проте технологічна зручність породжує фундаментальну проблему: як забезпечити збереження адвокатської таємниці, коли професійна інформація передається для обробки зовнішній алгоритмічній системі? Метою цього дослідження є визначення специфічних ризиків розголошення конфіденційної інформації при застосуванні генеративного ШІ та формування дієвих правових і організаційних запобіжників, які адвокат має впроваджувати у свою практику.

Відповідно до ч. 1 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до адвокатської таємниці належать будь-яка інформація, що стала відома адвокату про клієнта, питання, з яких клієнт звертався до адвоката, зміст консультацій, порад і роз'яснень, складені адвокатом документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, а також інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Цифровий формат цих даних не зменшує рівня їх правового захисту, проте взаємодія з ШІ створює низку нових загроз. Можна виокремити чотири ключові ризики розкриття адвокатської таємниці при використанні генеративного ШІ.

Фундаментальний ризик полягає у безпосередній передачі конфіденційних даних клієнта. Формуючи запит для створення позовної заяви чи аналізу ситуації, адвокат може вводити до системи відомості про клієнта та обставини справи, у тому числі персональні й інші конфіденційні дані. Наукові дослідження прямо пов'язують викорис-

тання GenAI у правничій практиці з ризиком розкриття конфіденційної інформації третім особам, зокрема провайдерам відповідних систем [2, с. 432, 434].

Наступною загрозою є збереження історії запитів і введених даних. При використанні зовнішніх генеративних ШІ-сервісів такі дані залежно від умов конкретного провайдера можуть зберігатися після їх введення до системи. Крім того, існує ризик повторного використання введених даних для навчання, доопрацювання або вдосконалення моделі, якщо інше не встановлено умовами сервісу [3, с. 17].

Зрештою, адвокат може втрачати контроль над подальшою обробкою інформації: введені до GenAI дані можуть бути доступні провайдеру, його працівникам, третім особам або постачальникам послуг [3, с. 17].

Частина третя статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» покладає на адвоката, адвокатське бюро та адвокатське об'єднання обов'язок забезпечувати умови, що унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення [1]. У контексті застосування зовнішніх ШІ-сервісів введення конфіденційних відомостей без належних гарантій їх захисту може створювати ризик порушення вимог статті 22 Закону. Професійний обов'язок щодо конфіденційності зберігається і при використанні адвокатом GenAI-інструментів [3, с. 17].

Для зниження зазначених ризиків система захисту має будуватися на конкретних запобіжниках. Базовим підходом є відмова від введення до зовнішньої GenAI-системи персональних, конфіденційних або інших пов'язаних із клієнтом даних, якщо відсутні належні гарантії їх захисту [3, с. 18].

Ризик використання даних для навчання моделі та зберігання запитів знижується шляхом попереднього аналізу умов використання (Terms of Service) конкретного сервісу: адвокат має з'ясувати, як провайдер зберігає, використовує та передає введені дані. Окремо CCBE як належні гарантії називає договірні зобов'язання провайдера щодо конфіденційності або режим zero data retention, угоду про захист даних (DPA), а також використання локального чи захищеного середовища. CCBE також наголошує, що адвокат відповідає за інформацію, яку вводить у систему, і вже на етапі введення даних, зокрема у промптах, може порушити професійні обов'язки щодо конфіденційності [3, с. 17–18].

На національному рівні Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників радять знеособлювати персональні дані перед введенням у ШІ-систему та використовувати корпоративні або захищені версії, що не зберігають історію запитів [4].

Суміжним орієнтиром цифрової безпеки є Методичні рекомендації щодо захисту адвокатської таємниці в цифровому середовищі та дій адвоката у разі кіберінциденту, підготовлені у вересні 2026 року Комітетом НААУ з питань кібербезпеки та віртуальних активів спільно з Комітетом захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності [5].

Організаційним запобіжником може виступати затвердження внутрішньої політики використання ШІ в адвокатському бюро чи об'єднанні. Такі правила доцільно спрямувати на визначення переліку дозволених інструментів, алгоритму роботи з конфіденційними даними перед формуванням запиту та відповідальності залученого персоналу, зокрема помічників і стажистів. Питання застосування генеративного ШІ до матеріалів конкретного клієнта також доцільно попередньо врегульовувати під час погодження умов надання правничої допомоги: національні рекомендації радять інформувати клієнта, за потреби отримувати його згоду та закріплювати використання ШІ у договорі [4].

Разом з тим, зважаючи на схильність генеративних систем до створення переконливих, але помилкових відповідей або вигаданої судової практики (так званих «галюцинацій»), необхідною умовою залишається критичний людський контроль. Приклади використання вигаданої судової практики та ризики «галюцинацій» описані у сучасній науковій літературі [2, с. 432]. CCBE також рекомендує перевіряти результати GenAI перед їх використанням у професійній роботі у тих випадках, коли характер завдання цього потребує [3, с. 18].

Отже, застосування генеративного ШІ в адвокатській практиці потребує ризик-орієнтованої моделі контролю. Для зниження ризику розкриття адвокатської таємниці доцільно дотримуватися чотирьох базових вимог: 1) не вводити персональні, конфіденційні або інші пов'язані з клієнтом дані до зовнішньої GenAI-системи без належних гарантій їх захисту; 2) перевіряти умови використання сервісу та режим зберігання, повторного використання і доступу до введених даних; 3) встановлювати чіткі внутрішні правила використання ШІ та доступу до нього в адвокатському бюро чи об'єднанні; 4) критично перевіряти згенеровані результати перед їх використанням у правовій роботі. Дотримання цих вимог знижує ризики розкриття адвокатської таємниці та дає змогу використовувати переваги генеративного ШІ без послаблення вимог професійної конфіденційності.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 01.10.2026).

2. Terzidou K. Generative AI systems in legal practice offering quality legal services while upholding legal ethics. *International Journal of Law in Context*. 2025. Vol. 21, Issue 3. P. 431–452. DOI: https://doi.org/10.1017/S1744552325000047.
3. CCBE guide on the use of generative AI by lawyers. CCBE. 02.10.2025. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (дата звернення: 06.10.2026).
4. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників / Міністерство цифрової трансформації України та ін. Липень 2025 року. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf (дата звернення: 09.10.2026).
5. Методичні рекомендації щодо захисту адвокатської таємниці в цифровому середовищі та дій адвоката у разі кіберінциденту. *Вебсайт НААУ*. Вересень 2026 року. URL: https://unba.org.ua/news/12318-rekomendacii-shodo-zahistu-advokats-koi-taemnici-u-cifrovomu-seredovishi-pidgotuvali-v-naau.html (дата звернення: 05.10.2026

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Богаченко К. В.
студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МЕЖІ ДОПУСТИМОГО ВТРУЧАННЯ

Обов'язок зберігати адвокатську таємницю та коло осіб, на яких він поширюється, визначено частиною третьою статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. В умовах воєнного стану особливої гостроти набуває збереження цієї гарантії під час безпекових перевірок, вимушеного переміщення адвокатських досьє та дистанційного спілкування з клієнтами, коли професійні матеріали можуть опинитися на пристроях, доступ до яких здійснюється з іншою законною метою. Порядок проведення таких перевірок визначено постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456, якою затверджено Порядок перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану [2].

Конституційну основу захисту адвокатської таємниці становлять статті 59 і 64 Конституції України: право на професійну правничу допомогу належить до прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [3]. Водночас можливість встановлення окремих обмежень недоторканності житла чи таємниці листування не означає автоматичного дозволу на розкриття змісту адвокатських консультацій. Системне тлумачення конституційних положень дає підстави стверджувати, що безпековий захід не може позбавляти право на правничу допомогу його практичного змісту: якщо сторона обвинувачення отримує необмежений доступ до стратегії захисту, реалізація цього права стає формальною. Саме тому воєнний стан необхідно розглядати як особливий контекст застосування правових процедур, а не як самостійну підставу для скасування професійної конфіденційності. При цьому адвокатська таємниця захищає передусім інтереси клієнта та належне здійснення правосуддя, а її суспільне значення полягає у збереженні довіри до механізмів юридичного захисту незалежно від характеру обвинувачення.

Предметні межі адвокатської таємниці визначаються статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і охоплюють інформацію про клієнта, питання звернення, зміст консультацій, підготовлені документи та відомості на електронних носіях, отримані під час адвокатської діяльності [1].Саме тому, захист поширюється не лише на паперове досьє, а й на електронну пошту, професійне листування в месенджерах та цифрові матеріали справи. Закон передбачає можливість втрати інформацією статусу адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта, а також звільнення адвоката від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав у разі пред'явлення клієнтом вимог у зв'язку з адвокатською діяльністю [1]. Такі положення не створюють загального дозволу розкривати конфіденційні відомості на вимогу посадової особи.

У кримінальному провадженні діють додаткові заборони: стаття 161 КПК України виключає тимчасовий доступ до листування або інших форм обміну інформацією між захисником і клієнтом у зв'язку з наданням правової допомоги та доданих до такого обміну об'єктів [4], а частина п'ята статті 258 забороняє втручання у приватне спілкування захисника з підозрюваним, обвинуваченим, засудженим чи виправданим [4]. Відповідно, загальне обґрунтування необхідності збирання доказів не усуває спеціальної процесуальної заборони. Наприклад, розслідування державної зради саме по собі не створює правової підстави для прослуховування консультації підозрюваного із захисником щодо позиції у справі. Важливо також розмежовувати широку категорію адвокатської таємниці та конкретні процесуальні

гарантії спілкування захисника: останні мають власну сферу застосування, визначену КПК.

В умовах бойових дій, евакуації та порушення транспортного сполучення участь представника ради адвокатів регіону може бути фактично ускладнена, тоді як його неявка за умови завчасного повідомлення ради не перешкоджає проведенню процесуальної дії [1]. Це створює ризик послаблення практичного контролю за межами обшуку, проте не скасовує встановленої законом заборони огляду, розголошення, витребування чи вилучення документів, пов'язаних зі здійсненням адвокатської діяльності [1]. Наприклад, під час розслідування ймовірного особистого правопорушення адвоката суцільне копіювання його робочого комп'ютера створює ризик розкриття стратегій захисту осіб, які взагалі не пов'язані з провадженням.

Окремого значення набувають гарантії у випадках, коли сам адвокат не є підозрюваним. Так, у справі «Рєзнік проти України» (заява № 31175/14, рішення від 23.01.2025) ЄСПЛ підкреслив, що заявник став суб'єктом обшуку лише як юрист підозрюваного, а матеріали справи не вказували на його власну причетність до правопорушення [5]. Суд визнав непропорційним втручанням вилучення електронних пристроїв адвоката, які потенційно могли містити конфіденційні документи, та надання посадовим особам доступу до них без зовнішнього нагляду чи інших необхідних гарантій [5, § 76]. ЄСПЛ також зазначив, що національне право, як вбачається, не передбачало конкретної процедури чи гарантій дослідження електронних носіїв, здатних запобігти розкриттю органу досудового розслідування електронного листування, захищеного адвокатською таємницею [5, § 69], та вказав на збереження серйозних сумнівів щодо якості процесуальних гарантій адвокатської таємниці, особливо стосовно обшуків із вилученням електронних носіїв даних [5, § 71].

З огляду на це, доцільно законодавчо передбачити ізоляцію захищених цифрових матеріалів, незалежну перевірку спірних даних до ознайомлення слідства та фіксацію меж фактично здійсненого доступу. При цьому професійний статус не надає адвокату імунітету від розслідування його власних протиправних дій, однак сама підозра не перетворює всі матеріали його практики на доступне джерело доказів.

На підставі проведеного аналізу пропонується визначати межі допустимого втручання через послідовну перевірку правової підстави, предмета доступу, процесуальної процедури та пропорційності застосованого заходу. Передусім необхідно встановити, чи охоплюється інформація спеціальною законодавчою забороною: якщо така заборона діє, посилання на суспільну небезпеку злочину або оперативну потребу не може її замінити. Лише щодо заходів, які закон допускає,

належить оцінювати конкретність мети, наявність менш обтяжливих способів її досягнення та достатність гарантій від зловживань.

Особливої уваги потребують ситуації перевірки електронних пристроїв під час безпекових заходів. Пункт 9 Порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456, визначає поверхневу перевірку, зокрема, як візуальний огляд речей, багажу, вантажів та/або транспортного засобу; під час поверхневої перевірки речей або транспортного засобу особа повинна самостійно показати уповноваженій особі їх вміст [2, п. 9]. На нашу думку, з цього припису не випливає прямого окремого повноваження на ознайомлення з цифровими даними, що зберігаються на електронному пристрої; доступ до таких даних потребує самостійної належної правової підстави та дотримання передбаченої законом процедури. Тому виявлення під час перевірки телефона адвоката професійного листування саме по собі не створює правової підстави для перегляду іншого вмісту електронного пристрою та має зумовлювати застосування відповідних гарантій конфіденційності. Водночас адвокат має вживати належних організаційних заходів для забезпечення конфіденційності професійної інформації.

І наостанок слід зазначити, що в умовах воєнного стану допустимість заходів, які можуть зачіпати адвокатську таємницю, потребує перевірки їхньої законної підстави, предмета, процедури та пропорційності з обов'язковим дотриманням спеціальних заборон доступу. Безпекова необхідність і спричинені бойовими діями труднощі забезпечення процесуальних гарантій самі по собі не дозволяють доступу до відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Законність обшуку адвоката не означає законності ознайомлення з усіма матеріалами його практики, зокрема конфіденційним листуванням із клієнтами та документами, підготовленими для надання правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
2. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 03.10.2026).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 02.10.2026).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
5. Справа «Рєзнік проти України» (заява № 31175/14): рішення Європейського суду з прав людини від 23.01.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_006-25#Text (дата звернення: 06.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Бойко Є. В.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДОВІРЧИХ ВІДНОСИН АДВОКАТА ТА КЛІЄНТА

Конфіденційність є одним із фундаментальних принципів адвокатської діяльності та необхідною передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Саме за умови впевненості у збереженні отриманої адвокатом інформації особа може відкрито повідомляти обставини, необхідні для формування правової позиції, не побоюючись їх використання всупереч її інтересам. Тому конфіденційність забезпечує не лише належне виконання професійних обов'язків адвоката, а й реальне здійснення права особи на професійну правничу допомогу. Правила адвокатської етики прямо визначають дотримання конфіденційності як необхідну й найважливішу передумову довірчих відносин з клієнтом [1].

Зміст принципу конфіденційності не зводиться лише до пасивної заборони розголошувати адвокатську таємницю. Він охоплює обов'язок адвоката організувати свою професійну діяльність таким чином, щоб унеможливити неправомірний доступ третіх осіб до відомостей, отриманих у зв'язку з наданням правничої допомоги. Йдеться, зокрема, про належне зберігання документів, використання безпечних каналів комунікації, контроль доступу до електронної інформації та дотримання режиму адвокатської таємниці особами, які працюють разом з адвокатом. У науковій літературі обґрунтовано підкреслюється, що довіра клієнта до адвоката може формуватися лише за умови реального, а не формального дотримання конфіденційності. Водночас дія цього принципу не обмежується часом надання прав-

ничої допомоги: відповідно до Правил адвокатської етики обов'язок збереження конфіденційності не припиняється після завершення відносин з клієнтом.

Особливого значення набуває конфіденційне спілкування адвоката з клієнтом як гарантія здійснення адвокатської діяльності. Для вибору належної стратегії захисту чи представництва адвокат повинен мати можливість отримати від клієнта повну інформацію про фактичні обставини справи, у тому числі таку, яку особа не бажає повідомляти іншим. В. В. Заборовський слушно пов'язує ефективність професійної правничої допомоги з існуванням довіри у відносинах адвоката і клієнта та наголошує, що така довіра можлива лише за умови збереження конфіденційності приватного спілкування [2, с. 245–246]. Таким чином, конфіденційність є не лише етичним обов'язком адвоката, а й практичною умовою належного виконання доручення клієнта.

На законодавчому рівні предмет адвокатської таємниці визначений статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». До нього належать будь-яка інформація про клієнта, питання, з яких особа зверталася за правничою допомогою, зміст порад, консультацій та роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація на електронних носіях, а також інші документи й відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Закон покладає на адвоката, адвокатське бюро та адвокатське об'єднання обов'язок забезпечити умови, що унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення. Отже, сучасний зміст конфіденційності охоплює як традиційні паперові матеріали, так і електронні комунікації та цифрові носії інформації.

Важливою гарантією конфіденційності є заборона неправомірного втручання держави у професійні відносини адвоката з клієнтом. Пункт 2 частини першої статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняє вимагати від адвоката та інших визначених законом осіб відомості, що становлять адвокатську таємницю, а також допитувати їх із цих питань, крім випадків звільнення від обов'язку зберігати таємницю в установленому законом порядку [3]. Така гарантія спрямована не на створення професійної привілеї адвоката як такої, а на захист клієнта і забезпечення можливості вільно та без побоювань отримувати професійну правничу допомогу.

Практика Європейського суду з прав людини також надає особливого значення конфіденційності комунікацій між адвокатом і клієнтом. У наукових дослідженнях практики ЄСПЛ зазначається, що професійне листування та приватне спілкування адвоката з клієнтом користуються посиленим захистом у контексті статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас право

на конфіденційне спілкування не є абсолютним: ЄСПЛ допускає можливість втручання лише за умови, що воно має належну правову основу, переслідує легітимну мету та є необхідним і пропорційним у демократичному суспільстві. Особливе значення Суд надає наявності ефективних гарантій проти свавільного доступу до професійної кореспонденції та інформації, що становить адвокатську таємницю.

Принцип конфіденційності має і важливий деонтологічний вимір. Стаття 10 Правил адвокатської етики розглядає збереження конфіденційної інформації одночасно як право адвоката у відносинах з особами, які можуть вимагати її розголошення, та як обов'язок щодо клієнта і тих осіб, яких така інформація стосується [1]. При цьому адвокат не вправі використовувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, у власних інтересах або в інтересах третіх осіб. Цей підхід підтверджує, що конфіденційність не є суто технічною вимогою щодо зберігання інформації, а виступає етичним стандартом лояльності до клієнта та поваги до його приватності.

Разом із тим адвокатська таємниця не має характеру абсолютно невідчужуваної заборони за будь-яких умов. Закон передбачає, що інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта, а у разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката останній звільняється від обов'язку збереження таємниці лише в межах, необхідних для захисту власних прав та інтересів [3]. Тому коректніше говорити не про повну відсутність винятків, а про їх чітку законодавчу визначеність і необхідність вузького застосування. В усіх інших випадках адвокат зобов'язаний виходити з пріоритету збереження інформації та недопущення її розголошення.

Конфіденційність є системоутворюючим принципом адвокатської діяльності, який поєднує правовий, етичний і практичний виміри професійних відносин. Вона забезпечує умови для повної та відвертої комунікації між адвокатом і клієнтом, захищає адвокатську таємницю від неправомірного розголошення та втручання третіх осіб і тим самим створює основу для ефективної професійної правничої допомоги. Довіра клієнта не виникає автоматично з факту звернення до адвоката: вона підтримується послідовним дотриманням конфіденційності на всіх етапах професійної діяльності та після завершення доручення. Саме тому збереження адвокатської таємниці слід розглядати не лише як юридичний обов'язок, а як одну з ключових передумов авторитету адвокатури та реального захисту прав людини.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики : затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.

2. Заборовський В. В. Конфіденційне спілкування адвоката зі своїм клієнтом як гарантія здійснення адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2021. Вип. 66. С. 244–250. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.40.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Булачок О. І.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ Й НАПРЯМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Використання штучного інтелекту (далі — ШІ) в адвокатській діяльності поступово переходить від експериментального інструменту до практичного способу пошуку, систематизації та опрацювання правової інформації. Водночас специфіка роботи адвоката полягає в тому, що ефективне використання ШІ може передбачати передавання йому інформації про клієнта та обставини справи. У такому разі виникає проблема забезпечення балансу між технологічними можливостями штучного інтелекту та професійним обов'язком адвоката щодо збереження адвокатської таємниці.

Законодавство України встановлює широкий обсяг інформації, що охоплюється адвокатською таємницею, однак не визначає спеціального алгоритму дій адвоката під час використання генеративних ШІ-систем. У зв'язку з цим виникає питання, за яких умов передавання інформації такій системі може бути допустимим та які запобіжники необхідні для мінімізації ризику її розголошення.

Однією з важливих гарантій довіри між адвокатом і клієнтом є збереження адвокатської таємниці. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська таємниця охоплює будь-яку інформацію, що стала відома адвокату та іншим особам, визначеним законом, про клієнта, питання, з яких клієнт звертався за правничою допомогою, зміст порад, консульта-

цій і роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформацію, що зберігається на електронних носіях, а також інші документи та відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Отже, цифрова форма існування інформації не виключає її належності до адвокатської таємниці. Визначальним є її зміст та зв'язок із наданням правничої допомоги.

Використання штучного інтелекту в юридичній діяльності потребує особливої уваги до захисту конфіденційної інформації. Під час завантаження договорів, судових матеріалів, персональних даних та інших документів до ШІ-сервісів виникає ризик витоку інформації. Тому перед використанням таких інструментів адвокату необхідно оцінити умови обробки та зберігання даних, налаштування конфіденційності й можливості контролю доступу до них. Особливе значення це має для дотримання адвокатської таємниці, захисту персональних даних і збереження довіри клієнта [2].

Окремий ризик під час використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності пов'язаний із передаванням конфіденційних даних зовнішнім ШІ-сервісам. Адвокат повинен враховувати вимоги щодо збереження адвокатської таємниці та перевіряти, як конкретний сервіс обробляє, зберігає й використовує отриману інформацію. Особливе значення це має з огляду на те, що передавання конфіденційних даних штучному інтелекту може призвести до порушення професійних обов'язків адвоката. Відповідальність за дотримання вимог законодавства та професійної етики залишається за адвокатом незалежно від використання технологічних інструментів [3]. Таким чином, оцінювати допустимість використання ШІ лише за назвою або популярністю конкретного сервісу неправильно. Вирішальне значення мають його фактичні умови роботи та рівень гарантій захисту інформації.

Крім того, завантаження матеріалів справи, персональних даних клієнта та інших відомостей, отриманих під час надання правничої допомоги, може створювати ризик порушення адвокатської таємниці. Адвокат повинен оцінювати умови обробки інформації та вживати необхідних заходів для її захисту, оскільки використання штучного інтелекту не звільняє його від дотримання професійних обов'язків. Проблема полягає не в самому використанні штучного інтелекту, а в тому, що передавання йому певної інформації може створювати додаткові ризики для її конфіденційності.

Окремим ризиком використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності є так звані «галюцинації» ШІ, тобто формування системою недостовірної інформації. Такі помилки можуть створювати проблеми під час судового розгляду. Тому адвокату необхідно щоразу перевіряти результати роботи штучного інтелекту, зокрема інформацію, яку він використовує під час підготовки правової позиції

та документів [4]. Використання такої інформації без перевірки може вплинути на підготовку процесуальних документів, формування правової позиції та тактику захисту клієнта.

Отже, результати роботи ШІ не можуть розглядатися як самостійне джерело правничої інформації. Адвокат повинен перевіряти отримані від системи відомості за офіційними нормативно-правовими актами, судовими рішеннями та іншими надійними джерелами. Використання ШІ як допоміжного інструменту не змінює професійного статусу адвоката і не звільняє його від відповідальності за належну якість правничої допомоги.

Зазначені ризики не свідчать про необхідність відмови від використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. Навпаки, вони зумовлюють потребу у формуванні чітких правил його застосування. Чинне національне законодавство встановлює загальний обов'язок щодо збереження адвокатської таємниці, однак не містить спеціальних критеріїв оцінки цифрових сервісів, до яких адвокат може передавати конфіденційну інформацію. Це ускладнює визначення належної моделі поведінки адвоката під час використання генеративного ШІ.

На нашу думку, одним із напрямів удосконалення регулювання має стати встановлення вимог щодо попередньої оцінки безпеки конкретного ШІ-сервісу. Перед його використанням адвокату доцільно аналізувати політику конфіденційності, порядок зберігання та обробки даних, умови використання введеної інформації, можливість її видалення, доступ третіх осіб та наявність належних технічних засобів захисту. Такі вимоги доцільно закріпити на рівні правил професійної етики адвокатів або відповідних рекомендацій органів адвокатського самоврядування.

Окремо доцільно визначити категорії інформації, яку не слід передавати до публічних ШІ-сервісів без належних гарантій захисту. Насамперед це конфіденційні відомості про клієнта, матеріали справи, процесуальні документи та інша інформація, розголошення якої може порушити адвокатську таємницю. Додатковим запобіжником може бути анонімізація або псевдонімізація даних перед їх передаванням системі.

Водночас просте заміщення імені клієнта умовним позначенням, наприклад «особа 1», не завжди забезпечує належне знеособлення. Якщо сукупність інших відомостей дозволяє встановити особу, ризик ідентифікації зберігається. Тому можливість використання анонімізованих даних має оцінюватися з урахуванням усього змісту інформації, яка передається ШІ-системі.

Найбільш доцільним видається диференційований підхід до використання штучного інтелекту, за якого різні категорії інформації

матимуть різний режим використання. Загальнодоступна інформація може використовуватися без таких обмежень, як конфіденційні відомості про клієнта. Належним чином знеособлені дані можуть використовуватися за умови, що вони не дають можливості ідентифікувати клієнта. Натомість інформація, що безпосередньо становить адвокатську таємницю, потребує підвищених вимог до безпеки, конфіденційності та контролю за її обробкою.

Отже, проблема використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності полягає не в самій технології, а в можливості передавання їй інформації, що охоплюється адвокатською таємницею, без достатнього контролю адвоката за її подальшою обробкою. У зв'язку з цим, правове регулювання має бути спрямоване не на заборону використання ШІ адвокатами, а на встановлення зрозумілих критеріїв його безпечного застосування. Використання ШІ не змінює обсягу професійних обов'язків адвоката та не звільняє його від відповідальності за збереження адвокатської таємниці й належну якість правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n173 (дата звернення: 11.09.2026).
2. Іорданов К. Штучний інтелект і конфіденційна інформація: чи можна адвокату довіряти нейромережам. *Юридична практика*. URL: https://pravo.ua/shtuchnyi-intelekt-i-konfidentsiina-informatsiia-chy-mozhna-advokatu-doviriaty-neiromerezham/ (дата звернення: 09.09.2026).
3. Чи відповідатиме адвокат за помилки ШІ: що кажуть правила професії. *ЮРЛІГА. LIGA ZAKON*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/245746_chi-vdpovdatime-advokat-za-pomilki-sh-shcho-kazhut-pravila-profes (дата звернення: 11.09.2026).
4. Від промпту до відповідальності: про застосування ШІ в адвокатській практиці. Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/11417-vid-promptu-do-vidpovidal-nosti-pro-zastosuvannya-shi-v-advokats-kij-praktici.html (дата звернення: 10.09.2026).

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Вареник В. О.
студентка 2-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ГАРАНТІЇ

Досудове розслідування є стадією кримінального провадження, на якій формуються ключові масиви доказової інформації, приймаються рішення щодо процесуального статусу особи, застосовуються заходи забезпечення кримінального провадження та проводяться слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії. За таких умов ефективність захисту залежить не лише від участі адвоката у процесуальних діях, а й від реальної можливості самостійно формувати доказову позицію, ініціювати необхідні процесуальні дії, отримувати доступ до матеріалів та оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність сторони обвинувачення. Тому проблема реалізації професійних прав адвоката на цій стадії має оцінюватися через співвідношення формально закріплених повноважень і механізмів їх практичного здійснення.

Нормативно-правовою основою діяльності захисника є, насамперед, Кримінальний процесуальний кодекс України та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до статті 20 зазначеного Закону, адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги, необхідні для належного виконання доручення клієнта, зокрема збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази, запитувати й отримувати документи, опитувати осіб за їхньою згодою, застосовувати технічні засоби та вчиняти інші передбачені законом професійні дії [1]. У кримінальному провадженні ці загальні професійні права реалізуються з урахуванням спеціальних норм КПК України.

Принципове значення має засада змагальності. Частина друга статті 22 КПК України встановлює рівні права сторін на збирання та подання суду речей, документів, інших доказів, клопотань і скарг [2]. Водночас така рівність не означає тотожності процесуальних інструментів сторони обвинувачення і сторони захисту. Слідчий та прокурор наділені владними повноваженнями щодо проведення слідчих і негласних слідчих дій, тоді як сторона захисту за статтею 93 КПК України збирає докази шляхом витребування та отримання речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, а також шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій [2]. Отже, зміст змагаль-

ності полягає не у механічному дублюванні владних повноважень, а у забезпеченні захисту достатніми правовими засобами для формування й перевірки власної доказової позиції.

У науковій літературі для позначення самостійної діяльності адвоката зі збирання доказової інформації використовується поняття «адвокатське розслідування». В. В. Тіщенко розглядає його як сукупність можливостей і засобів адвоката, спрямованих на збирання та подання доказів, і пропонує більш детально врегулювати такі дії сторони захисту [3, с. 132–135]. Однак це поняття має доктринальний, а не нормативний характер: чинний КПК України не встановлює «адвокатське розслідування» як окрему процесуальну форму, аналогічну досудовому розслідуванню сторони обвинувачення. У зв'язку з цим коректніше говорити про самостійне збирання доказів стороною захисту та про потребу вдосконалення відповідних процесуальних механізмів.

Однією з найбільш практично значущих проблем є отримання речей і документів. У первинній комунікації адвокат може використовувати адвокатський запит, однак його можливості не є безмежними. Стаття 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо передбачає, що інформація та копії документів, отриманих під час здійснення кримінального провадження, надаються у порядку, встановленому кримінальним процесуальним законом [1]. Отже, адвокатський запит не може підміняти процесуальні механізми КПК України. Якщо необхідні речі або документи не можуть бути отримані добровільно, сторона захисту має право звернутися до слідчого судді з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів відповідно до статей 159–160 КПК України [2]. Такий механізм є важливим елементом судового контролю і водночас інструментом компенсації відсутності у захисника власних владних повноважень.

Проблемним залишається і питання ініціювання процесуальних дій. Частина третя статті 93 КПК України передбачає можливість сторони захисту ініціювати проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій шляхом подання відповідних клопотань, які розглядаються за правилами статті 220 КПК України; відмова у задоволенні такого клопотання може бути оскаржена слідчому судді [2]. У цьому аспекті доцільно говорити не про відсутність будь-якого механізму впливу захисту на збирання доказів, а про його опосередкований характер та залежність від належного розгляду клопотань слідчим, прокурором і слідчим суддею. О. В. Урода справедливо звертає увагу, що така модель за наявності нормативних прогалин може знижувати ефективність доказової діяльності захисника [4, с. 212–219].

Окремого аналізу потребує доступ до матеріалів досудового розслідування. До завершення розслідування стаття 221 КПК України

зобов'язує слідчого, дізнавача або прокурора за клопотанням сторони захисту надати матеріали для ознайомлення, крім матеріалів про застосування заходів безпеки та тих, ознайомлення з якими на цій стадії може зашкодити досудовому розслідуванню. При цьому відмова у наданні загальнодоступного документа, оригінал якого міститься у матеріалах, не допускається [2]. Після завершення досудового розслідування діє механізм відкриття матеріалів іншій стороні, передбачений статтею 290 КПК України. Така диференціація є виправданою, однак практичне значення має те, наскільки мотивовано і пропорційно застосовується виняток про можливу шкоду досудовому розслідуванню.

Найбільш складним різновидом цієї проблеми є доступ захисту до процесуальних документів, що стали правовою підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Для оцінки допустимості результатів НСРД важливе значення має можливість перевірити не лише зміст одержаної інформації, а й законність самої процедури її отримання. У сучасному дослідженні О. В. Уроди обґрунтовано звертається увага на проблему засекречування таких документів та відсутність достатньо чіткої процедури їх розсекречення і відкриття стороні захисту; автор пропонує врегулювати цю процедуру на рівні закону [4, с. 213]. Важливо, однак, розрізняти чинне право та наукову пропозицію: спеціальна нова процедура, яку пропонує автор, станом на 2026 рік не є самостійним законодавчо закріпленим інститутом.

Невід'ємною гарантією реалізації професійних прав адвоката є конфіденційність відносин із клієнтом. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює адвокатську таємницю та спеціальні гарантії професійної діяльності, а КПК України додатково забороняє тимчасовий доступ до листування або інших форм обміну інформацією між захисником і клієнтом у зв'язку з наданням правової допомоги [1; 2]. У контексті досудового розслідування ці положення мають особливе значення, оскільки втручання у конфіденційне спілкування здатне нівелювати саму можливість побудови незалежної стратегії захисту. Тому гарантії адвокатської таємниці слід розглядати не як корпоративний привілей адвоката, а як процесуальну гарантію клієнта.

Додаткового значення зазначені проблеми набули в умовах воєнного стану. Д. О. Анісімов та Є. В. Бардін звертають увагу на ускладнення участі адвоката у досудовому розслідуванні через безпекові обмеження, доступ до клієнтів та організацію процесуальних дій [5, с. 306–311]. Водночас сам правовий режим воєнного стану не скасовує базових засад кримінального провадження і не перетворює тимчасові організаційні обмеження на загальну підставу для звуження процесуальних прав сторони захисту. У кожній конкретній ситуа-

ції має зберігатися можливість ефективної участі адвоката, а відступ від звичайних процедур повинен мати чітку правову підставу.

Сучасна проблема реалізації професійних прав адвоката під час досудового розслідування полягає не у відсутності правового статусу захисника як такого, а у співвідношенні різних за природою процесуальних інструментів сторін та ефективності механізмів, доступних захисту. Перспективними напрямами вдосконалення є: деталізація порядку документування результатів самостійного збирання доказової інформації стороною захисту; забезпечення ефективного використання тимчасового доступу до речей і документів; підвищення стандартів мотивування відмов у клопотаннях сторони захисту; належне відкриття матеріалів, необхідних для перевірки законності НСРД; а також посилення практичних гарантій конфіденційного спілкування адвоката з клієнтом. При цьому реформування не повинно штучно перетворювати адвоката на орган досудового розслідування. Його завданням є незалежний захист клієнта, а ефективність цього захисту має забезпечуватися достатніми, зрозумілими та реально дієвими процесуальними засобами.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 30.09.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 01.10.2026).
3. Тіщенко В. В. Щодо можливостей і засобів адвокатського розслідування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 4. Вип. 84. С. 130–135. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.18.
4. Урода О. В. Окремі проблеми реалізації кримінальних процесуальних гарантій захисника як суб'єкта доказування на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2026. Т. 5. Вип. 93. С. 212–219. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.27.
5. Анісімов Д. О., Бардін Є. В. Проблемні аспекти участі адвоката у досудовому розслідуванні в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3. Вип. 83. С. 306–311. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.47.

Науковий керівник: *кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Волонтирець А. С.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року докорінно вплинуло на всі сфери соціального та політичного життя країни. Правова система держави не стала винятком та мала адаптуватися під умови воєнного стану. Зазнала змін і діяльність інституту адвокатури. Під час здійснення своєї професійної діяльності адвокати мають брати до уваги зміни в умовах реалізації прав і свобод громадян, особливості виконання обов'язків посадовими особами органів державної влади, місцевого самоврядування, специфіку у діяльності підприємств, установ та організацій у зв'язку з оголошенням сигналу повітряної тривоги тощо.

Варто звернути увагу на той факт, що війна істотно розширила коло правових питань, з якими громадяни звертаються до адвокатів. Окрім звичних для мирного часу звернень, переважно пов'язаних із цивільними, сімейними, трудовими та іншими повсякденними правовідносинами, виникла значна кількість нових питань, безпосередньо зумовлених воєнними діями. Зокрема, збільшилася кількість звернень військовослужбовців щодо мобілізації, військового обліку, проходження військово-лікарської комісії, проходження та припинення військової служби, а також реалізації передбачених законодавством соціальних і грошових гарантій. Окрему категорію становлять звернення внутрішньо переміщених осіб, які потребують правової допомоги у питаннях отримання соціальних виплат, житла, відновлення документів та захисту майнових прав. Водночас через ракетні та дронові атаки значно актуалізувалися питання захисту прав громадян, житло та інше майно яких було пошкоджено або знищено внаслідок збройної агресії російської федерації. У таких випадках допомога адвоката може бути необхідною для підтвердження факту завдання шкоди, оформлення відповідних документів, отримання компенсації та захисту порушених майнових прав.

Наразі більшість звернень пов'язані саме з цими питаннями, тому характер адвокатської діяльності змінюється. Більша частина адвокатів розширює спектр своїх послуг, частина докорінно змінює свій напрям. Якщо в мирний час значний обсяг діяльності адвоката був пов'язаний із представництвом клієнтів у цивільних, сімейних, трудових, господарських та інших спорах, то в умовах воєнного стану ад-

вокату доводиться працювати з питаннями, які раніше не мали такого поширення або взагалі не виникали у таких великих обсягах. При цьому особливістю сучасної адвокатської діяльності є те, що одна життєва ситуація може охоплювати одразу декілька галузей права. Наприклад, військовослужбовець, який отримав поранення, може одночасно потребувати допомоги щодо проходження ВЛК, встановлення інвалідності, отримання грошових виплат та соціальних гарантій. Аналогічно внутрішньо переміщена особа, яка втратила житло внаслідок бойових дій, може звертатися до адвоката одночасно з питань підтвердження статусу ВПО, відновлення документів, оформлення права на інше житло та отримання компенсації за знищене майно.

Особливого значення набуває захист прав військовослужбовців. З початком повномасштабної війни кількість осіб, залучених до проходження військової служби, значно зросла, що відповідно збільшило і кількість правових питань у цій сфері. На практиці адвокати допомагають військовослужбовцям оскаржувати рішення військово-лікарських комісій, розбиратися з питаннями мобілізації та військового обліку, отримання грошового забезпечення, додаткових виплат, відпусток, лікування та звільнення з військової служби. Окремим напрямом є захист прав членів сімей військовослужбовців, зокрема у випадках загибелі, зникнення безвісти або перебування військовослужбовця у полоні.

Разом із розширенням спектру надання правничої допомоги, адвокати також зустрічаються із певними проблемами. До того ж, аналіз звітів органів адвокатського самоврядування свідчить про підвищення кількості порушень прав адвокатів за останні роки [1, с. 1117].

Однією з проблем у діяльності адвоката є ускладнення доступу адвоката до клієнта, суду, органів державної влади та необхідних документів через постійні тривоги та ракетні атаки (особливо це стосується територій, які перебувають у зоні бойових дій або тимчасово окуповані). Небезпека для життя та здоров'я, пошкодження інфраструктури, перебої зі зв'язком та електропостачанням можуть ускладнювати проведення консультацій, участь у судових засіданнях та своєчасне подання процесуальних документів.

Частково ця проблема була порушена ще під час пандемії COVID-19, коли адвокатура, як і інші правничі професії, зіткнулася з необхідністю обмеження особистих контактів та переходу до дистанційної взаємодії. Дистанційний формат проведення консультацій, участі у судових засіданнях та обміну документами не є новим явищем для адвокатури (Можна погодитись, що цифрові сервіси полегшують подання документів, прискорюють доступ до судових матеріалів справ та допомагають економити час і кошти [2, с. 306]). Тому з початком повномасштабної війни адвокатура вже була певною мірою

підготовлена до роботи в умовах обмеженого особистого контакту та необхідності здійснення професійної діяльності дистанційно.

Крім того, окремою проблемою є постійна змінена законодавства через його адаптацію до умов воєнного часу. Нормативне регулювання питань мобілізації, військової служби, соціального забезпечення, переміщення громадян та компенсації за пошкоджене або знищене майно регулярно зазнає змін. Як наслідок, адвокат повинен постійно стежити за оновленнями законодавства та судової практики, оскільки застосування застарілих норм може безпосередньо вплинути на можливість захистити права клієнта.

Ще однією проблемою адвокатської діяльності в умовах воєнного стану є збір та оформлення доказів (до прикладу, шляхом опитування людей, що визначено як одне з професійних прав адвоката і яке може проводитися за згодою людини [3]). Ця проблема є складною у справах, коли пошкоджено майно, воєнні злочині, зникнення осіб безвісти, а також подіями, що відбувалися на території, яка знаходиться під окупацією. У таких випадках складно отримати всі потрібні докази звичайним шляхом і адвокату доводиться шукати альтернативні шляхи підтвердження обставин справи. Додатковою проблемою є те, що державні установи, архіви та інші установи в яких зберігаються важливі документи зазнають атак, внаслідок яких знищується більша частина документів.

Таким чином, адвокатура вимушена підлаштовуватися під вимоги часу та нові умови, у яких сьогодні здійснюється правнича діяльність. Воєнний стан змінив не лише характер проблем, з якими люди звертаються до адвоката, а й способи, строки їх вирішення. Адвокату наразі необхідно вміти швидко реагувати на зміни в законодавстві, працювати з електронними ресурсами, шукати альтернативні способи вирішення проблем тощо.

Список використаної літератури

1. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1117–1123. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.167
2. Гнатів О. Б. Цифровізація електронного судочинства: сучасні виклики та реалії в роботі адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6. Ч. 1. С. 303–307. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.44.
3. Як адвокат збирає докази злочинів окупантів.2022. URL: https://www.pravda.com.ua/columns/2022/03/20/7333141/

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Гараба А. О.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Цифрова трансформація суспільства безпосередньо впливає на здійснення адвокатської діяльності. Використання електронного документообігу, Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, відеоконференцзв'язку, хмарних сервісів, електронних баз даних, автоматизованих систем пошуку правової інформації та технологій штучного інтелекту поступово змінює традиційну модель роботи адвоката.

Як зазначає І. Комарницька, поява сучасних нових технологій та інформаційних засобів призвела до значної кількості інновацій в адвокатській діяльності. Серед них вчена виокремдює: 1) електронний обмін даними та електронну документацію; 2) використання популярних соціальних мереж, що може стати корисним у діяльності адвоката для залучення нових клієнтів і для взаємодії із колегами; 3) використання штучного інтелекту з метою аналізу досить великої кількості інформації й підготовки документів тощо [1, с. 244].

Правовою основою цифровізації адвокатської діяльності є низка нормативно-правових актів. Зокрема, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає загальні засади професійної діяльності адвоката, його права, обов'язки та гарантії, однак не містить спеціального регулювання використання штучного інтелекту, хмарних технологій чи автоматизованих систем аналізу правової інформації [2].

Зауважимо, що законодавство про адвокатуру визнає інформацію, що зберігається на електронних носіях, складовою адвокатської таємниці, що має важливе значення для цифрового середовища. Однією з найбільш проблемних сфер залишається забезпечення конфіденційності. Інформація про клієнта може зберігатися не лише на пристроях адвоката, а й у хмарних сховищах, електронній пошті, месенджерах, CRM-системах або на серверах сторонніх постачальників. Це створює додаткові ризики несанкціонованого доступу до даних. Закон України «Про захист персональних даних» спрямований на забезпечення прав людини у зв'язку з обробкою персональних даних [3], однак специфіка адвокатської діяльності потребує врахування додаткових вимог щодо збереження конфіденційної інформації.

Окремої уваги потребує використання генеративного штучного інтелекту. Такі системи можуть створювати помилкові посилання на судові рішення, неіснуючі норми права або недостовірні факти. Тому результати роботи ШІ доцільно розглядати лише як допоміжний інструмент, а остаточна правова оцінка та відповідальність мають залишатися за адвокатом [4, с. 14]. У наукових дослідженнях пропонується визначати допустимі межі використання ШІ у договорі про надання правничої допомоги, зокрема встановлювати відповідні гарантії та розподіл ризиків [5, с. 225]. На нашу думку, доцільним є запровадження поняття «цифрового професійного стандарту адвоката» та розуміти під ним сукупність мінімальних вимог до використання цифрових технологій під час надання правничої допомоги. Такий стандарт міг би включати щонайменше п'ять взаємопов'язаних елементів. Розглянемо їх.

1. Принцип технологічної конфіденційності, відповідно до якого не допускається передача конфіденційної інформації клієнта до цифрових систем, що не забезпечують належного рівня її захисту.

2. Принцип професійної верифікації, відповідно до якого адвокат повинен перевіряти всі правові висновки, документи, посилання та іншу інформацію, отриману за допомогою ШІ.

3. Принцип технологічної прозорості, відповідно до якого буде використовуватися у випадках, коли використання ШІ може істотно вплинути на підготовку правової позиції, клієнт повинен бути проінформований про такий спосіб організації роботи.

4. Принцип людського контролю, відповідно до якого жодне рішення, яке визначає правову позицію у справі або безпосередньо впливає на права клієнта, не повинно передаватися виключно автоматизованій системі.

5. Принцип збереження професійної відповідальності, відповідно до якого використання цифрових технологій не звільняє адвоката від професійної, дисциплінарної або іншої передбаченої законом відповідальності за надання правничої допомоги.

Таким чином, чинне регулювання не формує комплексних професійних вимог щодо використання адвокатами цифрових технологій, з огляду на це пропонуємо також передбачити можливість включення до договору про надання правничої допомоги «цифрового застереження», яке визначатиме допустимість використання автоматизованих систем, межі їх застосування та гарантії конфіденційності. Кінцеві юридично значущі рішення при цьому повинні залишатися за адвокатом. Зауважимо, що європейський підхід демонструє поступовий перехід до ризик-орієнтованого регулювання штучного інтелекту. Регламент ЄС 2024/1689 (AI Act) встановлює гармонізовані правила щодо ШІ та передбачає диференціацію систем залежно від

рівня ризику [6]. Для України, яка продовжує гармонізацію законодавства з правом Європейського Союзу, відповідні підходи можуть бути використані під час розвитку національного регулювання. Водночас схвалення Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку штучного інтелекту свідчить про формування державної політики у цій сфері [7], однак загальні положення не вирішують специфічних проблем професійної правничої діяльності.

Список використаної літератури

1. Комарницька І. І. Цифровізація та інформаційні технології у професійній діяльності адвоката в сучасних умовах. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 6. С. 224–226 URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/316974/307479 (дата звернення: 01.10.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
4. Афанасьєва М. В. Правові та етичні засади використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Сучасна доктрина права.* 2026. № 3(97). С. 13–19. URL: https://humanitarian.com.ua/index.php/juridical/article/view/1220/2098(дата звернення: 01.10.2026).
5. Марценко Н. С. Штучний інтелект у судочинстві та адвокатській практиці: договірні механізми регулювання ризиків і професійної прозорості. *Вісник Маріупольського державного університету.* Серія: Право. 2026. № 31. С. 225–235. URL: https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/585/581 (дата звернення: 01.10.2026).
6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (дата звернення: 01.10.2026).
7. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80 (дата звернення: 01.10.2026).

Науковий керівник: *асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Понурко Тарас Андрійович***

Годованюк К. О.
студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНІ РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності надзвичайна актуальна в умовах цифровізації правосуддя в Україні. Штучний інтелект відкриває широкі перспективи для юридичної діяльності. Використовуючи цей інструмент, юристи можуть підвищити якість своїх послуг, автоматизувати рутинні завдання, прискорити процес обробки справ та пошуку релевантної судової практики. Це вивільняє час для глибшого аналізу складних правових позицій, розробки структурованої аргументації захисту та безпосередньої комунікації з клієнтами.

Попри усі переваги новітніх технологій штучного інтелекту, їх неналежне використання зумовлює появу професійних та правових ризиків. Міністерство цифрової трансформації разом із Міністерством юстиції України у липні 2025 р. розробили «Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників», спрямовані на відповідальне впровадження та використання систем штучного інтелекту серед правників. У рекомендаціях окремо присвячено типології ризиків використання штучного інтелекту у правничій діяльності, які класифіковано на 3 основні категорії: технічні, юридичні та етичні ризики. До технічних ризиків віднесено «галюцинації ШІ», непрозорість алгоритмів та вразливості (зловживання, неконтрольоване навчання на даних). Юридичні ризики охоплюють можливі порушення норм права: захист персональних даних, адвокатську таємницю, комерційну конфіденційність, а також авторські права. Етичні ризики стосуються професійної відповідальності та довіри до правника: сліпа довіра до штучного інтелекту, посилення упереджень, покірливість моделей та автоматичне використання згенерованого тексту без аналізу джерел [1].

Особливого значення набуває проблема достовірності інформації, згенерованої системами штучного інтелекту. Однією з ключових проблем є здатність штучного інтелекту генерувати неіснуючі рішення, норми чи посилання, так звані «галюцинації», які потенційно можуть потрапити до судових рішень. Це несе за собою формування помилкової правової позиції, на яку надалі можуть посилатися інші учасники судового процесу. Національна асоціація адвокатів України у своїй статті звертає увагу на випадок застосування адвокатами систем штучного інтелекту без критичного аналізу та дотримання професій-

них стандартів, що призвело до штрафних санкцій у розмірі $31 тис. на дві юридичні фірми — *K&L Gates* та *Ellis George LLP*. Федеральний суддя Майкл Вілнер під час перевірки встановив, що із 27 посилань, 9 — були помилковим, а 2 — повністю вигаданими. Адвокати під присягою підтвердили використання штучного інтелекту (зокрема *Google Gemini* та *Westlaw Precision* з *CoCounsel*). Накладаючи на фірми фінансові санкції суддя констатував, що жоден компетентний адвокат не повинен передоручати дослідження і написання текстів з використанням штучного інтелекту, бо такий підхід майже призвів до більш небезпечного результату — включення фальшивих відомостей до судового рішення [2].

В українській практиці вже з'явилися прецеденти щодо неналежного використання штучного інтелекту адвокатами. У справі № 240/14153/24 в ухвалі Касаційного адміністративного суду від 15 січня 2026 року, було встановлено, що всі перераховані судові рішення Великої Палати Верховного Суду та Верховного Суду не існує в реальності. Верховний Суд констатував, що подання до Суду процесуальних документів, згенерованих штучним інтелектом, за відсутності фахової перевірки, свідчить про неналежне виконання професійних обов'язків і недобросовісне користування учасником справи процесуальними правами, що може бути кваліфіковано як вияв неповаги до Суду. Також Верховний Суд звертає увагу на тому, що використання штучного інтелекту для підготовки процесуальних документів саме по собі не заборонено. Проте відповідальність за достовірність інформації, викладеної у процесуальних документах, покладається виключно на учасника справи. У постанові Суд відмовив у відкритті касаційного провадження, у зв'язку з тим, що касаційна скарга не містить належного обґрунтування виключних підстав для касаційного оскарження рішення [3].

Великою проблемою постає конфіденційність клієнта та безпека даних, оскільки адвокат працює з великою кількістю конфіденційних даних клієнта, які є предметом адвокатської таємниці. Статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом поширюється обов'язок зберігати адвокатську таємницю, та особи, які винні в доступі сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошенні, несуть відповідальність згідно з чинного законодавства [4]. Виходячи з цього використання ненадійних платформ штучного інтелекту створює додатковий ризик, оскільки завантаження до таких систем матеріалів справи або конфіденційних даних клієнта, може спричинити ненавмисне розголошення конфіденційної інформації та доступу до неї сторонніх осіб.

Адвокат Я. Анохіна у своїй статті *«Галюцинації з наслідками: етичні аспекти використання AI в роботі юриста»,* наголошує, що у правничій сфері визначальною є довіра клієнта або іншого учасника правовідносин до самого процесу правничої діяльності. Юрист зобов'язаний забезпечити належну відкритість щодо аспектів виконання доручення, зокрема тих, що можуть впливати на права та інтереси особи, рівень захисту інформації та якість результату [5].

Адвокатська діяльність має комунікативний та психологічний аспекти, які забезпечують належну взаємодію з клієнтом. Штучний інтелект функціонує інакше: на основі певних установок, правил та алгоритмів, за межі яких він вийти не може. Адвокат повинен не лише аналізувати надану клієнтом інформацію, а й враховувати його психічно-емоційний стан, законні інтереси клієнта та розуміння психологічного контексту ситуації. Перекладання цих обов'язків на системи штучного інтелекту насьогодні не вважається за можливе, бо ці знання першочергово формуються на основі професійного досвіду юриста.

У контексті використання штучного інтелекту зумовлює необхідність професійного контролю саме за адвокатом. До відповідальності за прийняття помилкових професійних рішень притягається саме адвокат, який використовує штучний інтелект у своїй діяльності. Штучний інтелект не виступає суб'єктом права і не може нести юридичну відповідальність за наслідки власних результатів, відповідно до ст. 2 Цивільного кодексу України [6].

Особливої уваги в контексті української правозастосовної практики заслуговує позиція Верховного Суду у справі № 925/200/22 Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року [7]. Верховний Суд дійшов до висновку, що штучний інтелект «ChatGPT» не визнається як джерело достовірної науково доведеної інформації, на противагу висновкам, що були зроблені судом в судовому рішенні. У такий спосіб неналежного використання штучного інтелекту заявник поставив під сумнів суддівський розсуд та судове тлумачення цього питання у рішенні, що набуло статусу остаточного, чим знехтував авторитет судової влади. Для кращого забезпечення незалежності та неупередженості судової влади Консультативна рада європейських суддів вважає, що необхідна чітка правова та етична основа для розроблення та використання технологій судовими органами.

На теперішній час використання штучного інтелекту суддями врегульовано у статті 16 Кодексу суддівської етики [8], водночас ні в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], ні в Правилах адвокатської етики [9] аналогічні питання поки що свого закріплення не знайшли.

У червні 2025 року Національною асоціацією адвокатів України та Міжнародною асоціацією етики та доброчесності штучного інтелекту був підписаний Меморандум про взаєморозуміння, в якому закріплюються наміри сторін співпрацювати з метою формування глобальних стандартів етичного застосування штучного інтелекту адвокатами та набуття ними знань щодо етики використання штучного інтелекту, однак сам по собі не містить якихось прикладних положень, якими можна було б керуватися при застосуванні систем штучного інтелекту [10]. Отже, вважаємо за необхідне висловити пропозицію доповнення Правил адвокатської етики положенням такого змісту: «Використання адвокатом технологій штучного інтелекту є допустимим, якщо це не стосується оцінки доказів, формування правової позиції у справі та не порушує вимог законодавства, насамперед щодо дотримання принципу конфіденційності та збереження адвокатської таємниці».

Підсумовуючи, можемо дійти до висновку, що штучний інтелект відкриває широкі перспективи для правової діяльності. Проте його застосування має здійснюватися з урахуванням певних правових, етичних та професійних стандартів. Повне делегування професійних обов'язків адвокатом на штучний інтелект є недопустимим, оскільки відповідальність за неналежне використання відповідних технологій покладається саме на юриста. Слід також враховувати той факт, що в Україні немає комплексного законодавчого регулювання використання штучного інтелекту у професійній діяльності, що створює додаткові правові ризики та зумовлює необхідність подальшого нормативно-правового врегулювання. Ми вважаємо, що штучний інтелект дійсно може стати потужним помічником адвоката, але його використання має відбуватися лише під належним професійним контролем.

Список використаної літератури

1. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників. 2025. 71 с. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf
2. Адвокатів, які бездумно використовували ШІ, оштрафували у США — Національна асоціація адвокатів України. URL: https://unba.org.ua/news/10277-advokativ-yaki-bezdumno-zastosuvali-shi-
3. Ухвала Касаційного адміністративного суду від 15 січня 2026 року у справі № 240/14153/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/133336040
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 10.09.2025 р. № 5076-17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
5. Анохіна Я. Галюцинації з наслідками: етичні аспекти використання AI в роботі юриста. *Вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/publications/11473-galyucinacii-z-naslidkami-etichni-aspekti-vikoristannya-ai-v-roboti-yurista.html

6. Цивільний кодекс України від 05.08.2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
7. Ухвала Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 8 лютого 2024 року у справі № 925/200/22. URL: https://zakononline.ua/court-decisions/show/116984639
8. Кодекс суддівської етики: затв. рішенням XX чергового з'їзду суддів України від 18 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text
9. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
10. Рудь Г. Штучний інтелект в адвокатській діяльності: креатив чи неповага до суду? URL: https://vkp.ua/publication/shtuchniy-intelekt-v-advokatskiy-diyalnosti-kreativ-chi-nepovaga-do-sudu

Науковий керівник**: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Свида Олексій Георгійович

Гольцман Б. О.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану захист прав військовослужбовців та членів їхніх сімей став одним із найбільш практично складних напрямів адвокатської діяльності. Військова служба передбачає спеціальний правовий режим, службову підпорядкованість, обмеження доступу до окремих відомостей та значну роль внутрішніх процедур військового управління. Водночас ці особливості не скасовують права особи на професійну правничу допомогу. Стаття 59 Конституції України гарантує зазначене право кожному, а стаття 64 відносить його до прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Тому ключове завдання адвоката полягає у забезпеченні реальної можливості військовослужбовця використовувати передбачені законом засоби захисту, не підміняючи при цьому командування, медичні органи чи інші уповноважені інституції.

Правові форми роботи адвоката визначаються, насамперед, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закону). Статті 19 і 20 Закону передбачають надання консультацій,

складення заяв, скарг і процесуальних документів, представництво, захист у кримінальному провадженні, збирання відомостей і доказів, а також звернення з адвокатськими запитами [2]. У справах військовослужбовців ці повноваження реалізуються під час оскарження рішень і бездіяльності органів військового управління, спорів щодо проходження та звільнення зі служби, грошового і соціального забезпечення, лікування, дисциплінарних процедур, а також у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень. Водночас участь адвоката у кримінальному провадженні має описуватися саме як захист або представництво відповідно до процесуального статусу особи, а не як загальна «присутність» у будь-яких діях державних органів.

Особливої уваги потребує збирання інформації та документів. Адвокатський запит є одним із ключових інструментів отримання відомостей, необхідних для надання правничої допомоги. Водночас сам факт воєнного стану не скасовує статтю 24 Закону і не створює загальної підстави для ігнорування належно оформленого запиту. Разом з тим адресат не зобов'язаний надавати інформацію та документи з обмеженим доступом, а тому відмова повинна оцінюватися не формально, а з урахуванням правового режиму конкретних відомостей [2]. Н. М. Павлюк звертає увагу, що під час воєнного стану реалізація права на запит ускладнюється через обмеження доступу до частини реєстрів, спеціальний режим роботи окремих об'єктів, контроль за поширенням інформації та затримки в опрацюванні запитів [3, с. 277–282]. Отже, професійна ефективність адвоката залежить від точності формулювання запиту, правильного визначення адресата та обґрунтування необхідності конкретної інформації для захисту клієнта.

Іншим практичним викликом є комунікація з клієнтом, який перебуває у військовій частині або виконує завдання в районі з особливим режимом доступу. Закон про адвокатуру не встановлює універсального правила, за яким посвідчення адвоката та ордер автоматично надають право безперешкодно потрапити на будь-який військовий об'єкт. Порядок допуску залежить від режиму конкретної території, вимог безпеки та характеру правовідносин. Саме тому пропозиція законодавчо закріпити абсолютний спрощений доступ адвоката до всіх військових частин була б надмірною. Більш обґрунтованим є встановлення прозорих процедур комунікації та зустрічей із клієнтом, за яких режимні обмеження поєднувалися б із реальною можливістю отримати правничу допомогу і конфіденційно спілкуватися з адвокатом.

Важливим елементом доступності правничої допомоги під час війни стала практика Pro bono. Рішення Ради адвокатів України № 118

від 23 квітня 2016 року підтверджує можливість надання адвокатом, адвокатським бюро або об'єднанням правничої допомоги добровільно і безоплатно на підставі договору, в якому зазначається відсутність гонорару або його розмір 0,00 грн [4]. Водночас безоплатність не слід тлумачити як обов'язкову відмову від будь-якого відшкодування фактичних витрат: у цьому ж роз'ясненні РАУ прямо зазначено, що оплата фактичних видатків, пов'язаних із виконанням доручення, не є гонораром і не змінює безоплатного характеру правничої допомоги [4]. Таке уточнення є принциповим для коректного розуміння моделі Pro bono та її відмежування від безоплатної правничої допомоги, що фінансується державою.

Після початку повномасштабної агресії інституційна підтримка такого напряму була посилена органами адвокатського самоврядування. При НААУ діє Центр надання методичної допомоги та координації волонтерського руху адвокатів з правового захисту військовослужбовців, створений розпорядженням Голови НААУ, РАУ № 60 від 28 квітня 2022 року [5]. До його завдань належать інформаційна та методична підтримка адвокатів, які надають допомогу військовослужбовцям Pro bono, координація комунікації із Збройними Силами України, проведення навчальних заходів і підготовка практичних матеріалів [5]. Це свідчить, що захист військовослужбовців у сучасних умовах розвивається не лише як індивідуальна адвокатська практика, а й як окремий напрям професійної самоорганізації адвокатури.

Водночас розвиток волонтерських і цифрових механізмів не повинен підміняти загальні гарантії адвокатської діяльності. Електронний документообіг може скорочувати строки комунікації, полегшувати фіксацію відправлення звернень та зменшувати ризик втрати документів. Проте використання Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи як універсальної платформи для обміну між адвокатами та Міністерством оборони України не відповідає її функціональному призначенню, оскільки ЄСІТС створена передусім для забезпечення функціонування судочинства. Перспективнішим напрямом є розвиток спеціалізованих захищених електронних каналів взаємодії, які дозволяли б подавати звернення, відстежувати їх реєстрацію та отримувати відповіді без змішування судової і військово-адміністративної інфраструктури.

Окремого коригування потребує питання відповідальності за ненадання відповіді на адвокатський запит. Стаття 24 Закону передбачає відповідальність за неправомірну відмову, несвоєчасне або неповне надання інформації, однак не кожна відмова є порушенням, зокрема коли запитувані відомості мають обмежений доступ [2]. У зв'язку з цим ефективним напрямом удосконалення є не механічне посилення санкцій, а забезпечення однакового застосування критеріїв обмежен-

ня доступу, належного мотивування відмови та реальної можливості швидко перевірити її правомірність. Для адвоката це означає необхідність чітко відокремлювати випадки законного обмеження інформації від ситуацій, коли режим воєнного стану використовується як формальне пояснення без належної правової підстави.

Адвокатська діяльність із захисту військовослужбовців в умовах воєнного стану має розглядатися як комплексний напрям, у якому поєднуються класичні професійні засоби захисту з новими організаційними викликами. Найбільш актуальними є забезпечення доступу до необхідної інформації, належна комунікація з клієнтом у режимних умовах, розвиток Pro bono практики, методична підтримка адвокатів та цифровізація взаємодії з військовими органами. При цьому вдосконалення відповідних механізмів має відбуватися без створення необмежених привілеїв для адвоката і без ігнорування законних вимог безпеки. Оптимальна модель полягає у забезпеченні передбачуваних процедур, за яких режим воєнного стану не перетворюється на формальну перешкоду для реалізації конституційного права військовослужбовця на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
3. Павлюк Н. М. Реалізація права адвоката на запит в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2026. Т. 5. Вип. 93. С. 277–282. DOI: 10.24144/2307-3322.2026.93.5.35.
4. Про затвердження роз'яснення щодо можливості надання адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням) правової допомоги безоплатно (Pro bono) : рішення Ради адвокатів України від 23.04.2016 № 118. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2016-04-23-r-shennya-rau-118_5735a1d5d7a7a.pdf.
5. Центр надання методичної допомоги та координації волонтерського руху адвокатів з правового захисту військовослужбовців при Національній асоціації адвокатів України. НААУ. URL: https://unba.org.ua/centr-nadannya-metodichnoi-dopomogi-ta-koordinacii-volonters-kogo-ruhu-advokativ-z-pravovogo-zahistu-vijs-kovosluzhbovciv-pri-nacional-noi-asociacii-advokativ-ukraini.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Гура О. В.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ

Конфлікт інтересів належить до найбільш складних правових та етичних проблем адвокатської діяльності, оскільки безпосередньо пов'язаний з незалежністю адвоката, довірою клієнта та належним виконанням професійних обов'язків. Частина перша статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон № 5076-VI) відносить уникнення конфлікту інтересів до основних принципів адвокатської діяльності [1]. Наявність невиявленого або неналежно врегульованого конфлікту може впливати на об'єктивність професійного рішення адвоката, створювати ризик використання конфіденційної інформації всупереч інтересам клієнта та стати підставою для дисциплінарної оцінки його поведінки. Саме тому сучасна проблема полягає не лише у нормативному закріпленні відповідних заборон, а й у побудові ефективного механізму своєчасного виявлення конфлікту до прийняття доручення та під час його виконання.

Законодавче визначення конфлікту інтересів міститься у пункті 8 частини першої статті 1 Закону № 5076-VI: це суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, яка може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення дій під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Водночас Правила адвокатської етики конкретизують цей принцип і поширюють його практичне застосування на ситуації одночасного представництва декількох клієнтів із взаємно суперечливими або потенційно суперечливими інтересами, використання конфіденційної інформації, отриманої від іншого клієнта, а також суперечність між інтересами клієнта і власними інтересами адвоката [2].

Особливої уваги потребує правильне застосування статті 28 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». У первинному сприйнятті її нерідко помилково називають переліком підстав для припинення договору. Насправді стаття 28 має назву «Підстави для відмови в укладенні договору про надання правничої допомоги» та одночасно встановлює випадки, коли адвокат зобов'язаний відмовитися від виконання вже укладеного договору. До таких ситуацій належать, зокрема, можливий конфлікт між інтересами клієнта та адвоката, його сім'ї, близьких родичів, адвокатського бюро чи об'єднання, а

також надання правничої допомоги іншій особі, інтереси якої можуть суперечити інтересам нового клієнта [1]. Загальні правила припинення та розірвання договору містяться вже у статті 29 Закону. Це розмежування має практичне значення для правильного визначення дій адвоката після виявлення конфлікту.

Стаття 9 Правил адвокатської етики передбачає, що адвокат без письмового погодження відповідних клієнтів не може одночасно представляти або захищати осіб, інтереси яких є взаємно суперечливими або вірогідно можуть стати суперечливими. Аналогічна вимога діє у разі, коли адвокат отримав від попереднього чи іншого клієнта конфіденційну інформацію, пов'язану з інтересами нового клієнта, а також коли інтереси клієнта суперечать власним інтересам адвоката. Якщо конфлікт виникає вже під час виконання договору і необхідного письмового погодження немає, договір має бути розірваний відповідно до Правил [2]. Водночас письмова згода клієнтів не повинна сприйматися як універсальний спосіб усунення будь-якого конфлікту. У сучасній науковій літературі обґрунтовано, що подальше представництво можливе лише тоді, коли згода є добровільною та усвідомленою, відсутні процесуальні заборони, а сам адвокат реально здатний зберігати незалежність і не допустити заподіяння шкоди інтересам жодного з клієнтів [3, с. 180–185].

Практична складність полягає в тому, що конфлікт інтересів не завжди є очевидним на момент першого звернення. Він може проявитися після зміни процесуального статусу особи, появи нових учасників справи, об'єднання проваджень, зміни складу власників юридичної особи, встановлення споріднених чи корпоративних зв'язків або отримання нової конфіденційної інформації. Рішення Ради адвокатів України № 120 від 15 листопада 2019 року, прийняте щодо надання допомоги клієнтам з різним процесуальним статусом у кримінальних провадженнях, показує, що сама різниця процесуальних статусів ще не дає автоматичної відповіді на питання про конфлікт. Адвокат повинен перевірити фактичне співвідношення інтересів клієнтів, можливий вплив отриманої раніше інформації та відповідність майбутнього представництва Закону, Правилам адвокатської етики і процесуальному законодавству [4].

Саме тому виявлення конфлікту інтересів має бути не одноразовою перевіркою перед укладенням договору, а безперервним професійним процесом. Закон покладає на адвоката обов'язок невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів [1]. У практичних рекомендаціях Вищої школи адвокатури НААУ також наголошується, що контроль має здійснюватися на стадії прийняття доручення, у процесі його виконання і навіть після завершення відносин з клієнтом, оскільки обов'язки щодо конфіденційності та

уникнення конфлікту інтересів продовжують діяти [5]. Отже, доцільною є повторна перевірка при появі нових учасників, зміні предмета доручення, переході справи в іншу процесуальну форму або виникненні обставин, здатних вплинути на незалежність адвоката.

Для адвокатських бюро та об'єднань ефективним інструментом може бути внутрішня система conflict check — перевірка потенційного клієнта, пов'язаних осіб, контрагентів та ключових учасників справи за внутрішнім переліком уже наявних і попередніх доручень. Проте така система сама повинна відповідати принципу конфіденційності. Внутрішня база не повинна перетворюватися на невиправдане поширення адвокатської таємниці між працівниками. Доцільно застосовувати принцип мінімально необхідного обсягу даних, розмежування доступу, фіксацію підстав перевірки та захист інформації від несанкціонованого використання. Цифровізація здатна полегшити виявлення збігів між особами та справами, але остаточна юридична оцінка конфлікту має залишатися за адвокатом, оскільки алгоритм не може повноцінно оцінити характер інтересів, зміст отриманої конфіденційної інформації та ризик для незалежності професійного рішення.

Окремою проблемою є якість письмової згоди клієнта на продовження представництва за умов потенційного або допустимого конфлікту. Формальна фраза у договорі про «згоду на всі можливі конфлікти» не забезпечує належного усвідомлення клієнтом ризиків. До отримання згоди адвокат повинен у межах, сумісних із обов'язком конфіденційності перед іншими особами, пояснити характер суперечності, можливі наслідки для незалежності представництва та доступні альтернативи. Така згода має стосуватися конкретної ситуації, бути добровільною та письмовою. Якщо ж адвокат доходить висновку, що навіть за наявності згоди не зможе забезпечити належне й незалежне представництво кожного клієнта, він повинен відмовитися від прийняття доручення або припинити його виконання [4].

Таким чином, чинне українське законодавство містить достатню нормативну основу для уникнення конфлікту інтересів, однак найбільш складними залишаються питання раннього виявлення, оцінки потенційного конфлікту та організаційного забезпечення постійної перевірки. Ефективна модель запобігання повинна поєднувати первинний conflict check, повторну оцінку на ключових етапах виконання доручення, документування результатів перевірки, захист адвокатської таємниці та отримання поінформованої письмової згоди лише у тих випадках, коли це допускається законом і професійними стандартами. Такий підхід дозволяє розглядати принцип уникнення конфлікту інтересів не як формальну заборону, а як постійний етичний і організаційний обов'язок адвоката, спрямований на збереження незалежності, довіри клієнта та авторитету адвокатури.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
3. Заборовський В. В., Манзюк В. В. Деякі способи уникнення конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Вип. 1. Ч. 3. С. 180–185. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.27.
4. Про затвердження роз'яснення щодо наявності конфлікту інтересів при наданні правової допомоги клієнтам з різним процесуальним статусом у кримінальних провадженнях: рішення Ради адвокатів України від 15.11.2019 № 120. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2019-11-15-r-shennya-rau-120_5def734362b20.pdf.
5. Лучковський В. Як адвокату запобігти конфлікту інтересів та як діяти у разі його виникнення? Вища школа адвокатури НААУ. 02.01.2024. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/luchkovskyj-valentyn/articles/iak-advokatu-zapobigti-konfliktu-interesiv-ta-iak-diiati-u-razi-iogo-viniknennia.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Джигирей В. В.
студентка 2-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ РИЗИКИ

Цифровізація істотно змінює організацію адвокатської діяльності, способи пошуку правової інформації, комунікацію з клієнтом та підготовку юридичних документів. Електронні судові сервіси, цифровий документообіг, віддалені консультації, автоматизовані системи пошуку та генеративний штучний інтелект поступово перетворюються на звичні інструменти професійної практики. Водночас технологічна модернізація не змінює правової природи адвокатської діяльності: відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську ді-

яльність» вона здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1]. Отже, цифровий інструмент може змінювати спосіб виконання професійного завдання, але не переносить професійну відповідальність адвоката на програмне забезпечення або алгоритм.

У науковій літературі цифровізація адвокатської діяльності пов'язується з автоматизацією документообігу, прискоренням стандартних операцій, використанням електронних ресурсів та спрощенням роботи з великими масивами даних [2, с. 207–211]. Однак у сучасних умовах необхідно розмежовувати загальну цифровізацію та використання генеративного штучного інтелекту. Електронний документообіг або пошук у правовій базі переважно працює з уже наявними даними за визначеними правилами, тоді як генеративна модель формує новий текст на основі статистичних закономірностей. Саме тому зовні переконлива відповідь ШІ не є гарантією її юридичної правильності, актуальності або існування наведених джерел. Для адвоката це принципово важливо, оскільки помилка в нормі права, реквізитах судового рішення або фактичних даних може безпосередньо вплинути на правову позицію клієнта.

Практичний потенціал генеративного ШІ в адвокатській діяльності є значним. Він може використовуватися для попереднього структурування великого масиву документів, узагальнення матеріалів, формування переліку питань для додаткового дослідження, підготовки чернеток договорів, заяв, скарг та інших документів, а також для порівняння аргументів або пошуку можливих напрямів правового аналізу. Водночас сформований моделлю текст не повинен сприйматися як завершений професійний продукт. Рада адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) у Guide on the Use of Generative AI by Lawyers від 2 жовтня 2025 року наголошує, що адвокат залишається відповідальним за юридичну консультацію та документи, підготовлені із застосуванням GenAI, а отриманий результат має перевірятися на точність, достовірність посилань і відповідність праву [3]. Такий підхід відповідає самій сутності адвокатської професії: технологія може допомагати у формуванні матеріалу, але остаточне професійне судження належить адвокату.

Одним із ключових ризиків є так звані «галюцинації» генеративних моделей — створення неправдивих відомостей, вигаданих судових рішень, неіснуючих нормативних положень або переконливе викладення помилкового змісту правової норми. Тому адвокат не може посилатися на відповідь ШІ як на самодостатнє джерело права чи доказ. Перевірка повинна здійснюватися за офіційними джерелами: законодавством на порталі Верховної Ради України, Єдиним державним реєстром судових рішень, офіційними ресурсами судової влади,

органів адвокатського самоврядування та іншими належними правовими базами. Особливої уваги потребують дати редакцій нормативних актів, юрисдикція та інстанція суду, релевантність правової позиції і фактична подібність справ. Отже, використання ШІ фактично підвищує, а не знижує вимоги до професійної перевірки інформації.

Не менш важливою є проблема конфіденційності. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить до адвокатської таємниці, зокрема, інформацію про клієнта, питання, з яких він звертався, зміст консультацій, складені адвокатом документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, отримані під час адвокатської діяльності [1]. Правила адвокатської етики визначають конфіденційність необхідною передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом [4]. Тому введення фактичних обставин справи, персональних даних, документів клієнта або фрагментів адвокатського досьє до зовнішньої системи ШІ не є нейтральною технічною дією. Перед використанням такого сервісу адвокат повинен розуміти, як обробляються введені дані, де вони зберігаються, чи можуть використовуватися для навчання моделі та чи має третя сторона доступ до них. CCBE окремо пов'язує використання GenAI з обов'язком збереження професійної таємниці та захисту даних [3].

Окремого аналізу потребує прозорість використання ШІ у судовому провадженні. У матеріалах Вищої школи адвокатури НААУ наводиться ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 23 грудня 2024 року у справі № 187/2240/24 як приклад позиції, за якою про використання ШІ для складання процесуального документа слід повідомити суд [5]. Водночас це рішення конкретного суду не встановлює універсального процесуального обов'язку для всіх адвокатів і всіх видів судочинства. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правила адвокатської етики такого загального правила не містять [1; 4]. Тому цей приклад свідчить радше про формування практики та дискусії щодо прозорості використання ШІ.

Проблема відповідальності є центральною для визначення меж застосування ШІ. Адвокат не може виправдовувати юридичну помилку тим, що її допустила програма, оскільки саме він обирає інструмент, формує запит, використовує отриманий результат та подає його клієнту, суду або іншому адресату. Професійна відповідальність охоплює перевірку фактів, правових норм, реквізитів документів, логіки аргументації та відповідності обраного способу захисту інтересам клієнта. Відтак GenAI слід розглядати як інструмент під контролем адвоката, а не як автономного «співавтора», який перебирає на себе функцію юридичного радника. У 2026 році ця логіка вже простежується і в українській професійній дискусії: неконтрольоване використання

ШІ пов'язується не з появою окремого дисциплінарного проступку, а з ризиком порушення вже чинних обов'язків адвоката щодо компетентності, добросовісності, конфіденційності та чесності.

Штучний інтелект змінює й організацію адвокатської праці. Автоматизація сортування матеріалів, підготовки проектів документів і технічних узагальнень може вивільняти час для формування стратегії, оцінки доказів, переговорів та комунікації з клієнтом. Однак швидкість генерування тексту вимагає чіткої процедури перевірки. Для адвокатського бюро чи об'єднання доцільними є внутрішні правила використання ШІ: перелік допустимих сервісів, категорії даних, які не можна завантажувати, порядок верифікації результатів та визначення відповідальної особи за фінальний документ. Такий підхід узгоджується з рекомендаціями CCBE [5].

Таким чином, вплив штучного інтелекту та цифрових технологій на адвокатську діяльність має подвійний характер. З одного боку, вони здатні підвищувати швидкість оброблення інформації, спрощувати документообіг, допомагати у підготовці чернеток та систематизації великих масивів матеріалів. З іншого боку, їх використання породжує ризики недостовірності, розголошення адвокатської таємниці, некритичного покладання на алгоритмічний результат і розмивання персональної професійної відповідальності. На нашу думку, належна модель використання ШІ в адвокатурі повинна ґрунтуватися на п'яти взаємопов'язаних вимогах: збереженні людського професійного контролю; обов'язковій перевірці юридично значущої інформації; мінімізації та захисті конфіденційних даних; прозорості у випадках, коли її прямо вимагає закон, суд або характер конкретної процесуальної ситуації; постійному підвищенні цифрової компетентності адвоката. За таких умов штучний інтелект може бути ефективним допоміжним інструментом, не підміняючи професійну незалежність, етику та відповідальність адвоката.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 01.10.2026).
2. Филипюк О. В. Цифровізація адвокатської діяльності: адміністративно-правовий аспект. *Правова доктрина, правоутворення та правозастосування: проблеми зв'язку та шляхи розвитку* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 2024. С. 207–211. DOI: https://doi.org/10.71404/PPSS. 2024.2.56.
3. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). CCBE Guide on the Use of Generative AI by Lawyers. 2 October 2025. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_

recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (date of access: 03.09.2026).
4. Правила адвокатської етики: затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 29.09.2026).
5. Вища школа адвокатури НААУ. Штучний інтелект: практичні та етичні питання у роботі юриста. 19.05.2025. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/ortynska-mariya/articles/stucnii-intelekt-prakticni-ta-eticni-pitannia-u-roboti-iurista (дата звернення: 01.10.2026).

Науковий керівник: *кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Дудник В. Ю.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДШКОДУВАННЯ ВИТРАТ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ: ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ ЇХ РОЗМІРУ

Право особи на професійну правничу допомогу є однією з конституційних гарантій реалізації права на судовий захист. Водночас у контексті відшкодування відповідних витрат необхідно розмежовувати факт надання професійної правничої допомоги, розмір гонорару, погоджений між адвокатом і клієнтом, та суму витрат, яка за результатами розгляду справи може бути покладена судом на іншу сторону. Сам факт укладення договору про надання правничої допомоги та визначення в ньому певного розміру гонорару ще не означає автоматичного стягнення цієї суми з іншого учасника справи. Для її розподілу необхідно підтвердити факт і обсяг наданої допомоги, вартість відповідних послуг, їх зв'язок із розглядом конкретної справи, а також відповідність заявленої до відшкодування суми встановленим законом критеріям співмірності. Саме тому на практиці виникає проблема належного доказування понесення правничих витрат та обґрунтованості їх розміру.

В юридичній літературі витрати на професійну правничу допомогу трактуються як складова судових витрат, безпосередньо пов'язана з розглядом справи. Ці витрати охоплюють оплату таких послуг адвоката, як надання консультацій, підготовку процесуальних докумен-

тів, збирання доказів, представництво та захист інтересів особи в суді тощо [1, с. 76].

Правове регулювання відшкодування витрат на професійну правничу допомогу залежить від виду судочинства. У цивільному процесі основне значення мають статті 133, 137 та 141 ЦПК України. Відповідно до ч. 2–4 ст. 137 ЦПК України розмір витрат визначається умовами договору та доказами щодо обсягу і вартості наданої допомоги; для їх розподілу подається детальний опис робіт, а заявлена сума оцінюється за критеріями співмірності з урахуванням складності справи, витраченого часу, обсягу послуг, ціни позову та значення справи для сторони [2]. Аналогічні правила закріплено в ч. 2–4 ст. 126 ГПК України [3].

Відповідно до ч. 8 ст. 141 ЦПК України докази, що підтверджують розмір витрат на професійну правничу допомогу, подаються до закінчення судових дебатів або протягом п'яти днів після ухвалення рішення суду за умови, що до закінчення дебатів сторона зробила про це відповідну заяву [2]. На цю процесуальну вимогу також звертають увагу О. І. Угриновська та В. Р. Січка [4, с. 103].

Особливе значення для доказування має розмежування факту понесення витрат та обґрунтованості їх розміру. Договір про надання правничої допомоги підтверджує відносини між клієнтом і адвокатом, однак не завжди є достатнім доказом фактичного обсягу виконаної роботи. Відповідно до ст. 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» порядок обчислення та сплати гонорару визначається договором, а його розмір має враховувати складність справи, кваліфікацію і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини, бути розумним і співвідноситися з витраченим адвокатом часом [5].

Важливим доказом при визначенні витрат на професійну правничу допомогу є детальний опис виконаних робіт, який має бути достатнім для встановлення їх характеру, обсягу, зв'язку з конкретною судовою справою та вартості. При цьому ступінь деталізації залежить від умов договору та має відповідати функціональному призначенню такого опису, тобто забезпечувати можливість визначення розміру витрат для їх розподілу між сторонами. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21 зазначила, що у разі встановлення фіксованого розміру гонорару відсутність у детальному описі відомостей про витрачений адвокатом час сама по собі не перешкоджає визначенню розміру витрат. Натомість за погодинної форми оплати кількість витраченого часу безпосередньо впливає на розмір гонорару, а тому має значення для його обґрунтування [6].

Важливим процесуальним моментом є розмежування зменшення витрат на професійну правничу допомогу та їх розподілу між сторо-

нами. За ч. 5–6 ст. 137 ЦПК України та ч. 5–6 ст. 126 ГПК України зменшення витрат за критерієм неспівмірності здійснюється за клопотанням іншої сторони, на яку покладено обов'язок доведення неспівмірності заявленої суми [2; 3]. Розподіл судових витрат є окремим етапом і здійснюється з урахуванням критеріїв, передбачених ч. 3 ст. 141 ЦПК України та ч. 5 ст. 129 ГПК України [2; 3]. Таке розмежування підтверджено у постанові Верховного Суду від 18.09.2025 у справі № 922/82/20 [7]. Водночас сторона, яка заявляє витрати до відшкодування, має підтвердити їх склад, обсяг, вартість та зв'язок із розглядом справи. Сам факт надання документів про оплату правничої допомоги не є безумовною підставою для відшкодування всієї заявленої суми. У постанові Верховного Суду від 27.01.2025 у справі № 910/14503/23 зазначено, що відповідна сума має бути доведена, документально обґрунтована та відповідати критерію розумної необхідності з урахуванням конкретних обставин справи [8].

Крім того, важливою проблемою є визначення того, які саме документи можуть підтверджувати розмір витрат. У постанові від 26.02.2020 у справі № 127/21552/17 Верховний Суд наголосив, що склад і розмір витрат, пов'язаних із наданням правничої допомоги, належать до предмета доказування та мають бути документально підтверджені [9]. Водночас відповідно до ч. 2 ст. 137 ЦПК України для цілей розподілу враховується вартість правничої допомоги, яка сплачена або підлягає сплаті відповідною стороною або третьою особою [2]. Аналогічний підхід у господарському судочинстві сформульовано Об'єднаною палатою Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду у постанові від 03.10.2019 у справі № 922/445/19 [10].

Практичного значення у проблематиці відшкодування витрат на професійну правничу допомогу набуває питання компенсації так званого «гонорару успіху» адвоката. Під цим поняттям розуміють погоджену між адвокатом і клієнтом умову, відповідно до якої розмір винагороди залежить від досягнення визначеного результату судового розгляду та може встановлюватися, зокрема, як певний відсоток від суми, присудженої на користь клієнта [11, с. 91]. Об'єднана палата КГС ВС в постанові від 03.10.2019 у справі № 922/445/19 виходить з того, що витрати на професійну правничу допомогу розподіляються незалежно від того, чи їх уже фактично сплачено, чи вони лише підлягають сплаті за договором [10]. Велика Палата Верховного Суду в постанові від 12.05.2020 у справі № 904/4507/18 щодо «гонорару успіху» наголосила, що домовленість адвоката з клієнтом не є обов'язковою для суду при розподілі судових витрат [12]. Отже, сама така домовленість не означає автоматичного покладення всієї погодженої суми на іншу сторону: суд оцінює підтвердження витрат, їх зв'язок зі справою, розмір та обґрунтованість за встановленими законом критеріями.

Таким чином, проблема доказування розміру витрат на професійну правничу допомогу полягає у доведенні обґрунтованості саме тієї суми, яка заявляється до відшкодування іншою стороною. Для цього необхідно підтвердити фактичний обсяг і характер наданої правничої допомоги, її зв'язок із конкретною справою, вартість відповідних послуг та відповідність заявленої суми критеріям співмірності, розумності й необхідності. Особливість доказування також залежить від способу визначення гонорару: за фіксованої форми ключове значення має підтвердження обсягу та вартості передбачених договором послуг, тоді як за погодинної оплати додаткового обґрунтування потребує витрачений час. При цьому договірний розмір гонорару, у тому числі «гонорару успіху», не є тотожним сумі, яка підлягає стягненню з іншої сторони, оскільки остаточний розмір витрат, що підлягає розподілу, визначається судом з урахуванням поданих доказів та процесуальних критеріїв.

Список використаної літератури

1. Василів С. С. Відшкодування витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 12(22). С. 73–80. URL: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-73-80 (дата звернення: 01.10.2026).
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 01.10.2026).
3. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12 (дата звернення: 01.10.2026).
4. Угриновська О. І., Січка В. Р. Відшкодування витрат на професійну правничу допомогу в цивільному судочинстві України: проблеми правозастосування. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2021. № 4(119). С. 102–108. URL: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2021/4.119-20 (дата звернення: 01.10.2026).
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 01.10.2026).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.11.2022 у справі № 922/1964/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107706741 (дата звернення: 01.10.2026).
7. Постанова судової палати для розгляду справ щодо земельних відносин та права власності КГС ВС від 18.09.2025 у справі № 922/82/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/131882931(дата звернення: 01.10.2026).
8. Постанова палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС ВС від 27.01.2025 у справі № 910/14503/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124897505 (дата звернення: 01.10.2026).

9. Постанова Верховного Суду від 26.02.2020 у справі № 127/21552/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87950902 (дата звернення: 01.10.2026).
10. Постанова Об'єднаної палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 03.10.2019 у справі № 922/445/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85211544 (дата звернення: 01.10.2026).
11. Андреєва О. В. Окремі проблемні аспекти відшкодування витрат на професійну правничу допомогу у господарському судочинстві. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 1. С. 86–93. URL: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.1.14 (дата звернення: 01.10.2026).
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12.05.2020 у справі № 904/4507/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572017 (дата звернення: 01.10.2026).

Науковий керівник**: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович

Замкова Е. Р.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ефективність захисту прав людини визначається не лише їх нормативним закріпленням, а й доступністю правових процедур, за допомогою яких особа може домогтися поновлення порушеного права. Важливе місце в забезпеченні такого доступу посідає адвокатура, суспільне призначення якої полягає в наданні незалежної професійної правничої допомоги.

Відповідно до статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1]. Зазначені принципи утворюють взаємопов'язану систему професійних гарантій. Незалежність забезпечує можливість обирати передбачені законом засоби захисту з урахуванням інтересів клієнта; конфіденційність створює умови для довірливого спілкування; уникнення конфлікту інтересів сприяє неупередженому виконанню професійних обов'язків тощо. Отже, ці та інші принципи мають практичне значення для належного представництва та захисту прав особи.

Повномасштабна збройна агресія зумовила зміни у структурі суспільного запиту на правничу допомогу. Вимушене переміщення, втрата житла й майна, доступ до соціальних виплат, реалізація прав військовослужбовців та захист цивільного населення потребують комплексного застосування норм різних галузей права. За цих умов адвокатська допомога охоплює консультування, підготовку правових документів, представництво перед органами влади та оскарження їхніх рішень, дій або бездіяльності. Дані Міжнародної організації з міграції щодо масштабів внутрішнього переміщення підкреслюють значення доступних механізмів правового захисту для осіб, які зазнали наслідків війни (до прикладу, Понад дві третини ВПО (69%) походили зі східного макрорегіону, наступним регіоном за походженням ВПО є південний макрорегіон [2, с. 4]).

Збройний конфлікт впливає і на характер правопорушень, від яких потерпають вразливі групи населення. У матеріалах ООН звернено увагу на трансформацію організованої злочинності в Україні, зокрема на онлайн-шахрайство, торгівлю людьми та схеми незаконного отримання допомоги, призначеної для внутрішньо переміщених осіб і біженців [3]. За таких обставин професійна правнича допомога має значення як для захисту потерпілих, так і для забезпечення процесуальних прав інших учасників провадження.

Окремим напрямом адвокатської практики є участь у провадженнях щодо порушень законів і звичаїв війни. Їх розгляд потребує узгодженого застосування національного кримінального законодавства та норм міжнародного гуманітарного права, а також належного дослідження доказів. Згідно зі статтею 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду, до воєнних злочинів належать, зокрема, тяжкі порушення Женевських конвенцій 1949 року та інші серйозні порушення законів і звичаїв, застосовних під час збройних конфліктів [4]. Адвокат може представляти інтереси потерпілих або здійснювати захист обвинуваченого. В обох випадках його діяльність сприяє дотриманню належної правової процедури.

Водночас розвиток цифрових технологій і транскордонних відносин розширює сферу застосування професійної правничої допомоги. Використання електронних сервісів та цифрових доказів актуалізує питання захисту персональних даних, приватності й майнових прав. Правовідносини, пов'язані з кількома юрисдикціями, своєю чергою потребують визначення застосовного права та належних способів захисту інтересів клієнта.

Таким чином, роль адвокатури в сучасному суспільстві виявляється на індивідуальному та інституційному рівнях. На індивідуальному рівні адвокатура забезпечує особі професійну допомогу в захисті її прав і законних інтересів. На інституційному рівні незалежна ад-

вокатська діяльність сприяє реалізації права на справедливий суд і практичному втіленню принципу верховенства права. Воєнні й технологічні виклики змінюють зміст правових проблем, однак визначальним призначенням адвокатури залишається надання правничої допомоги відповідно до закону та професійних стандартів..

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру і адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Редакція від 05.01.2017. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
2. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 19 — січень 2025 року. *Міжнародна організація з міграції (МОМ): офіційний вебсайт*. URL: https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-naselennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-1.
3. Війна трансформує організовану злочинність в Україні, що завдає економічної і соціальної шкоди. *Вебсайт Організації Об'єднаних Націй*. 2024. URL: https://surl.li/bfgxqf
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n1085

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Згама Є. С.
студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

«ГОНОРАР УСПІХУ» АДВОКАТА: ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРАКТИКА ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Професійна правнича допомога є невід'ємною складовою механізму реалізації права особи на судовий захист. Одним із важливих питань у відносинах між адвокатом і клієнтом є визначення порядку та розміру оплати професійної діяльності адвоката. Сучасна практика договірного регулювання таких відносин передбачає використання різних моделей оплати, серед яких особливе місце посідає так званий «гонорар успіху» — винагорода, виплата якої залежить від досягнення визначеного сторонами результату правничої допомоги.

Необхідність дослідження «гонорару успіху» зумовлена тим, що чинне законодавство України не містить його легального визначен-

ня, однак і не встановлює загальної заборони на включення відповідної умови до договору про надання правничої допомоги. Водночас питання правомірності такого способу визначення винагороди адвоката, а особливо можливості компенсації відповідних сум за рахунок іншої сторони спору, тривалий час було дискусійним. У завантаженому дослідженні слушно зазначено, що саме невизначеність правової природи «гонорару успіху» та неоднозначність правозастосовної практики зумовлюють необхідність його подальшого теоретичного й практичного осмислення.

Під «гонораром успіху» адвоката (лат. *pactum de quota litis*, англ. *success fee*) у юридичній доктрині та практиці прийнято розуміти узгоджену сторонами у договорі про надання правової допомоги винагороду адвоката, яка виплачується клієнтом адвокату у випадку позитивного вирішення справи, тобто на користь клієнта [1, с. 23].

Відповідно до статті 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» гонорар є формою винагороди адвоката за здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту [2]. Порядок його обчислення, підстави зміни, порядок сплати та інші умови визначаються договором про надання правничої допомоги. При цьому закон не виокремлює «гонорар успіху» як самостійний вид адвокатського гонорару. Аналогічний підхід закріплений у Правилах адвокатської етики [3]. Отже, «гонорар успіху» доцільно розглядати не як окремий інститут оплати адвокатської діяльності, а як договірну модель визначення частини або додаткової частини гонорару, виплата якої поставлена у залежність від заздалегідь визначеного результату.

У цьому аспекті важливим є розмежування понять «гонорар успіху», «умовний гонорар» та «гонорар, залежний від результату». У практичному вимірі українського законодавства принципове значення має не назва відповідної виплати, а зміст договірної умови: який результат повинен бути досягнутий, у який момент виникає обов'язок клієнта здійснити оплату, яким способом визначається її розмір та чи є відповідна сума фіксованою або розраховується за певною формулою.

Обов'язковою передумовою включення до договору про надання правничої допомоги умови про «гонорар успіху», незалежно від обраної сторонами моделі його визначення — як частки від отриманого результату у фіксованому розмірі чи як додаткової винагороди понад основний гонорар, — є чітке та однозначне визначення критеріїв, за якими встановлюється результат, досягнення якого обумовлює виникнення права адвоката на таку винагороду [4, с. 92–93].

Важливе значення для формування сучасного підходу до «гонорару успіху» має практика Великої Палати Верховного Суду. Відправною

точкою стала постанова від 12 травня 2020 року у справі № 904/4507/18 [5], у якій визнано допустимість «гонорару успіху» як форми винагороди адвоката, що ґрунтується на принципі свободи договору. Велика Палата зазначила, що сума, погоджена сторонами у фіксованому розмірі під відкладальною умовою, є складовою гонорару адвоката та належить до судових витрат. Водночас її позиція не означає автоматичної компенсації такої суми за рахунок іншої сторони, адже договірна домовленість є обов'язковою для адвоката і клієнта, але при розподілі судових витрат суд самостійно оцінює фактичність, необхідність, обґрунтованість, розумність та пропорційність заявлених витрат.

Вищезазначений підхід послідовно розвивається у подальшій практиці Верховного Суду. Так, у постанові КГС ВС від 17 січня 2024 року у справі № 906/462/22 [6] суд не поставив під сумнів правомірність домовленості про «гонорар успіху», однак відмовив у його компенсації з огляду на недоведеність необхідності відповідної додаткової винагороди. Отже, законність «гонорару успіху» у договірних відносинах не зумовлює безумовного права на його стягнення з процесуального опонента.

Показовою є й новітня практика 2026 року. У постанові Верховного Суду від 14 квітня 2026 року у справі № 910/10621/23 [7] щодо «гонорару успіху» у розмірі 5 % від задоволених позовних вимог наголошено, що сам по собі процентний спосіб його визначення не обумовлює розмір компенсації. Суд має враховувати складність справи, обсяг виконаної роботи та інші критерії розумності й пропорційності. Унаслідок цього заявлену суму було зменшено до 30 000 грн. Таким чином, сучасна практика Верховного Суду виходить із двохрівневої моделі: допустимість і розмір «гонорару успіху» визначаються договором, тоді як його компенсація іншою стороною потребує окремого процесуального обґрунтування.

Таким чином, сучасна практика Верховного Суду дозволяє виокремити основні умови компенсації «гонорару успіху» у складі витрат на професійну правничу допомогу: по-перше, його умова має бути чітко визначена договором із зазначенням результату, що зумовлює виникнення обов'язку зі сплати, розміру та моменту виникнення такого обов'язку; по-друге, сторона має підтвердити реальність відповідних витрат та, за необхідності, факт їх понесення; по-третє, заявлений розмір має відповідати обсягу і складності виконаної адвокатом роботи; по-четверте, суд оцінює його розумність і пропорційність з урахуванням ціни позову, значення справи, її складності, часу та обсягу роботи адвоката й поведінки сторін; по-п'яте, договірна домовленість між адвокатом і клієнтом не визначає автоматично розмір витрат, що підлягають компенсації іншою стороною, що відмежовує договірний і процесуальний аспекти «гонорару успіху».

Відтак розвиток судової практики свідчить про формування своєрідної двоступеневої моделі правового регулювання «гонорару успіху». На першому рівні діє принцип свободи договору, відповідно до якого адвокат і клієнт можуть погодити винагороду, залежну від досягнення конкретного результату. На другому рівні, у контексті компенсації такої винагороди за рахунок іншої сторони, вступають у дію процесуальні критерії реальності, необхідності, розумності та співмірності витрат.

Отже, «гонорар успіху» доцільно розглядати як допустиму договірну форму винагороди адвоката, що характеризується залежністю виникнення або розміру відповідної винагороди від досягнення конкретного, заздалегідь погодженого сторонами результату правничої допомоги. При цьому його особливість полягає не в самостійному правовому статусі, а в особливому способі визначення та виплати частини гонорару.

Список використаної літератури

1. Попов О. І. «Гонорар успіху» адвоката: на шляху до єдності судової практики. *Теорія і практика правознавства*. 2022. Вип. 1(21). С. 19–37. URL: https://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/260038/271361
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
3. Правила адвокатської етики: рішення з'їзду адвокатів України від 9 червня 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
4. Владикін О. Н., Стадник В. Я. Концепція «гонорар успіху». *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2024. № 4 (74). С. 88–94. URL: https://humanitarian.com.ua/index.php/juridical/article/download/585/605
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 12.05.2020 р. у справі № 904/4507/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572017.
6. Постанова Верховного Суду у складі суддів Касаційного господарського суду від 17 січня 2024 р. у справі № 906/462/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/116487006
7. Постанова Верховного Суду у складі суддів Касаційного господарського суду від 14 квітня 2026 р. у справі № 910/10621/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135693170

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Іванова Т. М.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗБЕРЕЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ПІСЛЯ ЗУПИНЕННЯ АБО ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ: ЧАСОВІ МЕЖІ ТА ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ

Адвокатська таємниця є однією з основоположних гарантій незалежної адвокатської діяльності та необхідною передумовою формування довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Її правове значення полягає у забезпеченні можливості особи вільно повідомляти адвокату відомості, необхідні для отримання професійної правничої допомоги, без побоювань щодо їх неправомірного розголошення. Водночас особливої уваги потребує питання збереження конфіденційності інформації після зупинення або припинення права особи на заняття адвокатською діяльністю. За таких обставин змінюється її правовий статус, однак інформація, отримана під час здійснення адвокатської діяльності, не втрачає свого значення для захисту прав та законних інтересів клієнта. Це зумовлює необхідність дослідження часових меж обов'язку щодо збереження адвокатської таємниці та особливостей його правового забезпечення після зміни статусу адвоката.

Правова природа адвокатської таємниці нерозривно пов'язана з принципом конфіденційності, який відповідно до частини першої статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) належить до основних засад здійснення адвокатської діяльності [1]. Розкриваючи зміст зазначеного принципу, Н. М. Бакаянова слушно зауважує: «Ідея конфіденційності має глибокий моральний зміст, забезпечуючи довірчі відносини адвоката з клієнтом, які не можуть бути врегульовані виключно нормами права, оскільки довіра як явище виходить далеко за межі суто правового регулювання» [2, с. 8]. З огляду на це, адвокатську таємницю слід розглядати не лише як об'єкт правової охорони, а й як необхідну передумову формування довірливих відносин між адвокатом і клієнтом. Відповідно, встановлений законом обов'язок її збереження спрямований передусім на запобігання неправомірному розголошенню інформації та забезпечення умов, за яких клієнт може вільно повідомляти адвокату відомості, необхідні для належного надання професійної правничої допомоги.

Зміст адвокатської таємниці визначено статтею 22 Закону, відповідно до якої вона охоплює будь-яку інформацію, що стала відо-

ма адвокату, його помічнику, стажисту або іншим визначеним законом особам про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався за правничою допомогою, зміст консультацій, порад, роз'яснень, підготовлених документів та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Відтак, предмет адвокатської таємниці не обмежується виключно змістом документів або інформацією, безпосередньо використаною під час представництва інтересів клієнта. Відповідний правовий режим поширюється також на відомості, отримані у зв'язку зі зверненням особи за професійною правничою допомогою, незалежно від подальшого укладення договору.

Особливе значення для визначення часових меж відповідного обов'язку має частина третя статті 22 Закону, якою прямо передбачено його поширення, зокрема, на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю [1]. Водночас стаття 10 Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) встановлює, що дія принципу конфіденційності не обмежена в часі [3]. Системне тлумачення зазначених положень дозволяє дійти висновку, що зміна правового статусу особи сама по собі не припиняє обов'язку щодо збереження адвокатської таємниці. Отже, правовий захист відповідної інформації пов'язується насамперед з обставинами її отримання під час здійснення адвокатської діяльності, а не з подальшою належністю особи до адвокатської професії.

При цьому необхідно розмежовувати зупинення та припинення права на заняття адвокатською діяльністю, оскільки зазначені юридичні факти мають різні правові наслідки. Зупинення права відповідно до статті 31 Закону передбачає тимчасове обмеження можливості здійснення адвокатської діяльності, тоді як припинення права регулюється статтею 32 Закону та пов'язане з припиненням відповідного правового статусу шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю [1]. Однак в обох випадках законодавець передбачає збереження обов'язку щодо нерозголошення адвокатської таємниці. На нашу думку, такий підхід є обґрунтованим, оскільки протилежне правове регулювання створювало б ризик втрати конфіденційності інформації з причин, які не залежать від волевиявлення клієнта.

Водночас безстроковість обов'язку щодо збереження адвокатської таємниці не слід ототожнювати з абсолютною неможливістю зміни правового режиму відповідної інформації. Зокрема, частина друга статті 22 Закону передбачає можливість втрати інформацією або документами статусу адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта чи іншої визначеної законом особи [1]. Таким чином, відсутність установленого строку дії обов'язку не виключає передбачених законом підстав для звільнення від його виконання. Визначальне зна-

чення має не сплив певного періоду після завершення адвокатської діяльності, а наявність належної правової підстави для розкриття відповідної інформації.

Необхідність збереження конфіденційності після зміни професійного статусу особи підтверджується також змістом гарантій адвокатської діяльності. Відповідно до пункту 2 частини першої статті 23 Закону забороняється вимагати від особи, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, надання відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Зазначені особи також не можуть бути допитані з відповідних питань, крім установлених законом випадків звільнення від обов'язку збереження таємниці [1]. Отже, законодавство передбачає не лише продовження дії обов'язку конфіденційності, а й спеціальні гарантії його дотримання після зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Окремої уваги заслуговує питання юридичної відповідальності за розголошення адвокатської таємниці після припинення права на заняття адвокатською діяльністю. Якщо під час здійснення професійної діяльності дотримання етичних вимог забезпечується, зокрема, механізмом дисциплінарної відповідальності адвокатів, то після припинення відповідного права виникає питання щодо ефективності інших способів правового захисту інтересів клієнта. Залежно від характеру порушення та його наслідків можливим є застосування цивільно-правових способів захисту, зокрема вимог про відшкодування завданої шкоди. Кримінально-правова оцінка неправомірного розголошення інформації може здійснюватися лише за наявності ознак конкретного кримінального правопорушення. Водночас сам факт порушення обов'язку щодо збереження адвокатської таємниці не означає автоматичного виникнення кримінальної відповідальності.

На нашу думку, особливість правового регулювання полягає в тому, що законодавство достатньо чітко визначає тривалість обов'язку щодо збереження адвокатської таємниці, проте питання практичного забезпечення його виконання після припинення адвокатського статусу потребує подальшого дослідження. Зокрема, дискусійними залишаються механізми запобігання неправомірному використанню раніше отриманої конфіденційної інформації, порядок забезпечення її належного зберігання та особливості захисту прав клієнта у випадку порушення відповідного обов'язку колишнім адвокатом. У цьому аспекті доцільним видається розроблення рекомендацій щодо поводження з матеріалами адвокатського досьє після припинення професійної діяльності, які б ураховували необхідність захисту інформації, що становить адвокатську таємницю.

Отже, обов'язок щодо збереження адвокатської таємниці має безстроковий характер і продовжує діяти після зупинення або при-

пинення права на заняття адвокатською діяльністю. Такий підхід обумовлений правовою природою адвокатської таємниці як гарантії реалізації права клієнта на професійну правничу допомогу та захист його конфіденційної інформації. Водночас безстроковість відповідного обов'язку не виключає передбачених законом підстав для зміни правового режиму окремих відомостей. Подальше вдосконалення правового регулювання доцільно спрямувати насамперед на забезпечення дієвих механізмів захисту адвокатської таємниці після припинення професійного статусу особи, зокрема щодо зберігання відповідної інформації та захисту прав клієнта в разі її неправомірного розголошення.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
2. Бакаянова Н. М. Конфіденційність: межі довіри між адвокатом та клієнтом. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє* : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 14 листоп. 2025 р. Одеса : Юридична література, 2025. С. 8–21.
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Каленов С. Д.
студент 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТА У ЗАХИСТІ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану захист прав військовослужбовців набуває особливого значення, оскільки проходження військової служби пов'язане з істотними обмеженнями, спеціальним порядком підпорядкування та підвищеним ризиком для життя і здоров'я особи. Водночас військовослужбовець не втрачає конституційного права на

професійну правничу допомогу. Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на таку допомогу і свободу у виборі захисника, а стаття 64 прямо відносить право, передбачене статтею 59, до тих прав і свобод, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не виокремлює спеціального правового статусу «військового адвоката». Йдеться про адвоката, який надає професійну правничу допомогу у справах, пов'язаних із військовою службою, мобілізацією, соціальним забезпеченням, адміністративними процедурами або кримінальним провадженням. Відповідно до статей 19 і 20 зазначеного Закону адвокат може здійснювати захист, представництво, надавати інші види правничої допомоги, збирати відомості про факти, подавати адвокатські запити, складати заяви, скарги й інші документи правового характеру та користуватися іншими професійними правами, необхідними для виконання договору [2]. Саме поєднання консультативної, доказової, представницької та процесуальної роботи визначає практичну роль адвоката у захисті військовослужбовця.

Основними напрямами такої допомоги є спори щодо проходження і припинення військової служби, переведення, грошового забезпечення та інших соціальних гарантій, оскарження рішень військово-лікарських комісій, взаємодія з військовими частинами й органами військового управління, а також захист у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень. При цьому коректніше говорити не про «трудові» права військовослужбовця, а про його службові, соціальні та процесуальні права, оскільки проходження військової служби має спеціальну публічно-правову природу. Адвокат у таких справах повинен постійно перевіряти актуальну редакцію законодавства, адже правове регулювання в умовах воєнного стану змінюється особливо динамічно [3; 4].

Показовим є питання звільнення з військової служби за сімейними обставинами. Частина дванадцята статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» встановлює спеціальні підстави звільнення під час дії воєнного стану [3]. Зокрема, необхідність постійного догляду за одним із батьків, який є особою з інвалідністю I або II групи, може бути підставою для звільнення за умови відсутності інших членів сім'ї першого чи другого ступеня споріднення такої особи або якщо такі члени сім'ї самі потребують постійного догляду. Тому сам факт встановлення матері чи батькові II групи інвалідності не є автоматичною та «безумовною» підставою для звільнення. Для адвоката принципове значення має правильна кваліфікація конкретної сімейної ситуації та належне документальне підтвердження всіх передбачених законом умов.

У спорах, пов'язаних із військово-лікарською експертизою, професійна роль адвоката також має чіткі межі. Адвокат не визначає медичний діагноз і не підміняє лікаря або експертний орган. Його завдання полягає у перевірці дотримання процедури, аналізі документів, забезпеченні доступу клієнта до матеріалів, підготовці скарги або позову та належному представленні правової позиції. Аналогічно у справах про грошове забезпечення чи інші соціальні гарантії адвокат повинен насамперед встановити нормативну підставу права, зібрати підтверджувальні документи, зафіксувати звернення до компетентного органу та обрати ефективний спосіб захисту. Практичні матеріали Вищої школи адвокатури НААУ 2026 року відносять до ключових напрямів роботи адвоката захист соціальних прав військовослужбовців, прав членів їхніх сімей, аналіз національної та міжнародної правової бази і судової практики [4].

Особливого значення набуває участь адвоката у кримінальному провадженні. Формулювання про «необґрунтовано відкриті кримінальні провадження» не може використовуватися як загальне припущення: наявність чи відсутність підстав для кримінальної відповідальності встановлюється у конкретній справі. Завдання захисника полягає у забезпеченні права особи на захист, перевірці законності процесуальних рішень і слідчих дій, аналізі допустимості доказів, правильності правової кваліфікації та дотриманні презумпції невинуватості. У справах про непокору, самовільне залишення військової частини чи інші військові кримінальні правопорушення особливо важливим є раннє залучення адвоката, оскільки фактичні обставини проходження служби, зміст наказу, стан здоров'я та інші обставини можуть мати істотне значення для правової оцінки.

Практичне значення професійного супроводу демонструє справа № 620/16558/24. Військовослужбовець подав рапорт про звільнення у зв'язку з необхідністю догляду за матір'ю, яка мала II групу інвалідності та потребувала постійного догляду, однак рапорт фактично не був розглянутий по суті. Чернігівський окружний адміністративний суд визнав таку бездіяльність протиправною та зобов'язав належно розглянути рапорт і прийняти мотивоване рішення [5]. Принципово важливо, що це рішення не слід спрощено описувати як «суд звільнив військовослужбовця»: предметом судового захисту було насамперед усунення протиправної бездіяльності та забезпечення належної адміністративної процедури.

Належна комунікація з клієнтом є окремою складовою ефективного захисту. Військово-правові справи часто мають високу емоційну напругу та значні наслідки для самого військовослужбовця і його сім'ї. Тому адвокат має доступно пояснювати правові варіанти, строки, необхідні документи, ризики та можливі наслідки кожного

способу захисту. Професійна допомога не повинна перетворюватися на обіцянку гарантованого результату. Значення адвоката полягає у тому, щоб надати клієнту юридично обґрунтовану стратегію, забезпечити дотримання процедури та використати передбачені законом механізми захисту.

Роль адвоката у захисті прав військовослужбовців в умовах воєнного стану полягає у забезпеченні реальної реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу в умовах складного й швидкозмінного спеціального правового регулювання. Ефективність такої діяльності залежить від своєчасного залучення адвоката, належної кваліфікації правовідносин, актуальності застосованих норм, повноти доказової бази та правильного вибору способу захисту. Практика показує, що адвокат може бути особливо важливим у тих ситуаціях, де формально закріплене право військовослужбовця стикається з неналежним розглядом звернень, процедурними порушеннями або необхідністю судового оскарження. Саме професійний правовий супровід дозволяє перевести конфлікт із площини формальних відписок чи невизначеності у площину юридично контрольованої процедури.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
3. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2232-12.
4. Поліщук В. Робота адвоката із захистом прав військовослужбовців. Вища школа адвокатури НААУ. 10.06.2026. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/robota-advokata-iz-zaxstom-prav-viiskovosluzbovciv.
5. Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду у справі № 620/16558/24, ЄДРСР № 125620828. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/125620828.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Кальченко А. М.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Поняття адвокатської таємниці закріплено в ч. 1 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якою передбачено, що адвокатською таємницею є «будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правничої допомоги з передбачених цим Законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності» [1].

Відповідно до ст. 10 Правил адвокатської етики від 9 червня 2017 року, до адвокатської таємниці належать сам факт звернення особи по правничу допомогу та будь-яка інформація, яка стала відома адвокату, адвокатському бюро чи адвокатському об'єднанню, їхнім помічникам, стажистам або іншим працівникам у зв'язку з її наданням. Вона також охоплює зміст усіх комунікацій і листування, зокрема із застосуванням засобів зв'язку, з клієнтом чи потенційним клієнтом, а також усі поради, консультації, роз'яснення, документи, відомості, речі та інші матеріали, підготовлені, зібрані чи отримані адвокатом або надані клієнту під час здійснення адвокатської діяльності [2].

Збереження адвокатської таємниці завжди було актуальною проблемою у правовій науці, а особливої «гостроти» це питання набуло після запровадження воєнного стану. Як слушно зазначає А. Дашкевич, попри те що режим воєнного стану не зупиняє дію Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і зберігає статус адвокатської таємниці, він формує низку об'єктивних та суб'єктивних чинників, які критично збільшують загрозу її практичного розголошення [3, с. 152].

Посилення державою правоохоронних і контррозвідувальних заходів призводить до зростання випадків тиску на адвокатів. Найчастіше це трапляється у справах про державну зраду, колабораціонізм та військові злочини, де слідчі нерідко виправдовують процесуальні зловживання «інтересами нацбезпеки». Головним практичним ри-

зиком залишається вилучення у адвокатів носіїв інформації під час обшуків чи тимчасового доступу без належно деталізованих ухвал слідчого судді, що прямо загрожує конфіденційності даних клієнта. Відтак, хоч воєнний стан і не змінює правового статусу адвокатської таємниці, він вимагає від адвокатів значно активнішого процесуального захисту своїх гарантій [3, с. 153].

Як зазначає О. Салманов, проведення слідчих (розшукових) дій є одним із ключових методів збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні. Саме від точного дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та криміналістичних рекомендацій під час їх проведення залежить можливість всебічного, повного й об'єктивного з'ясування всіх обставин, необхідних для виконання завдань кримінального провадження [4, с. 105].

Заслуговує на увагу позиція Т. Демчини щодо доцільності внесення змін до ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Так, дослідниця пропонує закріпити додаткові вимоги, які мають пред'являтися до рішення слідчого судді з даного питання, зокрема вказавши, що рішення слідчого судді про проведення обшуків житла чи іншого володіння адвоката мають містити вказівки на конкретну адресу та перелік приміщень, що мають піддаватись такому обшуку [5, с. 188]. Поділяючи наукову позицію дослідниці, вважаємо за необхідне імперативно закріпити процесуальну норму, згідно з якою дозвіл на обшук приміщення конкретного адвоката не може поширюватися на робочі місця його колег по адвокатському об'єднанню чи суміжні кабінети.

Суттєві ризики для збереження адвокатської таємниці виникають у зв'язку з поширенням дистанційного формату роботи адвокатів, використанням хмарних сховищ, месенджерів та електронної пошти для комунікації з клієнтами. Оцінюючи безпеку месенджерів для збереження адвокатської таємниці, слід уникати поділу застосунків на «абсолютно безпечні» чи «небезпечні», адже рівень захисту визначається архітектурою сервісу, правильністю збереження даних та обачністю самого користувача. Вкрай важливим є наявність наскрізного шифрування (end-to-end encryption), за якого вміст повідомлень шифрується на пристрої відправника та розшифровується на пристрої отримувача, а доступ до ключів шифрування не має провайдер сервіс.

Ще одним викликом є огляд особистих речей, смартфонів та ноутбуків адвокатів на блокпостах або в зонах активних бойових дій за вимогами військових чи правоохоронних органів. У таких ситуаціях виникає гострий конфлікт між професійним обов'язком та особистою безпекою: правомірну відмову надати доступ до цифрових носіїв із міркувань збереження адвокатської таємниці уповноважені суб'єкти

правоохоронної діяльності нерідко трактують як «підозрілу поведінку». Як слушно зазначає Н. Мезенцева, хоча порядок № 1456 не надає уповноваженим особам права перевіряти вміст телефонів на блокпостах, ця практика стала поширеною з початку повномасштабного вторгнення як інструмент виявлення колаборантів. Представники правоохоронних органів нерідко виправдовують такі дії обов'язком громадян пред'являти особисті речі, однак наявність безпекової мети не робить подібне втручання правомірним та юридично обґрунтованим [6].

Отже, в умовах воєнного стану правовий статус адвокатської таємниці загалом зберігається, однак виникають додаткові практичні загрози її забезпеченню, зумовлені ризиками неправомірного втручання правоохоронних органів, вилученням цифрових носіїв інформації, перевіркою електронних пристроїв на блокпостах та зростанням кіберризиків у зв'язку з поширенням дистанційного формату роботи. Належне реагування на зазначені виклики потребує подальшого вдосконалення нормативного регулювання гарантій адвокатської діяльності, недопущення поширення дозволу на обшук на робочі місця інших адвокатів, а також посилення вимог до захисту цифрових даних.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
2. Правила адвокатської етики: Рішення з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
3. Дашкевич А. В. Адвокатська таємниця в умовах воєнного стану. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.). Одеса: Юридична література, 2025. С. 152–154.
4. Салманов О. В. Слідчі (розшукові) дії як складова досудового розслідування. *Наше право*. 2020. № 4. С. 105–110.
5. Демчина Т. Ю. Проблеми дотримання адвокатської таємниці під час проведення обшуків житла та іншого володіння адвоката. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 3. С. 185–192.
6. Мезенцева Н. Перевірки на блокпостах: коли порушується право на приватність? *Advocat Post*. 2024. URL: https://advokatpost.com/perevirky-na-blokpostakh-koly-porushuietsia-pravo-na-pryvatnist-advokat-nataliia-mezentsova/.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Канюка О. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ АДВОКАТА ПРИ ПОДАННІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ЧЕРЕЗ ПІДСИСТЕМУ «ЕЛЕКТРОННИЙ СУД»

Питання підтвердження повноважень адвоката при поданні процесуальних документів через підсистему «Електронний суд» потребує узгодження процесуальних вимог із цифровою формою документів. Ключовим є питання, якими документами адвокат підтверджує повноваження в електронному середовищі та як суд має перевіряти їх без надмірного процесуального формалізму.

Нормативну основу становлять частини четверта, сьома і восьма статті 62 Цивільного процесуального кодексу України [1], частини четверта, сьома і восьма статті 59 Кодексу адміністративного судочинства України [2] та частини четверта, восьма і дев'ята статті 60 Господарського процесуального кодексу України [3]. За цими нормами повноваження адвоката як представника підтверджуються довіреністю, ордером або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги. Водночас частина сьома статті 62 ЦПК України, частина сьома статті 59 КАС України та частина восьма статті 60 ГПК України прямо регулюють додавання довіреності або ордера в електронній формі з кваліфікованим електронним підписом саме при поданні представником заяви по суті справи. Для інших процесуальних документів, зокрема апеляційних скарг, кодекси передбачають обов'язок підтвердити повноваження представника, однак не містять так само прямо сформульованого спеціального правила щодо електронної форми та способу підписання ордера. Частина восьма статті 62 ЦПК, частина восьма статті 59 КАС та частина дев'ята статті 60 ГПК вимагають додавати документ про повноваження до заяви, скарги чи клопотання лише тоді, коли відповідного підтвердження ще немає у справі.

Відповідно до статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4], повноваження адвоката на надання правничої допомоги можуть посвідчувати договір про надання правничої допомоги, довіреність, ордер або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги. Частина друга цієї статті визначає ордер як письмовий документ, який має містити підпис адвоката, а його типову форму затверджує Рада адвокатів України.

Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС [5] деталізує електронну взаємодію в підсистемі «Електронний суд». За пунктом 27 файли, додані до створеного в «Електронному суді» документа, підписуються кваліфікованим електронним підписом користувача разом із самим документом. Абзац другий пункту 30 виходить із уже підтверджених у ЄСІТС повноважень адвоката і передбачає можливість сформувати ордер на конкретну справу для автоматичного доступу до її документів або загальний ордер (без зазначення номера справи) для представлення інтересів фізичних та юридичних осіб, які не мають власних зареєстрованих Електронних кабінетів. Отже, такий функціонал слід відмежовувати від первинного підтвердження представницьких повноважень.

Необхідно також розмежовувати підтвердження повноважень і електронне підписання процесуального документа. За частиною шостою статті 18 Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [6] кваліфікований електронний підпис (КЕП) має таку саму юридичну силу, як власноручний підпис, та презумпцію відповідності йому. Однак сам по собі КЕП не створює повноважень адвоката щодо конкретного клієнта: їх наявність і обсяг мають випливати з належної правової підстави.

Положення про ордер на надання правничої допомоги, затверджене рішенням Ради адвокатів України від 12.04.2019 № 41 [7], конкретизує вимоги до його підписання. Пункт 9 та абзац перший пункту 10 у редакції рішення Ради адвокатів України від 08.06.2024 № 36 допускають власноручний або електронний підпис адвоката відповідно при здійсненні адвокатської діяльності індивідуально та при наданні правничої допомоги на підставі ордера адвокатського бюро чи об'єднання. Підпункт 12.15 передбачає три способи належного підписання ордера: власноручний підпис адвоката; засвідчення самого ордера електронним підписом; або засвідчення електронним підписом документа, додатком до якого є ордер.

Після цих змін Верховний Суд сформував послідовний підхід у різних видах судочинства. У постанові від 06.11.2024 у справі № 483/346/24 Касаційний цивільний суд [8] визнав помилковим повернення апеляційної скарги через відсутність окремого підпису на копії ордера: якщо ордер є додатком до процесуального документа, засвідченого електронним підписом адвоката, окремого підпису на ордері не вимагається. Аналогічного висновку Касаційний господарський суд дійшов у постанові від 16.12.2024 у справі № 916/4258/23 [9], визнавши належним підтвердженням повноважень ордер, доданий до підписаної електронним підписом апеляційної скарги. У постанові від 23.01.2025 у справі № 480/8785/24 Касаційний адміністративний суд [10] також скасував ухвалу про повернення апеляційної скарги та ви-

знав належним ордер, поданий через «Електронний суд» як додаток до підписаної апеляційної скарги, без окремого власноручного підпису адвоката. Отже, підхід Верховного Суду після змін 2024 року спрямований на недопущення формального повернення процесуальних документів лише через спосіб оформлення доданого ордера.

Отже, проблема полягає не у відсутності обов'язку підтверджувати повноваження адвоката при поданні апеляційної скарги, а у відсутності настільки ж прямого спеціального правила щодо електронної форми та способу підписання ордера, доданого до інших процесуальних документів, що подаються через підсистему «Електронний суд». З метою забезпечення правової визначеності доцільно прямо передбачити у ЦПК України, КАС України та ГПК України, що ордер, доданий через підсистему «Електронний суд» до процесуального документа, не потребує окремого підпису адвоката, якщо сам процесуальний документ підписаний КЕП адвоката, зазначеного в ордері. Така пропозиція розвиває правило підпункту 12.15 Положення № 41 [7], враховує пункт 27 Положення про ЄСІТС [5] та сформовану практику Верховного Суду. Актуальність законодавчого врегулювання підтверджує і проєкт Закону № 12116 від 14.10.2024 [11], яким запропоновано доповнити статтю 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» положеннями про ордер в електронній формі (станом на 04.10.2026 законопроєкт опрацьовується в комітеті).

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV, ст. 62. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 04.10.2026).
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV, ст. 59. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15 (дата звернення: 04.10.2026).
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII, ст. 60. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12 (дата звернення: 04.10.2026).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI, ст. 26. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 04.10.2026).
5. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: затв. рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21, зі змінами, п. 27, 30. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21 (дата звернення: 04.10.2026).
6. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII, ч. 6 ст. 18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19 (дата звернення: 04.10.2026).

7. Положення про ордер на надання правничої допомоги: затв. рішенням Ради адвокатів України від 12.04.2019 № 41; зі змінами, останні з яких внесено рішенням Ради адвокатів України від 01.05.2026 № 23. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2026-05-01-polozhennya-23_6a201fd0255f6.pdf (дата звернення: 04.10.2026).
8. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.11.2024 у справі № 483/346/24. URL:https://reyestr.court.gov.ua/Review/122926897 (дата звернення: 04.10.2026).
9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 16.12.2024 у справі № 916/4258/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/123873654 (дата звернення: 04.10.2026).
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 23.01.2025 у справі № 480/8785/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/124648310 (дата звернення: 04.10.2026).
11. Проєкт Закону про внесення змін до статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо уточнення деяких питань здійснення адвокатської діяльності, реєстр. № 12116 від 14.10.2024. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44999 (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Коваленко А. Р.
студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Повномасштабна збройна агресія проти України істотно вплинула на зміст і практичні форми адвокатської діяльності. Водночас трансформація професійної практики не змінює конституційного призначення адвокатури: відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав [1]. Саме за умов підвищених безпекових ризиків, тимчасових обмежень окремих прав, переміщення значної кількості осіб і ускладненого доступу до державних інституцій значення ефективної правничої допомоги зростає. Тому актуальним є не лише визначення нових запитів клієнтів, а й оцінка того, наскільки чин-

ні професійні гарантії та інструменти адвоката пристосовані до умов тривалого воєнного стану.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатську діяльність як незалежну професійну діяльність щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту. До її основних принципів належать верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів [2]. Воєнний стан не скасовує цих засад і не створює окремого, спрощеного стандарту адвокатської діяльності. Навпаки, кризові умови підвищують значення гарантій незалежності адвоката, збереження адвокатської таємниці, належного підтвердження повноважень і можливості своєчасно отримувати інформацію, необхідну для захисту інтересів клієнта.

Одним із найбільш помітних наслідків війни стала зміна структури правових потреб населення. Поряд із традиційними цивільними, сімейними, кримінальними, господарськими та адміністративними справами значного поширення набули звернення, пов'язані з проходженням військової служби, мобілізаційними процедурами, соціальними гарантіями військовослужбовців і членів їхніх сімей, встановленням юридичних фактів, зникненням осіб безвісти за особливих обставин, загибеллю, полоном, вимушеним переміщенням, пошкодженням або знищенням майна, а також правовими наслідками тимчасової окупації. Дослідження діяльності українських адвокатів у період повномасштабного вторгнення підтверджують переорієнтацію значної частини професійної практики на категорії справ, безпосередньо зумовлені війною. Це свідчить не про виникнення нових законодавчо визначених видів адвокатської діяльності, а про поглиблення професійної спеціалізації в межах уже встановлених законом форм правничої допомоги.

У цьому контексті потребує уточнення поширене поняття «військова адвокатура». Чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не виокремлює такого самостійного виду адвокатської діяльності [2]. Тому на сучасному етапі варто говорити саме про спеціалізацію адвокатів у справах, пов'язаних із військовою службою, мобілізацією, соціальним захистом військовослужбовців, військовими адміністративними правовідносинами та іншими наслідками збройної агресії. Така спеціалізація потребує від адвоката поєднання знань конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного та міжнародного права, а також здатності оперативно працювати з нормативним масивом, що динамічно змінюється.

Окремим сучасним викликом залишається фактичне забезпечення професійних гарантій адвокатської діяльності. У дослідже-

ні Ю. В. Циганюк та М. С. Гончарова звертається увага на проблеми, що проявилися або загострилися під час воєнного стану: проведення обшуків і затримань адвокатів, вручення повісток під час слідчих дій або судових засідань, ототожнення адвоката з клієнтом, труднощі участі у процесуальних діях в умовах комендантської години та інші обставини, здатні ускладнювати надання правничої допомоги [3, с. 1118.]. Важливо, що сама наявність воєнного стану не усуває гарантій адвокатської діяльності, передбачених законом. Відповідно, обмеження, продиктовані безпековими потребами, мають застосовуватися так, щоб не створювати непропорційних перешкод для реалізації клієнтом права на захист і правничу допомогу.

Практичне значення в умовах війни має й реалізація права на адвокатський запит. Статті 20 та 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» надають адвокату право звертатися з адвокатськими запитами та встановлюють обов'язок відповідних адресатів надавати інформацію і копії документів, крім інформації з обмеженим доступом [2]. Н. М. Павлюк у дослідженні 2026 року обґрунтовано звертає увагу на те, що законодавство про воєнний стан не скасувало інститут адвокатського запиту, однак його практична реалізація ускладнилася через обмеження доступу до частини реєстрів, особливі режими роботи органів та установ, посилення вимог інформаційної безпеки та можливі відстрочки в наданні інформації [4, с. 278].

Паралельно відбувається цифрова трансформація професійної практики. Дистанційні консультації, електронний документообіг, робота з підсистемами Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції та використання електронних доказів стали особливо важливими за умов переміщення клієнтів і адвокатів та нерівномірної безпекової ситуації в регіонах. Проте цифрові інструменти не можуть розглядатися лише як спосіб спрощення роботи. Їх використання безпосередньо пов'язане з обов'язком адвоката забезпечити конфіденційність, збереження матеріалів справи, контроль доступу до інформації та захист адвокатської таємниці [2]. Тому цифрова компетентність сьогодні поступово перетворюється на складову належної професійної організації адвокатської діяльності.

Не менш важливим є розвиток практик правничої допомоги особам, які зазнали майнових і немайнових втрат внаслідок війни. Адвокатський супровід таких справ може охоплювати фіксацію юридично значущих обставин, збір і збереження доказів, підтвердження права власності, представництво у національних адміністративних і судових процедурах, а в окремих випадках — підготовку матеріалів для міжнародних механізмів захисту. Професійна роль адвоката в цих

справах полягає не лише у складанні процесуальних документів, а у побудові доказової стратегії з урахуванням того, що частина доказів може бути втрачена, фізично недоступна або існувати виключно в електронній формі. Саме тому одним із напрямів професійного розвитку стає здатність працювати з комплексними справами, у яких поєднуються норми кількох галузей національного права та міжнародно-правові інструменти.

Водночас трансформація адвокатської діяльності не повинна призводити до розмивання професійних стандартів. Розширення спеціалізації, використання цифрових технологій і поява нових категорій звернень мають відбуватися в межах законодавчо визначених принципів адвокатської діяльності. Особливого значення набуває підвищення кваліфікації адвокатів у питаннях, пов'язаних із військовою службою, захистом постраждалих від війни, відшкодуванням шкоди, цифровими доказами та інформаційною безпекою. Необхідним є також подальше вдосконалення організаційних механізмів взаємодії органів адвокатського самоврядування з судами, правоохоронними органами, військовими адміністраціями та іншими державними інституціями з метою недопущення необґрунтованих перешкод у здійсненні адвокатської діяльності.

Воєнний стан став фактором глибокої трансформації практичного змісту адвокатської діяльності в Україні, але не змінив її правової природи. Основні зміни полягають у перерозподілі запитів на правничу допомогу, розвитку спеціалізації у справах, пов'язаних із військовою службою та наслідками збройної агресії, ускладненні реалізації окремих професійних прав, а також активнішому використанні цифрових інструментів. Подальший розвиток адвокатури має поєднувати адаптацію до нових категорій справ із послідовним дотриманням незалежності, конфіденційності, законності та пріоритету інтересів клієнта. Саме збереження цих засад у кризових умовах є ключовою передумовою ефективної реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 02.10.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 02.10.2026).
3. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1117–1123. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.167.

4. Павлюк Н. М. Реалізація права адвоката на запит в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2026. Т. 5. Вип. 93. С. 277–282. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.35.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Коноваленко А. С.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ АДВОКАТОМ

Належне здійснення адвокатом професійної діяльності неможливе без своєчасного доступу до повної, достовірної та юридично значущої інформації, оскільки саме вона є основою для формування правової позиції та ефективного захисту прав і законних інтересів клієнта.

Право кожного «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір» гарантовано статтею 34 Конституції України [1].

Міхальов В. О. класифікує права людини за різними критеріями, зокрема «залежно від груп прав, нормативно встановлених на певних історичних етапах розвитку людства, на: права першого покоління (особисті і політичні права), права другого покоління (економічні і соціальні права), права третього покоління (права народів)» [2, с. 130]. До особистих прав він включає вищевказане право, гарантоване статтею 34 Конституції України.

Саме тому, право на інформацію виникло та розвивалося разом із правами першого покоління, становлення яких було пов'язане з утвердженням особистої свободи людини. Під впливом розвитку суспільних відносин сучасний зміст вказаного права значно розширився. Наразі можна вести мову про те, що право на інформацію є передумовою для реалізації інших прав, зокрема права на професійну правничу допомогу.

У цьому контексті право на інформацію набуває особливого значення для адвокатської діяльності, оскільки доступ до необхідних відомостей дає змогу забезпечувати захист прав і законних інтересів клієнта.

Одним із базових інструментів, який є в розпорядженні адвоката, за допомогою якого він збирає відомості про факти, що є необхідними для надання правової допомоги, без сумніву, є адвокатський запит.

Відповідно до абзацу 1 частини 1 статті 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «адвокатський запит — письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правничої допомоги клієнту» [3].

Таким чином, адвокатський запит є спеціальним механізмом реалізації права на інформацію у професійній діяльності адвоката, спрямованим на отримання необхідної інформації для надання правничої допомоги клієнту.

Із цієї статті випливає, що адвокат вправі направити адвокатський запит не для задоволення власної допитливості і у своїх особистих інтересах, а лише в межах виконання договору з клієнтом з метою надання останньому правової допомоги. Абзац 3 ч. 1 ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняє подавати адвокатські запити з метою одержання консультацій і роз'яснень положень законодавства.

Варто зазначити: здійснюючи свою професійну діяльність, а саме реалізуючи насамперед своє право на збирання відомостей про факти, які можуть бути використані як докази (п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), адвокат повинен пам'ятати положення ст. 32 Конституції України, за яким «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [1].

У свою чергу, положеннями частин 1 та 2 статті 21 Закону України «Про інформацію» визначено, що «інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова інформація. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом» [4].

Здійснюючи тлумачення даної статті, Конституційний Суд стверджує, що «до конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження

(ч. 2 ст. 11 ЗУ «Про інформацію»). Конституційний Суд України в абзаці першого пункту 1 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп відніс до конфіденційної інформації про фізичну особу, крім вказаної, ще й відомості про її майновий стан та інші персональні дані. Таким чином, Конституційний Суд України вважає, що перелік даних про особу, які визнаються як конфіденційна інформація, не є вичерпним.» [5], а також підтверджує те, що конфіденційна інформація про фізичну особу поширюється за згодою цієї особи.

Самагальська Ю. Я., Шпуганич І. І. виділяють персональні дані як основну частину конфіденційної інформації (відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована). «Це означає, що закон за замовчуванням захищає всю інформацію про фізичну особу, за якою її можна ідентифікувати. Передбачено, що можна обробляти (збирати, зберігати, змінювати, видаляти або знищувати, передавати) персональні дані лише з конкретно визначеною метою за згодою фізичних осіб та в порядку, що прямо встановлений в законі. А володільці, розпорядники персональних даних та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних.» [6, с. 68].

Згода забезпечує можливість особі самостійно визначати допустимі межі доступу до відомостей про себе та їх подальшого використання. Вона не повинна тлумачитися як універсальний дозвіл на необмежене отримання та подальше використання будь-яких відомостей. Її значення полягає в тому, що особа може дозволити розголошення конфіденційної інформації у визначених нею межах, тоді як використання даних має залишатися пов'язаним із відповідною метою та враховувати права інших осіб. Такий підхід узгоджується з конституційно-правовим розумінням приватності й дозволяє розглядати згоду не як заперечення права на конфіденційність, а як один із засобів реалізації автономії особи у визначенні режиму доступу до інформації.

Відтак виникає певна неузгодженість, адже якщо клієнт уповноважує адвоката здійснювати захист його прав та інтересів, то отримання адвокатом інформації, необхідної для надання професійної правничої допомоги, може розглядатися як спосіб реалізації самого права клієнта на таку допомогу [7, с. 384].

Наведене свідчить про те, що реалізація права на інформацію (ст. 34 КУ) має забезпечувати баланс із правом особи на захист конфіденційної інформації (ст. 32 КУ та ст. 11 ЗУ «Про інформацію»).

Особливого значення наведене питання набуває у професійній діяльності адвоката, оскільки розголошення конфіденційної інформації має незворотний характер, а поновлення порушеного права,

гарантованого статтею 32 КУ, після її поширення не завжди є можливим. Саме тому отримання та використання такої інформації має здійснюватися за згодою особи або за наявності іншої належної правової підстави, передбаченої законом.

Право на інформацію є не лише самостійним конституційним правом, а й важливою передумовою реалізації інших прав людини, зокрема права на професійну правничу допомогу. Його реалізація адвокатом має здійснюватися з дотриманням конституційних гарантій приватності та конфіденційності. Аналіз наукових підходів і правових позицій Конституційного Суду України дає підстави стверджувати, що узгодження цих прав потребує врахування характеру інформації, правомірної мети її отримання та належних підстав для розголошення. Згода особи та інші передбачені законом підстави доступу до інформації забезпечують можливість узгодження відповідних прав і законних інтересів. Таким чином, у даному разі баланс конституційних норм полягає в забезпеченні реальної можливості отримувати й використовувати необхідну інформацію без невиправданого втручання у права інших осіб.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.] ; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова ; тех. ред. Ю. Д. Батан. Одеса : Юридична література, 2017. 256 с.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text
5. Рішення Конституційного Суду України від 20.01.2012 № 2-рп/2012 (справа № 1-9/2012). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text
6. Самагальська Ю. Я., Шпуганич І. І. Право на інформацію в цифровому середовищі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 86, ч. 4. С. 65–70. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.10
7. Заборовський В. В., Бисага Ю. М., Бєлов Д. М. Щодо права адвоката на отримання від клієнта конфіденційної інформації та її захист в умовах глобалізації. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 382–388. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.69

Науковий керівник: *доцент кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Іванцова Зоя Анатоліївна***

Кошель К. О.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гарантії адвокатської діяльності є необхідною умовою реалізації права особи на професійну правничу допомогу та незалежного здійснення адвокатом своїх професійних функцій. В умовах воєнного стану їх значення посилюється, оскільки адвокат працює в ситуації підвищених безпекових ризиків, ускладненого доступу до окремих територій, клієнтів, доказів і державних інформаційних ресурсів. Водночас воєнний стан не означає припинення базових гарантій адвокатури. Стаття 59 Конституції України закріплює право кожного на професійну правничу допомогу, а стаття 64 відносить це право до тих, що не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану. Крім того, стаття 131–2 Конституції прямо встановлює, що незалежність адвокатури гарантується [1].

Спеціальний зміст гарантій адвокатської діяльності розкривається у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». До них належать, зокрема, заборона будь-якого втручання і перешкод у здійсненні адвокатської діяльності, особливий порядок проведення щодо адвоката окремих слідчих та оперативно-розшукових заходів, охорона адвокатської таємниці, рівність прав адвоката з іншими учасниками провадження, заборона ототожнення адвоката з клієнтом та особливий порядок дисциплінарного провадження [2]. У разі обшуку чи огляду житла або іншого володіння адвоката, приміщення, де він здійснює професійну діяльність, а також тимчасового доступу до його речей і документів судове рішення має містити конкретний перелік речей і документів, які планується відшукати, виявити чи вилучити.

Дослідження практики воєнного стану показують, що основною проблемою є не формальне скасування законодавчих гарантій, а ускладнення їх фактичної реалізації. Ю. В. Циганюк та М. С. Гончаров за результатами аналізу матеріалів органів адвокатського самоврядування за 2021–2023 роки звернули увагу на нові ризики, пов'язані з виконанням професійних обов'язків у воєнний час: ускладнення пересування під час комендантської години, випадки ототожнення адвоката з клієнтом, труднощі участі у процесуальних діях та інші форми перешкоджання професійній діяльності [3, с. 1120]. Отже, в умовах війни особливого значення набувають не лише законодавчі

приписи, а й реальні організаційні механізми, які дозволяють адвокату своєчасно дістатися до клієнта, суду чи місця проведення процесуальної дії.

Сучасні дослідження 2026 року також засвідчують, що адвокатська діяльність в умовах воєнного стану характеризується підвищеними ризиками для життя і здоров'я, складнішим доступом до клієнтів, судів та доказової бази, а також необхідністю ширше застосовувати дистанційні форми роботи, електронне судочинство і цифровий документообіг.. Водночас цифровізація породжує додаткові вимоги до кібербезпеки та збереження адвокатської таємниці. Таким чином, гарантії адвокатської діяльності сьогодні повинні розглядатися не лише як процесуальні заборони для органів державної влади, а і як система умов, що забезпечують безпечне, безперервне та конфіденційне надання правничої допомоги.

Окремою практичною проблемою залишається реалізація права адвоката на одержання інформації. Стаття 24 Закону передбачає, що до адвокатського запиту додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та ордера або доручення органу, уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги; вимагати інших документів заборонено [2]. Водночас орган, якому направлено запит, не зобов'язаний надавати інформацію з обмеженим доступом. Тому в умовах воєнного стану необхідно чітко розмежовувати законні обмеження доступу до захищеної інформації та необґрунтоване створення додаткових формальних вимог до адвоката. Потреба у правничій допомозі не скасовує режиму інформації з обмеженим доступом, але й посилання на воєнний стан саме по собі не може бути універсальною підставою для відмови у відповіді на належно оформлений адвокатський запит.

Не менш важливим залишається забезпечення гарантій під час проведення слідчих та інших процесуальних дій. Умови війни не змінюють суті вимог статті 23 Закону щодо охорони професійних прав адвоката, адвокатської таємниці та недопустимості незаконного вилучення документів, пов'язаних із здійсненням адвокатської діяльності [2]. Особливого значення набуває також заборона ототожнення адвоката з клієнтом. У кримінальних провадженнях, пов'язаних із воєнними злочинами, державною зрадою, колабораційною діяльністю або іншими суспільно резонансними діяннями, негативне перенесення оцінки особи клієнта на його адвоката може створювати додатковий тиск і перешкоджати незалежному здійсненню захисту.

Важливим сучасним міжнародним орієнтиром стала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226), відкрита для підписання 13 травня 2025 року. Вона спрямована на захист незалежності адвокатів і професійних об'єднань, належне здійснен-

ня професійних прав, свободу вираження поглядів адвокатів, справедливість дисциплінарних процедур та захист від неправомірного втручання у професійну діяльність [4]. Україна підписала Конвенцію 9 березня 2026 року. Для української адвокатури це має особливе значення в умовах війни, оскільки підтверджує європейський напрям посилення інституційних гарантій професії та захисту адвокатів від тиску, погроз і перешкоджання законній професійній діяльності.

Саме тому, удосконалення механізмів гарантування адвокатської діяльності в умовах воєнного стану має відбуватися за кількома взаємопов'язаними напрямами. По-перше, необхідно забезпечувати реальну можливість доступу адвоката до клієнта та участі у невідкладних процесуальних діях з урахуванням безпекових обмежень. По-друге, органи державної влади мають однаково застосовувати встановлені законом вимоги щодо адвокатських запитів, не запроваджуючи додаткових документів чи процедур, не передбачених законом. По-третє, потребує посилення практика реагування органів адвокатського самоврядування на випадки втручання у професійну діяльність, незаконного вилучення професійних матеріалів або ототожнення адвоката з клієнтом. По-четверте, цифровізація адвокатської практики потребує одночасного розвитку технічних засобів захисту інформації та професійних стандартів кібербезпеки.

Конституційне право на професійну правничу допомогу зберігає особливий захист, а незалежність адвокатури та передбачені законом професійні гарантії мають діяти і в умовах надзвичайних безпекових викликів. Сучасні наукові дослідження та розвиток європейських стандартів свідчать, що ефективність адвокатури в умовах війни залежить від поєднання належного нормативного регулювання, організаційної спроможності, цифрової безпеки та реальної поваги державних органів до незалежної професійної ролі адвоката.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
3. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1117–1123. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.167.
4. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Luxembourg, 13.05.2025. URL: https://rm.coe.int/1680b-4c6be; Treaty Office: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=226.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Кривенко С. М.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗБИРАННЯ АДВОКАТОМ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ФАКТИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ВИКОРИСТАНІ ЯК ДОКАЗИ

Збирання адвокатом відомостей про факти, що можуть бути використані як докази, є професійним правом адвоката при здійсненні адвокатської діяльності, реалізація якого забезпечує формування обґрунтованої правової позиції по справі клієнта. Саме тому законодавство України надає адвокату право збирати відомості про факти, які потенційно можуть бути використані як докази, запитувати, отримувати та вилучати речі й документи, отримувати їх копії, ознайомлюватися з ними, а також опитувати осіб за їх згодою [1]. Такий підхід відповідає засадам змагальності та рівності сторін і створює нормативні передумови для активної участі захисника у доказуванні. Зазначене актуалізує дослідження діяльності адвоката в процесі збирання доказів.

Варто зазначити, що зміст діяльності адвоката у сфері збирання доказової інформації не слід зводити виключно до механічного отримання документів або відомостей. Фактично йдеться про цілеспрямований процес пошуку, виявлення, отримання, фіксації та систематизації інформації, яка у подальшому може набути доказового значення. У науці збирання доказів розглядається як самостійна складова доказування, що охоплює комплекс пізнавальних і практичних дій, спрямованих на формування доказової основи правової позиції відповідного учасника провадження [2, с. 78]. Для адвоката це означає необхідність не просто накопичувати значний масив інформації, а від самого початку оцінювати її потенційну належність, допустимість та можливість практичного використання.

Водночас особливість адвокатського збирання відомостей полягає, на наш погляд, в обмеженості процесуальних можливостей захисника порівняно з органами досудового розслідування, що обумовлюється специфікою його правового статусу, а також функцією,

яку здійснює захисник. Адвокат не наділений владними повноваженнями слідчого або прокурора і не може самостійно проводити слідчі чи негласні слідчі розшукові дії. Водночас він має власний комплекс правових інструментів, за допомогою яких може формувати доказову позицію сторони захисту. До таких інструментів належать адвокатський запит, витребування речей, документів та відомостей, отримання копій документів, опитування осіб за їх згодою, використання технічних засобів, а також ініціювання перед органом досудового розслідування чи судом проведення відповідних процесуальних дій. В. В. Вапнярчук обґрунтовано акцентує увагу на тому, що способи збирання доказів стороною захисту мають власну специфіку та можуть включати витребування й отримання інформації, а також інші дії, здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів [3, с. 46].

Одним із найбільш практично значущих способів отримання інформації є адвокатський запит. Його сутність полягає у зверненні адвоката до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, фізичних та юридичних осіб з метою отримання інформації, копій документів та інших матеріалів, необхідних для надання правничої допомоги. Значення цього інструменту полягає у тому, що адвокат отримує можливість одержати інформацію безпосередньо від її володільця, не використовуючи механізми державного примусу. Водночас реалізація права на адвокатський запит має здійснюватися з дотриманням установлених законом обмежень, зокрема щодо інформації з обмеженим доступом, персональних даних та інших охоронюваних законом відомостей.

Особливого значення набуває витребування речей, документів та відомостей у порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством. Частина третя статті 93 Кримінального процесуального кодексу України передбачає можливість сторони захисту здійснювати збирання доказів, зокрема шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей та висновків експертів, висновків ревізій і актів перевірок [4]. Зазначене дозволяє стверджувати, що адвокат отримує нормативну можливість формувати доказову базу не лише шляхом традиційного адвокатського запиту, а й через спеціальні процесуальні механізми.

О. Л. Дульський звертає увагу на те, що витребування захисником речей, документів та відомостей має як кримінальну процесуальну, так і криміналістичну складову. На його думку, така діяльність охоплює підготовчий, робочий та заключний етапи, кожен із яких потребує відповідного тактико-криміналістичного забезпечення [5, с. 632].

Такий підхід є важливим для практичної діяльності адвоката, оскільки результативність збирання інформації залежить не лише від формального направлення запиту, а й від правильного визначення джерела необхідної інформації.

Не менш важливим способом отримання доказово значущої інформації є опитування осіб. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає право адвоката опитувати осіб за їх згодою [1]. Однак, на відміну від допиту, опитування адвокатом не має характеру процесуальної слідчої дії та ґрунтується на добровільності особи. Відповідно, адвокат не може застосовувати примус для отримання показань або створювати умови, за яких особа фактично позбавляється можливості вільно відмовитися від спілкування. Водночас належним чином отримана інформація може бути використана для визначення напрямів захисту, підготовки клопотань, перевірки версій сторони обвинувачення та пошуку інших джерел доказової інформації.

В процесі збирання доказів досить вагому роль відіграє використання адвокатом технічних засобів. Закон дозволяє адвокату застосовувати технічні засоби, зокрема для копіювання матеріалів справи, фіксації процесуальних дій та ходу судового засідання у встановленому законом порядку [1]. У сучасних умовах це набуває особливого значення через значне поширення електронних документів, цифрових носіїв інформації, фото-, відео- та аудіоматеріалів. Проте сама наявність цифрової інформації ще не гарантує її доказового значення. Для подальшого використання необхідно забезпечити достовірність походження відповідного матеріалу, можливість ідентифікації його джерела та дотримання встановленого законом порядку отримання.

Ще однією принциповою особливістю збирання адвокатом відомостей про факти, що можуть бути використані як докази, є дотримання адвокатом вимог конфіденційності та адвокатської таємниці. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатською таємницею охоплюється інформація про клієнта, питання, з яких він звертався до адвоката, зміст консультацій, складені адвокатом документи та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Правила адвокатської етики також виходять із необхідності збереження конфіденційності інформації, отриманої адвокатом у процесі професійної діяльності [6]. Таким чином, збираючи відомості для захисту клієнта, адвокат одночасно повинен забезпечувати належний режим їх зберігання та недопущення неправомірного розголошення.

Сучасна концепція адвокатського збирання доказів дедалі більше пов'язується з ідеєю адвокатського розслідування. В. В. Тіщенко розглядав адвоката як активного суб'єкта доказування, який має не лише

реагувати на дії сторони обвинувачення, а й самостійно формувати доказову основу захисту [7, с. 133–134]. Такий підхід відповідає змагальній моделі кримінального процесу, оскільки ефективний захист передбачає активну діяльність адвоката щодо пошуку інформації, перевірки версій, виявлення суперечностей та підготовки матеріалів для їх подальшого процесуального використання.

Таким чином, збирання адвокатом відомостей про факти, що можуть бути використані як докази, являє собою комплексну професійну діяльність, у якій поєднуються правові, процесуальні, криміналістичні та етичні елементи. Її результативність залежить не від кількості отриманих матеріалів, а від їх здатності забезпечити обґрунтованість правової позиції клієнта та можливість подальшого процесуального використання. Адвокат має право використовувати передбачені законом механізми витребування документів і відомостей, адвокатський запит, опитування осіб за їх згодою, технічну фіксацію та інші законні засоби. Така діяльність адвоката є необхідним елементом змагального кримінального процесу. Її особливість полягає у відсутності у адвоката владних повноважень, що компенсується наданням йому спеціальних законних інструментів отримання інформації. Ключовими умовами ефективності такої діяльності виступають законність способу отримання відомостей, їх належна фіксація, перевірка достовірності, дотримання адвокатської таємниці та професійної етики. Подальше удосконалення збирання адвокатом відомостей про факти, що можуть бути використані як докази, потребує посилення процесуальних гарантій сторони захисту та більш чіткого нормативного визначення процедур отримання і використання адвокатом доказової інформації.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 25.09.2026).
2. Дульський О. Л. Поняття збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 1, № 85. С. 76–85. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.4.11.
3. Вапнярчук В. В. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Т. 2, № 70. С. 405–410. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.65.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 25.09.2026).
5. Дульський О. Л. Актуальні питання збирання доказів захисником шляхом витребування від різних суб'єктів речей, відомостей та докумен-

тів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 625–634. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.104.
6. Правила адвокатської етики: затверджені з'їздом адвокатів України 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 25.09.2026).
7. Тіщенко В. В. Щодо можливостей і засобів адвокатського розслідування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 4, № 84. С. 130–135. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.18.

Науковий керівник*:** *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна

Кринецький В. В.
студент 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ ЗАХИСНИКА У ДИСТАНЦІЙНОМУ СУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Після запровадження карантину, а згодом і воєнного стану судові засідання в режимі відеоконференції стали особливо актуальними. Стаття 336 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) дозволяє дистанційне судове провадження, зокрема, коли учасник не може прибути до суду з поважних причин, необхідно забезпечити безпеку осіб чи оперативність розгляду, а також в умовах воєнного стану або карантину. Рішення про такий порядок розгляду суд приймає за власною ініціативою або за клопотанням учасників провадження (ч. 2 ст. 336 КПК України). Водночас відеозв'язок має забезпечувати належну якість зображення і звуку, відкритість засідання та можливість користуватися процесуальними правами (ч. 3 ст. 336 КПК України) [1].

Право на захист закріплене у ст. 20, 42, 46 КПК України [1], ст. 59 Конституції України [2] та підп. «с» п. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3]. Зокрема, п. 3 ч. 3 ст. 42 КПК України передбачає право підозрюваного й обвинуваченого на зустріч із захисником в умовах, що забезпечують конфіденційність спілкування [1]. Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) на-

голошує, що допомога захисника має бути не формальною, а реальною та ефективною [4, § 60].

Проблема виникає, коли захисник і обвинувачений беруть участь у засіданні з різних місць. Стаття 336 КПК України вимагає забезпечити процесуальні права учасників, однак не визначає порядку конфіденційної консультації під час відеоконференції. Зокрема, обвинувачений може перебувати в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань. У такому разі службова особа установи перевіряє його документи, вручає пам'ятку про права та перебуває поряд із ним до закінчення засідання (ч. 9, абз. 2 ч. 7 ст. 336 КПК України) [1]. Це не виключає приватного спілкування із захисником, але потребує такого способу консультації, за якого сторонні особи не матимуть доступу до її змісту. На значенні конфіденційності наголошує і ЄСПЛ [4, § 61; 5, §§ 97–98, 104].

У постанові від 3 липня 2018 р. у справі № 648/4414/16-к Верховний Суд відхилив довід про порушення права на захист під час відеоконференції. Суд врахував конкретні обставини: обвинувачений погодився на дистанційний розгляд, до засідання конфіденційно спілкувався із захисником, вони узгодили позицію, а сам обвинувачений не вважав своє право порушеним [6]. Цей приклад показує, що для оцінки дотримання права на захист важливі умови спілкування з адвокатом, а не лише сам факт дистанційної участі.

Показовим є порівняння двох рішень ЄСПЛ. У справі Marcello Viola v. Italy Суд не встановив порушення ст. 6 Конвенції: захисник міг перебувати поряд із клієнтом або спілкуватися з ним конфіденційно, а підтверджень перешкод такому спілкуванню не було [4, §§ 75–77]. Натомість у справі Sakhnovskiy v. Russia [GC] ЄСПЛ встановив порушення ст. 6 Конвенції. Часу для консультації з призначеною захисницею було недостатньо, а конфіденційність зв'язку через державну систему відеоконференції викликала сумніви [5, §§ 103–104, 109]. Отже, відеоконференція сама по собі не порушує права на захист; значення мають умови її проведення [4, § 67; 5, § 98].

Окрема проблема — технічні збої під час засідання. Якщо зникає звук або переривається зв'язок, захиснику складніше ставити запитання, заявляти клопотання, реагувати на докази та погоджувати позицію з обвинуваченим. Частина 6 ст. 336 КПК України передбачає відкладення судового розгляду за певних технічних проблем із відеоконференцією поза приміщенням суду з використанням власних технічних засобів, зокрема якщо зв'язок перервався в учасника, участь якого є обов'язковою [1]. Проте труднощі можуть виникати і без повного розриву зв'язку, наприклад, коли через поганий звук захисник не чує частини показань.

Статтю 336 КПК України доцільно доповнити гарантією конфіденційного спілкування захисника з обвинуваченим, якщо вони беруть участь у засіданні з різних місць. Для консультації можна передбачити перерву та зв'язок без доступу сторонніх осіб.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 02.10.2026).
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 02.10.2026).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_004 (дата звернення: 02.10.2026).
4. Marcello Viola v. Italy, no. 45106/04, Judgment of 5 October 2006, ECHR 2006-XI (extracts). HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77246 (дата звернення: 02.10.2026).
5. Sakhnovskiy v. Russia [GC], no. 21272/03, Judgment of 2 November 2010. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101568 (дата звернення: 02.10.2026).
6. Постанова Верховного Суду від 3 липня 2018 р. у справі № 648/4414/16-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215489 (дата звернення: 02.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Кузьминець В. Ю.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВЗАЄМОДІЯ ПРОКУРАТУРИ ТА АДВОКАТУРИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Кримінальне провадження є тією сферою правової діяльності, у якій особливо виразно проявляється співвідношення публічного інтересу держави та приватного інтересу особи. Прокуратура як інституція публічного обвинувачення та адвокатура як незалежний інститут забезпечення професійної правничої допомоги виконують різні,

а подекуди й протилежні за спрямованістю функції. Водночас їхня діяльність не може розглядатися ізольовано, оскільки саме через процесуальну взаємодію сторони обвинувачення та захисту реалізується принцип змагальності, визначений Кримінальним процесуальним кодексом України (далі — КПК України) [1]. Тому, особливо актуальним постає дослідження взаємодії прокуратури та адвокатури у кримінальному провадженні.

Варто відразу зазначити, що поняття «взаємодія» у цьому випадку не слід ототожнювати зі спільною діяльністю чи узгодженням позицій. Прокурор і адвокат не мають спільної процесуальної мети. Закон України «Про прокуратуру» та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплюють різну інституційну природу цих професій, що є необхідною передумовою їх незалежності [2; 3]. Отже, можемо констатувати, що взаємодія між ними має проявлятися передусім у процесуальному спілкуванні, реалізації права на подання клопотань і доказів, ознайомленні з матеріалами, участі у процесуальних діях, оскарженні рішень, а також у виконанні інших передбачених кримінальним процесуальним законодавством процедур.

Особливо складною така взаємодія є на стадії досудового розслідування. На відміну від судового розгляду, де сторони постають перед незалежним судом у відносно чіткій процесуальній конструкції, досудове розслідування характеризується значною концентрацією владних повноважень у руках органів досудового розслідування та прокурора. Сторона обвинувачення має можливість проводити слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії, застосовувати передбачені законом механізми отримання доказів, ініціювати заходи забезпечення кримінального провадження та звертатися до слідчого судді. Захисник таких владно-розпорядчих повноважень не має, що об'єктивно створює нерівність фактичних можливостей сторін [4, с. 168].

Разом з тим, однією з центральних проблем є доказова діяльність сторони захисту. КПК України надає захиснику право збирати докази шляхом витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, а також шляхом здійснення інших передбачених законом дій [1]. Проте між нормативним закріпленням зазначеного права та можливістю його повноцінної реалізації на практиці існує певна дистанція, що зумовлена відмінностями у процесуальних можливостях сторін кримінального провадження. Зокрема, адвокат не має такого самого комплексу інструментів, яким володіє сторона обвинувачення. Тому отримання необхідної адвокату для доказування інформації нерідко залежить від готовності відповідних суб'єктів добровільно її надати. За таких умов формально закріплена рівність процесуальних прав не завжди забезпечує фактичну рівність можливостей сторін у процесі

доказування, що зумовлює необхідність подальшого вдосконалення механізмів реалізації принципу змагальності у кримінальному провадженні [5, с. 279].

Також відмічаємо, що досить актуальною є проблема адвокатського розслідування. У сучасній науці воно розглядається як необхідний елемент активної діяльності захисту, спрямованої на формування альтернативної доказової версії та перевірку обґрунтованості позиції сторони обвинувачення. Водночас чинне законодавство не формує настільки деталізованого механізму адвокатського розслідування, який би дозволив захиснику ефективно реалізовувати всі потенційні можливості доказування. В. В. Тіщенко звертає увагу на необхідність чіткішого законодавчого визначення дій захисту щодо збирання і подання доказів та відповідних гарантій їх практичної реалізації [6, с. 130].

Окремий комплекс проблем виникає під час участі адвоката у слідчих та інших процесуальних діях. Реальна можливість захисника брати участь у таких діях є важливою гарантією перевірки законності їх проведення та отриманих результатів. Якщо адвокат не має своєчасної інформації про час і місце проведення відповідної процесуальної дії, його право на участь може залишитися формальним. У науковій літературі пропонується прямо передбачити обов'язок слідчого та прокурора своєчасно повідомляти захисника про час і місце проведення слідчої (розшукової) дії, у якій він має право брати участь [4, с. 168]. Така пропозиція видається логічною, адже ефективність права на захист визначається не лише його формальним закріпленням, а й можливістю реалізувати його саме в той момент, коли відповідна процесуальна дія відбувається.

Разом з тим, потрібно зазначити, що важливою складовою взаємодії є також дотримання професійної незалежності адвоката. Адвокатура за своєю природою не може бути частиною системи органів, які здійснюють кримінальне переслідування. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатську діяльність як незалежну професійну діяльність, пов'язану із захистом, представництвом та наданням інших видів правничої допомоги клієнту [3]. Тому будь-які спроби ототожнювати професійну позицію адвоката з перешкоджанням діяльності прокуратури суперечили б самій природі змагального кримінального процесу. Адвокат не зобов'язаний погоджуватися з позицією обвинувачення; навпаки, його професійна функція передбачає її критичну перевірку та використання законних засобів для захисту клієнта.

Що стосується удосконалення, то на нашу думку, вдосконалення взаємодії прокуратури та адвокатури потребує насамперед посилення реальної змагальності на досудовій стадії.

Одним із напрямів такого вдосконалення може бути деталізація механізму адвокатського доказування, зокрема шляхом чіткішого врегулювання процедури витребування документів та інших відомостей, фіксації результатів опитування осіб адвокатом, а також відповідальності за безпідставне невиконання законних вимог захисника. Такі зміни не повинні перетворювати адвоката на суб'єкта владних повноважень, але мають забезпечити йому достатні інструменти для ефективного виконання функції захисту.

Другим напрямом є удосконалення механізмів доступу сторони захисту до матеріалів кримінального провадження та процесуальної інформації. Обмеження такого доступу мають бути чітко обґрунтованими, пропорційними та пов'язаними з реальною необхідністю захисту інтересів досудового розслідування.

Третім напрямом є посилення процесуальних гарантій участі адвоката у слідчих та інших процесуальних діях. Захисник повинен мати реальну можливість своєчасно дізнаватися про проведення тих дій, участь у яких передбачена законом. Доцільним видається також подальше нормативне врегулювання питань фіксації результатів адвокатської діяльності та використання отриманих матеріалів у доказуванні.

Четвертим напрямом має стати підвищення професійної відповідальності обох сторін. Незалежність адвоката не означає відсутності професійних обов'язків, так само як владні повноваження прокурора не означають необмеженості його процесуальної дискреції. Прокурор повинен діяти не тільки ефективно, а й законно, об'єктивно та з повагою до прав людини. Адвокат, своєю чергою, повинен реалізовувати захист добросовісно та професійно.

Отже, взаємодія прокуратури та адвокатури у кримінальному провадженні є складним правовим явищем, у якому поєднуються протилежність процесуальних інтересів та спільна орієнтація на законність кримінального судочинства. Її основна проблема полягає не в самому факті конфлікту між обвинуваченням і захистом, а в тому, що фактичні можливості сторін на досудовій стадії залишаються нерівними. Особливо це проявляється у сфері доказування, доступу до матеріалів провадження, участі у процесуальних діях та реалізації окремих прав потерпілих і їх представників. Тому подальший розвиток кримінального процесу має бути спрямований на перетворення формальної змагальності на реальну процесуальну рівність. Для цього необхідно вдосконалити механізми адвокатського доказування, посилити гарантії доступу до матеріалів кримінального провадження, забезпечити своєчасну участь захисника у процесуальних діях, удосконалити права адвоката-представника потерпілого та сформувати високі стандарти професійної комунікації між

прокурорами й адвокатами. Саме за таких умов прокуратура та адвокатура, залишаючись інституційно незалежними та функціонально різними, зможуть належним чином виконувати свої ролі в єдиній системі гарантування прав людини та справедливості кримінального провадження.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 18.09.2026).
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1697-18 (дата звернення: 18.09.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 18.09.2026).
4. Стрілецька О. В., Габрелян А. Ю. Реалізація принципу змагальності в ході проведення досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3. Вип. 81. С. 168–179. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.81.3.25. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.25 (дата звернення: 18.09.2026).
5. Мудрецька Г. В. Співвідношення адвокатського розслідування та доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 4. Вип. 83. С. 275–280. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.3.42 (дата звернення: 18.09.2026).
6. Тіщенко В. В. Щодо можливостей і засобів адвокатського розслідування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 4. Вип. 84. Ч. 4. С. 130–135. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.84.4.18. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.18 (дата звернення: 18.09.2026).

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Кузьменко А. О.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ

Захист професійних прав адвокатів є важливою умовою реалізації права кожного на професійну правничу допомогу. Конституційне положення про те, що виключно адвокат здійснює представництво особи в суді та захист від кримінального обвинувачення, втрачає практичний зміст, якщо адвокат не може безперешкодно спілкуватися з клієнтом, збирати відомості, ознайомлюватися з матеріалами провадження, формувати правову позицію та відстоювати її без ризику тиску.

Законодавство України містить розгорнутий перелік професійних прав і гарантій, проте науковці слушно пов'язують реальність цих гарантій не тільки з нормативним закріпленням, а й з узгодженістю матеріальних і процесуальних норм та спроможністю державних інституцій забезпечити їх виконання [1, с. 213]. Центральною проблемою залишається розрив між формально визначеним статусом адвоката і практикою його взаємодії з правоохоронними органами, судами, установами виконання покарань та іншими суб'єктами владних повноважень.

Зміст професійних прав адвоката визначається статтею 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а система гарантій їх здійснення закріплена, насамперед, у статті 23 цього Закону. До таких гарантій належать заборона втручання і перешкоджання адвокатській діяльності, вимога збереження адвокатської таємниці, особливий порядок проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій щодо адвоката, заборона втручання у приватне спілкування з клієнтом, заборона втручання у правову позицію адвоката, ототожнення його з клієнтом, особливий порядок дисциплінарного провадження щодо адвоката. Така конструкція є загалом належною, однак гарантія стає реальною лише тоді, коли порушення швидко припиняється, докази, одержані з її ігноруванням, отримують належну процесуальну оцінку, а винна особа несе невідворотну відповідальність. Саме тому гарантії доцільно розглядати як взаємопов'язаний механізм, що охоплює норму, компетентного суб'єкта, процедуру реагування і юридичний наслідок порушення [1, с. 212]. Відсутність хоча б одного з цих елементів перетворює законодавчу заборону на декларацію.

Однією з найгостріших проблем є посягання на адвокатську таємницю. Конфіденційність охоплює зміст консультацій, документи,

електронне листування, цифрові носії та інші відомості, отримані у зв'язку з наданням правничої допомоги. У сучасних умовах ризик виникає не лише під час обшуку приміщення адвоката, а й у разі вилучення телефона або ноутбука, копіювання електронних даних, доступу до хмарних сховищ чи контролю спілкування з клієнтом у місцях несвободи. Н. М. Бакаянова звертає увагу, що законодавчі передумови конфіденційності існують, однак правозастосовна практика засвідчує систематичні труднощі з проведенням побачень у спосіб, який унеможливлює прослуховування та розкриття змісту спілкування [2, с. 247]. Додатковою прогалиною є те, що Закон прямо не відносить до предмета адвокатської таємниці сам факт звернення особи по правничу допомогу, хоча така інформація захищається Правилами адвокатської етики [2, с. 246]. Доцільно законодавчо усунути цю невідповідність та прямо поширити охорону на дані про клієнта і потенційного клієнта.

Порушення під час обшуків у адвокатів демонструють іншу системну ваду: спеціальна процедура нерідко сприймається як формальність. Завчасне повідомлення ради адвокатів регіону та участь її представника мають забезпечити незалежний контроль за тим, щоб слідча дія не перетворилася на пошук матеріалів захисту. Якщо представник прибуває після фактичного вилучення носіїв інформації, превентивна мета гарантії не досягається. За даними, наведеними у сучасному дослідженні, лише протягом 2023 року члени профільного комітету Національної асоціації адвокатів України брали участь у 137 слідчих діях, пов'язаних з обшуками адвокатів [2, с. 248]. Кількість таких випадків сама по собі не доводить незаконності кожної дії, проте вказує на масштаб ризику доступу сторони обвинувачення до захищеної професійної інформації. Належною відповіддю має стати деталізація правил відбору, огляду і копіювання цифрових даних, обов'язкова фіксація меж пошуку, ефективна процедура відокремлення привілейованих матеріалів та визнання істотними тих порушень, які позбавили гарантію її практичного призначення.

Представлення інтересів особи, якій висунуто суспільно резонансне обвинувачення, не означає підтримки адвокатом її поглядів або поведінки. Проте публічне перенесення негативного ставлення до клієнта на захисника створює репутаційний тиск, провокує погрози та може впливати на незалежність правової позиції. Як зазначає О. С. Заяць, поширеними залишаються фактичне ототожнення адвокатів із клієнтами та спроби перешкодити їхній роботі через безпідставне ініціювання різних видів відповідальності [3, с. 172]. Проблема посилюється відсутністю чіткого законодавчого визначення ототожнення та спеціального механізму реагування. Обґрунтованою є пропозиція конкретизувати склад втручання в діяльність адвоката

і передбачити відповідальність за публічне ототожнення, якщо воно створює упереджене ставлення, негативний тиск або перешкоди реалізації професійних прав [2, с. 250]. При цьому правова норма повинна бути достатньо визначеною, щоб не обмежувати добросовісну критику дій адвоката.

Воєнний стан сформував додаткові загрози. До традиційних порушень додалися обмеження пересування, труднощі доступу до клієнтів і матеріалів справ, ризики перевірки мобільних пристроїв, тиск у справах щодо злочинів проти основ національної безпеки, а подекуди використання мобілізаційних процедур як способу впливу на захисника. Як констатують науковці, війна істотно змінила умови професійної діяльності адвокатів і водночас збільшила потребу громадян у правничій допомозі, зокрема на безоплатній основі [4, с. 283]. Правовий режим воєнного стану не скасовує адвокатської таємниці та не надає посадовим особам загального дозволу на доступ до професійних даних. Будь-яке обмеження має спиратися на закон, переслідувати легітимну мету, бути необхідним і пропорційним. Для запобігання зловживанням потрібні спеціальні алгоритми дій адвоката, органів адвокатського самоврядування, військових формувань та правоохоронних органів у ситуаціях перевірки документів, затримання чи огляду цифрових пристроїв.

Захист професійних прав не може обмежуватися індивідуальним оскарженням після того, як конфіденційну інформацію вже розкрито або участь адвоката у справі фактично зірвано. Необхідне поєднання превентивних і відновлювальних засобів. Органи адвокатського самоврядування мають оперативно отримувати повідомлення про загрозу, направляти представника на місце події, документувати порушення, взаємодіяти з правоохоронними органами та супроводжувати подальше оскарження. Європейська інтеграція потребує не механічного відтворення стандартів, а формування цілісної системи попередження, виявлення та усунення порушень професійних прав [5, с. 245]. Її результативність варто оцінювати за строками реагування, кількістю припинених порушень, результатами розгляду заяв і судових скарг, а не лише за кількістю прийнятих актів.

Першочерговими напрямами вдосконалення захисту професійних прав адвокатів, на наш погляд, є уточнення кримінальної та адміністративної відповідальності за втручання в адвокатську діяльність, запровадження процесуальних наслідків незаконного доступу до адвокатської таємниці, нормативне врегулювання роботи з цифровими носіями, посилення гарантій конфіденційного спілкування у місцях несвободи та створення єдиного обліку порушень. Дієвим підходом слід визначити й систематичне навчання слідчих, прокурорів, суддів і працівників установ виконання покарань щодо змісту адвокатських

гарантій. Важливим є незалежний моніторинг із публічним узагальненням практики та рекомендаціями щодо усунення причин повторюваних порушень. Міжнародні стандарти мають використовуватися як критерій оцінки не тільки закону, а й щоденної адміністративної та судової практики.

Таким чином, головна проблема захисту професійних прав адвокатів в Україні полягає не у відсутності базового переліку прав, а в недостатній дієвості механізмів їх забезпечення. Конфіденційність, незалежність правової позиції, безперешкодний доступ до клієнта, особливий порядок слідчих дій, заборона ототожнення з клієнтом та інші гарантії утворюють єдину систему. Порушення одного елемента послаблює право людини на захист у цілому. Реальне зміцнення гарантій потребує точніших процедур, невідворотної відповідальності, швидкого реагування адвокатського самоврядування та сталої практики судового контролю.

Список використаної літератури

1. Боса І. В. Гарантії адвокатської діяльності: ознаки та механізм реалізації. *Наукові записки*. Серія: Право. 2023. Вип. 14. С. 210–215. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-14-210-215.
2. Бакаянова Н. М. Права, свободи і гарантії діяльності адвоката при здійсненні захисту у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 3–4. С. 238–256. DOI: https://doi.org/10.59835/2413-5372.2025.3-4/238-256.
3. Заяць О. С. Правове забезпечення гарантій адвокатської діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 84. Ч. 4. С. 172–176. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.24.
4. Заборовський В. В., Орлова О. С., Манзюк В. В. Особливості професійної діяльності адвоката та української адвокатури в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 279–285. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.50.
5. Кузьменко О. В., Січко Н. П. Особливості функціонування діяльності Комітету з питань інтеграції системи адвокатури України в ЄС при Національній асоціації адвокатів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2023. Вип. 80. Ч. 2. С. 241–245. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.40.

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Кулікова К. А.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ, БЕЗПЕКИ ТА ЕФЕКТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Повномасштабна війна та введення воєнного стану суттєво вплинули на організацію та практичні аспекти надання професійної правничої допомоги та змінили умови здійснення адвокатської діяльності, зумовивши виникнення нових викликів, пов'язаних із забезпеченням незалежності адвоката, дотриманням професійно-етичних принципів та належним захистом прав і законних інтересів клієнтів. У цьому контексті особливого значення набуває питання забезпечення ефективного здійснення адвокатської діяльності, зокрема в умовах підвищених безпекових ризиків, психологічного навантаження та обмеження можливостей безпосередньої комунікації з клієнтами.

Ефективність надання правничої допомоги значною мірою залежить від належної професійної комунікації адвоката з клієнтом. Це особливо відчутно під час війни, коли до юридичних проблем додаються сильне емоційне напруження, соціальна нестабільність і постійна невизначеність. За таких обставин звичайної передачі правової інформації часто недостатньо. Людина, яка втратила житло, майно чи близьких, постраждала від воєнного злочину, була затримана або пережила інші травматичні події, потребує не лише професійної консультації. Для неї важливо відчувати, що адвокат уважно вислуховує, розуміє ситуацію та готовий послідовно захищати її інтереси. За таких умов професійна комунікація має ґрунтуватися на принципах добросовісності, конфіденційності, поваги до клієнта та достовірності наданої інформації.

Адвокату необхідно зрозуміло пояснювати права, обов'язки, можливі способи дій і ризики кожного рішення. Постійний зв'язок також допомагає швидко реагувати на зміни, адже під час війни обставини можуть змінитися за лічені години. Крім того, частина документів і доказів може бути втрачена або пошкоджена. У такій ситуації детальна розмова з клієнтом нерідко стає основним способом відновити важливі обставини справи та зібрати необхідну інформацію.Отже, комунікація між адвокатом і клієнтом у період воєнного стану є не просто допоміжною частиною роботи, а важливим засобом забезпечення права на захист і справедливий розгляд справи та набуває соціального, етичного і стратегічного значення [1, с. 791].

Під час воєнного стану адвокатам доводиться спілкуватися з клієнтами та виконувати свою роботу в умовах, до яких професійна діяльність у мирний час фактично не була пристосована. Зазначені обставини зумовлюють виникнення низки проблем, які потребують як наукового осмислення, так і пошуку ефективних шляхів їх практичного вирішення. У цьому контексті доцільно виокремити та розглянути найбільш актуальні виклики, з якими стикаються адвокати під час здійснення професійної діяльності в умовах воєнного стану.

1. Особиста безпека адвокатів. Для фахівців, які працюють поблизу лінії фронту або виїжджають до районів активних бойових дій, виконання професійного завдання може бути пов'язане з реальною небезпекою. Навіть звичайне пересування до клієнта чи місця проведення процесуальних дій створює ризик потрапити під обстріл, натрапити на міну або нерозірваний боєприпас. Тому насамперед необхідно подбати про базову безпеку таких адвокатів. Доцільним вбачається забезпечення адвокатів бронежилетами, касками та іншими засобами індивідуального захисту. Не менш важливо заздалегідь визначити порядок швидкої евакуації з небезпечної місцевості. Корисними будуть і практичні навчання, під час яких адвокати зможуть опанувати правила поведінки в зоні бойових дій, основи мінної безпеки та навички надання першої домедичної допомоги.

2. Забезпечення гарантій адвокатської діяльності в умовах воєнного стану. Однією з основоположних засад здійснення адвокатської діяльності є її незалежність, забезпечення якої безпосередньо пов'язане з дотриманням установлених законодавством професійних гарантій. Зокрема, статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено гарантії адвокатської діяльності, спрямовані на недопущення втручання у здійснення адвокатом професійних повноважень, перешкоджання його діяльності та неправомірного впливу на правову позицію під час представництва і захисту інтересів клієнта [2]. Водночас в умовах воєнного стану питання практичного забезпечення зазначених гарантій набуває особливої актуальності, оскільки адвокати можуть стикатися з випадками обмеження доступу до клієнтів, неправомірного втручання у професійну діяльність, застосування фізичного чи психологічного тиску.

У цьому контексті варто звернути увагу на результати діяльності Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності Національної асоціації адвокатів України. Відповідно до оприлюдненого Комітетом звіту щодо порушення гарантій адвокатської діяльності територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки, у 2023 році було зафіксовано 8 відповідних випадків, у 2024 році — 24, а протягом першого півріччя 2025 року — ще 9. Серед задокументованих інцидентів зазначаються недопуск адвокатів до кліа-

єнтів, перешкоджання наданню правничої допомоги, застосування фізичної сили, затримання адвокатів під час виконання професійних обов'язків та інші форми втручання в адвокатську діяльність [3].

Наведені обставини свідчать про наявність практичних проблем у забезпеченні гарантій адвокатської діяльності, порушення яких становить загрозу незалежності адвоката та може негативно впливати на реалізацію права особи на професійну правничу допомогу. Адже незалежність адвоката не обмежується формальним закріпленням відповідного принципу в законодавстві, а передбачає створення реальних умов для безперешкодного виконання ним професійних обов'язків. У зв'язку з цим особливого значення набувають належне реагування на випадки порушення професійних гарантій, забезпечення ефективних механізмів захисту прав адвокатів та притягнення винних осіб до передбаченої законом відповідальності.

Слід зазначити, що важливу роль у цьому процесі відіграють органи адвокатського самоврядування, діяльність яких спрямована на виявлення та фіксацію порушень професійних прав адвокатів, представництво інтересів адвокатської спільноти й забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності. Водночас належне забезпечення таких гарантій потребує ефективної взаємодії органів адвокатського самоврядування з державними органами, а також послідовного дотримання законодавчих вимог усіма суб'єктами, з якими адвокат взаємодіє під час здійснення професійної діяльності.

3. Урахування психологічного стану клієнта під час надання правничої допомоги. В умовах воєнного стану особливого значення набуває здатність адвоката враховувати психологічний та емоційний стан клієнта під час професійного спілкування. Особи, які пережили травматичні події, втрату близьких, вимушене переміщення або інші наслідки збройної агресії, можуть відчувати підвищену тривожність, розгубленість і труднощі зі сприйняттям інформації. За таких обставин адвокату важливо обирати зрозумілий спосіб комунікації, послідовно роз'яснювати клієнту його права, можливі способи їх захисту та перспективи вирішення справи, враховуючи індивідуальні особливості сприйняття інформації.

Водночас взаємовідносини адвоката з клієнтом повинні ґрунтуватися на неухильному дотриманні професійно-етичних принципів, зокрема конфіденційності, добросовісності та пріоритету інтересів клієнта. Як слушно зазначається в науковій літературі, в умовах воєнного стану методи та форми здійснення адвокатської діяльності зазнали певних змін, проте її основоположні засади залишаються незмінними, оскільки чинне законодавство не передбачає їх перегляду у зв'язку із запровадженням воєнного стану [4, с. 177]. З огляду на це, навіть за складних обставин, зумовлених війною, адвокат повинен

забезпечувати належний рівень професійної комунікації з клієнтом, формувати довірливі відносини, гарантувати конфіденційність спілкування та надавати зрозумілі роз'яснення щодо обраної правової позиції й подальших дій у справі.

Відтак, урахування психологічного стану клієнта в умовах воєнного стану є важливою передумовою ефективної професійної комунікації. Здатність адвоката виявляти тактовність, терпіння та розуміння, не виходячи за межі своїх професійних повноважень, сприяє належному усвідомленню клієнтом своєї правової ситуації та прийняттю обґрунтованих рішень щодо захисту власних прав та інтересів.

4. Особливості дистанційної комунікації адвоката з клієнтом в умовах воєнного стану. Одним із викликів здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану є забезпечення належної комунікації з клієнтами за відсутності можливості безпосереднього спілкування. Перебої в роботі електронних комунікацій, нестабільність інтернет-з'єднання та обмеження можливостей особистих зустрічей можуть ускладнювати своєчасний обмін інформацією, узгодження правової позиції та виконання адвокатом професійних обов'язків.

Особливої актуальності дистанційне надання правничої допомоги набуває у випадках, коли клієнти перебувають в інших регіонах України або за кордоном, а особиста зустріч з адвокатом є ускладненою чи неможливою. Як зазначають Л. Остапенко та А. Шандрук, в умовах воєнного стану дистанційна правнича допомога є актуальною для осіб, які через віддаленість місця проживання, стан здоров'я чи інші обставини не мають можливості особисто звернутися до адвоката. У таких випадках важливого значення набуває використання електронних засобів комунікації, зокрема спеціальних застосунків для проведення онлайн-консультацій [5, с. 178].

Водночас використання цифрових технологій у професійній діяльності адвоката супроводжується додатковими ризиками для забезпечення конфіденційності спілкування з клієнтом та збереження адвокатської таємниці. Передавання документів через електронну пошту, месенджери та інші онлайн-сервіси потребує належної уваги до захисту інформації від несанкціонованого доступу, втрати або неправомірного поширення. З огляду на це, адвокату доцільно використовувати захищені канали зв'язку, дотримуватися правил безпечного зберігання електронних документів та враховувати можливі ризики розголошення конфіденційної інформації.

Таким чином, війна змусила адвокатів переглянути звичні способи роботи та спілкування з клієнтами. Сьогодні професійність адвоката визначається не лише знанням законодавства. Важливо також уміти підтримувати зв'язок під час перебоїв, безпечно обмінюватися документами, спілкуватися з людьми, які перебувають у стресі, та швидко

реагувати на зміну обставин. Для цього потрібно освоювати сучасні технології, дотримуватися етичних вимог і підтримувати співпрацю з українськими та міжнародними правозахисними організаціями. Лише за такого підходу адвокат зможе належно виконувати свою професійну роль і забезпечувати ефективний захист прав людини навіть у складних умовах війни.

Таким чином, здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану супроводжується низкою викликів, пов'язаних із забезпеченням особистої безпеки адвокатів, дотриманням гарантій їхньої професійної діяльності, урахуванням психологічного стану клієнтів та організацією безпечної дистанційної комунікації. Подолання зазначених викликів потребує передусім вдосконалення практичних підходів до надання правничої допомоги, належного забезпечення професійних прав адвокатів, розвитку їхніх комунікативних і цифрових навичок та неухильного дотримання принципів адвокатської етики. Саме поєднання цих складових є важливою передумовою ефективного здійснення адвокатської діяльності та забезпечення права особи на професійну правничу допомогу в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Єна І. В. Особливості та виклики адвокатської комунікації в умовах воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство.* Випуск № 1, 2025. С. 789–793. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/324030/314103
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
3. Звіт Комітету НААУ щодо порушень гарантій адвокатської діяльності територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки. *Офіційний вебсайт Національної асоціації адвокатів України.* 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/ZVIT_TCC.pdf
4. Басюк Ю. М. Етичні засади взаємовідносин адвоката з клієнтом у сучасних умовах. *Часопис Київського університету права*. № 1, 2023. С. 176–179. URL: https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/835/778
5. Остапенко Л., Шандрук А., Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. № 2 (38), 2023. С. 176–182. URL: https://ena.lpnu.ua/server/api/core/bitstreams/

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Лата С. О.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

БЕЗОПЛАТНА ВТОРИННА ПРАВНИЧА ДОПОМОГА У СПРАВАХ ЩОДО КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОШКОДЖЕНЕ АБО ЗНИЩЕНЕ ЖИТЛО

За період збройної агресії проти України дуже багато осіб зазнали втрати або певного пошкодження житла. Держава активно намагається компенсувати такі втрати, проте значну роль у даному питанні відіграє кваліфікована правнича допомога, оскільки у багатьох громадян виникають проблеми з доведенням права власності, внесення відомостей про знищення або втрату майна, подачею заяв про компенсацію до відповідних установ та організацій, судовим оскарженням рішень компетентних органів. Для вирішення цих проблем особам необхідна професійна вторинна правнича допомога.

Безоплатна вторинна правнича допомога є видом державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [1]. Пунктом 29 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» передбачено, що право на безоплатну вторинну правничу допомогу мають громадяни України, які звернулися з питань встановлення в судовому порядку фактів, що мають юридичне значення, пов'язаних з відновленням втрачених документів, необхідних для отримання компенсації. Таким особам надаються правничі послуги, передбачені п. 2 і 3 ч. 2 ст. 13 Закону, — представництво інтересів та складення документів процесуального характеру. Водночас на суб'єктів, визначених п. 29 ч. 1 ст. 14, поширюється обмеження ч. 4 ст. 14: БВПД може бути надана не більше шести разів протягом бюджетного періоду та одночасно не більше ніж за шістьма рішеннями центрів з надання безоплатної правничої допомоги [1].

Компенсація за пошкоджене або знищене житло здійснюється відповідно до Закону № 2923-IX. Відповідно до п. 4 і 6 ч. 1 ст. 1 цього Закону, квартири та інші житлові приміщення в будівлі належать відповідно до переліків знищених та пошкоджених об'єктів нерухомого майна. До заяви про надання компенсації за знищений об'єкт нерухомого майна, якщо отримувачем компенсації є власник такого об'єкта, додається копія документа, що підтверджує право власності на нього, крім випадків, коли відповідне право зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (п. 1 ч. 7 ст. 4) [2].

Закон № 2923-IX враховує ситуації, коли правовстановлювальні документи втрачено або для їх відновлення необхідно встановити

факт, що має юридичне значення. У такому разі заява про надання компенсації може бути подана без документів, визначених ч. 7 ст. 4, а відповідні документи подаються додатково; заявник також може звернутися до Комісії з проханням сприяти в їх отриманні (ч. 9 ст. 4). Рішення про надання компенсації в такому випадку приймається після подання відповідних документів (ч. 5 ст. 6). Крім того, державні органи, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, які володіють необхідними документами або інформацією, зобов'язані безоплатно надати їх Комісії, зокрема з метою поновлення втрачених документів (ч. 6 ст. 3) [2]. Отже, судове встановлення юридичних фактів не є єдиним способом відновлення документів. Водночас саме у випадках, коли для їх відновлення необхідне встановлення в судовому порядку факту, що має юридичне значення, застосовується спеціальна підстава для БВПД, передбачена п. 29 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу».

Безоплатна вторинна правнича допомога може бути необхідною на судовому етапі вирішення питань, пов'язаних з отриманням компенсації. Для осіб, визначених п. 29 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», вона надається у формі представництва інтересів та складення документів процесуального характеру під час встановлення в судовому порядку юридично значущих фактів, пов'язаних з відновленням втрачених документів [1]. Спеціальна підстава, передбачена п. 29, сама по собі не охоплює оскарження рішень органів, що вирішують питання про компенсацію. Право на БВПД у таких спорах може виникати за іншими підставами ч. 1 ст. 14, зокрема передбаченими п. 1, 14, 16 або 17, якщо особа відповідає встановленим відповідним пунктом критеріям. Зокрема, п. 16 ч. 1 ст. 14 окремо передбачає право визначеної ним категорії громадян України на БВПД з питань відшкодування шкоди, завданої внаслідок знищення або пошкодження нерухомого майна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України [1].

Надання професійної правничої допомоги сприяє ефективній реалізації права особи на компенсацію та захисту її прав. Безоплатна вторинна правнича допомога у передбачених законом випадках забезпечує можливість представництва інтересів особи в суді та складення необхідних документів процесуального характеру [1].

Можна зробити висновок, що механізм компенсації за пошкоджене або знищене внаслідок збройної агресії проти України житло є важливою складовою забезпечення майнових прав постраждалих осіб. Водночас практична реалізація права на компенсацію може супроводжуватися низкою правових та процедурних труднощів, зокрема щодо підтвердження права власності на нерухоме майно, встановлення юридично значущих фактів, документального підтвердження

факту пошкодження або знищення житла, подання відповідних заяв та оскарження рішень, дій чи бездіяльності компетентних органів.

У цьому контексті безоплатна вторинна правнича допомога виступає важливою державною гарантією забезпечення доступу до правосуддя для визначених законом категорій осіб. Її значення полягає передусім у забезпеченні представництва інтересів особи та складенні документів процесуального характеру у випадках, передбачених законодавством. Особливого значення така допомога набуває у справах, пов'язаних із встановленням юридичних фактів та відновленням документів, необхідних для реалізації права на компенсацію, а для осіб, які мають право на БВПД за іншими відповідними підставами ст. 14 Закону, — також під час оскарження рішень, дій чи бездіяльності компетентних органів [1].

Таким чином, ефективне функціонування механізму компенсації за пошкоджене або знищене житло потребує не лише належного нормативно-правового регулювання та діяльності уповноважених органів, а й забезпечення постраждалим особам реального доступу до кваліфікованої правничої допомоги. Безоплатна вторинна правнича допомога у визначених законом випадках сприяє відновленню порушених майнових прав, забезпечує можливість належного захисту інтересів особи в суді та створює необхідні правові передумови для реалізації права на компенсацію. Відтак удосконалення механізмів доступу до такої допомоги є важливим напрямом забезпечення ефективного захисту прав осіб, житло яких було пошкоджене або знищене внаслідок збройної агресії проти України.

Список використаної літератури

1. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. Голос України. 2011. № 122. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text (дата звернення: 02.10.2026).
2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. Голос України. 2023. № 58. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text (дата звернення: 02.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Леонідова К. П.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ПРИ ВИКОРИСТАННІ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ: РИЗИКИ РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА

Хмарні сервіси надають адвокату змогу дистанційно працювати з документами, обмінюватися матеріалами з клієнтом і створювати резервні копії досьє. Водночас передавання матеріалів до такого середовища потребує визначення меж доступу провайдера та інших осіб до адвокатської таємниці. Мета цих тез — обґрунтувати професійні обов'язки адвоката під час вибору й використання хмарного сервісу. Аналіз спирається на Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики та рекомендації CCBE [1; 2; 3].

Частина перша статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» охоплює режимом адвокатської таємниці інформацію про клієнта, зміст консультацій, підготовлені документи та відомості на електронних носіях тощо. Частина третя цієї статті зобов'язує адвоката, адвокатське бюро й адвокатське об'єднання забезпечувати умови, які унеможливлюють доступ сторонніх осіб до таємниці або її розголошення [1, ст. 22]. Отже, перенесення досьє до хмарного сховища не змінює його правового статусу.

Стаття 10 Правил адвокатської етики передбачає створення належних умов зберігання матеріалів, що містять адвокатську таємницю; дія принципу конфіденційності не обмежена в часі. Стаття 11 закріплює вимоги компетентності та добросовісності [2, ст. 10, 11]. На нашу думку, у цифровій практиці їх виконання потребує розуміння налаштувань сервісу, повноважень його адміністраторів і наслідків автоматичної синхронізації. Залучення технічного фахівця допомагає оцінити ці обставини, проте не усуває професійних обов'язків адвоката.

Закон України «Про хмарні послуги» встановлює договірні засади надання таких послуг, вимоги до захисту інформації та відсилає до законодавства про персональні дані [4, ст. 10, 13, 14]. Дотримання провайдером загальних вимог безпеки не замінює перевірки конкретних умов роботи з адвокатським досьє. Оцінюванню підлягають насамперед можливості доступу до матеріалів і договірні межі їх використання.

Якщо матеріали містять персональні дані, додатково застосовуються правила їх обробки та захисту. Передача провайдеру функцій

обробки потребує визначення її обсягу й мети; розпорядник може обробляти дані лише в межах, установлених письмовим договором. Адвокат повинен забезпечувати захист даних, якими володіє, а при їх передачі іноземному суб'єкту — перевіряти вимоги до міжнародної передачі [5, ст. 4, 24, 29]. Дотримання цих правил необхідно оцінювати поряд із вимогами адвокатської таємниці.

Рекомендації Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE) від 27 лютого 2025 року пов'язують використання хмарних сервісів із конфіденційністю та професійною компетентністю. Вони рекомендують оцінювати провайдера, місця обробки даних і умови залучення субпідрядників [3, с. 10–13].

Ризики розкриття інформації пропонуємо поділяти за джерелом їх виникнення. Технічні ризики охоплюють компрометацію облікового запису та вразливості програмного забезпечення. Організаційні ризики пов'язані з надмірними правами доступу, помилковим надсиланням посилань і використанням спільних паролів. Договірні та юрисдикційні виникають через непрозорі умови обробки, залучення інших постачальників і можливість витребування даних за іноземним правом. Окремої уваги потребують резервні копії: видалення файла з робочої папки не завжди означає видалення всіх його примірників.

Типовою практичною ситуацією є надання клієнту посилання на папку з доступом для будь-кого, хто його має. Навіть захищений канал передачі не запобігає ознайомленню сторонніх осіб після пересилання посилання. Адвокату слід обмежувати коло адресатів і перевіряти права доступу перед надсиланням. Інший ризик виникає, коли ключі розшифрування контролює провайдер: шифрування сховища тоді саме по собі не виключає його доступу до змісту досьє. NIST наголошує на керуванні доступом до даних хмарних застосунків і наданні ключів лише авторизованим користувачам [6, с. 14].

Можлива й інша ситуація: умови сервісу змінюються та допускають використання матеріалів для аналітики або навчання моделей штучного інтелекту [7, с. 5, 17; 8, с. 8]. CCBE рекомендує перевіряти можливості подальшого використання даних і домагатися чітких запевнень щодо обмеження їх обробки метою надання послуги [3, с. 11–14]. На нашу думку, адвокат має оцінити нові умови, можливість відключення такого використання та потребу перенесення досьє до іншого сховища. Попереднє погодження зберігання матеріалів у хмарі не вирішує питання про будь-яке подальше використання їх змісту.

Перед завантаженням досьє доцільно з'ясувати, хто може прочитати його зміст, де обробляються основні та резервні копії та як відбувається їх повернення й видалення. Договірні умови варто перевіряти щодо конфіденційності, доступу персоналу, залучення субпідрядни-

ків і повідомлення про інциденти. CCBE також рекомендує передбачати повернення матеріалів у придатному для подальшого використання форматі після завершення договору [3, с. 10–15].

До практичних засобів захисту доцільно віднести багатофакторну автентифікацію, окремі облікові записи, надання доступу лише за службовою потребою, журналювання дій і періодичний перегляд дозволів. Для особливо чутливих матеріалів доцільне шифрування до завантаження з окремим зберіганням ключів. Слід також захищати пристрої, на які синхронізуються документи, та перевіряти можливість відновлення резервних копій.

Погодження з клієнтом способу цифрової взаємодії не варто ототожнювати з відмовою від адвокатської таємниці. Частина друга статті 22 Закону пов'язує можливість втрати інформацією або документами такого статусу з письмовою заявою клієнта [1, ст. 22]. Укладення договору про нерозголошення з провайдером саме по собі не означає поширення на його працівників спеціального режиму, встановленого частиною третьою статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» для визначеного нею кола осіб. Тому погодження використання сервісу має супроводжуватися визначенням меж доступу до змісту досьє.

Внутрішні правила адвокатського бюро мають визначати дозволені сервіси, порядок створення й закриття облікових записів, обмін документами та дії при інциденті. При виявленні можливого витоку доцільно припинити небезпечний доступ, зберегти журнали подій, встановити обсяг розкриття й оцінити наслідки для клієнта. Питання подальшого інформування клієнта та, у передбачених законом випадках, уповноважених органів має вирішуватися з урахуванням характеру інциденту та застосовного правового режиму. Такий порядок доцільно підготувати заздалегідь, щоб реагування не залежало від ситуативних рішень.

Розголошення адвокатської таємниці або дії, що призвели до нього, є дисциплінарним проступком [1, п. 4 ч. 2 ст. 34]. Водночас стаття 70 Правил адвокатської етики вимагає застосовувати стягнення лише за винні порушення [2, ст. 70]. Отже, сам факт кібератаки чи несанкціонованого доступу не є достатнім для висновку про винність адвоката. Оцінюватися мають конкретні обставини інциденту, передбачуваність відповідного ризику, належність ужитих адвокатом організаційних і технічних заходів та його поведінка після виявлення порушення. Документування оцінки ризиків і вжитих заходів допомагає підтвердити фактичну організацію захисту, не змінюючи правил доказування в дисциплінарному провадженні.

Для професійного самоврядування доцільно розробити рекомендації щодо перевірки хмарних сервісів і типових умов їх викорис-

тання, спираючись на національні вимоги та підхід CCBE. На нашу думку, практичне виконання цього обов'язку має охоплювати оцінку сервісу до завантаження матеріалів, регулярну перевірку доступу й умов обробки, реагування на інцидент та контроль повернення чи видалення даних при зміні провайдера.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 30.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017; зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення: 30.09.2026).
3. CCBE guidelines on the use of cloud computing by Bars and lawyers. 27.02.2025. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20250227__CCBE-guidelines-on-the-use-of-cloud-computing-by-lawyers.pdf (дата звернення: 01.10.2026).
4. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 № 2075-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2075-20 (дата звернення: 30.09.2026).
5. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17 (дата звернення: 30.09.2026).
6. Hu V. C., Iorga M., Bao W., Li A., Li Q., Gouglidis A. General Access Control Guidance for Cloud Systems. Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology, 2020. NIST SP 800–210. DOI: https://doi.org/10.6028/NIST. SP.800-210.
7. CCBE guide on the use of generative AI by lawyers. 02.10.2025. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (дата звернення: 03.10.2026).
8. CCBE technical guide on the use of AI tools and models by lawyers. 27.03.2026. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20260327_CCBE-technical-guide-on-the-use-of-AI-tools-and-models-by-lawyers.pdf (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Лобода М. А.
студентка 1-го курсу
факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАБОРОНА ЗАЙМАТИ ПОЗИЦІЮ ВСУПЕРЕЧ ВОЛІ КЛІЄНТА: МЕЖІ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АДВОКАТА

Професійна діяльність адвоката полягає в необхідності забезпечити ефективний захист прав та законних інтересів клієнта. Водночас воля клієнта щодо позиції у справі не виключає професійної самостійності адвоката, який здійснює адвокатську діяльність із дотриманням вимог законності, професійної незалежності та правил адвокатської етики.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат має низку професійних обов'язків. Особливо важливим для цієї теми є пряма заборона займати у справі позицію всупереч волі клієнта. Водночас Закон передбачає виняток у разі впевненості адвоката у самообмові клієнта [1].

Відповідно до ст. 6 Правил адвокатської етики, незалежність і свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності передбачають його свободу від зовнішнього впливу, тиску чи втручання у діяльність з надання професійної правничої допомоги, здійснення захисту або представництва, а також від впливу власних особистих інтересів [2]. Стаття 8 Правил адвокатської етики доповнює цей підхід: адвокат має залишатися незалежним від свого клієнта, але в межах дотримання принципу законності зобов'язаний у професійній діяльності виходити з переваги інтересів клієнта [2]. Таким чином, незалежність адвоката поширюється і на його відносини з клієнтом, однак не означає права довільно визначати позицію у справі всупереч його волі.

Необхідно розмежовувати волю клієнта щодо позиції у справі та професійну самостійність адвоката у виборі засобів її реалізації. Наприклад, клієнт може наполягати на невизнанні своєї вини, а адвокат самостійно визначає, які докази необхідно дослідити та які аргументи використати для обґрунтування цієї позиції. Саме така професійна самостійність є проявом незалежності адвоката. У ситуаціях, коли адвокат замінює позицію клієнта своєю, професійна незалежність не є достатньою підставою для виправдання таких дій, оскільки закон прямо забороняє адвокату займати позицію всупереч волі клієнта. Незалежність слід розглядати як умову надання якісної правничої допомоги, а не як можливість ігнорувати волю особи, якій така допомога надається. Водночас заборона займати позицію проти волі клієнта не є абсолютною. Саме по собі припущення адвоката про те,

що клієнт говорить неправду, не надає йому права сформувати іншу позицію у справі. Закон дозволяє відійти від волі клієнта лише тоді, коли адвокат упевнений у самообмові. У такій ситуації необхідна особлива обережність, щоб професійна незалежність не перетворилася на свавільне втручання у волю клієнта.

Такий підхід узгоджується і з європейськими професійними стандартами. У коментарі до Model Article on Independence Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE) наголошено, що адвокат повинен зберігати незалежність і у відносинах із власним клієнтом, оскільки без такої незалежності не може бути гарантії якості його професійної роботи [3].

Для визначення меж професійної самостійності адвоката показовою є постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 15.09.2022 у справі № 127/4430/18, провадження № 51–1013км22 [4]. Верховний Суд врахував, що захисник здійснював захист обвинуваченого на підставі договору та за його вибором, брав участь у судових засіданнях і висловлював узгоджену з клієнтом позицію. Подальша незгода обвинуваченого з раніше обраними та узгодженими з адвокатом позицією і тактикою захисту сама по собі не свідчить про порушення права на захист або неефективність правничої допомоги.

Наведене рішення Верховного Суду підтверджує важливість узгодження позиції та тактики захисту між адвокатом і клієнтом. Незалежність передбачає самостійність адвоката у здійсненні професійної діяльності, але така діяльність має здійснюватися в межах доручення та з урахуванням позиції клієнта. Відповідно до ст. 19 Правил адвокатської етики адвокату забороняється приймати доручення, якщо бажаний клієнтом результат або засоби його досягнення, на яких клієнт наполягає, є протиправними. Якщо протиправний характер не є очевидним, адвокат має надати відповідні роз'яснення; якщо узгодити зміну змісту доручення неможливо, адвокат зобов'язаний відмовитися від укладення договору [2].

Підсумовуючи, незалежність не дає адвокату права займати позицію всупереч волі клієнта, але залишає йому самостійність у правовій оцінці справи та виборі законних засобів реалізації узгодженої позиції. Саме такий поділ дає змогу забезпечити баланс між автономією адвоката та належним захистом прав і законних інтересів клієнта.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Ст. 21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами, затвердженими З'їздом адвока-

тів України 15.02.2019. URL:https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
3. Model Code of Conduct for European Lawyers. Model Article on Independence. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). 2021. URL:https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEONTO_2021_Model_Code.pdf
4. Постанова Верховного Суду від 15.09.2022 у справі № 127/4430/18, провадження № 51-1013км22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/106315571

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Маркасова Л. В.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВА НЕРІВНІСТЬ ЯК ПЕРЕШКОДА ДОСТУПУ ДО БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Розвиток цифрових технологій суттєво змінив умови реалізації прав і свобод, зокрема конституційного права на професійну правничу допомогу [1]. Система безоплатної правничої допомоги вже функціонує як багатоканальна: у 2025 р. понад 315,5 тис. послуг було надано очно, надійшло понад 214,9 тис. дзвінків і 83,4 тис. звернень в електронний спосіб, з яких 85 % — через Telegram [2]. Водночас цифрова нерівність поглиблює наявні соціальні та економічні дисбаланси, а нерівномірність доступу до Інтернету пов'язується, зокрема, з регіональними, соціальними, економічними та віковими чинниками [3, с. 73]. Тому цифровізація безоплатної правничої допомоги має оцінюватися не лише за швидкістю та зручністю сервісів, а й за їх фактичною доступністю для різних груп населення.

Цифрова нерівність не зводиться до самої наявності або відсутності підключення. У дослідженні М. Рагнедди та Г. Крайтем на основі трирівневої моделі цифрового розриву проаналізовано нерівність доступу до Інтернету, нерівність цифрових навичок та нерівність результатів і переваг, які особа здатна отримати від використання цифрових технологій [4, с. 5–6]. Для сфери безоплатної правничої допомоги це означає, що формальна наявність електронного сервісу сама по собі ще не гарантує реальної можливості ним скористатися.

Конституція України гарантує судовий захист прав і свобод та право кожного на професійну правничу допомогу, яка у передбачених законом випадках надається безоплатно [1, ст. 55, 59]. Для реального забезпечення цих гарантій важлива не лише наявність системи БПД та її сервісів, а й фактична можливість особи скористатися ними незалежно від рівня цифрової компетентності. Саме тому цифрова доступність має оцінюватися разом із збереженням способів звернення, що не вимагають від особи володіння складними цифровими інструментами.

У міжнародних документах доступ до Інтернету переважно не визначається як самостійне право людини, а розглядається як умова або засіб реалізації інших прав і свобод; водночас окремі держави закріплюють його прямо або опосередковано у законодавстві чи актах судової влади [3, с. 72]. Такий підхід важливий і для безоплатної правничої допомоги: цифрові інструменти можуть розширювати можливості доступу, але не повинні перетворювати технічну спроможність користувача на фактичну передумову реалізації права.

Чинний Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» вже розмежовує канали звернення залежно від виду допомоги. Стаття 11–1 регулює звернення саме до центрів з надання БПД за первинною правничою допомогою: звернення може бути усним під час особистого відвідування або за допомогою телефонного зв'язку, письмовим — особисто чи поштою, а також електронним [5, ст. 11–1]. Для БВПД частина перша ст. 18 встановлює письмову форму звернення: воно подається особисто або надсилається поштою, а електронне звернення та копії документів можуть подаватися засобами електронного зв'язку в порядку, визначеному Міністерством юстиції України [5, ст. 18]. Отже, телефонний канал є способом звернення за первинною допомогою, але не способом подання звернення про надання БВПД. Статтю 11–1 та нову редакцію ст. 18 запроваджено Законом № 3022-IX [6].

Саме електронний канал БВПД виявляє окремий аспект цифрової нерівності. Порядок, затверджений наказом Міністерства юстиції України від 18.08.2023 № 2994/5, вимагає підписувати електронне звернення електронним підписом, що базується на кваліфікованому сертифікаті; такий підпис накладається також на копії документів, що підтверджують право на БВПД [7, п. 4–5]. Виняток передбачено для осіб, визначених п. 16 ч. 1 ст. 14 Закону: за неможливості застосувати такий підпис допускаються скановані копії, а особа проходить ідентифікацію у режимі відеоконференцзв'язку [7, п. 4–6]. Отже, для більшості заявників можливість скористатися електронним способом звернення за БВПД залежить не лише від доступу до Інтернету, а й від спроможності застосувати відповідний електронний підпис.

Додатковою нормативною опорою є ст. 4 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», яка забороняє застосування привілеїв чи обмежень у доступі до БПД, зокрема за місцем проживання та іншими ознаками [5, ст. 4]. У практичній моделі доступу система БПД відносить до своєї мережі бюро правничої допомоги, консультаційні пункти та адресну правничу допомогу [8]. Тому доцільно нормативно конкретизувати обов'язок центру сприяти особі, яка не має достатніх цифрових навичок, у формуванні електронного звернення до БПД, якщо саме цей спосіб обирає заявник, а також виходити з принципу, що розвиток електронного каналу не може звужувати передбачену ст. 18 можливість особистого або поштового подання звернення. Саме поєднання цифрового та альтернативних каналів має розглядатися як практична гарантія фактичної доступності безоплатної правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 04.10.2026).
2. Звіт системи надання безоплатної правничої допомоги за 2025 рік. Безоплатна правнича допомога. 05.03.2026. URL: https://legalaid.gov.ua/bez-kategoriyi/zvit-systemy-nadannya-bezoplatnoyi-pravnychoyi-dopomogy-za-2025-rik/ (дата звернення: 04.10.2026).
3. Давидова І., Токарева В. Цифрова нерівність та право на доступ до Інтернету. *Юридичний вісник*. 2024. № 6. С. 68–75. DOI: https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.8
4. Ragnedda M., Kreitem H. The three levels of digital divide in East EU countries. World of Media. *Journal of Russian Media and Journalism Studies.* 2018. Vol. 1, No. 4. P. 5–26. DOI: https://doi.org/10.30547/worldofmedia.4.2018.1
5. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 04.10.2026).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення доступу до безоплатної правничої допомоги: Закон України від 10.04.2023 № 3022-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3022-20 (дата звернення: 04.10.2026).
7. Про затвердження Порядку подання електронного звернення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги та копій документів, що підтверджують належність особи до однієї з категорій осіб, передбачених частиною першою статті 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», засобами електронного зв'язку: наказ Міністерства юстиції України від 18.08.2023 № 2994/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1459-23 (дата звернення: 04.10.2026).
8. Безбар'єрний доступ до БПД: правнича допомога, доступна кожному. Безоплатна правнича допомога. 29.05.2026. URL: https://legalaid.gov.ua/bez-kategoriyi/bezbaryernyj-dostup-do-bpd-pravnycha-dopomoga-dostupna-kozhnomu/ (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Маслякова А. В.
студентка 2-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ «ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ»

Цифровізація правосуддя вже не є лише організаційним напрямом модернізації судової системи, а безпосередньо визначає повсякденну професійну діяльність адвоката. Подання процесуальних документів, отримання судових рішень, доступ до матеріалів справи, участь у відеоконференціях та інша комунікація із судом дедалі частіше здійснюються через електронні сервіси. Водночас у 2026 році нормативне та технологічне середовище електронного правосуддя перебуває у перехідному стані: процесуальні кодекси використовують поняття Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС), тоді як чинне Положення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15–21, оновлене 13.01.2026, зберігає назву Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) та регулює роботу її окремих підсистем, зокрема «Електронного кабінету», «Електронного суду» і відеоконференцзв'язку [1].

Для адвокатури така трансформація має особливе значення, оскільки електронна взаємодія із судом є не факультативною зручністю, а в багатьох випадках елементом виконання процесуальних обов'язків. Чинне процесуальне законодавство передбачає обов'язкову реєстрацію електронних кабінетів адвокатами, нотаріусами, державними та приватними виконавцями, арбітражними керуючими, судовими експертами, органами державної влади та юридичними особами. У цивільному судочинстві відповідне правило закріплене у ст. 14 ЦПК України; судові документи зареєстрованим користувачам надсилаються до електронного кабінету, а процесуальні документи в електронній формі подаються через відповідну підсистему із застосуванням кваліфікованого електронного підпису або іншого належного засобу електронної ідентифікації [2]. Отже, цифрова компетентність адвоката дедалі тісніше пов'язується з належною реалізацією процесуальних прав клієнта.

Підсистема «Електронний суд» створила для адвоката очевидні практичні переваги: можливість дистанційного подання документів, отримання процесуальних рішень, відстеження руху справи, надсилання матеріалів іншим учасникам та доступ до електронних матеріалів без постійного фізичного відвідування суду. О. Б. Гнатів, аналізуючи сучасні реалії роботи адвоката, справедливо наголошує, що цифровізація змінює не лише технічну форму комунікації, а й саму модель професійної діяльності, вимагаючи нових компетентностей і взаємодії адвокатури з цифровізованою судовою системою [3, с. 303–307]. Для адвоката це означає економію часу та ресурсів, однак одночасно підвищує відповідальність за контроль електронного кабінету, належне підписання документів і дотримання процесуальних строків.

Саме питання процесуальних строків демонструє, що цифровізація створює не лише переваги, а й нові юридичні ризики. Дата доставки судового рішення до електронного кабінету має самостійне процесуальне значення, а тому адвокат повинен організувати постійний контроль за надходженням документів. Водночас технічна несправність «Електронного суду» не слід автоматично ототожнювати з повною неможливістю звернення до суду. ЦПК України прямо встановлює, що реєстрація електронного кабінету не позбавляє права подати документи у паперовій формі; крім того, в умовах воєнного або надзвичайного стану за відсутності можливості функціонування системи суд може вручати документи у паперовій формі [2]. Тому професійно правильною поведінкою адвоката у разі технічного збою є не пасивне очікування відновлення сервісу, а фіксація проблеми та використання доступного альтернативного способу подання документа, якщо це необхідно для дотримання строку.

Разом з тим проблема технічної стабільності залишається реальною. Електронне правосуддя залежить від серверної інфраструктури, електропостачання, інтернет-з'єднання, засобів електронної ідентифікації та програмного забезпечення. В умовах війни ці фактори набувають додаткової ваги. Тому цифрова модель судочинства повинна передбачати належні резервні механізми, збереження даних, доступність технічної підтримки та можливість документально підтвердити періоди недоступності сервісу. Наявність альтернативної паперової форми не усуває необхідності підвищувати стійкість електронної інфраструктури, адже для адвоката важливі не лише формальна можливість подання документа, а й прогнозованість, швидкість та підтверджуваність кожної процесуальної дії.

Ще одним системним викликом є фрагментарність цифрового середовища правосуддя. У 2026 році науковці вже розглядають розвиток електронного судочинства як перехід від окремих сервісів до інтегрованого цифрового правосуддя. О. А. Логінов пов'язує цей про-

цес із трансформацією ЄСІТС у ЄСІКС та визначає серед основних проблем технічну фрагментарність, недостатнє фінансування, неповну нормативну узгодженість і ризики цифрової нерівності [4, с. 219–223]. Для адвоката фрагментарність проявляється у необхідності працювати з різними реєстрами, кабінетами, інформаційними ресурсами та форматами документів, які не завжди мають належну взаємодію між собою. У результаті цифровізація може не скорочувати, а частково відтворювати адміністративне навантаження в електронній формі.

Актуальність цього питання підтверджується і офіційними даними судової влади. У 2026 році Вища рада правосуддя звернула увагу на ресурсні потреби цифрової трансформації та повідомила, що створення нової ЄСІКС замість ЄСІТС заплановане до 2028 року. При цьому вже функціонують «Електронний кабінет», «Електронний суд», відеоконференцзв'язок та окремі модулі електронної взаємодії, а кількість документів, поданих через «Електронний суд», вимірюється мільйонами на рік [5]. Така ситуація свідчить, що головним завданням наступного етапу є не просто збільшення кількості електронних сервісів, а їх архітектурна узгодженість, масштабованість і безперервність.

Цифровізація також змінює зміст професійної компетентності адвоката. Сучасний адвокат повинен уміти не лише складати юридично обґрунтований процесуальний документ, а й правильно створити його електронну версію, накласти підпис, перевірити статус відправлення, забезпечити читабельність додатків, контролювати електронні повідомлення та враховувати вимоги інформаційної безпеки. Помилка в електронній комунікації може мати ті самі процесуальні наслідки, що й помилка у змісті документа. Саме тому цифрові навички мають розглядатися як складова професійної обачності адвоката, а не як допоміжна технічна компетенція.

На наш погляд, подальше вдосконалення «Електронного суду» має здійснюватися за кількома взаємопов'язаними напрямами. По-перше, необхідне завершення переходу до цілісної ЄСІКС із мінімізацією дублювання інформації та налагодженням сумісності з іншими державними реєстрами. По-друге, доцільно забезпечити офіційний механізм автоматичної фіксації технічної недоступності сервісів, щоб користувач міг отримати підтвердження збою для обґрунтування процесуальних дій. По-третє, потрібні стабільні резервні канали роботи під час знеструмлень і кібератак. По-четверте, інтерфейс електронного кабінету має забезпечувати зрозуміле відображення статусу поданих документів, дати й часу їх доставки та попередження про процесуально значущі повідомлення. По-п'яте, професійне навчання адвокатів повинно включати практичні навички роботи з електронним судочинством і цифровою безпекою.

Цифровізація адвокатської діяльності у 2026 році вже вийшла за межі простого переходу від паперового документа до електронного. Для адвоката «Електронний суд» став елементом професійної інфраструктури, а електронний кабінет — інструментом, від належного використання якого залежить своєчасність і ефективність захисту клієнта. Водночас перехід від ЄСІТС до ЄСІКС демонструє, що цифрове правосуддя в Україні продовжує перебувати у процесі інституційного формування. Технічна стійкість, інтегрованість систем, однозначність нормативного регулювання, наявність резервних механізмів та цифрова компетентність адвокатів мають розглядатися як взаємопов'язані умови ефективного електронного судочинства. Лише за таких умов технологія не створюватиме нових бар'єрів, а реально посилюватиме доступ до правосуддя та якість професійної правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21, редакція від 13.01.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21 (дата звернення: 05.09.2026).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 29.09.2026).
3. Гнатів О. Б. Цифровізація електронного судочинства: сучасні виклики та реалії в роботі адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6. Ч. 1. С. 303–307. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.1.44.
4. Логінов О. А. Еволюція електронного судочинства до цифрового правосуддя: український досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2, ч. 3. С. 219–223. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.31.
5. ВРП ухвалила публічне звернення до Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України. Судова влада України. 31.08.2026. URL: https://court.gov.ua/press/news/2088238/ (дата звернення: 09.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Машкевич К. М.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ У ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція залишається однією з найбільш серйозних проблем для функціонування державного апарату України, забезпечення верховенства права та довіри суспільства до державних інституцій. В умовах повномасштабної війни ефективна протидія корупції набуває додаткового значення, оскільки корупційні прояви можуть безпосередньо впливати на обороноздатність держави, використання бюджетних коштів, міжнародну допомогу та ефективність функціонування органів державної влади.

Особливого значення в таких умовах набуває інститут адвокатури. Адвокатура не є державним антикорупційним органом та не здійснює функцій розслідування чи притягнення осіб до відповідальності. На відміну від Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, Вищого антикорупційного суду та Національної поліції адвокатура не належить до спеціалізованих державних антикорупційних інституцій [1].

Водночас адвокат бере участь у правовідносинах, що виникають у процесі виявлення, розслідування та судового розгляду корупційних правопорушень. Отже, вона є важливим елементом забезпечення законності та прав людини в межах антикорупційної системи.

Основним нормативним актом, який визначає організаційні засади діяльності адвокатури в Україні, є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до нього: «адвокатура — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом» [2].

Роль адвокатури в механізмі протидії корупції має принципове значення, адже ефективна боротьба з корупцією не може ґрунтуватися виключно на збільшенні кількості розслідувань та покарань. Вона повинна здійснюватися з дотриманням законності, презумпції невинуватості, права на захист та інших основоположних прав людини. Однією з основних сфер участі адвокатури у протидії корупції є кримінальне провадження. Адвокат може здійснювати захист особи, яка є підозрюваною або обвинуваченою у вчиненні корупційного чи пов'язаного з корупцією кримінального правопорушення, а також

представляти інтереси інших учасників кримінального провадження. Участь захисника забезпечує дотримання принципу змагальності сторін та дозволяє здійснювати контроль за законністю процесуальних дій органів досудового розслідування і прокуратури. Крім того, адвокат може брати участь у проведенні процесуальних дій, подавати клопотання та докази, оскаржувати рішення, дії або бездіяльність органів досудового розслідування та прокуратури, а також здійснювати захист особи під час судового розгляду.

Підкреслимо, що участь адвоката не повинна розглядатися як перешкода антикорупційній діяльності держави. Навпаки, професійний захист сприяє тому, щоб відповідальність за корупційні правопорушення наставала на законних підставах, а не внаслідок процесуальних порушень чи неправомірного тиску на учасників провадження.

Можна погодитись з позицією, що «адвокати виконують подвійну роль: захищають індивідуальні права своїх клієнтів та сприяють загальній боротьбі з корупцією, зміцнюючи правову державу та сприяючи розвитку законності та правопорядку» [3, с. 86].

Особливе значення, на нашу думку, у корупційних провадженнях має адвокатська таємниця. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає її досить широко: до неї належать інформація про клієнта, обставини його звернення до адвоката, зміст консультацій, документи та інші відомості, отримані адвокатом у процесі професійної діяльності.

З одного боку, адвокатська таємниця є необхідною гарантією права особи на захист, адже клієнт повинен мати можливість вільно повідомляти адвокату інформацію, необхідну для формування правової позиції. З іншого боку, у суспільстві може виникати питання щодо можливості використання адвокатської таємниці для приховування інформації про корупційні правопорушення. Вирішення цієї проблеми не повинно здійснюватися шляхом необґрунтованого звуження адвокатської таємниці. Будь-які обмеження гарантій адвокатської діяльності повинні мати чітку правову основу та відповідати принципу пропорційності, інакше надмірне втручання держави в адвокатську діяльність може послабити право на захист і створити ризики для незалежності адвокатури.

Підбиваючи підсумки, ще раз зауважимо, що адвокатура не є спеціалізованою антикорупційною інституцією, однак її діяльність має важливе значення для функціонування всієї системи протидії корупції. Основна роль адвоката полягає у забезпеченні права на захист, дотриманні принципу змагальності, контролі за законністю процесуальних дій та захисті прав і свобод учасників провадження.

Список використаної літератури

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-1
3. Кипич І. В., Музика М. П. Роль адвоката у справах про корупційні правопорушення. *Сучасна доктрина права*. 2024. № 6 (76). С. 82–88

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Михальчук О. М.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах воєнного стану захист прав військовослужбовців та членів їхніх сімей став одним із найбільш практично значущих напрямів адвокатської діяльності. Його особливість полягає у поєднанні норм конституційного, адміністративного, соціального, трудового та кримінального права, а також значної кількості підзаконних актів, що регулярно змінюються. Водночас військовослужбовець не втрачає загального права на професійну правничу допомогу: стаття 59 Конституції України гарантує її кожному, а це право відповідно до статті 64 не належить до тих, що можуть бути обмежені під час воєнного стану [1]. Тому роль адвоката полягає не у створенні для військовослужбовця особливого правового режиму, а у забезпеченні реального використання тих гарантій і способів захисту, які передбачені законодавством.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дозволяє адвокату надавати правову інформацію і консультації, складати заяви, скарги та інші документи правового характеру, представляти інтереси особи перед державними органами та судами, а у кримінальному провадженні здійснювати захист [2]. У справах військовослужбовців ці повноваження реалізуються, зокрема, під час спорів щодо проходження та звільнення з військової служби, грошового і соціального забезпечення, медичної допомоги, встановлення відповідних

статусів, виплат членам сімей, а також під час кримінальних проваджень щодо військових кримінальних правопорушень. Для адвоката принципово важливо правильно визначити правову природу спору, належного відповідача, необхідні докази та спосіб захисту, оскільки одна й та сама життєва ситуація може одночасно мати адміністративні, соціальні та процесуальні наслідки.

Окремим напрямом є захист трудових гарантій осіб, які до призову або прийняття на військову службу перебували у трудових відносинах. Частина третя статті 119 Кодексу законів про працю України передбачає збереження за такими працівниками місця роботи і посади на період військової служби до завершення особливого періоду або до дня фактичного звільнення у передбачених законом випадках [3]. Ці гарантії поширюються також на працівників, які під час служби отримали поранення і перебувають на лікуванні, потрапили у полон або визнані безвісно відсутніми, у межах строків, визначених статтею 119 КЗпП [3]. Водночас ці норми слід відмежовувати від власне прав військовослужбовця під час проходження служби: йдеться про збереження трудового зв'язку з цивільним роботодавцем, а не про регулювання службових відносин у військовій частині. Саме це розмежування дозволяє адвокату правильно обирати нормативну основу та юрисдикцію для захисту.

Значний обсяг звернень пов'язаний із соціальним, медичним і грошовим забезпеченням. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» гарантує військовослужбовцям матеріальне і грошове забезпечення, визначає його основні складові та закріплює право на охорону здоров'я і медичну допомогу [4]. Для адвоката в таких справах недостатньо посилатися на загальну гарантію: необхідно встановити конкретну правову підставу виплати або пільги, перевірити чинну на момент виникнення спору редакцію закону та підзаконних актів, зібрати накази, довідки, медичні документи, розрахунки і підтвердження фактичного виконання службових завдань. Це особливо важливо у спорах про додаткові винагороди та інші виплати, порядок і розмір яких значною мірою деталізуються підзаконним регулюванням і можуть змінюватися протягом дії воєнного стану.

Практичне значення адвокатської допомоги найбільш чітко проявляється у спорах щодо грошового забезпечення. Сучасні наукові дослідження 2026 року підтверджують, що несвоєчасна або неповна виплата окладів, надбавок, премій та інших складових грошового забезпечення залишається предметом адміністративних спорів, а судовий захист є одним із дієвих механізмів відновлення порушених прав [5, с. 26–30]. У таких справах адвокат має перевірити не лише сам факт невиплати, а й нормативну підставу конкретної складової гро-

шового забезпечення, період її дії, умови отримання, наявність належних підтверджувальних документів і строки звернення до суду. Таким чином, професійна роль адвоката полягає не просто у підготовці позову, а у юридичній реконструкції всього механізму виникнення та реалізації права на відповідну виплату.

Не менш складною є адвокатська діяльність у справах, пов'язаних із лікуванням, пораненнями та оцінкою стану здоров'я. Адвокат не підміняє військово-лікарську комісію або лікаря: його завдання полягає в оцінці законності процедури, повноти медичних документів, належного оформлення висновків та використанні передбачених законом процедур перегляду чи оскарження. У справах про виплати у зв'язку з пораненням, інвалідністю або загибеллю правовий результат залежить від належного підтвердження обставин і причинного зв'язку.

Особливого значення набуває захист членів сімей військовослужбовців у питаннях одноразової грошової допомоги, пенсійного та іншого соціального забезпечення, встановлення юридичних фактів, а також прав сімей загиблих, полонених і зниклих безвісти. У таких справах адвокат працює з доказами родинних відносин, документами військової частини та рішеннями державних органів, а у разі відмови оцінює її законність і обирає належний спосіб оскарження.

Ефективність захисту у військово-правовій сфері залежить від послідовності професійних дій: визначення юридично значущих фактів, формування доказової бази, перевірки актуальної редакції спеціального законодавства, використання адвокатських запитів, звернень і скарг та, за необхідності, судового захисту. Через часті зміни регулювання адвокат не повинен покладатися на застарілі «алгоритми»: правова позиція має перевірятися за чинними офіційними джерелами на момент надання допомоги

Захист прав військовослужбовців є самостійним і комплексним напрямом сучасної адвокатської практики. Його зміст не обмежується представництвом у суді, а охоплює правовий аналіз, збір доказів, досудове оскарження, підготовку процесуальних документів, захист у кримінальному провадженні та супровід виконання рішень. Найбільш складними залишаються спори щодо грошового і соціального забезпечення, трудових гарантій мобілізованих працівників, лікування та наслідків поранення, а також прав членів сімей. За таких умов професійна цінність адвоката полягає у здатності відокремити загальну соціальну гарантію від конкретного суб'єктивного права, встановити умови його виникнення та використати належний юридичний механізм для його реального відновлення.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/322-08.
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2011-12.
5. Шевчук О. М., Антонюк А. О. Право військовослужбовців на судовий захист щодо грошового забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Серія «Юридичні науки». 2026. № 1. С. 26–30. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2026-1-5.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Мороз І. Р.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

САМОСТІЙНЕ ЗВЕРНЕННЯ ДИТИНИ ЗА БЕЗОПЛАТНОЮ ПРАВНИЧОЮ ДОПОМОГОЮ: ВІКОВІ МЕЖІ ТА РОЛЬ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА

Актуальність дослідження самостійного звернення дитини за безоплатною правничою допомогою зумовлена необхідністю забезпечення реального доступу дитини до професійної правничої допомоги, зокрема у випадках, коли її інтереси суперечать інтересам законного представника. Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу та передбачає її безоплатне надання у випадках, установлених законом [1].

Частина 3 статті 3 Закону України «Про охорону дитинства» гарантує всім дітям рівний доступ до безоплатної правничої допомоги, необхідної для забезпечення захисту їхніх прав, на підставах та в порядку, встановлених Законом України «Про безоплатну правничу допомогу» [2].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» (Закон № 3460-VI) діти та особи з числа дітей-сиріт

та дітей, позбавлених батьківського піклування, мають право на всі види правничих послуг, передбачених ч. 2 ст. 13 цього Закону. Отже, право дитини на безоплатну вторинну правничу допомогу (далі — БВПД) не залежить від віку. Водночас порядок особистого звернення за первинною та вторинною правничою допомогою відрізняється [3].

Частина 2 ст. 10 Закону № 3460-VI не встановлює вікової межі для особистого звернення дитини за безоплатною первинною правничою допомогою: звернення, що стосується дитини, може бути подане нею особисто, її законним представником або патронатним вихователем [3].

Частина 3 ст. 18 Закону № 3460-VI встановлює спеціальну вікову та предметну умову для особистого звернення дитини за БВПД. Звернення, що стосуються дітей, подають їх законні представники або патронатні вихователі; з питань, звернення з якими до суду дозволяється з 14 років, його також можуть особисто подати діти, які досягли 14 років [3].

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону № 3460-VI, до законних представників, зокрема, належать батьки, усиновителі, батьки-вихователі, прийомні батьки, опікуни та піклувальники. Патронатний вихователь до цього визначення не включений і у ст. 10 та 18 Закону названий окремо від законного представника [3]. У справах, що стосуються дитини, законний представник забезпечує можливість подання звернення про надання правничої допомоги у випадках, коли закон не передбачає її особистого звернення.

Проблема виникає за наявності конфлікту інтересів між дитиною та законним представником. Закон № 3460-VI не передбачає спеціального механізму особистого подання дитиною, яка не досягла 14 років, звернення про надання БВПД у разі такого конфлікту [3]. Можливість особистого звернення за безоплатною первинною правничою допомогою цієї прогалини не усуває, оскільки для БВПД діє спеціальний порядок ч. 3 ст. 18 Закону.

Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, як акт м'якого права виходять із необхідності незалежної правничої допомоги та представництва дитини за конфлікту інтересів. Пункт 37 передбачає право дитини на власну правничу допомогу та представництво від свого імені, якщо існує або може існувати конфлікт інтересів із батьками чи іншими залученими особами; п. 38 — доступ до безоплатної правничої допомоги на таких самих або більш сприятливих умовах, ніж для дорослих; п. 42 — призначення незалежного представника за конфлікту інтересів між батьками та дитиною [4, п. 37, 38, 42].

У межах сімейних проваджень, на які Україна поширила дію Європейської конвенції про здійснення прав дітей (ETS № 160), ст. 4 передбачає: якщо через конфлікт інтересів носії батьківської відповідальності не можуть представляти дитину, вона має право особисто

або через інших осіб чи органи клопотати про призначення спеціального представника [5, ст. 4]. Ця норма не встановлює порядку звернення до системи безоплатної правничої допомоги, але разом із Керівними принципами Ради Європи є орієнтиром для вдосконалення національного механізму.

З огляду на це, доцільно передбачити в Законі № 3460-VI спеціальний механізм особистого звернення дитини, яка не досягла 14 років, за БВПД у разі конфлікту інтересів із законним представником. Первинну оцінку наявності або можливості такого конфлікту доцільно покласти на центр з надання безоплатної правничої допомоги із забезпеченням дружньої до дитини процедури та можливості залучення психолога за потреби. Водночас така зміна має бути узгоджена з процесуальним законодавством щодо незалежного представництва дитини в суді.

Отже, право дитини на БВПД не залежить від віку, однак можливість особистого подання звернення обмежена умовами ч. 3 ст. 18 Закону № 3460-VI. Найбільш вразливою є ситуація дитини, яка не досягла 14 років і має конфлікт інтересів із законним представником. Спеціальний механізм особистого звернення, узгоджений із правилами процесуального представництва, наблизив би національне регулювання до європейського підходу до незалежної правничої допомоги дитині.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (ред. від 01.01.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 02.10.2026).
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (ред. від 25.05.2026). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2402-14 (дата звернення: 02.10.2026).
3. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI (ред. від 25.05.2026). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/3460-17 (дата звернення: 02.10.2026).
4. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, adopted on 17.11.2010. URL: https://rm.coe.int/16804b2cf3 (дата звернення: 02.10.2026).
5. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25.01.1996 (ETS № 160), ратифікована Законом України від 03.08.2006 № 69-V із заявою до ст. 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_135; https://zakon.rada.gov.ua/go/69-16 (дата звернення: 02.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Музика Ю. В.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ІНФОРМАЦІЇ

Адвокатський запит є одним із базових інструментів збирання інформації, необхідної для надання професійної правничої допомоги. Його ефективність безпосередньо впливає на можливість адвоката своєчасно встановити фактичні обставини, отримати документи та сформувати належну правову позицію клієнта. В умовах воєнного стану значення цього інструменту зростає, оскільки діяльність державних органів, підприємств та установ здійснюється за ускладнених організаційних умов, а доступ до окремих інформаційних ресурсів може бути обмежений з міркувань безпеки. Водночас сам факт дії воєнного стану не скасовує передбаченого законом права адвоката звертатися з адвокатськими запитами.

Правова конструкція адвокатського запиту визначена статтею 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Адвокатський запит є письмовим зверненням про надання інформації та копій документів, необхідних для надання правничої допомоги клієнту. До нього додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правничої допомоги; вимагати від адвоката інших документів заборонено [1]. Адвокатський запит не може стосуватися надання консультацій чи роз'яснень законодавства, а отримання інформації з матеріалів кримінального провадження здійснюється за правилами кримінального процесуального законодавства.

Загальний строк надання інформації та копій документів становить п'ять робочих днів із дня отримання запиту. Якщо запит стосується значного обсягу інформації або потребує її пошуку серед значної кількості даних, строк може бути продовжений до двадцяти робочих днів з обґрунтуванням причин такого продовження та повідомленням адвоката у встановлений законом строк [1]. Водночас обов'язок надати інформацію не поширюється на інформацію та документи з обмеженим доступом у випадках, визначених законом. Тому у спорах щодо відмови принципове значення має не загальне посилання адресата на воєнний стан, а конкретний правовий режим запитуваної інформації та наявність встановленої законом підстави для обмеження доступу.

Наукові дослідження 2026 року підтверджують, що Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не встановив окремої загальної заборони на отримання адвокатами інформації за запитами. Водночас практичне здійснення цього права ускладнюється через обмеження доступу до окремих державних реєстрів і баз даних, особливі режими роботи установ, заходи із захисту інформації та інші обставини воєнного часу [2, с. 277]. За таких умов особливої ваги набувають точність формулювань запиту, правильне визначення адресата та чіткий зв'язок запитуваної інформації з наданням правничої допомоги клієнту.

Окремою проблемою є відмежування адвокатського запиту від інших способів отримання інформації. Адвокатський запит є професійним правом адвоката і використовується саме у зв'язку з наданням правничої допомоги клієнту. Він не перетворює адвоката на самостійного носія матеріального права клієнта та не замінює процесуальних механізмів витребування доказів.

У постанові від 17 липня 2026 року у справі № 320/30984/25 Верховний Суд звернув увагу, що адвокат, який направив запит в інтересах клієнта, не може автоматично оскаржувати ненадання інформації як порушення власного матеріального права. Суд також зазначив на існуванні спеціального механізму реагування на ненадання відповіді через притягнення винної особи до адміністративної відповідальності за статтею 212–3 КУпАП [3]. Це рішення конкретизує межі використання адвокатського запиту та способи захисту пов'язаного з ним професійного права.

Відповідальність адресата запиту є важливою гарантією його дієвості. Частина третя статті 24 Закону передбачає відповідальність за відмову в наданні інформації, несвоєчасне або неповне її надання, а також за надання недостовірної інформації, крім випадків правомірної відмови щодо інформації з обмеженим доступом [1]. Адміністративна відповідальність за неправомірну відмову, несвоєчасну або неповну відповідь на адвокатський запит установлена статтею 212–3 КУпАП. У науковій літературі справедливо звертається увага, що практична ефективність цього механізму залежить не лише від наявності санкції, а й від належного документування факту направлення та отримання запиту, дотримання процедури складання матеріалів і своєчасності реагування.

Правозастовна практика вказує на значення технічної якості самого запиту. У рекомендаціях НААУ звертається увага на необхідність точно визначати адресата, належно оформлювати ордер і копію свідоцтва, фіксувати дати відправлення та вручення, конкретно формулювати прохальну частину, а у випадках запитування потенційно конфіденційної інформації — враховувати можливість її надання в

частково знеособленому вигляді [4]. Такі вимоги не повинні перетворюватися на додаткові, не передбачені законом бар'єри, однак вони зменшують ризик формальних відмов і підвищують доказовість подальшого реагування на порушення.

Воєнний стан також загострює проблему балансу між потребою адвоката в інформації та необхідністю захисту даних, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці, обороні, приватності чи іншим охоронюваним законом інтересам. Такий баланс не може вирішуватися шляхом автоматичної відмови у всій запитуваній інформації. Для правозастосування важливим є індивідуальний аналіз предмета запиту: яка саме інформація запитується, яким нормативним актом визначено її режим та чи можливо надати ту частину документа, доступ до якої не обмежений. У цьому аспекті адвокатський запит залишається не абсолютним правом на будь-яку інформацію, а спеціальним професійним інструментом, межі якого визначаються законом.

На нашу думку, подальше підвищення ефективності адвокатського запиту в умовах воєнного стану пов'язане насамперед із удосконаленням практики його застосування. Предметом професійної та наукової дискусії можуть бути розвиток захищених електронних каналів направлення й обліку адвокатських запитів, уніфікація підходів до часткового надання документів із вилученням інформації з обмеженим доступом, а також систематизація судової та адміністративної практики щодо статті 212–3 КУпАП. Такі напрями не змінюють сутності адвокатського запиту, але можуть зменшити організаційні втрати часу та забезпечити більш передбачувану реалізацію професійного права адвоката.

Слід зазначити, що основною проблемою реалізації права на адвокатський запит під час воєнного стану є не відсутність законодавчої конструкції цього інструменту, а поєднання об'єктивних обмежень воєнного часу з неоднаковою практикою застосування чинних норм. Закон зберігає право адвоката на отримання необхідної для клієнта інформації, одночасно встановлюючи межі щодо інформації з обмеженим доступом і спеціальну відповідальність за неправомірне ненадання відповіді. Ефективність адвокатського запиту в сучасних умовах залежить від юридично точного формулювання запиту, належного документування його направлення, обґрунтованого застосування режимів доступу до інформації та правильного вибору способу реагування на порушення.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

2. Павлюк Н. М. Реалізація права адвоката на запит в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2026. Т. 5, вип. 93. С. 277–282. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.35.
3. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 17.07.2026 у справі № 320/30984/25, провадження № К/990/45870/25, ЄДРСР № 138314165. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/138314165.
4. Іванченко Є. Типові помилки в адвокатських запитах. *Національна асоціація адвокатів України*. 02.09.2026. URL: https://unba.org.ua/publications/12202-tipovi-pomilki-v-advokats-kih-zapitah.html.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Муллазянова А. А.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року внутрішнє переміщення населення стало одним із найбільш масштабних соціально-правових наслідків війни. Внутрішньо переміщені особи (далі — ВПО) стикаються з питаннями оформлення і відновлення документів, соціальних виплат, житла, працевлаштування та захисту майнових прав, що зумовлює сталу потребу у професійній правничій допомозі [1, с. 18]. Практичну актуальність теми підтверджують і дані системи безоплатної правничої допомоги: у 2025 році на ВПО припадало 17,6 % послуг безоплатної вторинної правничої допомоги у цивільних та адміністративних справах [2, с. 43].

Конституційною основою такого захисту є ст. 59 Конституції України, яка гарантує кожному право на професійну правничу допомогу, а у випадках, передбачених законом, її безоплатне надання [3]. Відповідно до ст. 13 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» від 02.06.2011 № 3460-VI (далі — Закон № 3460-VI) безоплатна вторинна правнича допомога охоплює захист, представництво інтересів та складення документів процесуального характеру [4]. Пункт 14 ч. 1 ст. 14 цього Закону надає ВПО право на всі зазначені види прав-

ничих послуг. Майнового критерію для цієї категорії закон не встановлює. Офіційна система БПД також прямо зазначає, що дохід ВПО для отримання такої допомоги не перевіряється [5].

Окремий правовий режим установлено для осіб, які лише звернулися із заявою про взяття їх на облік як ВПО. За п. 15 ч. 1 ст. 14 Закону № 3460-VI вони мають право на представництво та складення процесуальних документів з питань оскарження рішення про відмову в отриманні довідки про взяття на облік ВПО до моменту її отримання, а також з питань встановлення фактів, що мають юридичне значення [4]. Отже, законодавство диференціює обсяг БВПД залежно від того, чи особу вже взято на облік як ВПО, чи вона лише проходить відповідну процедуру.

Найбільш показовою особливістю такої диференціації є кількісне обмеження, передбачене ч. 4 ст. 14 Закону № 3460-VI. Воно поширюється, зокрема, на ВПО за п. 14: вони можуть отримувати БВПД не більше шести разів протягом бюджетного періоду та одночасно не більше ніж за шістьма рішеннями центрів про надання БВПД. Використання цього права в установлених межах є окремою підставою для відмови відповідно до п. 4–1 ч. 1 ст. 20 Закону [4]. Водночас п. 15 у переліку ч. 4 ст. 14 відсутній. У результаті виникають два різні режими: зареєстровані ВПО мають ширший обсяг правничих послуг, але підпадають під кількісне обмеження, тоді як заявники мають предметно вужче право, проте без такого обмеження.

Саме це розмежування становить основну проблему дослідження. Диференціація сама по собі не є недоліком, однак вона повинна мати зрозуміле нормативне обґрунтування та враховувати фактичні потреби ВПО. Рекомендація Rec(2006)6 Комітету Міністрів Ради Європи виходить із недискримінації внутрішньо переміщених осіб і водночас допускає необхідність спеціального ставлення з урахуванням їхніх потреб [6, п. 2]. На нашу думку, доцільно переглянути включення п. 14 ч. 1 ст. 14 Закону № 3460-VI до сфери дії кількісного обмеження. Щонайменше варто передбачити виняток для звернень, безпосередньо пов'язаних із новими юридичними проблемами, спричиненими внутрішнім переміщенням, якщо вони не стосуються того самого питання, з якого БВПД уже надавалася.

Додаткової актуальності проблематиці надає Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 01.07.2026 № 4924-IX, який набирає чинності 22.10.2026. Він зберігає право ВПО на безоплатну правничу допомогу відповідно до спеціального закону [7, ст. 19] та переходить до використання витягу з Єдиної інформаційної бази даних про ВПО. Раніше видані довідки залишаються чинними, а у випадках, коли закон вимагає довідку, замість неї може бути подано відповідний витяг [7]. Разом із тим станом

на 03.10.2026 п. 15 ч. 1 ст. 14 Закону № 3460-VI продовжує оперувати поняттям «довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи». Така ситуація не створює прогалини, оскільки Закон № 4924-IX передбачає взаємозамінність документів, однак свідчить про термінологічну неузгодженість законодавства.

У зв'язку з цим другим напрямом удосконалення має стати термінологічне узгодження п. 15 ч. 1 ст. 14 Закону № 3460-VI з новою моделлю обліку ВПО. Доцільніше пов'язувати право на БВПД не з відмовою в отриманні конкретного документа — довідки, а з оскарженням рішення про відмову у взятті особи на облік як ВПО, із подальшим підтвердженням такого обліку витягом з Єдиної інформаційної бази даних. Така конструкція буде більш стійкою до змін форми документа і точніше відображатиме юридичну сутність спору.

Територіальна доступність БВПД для ВПО також зберігає практичне значення, однак розвиток дистанційних каналів поступово зменшує цей бар'єр. У 2025 році система БПД опрацювала понад 214,9 тис. дзвінків та 83,4 тис. електронних звернень, а понад 93 % питань осіб, які спочатку звернулися дистанційно, було вирішено без необхідності особистого відвідування бюро [2]. Тому подальша цифровізація доцільна насамперед як організаційний засіб реалізації вже гарантованого права, а не як самостійна заміна законодавчих гарантій.

Таким чином, сучасні особливості надання БВПД внутрішньо переміщеним особам полягають не лише у наданні їм права на всі види вторинної правничої допомоги незалежно від доходу, а й у диференціації правових режимів для зареєстрованих ВПО та осіб, які лише звернулися для взяття на облік. Основною проблемою є поширення кількісного обмеження ч. 4 ст. 14 Закону № 3460-VI на ВПО за п. 14 за відсутності такого обмеження для заявників за п. 15. Удосконалення правового регулювання доцільно спрямувати на перегляд обґрунтованості цього обмеження та на термінологічне узгодження п. 15 із Законом № 4924-IX щодо нової моделі підтвердження обліку ВПО. Саме такі зміни здатні підвищити послідовність правового регулювання та фактичну доступність БВПД для осіб, які зазнали наслідків внутрішнього переміщення.

Список використаної літератури

1. Blok N. On the Provision of Free Legal Assistance to Internally Displaced Persons under the Conditions of the Legal Regime of Martial State. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Seriia: «Yurydychni nauky». 2025. Vol. 12. No. 3 (47). P. 17–25. DOI: https://doi.org/10.23939/law2025.47.017.

2. Звіт системи надання безоплатної правничої допомоги за 2025 рік. URL: https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/02/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2025-rik.pdf (дата звернення: 03.10.2026).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 03.10.2026).
4. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 03.10.2026).
5. Внутрішньо переміщеним особам. *Безоплатна правнича допомога*. URL: https://legalaid.gov.ua/kliyentam/chy-mayu-ya-pravo-na-bezoplatnu-vtorynnu-pravovu-dopomogu/vnutrishno-peremishhenym-osobam/ (дата звернення: 03.10.2026).
6. Recommendation Rec(2006)6 of the Committee of Ministers to member states on internally displaced persons, adopted 5 April 2006. URL: https://rm.coe.int/16806b5aaf (дата звернення: 03.10.2026).
7. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 01.07.2026 № 4924-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4924-20 (дата звернення: 03.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Надільна А. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі — ШІ) зумовлює їх активне впровадження у сферу професійної правничої діяльності. Використання систем ШІ може сприяти автоматизації пошуку та аналізу правової інформації, опрацюванню судової практики, підготовці проєктів процесуальних та інших правових документів. Водночас застосування таких технологій супроводжується низкою правових та етичних ризиків, пов'язаних із достовірністю згенерованої інформації, збереженням адвокатської таємниці, захистом персональних даних та визначенням меж професійної відповідальності адвоката.

Особливість використання ШІ в адвокатській діяльності полягає в тому, що технологічний інструмент не замінює адвоката як суб'єкта

надання професійної правничої допомоги. Відповідно, застосування ШІ не усуває обов'язку адвоката здійснювати професійну оцінку отриманих результатів, перевіряти їх достовірність, забезпечувати конфіденційність та діяти відповідно до інтересів клієнта.

Одним із найбільш суттєвих ризиків є можливість генерування системами ШІ недостовірної інформації, зокрема помилкового тлумачення норм права, неактуальних відомостей або посилань на неіснуючі судові рішення. У разі використання таких матеріалів під час надання правничої допомоги виникає проблема визначення суб'єкта відповідальності за негативні наслідки. Оскільки система ШІ не є суб'єктом адвокатської діяльності та самостійним учасником відповідних професійних правовідносин, використання технології не може бути підставою для перекладення на неї професійної відповідальності адвоката.

Не менш важливою проблемою є забезпечення конфіденційності. Внесення до систем ШІ документів або інформації, що стосуються клієнта, потенційно може передбачати передачу персональних даних та відомостей, які становлять адвокатську таємницю. Отже, використання відповідних технологій потребує особливої обережності з огляду на встановлені законодавством вимоги щодо збереження адвокатської таємниці та захисту інформації.

На сучасному етапі в Україні відсутнє спеціальне нормативно-правове регулювання порядку використання ШІ безпосередньо в адвокатській діяльності та відповідальності за наслідки його застосування. Водночас відповідні правовідносини не перебувають поза межами правового регулювання. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює принципи верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, встановлює професійні обов'язки адвоката [1]. Зазначені вимоги мають дотримуватися незалежно від того, які технологічні засоби використовуються адвокатом під час здійснення професійної діяльності.

Загальні засади державної політики у відповідній сфері визначені Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 року № 1556-р [2]. Водночас цей документ має концептуальний характер і не встановлює спеціальних правил використання ШІ представниками адвокатської професії. Планом заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки передбачено подальше формування нормативно-правового регулювання цієї сфери [3]. Таким чином, правове забезпечення використання технологій ШІ в Україні продовжує перебувати на стадії становлення.

Показовою для визначення підходів до професійної відповідальності за використання генеративного ШІ є справа *Mata v. Avianca, Inc.*,

розглянута у США у 2023 році [4]. Під час підготовки процесуальних документів із використанням ChatGPT до суду були подані матеріали, що містили посилання на неіснуючі судові рішення. Інформація, згенерована системою ШІ, не була належним чином перевірена адвокатами. За результатами розгляду суд застосував до адвокатів та юридичної фірми санкцію в розмірі 5 000 доларів США та поклав на них додаткові обов'язки щодо повідомлення про допущені порушення. Значення цієї справи полягає в утвердженні підходу, відповідно до якого використання технологічних засобів не усуває професійного обов'язку адвоката перевіряти достовірність матеріалів, що подаються до суду.

З огляду на зазначене перспективним напрямом удосконалення нормативного регулювання в Україні є визначення професійних стандартів використання ШІ в адвокатській діяльності. Доцільним видається закріплення вимог щодо обов'язкової верифікації результатів, отриманих із використанням ШІ, недопустимості неконтрольованого передання відомостей, що становлять адвокатську таємницю, а також визначення загальних меж відповідальності адвоката за використання таких технологій. Відповідні положення можуть бути конкретизовані як на законодавчому рівні, так і в межах правил професійної етики адвокатів.

Таким чином, штучний інтелект доцільно розглядати як допоміжний технологічний інструмент адвокатської діяльності, використання якого не змінює персонального характеру професійних обов'язків адвоката. Ключовим принципом має залишатися професійний контроль адвоката за достовірністю, правомірністю та конфіденційністю використання результатів роботи систем ШІ. Подальший розвиток відповідного правового регулювання має бути спрямований на забезпечення балансу між технологічною модернізацією адвокатської діяльності та збереженням фундаментальних професійних гарантій і стандартів адвокатури.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 19.09.2026).
2. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 19.09.2026).
3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025–2026 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.04.2025 № 457-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-%D1%80#Text (дата звернення: 20.09.2026).

4. Mata v. Avianca, Inc., No. 22-cv-1461 (PKC), Document 54 (S. D. N. Y. June 22, 2023) : Opinion and Order on Sanctions. URL: https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/new-york/nysdce/1:2022cv01461/575368/54/?__cf_chl_rt_tk=wRCPlbmen_Qe2QETEidTEJXV88HKQCKN4EFJQ46u5B0-1790239338-1.0.1.1-JUMYWbsmqVEORwQOPrOSFZDNyJA2gEcGavedCy29o4c (дата звернення: 21.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Нагорний А. С.
студент 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ АДВОКАТА З КЛІЄНТАМИ — УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ І ПОСТРАЖДАЛИМИ ВІД ВІЙНИ

Збройний конфлікт, що триває в Україні, породив масштабні соціальні та психологічні наслідки, які безпосередньо позначаються на практиці надання професійної правничої допомоги. Адвокати дедалі частіше стикаються з ситуаціями, коли їхні клієнти є учасниками бойових дій, вимушеними переселенцями, особами, що зазнали фізичного або психологічного насильства внаслідок воєнних дій, — тобто людьми, які перебувають у стані гострого або хронічного психологічного стресу, а нерідко й у стані посттравматичного стресового розладу. За цих умов адвокатська діяльність набуває нового виміру: вона вже не може зводитися виключно до юридично-технічної роботи з документами та нормами права, а вимагає від адвоката розуміння психологічних станів клієнта, здатності вибудовувати комунікацію з урахуванням цих станів та вживати заходів, що дозволяють забезпечити ефективну правову допомогу навіть у найскладніших емоційних обставинах. Осмислення психологічних аспектів взаємодії адвоката зі специфічним клієнтом є не лише науково актуальним, а й практично необхідним завданням для сучасної адвокатури.

Психологічна травма та посттравматичний стресовий розлад є поширеними наслідками участі у бойових діях і перебування в зоні збройного конфлікту. Посттравматичний синдром характеризується такими симптомами, як безсоння, нічні жахи, часті неконтрольовані спогади, пов'язані з травмуючою подією, апатія чи підвищена збуд-

ливість, агресивні прояви, порушення пам'яті та концентрації уваги, нервове виснаження, зниження інтересу до життя та невміння повернутися до звичного соціального життя. Ці прояви безпосередньо впливають на характер взаємодії між адвокатом і клієнтом: особа, що перебуває у стані психологічної травми, може бути нездатна послідовно та повно викласти обставини справи, неадекватно реагувати на запитання адвоката або проявляти надмірну емоційність, що ускладнює раціональне опрацювання правової ситуації. У психологічному консультуванні важливу роль відіграє ідентифікація почуттів клієнта: психолог концентрує увагу на суб'єктивних аспектах його буття, допомагаючи розібратися у складних і суперечливих переживаннях, що сприяє подоланню внутрішніх конфліктів [1, с. 56].

Правовий статус учасників бойових дій і ветеранів війни в Україні визначається Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [2]. Відповідно до цього Закону, учасниками бойових дій визнаються військовослужбовці, які брали безпосередню участь у бойових діях в районах воєнних конфліктів; їм гарантуються пільги у сфері пенсійного забезпечення, охорони здоров'я, житлових умов та оподаткування. Для адвоката, що надає правничу допомогу таким клієнтам, знання цього законодавства є необхідною умовою ефективного представництва їхніх інтересів — як у питаннях оформлення відповідного статусу, так і у справах, пов'язаних із реалізацією передбачених законом прав.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у ч. 1 ст. 4 закріплює, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [3]. Адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю та не розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з наданням правової допомоги. Принцип конфіденційності набуває особливого значення у роботі з травмованими клієнтами, оскільки лише за умови абсолютної впевненості у нерозголошенні особистої інформації така особа може відкрито повідомити адвокату всі обставини, необхідні для ефективного захисту її прав.

Правила адвокатської етики [4] зобов'язують адвоката у межах дотримання принципу законності виходити з переваги інтересів клієнта на будь-якими іншими інтересами, діяти в його інтересах компетентно та добросовісно, а також інформувати клієнта щодо ходу виконання доручення, роз'яснювати клієнту його права та можливі наслідки юридичних дій.

У контексті взаємодії з травмованими клієнтами адвокат має адаптувати свою комунікацію до стану клієнта — уникати тригерних запитань, обирати відповідний темп і формат спілкування, — а також, у разі необхідності, рекомендувати звернутися за психологічною під-

тримкою до фахівців, не підміняючи власну юридичну функцію психотерапевтичною.

Соціально-психологічні засоби корекції емоційної травми у процесі ресоціалізації військових та учасників бойових дій охоплюють широкий спектр методів психотерапії. До засобів корекції відносяться: травмо-фокусована когнітивно-поведінкова терапія, спрямована на подолання травматичного досвіду та розвиток навичок управління стресом; EMDR-терапія, яка допомагає опрацювати травматичний досвід та зменшити його вплив на життя; групова психотерапія, що забезпечує можливість поділитися досвідом з іншими. Дослідження показують, що травмо-фокусована психотерапія забезпечує значніше зменшення симптомів ПТСР порівняно з медикаментозною терапією, а позитивні зміни після курсу терапії зберігаються довше, оскільки пацієнт набуває навичок, якими може користуватися самостійно [5, с. 83]. Адвокат не є психологом чи психотерапевтом, однак розуміння цих механізмів дозволяє йому ефективніше будувати взаємодію з клієнтом у юридичному контексті та обирати більш виважені стратегії збору інформації.

Практична взаємодія адвоката з клієнтом, що перебуває у стані стресу або травми, потребує від фахівця сукупності навичок, що виходять за межі суто юридичної підготовки. Серед них — здатність до активного слухання, емпатійної комунікації, управління власними емоційними реакціями у напружених ситуаціях, а також вміння встановлювати та підтримувати терапевтично безпечні межі у відносинах із клієнтом. Адвокат має бути здатний розрізняти ситуації, коли клієнт потребує насамперед юридичної допомоги, і ситуації, коли його психологічний стан є настільки критичним, що унеможливлює продуктивну юридичну комунікацію і вимагає першочергового звернення до психологічних служб. Мультидисциплінарний підхід, що передбачає тісну співпрацю адвокатів, психологів, соціальних працівників та медичного персоналу, є найбільш ефективною моделлю роботи з цією вразливою категорією осіб і потребує системного впровадження в українській практиці надання правової допомоги.

Таким чином, психологічні аспекти взаємодії адвоката з клієнтом, який перебуває у стані стресу або травми, є невід'ємною складовою сучасної адвокатської практики, особливо в умовах тривалого збройного конфлікту. Ефективна правова допомога постраждалим від війни неможлива без розуміння природи цих станів, адаптації комунікативних стратегій до особливостей клієнта та готовності до міждисциплінарної взаємодії з фахівцями суміжних галузей. Включення відповідних психологічних знань до програм підвищення професійного рівня адвокатів є необхідним кроком до формування адвокатури, здатної гідно відповідати на виклики воєнного і повоєнного часу та забезпечувати реальний захист прав і гідності кожної людини.

Список використаної літератури

1. Романенко О. В. Роль кризової інтервенції в системі психологічної допомоги учасникам бойових дій. *Юридична психологія*. 2016. № 1 (18). С. 19–30. URL: https://psychped.navs.edu.ua/index.php/psychped/article/download/447/449/ (дата звернення: 29.09.2026).
2. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовт. 1993 р. № 3551-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 45. Ст. 425. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12 (дата звернення: 29.09.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 29.09.2026).
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 черв. 2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 29.09.2026).
5. Новицький О. В. Соціально-психологічні засоби корекції емоційної травми в процесі ресоціалізації військових, учасників бойових дій. *Наукові записки*. Серія: Психологія. 2026. № 1. С. 81–87. URL: https://journals.cusu.in.ua/index.php/psychology/article/view/1099 (дата звернення: 29.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Неліна Д. В.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕТОДИКА ПЕРВИННОГО ІНТЕРВ'ЮВАННЯ КЛІЄНТА АДВОКАТОМ

Первинне інтерв'ювання клієнта є одним із ключових початкових етапів взаємодії адвоката з особою, яка звертається по професійну правничу допомогу. Саме під час першої змістовної розмови формуються вихідні дані для оцінки правової проблеми, визначаються цілі та очікування клієнта, виявляються обставини, що можуть перешкоджати прийняттю доручення, а також закладається основа довірчих відносин. Водночас інтерв'ювання не є самостійною, нормативно визначеною «стадією» адвокатської діяльності з жорстко встановленою процедурою. Його доцільно розглядати як

професійну методику отримання, уточнення та первинної оцінки інформації, що застосовується з урахуванням вимог Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] і Правил адвокатської етики [2].

Юридична специфіка первинної зустрічі полягає в тому, що комунікаційні прийоми адвоката мають поєднуватися з професійно-етичною перевіркою. До переходу до детального обговорення справи адвокат повинен усвідомлювати ризик конфлікту інтересів, межі конфіденційності та необхідність належної ідентифікації особи, яка звернулася по допомогу. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить до адвокатської таємниці не лише відомості про клієнта, а й питання, з яких особа зверталася до адвоката, а також зміст порад, консультацій, документів та іншої інформації, отриманої у зв'язку із здійсненням адвокатської діяльності [1]. Правила адвокатської етики, своєю чергою, закріплюють принципи конфіденційності, пріоритету інтересів клієнта, неприпустимості конфлікту інтересів, компетентності та добросовісності [2]. Отже, ефективність інтерв'ювання визначається не лише повнотою зібраних фактів, а й дотриманням професійних меж.

Методично доцільно розпочинати інтерв'ювання з організаційно-вступного етапу. На цьому етапі адвокат встановлює особу клієнта, у необхідному обсязі з'ясовує коло учасників правовідносин для первинної перевірки конфлікту інтересів, окреслює мету зустрічі та порядок подальшої розмови. Практика професійного навчання адвокатів у 2026 році акцентує, що на стадії прийняття доручення необхідно перевірити можливість його прийняття, відсутність конфлікту інтересів, з'ясувати обставини справи та фактичні й правові підстави для роботи адвоката [3]. Таке попереднє структурування зустрічі знижує ризик ситуації, коли значний обсяг конфіденційної інформації вже отримано, але згодом виявляються обставини, що перешкоджають укладенню договору.

Наступним елементом є вільна розповідь клієнта. Її значення полягає в тому, що особа отримує можливість викласти події у власній логіці, без передчасного нав'язування адвокатом юридичної кваліфікації. У наукових дослідженнях первинного інтерв'ювання підкреслюється значення активного слухання, невербальної комунікації, резюмування та встановлення психологічного контакту. Клієнт нерідко поєднує фактичні відомості з емоційними оцінками, припущеннями та правовими висновками. Завдання адвоката на цьому етапі полягає не в тому, щоб негайно виправляти клієнта чи формувати остаточну правову позицію, а в тому, щоб відокремити факти від оцінок, зафіксувати часові орієнтири, осіб, документи, бажаний результат та потенційно значущі прогалини в інформації.

Після первинної розповіді доцільно переходити до уточнення фактів. Одним із найбільш придатних для цього інструментів є «воронка запитань»: від відкритих запитань до більш сфокусованих, а потім — до закритих запитань, необхідних для перевірки конкретних деталей. У рекомендаціях щодо первинних інтерв'ю адвокатів наголошується, що після вільної розповіді клієнта юристові варто послідовно уточнювати хронологію та деталі, починаючи з відкритих запитань і поступово переходячи до закритих. Такий підхід дозволяє мінімізувати ризик пропуску важливої інформації та водночас уникнути «допитового» стилю спілкування. Особливо небезпечними є навідні запитання, які містять передбачувану відповідь або фактично підказують клієнту бажану версію подій. Вони можуть спотворити первинний наратив і ускладнити подальшу доказову оцінку.

Окремим елементом інтерв'ювання має бути хронологічна реконструкція подій. Для адвоката важливо з'ясувати не лише те, що сталося, а й послідовність юридично значущих дій: коли виникли правовідносини, які документи складалися, які повідомлення надсилалися, які рішення ухвалювалися та які строки вже спливли або продовжують перебіг. При цьому інтерв'ювання не слід ототожнювати з доказуванням. Усні пояснення клієнта становлять вихідну інформацію, яка потребує зіставлення з документами, електронним листуванням, даними реєстрів, процесуальними матеріалами та іншими допустимими джерелами. Тому коректніше говорити не про «доказову верифікацію» як обов'язкову стадію першої зустрічі, а про первинну перевірку внутрішньої узгодженості отриманих відомостей і визначення того, які факти потребують подальшого підтвердження.

Важливе місце в сучасній моделі інтерв'ювання посідає з'ясування цілей та інтересів клієнта. Правова проблема і бажаний результат не завжди збігаються з формулюванням, яке особа озвучує на початку консультації. Наприклад, вимога «подати позов» може бути лише одним із можливих засобів досягнення ширшої мети — отримання коштів, припинення порушення, збереження ділових відносин або мінімізації репутаційних наслідків. Клієнтоорієнтований підхід передбачає, що адвокат допомагає структурувати правову ситуацію, пояснює реалістичні альтернативи та наслідки кожної з них, але не підміняє волю клієнта власними життєвими пріоритетами [4, с. 22]. Разом із тим автономія клієнта не означає обов'язку адвоката виконувати будь-яке бажання: межами залишаються законність, професійна незалежність, адвокатська етика та умови конкретного доручення [1; 2].

Після уточнення фактів і цілей доцільною є первинна оцінка ризиків. Вона має бути індивідуальною, а не механічним переліком однакових категорій для кожної справи. Залежно від предмета звернення можуть оцінюватися матеріально-правові, процесуальні, доказові,

строкові, фінансові та виконавчі ризики, а в окремих справах — також ризики публічності чи розголошення чутливої інформації. Адвокат повинен чітко відмежовувати правову оцінку від гарантування результату. Практичні матеріали Вищої школи адвокатури НААУ наголошують на необхідності до прийняття доручення з'ясувати фактичні та правові підстави, повідомити клієнта про перспективи, строки, обсяг роботи, ризики та правові наслідки [3]. Така комунікація дає клієнтові можливість прийняти поінформоване рішення щодо подальших дій.

Завершення первинного інтерв'ювання має виконувати контрольну та організаційну функції. Адвокату доцільно коротко підсумувати встановлені обставини, перевірити, чи правильно він зрозумів ключові факти та цілі клієнта, визначити перелік відсутніх документів і домовитися про наступні кроки. Якщо за результатами зустрічі приймається рішення про надання професійної правничої допомоги, відносини сторін мають бути належно оформлені відповідно до законодавства та Правил адвокатської етики [1; 2]. Водночас не слід подавати складання спеціального «протоколу узгодження позиції» як обов'язкову вимогу: законодавство не встановлює такого універсального документа. Важливо, щоб обсяг доручення, істотні домовленості, межі повноважень і фінансові умови були зафіксовані у належній формі, а клієнт розумів зміст погоджених дій.

Доречно первинне інтерв'ювання клієнта адвокатом розглядати як гнучку, але структуровану професійну методику. Узагальнено вона може охоплювати шість взаємопов'язаних елементів: первинну професійно-етичну перевірку; встановлення контакту та роз'яснення конфіденційності; вільну розповідь клієнта; уточнення фактів за допомогою послідовності відкритих і закритих запитань та хронологічної реконструкції; первинний правовий і ризиковий аналіз; підсумування та визначення подальших дій. Перевагою такої моделі є поєднання комунікаційної ефективності з вимогами адвокатської етики. Вона дозволяє не лише зібрати необхідний фактичний матеріал, а й уникнути передчасних висновків, виявити професійні обмеження, з'ясувати справжні інтереси клієнта та створити основу для обґрунтованої правової позиції.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (чинна редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 29.09.2026).

3. Тарасова А. Відносини адвоката з Клієнтом в аспекті дисциплінарної практики. *Вища школа адвокатури НААУ*. 18.09.2026. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/asya-tarasova/articles/vidnosini-advkata-z-klijentom-v-aspekti-disciplinarnoyi-praktiki (дата звернення: 01.10.2026).
4. Давлатов Ш. Б. Взаємодія консультанта юридичної клініки з клієнтом під час первинного інтерв'ювання: юридично-психологічний аспект. *Правова позиція*. 2021. № 4 (33). С. 21–25. DOI: https://doi.org/10.32836/2521-6473.2021-4.4.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Ніколаєнко М. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: МЕЖІ ВИКОРИСТАННЯ

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (надалі — ШІ) змінює підходи до виконання професійних завдань у сфері права. Для адвокатської діяльності це означає появу інструментів, здатних швидко опрацьовувати значні масиви інформації, здійснювати пошук і систематизацію правових даних, узагальнювати судову практику, перекладати документи, формувати робочі проєкти процесуальних та інших юридичних документів. Водночас використання таких технологій без належного контролю створює ризики для адвокатської таємниці, захисту персональних даних, професійної компетентності, незалежності адвоката та довіри клієнта. Отже, проблема полягає не у виборі між використанням або не використанням ШІ, а у визначенні умов його відповідального застосування в межах професійних обов'язків адвоката.

Початковою точкою для оцінки можливості використання ШІ в адвокатурі є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який покладає на адвоката обов'язок дотримуватися присяги, правил адвокатської етики, підвищувати професійний рівень, а також забезпечувати захист персональних даних. Особливе значення має стаття 22 Закону, відповідно до якої адвокатською таємницею охоплюється будь-яка інформація про клієнта, зміст консультацій і порад, складені адвокатом документи, інформація на електронних

носіях та інші відомості, одержані під час адвокатської діяльності [1]. Отже, передавання матеріалів справи до зовнішнього ШІ-сервісу не може розглядатися лише як технічна операція: воно безпосередньо стосується виконання професійного обов'язку щодо збереження конфіденційної інформації.

Цей підхід узгоджується з Правилами адвокатської етики, де конфіденційність визначена як необхідна передумова довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Правила поширюють захист на факт звернення за правовою допомогою, зміст комунікації, консультацій, документів та інших матеріалів, пов'язаних із наданням правничої допомоги. Крім того, адвокат має створювати належні умови зберігання матеріалів, що містять адвокатську таємницю [2]. Застосування ШІ, таким чином, має оцінюватися крізь призму вже існуючих етичних принципів, а не сприйматися як сфера, вільна від професійних стандартів.

У міжнародних професійних рекомендаціях зазначається, що згідно з Міжнародним звітом LexisNexis щодо генеративного штучного інтелекту в юридичній сфері (опитування проводилися у березні та липні 2023 року у США, Великій Британії, Франції та Канаді), 89 % юристів були обізнані з GenAI, 41 % використовували його з будь-якою метою, а 15 % застосовували його безпосередньо для юридичних цілей [3, с. 12].

Не можна оминути той факт, що найбільш відомим ризиком використання ШІ є так звані «галюцинації». Перше згадування про «галюцинації» штучного інтелекту в контексті використання неправдивих та помилкових результатів, які були ним згенеровані, при розгляді судових справ має місце в нещодавній справі Ayinde, R v The London Borough of Haringey (2025), яка розглядалася Судовою палатою Королівської лави Високого суду Англії та Уельсу. Суддя Ritchie був шокований, виявивши, що адвокат позивача надав письмові пояснення, які містять посиланнями на вигадані справи. Ще більш шокуючим був той факт, що адвокат позивача пояснив, що посилання на справи, які не існують, були лише «косметичними помилками», допущеними при укладанні процесуальних документів, та які можна «легко пояснити» [4]. Тому принцип професійної компетентності в цифровому середовищі має охоплювати не лише знання права, а й розуміння можливостей та обмежень інструментів ШІ. Будь-який матеріал, отриманий від генеративної системи та призначений для використання у справі, повинен проходити перевірку за первинними джерелами.

Суттєвим є ризик «упередженості» алгоритмів. Навіть якщо система формує граматично переконливу відповідь, її рекомендації можуть відтворюватись із «спотвореннями», закладеними у даних навчання

або алгоритмічних процесах. Для адвоката це створює проблему незалежності та об'єктивності професійної оцінки. Отже, правник не повинен механічно приймати висновок ШІ лише тому, що він сформульований упевнено або містить велику кількість посилань. Навпаки, цифровий інструмент має бути підпорядкований професійному судженню адвоката, а не замінювати його.

На нашу думку, етичні межі використання ШІ доцільно визначати через сукупність конкретних принципів, а саме: принцип людського контролю (остаточне юридично значуще рішення та відповідальність за нього залишаються за адвокатом); принцип конфіденційності (дані клієнта не повинні передаватися ШІ-системі без належних правових і технічних гарантій); принцип прозорості (адвокатові слід оцінити необхідність інформування клієнта про таке використання).

Отже, штучний інтелект може стати важливим інструментом розвитку адвокатської діяльності, однак його використання не повинно змінювати фундаментальну природу професії. Адвокат залишається відповідальним за законність, якість і добросовісність надання правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
2. Правила адвокатської етики: рішення З'їзду адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17
3. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). Guide on the use of generative AI by lawyers. 2 October 2025. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf
4. Ходжалиєва С. «Галюцинації» штучного інтелекту та їх вплив на розгляд судових справ. *Вища школа адвокатури НААУ*. 08.09.2025. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/galiucinaciyi-stucnogo-intelektu-ta-yix-vpliv-na-rozgliad-sudovix-sprav

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Новак А. А.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ КЛІЄНТА ТА ГАРАНТІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АДВОКАТА

Адвокатська таємниця є невід'ємною складовою професійної правничої допомоги та необхідною умовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Її існування зумовлене тим, що для належного захисту своїх прав особа повинна мати можливість вільно повідомляти адвокату навіть найбільш чутливу інформацію, не побоюючись її подальшого розголошення. Конституція України (стаття 59) гарантує кожному право на професійну правничу допомогу та вільний вибір захисника своїх прав [1]. Водночас Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає зміст адвокатської таємниці та встановлює обов'язок її збереження [2].

Згідно зі статтею 22 цього Закону, до адвокатської таємниці належить уся інформація про клієнта, яка стала відомою адвокату, його помічнику, стажисту чи іншим особам, визначеним законом, а також предмет звернення особи за правничою допомогою, зміст наданих адвокатом консультацій і роз'яснень, підготовлені ним документи, дані на електронних носіях та інші відомості, отримані у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності [2]. Отже, поняття адвокатської таємниці не обмежується лише фактами, повідомленими безпосередньо клієнтом, а охоплює значно ширший обсяг інформації, пов'язаної з професійною діяльністю адвоката.

Основою адвокатської таємниці є принцип конфіденційності. Правила адвокатської етики розглядають конфіденційність як одну з основних передумов довіри клієнта до адвоката та покладають на адвоката обов'язок забезпечувати нерозголошення інформації, отриманої під час професійної діяльності [3]. При цьому такий обов'язок не припиняється автоматично із завершенням справи або припиненням відносин між адвокатом і клієнтом. Навпаки, законодавство передбачає його тривале збереження, що підкреслює особливий характер відповідної інформації.

Як зазначає В. Гутник, для забезпечення ефективної реалізації права на захист необхідним є створення умов для конфіденційного спілкування особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, з її захисником [4, с. 173]. Якщо особа буде побоюватися, що повідомлена адвокату інформація може стати відомою іншим особам,

вона може приховати обставини, які мають значення для справи. Це, у свою чергу, ускладнить правову оцінку ситуації та може перешкодити адвокату сформувати належну правову позицію. Отже, конфіденційність у цьому випадку є передумовою ефективної правничої допомоги.

За своїм призначенням адвокатська таємниця має певну схожість з іншими професійними видами таємниці. Наприклад, лікарська таємниця покликана забезпечити довіру пацієнта до медичного працівника, а банківська таємниця — захистити інформацію про фінансові відносини клієнта з банком. В усіх цих випадках особа погоджується розкрити професіоналу певні відомості саме тому, що розраховує на їх належний захист. Водночас адвокатська таємниця має особливе значення для реалізації права на захист, оскільки без можливості конфіденційного спілкування з адвокатом особа не може повною мірою реалізувати своє право на професійну правничу допомогу.

Особливо виразно значення конфіденційності проявляється у кримінальному провадженні, діяльність якого регулюється КПК України [5]. Захисник повинен отримувати від клієнта повну інформацію для належного здійснення захисту, а клієнт, своєю чергою, має бути впевнений, що повідомлені ним відомості не будуть використані проти нього або передані стороннім особам. Саме тому кримінальне процесуальне законодавство передбачає додаткові механізми охорони інформації, що становить адвокатську таємницю.

Адвокатська таємниця також безпосередньо пов'язана з професійною незалежністю адвоката. Незалежність передбачає можливість самостійно визначати правову позицію та способи захисту клієнта без незаконного впливу з боку державних органів, інших учасників провадження чи сторонніх осіб. Якщо конфіденційна інформація може бути безпідставно отримана або використана третіми особами, це створює ризик тиску як на клієнта, так і на самого адвоката. Саме тому Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює систему гарантій адвокатської діяльності та забороняє вимагати від адвоката відомості, що становлять адвокатську таємницю, за винятком випадків, прямо передбачених законом [2].

Законодавство передбачає спеціальний порядок проведення окремих процесуальних дій щодо адвоката. Зокрема, під час обшуку чи огляду житла або приміщення, де адвокат здійснює діяльність, а також під час тимчасового доступу до його речей і документів мають враховуватися спеціальні гарантії охорони адвокатської таємниці. Закон також встановлює вимоги до судового рішення щодо переліку речей і документів, які планується відшукати або вилучити, та передбачає участь представника ради адвокатів регіону у відповідних процесуальних діях. Такі правила мають запобігати ситуації, за якої про-

цесуальні повноваження державних органів перетворюються на засіб необґрунтованого доступу до конфіденційної інформації.

Показовою у цьому контексті є практика Європейського суду з прав людини у справі «Кемпбелл проти Сполученого Королівства» (Campbell v. the United Kingdom) від 25 березня 1992 року. Заявник, який перебував у місці позбавлення волі, листувався зі своїм адвокатом з питань, пов'язаних із правовим захистом. Відповідно до правил, що діяли у шотландських в'язницях, листування ув'язнених підлягало контролю адміністрації, а листи до та від адвокатів могли відкриватися і читатися. У справі заявник стверджував, що його кореспонденція з адвокатом піддавалася відкриттю, перевірці та ознайомленню з її змістом [6].

Європейський суд з прав людини визнав таке втручання несумісним із вимогами статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Суд наголосив, що листування особи з адвокатом, незалежно від його конкретної мети, має приватний і конфіденційний характер та користується особливим захистом. При цьому Суд допустив можливість відкриття листа у виняткових випадках, коли існують обґрунтовані підстави вважати, що він містить заборонений предмет, однак навіть у такому разі відкриття не повинно автоматично означати можливість ознайомлення зі змістом листа [6].

Ця справа демонструє, що порушення конфіденційності може відбуватися не лише через пряме оприлюднення інформації. Сам факт необґрунтованого доступу до листування між адвокатом і клієнтом уже може становити втручання у захищені відносини. Водночас рішення показує, що конфіденційність адвокатського спілкування має захищатися навіть тоді, коли особа перебуває під контролем держави та її права зазнають інших законних обмежень.

Проблема збереження адвокатської таємниці набуває нового виміру в умовах цифровізації адвокатської діяльності. Сучасний адвокат використовує електронну пошту, месенджери, хмарні сховища, мобільні пристрої та електронний документообіг. Відповідно, ризик розголошення інформації може виникнути не лише внаслідок свідомих дій особи, а й через втрату пристрою, несанкціонований доступ до облікового запису, неналежний захист електронних документів або використання незахищених каналів зв'язку. Закон прямо відносить інформацію, що зберігається на електронних носіях, до предмета адвокатської таємниці. Тому сучасне розуміння професійної конфіденційності має включати не лише заборону розголошення, а й належне технічне та організаційне забезпечення захисту інформації.

Окремої уваги потребують наслідки порушення адвокатської таємниці. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо передбачає, що особи, винні в доступі сторонніх осіб до адво-

катської таємниці або її розголошенні, несуть відповідальність згідно із законом [2]. Для самого адвоката розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення, є дисциплінарним проступком. За результатами дисциплінарного провадження до адвоката можуть застосовуватися такі стягнення, як попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю або позбавлення такого права. При цьому розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у власних інтересах чи інтересах третіх осіб прямо визначено законом як підставу, за якої може застосовуватися позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

Таким чином, порушення адвокатської таємниці може мати для адвоката не лише професійно-етичні, а й серйозні юридичні наслідки. Це пояснюється тим, що довіра клієнта є основою адвокатської діяльності, а її втрата може поставити під сумнів належність професійного виконання обов'язків. Водночас відповідальність не повинна розглядатися ізольовано від конкретних обставин порушення, оскільки закон передбачає окремі випадки, коли адвокат може розкрити інформацію в установлених межах, зокрема для захисту власних прав та інтересів у разі пред'явлення до нього вимог клієнтом.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
3. Правила адвокатської етики: затверджено рішенням Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf.
4. Гутник В. Право на конфіденційне спілкування з обраним захисником у практиці Європейського суду з прав людини. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2017. Випуск 42. С. 173–179. URL: https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/7722.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.
6. Case of Campbell v. the United Kingdom: Judgment of the European Court of Human Rights of 25.03.1992, Application no. 13590/88. URL: https://ips.ligazakon.net/document/ES015260

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Радченко Б. Г.
студент 4-го курсу Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Збройна агресія РФ зумовила значну кількість вимог про відшкодування майнової шкоди. Водночас встановлення факту воєнної події саме по собі не підтверджує ані належність пошкодженого майна позивачеві, ані розмір збитків, ані причинний зв'язок між подією та конкретними втратами. У таких спорах загальні положення про деліктну відповідальність, закріплені у статтях 22, 1166 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) [1], застосовуються за обставин, що ускладнюють збирання доказів: майно може бути недоступним через окупацію або бойові дії, первинні документи — втраченими, а відомості про шкоду — розпорошеними між різними інформаційними ресурсами. Метою дослідження є визначення основних проблем доказування воєнних збитків, аналіз відповідних підходів Верховного Суду та обґрунтування напрямів удосконалення доказової процедури.

Предмет дослідження становлять майнові збитки у розумінні частини другої статті 22 ЦК України [1]: реальні збитки у формі знищення чи пошкодження рухомого та нерухомого майна, а також упущена вигода суб'єктів господарювання — доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її діяльність не була порушена внаслідок агресії. Тривала втрата контролю над майном на тимчасово окупованій території може мати значення для визначення характеру та обсягу майнових втрат, однак її правова кваліфікація залежить від конкретного механізму захисту й обставин справи. Питання відшкодування моральної шкоди, а також шкоди життю і здоров'ю не охоплюються предметом цієї роботи з огляду на відмінності у правовій природі та доказуванні.

Першою проблемою є доведення факту шкоди та причинного зв'язку за відсутності первинної фіксації пошкодженого об'єкта. У таких спорах загальновідомість факту збройної агресії не звільняє позивача від обов'язку довести, що шкоди зазнало саме його майно та що вона пов'язана з відповідною воєнною подією. За загальним правилом позивач доводить факт і розмір шкоди та причинний зв'язок, тоді як вина заподіювача презюмується відповідно до частини другої статті 1166 ЦК України [1]. Визнання агресії загальновідомим фактом у порядку статті 82 ЦПК України або статті 75 ГПК України не озна-

чає автоматичного встановлення індивідуальних обставин заподіяння шкоди [2; 3].

Отже, у цій категорії спорів істотного значення набуває взаємопов'язане підтвердження трьох обставин: ідентичності майна, належності майна позивачеві та його пошкодження внаслідок конкретної події. Відповідний доказовий масив може включати правовстановлювальні документи, відомості Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру, акти комісійного обстеження, документи ДСНС, відомості Державного реєстру пошкодженого та знищеного майна, а також матеріали кримінального провадження [4; 5]. Витяг з ЄРДР підтверджує реєстрацію відомостей про кримінальне правопорушення, проте не замінює доказів права на майно, факту його пошкодження та причинного зв'язку.

Окремої уваги потребують електронні докази — фото-, відеоматеріали, супутникові знімки та інформація з відкритих джерел. Їхня доказова цінність залежить не лише від змісту, а й від можливості встановити походження, час і місце створення матеріалу та перевірити незмінність первинного файлу. Тому збереження оригіналів і метаданих, документування джерела отримання та історії передавання матеріалу сприяють його подальшій перевірці. Водночас використання окремого технічного інструмента, зокрема обчислення контрольної суми файлу, саме по собі не гарантує допустимості доказу: відповідність електронного матеріалу процесуальним вимогам оцінюється судом у сукупності з іншими доказами [2; 3; 6].

Друга проблема стосується доведення розміру збитків, насамперед упущеної вигоди суб'єктів господарювання, а також оцінки майна за відсутності можливості його огляду. Упущена вигода не може ґрунтуватися на припущенні про можливий дохід. Необхідно підтвердити реальність його одержання за звичайного перебігу господарської діяльності, зокрема договорами, даними про попередні операції, платіжними документами та фінансовою звітністю.

У постанові від 30 вересня 2021 року у справі № 922/3928/20 Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду звернув увагу на необхідність доведення упущеної вигоди з розумною вірогідністю та на значення конкретних обставин, які свідчать про реальну можливість одержання доходу [7]. Цей підхід дає підстави розмежовувати очікуваний, але економічно обґрунтований дохід і гіпотетичну вигоду, яка не підтверджена фактичними даними. Хоча правову позицію сформульовано до втрати чинності Господарським кодексом України, її доказові критерії можуть застосовуватися в межах загальних положень цивільного законодавства про відшкодування збитків.

Нормативними орієнтирами для визначення шкоди підприємствам є Порядок, затверджений постановою Кабінету Міністрів Укра-

їни № 326, та Методика, затверджена спільним наказом Міністерства економіки України і Фонду державного майна України № 3904/1223 [8; 9]. Водночас використання методики розрахунку не звільняє позивача від підтвердження достовірності вихідних даних. Відсутність звіту оцінювача також не повинна автоматично ототожнюватися з відсутністю доказів розміру шкоди: значення має сукупність належних матеріалів, на яких ґрунтується розрахунок.

Особливу складність становить визначення вартості майна, до якого неможливо отримати доступ. У постанові Верховного Суду від 11 березня 2026 року у справі № 344/8228/24 [10] судова оцінка доказів охоплювала питання неініціювання експертного дослідження для визначення вартості майна за відсутності можливості його безпосереднього огляду. З цього підходу випливає, що недоступність об'єкта не усуває потреби довести його вартість, але актуалізує питання про можливість проведення експертизи за наявними матеріалами. Експертне дослідження в такому разі не замінює доказування факту права на майно чи обставин його пошкодження, а слугує засобом спеціального встановлення вартості за умови достатності та перевірюваності вихідних даних.

Третьою проблемою є одержання документів, необхідних для підтвердження обставин заподіяння шкоди. Адвокатський запит є засобом отримання інформації та копій документів, однак не створює самостійної підстави для доступу до інформації з обмеженим доступом. Вимоги Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» застосовуються з урахуванням законодавчих режимів банківської, комерційної таємниці, персональних даних і відомостей досудового розслідування [5; 11]. Тому відмова в наданні певного документа на адвокатський запит не означає неможливості його одержання в іншому процесуальному порядку.

За наявності передбачених законом умов сторона може звернутися до суду з клопотанням про витребування доказу або його забезпечення (статті 81, 84, 110 ГПК України; статті 84, 116 ЦПК України) [2; 3]. Доступ до матеріалів досудового розслідування, своєю чергою, регулюється спеціальними положеннями Кримінального процесуального кодексу України, зокрема статтями 221 і 222 [5]. Отже, адвокатський запит, судове витребування доказів і доступ до матеріалів кримінального провадження мають різну правову природу та не можуть розглядатися як взаємозамінні способи одержання інформації.

Аналіз наведених положень законодавства та практики Верховного Суду дає підстави стверджувати, що ключова складність доказування збитків полягає у необхідності поєднати докази права на майно, факту та причин його пошкодження, а також обґрунтованого грошового розрахунку. При цьому загальновідомість збройної агре-

сії не підміняє доведення індивідуальних обставин, а неможливість огляду об'єкта не звільняє сторону від підтвердження його вартості. Для упущеної вигоди визначальним є не сам розрахунок очікуваного доходу, а його фактичне економічне підґрунтя.

Одним із напрямів удосконалення доказування має стати нормативне визначення вимог до проведення судових експертиз за матеріалами справи у випадках, коли натурний огляд об'єкта є неможливим або небезпечним. Доцільно доповнити Інструкцію про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [12] положеннями щодо видів і достатності вихідних матеріалів, їх ідентифікації та перевірки, а також меж висновку експерта за відсутності безпосереднього огляду. Такий підхід не повинен знижувати стандарт доказування, а має забезпечити передбачуваність експертної процедури за об'єктивної недоступності майна.

Другим напрямом є розроблення методичних орієнтирів щодо фіксації та збереження цифрових матеріалів про воєнну шкоду. Такі орієнтири доцільно зосередити на документуванні джерела, часу й місця отримання матеріалу, збереженні оригінального файлу та метаданих, а також фіксації його передавання і зберігання. Їх призначенням має бути підвищення перевірюваності цифрових матеріалів, а не встановлення наперед гарантованої процесуальної допустимості, оскільки остаточна оцінка доказів належить суду.

Отже, ефективність доказування у справах про відшкодування збитків, завданих збройною агресією, залежить від системного зв'язку між доказами належності майна, факту та причин його пошкодження і обґрунтованим розрахунком втрат. Удосконалення порядку експертного дослідження недоступного майна та методичних підходів до збереження цифрових матеріалів може сприяти усуненню практичної невизначеності й підвищенню валідності доказової бази.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.
4. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України

від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.
6. Костюченко О., Шевцов А. Використання відкритих джерел інформації (OSINT) при розслідуванні злочинів проти людяності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2025. Вип. 2 (130). С. 46–51. URL: https://legal.bulletin.knu.ua/uk/article/view/4296/8101.
7. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 30.09.2021 у справі № 922/3928/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100918610.
8. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text.
9. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності: спільний наказ Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text.
10. Постанова Верховного Суду від 11.03.2026 у справі № 344/8228/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/134880087
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
12. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text.

Науковий керівник: *доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка* ***Кріжевська Олена Олександрівна***

Плачкова М. В.
студентка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

БАЛАНС ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ТА ПРАВА НА ЗАХИСТ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Проблема співвідношення публічного інтересу та права на захист належить до гострих питань кримінального процесу. Обов'язком держави є ефективне розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних до відповідальності та захист суспільства. Водночас кримінальне провадження є сферою найбільш інтенсивного втручання у права особи, а тому вимагає надійних та непорушних процесуальних гарантій. В умовах воєнного стану, запровадженого в Україні з 24 лютого 2022 р., ця проблема потребує особливої уваги та посиленого контролю. Так, зростання кількості проваджень щодо злочинів проти основ національної безпеки, розширення повноважень органів досудового розслідування та спрощення окремих процедур створюють можливості посилання на забезпечення публічного інтересу, як універсальне виправдання обмеження гарантій захисту.

Вихідною тезою дослідження є те, що публічний інтерес і право на захист не є антагоністичними категоріями. Стаття 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) формулює завдання кримінального провадження як єдину систему, що поєднує захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень з охороною прав, свобод та законних інтересів учасників, забезпеченням швидкого, повного та неупередженого розслідування і застосуванням до кожного учасника належної правової процедури [1]. Отже, сам законодавець включає дотримання процесуальних гарантій до змісту публічного інтересу. Справедливий вирок, ухвалений за результатами чіткої та прозорої процедури, є фактором, який прямо впливає на довіру суспільства до правоохоронних органів та судової системи.

Конституційний вимір проблеми визначається статтями 59, 62 та 63 Конституції України, які гарантують кожному право на професійну правничу допомогу, презумпцію невинуватості та право підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного на захист [2]. Принципово важливим є положення частини другої статті 64 Основного Закону, відповідно до якої права, передбачені зокрема статтями 59, 62 та 63, не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного або надзвичайного стану [2]. Таким чином, Конституція не допускає обмеження права на захист як такого навіть з мотивів державної необхідності. Водночас це не виключає того, що окремі елементи цього права за виняткових об-

ставин можуть зазнавати тимчасових обмежень за умови збереження його сутності, що підтверджує й практика ЄСПЛ. Ця позиція узгоджується з практикою Конституційного Суду України, який, тлумачачи статтю 59 Конституції, наголошував, що право на правову допомогу є гарантованою державою можливістю особи отримати таку допомогу в обсязі та формах, яких вона потребує, а держава не може звужувати зміст цього права [3; 4].

На рівні галузевого регулювання баланс забезпечується системою засад кримінального провадження, передусім забезпеченням права на захист (ст. 20 КПК), змагальністю сторін (ст. 22 КПК) та презумпцією невинуватості (ст. 17 КПК), а також інститутом обов'язкової участі захисника (ст. 52 КПК) [1]. Ключовим механізмом, що врівноважує прагнення сторони обвинувачення до ефективності, є правило про недопустимість доказів. Пункт 3 ч. 2 ст. 87 КПК прямо відносить порушення права на захист до істотних порушень, що тягнуть недопустимість доказів [1]. Тому суд з'ясовує передусім, чи було це право справді порушене, а також чи вплинуло порушення на інші докази, отримані завдяки здобутій у такий спосіб інформації (ч. 1 ст. 87 КПК), та на справедливість провадження в цілому.

Визначальну роль у формуванні стандартів балансу відіграє практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), яка тлумачить положення статті 6 Конвенції [5] і яку українські суди застосовують як джерело права відповідно до статті 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та частини 5 статті 9 КПК [1; 6]. У рішенні у справі «Салдуз проти Туреччини» ЄСПЛ сформулював правило, за яким доступ до захисника має бути забезпечений, як правило, з першого допиту особи поліцією, а обмеження можливе лише за наявності вагомих підстав з урахуванням конкретних обставин справи [7]. У подальшому, в рішенні у справі «Ібрагім та інші проти Сполученого Королівства», Велика палата деталізувала цей стандарт, зазначивши, що спершу встановлюється, чи існували переконливі причини для обмеження доступу до захисника, а потім, чи було забезпечено справедливість провадження в цілому [8]. Показово, що в цій справі публічний інтерес у запобіганні терористичним актам, які загрожували життю людей, визнано достатньою підставою для тимчасового обмеження, але не для відмови від гарантій справедливого судового розгляду як таких. Отже, ЄСПЛ допускає не обмеження права на захист загалом, а лише тимчасове обмеження одного його елемента, а саме доступу до захисника на ранніх етапах провадження, і лише за наявності переконливих причин, тягар доведення яких покладається на державу, індивідуальної оцінки обставин та подальшої перевірки справедливості провадження в цілому. У рішенні у справі «Бьоз проти Бельгії»

ЄСПЛ підтвердив, що навіть за відсутності переконливих причин суд оцінює справедливість у цілому, хоча й піддає її значно суворішій перевірці [9]. Ще раніше, у справі «Яллох проти Німеччини», ЄСПЛ прямо вказав, що міркування публічного інтересу не можуть виправдовувати заходи, які знищують саму сутність права на захист, зокрема права не свідчити проти себе [10].

Узагальнення наведених стандартів дає змогу стверджувати, що європейська модель балансу ґрунтується на трьох елементах. По-перше, обмеження права на захист має бути винятковим, тимчасовим і ґрунтуватися на індивідуальній оцінці обставин. По-друге, тягар обґрунтування переконливих причин покладається на державу. По-третє, навіть виправдане обмеження компенсується додатковими гарантіями на подальших стадіях, а на суд покладається обов'язок перевірити, як отримані за відсутності захисника докази вплинули на результат провадження.

Інституційні гарантії незалежності захисника є невід'ємною складовою балансу. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» установлює гарантії адвокатської діяльності, зокрема заборону втручання у професійну діяльність адвоката, захист адвокатської таємниці та особливий порядок проведення слідчих дій щодо адвоката тощо (ст. 23) [11]. Правила адвокатської етики, своєю чергою, визначають обов'язок адвоката діяти незалежно, у межах закону та в інтересах клієнта [12]. Важливим чинником реальності права на захист є також система безоплатної правничої допомоги, адже формальне призначення захисника без забезпечення належної якості допомоги не відповідає вимозі ефективності захисту, яку послідовно підкреслює ЄСПЛ [13; 14]. Проблемою залишається тиск на адвокатів, який формально прикривають потребами розслідування: ототожнення захисника з клієнтом, необґрунтовані обшуки в адвокатських об'єднаннях тощо.

Підсумовуючи, публічний інтерес у кримінальному провадженні має розумітися як інтерес суспільства у справедливому, законному та ефективному правосудді, складовою якого є дійсне забезпечення права на захист. Право на захист як таке не підлягає обмеженню навіть в умовах воєнного стану, тоді як тимчасове обмеження окремих його елементів допустиме лише за наявності переконливих причин, на підставі індивідуальної оцінки обставин та з подальшим судовим контролем. Тільки за умови чіткої законодавчої визначеності таких умов обмеження баланс між публічним інтересом і правом на захист буде не декларативним, а реальним.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 07.10.2026).
2. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 08.10.2026).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право вільного вибору захисника) від 16.11.2000 р. № 13-рп/2000. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-00 (дата звернення: 03.10.2026).
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 р. № 23-рп/2009. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09 (дата звернення: 07.10.2026).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 4 листоп. 1950 р. : ратифіковано Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 01.10.2026).
6. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15 (дата звернення: 09.10.2026).
7. Salduz v. Turkey [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 27.11.2008, application no. 36391/02. URL:https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893 (дата звернення: 03.10.2026).
8. Ibrahim and Others v. the United Kingdom [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 13.09.2016, applications nos. 50541/08, 50571/08, 50573/08 and 40351/09. URL:https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-166680 (дата звернення: 06.10.2026).
9. Beuze v. Belgium [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 09.11.2018, application no. 71409/10. URL:https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802 (дата звернення: 01.10.2026).
10. Jalloh v. Germany [GC] : judgment of the European Court of Human Rights of 11.07.2006, application no. 54810/00. URL:https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76307 (дата звернення: 09.10.2026).
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 03.10.2026).
12. Правила адвокатської етики : рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення: 04.10.2026).

13. Про безоплатну правничу допомогу : Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 02.10.2026).
14. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb). Updated on 28 February 2026. Council of Europe / European Court of Human Rights. URL:https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_eng (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка* ***Легких Кирило Вікторович***

Попозогло А. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНІ ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА: МІЖ ІНТЕРЕСАМИ КЛІЄНТА ТА ВИМОГАМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Запобігання використанню фінансової системи для легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та розповсюдження зброї масового знищення є важливим напрямом державної політики України, реалізація якого передбачає залучення до системи фінансового моніторингу широкого кола суб'єктів. Особливе місце серед них посідають адвокати, професійна діяльність яких може бути пов'язана із супроводом майнових операцій, управлінням активами, створенням юридичних осіб та іншими правовідносинами, що потенційно можуть використовуватися для приховування незаконного походження коштів. Водночас покладення на адвокатів публічно-правових обов'язків щодо виявлення підозрілих фінансових операцій та повідомлення про них уповноважених державних органів актуалізує питання співвідношення таких обов'язків із принципами незалежності адвокатської діяльності, конфіденційності та гарантіями адвокатської таємниці.

Специфіка зазначеної проблематики полягає в особливій правовій природі адвокатської діяльності, яка, з одного боку, спрямована на захист прав, свобод і законних інтересів клієнта, а з іншого — здійснюється в межах правопорядку, що покладає на адвоката обов'язок дотримуватися встановлених законом вимог. Відтак, виникає необхідність визначення допустимих меж залучення адвоката до реалізації

державної політики у сфері фінансового моніторингу без порушення довірчого характеру його відносин із клієнтом. На нашу думку, вирішення цього питання потребує розмежування діяльності адвоката як незалежного професійного учасника правовідносин та його участі в організації або здійсненні фінансових операцій клієнта.

Нормативною основою відповідних правовідносин є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX (далі — Закон № 361-IX). Відповідно до статті 6 зазначеного Закону адвокати, адвокатські бюро та адвокатські об'єднання належать до спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Водночас законодавець не пов'язує необхідність виконання всього комплексу відповідних обов'язків виключно з наявністю в особи статусу адвоката, а встановлює спеціальні умови їх застосування залежно від характеру професійної діяльності [1].

Зокрема, відповідно до пункту 1 частини першої статті 10 Закону № 361-IX спеціальні обов'язки у сфері фінансового моніторингу виникають у зв'язку з участю адвоката від імені або за дорученням клієнта у визначених законом фінансових операціях, допомогою в їх плануванні чи здійсненні. До таких операцій належать, зокрема, купівля-продаж нерухомості, суб'єктів господарювання та корпоративних прав, управління коштами, цінними паперами або іншими активами клієнта, відкриття чи управління банківськими рахунками, залучення коштів для створення юридичних осіб, а також забезпечення їх діяльності або управління ними [1]. Отже, визначальним критерієм застосування спеціальних вимог фінансового моніторингу є не сам факт здійснення адвокатської діяльності, а її предмет та характер участі адвоката у відповідних операціях.

У цьому контексті необхідно звернути увагу на те, що правнича допомога у сфері майнових і корпоративних правовідносин може мати різний зміст. Зокрема, адвокат може надавати консультацію щодо правових наслідків придбання нерухомого майна, здійснювати правовий аналіз договору або безпосередньо супроводжувати його укладення та виконання. Хоча всі зазначені дії можуть стосуватися одного правочину, їх правова природа та ступінь залучення адвоката до здійснення фінансової операції є різними. Відтак, на практиці можуть виникати труднощі щодо встановлення моменту, з якого професійна діяльність адвоката набуває ознак участі у фінансовій операції, що зумовлює необхідність виконання спеціальних обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу.

У випадках, передбачених законодавством, на адвоката поширюються обов'язки, визначені статтею 8 Закону № 361-IX, зокрема

щодо належної перевірки клієнта, застосування ризик-орієнтованого підходу, виявлення підозрілих фінансових операцій, повідомлення про них Державної служби фінансового моніторингу України та здійснення інших передбачених законом заходів. При цьому державне регулювання і нагляд за діяльністю адвокатів, адвокатських бюро та адвокатських об'єднань як суб'єктів первинного фінансового моніторингу здійснює Міністерство юстиції України. Особливості формування адміністративної звітності у відповідній сфері визначено наказом Міністерства юстиції України від 17.06.2022 № 2522/5 [2], тоді як процедурні засади здійснення державного нагляду за дотриманням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства встановлено постановою Кабінету Міністрів України від 16.06.2023 № 662 [3]. Звідси розуміємо, що участь адвокатів у системі фінансового моніторингу передбачає виконання обов'язків щодо виявлення підозрілих операцій та перебування під спеціальним державним наглядом, що актуалізує питання забезпечення гарантій незалежності адвокатської діяльності.

Водночас найбільш дискусійним аспектом правового статусу адвоката як суб'єкта фінансового моніторингу залишається співвідношення обов'язку повідомляти про підозрілі операції з принципом конфіденційності. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею є інформація, отримана адвокатом у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності, зокрема відомості про клієнта, питання, з яких він звертався, зміст консультацій, роз'яснень, підготовлених документів та інша інформація, що охороняється законом. Обов'язок її збереження є однією з основоположних гарантій довірчих відносин між адвокатом і клієнтом та необхідною передумовою реалізації права на професійну правничу допомогу [4].

Законодавець передбачив спеціальні винятки, спрямовані на забезпечення балансу між виконанням обов'язків фінансового моніторингу та гарантіями незалежної адвокатської діяльності. Зокрема, частина третя статті 10 Закону № 361-IX визначає випадки, за яких адвокати можуть не виконувати обов'язки щодо належної перевірки клієнта та не повідомляти спеціально уповноважений орган про свої підозри. Відповідні винятки стосуються надання послуг щодо захисту клієнта, представництва його інтересів у судових органах, у справах досудового врегулювання спорів, а також надання консультацій щодо захисту та представництва. Отже, законодавець диференціює обсяг обов'язків адвоката залежно від характеру професійної діяльності, визнаючи необхідність особливого захисту інформації, отриманої під час реалізації права особи на професійну правничу допомогу [1; 5].

Разом із тим наявність законодавчих винятків не усуває всіх проблем їх практичного застосування. Зокрема, дискусійною видається ситуація, коли адвокат спочатку надає клієнту правничу консультацію щодо можливості здійснення певної майнової операції, а згодом приймає доручення щодо її безпосереднього супроводу. У такому випадку виникає питання розмежування інформації, отриманої в межах правничого консультування, та відомостей, які адвокат отримує під час участі у фінансовій операції, щодо якої законодавство встановлює спеціальні обов'язки. На нашу думку, сама по собі зміна характеру доручення не повинна автоматично змінювати правовий режим усієї раніше отриманої інформації. Визначальне значення мають обставини її отримання, зміст відповідної професійної діяльності та конкретні вимоги законодавства про фінансовий моніторинг.

Окремої уваги заслуговує питання пропорційності державного контролю за виконанням адвокатами обов'язків суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Здійснення Міністерством юстиції України наглядових повноважень передбачає можливість витребування інформації та документів, пов'язаних із дотриманням законодавства у відповідній сфері. Водночас такі повноваження повинні реалізовуватися з урахуванням гарантій незалежності адвокатської діяльності та правового режиму адвокатської таємниці. У зв'язку з цим доцільним видається подальше нормативне уточнення меж інформації, яка може бути предметом перевірки, та процедурних гарантій недопущення розкриття відомостей, що не стосуються виконання адвокатом обов'язків у сфері фінансового моніторингу.

Важливим напрямом удосконалення правового регулювання є також забезпечення належної правової визначеності щодо моменту виникнення обов'язків адвоката як суб'єкта первинного фінансового моніторингу. Вважаємо за доцільне розроблення на нормативному або методичному рівні більш деталізованих критеріїв розмежування правничого консультування, підготовки документів та безпосередньої участі адвоката у плануванні чи здійсненні фінансової операції. При цьому відповідні критерії мають враховувати не лише формальне найменування послуги в договорі про надання правничої допомоги, а насамперед фактичний зміст професійних дій адвоката.

Крім того, доцільним видається вдосконалення механізмів взаємодії Міністерства юстиції України з органами адвокатського самоврядування щодо формування єдиних підходів до застосування законодавства про фінансовий моніторинг. Залучення представників адвокатури до розроблення методичних рекомендацій, критеріїв оцінювання ризиків та процедур перевірки сприятиме врахуванню особливостей адвокатської діяльності й мінімізації ризиків надмірного втручання у професійні правовідносини між адвокатом і клієнтом.

Таким чином, правовий статус адвоката як спеціально визначеного суб'єкта первинного фінансового моніторингу характеризується поєднанням професійних гарантій незалежної адвокатської діяльності та спеціальних публічно-правових обов'язків, виконання яких зумовлене характером здійснюваних фінансових операцій. Подальше вдосконалення законодавства у цій сфері має бути спрямоване на забезпечення правової визначеності щодо підстав виникнення таких обов'язків, чітке розмежування правничого консультування та участі у фінансових операціях, а також встановлення належних гарантій збереження адвокатської таємниці під час здійснення державного нагляду. Ефективність фінансового моніторингу в адвокатській діяльності повинна визначатися не обсягом покладених на адвоката контрольних функцій, а здатністю законодавства забезпечити їх пропорційне застосування без порушення фундаментальних гарантій професійної правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20 (дата звернення: 29.09.2026 р.).
2. Деякі питання формування адміністративної звітності Міністерством юстиції України як суб'єктом державного фінансового моніторингу : наказ Міністерства юстиції України від 17.06.2022 № 2522/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0680-22 (дата звернення: 29.09.2026 р.).
3. Про затвердження Порядку здійснення нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів : постанова Кабінету Міністрів України від 16.06.2023 № 662. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/662-2023-%D0%BF#Text (дата звернення: 29.09.2026 р.).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 29.09.2026 р.).
5. Фінмоніторинг: коли адвокат повинен подавати Мін'юсту звіти. Національна асоціація адвокатів України. 25.12.2023. URL: https://unba.org.ua/news/8665-finmonitoring-koli-advokat-povinen-podavati-minyustu-zviti.html (дата звернення: 29.09.2026 р.).

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Разбітнов Є. С.
студент 1-го курсу магістратури
факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ АДВОКАТА-ЗАХИСНИКА У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Участь адвоката у виконавчому провадженні є важливим елементом правової допомоги на завершальній стадії судового процесу. Після ухвалення судового рішення завдання адвоката не закінчується, оскільки його фактичне виконання нерідко потребує професійного юридичного супроводу. Тому адвокат забезпечує захист прав та законних інтересів клієнта, як стягувача, так і боржника, а також сприяє дотриманню законності й справедливості під час здійснення виконавчих дій.

Правове регулювання участі адвоката у виконавчому провадженні здійснюється Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» в загальних питаннях та Законом України «Про виконавче провадження» в тих питаннях, які безпосередньо пов'язані з завершальною стадією судового провадження.

Доречним буде вказати визначення виконавчого провадження, яке міститься у Законі України «Про виконавче провадження» — сукупність дій органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, а також рішеннями, які відповідно до Закону підлягають примусовому виконанню [1].

Стаття 16 Закону «Про виконавче провадження» закріплює перелік можливих представників сторін провадження, серед яких є і адвокат. Адвокат має всі ті ж права, які має особа, яку він представляє. Свої повноваження адвокат має підтвердити спеціальними документами: довіреністю, ордером, дорученням на здійснення безоплатної правової допомоги [1].

Характеризуючи участь адвоката на завершальній стадії судового провадження необхідно зазначити деякі функції, які він виконує. У законодавстві немає їх чіткого переліку, тому вважаємо за належним завернутися до думки науковців, які під час аналізу цього питання звертаються до загальних функцій адвокатури.

Погоджуємося з твердженням Н. М. Бакаянової, яка, досліджуючи функції адвокатури, визначає, що її основною функцією є надання правової допомоги [2, с. 121]. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» така допомога охоплює здійснен-

ня захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі [3]. Розглядаючи реалізацію зазначеної функції на завершальній стадії судового провадження, погоджуємося з думкою Т. Б. Вільчик, яка наголошує, що необхідність участі адвоката та, відповідно, надання ним правової допомоги у виконавчому провадженні зумовлена складністю законодавства, що регулює цю стадію судового провадження [4, с. 294]. Саме тому професійні знання, практичний досвід та належний рівень юридичної компетентності адвоката дають змогу забезпечити ефективну реалізацію прав та законних інтересів особи у виконавчому провадженні.

Окрім надання правової допомоги, адвокат у виконавчому провадженні виконує також функцію контролю за діяльністю державного або приватного виконавця [5, с. 466–467]. Як слушно зазначає В. В. Кур'ята, хоча законодавством повноваження щодо контролю за діяльністю державних і приватних виконавців покладено на відповідні державні органи, такий контроль переважно має адміністративний характер і не охоплює всіх аспектів діяльності виконавця, необхідних для забезпечення належного виконання ним своїх обов'язків [5, с. 466–467]. Водночас адвокат здійснює безпосередній контроль за перебігом виконавчого провадження, оскільки стежить за недопущенням порушення прав та законних інтересів свого клієнта внаслідок неправомірних дій чи бездіяльності органів і осіб, відповідальних за виконання судового рішення. Крім того, адвокат контролює своєчасність і повноту виконання виконавцем покладених на нього обов'язків та дотримання передбачених законодавством процедур. Все це він робить постійно протягом всього часу провадження, в якому бере участь, чого не можуть робити державні органи контролю.

Поряд з функцією контролю, у разі порушення прав клієнта, адвокат здійснює захисну функцію, шляхом подання скарги до суду відносно виконавчого провадження.

Ще однією функцію, на якій наполягають деякі науковці, є сприяння досягнення цілей виконавчого провадження. На думку М. В. Шпака, адвокат як професійний представник сторін у виконавчому провадженні відіграє важливу роль у досягненні його мети. Він зазначає, що адвокат, маючи відповідні теоретичні знання та практичні навички, може суттєво сприяти виконанню судових рішень. Це стає можливим через здатність адвоката здійснювати юридично значущі дії, що забезпечують правильне та ефективне виконання рішень судів [6, с. 171–172].

Реалізація наведених функцій адвоката відбувається через конкретний процесуальний інструментарій, закріплений у статті 19 Закону України «Про виконавче провадження»: сторони провадження, а отже й адвокат як їхній представник, мають право ознайомлюватися

з матеріалами виконавчого провадження, робити з них виписки, копії, подавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у вчиненні виконавчих дій, надавати усні та письмові пояснення, заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників провадження, а також оскаржувати рішення, дії або бездіяльність виконавця [1]. Саме ці механізми забезпечують практичне втілення ролі адвоката у виконавчому провадженні: ознайомлення з матеріалами дозволяє своєчасно виявити процесуальні порушення, участь у виконавчих діях унеможливлює порушення прав клієнта безпосередньо під час їх вчинення тощо.

Беручи до уваги викладене, участь адвоката у виконавчому провадженні є одним із проявів основної ролі адвокатури як інституту, покликаного забезпечувати дотримання та захист прав і свобод людини. Адвокатура гарантує можливість отримання особою правової допомоги на всіх етапах судового процесу, у тому числі на його завершальній стадії — під час виконання судового рішення. Саме на цій стадії значення діяльності адвоката особливо зростає, оскільки процедура виконання судових рішень є складною та характеризується значною кількістю правових норм, що регулюють порядок її здійснення. Залучення адвоката до виконавчого провадження сприяє належній реалізації прав та законних інтересів клієнта, а також забезпеченню фактичного виконання судового рішення. Досягнення цієї мети здійснюється, зокрема, шляхом надання правничої допомоги, контролю за діяльністю державних і приватних виконавців, оскарження їх неправомірних рішень, дій чи бездіяльності, а також вжиття інших передбачених законодавством заходів, спрямованих на забезпечення належного та своєчасного виконання судового рішення.

Список використаної літератури

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII: станом на 23 трав. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text (дата звернення: 24.09.2026).
2. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис. д-ра юрид. наук; 12.00.10. Одеса, 2017. 395 с.
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI: станом на 10 верес. 2025 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
4. Вільчик Т. Б. Участь адвоката у виконавчому провадженні. Актуальні питання у сучасній науці. 2023 № 3 (9). С. 292–309.
5. Кур'ята В. В. Функції адвоката у виконавчому провадженні. Juridical scientific and electronic journal. 2023. № 8. С. 464–468. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/108 (дата звернення: 24.09.2026).
6. Шпак М. В. Професійне представництво адвоката у цивільному процесі: монографія. Харків: Право, 2020. 224 с.

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Ременюк Л. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРАТЕГІЯ ТА ТАКТИКА АДВОКАТСЬКОГО ЗАХИСТУ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВІЙСЬКОВИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Захист у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень вимагає від адвоката не лише глибоких знань кримінального процесу, а й розуміння специфіки військової служби та обставин виконання бойових або службових завдань. Ефективно обрана стратегія та гнучка тактика дозволяють забезпечити дотримання прав військовослужбовця, об'єктивно оцінити наявність складу правопорушення та протидіяти можливим процедурним порушенням з боку органів досудового розслідування.

Перш за все, варто розуміти визначення поняття «військові кримінальні правопорушення». Отже, зміст цієї категорії випливає із загального поняття кримінального правопорушення, передбаченого ст. 11 ККУ, проте має спеціальний кримінально-правовий статус завдяки ознакам зі статті 401 зазначеного кодексу. Відповідно до ч. 1 ст. 401 ККУ, під військовими кримінальними правопорушеннями розуміють передбачені Кримінальним кодексом України протиправні діяння проти законодавчо визначеного порядку проходження або несення військової служби, суб'єктами яких є військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час навчальних чи спеціальних зборів [1].

У доктрині кримінального права прийнято класифікувати військові кримінальні правопорушення за родовим об'єктом посягання. На цій підставі виокремлюють діяння: проти порядку підлеглості та військової честі (ст. 402–406); проти проходження військової служби (ст. 407–409); проти порядку користування та збереження військового майна (ст. 410–414); проти правил експлуатації військової техніки (ст. 415–417); проти порядку виконання обов'язків із бойового чергування та інших спеціальних служб (ст. 418–421); проти встановленого порядку збереження військової таємниці (ст. 422); військові службові

(посадові) правопорушення (ст. 425–426); а також діяння проти порядку несення служби на полі бою й у районі ведення бойових дій (ст. 427–433) [2, с. 576].

Систематизація зазначених правопорушень свідчить про їх високу специфічність та розмаїття елементів складу злочину, що у випадку висунення підозри чи обвинувачення зумовлює нагальну потребу у професійній правничій допомозі. Відповідно до ст. 59 Конституції України, кожна особа має право на професійну правничу допомогу, а у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно [3]. У контексті військових кримінальних правопорушень саме залучення адвоката є ключовою гарантією дотримання процесуальних прав особи, адже його професійна діяльність забезпечує неупереджений аналіз обставин справи, протидію можливим порушенням з боку правоохоронних органів та формування ефективної лінії захисту.

Під правовим статусом адвоката слід розуміти законодавчо зафіксовану систему його процесуальних прав, обов'язків, гарантій діяльності, встановлених обмежень та юридичної відповідальності. Ключовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який регламентує засади адвокатської діяльності та особливості здійснення захисту у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень [4].

У кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців адвокат виступає головним гарантом дотримання прав, свобод і інтересів особи, реалізуючи комплексний захист від первинного консультування та оцінки доказової бази до супроводу слідчих дій і представництва інтересів у судах усіх інстанцій. Його діяльність охоплює формування правової позиції з урахуванням норм військового законодавства й міжнародного гуманітарного права, залучення експертів для аналізу бойової обстановки, оскарження процедурних порушень чи незаконних рішень слідства, а також подання апеляцій, касацій та клопотань про пом'якшення покарання. Завдяки такій професійній допомозі забезпечується не лише неупереджений розгляд справи та захист прав підсудного, а й зміцнюється верховенство права та репутація Збройних Сил України загалом [5].

Переходячи від теоретичних засад до практичної реалізації захисту, викликом для адвоката стає обрання ефективної тактики — системи конкретних дій на досудовому розслідуванні та в судовому засіданні. Практичний захист передбачає аналіз військового контексту події, зокрема витребування бойових розпоряджень, журналів дій та матеріалів службового розслідування для підтвердження обставин крайньої необхідності чи виконання наказу.

Для спростування версії обвинувачення адвокат залучає спеціалістів і ініціює проведення військово-тактичних, балістичних або пси-

холого-психіатричних експертиз, зокрема щодо наявності посттравматичного стресового розладу. Одночасно здійснюється активний процесуальний контроль: участь у слідчих діях, фіксація порушень, самостійний збір доказів через опитування побратимів та оскарження дій чи рішень слідства і прокурора перед слідчим суддею.

У разі підтвердження факту діяння, тактика спрямовується на перекваліфікацію дій на менш тяжку статтю, доведення відсутності умислу або доведення обставин, що пом'якшують покарання, як-от наявність поранень, нагород чи виконання завдань у надскладних умовах. Такі дії перетворюють норми права на практичні інструменти мінімізації негативних правових наслідків для особи.

Отже, ефективний захист у кримінальних провадженнях щодо військових правопорушень полягає у взаємодії глибоких знань військово-кримінального законодавства та застосуванні гнучкої практичної тактики. Реалізація конституційного права на професійну правничу допомогу в цій категорії справ забезпечує ретельний аналіз військового контексту події, долучення спеціальних експертиз і захист від процесуальних зловживань, що є вирішальним гарантом дотримання прав особи, об'єктивного розгляду справи та дотримання принципів верховенства права.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. No 2341-III (станом на 1 січ. 2024 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text. (дата звернення: 27.09.2026 р.).
2. Коломієць Н. В., Бровко А. В. Кримінально-правова характеристика військових кримінальних правопорушень. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 574–578.
3. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 27.09.2026 р.).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 27.09.2026 р.).
5. Роль адвоката у кримінальних справах у військовій сфері. *Адвокатське обєднання «Лідер права»*. URL: https://liderprava.com.ua/blog/military-law (дата звернення: 27.09.2026 р.).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Рижова Є. С.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Впровадження штучного інтелекту (далі — ШІ) в правову сферу створює нові орієнтири для адвокатської спільноти. Використання ШІ дозволяє кардинально оптимізувати роботу правника (пришвидшити опрацювання судових рішень, спростити підготовку процесуальних документів тощо). Разом із тим, діджиталізація адвокатури потребує виваженої юридичної та етичної оцінки, оскільки робота з ШІ не повинна підривати адвокатську таємницю, гарантії незалежності правозахисників та основні засади судочинства. Це пояснюється тим, що перехід у цифровий простір породжує й нові виклики. По-перше, нормативно не врегульовано статус дистанційних консультацій, існує постійний ризик витоку персональних даних і конфіденційної інформації. По-друге, зберігається цифровий розрив: частина громадян не має якісного інтернету чи необхідних гаджетів, що створює новий бар'єр для отримання допомоги. Крім того, онлайн-формат позбавлений живого людського контакту, де важливі емпатія та глибше розуміння проблеми. Щоб розв'язати ці проблеми науковці одеської школи права слушно зазначають, що варто нормотворчо закріпити дистанційний формат, доповнивши статтю 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» новим видом діяльності — наданням правничої допомоги з використанням інформаційно-комунікаційних систем. Також доцільно залучити ради адвокатів регіонів до створення офіційних онлайн-ресурсів із верифікацією фахівців. Це гарантуватиме людям, що вони консультуються з реальним адвокатом, а не згенерована картинка з сумнівними порадами від ШІ [1, с. 251].

Вагомим практичним кроком у діяльності НААУ через розвиток цифрових технологій стало реагування на виклики цифровізації за ініціативою Голови Національної асоціації адвокатів України Лідії Ізовітової було створено Робочу групу з питань правового регулювання ШІ для напрацювання рекомендацій щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері. Ключовим орієнтиром для Робочої групи при формуванні законотворчих пропозицій визначено гарантування дотримання прав людини на всіх етапах створення, упровадження та застосування систем ШІ. До пріоритетних завдань цієї структури належить врегулювання порядку доступу до даних,

необхідних для функціонування та навчання ШІ, із паралельним захистом авторських прав і права власності на цю інформацію. Окрім цього, діяльність охоплює формування стандартів безпеки для захисту систем ШІ від кібератак чи інших загроз, а також нормативне закріплення етичних принципів і правил, якими мають керуватися розробники інтелектуальних алгоритмів [2].

Як доцільно зазначають Храпенко О. О. та Меденцев А. М., інтеграція ШІ та новітніх технологій суттєво трансформує ринок праці, спонукаючи до реорганізації робочих процесів, проте це не свідчить про повну автоматизацію чи витіснення людини. Навпаки, впровадження ШІ стимулює виникнення нових спеціальностей і формує нові напрями діяльності. У юридичному секторі ШІ не здатен повністю замінити правника, однак він змінює конкурентне середовище. Делегування алгоритмами рутинних аналітичних і технічних завдань дозволяє юристам звільнити час для виконання складнішої та змістовнішої роботи. Це може спровокувати певне скорочення загальної кількості практикуючих юристів, але водночас підвищить цінність і якість правничої допомоги. Юристи, які володіють унікальними навичками, такими як стратегічне мислення, комунікаційні та міжособистісні навички, матимуть перевагу на ринку та зможуть надавати високоякісні та спеціалізовані послуги [3, с. 384].

Отже, застосування ШІ в правничу сферу оптимізує адвокатську діяльність, але водночас вимагає збалансованого правового та етичного врегулювання. Впровадження цифрових інструментів покращує доступ до правничої допомоги, проте потребує внесення змін до діючого законодавства.

Список використаної літератури

1. Храпенко О. О., Меденцев А. М., Сперанський В. О. Етичні дилеми адвокатської діяльності в умовах застосування штучного інтелекту у правосудді. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2025. С. 250–254.
2. Правове регулювання штучного інтелекту: у НААУ створено Робочу групу. *LigaZakon*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218005_pravoveregulyuvannya-shtuchnogo-ntelektu-u-naau-stvoreno-robochu-grupu.
3. Храпенко О. О. Меденцев А. М. Використання штучного інтелекту у роботі судових, правоохоронних органів та адвокатури. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2023. С. 382–384.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Рикова Д. О.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ: НОВІ РИЗИКИ ДЛЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту відкриває для адвокатської діяльності нові можливості, пов'язані з пошуком і систематизацією правової інформації, аналізом документів та підготовкою проєктів процесуальних документів. Водночас використання генеративного штучного інтелекту породжує ризики, які виходять за межі суто технічного застосування таких систем і безпосередньо стосуються адвокатської таємниці, захисту персональних даних та професійної відповідальності адвоката. Особливої уваги потребує те, що Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [1] і Правила адвокатської етики [2] встановлюють загальні вимоги щодо конфіденційності, однак не містять спеціальної процедури використання адвокатами генеративного штучного інтелекту.

Конфіденційність належить до основних принципів адвокатської діяльності. Відповідно до частини першої статті 22 Закону, адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності, зокрема відомості про клієнта, питання, з яких він звертався до адвоката, зміст порад, консультацій і роз'яснень, складені адвокатом документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Закон також покладає на адвоката обов'язок забезпечити умови, що унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення.

Саме тому використання зовнішніх сервісів штучного інтелекту потребує особливої обачності. Якщо адвокат вводить у запит до системи ім'я клієнта, адресу, реквізити документів, матеріали кримінального провадження, зміст правової позиції або інші відомості, за якими можна ідентифікувати клієнта чи конкретну справу, виникає ризик доступу до такої інформації поза межами адвоката, адвокатського бюро або об'єднання. Л. А. Остафійчук, досліджуючи конфіденційність адвокатської діяльності в умовах використання електронних технологій і штучного інтелекту, звертає увагу на необхідність недопущення введення до таких систем персональних та інших ідентифікаційних даних клієнта [3, с. 247].

Корисним для порівняльного аналізу є Formal Opinion 512 Американської асоціації адвокатів від 29 липня 2024 року, присвячений ви-

користанню генеративного штучного інтелекту юристами. Хоча цей документ не є обов'язковим джерелом регулювання для українських адвокатів, він містить практично значущі орієнтири щодо професійної компетентності, конфіденційності та контролю за використанням технологій. Зокрема, перед введенням інформації, пов'язаної з представництвом клієнта, адвокат має оцінити ризик її розкриття або несанкціонованого доступу, врахувати умови користування конкретним сервісом і його політику конфіденційності. Для окремих самонавчальних систем, у які вводиться інформація про клієнта, висновок ABA передбачає необхідність попередньої поінформованої згоди клієнта [4].

Іншим суттєвим ризиком є генерування недостовірної юридичної інформації. Система штучного інтелекту може некоректно відтворити норму законодавства, спотворити зміст судового рішення або сформувати посилання на неіснуючу судову практику. У сучасному науковому дослідженні А. Корнійчук наголошено, що саме по собі використання штучного інтелекту не є порушенням професійних стандартів, однак безконтрольне та неперевірене використання його результатів суперечить засадам адвокатської діяльності; провідна роль у формуванні правової позиції та відповідальність за результат наданої правничої допомоги мають залишатися за адвокатом [5, с. 60]. Такий підхід узгоджується і з Formal Opinion 512, який вимагає незалежної перевірки результатів роботи генеративного штучного інтелекту [4].

У цьому контексті доцільно говорити про технологічну обачність адвоката як сучасну складову професійної компетентності. Вона передбачає здатність оцінювати можливості та обмеження конкретного цифрового інструменту, з'ясовувати порядок обробки введених даних, не передавати до загальнодоступних систем інформацію, що дає змогу ідентифікувати клієнта, застосовувати знеособлення даних, а також перевіряти кожне юридично значуще твердження, отримане за допомогою штучного інтелекту. Адвокатським бюро та адвокатським об'єднанням доцільно також запроваджувати внутрішні правила використання таких систем, визначаючи допустимі категорії даних, вимоги до перевірки результатів і порядок оцінки інформаційних ризиків [4].

Окремої уваги потребує питання згоди клієнта. За українським законодавством адвокат не має права без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, а інформація або документи можуть втратити такий статус за письмовою заявою клієнта у випадках, передбачених статтею 22 Закону [1]. Водночас сам факт отримання згоди не повинен сприйматися як універсальний спосіб усунення технологічних ризиків: адвокат зберігає професійний обов'язок діяти компетентно, оцінювати безпечність обраного

сервісу та не допускати невиправданого розкриття інформації. Тому використання штучного інтелекту має ґрунтуватися на принципі людського контролю та мінімізації обсягу даних, що передаються цифровій системі.

Штучний інтелект може бути ефективним допоміжним інструментом адвоката, однак його використання не змінює змісту професійних обов'язків щодо збереження адвокатської таємниці, компетентності та відповідальності за надану правничу допомогу. Основний ризик полягає не в самому існуванні технології, а в неналежному способі її використання. Збереження конфіденційності в цифровому середовищі потребує від адвоката поєднання правових знань із технологічною обачністю: оцінки умов роботи сервісу, знеособлення даних, обмеження передачі чутливої інформації, перевірки результатів та збереження незалежного професійного судження. Саме такий підхід дозволяє використовувати переваги штучного інтелекту без зниження стандартів захисту клієнта та авторитету адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 09.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила; З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019) // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 15.09.2026).
3. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 80, ч. 2. С. 246–252. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.39.
4. American Bar Association Standing Committee on Ethics and Professional Responsibility. Formal Opinion 512: Generative Artificial Intelligence Tools. 29 July 2024. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/ethics-opinions/aba-formal-opinion-512.pdf (accessed: 17.09.2026).
5. Корнійчук А. Етичні ризики та професійна відповідальність за використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2026. Т. 131, № 1. С. 56–63. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2195/2026/1.131-8

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Ритова С. С.
студентка 2-го курсу факультету
цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗНАЧЕННЯ РЕГЛАМЕНТУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ПРО ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Трансформація правничої сфери з безпрецедентною швидкістю обумовлюється стрімким розвитком технологій, які відкривають нові можливості для підвищення ефективності адвокатської діяльності і водночас породжують складні правові, етичні та регуляторні виклики. Системи штучного інтелекту вже сьогодні здатні аналізувати масиви судової практики, автоматично готувати проєкти процесуальних документів, прогнозувати результати судових справ і виявляти релевантні правові прецеденти значно швидше, ніж це здатна зробити людина. Для адвокатів це означає принципову зміну характеру інтелектуальної праці і необхідність вироблення нових стандартів професійної відповідальності за результати, отримані із застосуванням автоматизованих систем.

Особливої актуальності вказана проблематика набуває у контексті євроінтеграційних прагнень України: прийнятий Європейським Союзом Регламент про штучний інтелект (Artificial Intelligence Act, AI Act) (далі також — Регламент ЄС про ШІ) [1] встановлює нові стандарти регулювання цих технологій, що матимуть безпосередній вплив на правову систему України в процесі її зближення з правом ЄС. Визначення підходів до використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності в Україні та ЄС актуалізує аналіз положень Регламенту ЄС про ШІ, осмислення його значення в умовах технологічних трансформацій.

У Регламенті ЄС про ШІ поняття «штучний інтелект» відсутнє, але сформульовано визначення поняття «система ШІ», що означає програмне забезпечення, яке розроблене із використанням одного або декількох визначених в цьому Регламенті методів та підходів, що можуть для заданого набору визначених людиною цілей генерувати вихідні дані, такі як контент, прогнози, рекомендації або рішення, що впливають на середовище, з яким вони взаємодіють (ст. 3 Регламенту ЄС про ШІ) [1]. Відповідно до Концепції розвитку штучного інтелекту, яку було схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1556-р від 02.12.2020 р., штучний інтелект визначається як організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом викорис-

тання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [2]. На наш погляд, запропоноване Концепцією визначення потребує переосмислення з урахуванням поняття системи ШІ, встановленої в Регламенті ЄС про ШІ.

Аналізуючи Регламент ЄС про ШІ, науковці звертають увагу, що цей акт: спрямований на забезпечення того, щоб системи штучного інтелекту, які використовуються на ринку ЄС, були безпечними та поважали існуючі закони про основні права та цінності ЄС, мали низький рівень ризиків та не порушували прав та свобод людини і громадянина; пропонує підхід, заснований на оцінці ризиків, що дозволить керувати використанням штучного інтелекту як у приватному, так і в державному секторах [3, с. 191].

Регламент ЄС про ШІ є першим у світі комплексним правовим актом, що запроваджує обов'язкове регулювання штучного інтелекту за принципом ризику. Регламент набрав чинності 01.08.2024 і впроваджується поетапно: заборони неприйнятних практик і вимоги ШІ-грамотності — з 02.02.2025; правила щодо моделей загального призначення — з 02.08.2025; правила щодо систем «високого ризику» — з 02.08.2026 [1].

Концептуальним ядром Регламенту ЄС про ШІ є класифікація систем штучного інтелекту за чотирма рівнями ризику, до кожного з яких застосовуються диференційовані правові вимоги: 1) неприйнятний ризик: системи заборонені безумовно (системи соціального скорингу, системи прихованого маніпулювання свідомістю, певні системи біометричної ідентифікації в режимі реального часу); 2) високий ризик: системи дозволені, але підпадають під жорсткі вимоги відповідності. Для адвокатської діяльності принципово важливим є те, що системи, «що підтримують судові органи у дослідженні та інтерпретації фактів і закону та у застосуванні закону до конкретного набору фактів», прямо названі системами «високого ризику». До таких систем застосовуються обов'язок реєстрації; вимога проведення оцінки відповідності до розміщення на ринку; вимога ведення технічної документації; вимога забезпечення людського нагляду; вимога прозорості для користувачів; 3) обмежений ризик: системи підпадають під вибіркові вимоги прозорості, зокрема обов'язок повідомляти користувача про те, що він взаємодіє з системою штучного інтелекту; 4) мінімальний ризик: системи не підпадають під спеціальні вимоги, хоча постачальники заохочуються до добровільного дотримання кодексів поведінки [1].

Порівняльний аналіз підходів ЄС і України щодо регулювання ШІ свідчить про суттєве відставання вітчизняного законодавства

від євроінтеграційних стандартів, подолання якого є стратегічним пріоритетом правової реформи. Ефективне регулювання ШІ в адвокатській практиці вже сьогодні є необхідним, адже має забезпечити баланс між використанням технологічних можливостей для підвищення якості і доступності правничої допомоги та збереженням фундаментальних стандартів адвокатської діяльності. Проте такому регулюванню має передувати прийняття профільного законодавства про ШІ в Україні, яке слід визначити одним із найбільш динамічних і актуальних напрямів розвитку сучасного права, що перебуває на перетині технологічних інновацій, правничої етики і захисту прав людини.

Список використаної літератури

1. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. 2024. L series. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (дата звернення: 01.10.2026).
2. Концепція розвитку штучного інтелекту: схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text (дата звернення: 01.10.2026).
3. Муравська Ю., Сліпченко Т. Правове регулювання штучного інтелекту в Україні та світі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. № 1 (37). С. 188–195. DOI: https://doi.org/10.35774/app2024.01.188

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Рудик Ю. П.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОСТУПНІСТЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Право людини на професійну правничу допомогу закріплене у ст. 59 Конституції України; у випадках, передбачених законом, така допомога надається безоплатно [1]. Для жителів територій, звільнених від тимчасової окупації, реальна можливість скористатися цією гарантією має особливе значення, оскільки після деокупації одночасно виникає значна кількість правових питань, пов'язаних із наслідками окупації та бойових дій.

Серед найбільш поширених проблем для жителів деокупованих населених пунктів є відновлення втрачених документів, встановлення фактів народження або смерті, оформлення спадщини, отримання компенсації за пошкоджене чи знищене майно, поновлення соціальних виплат, вирішення трудових і земельних питань. Тому доступ до правничої допомоги на таких територіях є не лише засобом захисту окремого порушеного права, а й важливою умовою повернення населення до повноцінного функціонування у правовому просторі України.

При цьому необхідно розмежовувати безоплатну первинну та безоплатну вторинну правничу допомогу. Відповідно до ст. 7, 8 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» право на первинну допомогу мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України; вона охоплює правову інформацію, консультації і роз'яснення, складення заяв, скарг та інших документів правового характеру, крім процесуальних, а також допомогу в забезпеченні доступу особи до вторинної правничої допомоги та медіації. Відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону безоплатна вторинна правнича допомога включає захист, представництво та складення документів процесуального характеру; право на неї мають категорії осіб, визначені, зокрема, ст. 14 Закону [2].

Пункт 16 ч. 1 ст. 14 Закону не встановлює окремої категорії «жителі деокупованих територій». Він охоплює громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території або на території територіальних громад, розташованих у районі проведення воєнних (бойових) дій чи таких, що перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), і надає їм право на представництво та складення про-

цесуальних документів з питань, пов'язаних зі збройною агресією та тимчасовою окупацією [2]. Тому після звільнення населеного пункту право конкретної особи на вторинну правничу допомогу не можна обґрунтовувати лише самим фактом деокупації: необхідно враховувати зміст відповідної підстави ст. 14, актуальний статус території за Переліком територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією [3], а також належність особи до інших категорій ст. 14, зокрема внутрішньо переміщених осіб та осіб, визначених п. 1 ч. 1 ст. 14 за майновим критерієм. Для жителів деокупованих територій практичне значення можуть також мати п. 13 і п. 29 ч. 1 ст. 14 Закону — у разі необхідності встановлення юридично значущих фактів для оформлення документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, або відновлення втрачених документів, необхідних для отримання компенсації за пошкоджене чи знищене нерухоме майно [2].

Навіть за наявності законодавчого права на безоплатну правничу допомогу її фактичне отримання на деокупованих територіях може бути ускладненим. Першою групою проблем є фізична доступність: пошкоджена інфраструктура, нестабільне транспортне сполучення, значні відстані до найближчого бюро правничої допомоги, мінна небезпека та інші безпекові ризики можуть перешкоджати як виїзду жителів, так і роботі фахівців на місцях.

Друга група проблем стосується дистанційного доступу. Перебої з електропостачанням та мобільним зв'язком обмежують можливість телефонного або онлайн-консультування. Крім того, частина населення, насамперед люди похилого віку та інші вразливі групи, може не мати необхідних цифрових навичок або технічних засобів для користування дистанційними сервісами.

Третьою проблемою є кадрове забезпечення. На окремих територіях фахівцям складно регулярно здійснювати виїзди з безпекових та логістичних причин, а значний обсяг правових змін, пов'язаних із воєнним станом, компенсаційними механізмами, соціальними виплатами та документуванням, потребує постійного й оперативного оновлення професійних знань. Тому для таких територій важливими є не лише кількість фахівців, а й організація стабільної системи їх виїзної роботи та професійного оновлення.

Окремою перешкодою залишається недостатня поінформованість населення. Після тривалого перебування в окупації люди можуть не знати, де працює найближче бюро, хто має право на вторинну правничу допомогу, якими є актуальні способи звернення та які документи необхідні для вирішення конкретної проблеми. За таких умов формальна наявність правничої послуги ще не означає її реальної доступності.

Забезпечення доступу на деокупованих територіях потребує поєднання кількох каналів. Стаціонарний доступ через бюро дає можливість провести особистий прийом і, за наявності підстав, організувати надання вторинної правничої допомоги. Мобільні та виїзні консультаційні пункти дозволяють наблизити первинну допомогу до віддалених громад. Дистанційні канали мають виконувати резервну та доповнювальну функцію: система БПД забезпечує консультації телефоном 0 800 213 103, письмове спілкування з юристами через месенджери та соціальні мережі, а також особисте звернення до будь-якого бюро незалежно від місця реєстрації; звернення про надання безоплатної вторинної правничої допомоги можна подати онлайн [4].

Практика системи БПД на деокупованій частині Херсонщини підтверджує доцільність такого поєднання. У 2023 році було відновлено роботу Великоолександрівського та Нововоронцовського бюро; у селі Трифонівка організовувався виїзний консультаційний пункт, а в Нововоронцовці консультаційний пункт працював у приміщенні гуманітарного штабу [5]. Інший матеріал системи БПД фіксує, що виїзні прийоми в селах Новопавлівка та Трифонівка проводила в.о. директора Бериславського місцевого центру з надання БВПД; землевласники зверталися щодо порядку розірвання договору оренди землі та впорядкування документів щодо права власності на землю [6]. Ці приклади показують, що на деокупованих територіях мобільний формат є не альтернативою стаціонарному, а необхідним способом подолання територіальних і транспортних бар'єрів.

Не менш важливим механізмом є правопросвітництво. Інформацію про можливість отримання первинної і вторинної правничої допомоги доцільно поширювати не лише на вебресурсах, а й безпосередньо через органи місцевого самоврядування, старостинські округи, гуманітарні штаби, соціальні установи та під час виїзних прийомів. Для населення деокупованих громад особливо важливо повідомляти не загальну інформацію про систему БПД, а конкретний алгоритм: куди звернутися, які послуги доступні всім, у яких випадках можлива вторинна допомога та які документи необхідно подати.

Тож, основною проблемою доступності безоплатної правничої допомоги після деокупації є розрив між законодавчою гарантією та фактичною можливістю людини скористатися нею. Цей розрив формують фізичні, комунікаційні, кадрові та інформаційні бар'єри. Для забезпечення безперервного доступу до БПД доцільно орієнтувати організацію роботи на потреби конкретної громади: оперативно відновлювати стаціонарний прийом там, де це безпечно, встановлювати регулярні маршрути мобільних виїздів до віддалених населених пунктів, зберігати резервні телефонні й онлайн-канали та поєднувати надання правничих послуг із цільовим інформуванням населен-

ня. Саме така модель дозволяє перетворити формально гарантоване право на реально доступний механізм захисту прав жителів деокупованих територій.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80(дата звернення: 02.10.2026).
2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI (ред. від 25.05.2026). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 03.10.2026).
3. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією: наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 28.02.2025 № 376 (ред. від 21.08.2026), зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11.03.2025 за № 380/43786. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25 (дата звернення: 01.10.2026).
4. Як отримати безоплатну правничу допомогу: офіційний вебсайт системи надання БПД. URL: https://legalaid.gov.ua/kliyentam/yak-otrymaty-bpd/ (дата звернення: 01.10.2026).
5. Як працює система надання БПД на деокупованій частині Херсонщини: матеріал системи надання БПД від 18.07.2023. URL: https://legalaid.gov.ua/bez-kategoriyi/yak-praczyuye-systema-bpd-hersonshhyny-na-deokupovanij-chastyni-regionu/ (дата звернення: 01.10.2026).
6. Як юристи системи надання БПД надають правничу допомогу землевласникам та землекористувачам: матеріал системи надання БПД від 31.10.2023. URL: https://legalaid.gov.ua/statti/yak-yurysty-systemy-bpd-nadayut-pravnychu-dopomogu-zemlevlasnykam-ta-zemlekorystuvacham/ (дата звернення: 03.10.2026).

Науковий керівник**: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович

Силецький І. С.
студент 2-го курс факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА АДВОКАТА НА ОЗНАЙОМЛЕННЯ З МАТЕРІАЛАМИ СПРАВИ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ГАРАНТІЇ ДОСТУПУ

Право адвоката на ознайомлення з матеріалами справи є передумовою реального здійснення права особи, яку він захищає або представляє на професійну правничу допомогу та захист. Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу [1], а ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» надає адвокату право ознайомлюватися з необхідними документами і матеріалами, збирати відомості та застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи [2]. У кримінальному провадженні ці професійні права реалізуються за спеціальними правилами Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) [3], тому їх фактичний обсяг залежить від стадії провадження та характеру матеріалів.

Найбільш дискусійним є доступ до матеріалів до завершення досудового розслідування. Частина перша ст. 221 КПК України зобов'язує слідчого або прокурора за клопотанням сторони захисту надати матеріали для ознайомлення, крім матеріалів про застосування заходів безпеки та тих, ознайомлення з якими на цій стадії може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться у матеріалах розслідування, не допускається; особа має право робити виписки та копії, а щодо матеріалів в інформаційно-комунікаційній системі передбачено електронний доступ або надання електронних копій [3].

Ключова проблема полягає в оціночності формули «може зашкодити досудовому розслідуванню». КПК України не деталізує критерії такої шкоди і прямо не встановлює пріоритет часткового доступу перед повною відмовою. Це залишає стороні обвинувачення значний розсуд та створює ризик, що виняток, призначений для захисту конкретного інтересу розслідування, застосовуватиметься надмірно широко. Для ефективного захисту адвокатові важливо мати практичну можливість оцінити фактичну основу підозри, законність процесуальних рішень та необхідність збирання альтернативних доказів.

Особливої уваги потребує співвідношення статей 220, 221 і 303 КПК України. За ст. 220 КПК України клопотання сторони захисту про виконання процесуальних дій розглядається не більше трьох днів з

моменту подання, а повна або часткова відмова оформлюється вмотивованою постановою слідчого або прокурора. Пункт 1 ч. 1 ст. 303 КПК України дозволяє оскаржити бездіяльність, що полягає у нездійсненні процесуальної дії, яку уповноважена особа зобов'язана вчинити у визначений Кодексом строк. Водночас рішення про повну чи часткову відмову у доступі за ст. 221 КПК України прямо не включене до переліку рішень, що можуть бути оскаржені слідчому судді під час досудового розслідування. Відповідно до ч. 2 ст. 303 КПК України, скарги на інші рішення, дії чи бездіяльність на цій стадії не розглядаються і можуть бути предметом розгляду під час підготовчого провадження [3].

Таким чином, виникає процесуальна невизначеність: несвоєчасне реагування на клопотання може підпадати під судовий контроль як бездіяльність, однак перевірка по суті своєчасно винесеної постанови слідчого або прокурора про відмову прямо не передбачена. Відкладений контроль не завжди є ефективним, адже матеріали можуть бути потрібні саме під час досудового розслідування для оскарження заходів забезпечення кримінального провадження, ініціювання експертизи, подання клопотань або спростування обставин підозри. Отже, своєчасність доступу є самостійним елементом права на захист.

Важливим орієнтиром є Рішення Конституційного Суду України від 15 липня 2026 року № 6-р(II)/2026. Хоча його предметом були ст. 309 та п. 2 ч. 2 ст. 428 КПК України у зв'язку з установленням строку для ознайомлення після завершення досудового розслідування за ст. 290 КПК України. Суд сформулював ширший стандарт: ознайомлення з матеріалами досудового розслідування не є формальною процесуальною дією, а становить одну з основних гарантій права на судовий захист. Саме воно дозволяє з'ясувати обсяг і зміст доказів обвинувачення, оцінити їх значення, визначити позицію та підготувати процесуальні клопотання. Конституційний Суд також наголосив, що відсутність окремого способу оскарження допустима лише тоді, коли альтернативні засоби юридичного захисту здатні реально поновити порушене право [4].

Зазначений підхід може бути використаний як методологічний критерій для ст. 221 КПК України. Якщо обмеження доступу впливає на можливість захисту діяти на конкретній стадії, засіб контролю має бути своєчасним і спроможним відновити право до втрати відповідної процесуальної можливості. У цьому аспекті перенесення перевірки обґрунтованості відмови на підготовче провадження не в усіх випадках є еквівалентним захистом.

Міжнародні стандарти також пов'язують доступ із ефективністю правничої допомоги. У справі Foucher v. France ЄСПЛ пов'язав відсутність доступу до матеріалів і можливості отримати їх копії з неможливістю належно підготувати захист та порушенням рівності

сторін [5]. У справі Beraru v. Romania Суд врахував обсяг матеріалів, обмежений час для ознайомлення і труднощі з копіюванням як обставини, що істотно ускладнили підготовку захисту [6].

Водночас право на доступ не є абсолютним. У справі Rowe and Davis v. the United Kingdom ЄСПЛ визнав можливість нерозкриття окремих матеріалів для захисту свідків, інтересів національної безпеки або таємниці методів розслідування, але підкреслив: допустимими є лише суворо необхідні обмеження, а створені для захисту труднощі мають компенсуватися належними процесуальними гарантіями та судовим контролем [7]. Отже, формула ст. 221 КПК України має тлумачитися як вимога встановити конкретний ризик, а не як підстава для необмеженої дискреції.

З огляду можна запропонувати вдосконалити нормативну модель у двох напрямах.

По-перше, ст. 221 КПК України варто доповнити вимогою, щоб повна або часткова відмова містила конкретизацію матеріалів чи їх категорій, обставини, які обґрунтовують ризик шкоди розслідуванню, та пояснення, чому неможливо застосувати менш обмежувальний засіб: частковий доступ, вилучення захищених відомостей або режим нерозголошення за ст. 222 КПК України.

По-друге, ч. 1 ст. 303 КПК України доцільно прямо доповнити можливістю оскарження рішення слідчого або прокурора про повну чи часткову відмову в наданні матеріалів, відповідно до ст. 221 КПК України. У межах такого оскарження слідчий суддя повинен мати можливість витребувати матеріали, доступ до яких обмежено, перевірити наведені підстави без їх автоматичного розкриття заявникові та, у разі необґрунтованості обмеження, скасувати постанову і зобов'язати надати повний або частковий доступ. Чинні положення ст. 306 КПК України про оперативний розгляд скарг та ст. 307 КПК України про можливість скасування рішення або зобов'язання вчинити певну дію дозволяють інтегрувати цей механізм без створення окремої складної процедури [3].

І наостанок зазначимо, що проблема реалізації права адвоката на ознайомлення з матеріалами справи полягає не у відсутності самого права, а у співвідношенні цього права з процесуальною дискрецією органів досудового розслідування та ефективністю її контролю. Обмеження доступу мають бути конкретними, мотивованими, пропорційними і підконтрольними суду в той момент, коли доступ ще здатний вплинути на реалізацію права на захист. Пряме закріплення у ст. 303 КПК України можливості оскарження відмови за ст. 221 КПК України та деталізація стандарту її мотивування дозволили б усунути процесуальну невизначеність і посилити гарантії ефективної правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 30.09.2026 р.).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 30.09.2026 р.).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL:https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 30.09.2026 р.).
4. Рішення Конституційного Суду України від 15.07.2026 № 6-р(II)/2026 у справі № 3-21/2025(38/25) щодо забезпечення права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. URL: https://ccu.gov.ua/docs/7885 (дата звернення: 30.09.2026 р.).
5. Foucher v. France, no. 22209/93, ECHR, judgment of 18 March 1997. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58017 (дата звернення: 30.09.2026 р.).
6. Beraru v. Romania, no. 40107/04, ECHR, judgment of 18 March 2014. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-141910 (дата звернення: 30.09.2026 р.).
7. Rowe and Davis v. the United Kingdom [GC], no. 28901/95, ECHR, judgment of 16 February 2000. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58496 (дата звернення: 30.09.2026 р.).

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Симоненко Н. О.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАРАНТІЯ ЗАБОРОНИ ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕХАНІЗМІВ ЗАХИСТУ

В сучасних умовах заборона ототожнення адвоката з клієнтом належить до фундаментальних гарантій незалежності адвокатської діяльності та є необхідною умовою функціонування адвокатури в демократичній правовій державі. Її зміст полягає у розмежуванні професійної діяльності адвоката та особистості, поведінки, переконань або процесуального статусу його клієнта. Адвокат, який здійснює захист чи представництво, не може розглядатися як особа, що поділяє протиправну поведінку клієнта лише через факт надання йому про-

фесійної правничої допомоги. Такий підхід безпосередньо випливає із законодавчого закріплення гарантій адвокатської діяльності, зокрема положень Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Зазначене актуалізує дослідження заборони ототожнення адвоката з клієнтом.

Перш за все, зазначимо, що законодавча заборона ототожнення адвоката з клієнтом передбачена пунктом 16 частини першої статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Її призначення полягає у недопущенні перенесення на адвоката юридичних, репутаційних або суспільних оцінок, пов'язаних із його клієнтом. При цьому сама наявність відповідної норми не гарантує автоматичної реалізації цього положення на практиці. Саме тому у науковій літературі звертається увага на те, що проблема ототожнення адвоката з клієнтом має комплексний характер і пов'язана не лише з нормативним регулюванням, а й із практикою діяльності державних органів, судів, засобів масової інформації та суспільним сприйняттям адвокатури.

Сутність гарантії доцільно розглядати через особливу професійну функцію адвоката. Надання правничої допомоги не означає схвалення адвокатом усіх дій, переконань чи поведінки клієнта. Адвокат реалізує професійну функцію шляхом використання передбачених законом засобів захисту та представництва, забезпечуючи дотримання прав людини й законності процедури. У зв'язку з цим, сам факт захисту особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, не може бути підставою для висновку про причетність адвоката до відповідної поведінки клієнта. При цьому, особливої актуальності зазначена гарантія набуває в умовах воєнного стану, оскільки війна росії проти України спричинила істотне збільшення кількості кримінальних проваджень, які мають значний суспільний резонанс. На проблему ототожнення адвоката з клієнтом саме в умовах воєнного стану звертається значна увага у наукових дослідженнях адвокатської діяльності, оскільки йдеться не про епізодичні порушення неприпустимості такого ототожнення, а про помітну проблему, яка потребує свого вирішення [2, с. 121].

Разом з тим, проблематика ототожнення не обмежується випадками негативного сприйняття адвоката суспільством. Значно небезпечнішою є ситуація, коли таке ототожнення відбувається з боку представників державних органів. Проведення щодо адвоката процесуальних заходів, які фактично пов'язані з його професійною діяльністю, може створювати ризик втручання у правничу допомогу та порушення професійних гарантій. Порушення гарантій адвокатської діяльності може проявлятися у неправомірному проведенні процесуальних дій, втручанні у професійні права та створенні перешкод для

виконання адвокатом своїх обов'язків. При цьому, міжнародні стандарти підтверджують фундаментальне значення цієї гарантії. Основні положення про роль адвокатів передбачають, що адвокати не повинні ототожнюватися зі своїми клієнтами або їхніми справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків [3].

Водночас заборона ототожнення не повинна тлумачитися як абсолютний професійний імунітет адвоката. Адвокат, як і будь-яка інша особа, несе відповідальність за власні протиправні дії. Якщо адвокат особисто вчиняє кримінальне правопорушення або інше правопорушення, його професійний статус не може бути підставою для звільнення від юридичної відповідальності. Межа проходить між професійною діяльністю адвоката та його особистою протиправною поведінкою. Саме тому заборона ототожнення покликана захищати адвоката від переслідування через виконання професійної функції, а не від відповідальності за власні незаконні дії. Тому, на думку науковців, важливим етапом удосконалення національного механізму захисту стало прийняття Закону України № 4547-IX від 16.07.2025, яким передбачено зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності. Законодавчі зміни спрямовані, зокрема, на посилення юридичних механізмів реагування на порушення професійних гарантій адвоката [4, с. 26].

Встановлення відповідальності саме по собі не вирішує всіх проблем. Важливе значення має юридична визначеність поняття ототожнення адвоката з клієнтом. Правове регулювання має чітко розмежовувати неприпустиме ототожнення, добросовісну критику діяльності адвоката та законну журналістську або суспільну дискусію.

На необхідність такого балансу між захистом адвокатської професії та свободою вираження поглядів звертається увага у юридичному висновку Ради Європи щодо відповідного законодавчого регулювання. Проблема балансу є важливою, оскільки свобода вираження поглядів є самостійним фундаментальним правом. Захист професійної репутації адвоката не повинен автоматично означати заборону будь-яких негативних оцінок його діяльності. Водночас критика не може перетворюватися на твердження, яке безпідставно приписує адвокату поведінку клієнта або створює у суспільства хибне уявлення про його причетність до протиправних дій. Тому ефективний механізм захисту повинен передбачати пропорційне реагування на конкретне порушення [5]. Подальшому розвитку гарантії сприяє Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи у 2025 році, яка формує міжнародно-правову основу для захисту адвокатів, їхньої незалежності та професійних прав. Україна

підписала Конвенцію 09 березня 2026 року, однак ще не ратифікувала її в установленому законом порядку [6].

Можна дійти висновку, що сучасні виклики у сфері заборони ототожнення адвоката з клієнтом пов'язані як з проблемами законодавчого регулювання, так і з соціально-політичною ситуацією в державі. До них належать резонансність кримінальних проваджень, умови воєнногостану, втручання у професійну діяльність, цифровізація інформаційного простору, недостатнєрозуміння суспільством функції адвоката та необхідність узгодження спеціальних гарантій ізправом на свободу вираження поглядів. Ефективна система захисту має ґрунтуватися на поєднанні законодавчих, процесуальних, інституційних та інформаційних механізмів. Нормативне закріплення заборони ототожнення, юридична відповідальність за її порушення, належна діяльність органів адвокатського самоврядування, судовий захист, міжнародні гарантії та правопросвітницька робота повинні діяти комплексно. При цьому особливого значення набуває забезпечення правової визначеності та пропорційності відповідальності.

Заборона ототожнення адвоката з клієнтом є не привілеєм адвокатської професії, а необхідною гарантією функціонування системи правосуддя. Її призначення полягає у забезпеченні можливості адвоката незалежно виконувати професійні обов'язки, незалежно від суспільної оцінки особи клієнта або характеру справи. Українське законодавство вже містить відповідну гарантію, а сучасні законодавчі та міжнародні зміни створюють додаткові інструменти її забезпечення. Зазначене вказує на необхідність ратифікації Верховною Радою України Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката — важливої умови для вдосконалення національної системи гарантій адвокатської діяльності.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 27.09.2026).
2. Бакаянова Н. М. Про проблему ототожнення адвоката з клієнтом в умовах воєнного стану. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19.05.2023)*. Одеса : Юридика, 2023. Т. 2. С. 121–124. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/e37e0619-7500-4248-be14-6f3193ab58f1 (дата звернення: 27.09.2026).
3. Основні положення про роль адвокатів : Положення; Міжнародний документ від 01.08.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_835 (дата звернення: 27.09.2026).

4. Городиський І. М. Заборона ототожнення адвоката з клієнтом: проблеми правового регулювання в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Правознавство.* 2025. Т. 27, вип. 2 (41). С. 23–28. DOI: https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-2(41)-4.
5. Юридичний висновок щодо проєкту Закону України № 12320 (Закон № 4547-IX від 16.07.2025) «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності». *Рада Європи*. 2025. URL: https://rm.coe.int/lex-10-legal-opinion-ukraine-ua/488029e056 (дата звернення: 27.09.2026).
6. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) : Конвенція; Міжнародний договір від 13.05.2025. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=226 (дата звернення: 27.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Сластнікова В. В.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТА В УМОВАХ ЦИФРОВОГО КОНТРОЛЮ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Цифровізація змінює організацію адвокатської діяльності: електронний документообіг, дистанційна комунікація, хмарні сервіси, електронне судочинство та системи штучного інтелекту скорочують час на технічні операції й розширюють можливості доступу до правової інформації. Водночас технологічна зручність створює новий комплекс ризиків для професійної незалежності та конфіденційності. У межах цього дослідження поняття «цифровий контроль» доцільно використовувати не як законодавчий термін, а як узагальнену характеристику ситуацій, у яких професійні комунікації, документи або рішення адвоката можуть бути технічно зафіксовані, скопійовані, проаналізовані чи опосередковані державними або приватними інформаційними системами. У зв'язку з цим сучасне розуміння незалежності адвоката повинно охоплювати не лише захист від прямого

адміністративного тиску, а й здатність зберігати автономність професійного судження в цифровому середовищі.

Правовою основою незалежності адвоката є стаття 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка відносить до принципів адвокатської діяльності [1]. Стаття 6 Правил адвокатської етики конкретизує цей принцип як свободу адвоката від зовнішнього впливу, тиску чи втручання, у тому числі з боку державних органів, інших осіб та власних особистих інтересів [2]. Водночас незалежність не означає необмеженої свободи адвоката і не дозволяє ігнорувати законні інтереси та волю клієнта. Її зміст полягає в тому, що професійні способи виконання доручення, правова оцінка та використання інструментів захисту не повинні визначатися незаконним тиском, технічною залежністю або некритичним підпорядкуванням зовнішнім рекомендаціям.

Цифрова інфраструктура може одночасно посилювати і ускладнювати реалізацію незалежності. Доступ до електронних матеріалів справи та дистанційної комунікації підвищує оперативність роботи, однак технічний збій, блокування облікового запису чи кібератака можуть перешкодити своєчасному виконанню професійного завдання. Самі по собі такі обставини не є порушенням незалежності, але демонструють операційну залежність від цифрової інфраструктури. Тому технологічна компетентність і збереження контролю над матеріалами клієнта стають складовими належної організації адвокатської діяльності.

Одним із ключових проявів незалежності адвоката в цифровому середовищі є збереження фактичного контролю над інформацією, одержаною у зв'язку з наданням правничої допомоги. Незалежність адвоката не може бути повною, якщо зміст його комунікації з клієнтом, правова позиція або підготовлені документи можуть стати доступними стороннім особам чи інформаційним системам поза контролем адвоката. Саме тому гарантії адвокатської таємниці мають розглядатися не лише як вимога конфіденційності, а й як умова професійної автономії. Частина перша статті 22 Закону № 5076-VI охоплює адвокатською таємницею інформацію про клієнта, зміст порад і консультацій, складені документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Отже, здатність адвоката самостійно визначати порядок зберігання, використання та передачі такої інформації є складовою його незалежності.

Зв'язок між захистом професійної інформації та незалежністю адвоката особливо чітко проявляється у випадках державного доступу до електронних даних. У справі Kırdök and Others v. Turkey Європейський суд з прав людини встановив порушення статті 8 Конвенції у

зв'язку з вилученням електронних даних адвокатів, захищених професійною таємницею, та відмовою повернути або знищити їх [3]. Значення цієї позиції для принципу незалежності полягає в тому, що неконтрольований доступ до цифрових матеріалів адвоката створює можливість зовнішнього втручання не лише у конфіденційність, а й у сам процес формування та реалізації правової позиції. Тому процесуальні гарантії під час обшуку, копіювання або вилучення електронних носіїв слід розглядати як один із механізмів захисту професійної автономії адвоката.

Поряд із державним втручанням цифровізація породжує залежність адвоката від приватної технологічної інфраструктури. Електронна пошта, хмарні сховища, платформи відеозв'язку та системи електронного обміну документами функціонують за правилами їхніх власників і технічно можуть визначати умови доступу до професійної інформації. Така залежність сама по собі не заперечує незалежності адвоката, однак вимагає від нього зберігати достатній рівень контролю над обраними цифровими інструментами. Розмежування доступу до справ, багатофакторний захист облікових записів, резервне копіювання, шифрування чутливих даних та контроль передавання документів у цьому контексті є не лише заходами кібербезпеки, а практичними засобами недопущення ситуації, коли технічний посередник може фактично впливати на можливість адвоката незалежно виконувати професійне доручення.

Окремий аспект цифрової незалежності пов'язаний із використанням штучного інтелекту. Генеративні системи можуть допомагати у структуруванні матеріалів, пошуку аргументів і підготовці проєктів документів, проте ризик для незалежності виникає тоді, коли результат алгоритму починає фактично підміняти власне професійне судження адвоката. У дослідженні А. Корнійчук 2026 року підкреслено, що саме по собі використання штучного інтелекту не є порушенням професійних стандартів, однак неконтрольоване й неперевірене використання його результатів несумісне з принципами професійної діяльності; провідна роль у формуванні правової позиції та відповідальність за надану допомогу повинні залишатися за адвокатом [4, с. 60]. Отже, з позиції принципу незалежності ШІ допустимо використовувати як допоміжний інструмент, але не як зовнішній центр прийняття професійного рішення.

У цьому ж контексті слід оцінювати передачу професійної інформації стороннім цифровим сервісам. Якщо адвокат не знає, де зберігаються передані дані, хто може отримати до них доступ або яким чином вони надалі використовуються, він частково втрачає контроль над інформаційною основою власної професійної діяльності. Це створює ризик не лише розголошення адвокатської таємниці, а

й залежності від правил та технічних рішень третіх осіб. Тому вибір цифрового сервісу, обсяг переданих даних і спосіб їх захисту мають визначатися самим адвокатом з урахуванням інтересів клієнта та необхідності збереження професійної автономії. Для особливо чутливих матеріалів доцільно мінімізувати передачу ідентифікуючих відомостей і використовувати рішення, що дозволяють адвокату зберігати реальний контроль над доступом до інформації.

Таким чином, у цифровому середовищі незалежність адвоката набуває додаткового змісту. Вона охоплює не лише традиційну свободу від незаконного тиску державних органів, клієнта чи інших осіб, а й здатність адвоката зберігати фактичний контроль над професійною інформацією та автономність власного правового судження при використанні цифрових платформ і алгоритмічних систем. Втрата такого контролю може створювати нові форми опосередкованого зовнішнього впливу, навіть якщо вони не мають характеру прямого адміністративного тиску. Тому сучасний стандарт незалежної адвокатської діяльності має поєднувати гарантії невтручання, захист адвокатської таємниці, технологічну компетентність, свідомий вибір цифрових інструментів та обов'язкову перевірку результатів їх використання. За такого підходу інформаційні технології залишаються засобом професійної діяльності адвоката і не перетворюються на чинник, що визначає зміст його професійного рішення.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17.
3. Kırdök and Others v. Turkey, application no. 14704/12, judgment of 3 December 2019. *European Court of Human Right*s. HUDOC ID: 001-198032.
4. Корнійчук А. Етичні ризики та професійна відповідальність за використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2026. Т. 131, № 1. С. 56–63.URL:https://legal.bulletin.knu.ua/uk/article/view/10240/9238

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Слободяник О. Ю.
студентка 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТ-БЛОГЕР: СПІВВІДНОШЕННЯ СВОБОДИ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Соціальні мережі дедалі активніше використовуються адвокатами для популяризації адвокатської діяльності, коментування законодавчих змін і судової практики, професійної самопрезентації та комунікації з широкою аудиторією. Ведення блогу дає змогу адвокату пояснювати складні правові питання зрозумілою мовою, формувати професійну репутацію та підвищувати рівень правової обізнаності громадян. Водночас публічність адвоката не створює окремої сфери, вільної від професійних обов'язків: зміст дописів, відео, коментарів і публічних дискусій має узгоджуватися з вимогами законодавства та адвокатської етики.

Основна проблема адвокатського блогінгу полягає у необхідності поєднати свободу вираження поглядів із особливим професійним статусом адвоката. Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, а також право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію. Водночас здійснення цих прав може бути обмежене законом, зокрема для захисту репутації та прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації та підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [1]. Для адвоката цей баланс конкретизується спеціальними професійними правилами.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає важливу гарантію свободи професійного висловлювання: відповідно до пункту 15 частини першої статті 23 не можуть бути підставою для притягнення адвоката до відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, а також заяви у медіа, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката [2]. Отже, законодавець визнає значення свободи слова для належного здійснення адвокатської діяльності, але пов'язує її реалізацію з дотриманням професійних меж.

Безпосередні правила поведінки адвоката у цифровому середовищі встановлені розділом VIII Правил адвокатської етики. Стаття 57 визнає участь адвоката у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет допустимою, однак вимагає, щоб розміщена або прокоментована інформація не завдавала

шкоди авторитету адвокатів та адвокатури. До принципів такої поведінки віднесено, зокрема, професійність, відповідальність, чесність, стриманість, коректність, гідність, толерантність і конфіденційність [3]. Тому статус «особистого блогу» сам по собі не усуває вимог професійної етики.

Особливе значення має зміст публічної комунікації. Правила вимагають від адвоката враховувати контекст, потенційну аудиторію та наслідки розміщення інформації, проявляти стриманість, обережність і коректність, не допускати образливої поведінки, а заяви й коментарі мають бути відповідальними, достовірними та не вводити в оману [3]. Отже, адвокат-блогер може критикувати правову позицію, судову практику, законодавче рішення чи професійну дискусію, однак критика має стосуватися предмета обговорення, а не перетворюватися на персональні образи, дискредитацію або агресивну комунікацію.

Такий підхід узгоджується з практикою Європейського суду з прав людини. Аналізуючи свободу вираження адвоката, ЄСПЛ проводить межу між обґрунтованою критикою та образою і враховує контекст, у якому було зроблено висловлювання. У справі «Pisanski v. Croatia» Суд визнав порушення статті 10 Конвенції, звернувши увагу, що гострі висловлювання адвоката були зроблені в процесуальному документі в інтересах клієнта і стосувалися правової позиції суду, а не особистості судді. Водночас у практиці ЄСПЛ підкреслюється, що особливий статус адвоката пов'язаний із певними обов'язками та відповідальністю, а підтримання авторитету правосуддя може обумовлювати допустимі межі висловлювань [4]. Для адвокатського блогу це означає, що оцінювати слід не лише формулювання, а й мету, контекст, аудиторію та можливі наслідки публікації.

Однією з найбільш чутливих меж адвокатського блогінгу є конфіденційність. Прагнення продемонструвати власний професійний досвід або «успішний кейс» не звільняє адвоката від обов'язку зберігати адвокатську таємницю. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» охоплює нею, зокрема, інформацію про клієнта, питання звернення, зміст консультацій, складені адвокатом документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Тому навіть без прямого зазначення імені сукупність деталей допису або відео може зробити клієнта чи конкретну справу впізнаваними.

Актуальні професійні рекомендації НААУ також акцентують на необхідності знеособлення кейсів: при публікації документів доцільно приховувати персональні дані, реквізити, посади, прізвища, номери справ та інші відомості, за якими можна ідентифікувати особу або справу [5]. Отже, професійно безпечнішим є обговорення типової правової проблеми, алгоритму дій або узагальненої ситуації без відо-

мостей, що дозволяють встановити конкретного клієнта. Публічність у цьому випадку має служити правопросвітницькій меті, а не розкриттю деталей доручення.

Іншим аспектом є самопрезентація адвоката. Блог може виконувати рекламну функцію, тому до такого контенту застосовуються вимоги статті 13 Правил адвокатської етики. Адвокат має право рекламувати професійну діяльність, однак рекламні матеріали не можуть містити оціночних характеристик щодо самого адвоката, критики інших адвокатів, заяв про ймовірність успішного виконання доручень або інших тверджень, здатних створити у клієнта безпідставні очікування [3]. З цієї причини формулювання на кшталт «гарантована перемога», «100 % результат» або обіцянка вирішити справу у наперед визначений строк не відповідають стандартам професійної комунікації.

Разом із тим адвокатський блог не слід оцінювати лише як джерело ризиків. За умови дотримання професійних меж він може бути ефективним засобом правової просвіти, формування довіри до професії та доступного пояснення правових механізмів. НААУ у 2026 році окремо звернула увагу на те, що соціальні мережі дають змогу адвокату пояснювати правові проблеми й комунікувати з потенційними клієнтами, але така публічність має ґрунтуватися на професійній аргументації, коректній комунікації, збереженні адвокатської таємниці та відмові від гарантування результату [5].

Адвокат-блогер реалізує загальне право на свободу вираження поглядів, але водночас залишається носієм спеціального професійного статусу. Межа допустимого визначається не самим фактом публічності, а змістом і способом комунікації: дотриманням конфіденційності, повагою до прав інших осіб і авторитету правосуддя, достовірністю інформації, коректністю щодо колег та відсутністю оманливих рекламних обіцянок. Саме такий підхід дозволяє поєднати свободу професійного висловлювання з відповідальністю адвоката і використовувати блог як інструмент, не знижуючи стандартів адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Конституція України : Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 16.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 17.09.2026).
3. Правила адвокатської етики : затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 11.09.2026).

4. Пацурковська О. Свобода вираження адвокатом поглядів у суді: практика ЄСПЛ. Національна асоціація адвокатів України. 05.09.2024. URL: https://unba.org.ua/publications/9474-svoboda-virazhennya-advokatom-poglyadiv-u-sudi-praktika-espl.html (дата звернення: 12.09.2026).
5. Адвокат у соцмережах: як показувати кейси і не перейти межу етики. Національна асоціація адвокатів України. 12.06.2026. URL: https://unba.org.ua/news/11856-advokat-u-socmerezhah-yak-pokazuvati-kejsi-i-ne-perejti-mezhu-etiki.html (дата звернення: 15.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Слободяник О. Ю.
студентка 1-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ЗАХИСТ

Права і свободи людини є основоположною цінністю демократичної, соціальної та правової держави. Саме по собі проголошення цих прав не гарантує можливості їх реального здійснення. Ефективність механізмів захисту значною мірою визначає практичну цінність конституційних прав та рівень забезпечення прав людини в державі. Важливе значення у цьому контексті має можливість людини протидіяти порушенню своїх прав, звертатися до компетентних органів, вимагати відновлення порушеного права та отримувати необхідну правничу допомогу.

Конституція України у ч. 2 ст. 3 проголошує: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [1]. Наведене положення Конституції України кореспондує положенню ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, згідно якої «кожен, чиї права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження» [2].

Таким чином, приписи національного та міжнародного права закріплюють право на захист як необхідну гарантію реального здійснення та відновлення порушених прав і свобод людини.

Однією з основних форм захисту прав людини є судовий захист, який гарантований ст. 55 Конституції України.

Як зазначала О. В. Лемак: «Судові інститути захисту основних прав і свобод є найбільш ефективними. Вони в цілому дають змогу забезпечити пряму дію конституційних норм, безпосередньо захистити основні права» [3, с. 53]. На мою думку, судовий захист є однією з найважливіших гарантій прав і свобод людини, оскільки саме суд повинен забезпечувати відновлення порушеного права незалежно від того, хто його порушив. Право на звернення до суду має бути не лише формально закріплене в Конституції України, а й реально доступне кожній людині. Саме судовий захист є важливою гарантією того, що права людини будуть реальними та дієвими можливостями, а не деклараціями.

Поряд з цим, сьогодні головною проблемою є розрив між формальним закріпленням права та можливістю людини фактично ним скористатися. За твердженням О. В. Лемак, особі має бути забезпечена можливість реалізувати право на судовий захист «без будь-яких перепон чи ускладнень» [3, с. 74], а здатність особи безперешкодно отримати судовий захист становить зміст доступу до правосуддя. Право, яким людина не може скористатися через високу складність процедур, відсутність правничої допомоги, територіальну віддаленість суду, небезпеку або недостатню цифрову доступність, не може вважатися повністю реалізованим.

Особливої уваги це питання потребує в умовах воєнного стану. Захист прав людини не повинен припинятися через війну. Навпаки, у складних умовах роль конституційних гарантій повинна посилюватися, оскільки саме в цей період людина найбільше потребує захисту від незаконних рішень, дій чи бездіяльності.

На моє переконання, для підвищення ефективності права на захист в Україні необхідно проваджувати певні заходи. Розглянемо їх.

1. Необхідно продовжувати розвиток електронного судочинства та забезпечувати можливість дистанційної участі в судових засіданнях без створення зайвих процесуальних перешкод.

За твердженням Л. Р. Наливайко: «поширення електронного судочинства стало тим ефективним інструментом, що в умовах війни забезпечує право особи на доступ до правосуддя, можливість розглянути справу у розумні строки, вчасно повідомляти учасників справи про ухвалені судові рішення тощо. Доволі ефективно зараз у нашій державі працює Система електронного отримання документів, надаючи можливість фізичним та юридичним особам шукати та переглядати документи, що надійшли до суду. Крім того, існує Електронна інформаційна служба, що забезпечує можливість отримувати інформацію про всі процесуальні дії в реальному часі. Дієвим інстру-

ментом в умовах війни стало широке використання електронного судочинства, а саме проведення судових засідань в онлайн-форматі. Однак умови війни спонукають покращувати судочинство і в цьому форматі» [4, 26].

2. Доцільно спрощувати доступ громадян до професійної правничої допомоги, особливо для соціально вразливих категорій населення, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які проживають у районах, що постраждали від бойових дій.

3. Варто забезпечити належну підготовку суддів і працівників судів до розгляду справ, пов'язаних із наслідками війни, військовою службою, внутрішнім переміщенням населення, пошкодженням майна та іншими новими категоріями спорів.

4. Доцільно удосконалювати законодавство щодо електронних доказів та дистанційного судочинства, одночасно забезпечуючи права всіх учасників процесу.

5. Не можна допускати необґрунтованого обмеження права на захист під приводом особливостей воєнного стану, оскільки навіть за надзвичайно складних обставин держава повинна залишатися правовою.

6. Необхідно підвищувати правову обізнаність громадян, щоб люди знали не лише свої конституційні права, а й конкретні способи їх захисту.

Вважаю, що справжній рівень правової держави визначається не кількістю проголошених прав, а тим, чи може звичайна людина реально захистити себе, коли її право порушено. Саме тому суд повинен залишатися доступним, незалежним і справедливим, а держава — створювати умови, за яких людина не залишатиметься сам на сам із порушенням своїх прав.

Отже, конституційне право на захист має бути своєрідним практичним «щитом» людини від свавілля. І цей щит повинен працювати однаково для кожного незалежно від його матеріального становища, посади, місця проживання чи інших обставин. Таким чином, подальше вдосконалення механізмів судового та позасудового захисту, розвиток електронного правосуддя, забезпечення доступної правничої допомоги та підвищення правової культури населення мають стати важливими напрямами розвитку української правової держави.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

3. Лемак О. В. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2014. 210 с. URL: https://uacademic.info/download/file/0415U000016/Dis.doc
4. Наливайко Л. Р. Конституційне право на справедливий суд в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2024. № 1. С. 24–29. DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-24-29.

Науковий керівник**: доцент кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Іванцова Зоя Анатоліївна

Сослюк Д. О.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВИКЛИКИ

Сучасний розвиток технологій істотно впливає на здійснення діяльності з надання професійної правничої допомоги. Використання ШІ в адвокатській практиці дає можливість автоматизувати рутинні процеси, пришвидшувати аналіз значних обсягів правової інформації, підвищувати точність прогнозування судових рішень та оптимізувати взаємодію між адвокатом і клієнтом [1, с. 63]. Крім того, інструменти на основі ШІ можуть використовуватися для аналізу юридичних документів, пошуку правових норм і судових прецедентів, що дозволяє скоротити час на виконання рутинних завдань та зосередити більше уваги на стратегічних аспектах справи [1, с. 65–66].

Водночас цифрова трансформація адвокатської діяльності поряд із новими можливостями породжує низку етичних та правових викликів. Використання електронного документообігу, хмарних сервісів, спеціалізованих платформ для аналізу судової практики та технологій штучного інтелекту змінює способи комунікації адвоката з клієнтом, а також процеси фіксації, оброблення та передавання правової інформації. У цих умовах особливого значення набувають питання збереження адвокатської таємниці, захисту персональних даних та визначення допустимих меж використання штучного інтелекту у правничій діяльності [2, с. 193].

Правила адвокатської етики закріплюють основоположні принципи здійснення адвокатської діяльності, серед яких незалежність і

свобода адвоката, дотримання законності, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, компетентність і добросовісність, повага до адвокатської професії, чесність та добропорядна репутація [3, ст. 6–12–1]. Етичні вимоги до професійної поведінки адвоката зберігають своє значення і під час використання цифрових каналів комунікації. Зокрема, участь адвоката у соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет повинна здійснюватися з дотриманням професійних обов'язків і таких принципів, як незалежність, професійність, відповідальність, чесність та конфіденційність [7, с. 56–57].

Результати, отримані за допомогою штучного інтелекту, потребують обов'язкової професійної перевірки з боку адвоката. Показовим є випадок, що стався у США у 2023 році, коли адвокати юридичної фірми Levidow, Levidow & Oberman використали ChatGPT під час підготовки судового документа, у якому були наведені неіснуючі судові прецеденти. Адвокати належним чином не перевірили достовірність сформованої системою інформації, унаслідок чого суд застосував до них санкції [1, с. 65]. Цей випадок демонструє небезпеку надмірного покладання на результати роботи ШІ без їх належної перевірки та підтверджує необхідність збереження професійного контролю адвоката за використанням таких технологій [1, с. 65, 67].

У цьому аспекті особливого значення набуває цифрова компетентність адвоката. Використання систем штучного інтелекту в юридичній практиці передбачає певне делегування аналітичних процесів машинним системам, однак технологічна зручність не повинна підміняти професійне судження адвоката [2, с. 194]. Водночас володіння цифровими інструментами стає складовою сучасного етичного профілю адвоката та його моральної відповідальності перед клієнтом [2, с. 195–196].

Одним із суттєвих ризиків використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності є забезпечення конфіденційності інформації клієнта. Використання сторонніх ШІ-платформ може бути пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації, а введені до таких систем дані в окремих випадках можуть зберігатися та використовуватися надалі. У зв'язку з цим адвокат повинен оцінювати безпечність системи, яку він використовує, та вживати заходів для мінімізації ризику розголошення або втрати даних клієнта [1, с. 66–67].

Збереження конфіденційності в цифровому середовищі вимагає від адвоката опанування компетенцій у сфері кібербезпеки, зокрема щодо шифрування, автентифікації та контролю доступу. При передаванні інформації, що становить адвокатську таємницю, через мережу Інтернет необхідним є застосування додаткових технічних та організаційних заходів її захисту [2, с. 194].

Не менш важливим є питання професійної відповідальності адвоката за результати використання штучного інтелекту. В. Ю. Матвєєв пропонує доповнити Правила адвокатської етики положенням, відповідно до якого адвокат повинен нести професійну відповідальність за результати, отримані із застосуванням ШІ, та перевіряти їх точність, достовірність і відповідність чинному законодавству [1, с. 67]. Такий підхід спрямований на збереження професійного контролю адвоката та недопущення ситуацій, коли алгоритмічний результат сприймається як самостійне професійне рішення [1, с. 67].

Окремого значення набуває питання використання результатів роботи систем штучного інтелекту безпосередньо у судовому процесі. У постанові від 8 липня 2025 року у справі № 925/496/24 Верховний Суд розглянув доводи щодо відмови суду апеляційної інстанції дослідити як електронні докази відповіді систем Grok та ChatGPT, які використовувалися для підтвердження буквального тлумачення положення договору. Верховний Суд наголосив, що штучний інтелект може бути корисним допоміжним інструментом у сфері правосуддя, однак не може замінити суддю, а його використання не змінює принципів належності, допустимості та достовірності доказів [2, с. 195; 6]. Відповіді штучного інтелекту при цьому не визнаються джерелом достовірної науково доведеної інформації, у зв'язку з чим відхилення клопотання про їх дослідження як доказів було визнано правомірним [6].

Важливим аспектом є також прозорість використання штучного інтелекту у відносинах адвоката з клієнтом. У науковій літературі пропонується покласти на адвоката обов'язок інформувати клієнта про застосування ШІ у його справі, цілі такого використання, ризики можливих помилок або недоліків алгоритмів, а також заходи, спрямовані на захист інформації клієнта [1, с. 67–68].

Необхідність визначення правових та етичних меж застосування штучного інтелекту у сфері професійної правничої допомоги закріплена і на рівні державної політики. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні серед завдань у сфері правового регулювання та етики передбачає опрацювання питання відповідності законодавства України керівним принципам Ради Європи щодо розроблення та використання технологій штучного інтелекту та його гармонізацію з європейським законодавством. Окремим завданням визначено проведення оцінки можливості та встановлення етичних і правових меж застосування систем штучного інтелекту для цілей надання професійної правничої допомоги [4]. Водночас у науковій літературі зазначається, що більшість передбачених Концепцією відповідних завдань досі не знайшли відображення в нормах чинного законодавства [2, с. 194].

Актуальність формування спеціальних професійних стандартів підтверджується також діяльністю адвокатської спільноти. У 2025 році Національна асоціація адвокатів України та Міжнародна асоціація етики та доброчесності штучного інтелекту підписали меморандум про взаєморозуміння, спрямований на розвиток довгострокової співпраці, формування глобальних стандартів етичного застосування ШІ та залучення українських адвокатів до відповідних процесів [5].

Чинні Правила адвокатської етики не містять заборони на використання адвокатом технологій штучного інтелекту, однак водночас не визначають етичних меж їх застосування у професійній діяльності [2, с. 194; 3]. Це актуалізує питання конкретизації професійних вимог до використання таких технологій, зокрема щодо перевірки достовірності отриманих результатів, забезпечення конфіденційності інформації клієнта та збереження професійної відповідальності адвоката.

На нашу думку, професійно допустиме використання штучного інтелекту повинно ґрунтуватися на збереженні фактичного контролю адвоката над результатом професійної діяльності. ШІ може використовуватися для пошуку, систематизації та попереднього аналізу інформації, підготовки чернеток та інших допоміжних операцій, якщо адвокат самостійно перевіряє результат, забезпечує конфіденційність отриманої від клієнта інформації та не перекладає на алгоритм прийняття остаточних професійних рішень. Межа допустимого використання ШІ порушується тоді, коли адвокат уже не може гарантувати достовірність отриманої інформації, допускає невиправдане розкриття конфіденційних відомостей або фактично замінює власне професійне судження автоматизованим результатом.

Таким чином, штучний інтелект може підвищувати ефективність адвокатської діяльності, однак його використання не повинно створювати загроз для прав та інтересів клієнта, адвокатської таємниці, достовірності правової інформації й особистої професійної відповідальності адвоката. Перспективним напрямом є формування чітких стандартів відповідального застосування ШІ, за яких остаточне професійне судження, перевірка результатів і відповідальність за їх використання залишаються за адвокатом.

Список використаної літератури

1. Матвєєв В. Ю. Штучний інтелект в адвокатській діяльності: можливості, виклики та перспективи правового регулювання. *Право і суспільство*. 2024. № 6. С. 63–69. DOI: 10.32842/2078-3736/2024.6.10.
2. Цховребов Р. Т. Правова регламентація етичних засад адвокатської діяльності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Juris Europensis Scientia*. 2025. № 4. С. 192–196. DOI: 10.32782/chern.v4.2025.32.

3. Правила адвокатської етики: Правила З'їзду адвокатів України від 09.06.2017. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 28.09.2026).
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-2020-%D1%80 (дата звернення: 28.09.2026).
5. Українські адвокати долучаються до формування стандартів етики ШІ. *Національна асоціація адвокатів України*. 16.06.2025. URL: https://unba.org.ua/news/10426-ukrains-ki-advokati-doluchayut-sya-do-formuvannya-standartiv-etiki-shi.html (дата звернення: 28.09.2026).
6. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 08.07.2025 у справі № 925/496/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/128775966 (дата звернення: 28.09.2026).
7. Бакаянова Н. М., Кісліцина І. О. Адвокатська етика: навч.-метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2020. 127 с.

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Тімохіна О. О.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року адвокатура України зіткнулася з новими безпековими, організаційними та процесуальними викликами, однак воєнний стан не скасовує права на професійну правничу допомогу та гарантій адвокатської діяльності. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» держава забезпечує належні умови для діяльності адвокатури та дотримання її гарантій, а ст. 23 закріплює професійні права адвоката і забороняє втручання в його діяльність [1].

Водночас ч. 1 ст. 10 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» не допускає припинення чи обмеження повноважень судів, ст. 12–2 передбачає функціонування судів та інших органів системи

правосуддя на підставі Конституції і законів України, а ст. 26 встановлює здійснення правосуддя виключно судами без скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства [2].

Як зазначають Циганюк Ю. та Гончаров М., воєнний стан створив додаткові ризики для гарантій адвокатської діяльності, зокрема вручення повісток під час слідчих дій чи судових засідань, ототожнення адвоката з клієнтом, обшуки та затримання. У 2021 році до Комітету захисту прав адвокатів НААУ надійшло понад 150 звернень, а за даними рад адвокатів регіонів зафіксовано 322 повідомлення про обшуки та затримання адвокатів, у 2022 році — 143, за дев'ять місяців 2023 року — 303. Окремий ризик становить вилучення електронних носіїв, що можуть містити адвокатську таємницю. В зв'язку з цим ч. 2 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює спеціальні вимоги до обшуку та тимчасового доступу до речей і документів адвоката, а п. 2 ч. 1 ст. 23 забороняє вимагати від нього відомості, що становлять адвокатську таємницю. Водночас п. 16 ч. 1 ст. 23 забороняє ототожнювати адвоката з клієнтом [3, с. 1119–1120].

Практичне значення даних гарантій простежується в ухвалі Апеляційної палати ВАКС від 27 липня 2023 року у справі № 991/5681/23. Під час обшуку за місцем проживання адвоката було вилучено Apple iPhone 13 та MacBook Air, а представник Ради адвокатів Київської області прибув вже після початку обшуку та вилучення техніки. Прокурор не довів завчасного повідомлення ради адвокатів, яке забезпечило б своєчасну присутність її представника. Колегія суддів також врахувала можливість зберігання адвокатської таємниці на вилучених електронних носіях і скасувала арешт майна адвоката [4].

Специфічними для воєнного періоду є дисциплінарні скарги через неявку адвоката внаслідок повітряних тривог, ракетних атак, відсутності електропостачання чи транспорту та окупації території. У рішенні № 148 від 16–17 листопада 2022 року Рада адвокатів України наголосила на оцінюванні поважності таких причин з урахуванням безпекової ситуації [5]. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», держава гарантує охорону життя, здоров'я, честі, гідності та майна адвоката і його сім'ї. Обмеження, пов'язані із запровадженням воєнного стану, можуть ускладнювати доступ адвоката до клієнта, тому автори пропонують, аби всі адвокати, діяльність яких не зупинена, була забезпечені відповідними дозволами на пересування під час комендантської години, а галузевий Закон повинен бути доповнений вказівкою, що під час проведення слідчих (розшукових) дій адвокату дозволяється використання власних технічних засобів фіксації і такі засоби не підлягають огляду, вилученню та накладенню арешту [3, с. 1122].

Павлюк Н. та Буцяк М. наголошують, що в умовах воєнного стану окремі труднощі виникають під час надання правничої допомоги військовослужбовцям, оскільки адвокат може отримувати відомості про проходження служби, перебування особи у конкретному підрозділі, стан здоров'я, участь у бойових діях, поранення, зникнення безвісти чи полон, а також документи, пов'язані з виконанням службових завдань. Частина таких матеріалів може містити інформацію з обмеженим доступом або відомості, котрі становлять державну таємницю, що підвищує вимоги до їх зберігання та передачі. Постійне переміщення військових частин, командувань, медичних підрозділів та інших установ, зміна їхніх офіційних контактних даних або обмеження окремих каналів зв'язку з міркувань безпеки ускладнюють отримання адвокатом необхідних матеріалів, через що виконання адвокатського запиту може потребувати додаткових організаційних заходів, особливо коли документи необхідні для захисту прав військовослужбовця [6, с. 329].

Іншим викликом науковці визначають мобілізацію адвокатів, яка може порушувати безперервність правничої допомоги та реалізацію права на захист. У травні 2025 року в Подільському районному суді м. Києва адвоката було мобілізовано безпосередньо під час виконання професійних обов'язків у залі суду, що створило ризик припинення його участі у вже розпочатому провадженні та ускладнення подальшого представництва інтересів клієнта [6, с. 320]. Вказані ситуації пов'язані з гарантіями права на професійну правничу допомогу, закріпленого у статті 59 Конституції України та принципом незалежності адвокатури. Законопроєкт № 12348 від 19 грудня 2024 року передбачає внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо надання адвокатам права на відстрочку, проте він перебуває на стадії ознайомлення в комітеті, тому проблема безперервності адвокатської діяльності під час мобілізації залишається неврегульованою [6, с. 320–321].

Окремою проблемою реалізації гарантій адвокатської діяльності під час воєнного стану є забезпечення доступу адвоката до клієнта. На думку Галунько В., право на правничу допомогу та захист зберігається, однак на практиці виникають перешкоди для доступу до осіб, які перебувають у місцях несвободи або районах бойових дій, особливо у провадженнях щодо державної зради, колабораційної діяльності та воєнних злочинів, де часто застосовується тримання під вартою. Реалізацію цього права ускладнюють також обмеження пересування під час комендантської години та проходження блокпостів, а скорочені строки процесуальних дій і обмеження публічності окремих судових засідань додатково ускладнюють комунікацію з клієнтом та підготовку захисту [7, с. 7].

Ще однією проблемою є реалізація права адвоката на запит та своєчасне отримання необхідної інформації. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», відповідь на адвокатський запит має надаватися протягом п'яти робочих днів, а за значного обсягу інформації — до двадцяти робочих днів. Павлюк Н. М. та Буцяк М. М. акцентують увагу на тому, що «через постійні зміни місць дислокації військових частин, медичних служб і командувань, відсутність офіційних каналів комунікації, недостатнє інформування військовослужбовців про актуальні реквізити відповідних органів або засекречення таких даних, реалізація цього механізму стає надзвичайно складною. Унаслідок цього адвокат може бути позбавлений можливості своєчасно отримати документи, необхідні для належного захисту клієнта...» [6, с. 239].

Таким чином, воєнний стан не скасовує законодавчо закріплених гарантій адвокатської діяльності, але ускладнює їх практичну реалізацію через безпекові, організаційні та процесуальні обмеження. Найбільш проблемними залишаються забезпечення адвокатської таємниці, безперешкодний доступ до клієнта й необхідної інформації, безперервність правничої допомоги у разі мобілізації адвоката та захист його особистої безпеки. Перспективи подальшого врегулювання пов'язані з удосконаленням законодавства з урахуванням умов воєнного стану, узгодженням практики правоохоронних і судових органів із гарантіями адвокатури та створенням чітких механізмів забезпечення професійної діяльності адвокатів у небезпечних умовах.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text
3. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство,* 2025. № 2. С. 1117–1123.
4. Ухвала Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 27.07.2023. Справа № 991/5681/23. Провадження № 11-сс/991/506/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/112539739.
5. Рішення Ради адвокатів України «Про поважність причин неявки адвоката в судове засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану» № 148 від 16–17 листопада 2022 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-11-16-r-shennya-rau-148_6391e041e0a43.pdf
6. Павлюк Н. М., Буцяк М. М. Гарантії адвокатської таємниці в Україні: теоретико-правові засади та особливості забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство,* 2026. Т. 3. № 3. С. 326–332. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.03.3.44

7. Галунько В. М. Особливості адвокатської діяльності у період воєнного стану. *Галицькі студії: Юридичні науки,* 2025. № 12. С. 5–8. URL: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/97/90

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Свида Олексій Георгійович***

Ткаченко Д. С.
студентка 2-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Адвокатська таємниця є однією з базових гарантій незалежності адвокатської діяльності та необхідною передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Її призначення полягає не у створенні корпоративного привілею для адвоката, а у забезпеченні особі реальної можливості отримати професійну правничу допомогу без побоювання, що повідомлені адвокату відомості стануть доступними третім особам. В умовах воєнного стану ця гарантія набуває особливого значення, оскільки одночасно посилюються безпекові потреби держави, інтенсивність правоохоронної діяльності та використання цифрових засобів комунікації.

Відповідно, актуальним є визначення того, яким чином забезпечити конфіденційність професійного спілкування без створення необґрунтованих перешкод для законних заходів, пов'язаних із захистом національної безпеки.

Конституційний вимір цієї проблеми потребує особливої уваги. Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу, а частина друга статті 64 прямо відносить права, передбачені статтею 59, до тих, що не можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану [1]. Це не означає неможливості будь-якого законного втручання у сферу приватності чи проведення процесуальних дій щодо адвоката, проте означає, що потреби воєнного стану самі по собі не можуть нівелювати сутність права на правничу допомогу. Тому втручання, здатне зачепити адвокатську таємницю, має здійснюватися лише на правовій підставі, з дотриманням спеціальних гарантій і принципу пропорційності.

Зміст адвокатської таємниці визначений статтею 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». До неї віднесено будь-яку інформацію, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката або особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта; питання, з яких клієнт або особа, якій з передбачених законом підстав відмовлено в укладенні договору, зверталися по правничу допомогу; зміст порад, консультацій та роз'яснень; складені адвокатом документи; інформацію на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Отже, чинне законодавство вже прямо охоплює цифрові носії, тому електронна форма інформації не позбавляє її режиму адвокатської таємниці.

Широкий предмет адвокатської таємниці має практичне значення, оскільки конфіденційними можуть бути не лише зміст юридичної консультації або документи конкретної справи. У сучасній доктрині до проблемних елементів предмета таємниці відносять також факт звернення до адвоката, мотиви такого звернення, електронну кореспонденцію та інші форми цифрової комунікації. М. В. Семенов обґрунтовано звертає увагу на те, що цифровізація створює потребу у чітких процедурах ідентифікації та захисту інформації, яка підпадає під режим професійної конфіденційності [3, с. 234–238]. Це особливо актуально, коли на одному пристрої або в одному хмарному сховищі містяться матеріали щодо значної кількості клієнтів.

Найбільш чутливими є процесуальні дії, пов'язані з обшуком, оглядом, тимчасовим доступом до речей і документів адвоката або вилученням цифрових носіїв. Стаття 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює спеціальні гарантії: судове рішення має визначати перелік речей і документів, які планується відшукати або вилучити; під час відповідної процесуальної дії має бути забезпечена участь представника ради адвокатів регіону, а останній має право подавати зауваження та заперечення щодо порядку її проведення [2]. Ці вимоги мають особливу вагу саме щодо цифрових пристроїв, адже вилучення ноутбука, смартфона чи накопичувача може надати доступ не до одного документа, а до масиву даних, не пов'язаних із предметом конкретного провадження.

Показовою для української правозастосовної практики є справа «Reznik v. Ukraine», рішення у якій Європейський суд з прав людини ухвалив 23 січня 2025 року. Справа стосувалася обшуку помешкання адвоката та вилучення електронних пристроїв і документів, які потенційно могли містити конфіденційні матеріали. ЄСПЛ звернув увагу на відсутність достатніх зовнішніх гарантій і процедур, які дозволяли б належно відокремити інформацію, захищену професійною таємницею, та дійшов висновку про непропорційність такого втручання у

права заявника [4]. Значення цього рішення полягає в тому, що ризик порушення конфіденційності виникає не лише тоді, коли слідство фактично використало таємну інформацію, а й тоді, коли отримано неконтрольований доступ до носія, який потенційно її містить.

В умовах воєнного стану ризики втручання можуть посилюватися у кримінальних провадженнях, пов'язаних із державною зрадою, колабораційною діяльністю, злочинами проти основ національної безпеки та іншими діяннями, що мають підвищений безпековий контекст. Проте сама категорія провадження не усуває спеціальних гарантій адвокатської діяльності. Н. М. Павлюк і М. М. Буцяк, аналізуючи забезпечення адвокатської таємниці в умовах воєнного стану, наголошують на необхідності збереження балансу між приватними інтересами клієнта та інтересами національної безпеки, а також відзначають додаткові ризики, пов'язані зі слідчими діями та доступом до електронних даних [5, с. 326–332]. Такий баланс не може будуватися на презумпції пріоритету безпекового інтересу над конфіденційністю; він потребує законної мети, належної процесуальної форми та мінімізації втручання.

Окремий блок проблем формує цифровізація адвокатської діяльності. Електронна пошта, месенджери, відеозв'язок, хмарні сервіси, електронні судові системи та дистанційний обмін документами значно спрощують надання правничої допомоги, особливо коли адвокат і клієнт перебувають у різних регіонах або за кордоном. Водночас вони розширюють коло потенційних каналів витоку інформації. Юридичний обов'язок зберігати адвокатську таємницю не тотожний кібербезпеці, однак остання стає практичним засобом виконання цього обов'язку. Тому професійно належною поведінкою є використання двофакторної автентифікації, надійних паролів, шифрування пристроїв і резервних копій, розмежування особистих і професійних облікових записів, обмеження доступу співробітників за принципом необхідності та обережне використання сторонніх хмарних сервісів.

Важливо також уникати надмірно широкого твердження, ніби воєнний стан автоматично створює «прогалини» у законодавстві про адвокатську таємницю. Чинні статті 22 і 23 Закону № 5076-VI містять досить широкий предмет таємниці та спеціальні процесуальні гарантії [2]. Проблема значною мірою полягає у практичній ефективності їх застосування до цифрових масивів даних і у наявності процедур, які дозволяють ще під час проведення процесуальної дії відокремлювати інформацію, що охороняється професійною таємницею. Підхід ЄСПЛ у справі «Reznik v. Ukraine» і сучасні наукові дослідження дають підстави вважати перспективним запровадження більш деталізованих процедур фільтрації та незалежного контролю за матеріалами, потенційно захищеними адвокатською таємницею [4].

На наш погляд, подальше вдосконалення механізму забезпечення адвокатської таємниці в умовах воєнного стану має відбуватися у трьох взаємопов'язаних напрямах. По-перше, необхідно забезпечувати не формальне, а реальне дотримання спеціальних гарантій під час обшуків, оглядів і тимчасового доступу до речей та документів адвоката. По-друге, доцільно конкретизувати процедури роботи з цифровими носіями: визначення меж копіювання, відокремлення матеріалів інших клієнтів, документування доступу до даних та можливість оперативного судового контролю. По-третє, професійна підготовка адвокатів має включати практичні стандарти цифрової безпеки, оскільки збереження таємниці залежить не тільки від заборони державного втручання, а й від належної організації адвокатом власної роботи.

І як висновок хотілось би зазначити, що адвокатська таємниця в умовах воєнного стану зберігає статус фундаментальної гарантії професійної правничої допомоги. Конституційне право, передбачене статтею 59 Конституції України, належить до прав, які не можуть бути обмежені з мотивів воєнного стану [1]. Водночас реальне забезпечення конфіденційності потребує поєднання нормативних гарантій із ефективними процедурами захисту цифрової інформації та належним судовим контролем. Воєнні безпекові потреби можуть обумовлювати проведення передбачених законом процесуальних дій, але не повинні перетворюватися на загальне виправдання доступу до відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Саме дотримання цієї межі забезпечує одночасно ефективність правосуддя, незалежність адвокатури та реальність права особи на захист.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 29.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
3. Семенов М. В. Адвокатська таємниця: проблеми визначення предмету та обсягу. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. Т. 3, № 3. С. 234–238. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.35.
4. Reznik v. Ukraine, application no. 31175/14, judgment of 23 January 2025. European Court of Human Rights. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-240192 (date of access: 01.09.2026).
5. Павлюк Н. М., Буцяк М. М. Гарантії адвокатської таємниці в Україні: теоретико-правові засади та особливості забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2026. Т. 3, № 3. С. 326–332. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.03.3.44.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Токарєва А. В.
студентка 1-го курсу факультету адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ДІЙ АДВОКАТА НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Тимчасова окупація частини території України обумовила зміну фактичних умов здійснення адвокатської діяльності, проте не усунула потреби населення у правничій допомозі. Навпаки, незаконні затримання, переслідування та обмеження доступу до правосуддя посилюють значення професійного захисту. Разом із тим виконання адвокатом своїх обов'язків може вимагати звернення до органів, створених окупаційною владою, дотримання встановлених нею процедур допуску до затриманого та участі у провадженнях перед такими органами. Відповідно, виникає питання про юридичну оцінку цих дій, оскільки зовнішня подібність професійного контакту та співпраці з окупаційною владою ще не свідчить про тотожність їх змісту. На наш погляд, вирішення цієї проблеми потребує розмежування діяльності із захисту особи та використання професійних можливостей адвоката в інтересах окупаційного режиму.

Вихідною для такого розмежування є функціональна природа адвокатури. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатську діяльність як незалежну професійну діяльність із захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги, а також забороняє ототожнення адвоката з клієнтом [1, ст. 1, 23]. Це означає, що оцінювати необхідно власні дії адвоката, а не політичну належність чи обвинувачення його довірителя. Міжнародне гуманітарне право також не передбачає зникнення права на захист унаслідок окупації: стаття 72 IV Женевської конвенції гарантує обвинуваченим особам, які користуються її захистом, допомогу кваліфікованого адвоката або захисника за власним вибором та умови для підготовки захисту [2]. Отже, саму участь адвоката у захисті такої особи не можна розцінювати як визнання правомірності окупації чи всіх створених окупаційною владою інституцій.

Проте професійне призначення діяльності не створює імунітету від відповідальності за дії, які виходять за межі захисту. Кримінально-

правова оцінка має здійснюватися шляхом установлення ознак конкретного складу правопорушення, а не через загальну характеристику «адвокат працював в окупації». Зокрема, частина 7 статті 111–1 КК України передбачає відповідальність за добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території [3]. Вочевидь, участь незалежного захисника у провадженні та зайняття посади в органі, який його здійснює, становлять різні правові ситуації. Включення до професійного реєстру чи отримання документа для допуску до захисту потребують окремого дослідження, проте самі по собі не підміняють доказування зайняття відповідної посади та виконуваних функцій. Так само застосування частини 4 цієї статті потребує обґрунтування саме передбаченої нею форми діяння; підміна такого аналізу аналогією закону суперечила б частині 4 статті 3 КК України.

Що стосується державної зради та пособництва державі-агресору, то визначальним є встановлення змісту допомоги та суб'єктивних ознак діяння. Для кваліфікації за статтею 111 КК України необхідно довести відповідну форму державної зради, а за статтею 111–2 — передбачені нею умисні дії з метою завдання шкоди Україні [3]. Тому звернення захисника з вимогою допустити його до затриманого не можна ототожнювати, наприклад, із використанням отриманих від клієнта відомостей для сприяння його переслідуванню. Останні дії потребуватимуть самостійної кваліфікації залежно від установлених обставин. Зміст доручення, фактично виконані дії та їх спрямованість дозволяють з'ясувати, чи зберігалася функція захисту, чи професійний статус використовувався для іншої діяльності. При цьому захист особи, обвинуваченої у злочині проти України, сам собою не доводить сприяння цьому злочину.

Не менш важливим є дослідження умов формування волі адвоката. Окупація створює середовище постійних загроз, однак цей загальний контекст не означає автоматичної наявності примусу щодо кожної конкретної дії. Стаття 40 КК України розмежовує фізичний примус, унаслідок якого особа не могла керувати своїми вчинками, та фізичний примус зі збереженням такої можливості або психічний примус, правова оцінка яких здійснюється за правилами крайньої необхідності, передбаченими статтею 39 [3]. Відповідно, необхідно встановлювати реальність і характер загрози, можливості уникнення небезпеки та зв'язок між нею і вчиненим діянням. Посилання на неможливість виїхати з окупованої території саме по собі не пояснює всіх подальших рішень особи, але й факт продовження роботи не доводить добровільності кожної форми взаємодії з окупаційною владою.

Наведене розмежування має значення і для дисциплінарної відповідальності, підстави якої не збігаються з підставами кримінальної.

Порушення присяги, адвокатської таємниці, професійних обов'язків чи Правил адвокатської етики оцінюються відповідно до статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. При цьому відсутність складу злочину не виключає самостійного дослідження дисциплінарного проступку, проте не дозволяє дисциплінарному органу підміняти суд у встановленні кримінальної винуватості. Предметом перевірки можуть бути, зокрема, розголошення конфіденційних відомостей або дії всупереч інтересам клієнта. Стаття 70 Правил адвокатської етики вимагає встановлення вини та покладає обов'язок доказування дисциплінарного проступку на особу, яка ініціює відповідальність; сумніви щодо доведеності вини тлумачаться на користь адвоката [4]. Отже, професійна оцінка також має спиратися на конкретні докази, з урахуванням умов, у яких адвокат міг виконувати свої обов'язки.

Потребу в такому підході засвідчує й дискусія щодо криміналізації незалежної професійної діяльності у взаємодії з окупаційною адміністрацією. Під час обговорення законопроєкту № 10136 у 2023 році представники Ради адвокатів України звертали увагу на ризик позбавлення населення правничої допомоги внаслідок надмірно широкого розуміння такої взаємодії [5]. Цю позицію слід розглядати як аргумент професійної спільноти, а не як нормативне виключення відповідальності. На наш погляд, критерії правової оцінки мають одночасно дозволяти виявляти використання адвокатського статусу для сприяння агресору та зберігати можливість захисту людей, які перебувають під його владою.

Отже, місце здійснення адвокатської діяльності визначає контекст, але не замінює юридичної кваліфікації конкретних дій. Послідовність оцінювання передбачає з'ясування професійної ролі особи, змісту та спрямованості її дій, ознак відповідного правопорушення і впливу примусу. Кримінальну й дисциплінарну відповідальність при цьому необхідно розмежовувати за їх власними підставами та процедурами. Саме такий підхід дозволяє уникнути як необґрунтованого переслідування за виконання функції захисту, так і виправдання професійним статусом дій, які за своїм змістом сприяють окупаційному режиму.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. URL: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-72
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://vkdka.org/wp-content/uploads/2017/07/PAE-2019.pdf
5. Заборона адвокатської діяльності та ТОТ є посяганням на суверенітет, — думка. Національна асоціація адвокатів України. 23.10.2023. URL: https://unba.org.ua/news/8444-zaborona-advokats-koi-diyal-nosti-ta-tot-e-posyagannyam-na-suverenitet-dumka.html

Науковий керівник: *завідувач кафедри теорії та історії права, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор* ***Процюк Ігор Валерійович***

Третьякова В. В.
студентка 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕМПАТІЯ ТА ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОБ'ЄКТИВНОСТІ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійна діяльність адвоката поєднує правовий аналіз із постійною комунікацією з людьми, які нерідко перебувають у стані страху, невизначеності, конфлікту або сильного емоційного напруження. За таких умов здатність адвоката розуміти емоційний стан клієнта має практичне значення для встановлення довіри, отримання повної інформації про обставини справи та формування реалістичної стратегії правничої допомоги. Сучасні дослідження взаємодії «юрист — клієнт» підтверджують, що довіра, емоційна підтримка та емпатія можуть істотно впливати на якість юридичної комунікації. Водночас емпатія не повинна перетворюватися на емоційне ототожнення адвоката з клієнтом, оскільки професійна діяльність вимагає збереження незалежності, критичного мислення та здатності об'єктивно оцінювати правову ситуацію [1; 2].

У науковій літературі емпатію зазвичай пов'язують із когнітивним та емоційним компонентами: здатністю зрозуміти перспективу іншої особи та належно розпізнати її емоційний стан. Для адвоката особливо цінною є когнітивна складова, оскільки вона допомагає почути клієнта, зрозуміти його очікування й мотиви, не втрачаючи при цьому професійної дистанції. Емпатичне ставлення сприяє тому, щоб клієнт повніше повідомляв факти, краще сприймав юридичні пояс-

нення і був готовий до співпраці. Водночас ефективна юридична допомога не означає безумовного прийняття будь-якої позиції клієнта: адвокат повинен відокремлювати емоційну підтримку від правової оцінки та повідомляти клієнту не лише бажані, а й несприятливі обставини та перспективи справи [2].

Саме на цьому рівні емпатія перетинається з вимогами адвокатської етики. Стаття 8 Правил адвокатської етики встановлює, що адвокат має залишатися незалежним від клієнта, хоча в межах законності зобов'язаний виходити з пріоритету його інтересів. Стаття 11 пов'язує належну професійну поведінку з компетентністю та добросовісністю, а норми, що регулюють відносини з клієнтом, вимагають об'єктивного інформування про правову позицію, ризики та можливі наслідки обраної стратегії [2]. Отже, професійна об'єктивність у цьому контексті означає не емоційну байдужість, а здатність адвоката розуміти переживання клієнта, не дозволяючи їм підмінити юридичний аналіз або вплинути на незалежність професійного рішення.

Протилежною проблемою є професійна деформація. У спеціальній літературі щодо адвокатури її характеризують як процес особистісних змін, що виникають під впливом тривалої професійної діяльності та можуть негативно позначатися на виконанні професійних обов'язків. Для адвоката ризик таких змін пов'язаний із постійною роботою з конфліктами, високою відповідальністю, часовим тиском, значним обсягом справ і повторюваним контактом із чужими кризовими ситуаціями. Проявами можуть ставати надмірний формалізм, емоційне дистанціювання, цинічне ставлення до клієнтів, стереотипізація професійних ситуацій, зниження чутливості до індивідуальних потреб людини або, навпаки, надмірна емоційна залученість.

Професійну деформацію не слід автоматично ототожнювати з емоційним вигоранням. Вигорання є психологічним станом, пов'язаним із виснаженням і тривалим стресом, тоді як професійна деформація є ширшим поняттям і може охоплювати стійкі зміни професійних установок, поведінкових моделей та способів сприйняття клієнтів і професійних ситуацій. Водночас ці явища здатні взаємодіяти. Емпіричне дослідження 200 юристів показало зв'язок між підвищеним робочим стресом, психологічним виснаженням і вигоранням, з одного боку, та нижчим рівнем емпатії — з іншого [3]. Тому зниження емпатійної чутливості може розглядатися як один із сигналів професійного неблагополуччя, хоча саме по собі воно не є достатнім для висновку про професійну деформацію.

Існує й протилежний ризик: надмірна емпатійна залученість. Адвокат, який емоційно «проживає» кожну справу разом із клієнтом, може втрачати необхідну дистанцію, брати на себе відповідальність за рішення клієнта, сприймати правову проблему як особисту або відчу-

вати підвищений тиск щодо досягнення бажаного результату. Дослідження практикуючих юристів, які працюють з емоційно складними категоріями справ, засвідчують, що постійне поглинання клієнтського стресу та роль емоційної опори можуть створювати додаткове навантаження для самого фахівця [3]. Отже, завдання полягає не в максимізації емпатії, а в її професійно контрольованому використанні.

Підтримання такого балансу безпосередньо пов'язане з принципом незалежності адвоката. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає незалежність одним з основних принципів адвокатської діяльності та покладає на адвоката обов'язок дотримуватися Правил адвокатської етики [1]. Незалежність має зберігатися не лише від державних органів, суду чи інших осіб, а й від надмірного впливу самого клієнта, його емоцій, очікувань та вимог. Емпатія допомагає зрозуміти клієнта, але не повинна призводити до прийняття незаконної або професійно необґрунтованої стратегії лише з метою зберегти його прихильність.

Практичними засобами запобігання втраті професійної об'єктивності можуть бути чітке визначення меж професійної ролі, структурована комунікація з клієнтом, регулярне переоцінювання правової позиції на підставі фактів і доказів, професійне обговорення складних ситуацій із колегами з дотриманням конфіденційності, а також належне відновлення після емоційно складних справ. Важливим є і вміння адвоката своєчасно розпізнавати зміни у власній поведінці: байдужість до клієнтів, роздратованість, стереотипне сприйняття справ, нездатність відмежувати робочі емоції від приватного життя або, навпаки, надмірне занурення у проблеми клієнта. Такі прояви мають сприйматися не як ознака «слабкості», а як підстава для корекції професійного навантаження та моделей взаємодії.

Саме тому, оптимальною моделлю для адвокатської діяльності є «емпатія без ототожнення»: адвокат уважно ставиться до переживань клієнта, визнає їх значення для справи та професійної комунікації, але зберігає критичну дистанцію, незалежність і здатність діяти відповідно до закону та професійних стандартів. Така модель дозволяє уникнути двох крайнощів — холодного формалізму, що руйнує довіру, і надмірної емоційної залученості, яка може спотворювати професійне судження. У цьому сенсі емпатія не суперечить об'єктивності, а за умови належного самоконтролю стає одним із засобів її підтримання.

Емпатія є важливим компонентом взаємодії адвоката з клієнтом, проте її професійна цінність реалізується лише у поєднанні з незалежністю, компетентністю, добросовісністю та критичним правовим аналізом. Професійна деформація може проявлятися як у зниженні чутливості до потреб клієнта, так і в порушенні професійної дистанції. Тому збереження професійної об'єктивності вимагає не відмови

від емоційної складової юридичної практики, а усвідомленого управління нею. Баланс між емпатією та професійною дистанцією сприяє довірі у відносинах з клієнтом і водночас захищає незалежність адвокатського рішення та належний рівень професійної етики.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
2. Правила адвокатської етики : затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
3. Chlap N., Brown R. Relationships between workplace characteristics, psychological stress, affective distress, burnout and empathy in lawyers. *International Journal of the Legal Profession*. 2022. Vol. 29, No. 2. P. 159–180. DOI: https://doi.org/10.1080/09695958.2022.2032082.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Трохименко В. В.
студент 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: ПРАВОВІ МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

У сучасному світі питання використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності набуває особливої актуальності. Штучний інтелект стрімко набирає обертів та інтегрується в сучасну адвокатську практику. Штучний інтелект відкриває для адвокатів нові можливості для автоматизації рутинного процесу та підвищення ефективності правового аналізу. Водночас він породжує суттєві ризики, пов'язані з конфіденційністю даних, відповідальністю за помилки алгоритмів та загрозою витоків конфіденційної інформації.

Ера штучного інтелекту, яка простежується у все більш широкому колі правовідносин, безумовно, не може оминути сферу правосуддя [1, с. 44]. Штучний інтелект пережив кілька хвиль розвитку, але його найбільш стрімкий розвиток розпочався наприкінці 2010-х років і досяг піка наприкінці 2022 року, коли з'явився ChatGPT від компанії OpenAI. Саме в цей період велика кількість адвокатів з усього світу

почали перевіряти як працює штучний інтелект з написанням документів, пошуком інформації та застосуванням норм права.

Штучний інтелект сьогодні дивує своїми можливостями, адже він може без помилок скласти позовну заяву або інші документи, які потрібні під час судового процесу, у відповідності до вимог, які задав користувач. Для адвокатів він особливо корисний у процесі підготовки до судового захисту клієнта, оскільки надає покрокову стратегію для захисту, допомагає знайти потрібні норми законодавства та прогнозує можливі аргументи, які може використати супротивник. Зокрема, такі технології швидко аналізують великі об'єми інформації, знаходячи серед сотень сторінок документів приховані ризики, суперечності та формулювання, які можуть бути шкідливими для клієнта. Крім того, штучний інтелект аналізує реєстри судових рішень, знаходить аналогічні справи, правові позиції Верховного Суду та тенденції судової практики. Завдяки використанню штучного інтелекту адвокат також може надавати первинні консультації швидше і дешевше, особливо в простих справах, в яких штучний інтелект з мінімальною похибкою зможе вірно дати відповідь.

Переваги штучного інтелекту не відміняють, тим не менш, ризиків його використання. Велика кількість правників «нового покоління», які закінчили вищі навчальні заклади і тільки-но отримали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, іноді занадто покладаються на штучний інтелект при наданні правничої допомоги, який не завжди враховує чинні нормативно-правові акти і, навпаки, може посилатися на ті акти, які втратили чинність. До того ж під час використання інструментів штучного інтелекту адвокат може ненавмисно розкрити персональні дані клієнта, що прямо заборонено законом: відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокату забороняється без згоди клієнта розголошувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, використовувати їх у своїх інтересах або інтересах третіх осіб [2]. За розголошення адвокатської таємниці в Україні адвокат несе дисциплінарну, цивільно-правову, а в окремих випадках і кримінальну відповідальність.

Ще одним з найсуттєвіших ризиків використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності є явище «галюцинацій» — ситуацій, коли модель генерує правдоподібну, але взагалі вигадану інформацію. ШІ може створювати неправдиві судові рішення, посилатись на неіснуючі норми права, вигадувати цитати з законодавства або навіть цілі висновки Верховного Суду. Такі помилки є абсолютно неприпустимими, адже адвокат, покладаючись на згенерований текст без належної перевірки, ризикує подати до суду документ з недостовірними відомостями, а це не лише підриває довіру до правової позиції

клієнта, а й може стати підставою для притягнення самого адвоката до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання адвокатом професійних обов'язків. Таким чином, використання штучного інтелекту завжди вимагає повної перевірки написаного тексту та правильності посилань.

Використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності має як очевидні переваги, так і суттєві недоліки. Серед плюсів — швидке складання процесуальних документів, глибокий аналіз великих масивів інформації, пошук релевантної судової практики судової практики та економія часу адвоката. Водночас серед мінусів залишаються ризики «галюцинацій» штучного інтелекту, можливе розголошення адвокатської таємниці, посилання на нечинні норми права та зниження професійних навичок правників. На жаль, на теперішній час у законодавстві України відсутнє спеціальне нормативно-правове регулювання використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. Відсутність чітких правил створює небезпеку безконтрольного впровадження таких технологій, що в перспективі може призвести до часткової заміни професійної діяльності адвоката алгоритмами. Зазначене дозволяє дійти висновку, що законодавче врегулювання цього питання є необхідною умовою збереження ролі адвоката як незалежного та відповідального учасника правосуддя, а також реалізації конституційного права кожного на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Бакаянова Н. М. Проблеми цифровізації правосуддя. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 21 квіт. 2023 р. Харків, 2023. С. 44–50.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Законодавство України / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 23.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Франко С. О.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ АДВОКАТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Незалежність адвоката виступає однією з фундаментальних передумов функціонування системи правосуддя та забезпечення права особи на професійну правничу допомогу. Зміст незалежності означає не лише заборону втручання у правову позицію адвоката, але й право адвоката визначати тактику захисту чи представляти інтереси клієнта без стороннього впливу. Незалежність передбачає існування цілісної системи юридичних гарантій, здатних захистити адвоката від незаконного втручання державних органів, посадових осіб, інших учасників правовідносин та будь-якого зовнішнього тиску. Конституційне значення цього принципу безпосередньо випливає зі статті 131–2 Конституції України, відповідно до якої незалежність адвокатури гарантується [1].

Варто зазначити, що на рівні спеціального законодавства принцип незалежності отримує більш конкретне нормативне наповнення. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) у статті 4 ч. 1 визначає незалежність одним із основних принципів адвокатської діяльності а стаття 23 ч. 1 передбачає систему гарантій, спрямованих на недопущення втручання у професійну діяльність адвоката [2]. Окрім того, ст. 6 Правил адвокатської етики закріплює незалежність та свободу адвоката у здійсненні адвокатської діяльності як один з основних етичних принципів, дотримання якого є обов'язковим для адвоката [3]. На нашу думку, такий підхід має принципове значення, адже незалежність адвоката не може існувати лише як професійний принцип або етична вимога. Вона повинна бути забезпечена конкретними правовими механізмами, які дають адвокату можливість реально протистояти незаконному впливу. До таких механізмів слід віднести особливий порядок проведення оперативно-розшукових заходів та слідчих дій щодо адвоката, особливий порядок дисциплінарного провадження стосовно адвоката, захист адвокатської таємниці, гарантії безперешкодного спілкування адвоката з клієнтом, заборону втручання у професійну діяльність, а також інші гарантії, які передбачено ст. ст. 22–24 Закону [2].

В свою чергу, європейські стандарти розглядають незалежність адвоката як необхідну умову ефективного здійснення правничої до-

помоги, передбачаючи, що уряди повинні забезпечувати адвокатам можливість виконувати професійні обов'язки без залякування, перешкод, неправомірного втручання або тиску [4]. Важливість такого підходу полягає в тому, що держава не лише повинна формально визнавати незалежність адвокатури, а й створювати умови, за яких адвокат може фактично виконувати свої професійні функції.

Варто зазначити, що сьогодні виклики воєнного стану зумовили низку проблем у професійній діяльності адвоката і викликали необхідність їх переосмислення щодо дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні які є та розробки шляхів для їх подолання. Як зазначають Ю. В. Циганюк та М. С. Гончаров, систематичний аналіз діяльності свідчить про підвищення рівня порушень прав адвокатів під час війни, серед яких з'явилися нові виклики: вручення повісток під час проведення слідчих дій чи судових засідань з метою усунення незручного для слідства захисника, ототожнення адвоката з клієнтом у ЗМІ та соціальних мережах, а також неможливість надання правничої допомоги під час комендантської години [5, с. 1121].

Аналізуючи сучасні тенденції професійної діяльності, варто наголосити, що однією з найбільш показових проблем є реалізація права адвоката на отримання інформації. Відповідно до ст. ст. 20, 24 Закону, адвокатський запит є важливим інструментом збирання інформації, необхідної для надання правничої допомоги. Проте в умовах воєнного стану практична реалізація цього права може ускладнюватися через обмеження доступу до окремих державних реєстрів, посилення режиму охорони об'єктів, особливий порядок роботи органів влади та обмеження поширення певної інформації. У підсумку адвокат може формально мати передбачене законом право, але фактично витрачати значно більше часу та ресурсів для його реалізації. Зазначена проблема демонструє важливу особливість сучасного розуміння юридичних гарантій: наявність права в законі та можливість його практичного здійснення — не тотожні категорії. Воєнний стан не скасовує права адвоката на адвокатський запит, однак реальні обставини воєнного часу можуть істотно впливати на швидкість та повноту отримання необхідної інформації. У зв'язку з цим особливого значення набуває точність формулювань в адвокатських запитах, дотримання адвокатом вимог, встановлених ст. 24 Закону, та захист своїх професійних прав, у разі необґрунтованої відмови у наданні інформації та документів.

В свою чергу, іншою проблемою залишається забезпечення адвокатської таємниці в умовах воєнного стану. Адвокатська таємниця є фундаментальною гарантією реалізації права особи на захист, однак на практиці виникають істотні ризики її порушення. Н. М. Павлюк та М. М. Буцяк акцентують увагу на тому, що під час воєнного стану найбільш гостро постають проблеми безпідставного вилучення під

час обшуків електронних носіїв інформації, які містять адвокатську таємницю, без належного судового дозволу, а також випадки здійснення тиску на адвокатів з метою спонукання їх до добровільного розкриття конфіденційних відомостей [6, с. 331].

Ще одна проблема полягає в тому, що в кримінальному судочинстві підозрюваний та його захисник перебувають у більш вразливому становищі порівняно зі стороною обвинувачення. Як зазначає Н. М. Бакаянова, забезпечення своєчасного доступу адвоката до клієнтів є необхідною умовою забезпечення реальної рівності процесуальних можливостей та створення противаги вразливості особи від кримінального переслідування [7, с. 245]. У зв'язку з цим, в умовах воєнного стану така нерівність посилюється обмеженнями доступу до інформації, територій, клієнтів та процесуальних ресурсів, що безпосередньо впливає на спроможність адвоката діяти незалежно та ефективно.

Значення незалежності адвокатури особливо яскраво проявляється у кримінальному провадженні. Захисник повинен мати можливість вільно спілкуватися з підзахисним, отримувати необхідні матеріали, заявляти клопотання, подавати докази, оскаржувати рішення та дії органів досудового розслідування і прокурора. Будь-які перешкоди у здійсненні цих повноважень можуть безпосередньо вплинути на якість захисту. З огляду на це, гарантії адвоката необхідно розглядати як складову механізму забезпечення права людини на справедливий суд, а не лише як професійні права представника адвокатури. При цьому, важливу роль у захисті незалежності адвокатури відіграє адвокатське самоврядування. Його завданням є не лише організація професійної діяльності, а й реагування на порушення прав адвокатів.

Таким чином, основна проблема сучасної моделі незалежності адвоката в Україні полягає не у відсутності нормативного закріплення відповідного принципу, а в розриві між юридичною гарантією та її практичною реалізацією. Законодавство України передбачає значний комплекс гарантій, міжнародні стандарти їх доповнюють, а адвокатське самоврядування має інституційні механізми реагування. Проте воєнний стан продемонстрував, що навіть належно сформована нормативна база потребує постійного практичного забезпечення. У зв'язку з цим, подальше вдосконалення системи гарантій має бути спрямоване на забезпечення реальної можливості адвоката виконувати професійні обов'язки незалежно від зовнішніх обставин. Доцільним є посилення відповідальності за незаконне втручання в адвокатську діяльність, удосконалення механізмів оперативного реагування на порушення професійних прав, забезпечення конфіденційності адвокатської комунікації, а також створення чітких законодавчих механізмів безперешкодного доступу адвокатів до клієнтів в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 27.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 27.09.2026).
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/n0001891-17 (дата звернення: 27.09.2026).
4. Рекомендація № R(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів від 25.10.2000 р. URL: https://search.coe.int/cm?i=09000016804d0fc8 (дата звернення: 27.09.2026).
5. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1117–1123. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.167.
6. Павлюк Н. М., Буцяк М. М. Гарантії адвокатської таємниці в Україні: теоретико-правові засади та особливості забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 3. С. 326–332. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.03.3.44.
7. Бакаянова Н. М. Права, свободи і гарантії діяльності адвоката при здійсненні захисту у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 3–4. С. 238–256. DOI: https://doi.org/10.59835/2413-5372.2025.3-4/238-256.

Науковий керівник**: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна

Чапрак Є. А.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР ТРАНСФОРМАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасний розвиток інформаційних технологій поступово змінює підходи до здійснення адвокатської діяльності. Цифрові технології сьогодні використовуються адвокатами під час пошуку та аналізу законодавства, підготовки процесуальних документів, комунікації з клієнтами, судом та іншими учасниками правовідносин. Особливого значення це набуває в умовах активної цифровізації суспільства, коли значна частина юридичної інформації та професійної комунікації переходить у електронний формат. Водночас використання цифрових інструментів впливає не лише на організацію роботи адвоката, а й на вимоги до його професійних знань, навичок та відповідальності.

Актуальність теми полягає в тому, що традиційні професійні стандарти адвоката поступово доповнюються новими вимогами, пов'язаними з цифровою безпекою, захистом конфіденційної інформації, використанням електронних сервісів та нових технологій. Адвокат повинен не тільки володіти нормами права, але й розуміти особливості роботи з цифровими даними та усвідомлювати ризики які можуть виникати при використанні сучасних технологій. У зв'язку з цим цифровізація адвокатської діяльності може розглядатися як один із факторів трансформації професійних стандартів адвоката та розвитку самої професії.

Цифровізація адвокатської діяльності полягає у поступовому переході від переважно паперової форми роботи до використання електронних систем, реєстрів та цифрових інструментів. Одним із основних прикладів є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), зокрема її підсистеми «Електронний кабінет» та «Електронний суд». Через електронний кабінет адвокат може подавати до суду позовні заяви, клопотання, відзиви, докази та інші процесуальні документи, а також отримувати документи від суду. Для адвокатів реєстрація електронного кабінету є обов'язковою, що передбачено процесуальним законодавством України [1]. При цьому важливу роль відіграє кваліфікований електронний підпис (КЕП), за допомогою якого підтверджується особа адвоката та підписуються електронні документи. Правові основи використання електронного підпису визначаються, зокрема, Законом України «Про електронну

ідентифікацію та електронні довірчі послуги». Зауважимо, що цифрові технології використовуються адвокатами і поза межами судового процесу. Наприклад, інформація про адвокатів міститься у Єдиному реєстрі адвокатів України, ведення якого передбачене Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2].

Адвокатська діяльність тісно пов'язана з використанням державних електронних реєстрів та сервісів, доступ до яких забезпечується, зокрема, через ДП «Національні інформаційні системи» (НАІС). У 2026 році НАІС окремо проводило для адвокатів навчання щодо можливостей державних реєстрів, електронних сервісів та використання КЕП у професійній діяльності [3].

На мою думку, цифровізація безпосередньо впливає на декілька професійних стандартів адвоката, які раніше переважно розглядалися в межах традиційної адвокатської діяльності. Перш за все, це стандарт компетентності, оскільки адвокат повинен володіти не тільки законодавством та навичками юридичного аналізу, а й вміти користуватися ЄСІТС, електронними реєстрами, КЕП та іншими цифровими сервісами. Крім того, змінюється підхід до конфіденційності та збереження адвокатської таємниці, адже документи та відомості про клієнта можуть зберігатися в електронному вигляді, передаватися через мережу або оброблятися за допомогою сторонніх цифрових платформ. Як наслідок, від адвоката фактично вимагається певний рівень цифрової грамотності та розуміння основ кібербезпеки. Важливим залишається і стандарт сумлінного та якісного надання правничої допомоги, оскільки помилка під час роботи з електронною системою, пропущений строк через неналежне користування електронним кабінетом чи неправильне оформлення електронного документа може мати реальні правові наслідки для клієнта.

Водночас цифровізація створює і певну проблематику для професійних стандартів діяльності адвоката. Зокрема, виникає питання, де проходить межа між використанням цифрових технологій для підвищення ефективності роботи та передачею частини професійних функцій технологіям. Це особливо актуально у зв'язку з поширенням систем штучного інтелекту, які можуть використовуватися для пошуку судової практики, аналізу документів або підготовки їх окремих частин. На мою думку, сам факт використання таких інструментів не може звільняти адвоката від професійної відповідальності за кінцевий результат. Адвокат повинен перевіряти отриману інформацію, не допускати розголошення адвокатської таємниці та контролювати достовірність документів, які подаються від його імені. Тому проблема полягає вже не просто у необхідності «вміти користуватися технологіями», а у формуванні нового цифрового стандарту професійної поведінки адвоката, який би поєднував технологічну компетентність,

конфіденційність, відповідальність та належну якість правничої допомоги.

У якості висновку зазначимо, що для повної цифровізації інституту адвокатури України недостатньо лише створити електронні сервіси та зробити їх обов'язковими для використання. Потрібно забезпечити їх стабільну роботу та взаємодію між собою, щоб адвокат міг виконувати більшість професійних дій в одному цифровому середовищі. Важливим є подальше вдосконалення ЄСІТС, електронного суду, електронної взаємодії з органами державної влади, державними реєстрами та системами виконавчого провадження. Окремої уваги потребує питання захисту адвокатської таємниці: необхідно встановлювати чіткі вимоги до зберігання, передачі та обробки адвокатських матеріалів в електронному вигляді. У зв'язку з цим необхідно проводити систематичне навчання адвокатів цифровим навичкам роботи з електронними реєстрами, правилам кібербезпеки та використанню інструментів штучного інтелекту.

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного створення Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон України від 19.10.2021 р. № 3200-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text (дата звернення: 25.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 25.09.2026).
3. ДП «НАІС» провело семінар для адвокатів щодо можливостей державних реєстрів та електронних сервісів. Національні інформаційні системи. 15.06.2026. URL: https://nais.gov.ua/article/dp-nais-provelo-seminar-dlya-advokativ-schodo-mojlivostey-derjavnih-reestriv-ta-elektronnih-servisiv (дата звернення: 25.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Челишева С. С.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У РАЗІ ЗАМІНИ АДВОКАТА: ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Право на професійну правничу допомогу є фундаментальною конституційною гарантією забезпечення та захисту прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до статті 59 Конституції України, кожному гарантується право на професійну правничу допомогу, а у випадках, визначених законом, така допомога надається безоплатно. Конституція України також закріплює право особи на вільний вибір захисника своїх прав [1, ст. 59].

Одним із ключових інституційних механізмів реалізації зазначеної конституційної гарантії є система безоплатної вторинної правничої допомоги (далі — БВПД). Відповідно до Закону України «Про безоплатну правничу допомогу», БВПД є видом державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя і включає захист, здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на БВПД, у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування та перед іншими особами, а також складення документів процесуального характеру [2, ч. 1, 2 ст. 13].

Особливого значення питання безперервності БВПД набуває у разі заміни адвоката. Нормативне закріплення цієї гарантії має подвійний характер. Частина 3 статті 24 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» встановлює, що під час заміни одного адвоката або працівника центру іншим адвокатом або працівником центру забезпечується безперервність надання БВПД, а пункт 6 частини 1 статті 26–1 цього Закону закріплює право особи безперервно отримувати БВПД у разі заміни адвоката або працівника, уповноваженого центром [2, ч. 3 ст. 24; п. 6 ч. 1 ст. 26–1]. Отже, безперервність доцільно розглядати не як окремий принцип системи БВПД, а як прямо встановлені законом право особи та гарантію його реалізації.

Частина 2 статті 24 Закону визначає підстави заміни адвоката за рішенням центру з надання безоплатної правничої допомоги. До них належать, зокрема, хвороба, повна або часткова втрата працездатності чи смерть адвоката, неналежне виконання ним зобов'язань за умовами договору, відмова від виконання доручення з передбачених законом підстав, зміна підсудності чи підслідності, припинення дії договору про надання БВПД, а також зупинення або припинення

права на зайняття адвокатською діяльністю [2, ч. 2 ст. 24]. Водночас стаття 24 не деталізує спеціальний порядок дій нового адвоката саме на перехідному етапі заміни.

Певні вимоги до дій адвоката вже встановлені Стандартами якості надання БВПД у кримінальному процесі. Після отримання доручення захисник у визначений законодавством або розумний строк має ознайомитися з матеріалами, провести конфіденційне побачення з клієнтом, узгодити правову позицію та дотримуватися процесуальних строків [3, таблиця Стандартів, п. 1, підп. 1, 10]. Окремо захисник, який не був залучений на етапі досудового розслідування, до початку першого судового засідання, у якому він бере участь, має ознайомитися з матеріалами та провести конфіденційне побачення з клієнтом [3, таблиця Стандартів, п. 3, підп. 1]. Ця норма частково охоплює заміну на стадії судового провадження, але прив'язана до стадії. Найближчий «перехідний» припис містить пункт 4 таблиці Стандартів про проведення окремої процесуальної дії: захисник перевіряє належне повідомлення раніше залученого захисника та невідкладність дії; за відсутності цих умов клопоче про її перенесення, а якщо умови дотримано або в задоволенні клопотання відмовлено — перед проведенням дії узгоджує правову позицію з раніше залученим захисником [3, таблиця Стандартів, п. 4]. Однак цей припис стосується окремої процесуальної дії, а не заміни адвоката, тому спеціального алгоритму переходу між адвокатами Стандарти не встановлюють.

Практичний ризик виникає передусім тоді, коли заміна відбувається незадовго до процесуальної дії або закінчення процесуального строку. Формальне призначення нового адвоката саме по собі ще не забезпечує фактичної безперервності допомоги: новому захиснику необхідний реальний час для ознайомлення з матеріалами, встановлення контакту з клієнтом, з'ясування найближчих процесуальних строків і формування правової позиції.

Практика Європейського суду з прав людини підтверджує цей підхід. У справі «Artico v. Italy» Суд наголосив, що саме призначення адвоката не гарантує практичної та ефективної допомоги, і прямо зазначив, що призначений захисник може померти, тяжко захворіти, тривалий час бути неспроможним діяти або ухилятися від обов'язків; якщо органам влади відомо про таку ситуацію, вони мають замінити його або забезпечити виконання ним обов'язків [4, § 33]. У справі «Daud v. Portugal» Суд сформулював загальний критерій: компетентні національні органи зобов'язані втручатися, коли неефективність правової допомоги є явною або достатньо доведена до їхнього відома [5, § 38]. У конкретній справі заявник дізнався про призначення другої адвокатки лише за три дні до розгляду, а Лісабонський кримінальний суд, який міг відкласти розгляд з власної ініціативи, за таких обста-

вин не мав залишатися пасивним [5, §§ 39–42]. У справі «Bogumil c. Portugal» попередній адвокат попросив звільнити його від обов'язків за три дні до початку розгляду, а нову адвокатку призначили в день засідання; вона мала трохи більше п'яти годин для вивчення справи. Суд визнав цей час явно недостатнім і вказав на можливість відкладення розгляду з власної ініціативи [6, §§ 47–50].

Зазначені стандарти дозволяють розмежувати формальну і фактичну безперервність БВПД. Формальна безперервність забезпечується самим рішенням про заміну та залученням нового адвоката. Фактична безперервність потребує, щоб така заміна не позбавляла особу ефективної правничої допомоги на критичному етапі провадження та не створювала об'єктивної неможливості належно підготуватися до найближчої процесуальної дії.

З огляду на це, доцільно конкретизувати гарантію безперервності у стандартах якості надання БВПД, передбачивши окремий алгоритм дій у разі заміни адвоката та використавши як орієнтир окремі механізми, уже закріплені у пункті 4 таблиці Стандартів. Цей алгоритм може охоплювати невідкладне встановлення контакту нового адвоката з клієнтом, першочергове ознайомлення з необхідними матеріалами, перевірку найближчих процесуальних строків і запланованих дій, узгодження правової позиції з попереднім адвокатом, коли це можливо, а за об'єктивної недостатності часу для підготовки — вжиття передбачених процесуальним законом заходів для забезпечення реальної можливості підготуватися до участі у провадженні.

Таким чином, проблема безперервності БВПД у разі заміни адвоката полягає не у відсутності правового регулювання самої заміни, а у необхідності конкретизації перехідного механізму, який перетворює формальне залучення нового адвоката на фактичну та ефективну правничу допомогу. Такий підхід відповідає змісту статей 24 і 26–1 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» та європейському стандарту практичності й ефективності права на захист.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 05.10.2026).
2. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI (ред. від 25.05.2026). Відомості Верховної Ради України. 2011. № 51. Ст. 577. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 05.10.2026).
3. Про затвердження стандартів якості надання безоплатної вторинної правничої допомоги у кримінальному процесі: наказ Міністерства юс-

тиції України від 25.02.2014 № 386/5; зареєстровано в Міністерстві юстиції України 26.02.2014 за № 337/25114 (ред. від 13.06.2025). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0337-14 (дата звернення: 05.10.2026).
4. Artico v. Italy, no. 6694/74, Judgment of 13 May 1980, Series A no. 37. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57424 (дата звернення: 05.10.2026).
5. Daud v. Portugal, no. 22600/93, Judgment of 21 April 1998. Reports of Judgments and Decisions 1998-II. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58154 (дата звернення: 05.10.2026).
6. Bogumil c. Portugal, n° 35228/03, arrkt du 7 octobre 2008. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88742 (дата звернення: 05.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Чепак С. Р.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МЕЖІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РИЗИКИ ВИТОКУ ДАНИХ

Цифрові засоби змінили спосіб взаємодії адвоката з клієнтом: консультації проводять дистанційно, матеріали справи надсилають електронною поштою, зберігають у хмарних сховищах і опрацьовують у спільних середовищах. Швидкість такого обміну не зменшує обсягу професійного обов'язку адвоката. Навпаки, кожен додатковий пристрій, обліковий запис або залучений сервіс створює окремий шлях можливого доступу до відомостей про клієнта. Тому межі адвокатської таємниці доцільно визначати за змістом інформації та обставинами її отримання, а не за видом носія.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська таємниця охоплює інформацію про клієнта, питання його звернення, зміст порад і консультацій, складені документи, відомості на електронних носіях та інші дані, одержані під час адвокатської діяльності тощо [1].

Проблему визначення предмета адвокатської таємниці М. В. Семенов пов'язує, зокрема, з багатоаспектністю її предмета, що охоплює факт звернення до адвоката, мотиви такого звернення, зміст і характер правових консультацій, документи, передані адвокату,

електронну кореспонденцію та інші форми комунікації [2, с. 238]. У цифровому середовищі конфіденційний зміст можуть розкривати не тільки файли з доказами, а й назви вкладень, історія листування, календар зустрічей, резервні копії та повідомлення на заблокованому екрані. Висновок про необхідність захисту цих даних є практичним наслідком широкого законодавчого визначення таємниці. Проте слід розрізняти інформацію, що справді стосується надання правничої допомоги, і відомості, на які професійна таємниця не поширюється лише через те, що їх зберігають на пристрої адвоката.

Окрему групу ризиків становить ненавмисне розголошення: надсилання документа не тому адресату, автоматична синхронізація особистого облікового запису з робочим, спільний доступ до папки за загальним посиланням, збереження незашифрованої копії на втраченому пристрої. До зовнішніх загроз належать викрадення облікових даних, шкідливе програмне забезпечення та компрометація постачальника послуг. Жодна окрема технічна дія не усуває всі ці загрози; захист потребує поєднання обмеження доступу, перевірки адресата, резервного копіювання, багатофакторної автентифікації та своєчасного оновлення програм.

Л. А. Остафійчук звертає увагу на те, що адвокатам рекомендують використовувати можливості штучного інтелекту із надзвичайною обережністю [3, с. 251]. Передавання тексту звернення чи матеріалів справи сторонньому сервісу для автоматичного узагальнення може означати фактичне надання доступу до захищених відомостей третій особі. Навіть вилучення імені клієнта не завжди достатнє: сукупність дат, обставин справи й назв організацій може дати змогу встановити його особу. Перш ніж користуватися таким сервісом, адвокат має оцінити умови обробки та зберігання даних, можливість їх повторного використання і потребу в передачі саме цих матеріалів.

Межі збереження таємниці мають і правовий вимір. Згода клієнта на розкриття відомостей та передбачені законом випадки їх подання не перетворюють всю справу на відкриту інформацію: передавати слід лише дані в межах належної правової підстави [1]. При роботі із зовнішнім підрядником або хмарним середовищем потрібна попередня оцінка того, хто отримує технічний доступ, де й протягом якого строку зберігаються копії та як видаляються дані. Саме по собі розміщення інформації за межами офісу не скасовує професійного обов'язку адвоката забезпечувати конфіденційність.

Практичний порядок захисту можна побудувати навколо руху конкретного документа, що охоплює його отримання від клієнта, збереження, передавання колегам, подання до суду та архівування. На кожному етапі варто визначити мінімальне коло осіб із доступом, захищений канал обміну і строк збереження копій. Якщо стався ви-

тік, першочерговими діями є припинення доступу, збереження відомостей про інцидент, оцінка обсягу розкритої інформації та належне інформування клієнта з урахуванням правових обставин. Такий порядок дає змогу реагувати на реальний ризик, не обмежуючись формальною забороною розголошення.

У контексті викладеного вище доцільно звернути увагу на теоретико-правове осмислення професійної таємниці, запропоноване у сучасній доктрині. Зокрема, Т. В. Пащук наголошує, що «...сучасна наукова думка дедалі частіше вказує на необхідність уніфікації традиційних правових механізмів захисту конфіденційної інформації з технологічними засобами безпеки, що зумовлено поширенням електронних каналів передачі даних, розвитком хмарних технологій та загрозами кіберзлочинності» [4, с. 630]. Дослідниця зазначає, що «...зарубіжна практика демонструє поєднання правових стандартів, технологічних протоколів та процедур організаційного характеру, що забезпечує більш ефективний захист адвокатської таємниці та конфіденційної інформації, ніж суто декларативні моделі, поширені у вітчизняному законодавстві» [4, с. 630].

Цей підхід є принципово важливим для розуміння меж збереження таємниці в умовах цифровізації. Він підкреслює, що саме лише законодавче визначення кола відомостей, що охоплюються адвокатською таємницею, не гарантує їхньої реальної захищеності. Необхідним є впровадження конкретних організаційно-технічних заходів на рівні окремої адвокатської практики: від використання шифрування електронної кореспонденції та захищених хмарних сервісів до запровадження протоколів цифрової автентифікації та чіткого розмежування прав доступу для працівників. Таким чином, ефективність адвокатської таємниці у цифрову епоху визначається не лише правовою визначеністю, а й практичною готовністю адвоката поєднувати принципи приватності з технологічною обізнаністю та дисципліною.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
2. Семенов М. В. Адвокатська таємниця: проблеми визначення предмету та обсягу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3. № 3. С. 234–238. DOI: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/06/APP_03_2025-part-3-1-1.pdf
3. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2. № 80. С. 246–252. DOI: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/01/80_part-2.pdf.

4. Пащук Т. В. Професійна таємниця як об'єкт правової охорони в цифрову епоху: теоретико-правова концептуалізація. *Право і суспільство.* 2023. № 3. С. 629–636. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.95

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Чурилович М. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ УЧАСТІ АДВОКАТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Адвокат у кримінальному процесі України виконує одну з центральних функцій забезпечення права особи на захист, що становить основу змагального кримінального судочинства та гарантію справедливого розгляду справи.

У сучасних умовах, коли кримінальне провадження характеризується підвищеною складністю доказової бази, процесуальними обмеженнями та необхідністю балансу публічних і приватних інтересів, професійна діяльність захисника набуває особливого значення. Саме адвокат, виступаючи як незалежний суб'єкт надання правничої допомоги, забезпечує не лише формальну присутність сторони захисту, а й реальну реалізацію конституційних гарантій, спрямованих на охорону прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого та інших осіб, щодо яких здійснюється кримінальне переслідування. Ефективність такої діяльності безпосередньо залежить від чіткості правового регулювання процесуального статусу захисника, обсягу його повноважень, системи гарантій незалежності та механізмів взаємодії з іншими учасниками провадження.

Організаційно-правові засади участі адвоката у кримінальному процесі ґрунтуються на подвійному правовому статусі цієї особи. З одного боку, адвокат діє як представник адвокатури України, підпорядковуючись нормам професійної етики та організаційним вимогам адвокатської спільноти. З іншого боку, у межах конкретного кримінального провадження він набуває статусу учасника процесу — захисника або представника, що наділяє його спеціальними процесуальними правами та обов'язками. Такий підхід дозволяє розмежувати загальні засади адвокатської діяльності та специфічні правила, що

застосовуються під час досудового розслідування і судового розгляду. Якість правового регулювання безпосередньо впливає як на самого адвоката, так і на особу, якій він надає допомогу, адже від чіткості норм залежить можливість збирання доказів, доступу до інформації, участі у процесуальних діях та захисту від необґрунтованого обмеження прав. Окремої уваги заслуговують питання тактики захисту та методики роботи з окремими категоріями кримінальних правопорушень, які залишаються недостатньо розробленими в науковій літературі, та визнаються перспективними [1, с. 524].

Роль адвоката як захисника полягає у забезпеченні права на захист на всіх стадіях кримінального процесу — від повідомлення про підозру до виконання вироку. Захисник виступає не лише законним представником інтересів клієнта, а й гарантом дотримання законності та справедливості. Основна функція захисника полягає у використанні всіх передбачених законом засобів і способів для захисту прав, свобод і законних інтересів особи. Це включає участь у слідчих (розшукових) діях, заявлення клопотань, оскарження рішень слідчого, прокурора та суду, збирання і подання доказів, а також надання консультацій клієнту щодо процесуальної позиції. Особливо важливим є процесуальний порядок допуску захисника, адже саме від належного підтвердження повноважень залежить можливість здійснення ним своїх функцій. Обов'язкова участь захисника виступає важливою гарантією забезпечення права кожної особи на захист у кримінальному провадженні, яка покликана не лише спростувати обвинувачення та діяти виключно в інтересах підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, але й в інтересах правосуддя зокрема [2, с. 51–52].

Нормативну основу процесуального статусу захисника становить Кримінальний процесуальний кодекс України, який детально регламентує права, обов'язки та порядок участі адвоката у кримінальному провадженні. Згідно з положеннями кодексу захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, а також осіб, щодо яких вирішуються питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або про екстрадицію. Кодекс закріплює широкий спектр прав процесуальних захисника, серед яких право на ознайомлення з матеріалами провадження, участь у проведенні процесуальних дій, заявлення клопотань і відводів, оскарження рішень, збирання доказів, направлення адвокатських запитів. Окремо врегульовано випадки обов'язкової участі захисника та порядок його залучення за призначенням. Ці норми спрямовані на забезпечення змагальності сторін і рівності процесуальних можливостей, що є необхідною умовою справедливого судочинства [3].

Процесуальний статус захисника формується через сукупність взаємопов'язаних елементів: завдань і функцій, процесуальних прав та обов'язків, а також системи гарантій незалежної адвокатської діяльності. Право на професійну правничу допомогу, закріплене на конституційному рівні і конкретизоване у процесуальному законодавстві, виступає фундаментальною гарантією справедливого судового розгляду. Обсяг процесуальних прав адвоката охоплює можливість ознайомлення з матеріалами справи, збирання та витребування доказів, участь у слідчих діях, залучення спеціалістів і експертів. Особливе значення має обов'язок дотримання конфіденційності та адвокатської таємниці, який забезпечує довіру між захисником і клієнтом і є невід'ємною складовою ефективного захисту. Система гарантій включає обов'язкову участь захисника у визначених законом випадках, недопустимість доказів, отриманих з порушенням права на захист, забезпечення змагальності та функціонування системи безоплатної правничої допомоги. Дотримання етичних стандартів є невід'ємною складовою процесуального статусу захисника і додатковою гарантією справедливого судового розгляду [4, с. 128].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає загальні правові засади організації адвокатури та здійснення адвокатської діяльності, які безпосередньо впливають на статус захисника у кримінальному провадженні. Адвокатська діяльність визначається як незалежна професійна діяльність щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги. Закон встановлює вимоги до особи, яка може бути адвокатом, порядок набуття права на заняття адвокатською діяльністю, професійні права та обов'язки, а також гарантії адвокатської діяльності. Серед гарантій особливе місце посідають заборона втручання у професійну діяльність адвоката, забезпечення конфіденційності, недоторканність документів і технічних засобів, що використовуються у роботі [5]. Ці положення доповнюють процесуальні норми кодексу і створюють організаційну основу для ефективної участі захисника у кримінальному судочинстві, забезпечуючи незалежність адвоката від будь-якого стороннього впливу.

Таким чином, адвокат у кримінальних справах України виступає ключовим суб'єктом забезпечення права на захист, поєднуючи професійну незалежність з процесуальними повноваженнями учасника кримінального провадження. Чітке розмежування організаційно-правових і процесуальних аспектів діяльності захисника, закріплене у чинному законодавстві, створює необхідні умови для реалізації змагального судочинства. Подальше вдосконалення правового регулювання має бути спрямоване на усунення колізій між нормами різних законодавчих актів, розвиток тактики і методики захисту, а також

посилення гарантій незалежності адвоката з урахуванням сучасних викликів правозастосовної практики. Лише за умови реального, а не формального забезпечення процесуальних прав захисника можливе досягнення справедливого балансу між інтересами держави та особи у кримінальному провадженні.

Список використаної літератури

1. Бондар І. В., Кучинська О. П., Циганюк Ю. В. Адвокат у кримінальному процесі: організаційно-правові засади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 524–528. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.83. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287346 (дата звернення: 23.09.2026).
2. Денисовський М. Д., Ярошович А. Ю. Роль адвоката як захисника у кримінальному провадженні. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2024. № 6.С. 50–56. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-8. URL: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/70 (дата звернення: 23.09.2026).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 23.09.2026).
4. Малетова О. С., Тригуб О. М. Процесуальний статус захисника у кримінальному провадженні: права, обов'язки та гарантії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. № 2. Ч. 3. С. 126–130 DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.3.17. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2026/04/19-2.pdf (дата звернення: 23.09.2026).
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 23.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Швець Т. О.
студентка 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ АДВОКАТА ДО МАТЕРІАЛІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ефективна реалізація конституційного права на захист у кримінальному провадженні неможлива без належного, своєчасного та повного доступу захисника до інформації та матеріалів, на яких ґрунтується позиція сторони обвинувачення. Як зазначається у фахових виданнях, доступ сторони захисту до матеріалів досудового розслідування є одним із ключових інструментів, що покликаний забезпечити баланс між потребами слідства та фундаментальним правом особи знати, які докази використовуються проти неї [1, с. 797]. Незнання документальних фактів призводить до того, що адвокат змушений діяти наосліп, чим повністю руйнується принцип рівності сторін. Водночас доступ до матеріалів не може бути абсолютно необмеженим на всіх етапах розслідування. Згідно із загальними засадами кримінального судочинства, виникає об'єктивна потреба у збереженні таємниці слідства для запобігання перешкоджанню процесуальним діям, знищенню доказів чи впливу на свідків. Відтак, реалізація завдань кримінального судочинства передбачає дотримання балансу між встановленням істини та правами особи, щодо якої здійснюється кримінальне переслідування.

Однією з системних проблем кримінального процесуального законодавства є недостатня термінологічна узгодженість положень, які регулюють взаємодію захисника з матеріалами провадження, оскільки поняття «ознайомлення», «доступ» та «відкриття» матеріалів часто помилково ототожнюються. Якщо доступ реалізується ще до завершення слідства за ст. 221 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) і включає можливість створення копій чи виписок, то «відкриття матеріалів» (ст. 290 КПК) є суворо регламентованою процедурою саме на етапі завершення досудового розслідування. Оскільки закон чітко не регламентує процедуру відкриття матеріалів, на практиці виникають серйозні проблеми. Сторони часто не розуміють мети цієї процедури і порушують її, через що докази можуть визнати недопустимими. Крім того, право відкривати матеріали, зібрані іншими учасниками процесу (згідно з ч. 7, 8 ст. 290 КПК), фактично не працює [2; 3, с. 961, 964–965].

Найбільш дискусійною проблемою залишається визначення меж таємниці досудового розслідування, якою часто зловживає сторона

обвинувачення. Із прийняттям чинного КПК проблема правового регулювання збереження слідчої таємниці на законодавчому рівні остаточно вирішена не була, оскільки стаття 222 КПК хоч і встановлює вимогу письмового дозволу слідчого або прокурора на розголошення відомостей, проте взагалі не визначає межі їхньої процесуальної самостійності та обсяг такої інформації [2]. Більше того, ця норма є менш конкретною порівняно з попереднім кодексом, адже вона не деталізує перелік учасників процесу, яких попереджають про нерозголошення, надаючи правоохоронцям гіпотетично ширші повноваження, і при цьому навіть не містить прямої вимоги про обов'язкове долучення такого дозволу чи попередження до матеріалів справи. Як наслідок, така законодавча невизначеність призводить до надмірного обмеження доступу адвоката на підставі виключно суб'єктивного розсуду правоохоронців, коли таємниця слідства перетворюється на штучний та формальний бар'єр для приховування матеріалів навіть тоді, коли їх розкриття вже не може зашкодити провадженню.

Окрему, надзвичайно гостру процесуальну проблему становить доступ до матеріалів осіб, які формально не мають статусу підозрюваного, але щодо яких інтенсивно проводяться процесуальні дії (наприклад, обшук житла, тимчасовий доступ до речей або арешт майна). Оскільки право на захист виникає безпосередньо з моменту провадження таких дій, можливість ознайомлення з матеріалами провадження в частині, що стосується цієї особи, є його невід'ємною складовою. Однак ст. 221 КПК України не включає «іншу особу, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування» або її представника до переліку суб'єктів, що мають доступ до матеріалів до завершення слідства [2]. Через це адвокату вкрай складно навіть оцінити, чи закінчилися строки досудового розслідування, щоб ініціювати його закриття. Своєю чергою, цей законодавчий бар'єр особливо відчутний у складних корупційних провадженнях, де стратегію захисту варто формувати вже з моменту першого виклику чи обшуку, і якщо доступ на цьому етапі блокується, можливості адвоката щодо збирання контрдоказів критично звужуються. Вирішення цієї проблеми потребує законодавчого втручання, і, як слушно обґрунтовує А. Ю. Гнатюк, внесення відповідних змін до ст. 221 КПК України є обов'язковою умовою дотримання засад справедливого судочинства [5, с. 51].

Крім того, потребує вдосконалення механізм документування дозволу на розголошення відомостей досудового розслідування. З метою подолання розбіжностей у практиці та чіткої вказівки на суб'єктів і механізм реалізації такого рішення, ст. 222 КПК України пропонується доповнити нормою про те, що у разі розголошення даних слідчий за погодженням з прокурором чи прокурор виносить

мотивовану постанову (відповідно до вимог ч. 3, 5–7 ст. 110 КПК), в якій визначає суб'єкта, момент, мету та обсяг такого розголошення, а сам суб'єкт ознайомлюється зі змістом постанови під розписку [2; 4, с. 164–165]. Впровадження цих змін дозволить усунути правові прогалини, мінімізувати необґрунтовані перешкоди в діяльності адвоката та гарантувати дійсний баланс інтересів держави й громадянина у кримінальному судочинстві.

Належний доступ адвоката до матеріалів кримінального провадження є фундаментальною гарантією реалізації права на захист та забезпечення справжньої змагальності процесу. На нашу думку, такий доступ не може бути абсолютно безмежним, оскільки інтереси досудового розслідування об'єктивно потребують захисту, проте збереження таємниці слідства не повинно перетворюватися на штучний бар'єр чи інструмент зловживань з боку сторони обвинувачення. У зв'язку з цим, подальше вдосконалення процесуального законодавства, зокрема через запропоноване розширення кола суб'єктів ознайомлення та чітку регламентацію мотивованих постанов щодо нерозголошення, має бути спрямоване на встановлення прозорих і передбачуваних правил застосування будь-яких обмежень.

Список використаної літератури

1. Моргунова А. Доступ сторони захисту до матеріалів: бар'єри і способи їх подолання. Юридична газета. 2026. № 9–10 (797–798). URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/dostup-storoni-zahistu-do-materialiv-bareri-i-sposobi-yih-podolannya.html (дата звернення: 01.10.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Ваколюк Ю. О. Поняття «відкриття матеріалів» у кримінальному процесі України. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 2. С. 960–966.
4. Пасечник М. Л. Кримінальне процесуальне законодавство, що регулює слідчу таємницю. *Актуальні проблеми держави і права*. 2019. С. 160–166.
5. Гнатюк А. Ю. Щодо надання права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування. *Poltava Law Review.* 2023. № 1. С. 44–52.

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Шевченко А. А.
студентка 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКИЙ СУПРОВІД ФІКСАЦІЇ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Однією з актуальних юридичних проблем є доказування воєнних злочинів проти цивільного населення, які скоєні внаслідок війни рф проти України. При значній кількості кримінальних правопорушень ускладнюється фіксація та документування подій у небезпечних умовах, на тимчасово окупованих територіях, у місцях активних бойових дій та після масованих ракетних і артилерійських ударів. За таких обставин адвокатський супровід набуває особливого значення, оскільки адвокат здатний забезпечити правову організацію роботи з потерпілими та свідками, допомогти належно оформити отриману інформацію, сприяти збереженню доказів і контролювати подальше використання відповідних матеріалів у кримінальному провадженні. Питання документування воєнних злочинів сьогодні охоплює не тільки традиційні протоколи слідчих дій, а й фото-, відео-, аудіоматеріали, цифрові сліди, геолокаційні дані, супутникові знімки та відомості з відкритих джерел [1, с. 90–91].

Правова природа адвокатського супроводу документування воєнних злочинів безпосередньо пов'язана з професійними правами адвоката. Так, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі по тексту — Закон) [2] передбачає право адвоката збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази, отримувати документи та їх копії, опитувати осіб за їх згодою, застосовувати технічні засоби, а також отримувати висновки фахівців та експертів. Водночас адвокатська діяльність охоплює не тільки представництво інтересів клієнта у суді, а й правовий супровід, складення процесуальних документів та інші дії, спрямовані на забезпечення реалізації прав і законних інтересів особи. Отже, адвокат має правові інструменти для того, щоб супроводжувати потерпілого від моменту первинної фіксації події до її процесуального оформлення та подальшого представлення доказів у кримінальному провадженні.

На думку В. В. Пилип, особливе значення адвокатського супроводу проявляється у роботі з потерпілими та свідками. Воєнний злочин часто залишає після себе не лише матеріальні наслідки, а й складну сукупність людських свідчень, які можуть мати вирішальне значення для встановлення обставин події. Саме тому адвокат повинен спри-

яти тому, щоб інформація від потерпілої особи отримувалася максимально повно, послідовно та без створення додаткової психологічної травматизації. Важливо зафіксувати час, місце, обставини події, характеристики нападників, використану техніку, напрямок руху військових підрозділів, характер заподіяної шкоди, наявність інших свідків та інші фактичні обставини. Такий підхід дає змогу сформувати первинну доказову основу ще до проведення відповідних процесуальних дій органами досудового розслідування [3, с. 220–221].

Разом із тим адвокатське документування не може підміняти процесуальну діяльність слідчого чи прокурора. Кримінальний процесуальний кодекс України встановлює, що доказами є фактичні дані, отримані у передбаченому Кодексом порядку, а процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи та висновки експертів. Водночас стаття 93 Кримінального процесуального кодексу України прямо передбачає можливість збирання доказів стороною захисту, потерпілим та іншими учасниками кримінального провадження шляхом отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, а також ініціювання проведення процесуальних дій [4]. Таким чином, завдання адвоката полягає не у створенні альтернативного слідства, а у забезпеченні того, щоб відомості, отримані від клієнта або інших осіб, не втрачали доказового потенціалу та могли бути належним чином використані у встановленій законом процедурі.

В свою чергу, важливою проблемою є документування місця вчинення воєнного злочину. У багатьох випадках адвокат або представник потерпілого отримує доступ до інформації вже після того, як місце події зазнало змін. Руйнування будівель, переміщення уламків, проведення аварійно-рятувальних робіт, погодні умови або повторні обстріли можуть істотно вплинути на можливість подальшого дослідження обстановки. Саме тому особливого значення набуває первинна фіксація. Фотографування та відеозапис повинні охоплювати не тільки безпосередній об’єкт ураження, а й навколишню територію, характер пошкоджень, положення предметів, уламки боєприпасів та інші обставини, здатні допомогти реконструювати подію.

У науковій літературі наголошується, що доказування об’єктивної сторони воєнних злочинів потребує комплексного встановлення способу дії, наслідків, характеру порушених норм міжнародного гуманітарного права та причинного зв’язку між діянням і заподіяною шкодою [5, с. 263]. У зв’язку з цим, закономірно, що суттєвим напрямом адвокатського супроводу є робота з цифровими доказами. Сучасний воєнний конфлікт залишає значний цифровий слід: відеозаписи з камер спостереження, фотографії очевидців, публікації в соціальних мережах, супутникові знімки, повідомлення в месенджерах, дані геолокації та інші електронні матеріали. Проте наявність цифрового

файлу сама по собі не гарантує його доказової цінності. Необхідно забезпечити можливість встановити джерело походження інформації, час її створення, цілісність файлу та відсутність істотного втручання в його зміст. Саме тому адвокат, який супроводжує потерпілого, повинен приділяти увагу збереженню оригінального файлу, його метаданих, інформації про пристрій, на якому він був створений, а також обставинам його отримання [1, с. 92].

Застосування цифрових технологій особливо важливе у випадках, коли безпосередній доступ до місця події неможливий. Супутникові знімки, геоінформаційні системи, матеріали дистанційного зондування Землі та відкриті цифрові джерела можуть допомагати встановлювати факт існування певного об'єкта до та після атаки, характер його пошкодження, часову послідовність подій і можливе розташування військової техніки. Наукові дослідження підкреслюють перспективність використання сучасних технологій для документування та доказування воєнних злочинів, однак одночасно наголошують на необхідності перевірки достовірності цифрової інформації та її процесуального оформлення [1, с. 93].

Важливою складовою адвокатського супроводу є формування своєрідного «ланцюга збереження» доказової інформації. Для кожного матеріалу бажано забезпечити можливість простежити, ким, коли, де та за яких обставин він був отриманий, яким чином зберігався і кому передавався. Особливо це стосується цифрових файлів, фотографій, відеозаписів, предметів та документів, отриманих від потерпілих або свідків. Недостатньо просто передати слідчому флеш-накопичувач із великою кількістю файлів. Необхідно забезпечити зрозуміле походження кожного матеріалу та його зв'язок із конкретною подією. Саме належне збереження інформації дозволяє у подальшому перевірити її автентичність і встановити доказове значення.

Адвокатський супровід також має включати правову оцінку способів отримання інформації. Особливої обережності потребують матеріали, отримані від осіб, які перебували на тимчасово окупованих територіях, інформація з анонімних джерел, матеріали соціальних мереж або відомості, які могли бути змінені після первинної публікації. Адвокат повинен розмежовувати інформацію, яка лише орієнтує на певну версію події, і матеріали, які потенційно можуть набути статусу доказів. Такий підхід відповідає загальним вимогам кримінального процесу щодо належності, допустимості та достовірності доказів.

Важливим є дотримання професійних гарантій адвоката. Закон закріплює гарантії адвокатської діяльності, адвокатську таємницю, заборону втручання у професійну діяльність та рівність прав адвоката з іншими учасниками провадження. У справах про воєнні злочини ці положення набувають практичного значення, оскільки адвокат може

працювати з надзвичайно чутливою інформацією, яка стосується потерпілих, свідків, військовослужбовців, місць розташування об'єктів та інших обставин, розголошення яких може мати негативні наслідки [2]. Незалежність адвоката та забезпечення конфіденційності є необхідними передумовами ефективного представництва інтересів клієнта.

Таким чином, адвокатський супровід фіксації та документування воєнних злочинів проти цивільного населення слід розглядати як комплексну професійну діяльність, що охоплює правове консультування потерпілих, первинний збір інформації, забезпечення збереження матеріалів, роботу з цифровими доказами, ініціювання процесуальних дій, взаємодію зі слідчими та прокурорами, захист конфіденційності та підготовку доказової позиції. Особливість цієї діяльності полягає в тому, що адвокат повинен одночасно забезпечувати інтереси конкретного клієнта і дотримуватися процесуальних стандартів, від яких залежить подальша доказова цінність зібраної інформації. Саме тому професійний адвокатський супровід є важливим елементом формування якісної доказової бази у справах про воєнні злочини, особливо коли йдеться про злочини проти цивільного населення, цифрові докази та події, доступ до яких згодом може бути втрачений.

Список використаної літератури

1. Погорецький М. А. Застосування новітніх технологій у розслідуванні та доказуванні воєнних злочинів (проблемні питання). *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 3–4. С. 84–102. DOI: https://doi.org/10.17721/2413-5372.2023.3-4/84-102. URL: https://vkslaw.knu.ua/wp-content/uploads/2025/05/visnyk_krim_sud_3-4_23_v2_250425_avt2-84-102.pdf (дата звернення: 24.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 24.09.2026).
3. Пилип В. В. Участь інститутів громадянського суспільства у документуванні воєнних злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спец. вип. № 2 (127). С. 218–223. DOI: https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-6-218-223. URL: https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/12777 (дата звернення: 24.09.2026).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 24.09.2026).
5. Шульженко А. В. Проблеми доказування об'єктивної сторони у злочинах про порушення законів і звичаїв війни. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 261–270. DOI: https://doi.org/10.33766/2524-0323.98.261-270. URL: https://luhbulletin.dnuvs.ukr.education/index.php/main/article/view/93 (дата звернення: 24.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Шевченко Т. Г.
студент 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ ЯК ВИКЛИК ПРОФЕСІЙНІЙ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Право на професійну правничу допомогу є конституційною гарантією, закріпленою статтею 59 Конституції України [1]. У кримінальному провадженні її ефективність значною мірою залежить від реальної незалежності захисника, особливо у справах, що викликають значний суспільний резонанс. Провадження щодо воєнних злочинів, злочинів проти основ національної безпеки, колабораційної діяльності або інших особливо тяжких діянь супроводжуються підвищеною суспільною увагою та емоційною напругою. За таких умов виникає ризик перенесення негативного ставлення до підозрюваного чи обвинуваченого на адвоката, який здійснює його захист. Подібне ототожнення спотворює професійну роль адвоката: надання правничої допомоги не означає схвалення поглядів, поведінки чи інкримінованих клієнтові дій, а є реалізацією права особи на захист і належну правову процедуру.

Українське законодавство закріплює заборону такого ототожнення як самостійну гарантію адвокатської діяльності. Відповідно до пункту 16 частини першої статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняється ототожнення адвоката з клієнтом [2]. Поряд із цим стаття 23 охороняє життя, здоров'я, честь і гідність адвоката та членів його сім'ї, забороняє погрожувати притягненням адвоката до відповідальності у зв'язку із законним здійсненням професійної діяльності та встановлює інші гарантії незалежності [2]. Тому ототожнення не слід розуміти лише як етичну або комунікаційну проблему: воно може перерости у форму професійного тиску, якщо адвокатові приписуються позиція, мотиви чи протиправна поведінка клієнта саме через факт здійснення захисту.

Науковий аналіз цієї проблеми свідчить, що чинна заборона потребує не стільки формального повторення, скільки чіткішого розуміння її змісту та критеріїв застосування. І. М. Городиський справед-

ливо звертає увагу на необхідність відмежування допустимої критики адвоката від неправомірного ототожнення з клієнтом [3, с. 23–28]. Не кожне негативне висловлювання про адвоката автоматично є порушенням професійної гарантії. Критика може стосуватися власної поведінки адвоката, способу публічної комунікації чи дотримання ним професійних обов'язків. Ознаки ототожнення виникають тоді, коли адвокатові приписують моральну, політичну або правову відповідальність за позицію чи ймовірні дії клієнта саме тому, що він надає цій особі правничу допомогу. Такий підхід дозволяє одночасно захищати професійну незалежність адвоката і не перетворювати заборону ототожнення на необґрунтоване обмеження свободи вираження поглядів.

Практична актуальність проблеми підтверджується даними адвокатського самоврядування. У звіті Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ зафіксовано 13 випадків ототожнення адвокатів із клієнтами у 2022 році, 21 — у 2023 році, 28 — у 2024 році та 32 — лише за перше півріччя 2025 року [4]. У документі зазначено, що такі випадки проявлялися у формі медійної дискредитації, публічних образ і погроз, процесуального тиску та інших дій. Водночас ці цифри відображають саме зафіксовані НААУ звернення і не можуть автоматично вважатися повною статистикою всіх випадків в Україні. Їх значення полягає передусім у демонстрації тенденції та типових форм ризику, особливо в умовах воєнного стану.

Особливо важливим для сучасного розуміння цієї гарантії є прийняття Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226), відкритої для підписання 13 травня 2025 року. Частина п'ята статті 6 Конвенції зобов'язує держави забезпечити, щоб адвокати не зазнавали несприятливих наслідків у результаті їх ототожнення з клієнтами або справами клієнтів [5]. Це формулювання є функціонально ширшим за просту заборону ототожнення: воно акцентує не лише на самому факті неправомірного асоціювання, а й на його наслідках для адвоката. Україна підписала CETS № 226 9 березня 2026 року, тому цей стандарт має особливе значення для подальшого розвитку національних гарантій професійної незалежності адвокатури [5].

У резонансному кримінальному провадженні ризик ототожнення посилюється через особливу природу публічної комунікації. З одного боку, суспільство і медіа мають право обговорювати перебіг справи, критикувати правові позиції та оцінювати публічні висловлювання учасників. З іншого — професійна функція захисника полягає не у підтвердженні невинуватості клієнта в публічному просторі та не у схваленні його поведінки, а у забезпеченні дотримання процесуальних прав, перевірці доказів сторони обвинувачення, використанні дозволених законом засобів захисту та забезпеченні справедливості

процедури. Саме тому коректне висвітлення резонансної справи повинно розмежовувати дії клієнта, правову позицію сторони захисту та особисті погляди адвоката. Подібне розмежування є важливим не для захисту адвоката від будь-якої критики, а для недопущення тиску, заснованого виключно на тому, кого саме він захищає.

Ототожнення здатне негативно впливати і на саму можливість здійснення захисту. Публічне навішування ярликів, погрози, кампанії дискредитації або спроби створити для адвоката професійні негативні наслідки можуть сприяти формуванню атмосфери залякування. За таких умов адвокат може опинитися перед вибором між виконанням професійного обов'язку та ризиками для власної безпеки, репутації чи професійної діяльності. Це небезпечно не лише для конкретного захисника. Якщо адвокати фактично уникають певних категорій справ через зовнішній тиск, право на захист втрачає практичну ефективність. Водночас важливо не перебільшувати юридичні наслідки: сама по собі різка публічна критика не утворює автоматично правопорушення і повинна оцінюватися з урахуванням змісту, контексту та наявності реального втручання у професійну діяльність.

Механізм реагування має бути диференційованим. У разі публічної помилкової ідентифікації адвоката з позицією клієнта доцільними можуть бути професійне роз'яснення, реагування органів адвокатського самоврядування або вимога про спростування недостовірної інформації у встановленому законом порядку. Якщо ж поведінка переходить у погрози, насильство, незаконне перешкоджання професійній діяльності чи інші форми втручання, повинні застосовуватися відповідні правові механізми захисту. Важливим є також системне документування таких випадків, оскільки воно дає можливість відокремити поодинокий конфлікт від повторюваної практики тиску та формувати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення гарантій адвокатської діяльності [4].

Ототожнення адвоката з клієнтом у резонансних кримінальних провадженнях є не лише проблемою професійної репутації, а й питанням реальної незалежності адвокатури та ефективності права на захист. Чинне українське законодавство прямо забороняє таке ототожнення, а нова Конвенція Ради Європи CETS № 226 додатково акцентує на недопущенні несприятливих наслідків для адвоката. Подальший розвиток національних гарантій має бути спрямований не на встановлення імунітету адвоката від публічної критики, а на вироблення чітких критеріїв, за якими критика професійної поведінки відмежовується від покладення на адвоката відповідальності за особу або справу клієнта. Саме такий баланс здатний одночасно забезпечити свободу публічної дискусії, професійну незалежність адвоката та ефективне здійснення права кожного на захист.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
3. Городиський І. М. Заборона ототожнення адвоката з клієнтом: проблеми правового регулювання в Україні. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Правознавство. 2025. Т. 27, вип. 2 (41). С. 23–28. DOI: 10.32782/2304-1587/2025-27-2(41)-4.
4. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за результатами аналізу випадків ототожнення адвокатів з клієнтами на території України у період дії воєнного стану (2022 р. — І півріччя 2025 р.). Київ, 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Zvit_ZPA.pdf.
5. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Luxembourg, 13 May 2025. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be; status of signatures: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=226.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Шевчук М. О.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТУРА ЯК ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Забезпечення та ефективний захист прав і свобод людини є однією з основних ознак демократичної та правової держави. Незважаючи на нормативне закріплення широкого спектра прав і свобод, їх реальне здійснення та захист у конкретних життєвих ситуаціях нерідко потребують професійної правничої допомоги. У цьому контексті адвокатура посідає особливе місце як професійний та незалежний інститут, діяльність якого спрямована на забезпечення права особи на професійну правничу допомогу.

Питання ролі та місця адвокатури у механізмі захисту прав і свобод людини досліджували Д. М. Бєлов та М. В. Бєлова. Науковці звертають увагу на те, що інститут адвокатури в механізмі захисту

прав і свобод людини і громадянина виступає одним із засобів для самообмеження державної влади шляхом створення та активного функціонування незалежного правозахисного інституту, що є активним актором процесу реалізації основної конституційної функції держави — реалізація та захист прав і свобод людини і громадянина [1, с. 46–47].

У свою чергу, В. В. Винокуров підкреслює, що сучасне розуміння права на захист є значно ширшим, ніж його традиційне сприйняття як права особи на захисника у кримінальному провадженні. Забезпечення права на захист є складовою верховенства права і справедливого правосуддя, що передбачає ефективне функціонування як національних правових механізмів, так і можливість звернення до міжнародних інституцій для додаткового захисту прав і свобод громадян [2, с. 38]. У цьому контексті адвокатура виконує практичну функцію: не просто інформує людину про її права, а допомагає використовувати передбачені законом способи їх захисту.

Не менш важливою умовою ефективної адвокатської діяльності є її незалежність. Адвокат має самостійно формувати позицію у справі, підтримувати зв'язок із клієнтом, збирати необхідні матеріали та представляти його інтереси без тиску з боку інших осіб чи органів. К.-С. Л. Гефнер та Д. М. Бєлов пов'язують розвиток інституту адвокатури з формуванням правової держави. На їхню думку, адвокатура є механізмом громадського контролю в сфері правосуддя, її роль у забезпеченні справедливості судочинства та зміцненні верховенства права [3, с. 180].

Роль адвоката не закінчується на захисті інтересів конкретного клієнта. Коли адвокат оскаржує незаконне рішення або вимагає поновлення порушеного права, це має значення і для правозастосовної практики загалом. Така діяльність змушує державні органи та інших учасників правовідносин діяти в межах закону. У результаті адвокатура впливає не лише на вирішення окремого спору, а й на дотримання законності в суспільстві.

Після початку повномасштабної війни перед адвокатурою постали додаткові завдання. Зросла кількість питань, пов'язаних із мобілізацією та проходженням військової служби, втратою житла і майна, переміщенням людей, соціальними виплатами, перебуванням на тимчасово окупованих територіях, полоном та наслідками воєнних злочинів. У багатьох випадках людина опиняється в ситуації, коли без допомоги фахівця складно розібратися у своїх правах та визначити подальші дії.

В умовах воєнного часу адвокатура бере участь у захисті прав військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, цивільного населення та інших людей, які постраждали внаслідок війни. Одночасно

самі адвокати працюють у складних умовах, що потребує збереження їхньої незалежності, професійних гарантій та безпеки. Отже, війна суттєво змінила коло питань, із якими громадяни звертаються до адвокатів, і розширила практичну сферу правозахисної роботи.

Значення має і співпраця адвокатури з громадськістю, адже правозахисні організації, громадські об'єднання та волонтерські ініціативи часто допомагають людям знайти необхідну правову підтримку та привертають увагу до випадків порушення прав.

Отже, попри важливу роль адвокатури, її діяльність потребує подальшого вдосконалення. Серед актуальних питань залишаються незалежність адвокатів, доступність правничої допомоги, дотримання професійних гарантій адвокатської діяльності тощо. Для України вкрай важливо продовжувати наближення національної системи адвокатури до європейських стандартів. При цьому зміни мають стосуватися не лише законодавчих норм, а й реальних умов, у яких адвокат здійснює професійну діяльність.

Список використаної літератури

1. Бєлов Д. М., Бєлова М. В. Роль та місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 42–48. URL:https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/02/9.pdf
2. Винокуров В. В. Право на захист: особливості національного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 88. Т. 1. С. 38–45. URL:https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/issue/view/19262/13309
3. Гефнер К.-С. Л., Бєлов Д. М. Інститут адвокатури як ключовий елемент розбудови правової держави: сучасні виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. № 85. Т. 4. С. 180–187. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/316026/306699

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Ящишена К. А.
студентка 3-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ ЗАХИСНИКОМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах змагальність сторін є однією з фундаментальних засад кримінального провадження, однак її реальність визначається не лише формальним проголошенням рівності сторони обвинувачення та захисту. Вирішальне значення має те, наскільки кожна зі сторін здатна самостійно формувати власну доказову базу та представляти її перед судом. Саме тому збирання доказів захисником слід розглядати як важливу складову права на захист, без якої процесуальна рівність сторін залишається значною мірою декларативною. Доказова діяльність захисника має забезпечувати реалізацію змагальності вже на досудовому розслідуванні, а не лише під час судового розгляду [1, с. 275, 277].

Варто зазначити, що правову основу діяльності захисника становить Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України). Відповідно до ч. 3 ст. 93 КПК України, сторона захисту здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, а також шляхом ініціювання проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Важливо, що закон передбачає також можливість здійснення інших дій, здатних забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Таким чином, законодавець не обмежує доказову діяльність захисника одним конкретним інструментом [2].

На сьогодні одним із найбільш доступних засобів отримання доказової інформації є витребування речей, документів та відомостей. Захисник не уповноважений самостійно проводити слідчі та негласні слідчі дії, а може ініціювати їх проведення у порядку КПК України. О. Л. Дульський розглядає витребування захисником речей, відомостей і документів як процесуальну дію, що поєднує кримінальну процесуальну та криміналістичну складові й охоплює підготовчий, робочий та заключний етапи [3, с. 629, 632]. У цьому аспекті особливого значення набуває співвідношення ч. 3 ст. 93 КПК України та адвокатського запиту. Захисник може використовувати механізм, передбачений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», однак адвокатський запит і процесуальне витребування доказів не є

повністю тотожними правовими інструментами. Їх застосування залежить від характеру необхідної інформації, її правового режиму та конкретної тактики захисту [3, с. 628, 630; 4].

Водночас головна проблема полягає в тому, що законодавче закріплення права захисника збирати докази не означає автоматичного отримання ним необхідної інформації. Сторона обвинувачення наділена владними процесуальними повноваженнями, зокрема можливістю самостійно проводити передбачені КПК України слідчі (розшукові) та, за наявності встановлених законом підстав, негласні слідчі (розшукові) дії. Сторона захисту може ініціювати проведення процесуальних дій, звертатися з клопотаннями про тимчасовий доступ до речей і документів та використовувати висновки експертів, однак не може самостійно, без відповідної ухвали слідчого судді або суду, здійснювати вилучення речей чи документів або проводити слідчі та негласні слідчі дії. Саме відмінність у характері та обсязі таких засобів науковці характеризують як одну з проблем реалізації функції захисту [5, с. 41]. Особливо це проявляється тоді, коли необхідний матеріал перебуває у володінні особи, яка не бажає надати його добровільно: у такому разі захисник має використовувати передбачені КПК України процесуальні механізми, зокрема звертатися з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів.

Окремою дискусійною проблемою є процесуальне оформлення та використання відомостей, які захисник зібрав самостійно. Г. В. Мудрецька звертає увагу на відсутність спеціально визначеного порядку включення таких відомостей до матеріалів кримінального провадження, виходить із того, що без такого залучення вони не можуть використовуватися в доказуванні, та пропонує нормативно закріпити обов'язок слідчого, дізнавача, прокурора і суду долучати відомості, надані захисником [1, с. 275, 279]. Не погоджуючись повною мірою з цим підходом, слід відмежовувати процесуальне подання та подальше використання матеріалів від самого права сторони захисту самостійно збирати докази, закріпленого ч. 3 ст. 93 КПК України [2]. Тому проблема полягає не в тому, що доказове значення матеріалу завжди залежить від рішення слідчого чи прокурора про його «долучення», а в недостатній визначеності окремих процедур подання, відкриття та подальшого процесуального використання матеріалів, самостійно зібраних стороною захисту.

Разом з тим, ще складнішою є проблема доступу захисника до інформації, пов'язаної з негласними слідчими (розшуковими) діями. О. В. Урода, услід за О. С. Стареньким, звертає увагу на проблему відсутності в матеріалах провадження процесуальних рішень, на підставі яких проводилися НСРД, та їх засекречування. Це може обмежувати

можливість перевірити законність отримання доказів та поставити питання про їх допустимість [6, с. 217–218].

Крім того, досить важливим сучасним напрямом доказової діяльності є робота з електронними та цифровими доказами. Листування в месенджерах, електронна пошта, фотографії, відеозаписи, дані мобільних пристроїв, інформація з вебресурсів та інші цифрові дані можуть мати істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. Водночас саме цифрове походження інформації не робить її автоматично доказом. Важливими залишаються питання автентичності, способу отримання, цілісності, належності та допустимості таких даних. О. А. Самойленко та Ю. Г. Чердинцев звертають увагу, що доказове значення електронної інформації пов'язане не лише з її змістом, а й із матеріальним носієм та характером зв'язку між ними [7, с. 172–173]. Для захисника цифрові докази відкривають значні можливості, але водночас створюють додаткові ризики. Наприклад, скриншот повідомлення сам по собі може не дозволяти встановити автора, час створення, спосіб отримання та відсутність змін у відповідному файлі. Тому адвокат повинен не просто знайти інформацію, а забезпечити її належну фіксацію та можливість подальшої перевірки судом. Саме тут криміналістична підготовка захисника стає важливою складовою ефективної доказової діяльності.

Варто враховувати й тактичний аспект збирання доказів. Захисник не зобов'язаний безумовно розкривати всі отримані ним відомості стороні обвинувачення в момент їх отримання. В. В. Тіщенко звертав увагу на дискусійність питання щодо моменту та доцільності надання стороні обвинувачення доступу до документів і речових доказів, які захисник планує використати під час судового розгляду [8, с. 133]. Водночас за ч. 6 ст. 290 КПК України сторона захисту за запитом прокурора відкриває матеріали, відомості з яких має намір використати як докази у суді; водночас вона має право не надавати прокуророві доступ до матеріалів, які можуть бути використані для підтвердження винуватості обвинуваченого, а рішення про надання доступу до них може відкласти до закінчення ознайомлення з матеріалами досудового розслідування. За ч. 12 цієї статті суд не має права допустити як докази відомості з матеріалів, не відкритих відповідно до ст. 290 КПК України [2].

Отож, КПК України визнає сторону захисту самостійним суб'єктом доказування, але її формальні можливості не завжди забезпечені рівноцінними механізмами реалізації. Проблемними залишаються отримання інформації від осіб, які не надають її добровільно, подання й використання самостійно зібраних матеріалів, ініціювання слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій та доступ до документів, що підтверджують законність їх проведення.

У зв'язку з цим доцільно чіткіше врегулювати подання, відкриття та використання матеріалів захисту, механізми ініціювання процесуальних дій і правила роботи з цифровими доказами. Реальна можливість сторони захисту формувати власну доказову базу є необхідною умовою змагальності.

Список використаної літератури

1. Мудрецька Г. В. Співвідношення адвокатського розслідування та доказування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 83, ч. 3. С. 275–280. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.3.42.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 27.09.2026).
3. Дульський О. Л. Актуальні питання збирання доказів захисником шляхом витребування від різних суб'єктів речей, відомостей та документів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. № 4. С. 625–634. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.104.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 27.09.2026).
5. Тарасенко В. Є. Проблемні питання щодо збирання й подання доказів стороною захисту в кримінальному провадженні. *Українська поліцеїстика: теорія, законодавство, практика*. 2023. Т. 6, № 2. С. 40–43. DOI: https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-2-6-7.
6. Урода О. В. Окремі проблеми реалізації кримінальних процесуальних гарантій захисника як суб'єкта доказування на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2026. Вип. 93, ч. 5. С. 212–219. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.5.27.
7. Самойленко О. А., Чердинцев Ю. Г. Питання визнання джерелом доказів у кримінальному провадженні електронних (цифрових) документів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. Вип. 67. С. 169–177. DOI: https://doi.org/10.33994/kndise.2022.67.19.
8. Тіщенко В. В. Щодо можливостей і засобів адвокатського розслідування у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 84, ч. 4. С. 130–135. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.18.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Секція 2

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Кравченко М. О.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ДО ПИТАННЯ ЕВОЛЮЦІЇ ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Проблематика принципів адвокатської діяльності вже впродовж тривалого часу привертає увагу науковців та практиків. Попри це, все ще наявні певні дискусійні моменти. Як зазначає Н. Бакаянова, у літературі вживаються терміни «принципи адвокатури», «принципи діяльності адвокатури», «принципи здійснення адвокатської діяльності», «принципи адвокатської етики», «принципи організації адвокатури» та «принципи адміністративно-правового забезпечення діяльності адвокатури», проте в більшості досліджень вибір того чи іншого терміна не має спеціального смислового навантаження, яке дало б змогу їх диференціювати [1, с. 44]. Оминаючи цю наукову проблему, вважаємо за доцільне зупинитися на історичному аспекті трансформації принципів адвокатської діяльності, які визначено у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Так, відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [2]. У свою чергу, Закон України «Про адвокатуру» від 19.12.1992 р. у ст. 4 закріплював, що адвокатура України здійснює свою діяльність на принципах верховенства закону, незалежності, демократизму, гуманізму і конфіденційності [3]. Порівняння цих переліків принципів засвідчує не лише їх кількісне оновлення, а й якісну зміну підходу законодавця до регулювання адвокатської діяльності, яка виявляється у кількох тенденціях.

По-перше, обидва закони зберігають незалежність і конфіденційність, що дає підстави розглядати ці засади як «фундамент» адвокатської професії, незмінний попри докорінну трансформацію її інституційних основ. По-друге, на зміну верховенству закону як вужчій,

позитивістській за змістом категорії, прийшла ідея верховенство права. Це означає, що діяльність адвоката оцінюється не лише з огляду на формальну відповідність нормам, а й за вимогами справедливості та захисту прав людини, які випливають із принципу верховенства права, закріпленого у ст. 8 Конституції України. При цьому законодавець не відмовився від вимоги формальної визначеності, виокремивши законність у самостійну засаду. По-третє, з переліку принципів було вилучено демократизм і гуманізм. Видається, що вони не конкретизувалися у вимогах до поведінки адвоката, а тому навряд чи могли слугувати критеріями оцінки його дій чи підставою для дисциплінарної відповідальності. По-четверте, запровадження засади уникнення конфлікту інтересів відображає посилення уваги до відносин адвоката з клієнтом, які передусім мають базуватися на почутті довіри як з боку клієнта, так і з боку адвоката.

Зауважимо, що оновлення переліку принципів адвокатської діяльності відбувалося паралельно з еволюцією Правил адвокатської етики, які конкретизують і доповнюють законодавчі положення. Закон 1992 р. передбачав дотримання Правил етики як складову присяги адвоката, проте самих Правил на той час ще не існувало. Процес розробки та затвердження ПАЕ не був простим. Їх підготувала робоча група Спілки адвокатів України (проєкт пройшов експертизу фахівців Ради Європи з Англії, Франції й Німеччини та отримав високу оцінку), а затверджені вони були 1 жовтня 1999 р. Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури, яка діяла при Кабінеті Міністрів України [4, с. 443–444]. Зазначимо, що лише Закон 2012 р. створив Національну асоціацію адвокатів України та передав повноваження щодо затвердження Правил адвокатської етики органу адвокатського самоврядування.

Установчий з'їзд адвокатів України 17 листопада 2012 р. затвердив нову редакцію Правил. Надалі З'їзд адвокатів вносив до них зміни (9 червня 2017 р. та 15 лютого 2019 р.). Зокрема, у 2019 р. розділ ІІ було доповнено ст. 12–1 «Чесність та добропорядна репутація» (з'їзд адвокатів України проголосував 96 голосами з 181 присутніх делегатів за прийняття змін та доповнення ПАЕ цим принципом [5, с. 5]).

З урахуванням сучасних тенденцій швидкого розвитку штучного інтелекту та майже повсякденного його використання адвокатами постає питання щодо доцільності доповненням ПАЕ та включення положень, які б регулювали використання ШІ.

Підсумовуючи короткий огляд історії розвитку принципів адвокатської діяльності, можна зазначити, що зміна переліку принципів адвокатської діяльності має три вектори: 1) від законоцентризму до правоцентризму; 2) від програмних декларацій до принципів, що можуть бути підставою відповідальності; 3) від державного затвердження професійних стандартів до їх саморегулювання.

Список використаної літератури

1. Бакаянова Н. М. Функціональні та організаційні основи адвокатури України: дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Одеса, 2017. 487 с. URL:https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/bitstream/123456789/2798/1/2017%20Diss_Bakayanova.pdf
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 04.10.2026).
3. Про адвокатуру: Закон України від 19.12.1992 № 2887-XII (втратив чинність). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-12 (дата звернення: 04.10.2026)
4. Адвокатура Одеси та Одеської області: історичні нариси: монографія / Й. Л. Бронз, Н. М. Бакаянова та ін.; за ред. Н. М. Бакаянової; Національна асоціація адвокатів України, Рада адвокатів Одеської області. Одеса : Фенікс, 2020. 744 с.
5. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури*. 2019. Спеціальний випуск: Адвокатська етика. С. 5–10.

Тіпрова О. М.
адвокат, член Комітету з адвокатської етики
Ради адвокатів Одеської області

ПРАВОЗАСТУПНИК В ОДЕСЬКОМУ РЕВОЛЮЦІЙНОМУ ТРИБУНАЛІ (1919–1920 рр.): МІЖ ДЕРЖАВНОЮ СЛУЖБОЮ І РЕАЛЬНИМ ЗАХИСТОМ

У 1919–1920 роках захисник опинився у суперечливому становищі. Він уже не був незалежним адвокатом, якого обирав клієнт, а входив до штату судової установи, отримував державну платню та призначався адміністративним шляхом. Водночас саме від нього очікувалося здійснення захисту особи від обвинувачення, підтримуваного тією самою державою. Архівні матеріали дають змогу з'ясувати, чи зводилася діяльність правозаступника до формальної присутності у процесі, чи мав він можливість реально впливати на перебіг і результат розгляду справи.

Дослідження цього інституту ускладнює фрагментарність джерел. Документи про склад колегій правозаступників, умови їхньої роботи та участь у конкретних процесах розосереджені у фондах революційного трибуналу, губернського юридичного відділу та міської ради народних суддів. Системних звітів і персональних справ у досліджених фондах не виявлено. Тому зміст діяльності правозаступників дово-

диться відтворювати шляхом зіставлення нормативних актів із матеріалами окремих судових проваджень.

Упродовж 1918–1920 років судова система Одеси неодноразово змінювалася разом із політичними режимами. За радянської влади дореволюційну судову систему та інститут присяжної адвокатури було ліквідовано, тоді як за гетьманату Павла Скоропадського та білогвардійського правління їх тимчасово відновлювали. Після повернення радянської влади до Одеси у 1919 році захист було покладено на колегії правозаступників, діяльність яких визначалася «Тимчасовим положенням про народні суди і революційні трибунали УСРР» від 21 лютого 1919 року [1]. З приходом білогвардійських військ робота цього інституту припинилася, а в лютому 1920 року, коли Одеса знову перейшла під контроль радянської влади, діяльність правозаступників при Одеському губернському революційному трибуналі було відновлено.

Правозаступників при революційних трибуналах обирав губернський виконавчий комітет, у народних судах — з'їзд народних суддів. Вони були штатними працівниками судових установ, отримували тверду заробітну плату, рівну платні членів колегії обвинувачів, і не обиралися особою, яку мали захищати. Наприклад, оклад правозаступників Одеського ревтрибуналу у відомості за лютий 1920 — вересень 1921 року зазначено у розмірі 8169 руб. [2]. Про купівельну спроможність цих коштів свідчать ціни в Одесі: у березні 1920 року вартість одного кілограма вареної чайної ковбаси становила 474 руб., а копченої — 741 руб. [3].

Таким чином, приватноправовий зв'язок між захисником і підзахисним було замінено адміністративним призначенням.

Додатковим фактором тиску був кадровий дефіцит. З доповіді голови колегії народних обвинувачів, адресованої завідувачу Судово-слідчим підвідділом Губернського юридичного відділу І. А. Хмельницькому від 27 травня 1920 р., вбачається, що за штатом Ревтрибуналу належало вісім осіб обвинувачів, однак залишалося лише три особи. У зв'язку з цим пропонувалося негайно призначити трьох обвинувачів з числа мобілізованих юристів або з кандидатів у правозаступники [4, арк. 23].

Формально правозаступники мали право заявляти клопотання, брати участь у розгляді справи та подавати касаційні скарги. Проте наявність процесуальних прав ще не забезпечувала можливості ними скористатися. Правозаступники навіть зверталися до суду з проханням надавати справи для ознайомлення завчасно, а не за пів години до початку засідання. Так, правозаступник Коган просив внести до протоколу судового засідання, що матеріали справи йому надали за «1/2» до початку засідання, на що обвинувач заперечував, пояснюю-

чи це тим, що так само отримав справу за пів години до початку розгляду, але ознайомився з нею за 5 хвилин [5, арк.80].

Можливості захисту визначалися і самою логікою революційного судочинства. Суди керувалися «соціалістичною правосвідомістю», враховували класову належність обвинуваченого, а покарання розглядали як засіб захисту суспільного ладу [6]. Касаційний перегляд формально існував: для розгляду скарг на вироки революційних трибуналів було створено Верховний касаційний суд [7]. Однак циркуляр НКЮ № 17 передбачав можливість виконання вироку до розгляду касації після його затвердження президією губернського виконавчого комітету протягом 48 годин [8]. За такого порядку касаційна скарга могла втратити будь-яке практичне значення.

Найвиразніше межі процесуальних можливостей правозаступника відображено у справі Степана П'ятницького, яку Одеський губернський революційний трибунал розглядав 4 червня 1920 року. Колишнього жандарма обвинувачували в організації єврейських погромів і вбивствах у Браславі та Райгороді. Правозаступник А. Потєхін просив викликати свідка, який міг підтвердити, що підсудний не брав участі у погромах, а у його будинку в цей час переховувалася єврейська родина. Суд відмовив у допиті свідка, а також у витребуванні характеристики П'ятницького з Одеської губернської надзвичайної комісії.

У захисній промові правозаступник намагався відокремити особисту відповідальність підсудного від узагальненого образу погромника. Він посилався на поведінку П'ятницького після подій та просив суд оцінювати дії конкретної людини, а не покладати на неї відповідальність за весь погром. Трибунал засудив П'ятницького до розстрілу. Незважаючи на касаційні скарги правозаступника та засудженого, подані наступного дня, вирок було виконано 7 червня, не чекаючи результату їх розгляду [9]. Ця справа свідчить не про пасивність захисника, а про межі його впливу у процедурі, де вирок міг бути виконаний раніше, ніж спрацює засіб оскарження.

Водночас архівні справи не дають підстав розглядати правозаступника лише як формального учасника процесу. 14 червня 1920 року той самий правозаступник А. Потєхін захищав колишнього оберлейтенанта австро-угорської армії Олександра Гросса, якого обвинувачували у співпраці з білогвардійською контррозвідкою та участі у вчиненому нею насильстві. Захисник наполягав, що Гросс став жертвою «зловмисного обвинувачення». Після розгляду справи обвинувач відмовився від обвинувачення, а революційний трибунал виправдав підсудного [10, арк. 17–17 зв.].

Інший результат зафіксовано у справі Л. Пільвінського та А. Глаза, обвинувачених у наданні хабаря слідчому комендатури. Правозаступники А. Потєхін та Е. Трейстер доводили, що підсудні стали жертвами

провокації з боку слідчого. Трибунал визнав обвинувачення доведеним, однак урахував факт провокації та замінив призначений Глазу розстріл «умовним розстрілом» на два роки [11, арк. 11–15]. Отже, навіть у межах революційного судочинства робота захисника з доказами могла призвести до виправдання або вплинути на вид покарання.

Зіткнення дореволюційної професійної культури з новою моделлю судочинства виявлялося і в процесуальних суперечках. Під час розгляду однієї з касацій суддя Незєсов назвав присяжних повірених «краснобаями», які перетворюють людське нещастя на джерело матеріальної вигоди. Правозаступник Михайло Цвіллінг, у минулому присяжний повірений, заперечуючи проти порушень під час касаційного провадження, відповів, що суд — не лавочка, де можливі будь-які комбінації [12, арк. 10].

Інститут правозаступників не був ані продовженням незалежної присяжної адвокатури, ані суто декоративним елементом революційного судочинства. Правозаступник залежав від держави організаційно та фінансово, не обирався підзахисним і діяв у процесі, в якому суд міг відмовити у дослідженні доказів, а вирок — бути виконаний до розгляду касації. Водночас матеріали конкретних справ Одеського ревтрибуналу свідчать, що професійна позиція захисника могла впливати на рішення суду.

Якщо у 1919–1920 роках захист організаційно вбудовувався в державний механізм, був йому підконтрольний, то в сучасній моделі тиск на адвокатуру частіше проявляється інакше — через втручання в умови здійснення захисту: проведення обшуків, вилучення носіїв інформації, спроби доступу до конфіденційної комунікації між адвокатом і довірителем, ототожнення адвоката з клієнтом. Утім, різниця форм не скасовує загальної закономірності: у періоди політичної та соціальної турбулентності вразливою стає не стільки фігура обвинуваченого, скільки сама можливість незалежного захисту.

Список використаної літератури

1. Тимчасове положення про народні суди і революційні трибунали УСРР. *Зібрання узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України*. 21.02.1919. № 11. Ст. 141.
2. Державний архів Одеської області. Ф. Р-1774. Оп. 1. Спр. 124.
3. Постанова НКЮ щодо продовольства. *Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України*. 26.03.1920. № 5. Ст. 88.
4. Державний архів Одеської області. Ф. Р-5250. Оп. 1. Спр. 23.
5. Державний архів Одеської області. Ф. Р-5250. Оп. 1. Спр. 19.
6. Циркуляр Народного комісаріату юстиції «Про керівні засади з кримінального права». *Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України*. 10.08.1920. № 22. Ст. 438.

7. Наказ НКЮ УСРР «Про початок діяльності Верховного Касаційного Суду». *Збірник узаконень та розпоряджень.* 26.03.1919. № 5. Ст. 71.
8. Циркуляр НКЮ № 17 «Про особливий порядок розгляду ревтрибуналами справ про контрреволюцію та злісну агітацію». *Вісті ВУЦВК та Харківського губвиконкому.* 12.06.1920. № 143.
9. Державний архів Одеської області. Ф. Р-1774. Оп. 1. Спр. 25. арк. 10 зв.; Спр. 55. арк. 1, 10 зв.
10. Державний архів Одеської області. Ф. Р-5250. Оп. 1. Спр. 50.
11. Державний архів Одеської області. Ф. Р-5250. Оп. 1. Спр. 25.
12. Державний архів Одеської області. Ф. Р-1445. Оп. 1. Спр. 2.

Гончаренко Б. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ В УКРАЇНІ: ВІД ПЕРШОЇ РЕДАКЦІЇ 1999 р. ДО СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ

Правила адвокатської етики (далі — ПАЕ) сьогодні є одним із ключових джерел регулювання поведінки адвоката в Україні: вони не лише орієнтують адвоката у виборі варіанту поведінки у стандартних чи неврегульованих законом ситуаціях, а й мають обов'язкову юридичну силу, оскільки їх порушення згідно з п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є дисциплінарним проступком і підставою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності [1]. Водночас зміст ПАЕ не залишався незмінним: за час свого існування вони пройшли кілька редакцій, кожна з яких відображала конкретний етап розвитку української адвокатури та рівень її інтеграції у міжнародну професійну спільноту.

Перша офіційна кодифікація адвокатської деонтології в незалежній Україні відбулася 1–2 жовтня 1999 р., коли Вища кваліфікаційна комісія адвокатури затвердила перші Правила адвокатської етики [2]. Видається логічним, що мета цієї кодифікації полягала в уніфікованому закріпленні традицій і практичного досвіду української адвокатури у сфері тлумачення етичних норм, а також загальновизнаних деонтологічних стандартів, прийнятих у міжнародній адвокатській спільноті. Показово, що принцип чесності було закріплено вже в редакції 1999 р.

Прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI [1] стало новим етапом в еволю-

ції ПАЕ: воно змінило інституційну основу адвокатури, утворивши систему адвокатського самоврядування на чолі з Національною асоціацією адвокатів України (далі — НААУ), і відповідно вимагало приведення ПАЕ у відповідність до нового законодавства. Наступна комплексна редакція ПАЕ була затверджена вже Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. [3]. Саме цей орган адвокатського самоврядування, а не державна структура, отримав повноваження ухвалювати та змінювати ПАЕ, що підкреслило незалежність адвокатури від держави. Редакція 2017 р. відповіла на новий виклик того часу — стрімке поширення соціальних мереж. Як наслідок, до ПАЕ було включено положення щодо дотримання адвокатом етичних норм під час використання мережі Інтернет, зокрема щодо ведення блогів, сторінок у соціальних мережах та надання публічних консультацій.

Наступний значущий крок в еволюції ПАЕ відбувся 15 лютого 2019 р., коли V з'їзд адвокатів України ухвалив рішення доповнити Правила статтею 12–1 «Чесність та добропорядна репутація», а також внести зміни до ст. 44 та ст. 65. Рішення про включення до Правил статті 12–1 «Чесність та добропорядна репутація» не було одноголосним, що свідчить про реальну професійну дискусію щодо доцільності нормативного закріплення такої морально-етичної категорії. Крім того, важливо зазначити, що це доповнення було прямо пов'язане з міжнародною інтеграцією української адвокатури, адже НААУ на той час уже співпрацювала з Міжнародною асоціацією адвокатів та Радою адвокатських і правничих товариств Європи, члени яких зобов'язані дотримуватися принципу чесності та сумлінності [4], закріпленого, зокрема, у п. 2.2 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства 1988 р.. Таким чином, зміни 2019 р. відображали прагнення привести українські стандарти адвокатської етики у відповідність до міжнародних деонтологічних стандартів, які визнає українська держава як міжнародний документ.

Наразі ПАЕ продовжують діяти в редакції 2017 р. із змінами, внесеними у 2019 р., і жодних подальших комплексних редакцій оприлюднено не було. Це не означає, що документ втратив динамічність, адже його застосування постійно уточнюється дисциплінарною практикою кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, а професійна спільнота продовжує обговорювати нові виклики (цифровізацію адвокатської практики, використання штучного інтелекту в юридичній діяльності, дистанційну участь у процесуальних діях тощо).

Отже, еволюція ПАЕ від 1999 р. до сьогодення демонструє стійку тенденцію: від документа, що вперше уніфіковував внутрішні традиції професії, через етап адаптації до нової моделі адвокатського самоврядування (2012–2017 рр.), до інструмента, що свідомо узгоджу-

ється з міжнародними деонтологічними стандартами та відповідає на технологічні зміни в суспільстві (2017–2019 рр.). Зауважимо, що при цьому такі ключові засадничі принципи адвокатської діяльності як незалежність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, компетентність залишаються стабільними упродовж усього періоду розвитку ПАЕ, що підтверджує їхній фундаментальний характер для інституту адвокатури України.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI: станом на 10 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
2. Бакаянова Н. М. Новели правил адвокатської етики: зміст, значення та тлумачення. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/publications/print/4275-noveli-pravil-advokats-koi-etiki-zmist-znachennya-ta-tlumachennya.html (дата звернення: 24.09.2026).
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
4. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: Кодекс ЄС, Міжнародний документ від 01.10.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 24.09.2026).

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Дімова Н. О.
студентка 2-го курсу
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРИСЯЖНОГО ПОВІРЕНОГО ЗА СУДОВОЮ РЕФОРМОЮ 1864 РОКУ

Судова реформа 1864 року стала однією з наймасштабніших правових трансформацій Російської імперії XIX століття, оскільки змінила не лише систему судових установ, а й саму логіку здійснення правосуддя. Її значення полягало у переході від переважно адміністративно-бюрократичної моделі судочинства до системи, в якій більшу роль почали відігравати гласність, усність, безпосередність і змагальність судового процесу. Так, 20 листопада 1864 року було затверджено Су-

дові статути, які мали особливе значення для розвитку професійного захисту — було нормативно закріплено інститут присяжних повірених, який, як слушно зазначається у юридичній літературі, фактично започаткував професійну адвокатуру нового типу [1, с. 17].

Варто зазначити, що до проведення судової реформи професійна адвокатура в сучасному розумінні фактично була відсутня. Представництво інтересів учасників процесу здійснювалося різними категоріями осіб, однак вони не становили єдиної професійної корпорації з визначеним законом статусом, професійними вимогами та внутрішнім самоврядуванням. Реформа 1864 року принципово змінила цю ситуацію. Присяжний повірений перестав бути лише приватним представником сторони і набув статусу професійного учасника судочинства, діяльність якого була пов'язана із забезпеченням юридичного захисту та представництвом інтересів довірителя [2, с. 140].

Слід погодитись з А. Бірюковим, що особливість правового статусу присяжного повіреного, насамперед, проявлялася у підвищених вимогах до особи, яка претендувала на набуття відповідного статусу. Законодавча модель передбачала необхідність належної юридичної підготовки та практичного досвіду. Зокрема, важливим критерієм професійної придатності була наявність юридичної освіти та практичної підготовки тривалістю не менше п'яти років. Таким чином, адвокатура поступово перетворювалася на професійну юридичну корпорацію, доступ до якої обумовлювався не лише бажанням особи здійснювати представництво, а й відповідністю встановленим законом кваліфікаційним вимогам [1, с. 19]. Водночас при цьому статус присяжного повіреного не можна зводити лише до сукупності професійних вимог. Його сутність визначалася особливим характером взаємодії адвоката із судом та клієнтом. Присяжний повірений отримував можливість професійно представляти інтереси учасників цивільного та кримінального судочинства, виступати в судових засіданнях, готувати процесуальні документи, здійснювати захист підсудного та використовувати юридичні засоби для відстоювання позиції довірителя.

Отож, запровадження такого інституту було безпосередньо пов'язане із поширенням змагальних засад судового процесу, адже реальна змагальність передбачає не тільки незалежного суддю, а й професійних представників сторін.

Разом з тим, досить важливою рисою правового становища присяжного повіреного була його організаційна автономія. Судова реформа передбачила створення рад присяжних повірених, які виконували функції професійного самоврядування. До їх компетенції належали питання організації адвокатської корпорації, прийняття осіб до професії, контроль за дотриманням професійних правил, а також застосування дисциплінарних заходів. Така система була прин-

ципово відмінною від моделі, за якої адвокат перебував би у безпосередньому адміністративному підпорядкуванні суду або виконавчої влади. Самоврядна організація професії створювала інституційні передумови для її незалежності.

Особливої уваги заслуговує поєднання в статусі присяжного повіреного двох взаємопов'язаних функцій — судового захисту та судового представництва. У першому випадку адвокат виступав гарантом захисту прав особи у кримінальному процесі, а в другому — професійним представником інтересів довірителя у цивільних справах. Така подвійність демонструє, що адвокатура вже в період реформи розглядалася не просто як допоміжний елемент судового механізму, а як самостійний професійний інститут, покликаний забезпечувати реалізацію приватних і публічних інтересів у суді [1, с. 19].

Разом із тим правовий статус присяжних повірених не був необмеженим. Законодавство встановлювало категорії осіб, які не могли бути допущені до адвокатської діяльності, а також передбачало певні професійні обмеження. Це свідчить про прагнення законодавця забезпечити не тільки доступність юридичної допомоги, а й належну якість та моральну надійність професійної діяльності. Присяжний повірений мав відповідати встановленим законом вимогам і водночас підлягав дисциплінарному контролю з боку органів професійного самоврядування [1, с. 20]. Однак, реформа 1864 року не створила абсолютно незалежної адвокатури в сучасному розумінні. Її організаційна автономія постійно перебувала у взаємодії з імперською державною системою. Подальший розвиток законодавства засвідчив, що проголошені реформою принципи могли обмежуватися адміністративною практикою та контрреформаторською політикою держави. У другій половині XIX століття відбувалося поступове звуження простору діяльності адвокатури, а окремі категорії справ та можливості професійної участі повірених піддавалися обмеженням [2, с. 143].

Для українських земель значення реформи було особливо вагомим. Наддніпрянська Україна перебувала у складі Російської імперії, тому створена Судовими статутами 1864 року модель адвокатури поширилася і на відповідні українські губернії. Формування корпусу присяжних повірених сприяло виникненню професійного юридичного середовища, розвитку правничої культури та поширенню практики захисту прав особи у суді. Поступово адвокатура стала не лише професійним, а й суспільним явищем, представники якого брали участь у громадському житті та розвитку правової культури [3, с. 97].

Особливе значення мала сама ідея адвокатського самоврядування. Рада присяжних повірених стала своєрідним інституційним центром професії, через який адвокати могли вирішувати значну частину внутрішніх питань без прямого адміністративного управління з боку

державних органів. У цьому аспекті судова реформа 1864 року заклала історичне підґрунтя для подальшого розуміння адвокатури як самоврядної професії. Саме професійна корпорація, а не окремий адвокат, ставала носієм певної системи корпоративних гарантій, професійної відповідальності та етичних стандартів.

Водночас історичне значення цієї моделі полягає не в тому, що вона була бездоганною, а в тому, що вперше системно поєднала професійність, представництво, захист, корпоративну організацію та елементи незалежності адвоката. Судова реформа продемонструвала принципово нове розуміння юридичної професії: адвокат став необхідним учасником змагального процесу, а його професійна діяльність — важливим елементом механізму здійснення правосуддя. Саме тому, на нашу думку, інститут присяжних повірених доцільно розглядати як одну з ключових правових новацій реформи 1864 року.

Таким чином, правовий статус адвоката за судовою реформою 1864 року характеризувався комплексом взаємопов'язаних ознак: професійною кваліфікацією, можливістю здійснення судового захисту та представництва, корпоративною організацією, дисциплінарною відповідальністю та елементами професійної незалежності. Створення інституту присяжних повірених стало важливим кроком у переході до професійної адвокатури та змагального судочинства. Водночас історичний досвід показує, що формальне закріплення незалежності адвоката саме по собі не гарантує її абсолютної реалізації: для цього необхідні сталі інституційні механізми самоврядування, професійні гарантії та належне ставлення держави до адвокатури як самостійного правничого інституту. Саме ця обставина робить досвід реформи 1864 року важливим не лише для історії права, а й для сучасного розуміння природи адвокатської незалежності.

Список використаної літератури

1. Прокопенко Л., Варушка Ю. Становлення та розвиток адвокатури в Україні у другій половині XIX — на початку XX ст. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10, № 2. С. 16–22. DOI: 10.15421/152208. URL: https://doi.org/10.15421/152208 (дата звернення: 21.09.2026).
2. Бірюков А. Вплив Судової реформи 1864 року на особливості розвитку адвокатури в Наддніпрянській Україні в другій половині XIX століття. *Історія та археологія*. 2025. № 1. С. 139–147. DOI: 10.32782/cusu-hist-2025-1-13. URL: https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2025-1-13 (дата звернення: 21.09.2026).
3. Сендецький В. Р. Вплив Судової реформи 1864 року на становлення адвокатури в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2024. Т. 1, вип. 83. С. 94–99. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.83.1.12. URL: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.12 (дата звернення: 21.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Кубрак А. Є.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРІЯ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Відповідно до ст. 59 Конституції України, кожен має право на професійну правничу допомогу, адже правова захищеність людини — один з фундаментальних ознак правової держави [1]. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон), адвокатське самоврядування — це гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [2]. Як зазначає Н. Бакаянова, законодавче визначення адвокатського самоврядування порушує питання щодо співвідношення законодавчого регулювання та реальної автономії адвокатури, адже межі самоврядної діяльності визначаються безпосередньо законом. Самостійність вирішення питань адвокатами, а на це власне вказує й лексичне тлумачення слова «самоврядування», реалізується не лише виключно у порядку, але й у межах, визначених законом [3, с. 311].

Правове регулювання адвокатури та адвокатської діяльності в Україні є свідченням нових підходів до визначення ролі і функцій адвокатури, відповідно до визнаних міжнародних стандартів. Проте сучасному стану адвокатури як інституту громадянського суспільства, який покликаний здійснювати незалежну діяльність з надання правничої допомоги на професійній основі, передували століття її історичного розвитку: від зародження до сьогодення [4, с. 4].

Проблематика полягає в тому, що наразі наша держава переживає складні воєнні часи, і адвокатура України як недержавний самоврядний інститут та кожен з адвокатів як частина суспільства відчуває на собі всі тяготи такого стану. Тому цілком виправдано звертати увагу фахівців на ті історичні моменти, які можна і потрібно пов'язувати з українською самобутністю та набуттям Україною незалежності. Історична ретроспектива дає змогу відстежити, як разом із трансформацією державних інститутів змінювалися підходи до самоорганізації

адвокатської спільноти. Переосмислення минулого досвіду є необхідною передумовою для вдосконалення сучасної моделі органів адвокатського самоврядування в Україні.

Перші елементи судового захисту та представництва на українських землях виникли ще в давнину. За часів Київської Русі судовий процес, врегульований, зокрема, положеннями «Руської Правди», мав усний та змагальний характер. При цьому окремої професії адвоката в сучасному розумінні ще не існувало. У суді інтереси сторін могли представляти їхні родичі або інші особи.

У польсько-литовську добу (XIV–XVI ст.) на українських землях починають формуватися вже більш чіткі засади професійного судового представництва. З прийняттям Першого Литовського Статуту 1529 року в ужиток входять правові терміни «прокуратор» і «речник» — саме так називали людей, які професійно представляли сторони в суді. Усі три Литовські Статути (1529, 1566 та 1588 років) вже висували чіткі вимоги до тих, хто прагнув бути прокуратором [5].

Судова реформа 1864 року стала важливим етапом розвитку професійної адвокатури на українських землях. Як зазначає А. Бірюков, «інтереси в судах могли представляти два види представників: присяжні або приватні повірені». Вони обиралися самими присяжними повіреними та займалися питаннями прийняття і виключення адвокатів, встановлення професійних правил, розгляду скарг і дисциплінарних питань [6, с. 140].

У 1917 році внаслідок революційних подій система адвокатури зазнала серйозних змін: присяжна адвокатура була ліквідована радянською владою як інститут, що вважався складовою попередньої суспільно-політичної системи. Наступні роки стали перехідним періодом, протягом якого неодноразово змінювалися підходи до організації правничої допомоги [7].

У 1939 році було прийнято Положення про адвокатуру СРСР, після чого в нормативних актах знову закріпилися терміни «адвокат» та «адвокатура». Однак це не означало відновлення незалежного адвокатського самоврядування. Адвокатура продовжувала функціонувати в умовах значного державного контролю. Під час Другої світової війни адвокатура переорієнтувалася на підтримку оборони та населення. Прийняття 30 листопада 1979 року Закону «Про адвокатуру в СРСР» стало ключовим моментом у становленні радянського інституту адвокатури, визначивши засади його організації та функціонування [8, с. 157].

Новим етапом розвитку інституту став Закон України «Про адвокатуру», ухвалений Верховною Радою 19 грудня 1992 року, але йому притаманний лише початковий ступінь автономії, оскільки самоврядні функції залишалися децентралізованими, а організаційні пи-

тання часто переплiталися з державним впливом, зокрема при формуванні кваліфікаційно-дисциплінарних комісій [9].

Справжнім історичним і якісним зламом у розбудові професійної автономії стало прийняття Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року. Відповідно до статті 5 цього Закону, адвокатура була офіційно визнана незалежною від органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Цей акт уперше об'єднав усіх адвокатів України в єдину недержавну професійну організацію — Національну асоціацію адвокатів України (НААУ) — та закріпив цілісну систему органів самоврядування, що функціонує на регіональному та всеукраїнському рівнях. Зокрема, вищим органом самоврядування визначено З'їзд адвокатів України, а в період між з'їздами його функції виконує Рада адвокатів України [2].

Сучасний етап розвитку адвокатури України характеризується продовженням законодавчих змін, спрямованих на вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності. Зокрема, 28 вересня 2026 року у Верховній Раді України зареєстровано законопроєкт № 16105, присвячений внесенню змін до законодавства у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката [10]. Крім того, 25 вересня 2026 року зареєстровано законопроєкт № 16102 щодо окремих питань дисциплінарного провадження стосовно адвокатів [11]. Розгляд зазначених законодавчих ініціатив свідчить про актуальність подальшого вдосконалення правових гарантій адвокатської діяльності та механізмів професійної відповідальності адвокатів.

Отже, розвиток адвокатського самоврядування в Україні є тривалим історичним процесом, упродовж якого змінювалися форми організації адвокатури та рівень її незалежності від державної влади. Історичний досвід свідчить про важливість реальних гарантій професійної автономії адвокатів і належного функціонування органів самоврядування. З огляду на це, перспективними напрямами вдосконалення сучасної моделі адвокатського самоврядування є, по-перше, підвищення прозорості діяльності його органів шляхом систематичного оприлюднення рішень і звітів; по-друге, посилення процесуальних гарантій незалежного та неупередженого дисциплінарного провадження щодо адвокатів. Реалізація зазначених пропозицій сприятиме зміцненню професійної автономії адвокатури, підвищенню довіри до органів адвокатського самоврядування та забезпеченню належного захисту прав адвокатів.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 24.09.2026)
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026)
3. Бакаянова Н. М. Актуальні питання реалізації права адвокатів на участь в реформі адвокатури. *Соціально-політична та правова система України в цифрову епоху*: сучасні виклики: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 22 квітня 2026 р.) / заг. ред. С. Ківалова; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2026. Т. 1. С. 311–316. URL:https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e7ba4f56-4103-4e64-97c1-a385fd59b93a/content(дата звернення: 24.09.2026)
4. Історія адвокатури України : метод. вказівки для здобувачів вищої освіти першого рівня за спец. 081 «Право» [Електронне видання] / Н. Бакаянова, О. Храпенко; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 32 с. URL: https://hdl.handle.net/11300/25482 (дата звернення: 24.09.2026)
5. Литовські статути 1529, 1566, 1588 рр. URL: https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/423/(дата звернення: 24.09.2026)
6. Бірюков А. Вплив судової реформи 1864 року на особливості розвитку адвокатури в Наддніпрянській Україні в другій половині XIX століття. *Історія та археологія*. 2025. № 1. С. 139–147. URL: https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2025-1-13(дата звернення: 25.09.2026)
7. Київська адвокатура у 20-ті роки XX століття. *Вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/publications/8230-kiivska-advokatura-u-20-ti-roki-hh-stolittya.html (дата звернення: 29.09.2026)
8. Геведзе Т. Л. Історичний генезис інституту адвокатури в Україні *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2012. Вип. 19. Ч. 1. С. 157–158. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/17084 (дата звернення: 30.09.2026)
9. Про адвокатуру: Закон України від 19.12.1992 № 2887-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-12#Text (дата звернення: 30.09.2026)
10. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката: реєстр. № 16105 від 28.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70826 (дата звернення: 04.10.2026)
11. Проєкт Закону про внесення зміни до статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо деяких питань дисциплінарного провадження: реєстр. № 16102 від 25.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70846 (дата звернення: 04.10.2026)

Науковий керівник: *асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Понурко Тарас Андрійович***

Ністратова Д. М.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

Розбудова української держави, євроінтеграція та протистояння агресії РФ є основою для ефективного захисту прав людини, де ключову роль відіграє адвокатура. Належне представництво громадян у судах забезпечується розвиненою національною системою адвокатури, що спирається на багату історичну традицію. Дослідження сучасної адвокатури вимагає аналізу її історичних витоків. Зародження судового захисту відбулося ще в добу Київської Русі, де роль представників у спорах виконували родичі або знайомі учасників процесу, так звані «послухи» і «видоки».

На цьому етапі адвокатура існувала як судове представництво на основі звичаєвого права, «Руської Правди» та церковних норм, хоча й без прямого законодавчого закріплення. Уперше статус представництва зафіксували Новгородська та Псковська судні грамоти (кін. XIV — поч. XV ст.). Захисниками виступали близькі чи приватні повірені, крім можновладців, холопів і закупів, які надавали моральну підтримку та виголошували промови. Залучати їх дозволялося жінкам, ченцям, неповнолітнім, людям похилого віку та особам з інвалідністю [1, с. 29–30]. Водночас грамоти обмежували участь представника до двох справ на день.

У період Великого князівства Литовського земські грамоти (1440–1441, 1501 рр.) запровадили участь консультантів зі звичаєвого права, які де-факто виконували функції адвокатів [2, с. 33]. Докладну регламентацію статус прокураторів (речників) отримав у Литовських статутах. Документи закріплювали адвокатську таємницю, призначення урядового адвоката для недеєздатних та обов'язковий захист соціально незахищених осіб. Для захисників вимагалися вільний стан і ценз нерухомості, окрім іноземців у справах про захист честі, та заборонялося сумісництво суддям і священнослужителям. За зраду клієнта, фальсифікацію чи нез'явлення до суду передбачалися суворі санкції: позбавлення честі, ув'язнення або смертна кара [3, с. 7].

Наступний етап пов'язаний із перебуванням українських земель у складі Російської імперії (XVII ст. — 1917 р.). Перша нормативна згадка поняття «адвокат» (повірений) міститься в кодексі «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року, який визначав адвокатуру як представництво за дорученням задля «служіння справед-

ливості». Повіреним міг бути повнолітній, дієздатний чоловік світського стану та християнського віросповідання, який склав присягу. За умисне заподіяння шкоди клієнту передбачалися позбавлення статусу, арешт чи тілесні покарання [3, с. 7].

Судова реформа 1864 року під керівництвом Олександра II створила присяжну адвокатуру як автономне, самоврядне та територіально організоване об'єднання осіб вільної професії. Вона нормативно закріпила принципи змагальності, гласності, презумпції невинуватості, рівності сторін та право на захист. Стати присяжним або приватним повіреним міг чоловік від 25 років із вищою юридичною освітою та 5-річним практичним стажем у судовій сфері. Після складення присяги та отримання свідоцтва від ради повірених він здобував право на представництво за дорученням або призначенням суду. Закон забороняв конфлікт інтересів, тобто виступ проти близьких чи на боці двох сторін, а для приватних повірених додатково обмежував юрисдикцію судом приписки [3, с. 8]. Натомість у 1870-х роках під приводом загрози державним устоям нормативно обмежили повноваження адвокатів і зупинили діяльність рад присяжних повірених, а функції захисту й представництва тимчасово передали судовим органам.

У 1904 році при судових палатах Києва, Харкова й Одеси утворили Ради присяжних повірених на чолі з обраним керівництвом. Ці органи самоврядування вели реєстри, видавали свідоцтва, адміністрували безоплатну правову допомогу, вирішували гонорарні спори, контролювали етику та здійснювали дисциплінарне провадження — від зауважень до виключення й притягнення до кримінальної відповідальності без права відновлення статусу. Утім, декретом від 14 лютого 1919 року Рада Народних Комісарів УСРР скасували відновлену Центральною Радою присяжну й приватну адвокатуру. Замість неї при народних судах і трибуналах запровадили колегії правозаступників, які комплектувалися місцевими радами та виконкомами з-поміж громадян із виборчими правами. Тимчасове положення робило участь захисника обов'язковою в революційних трибуналах, однак його допуск на стадії попереднього слідства залежав від рішення слідчого. Це започаткувало системне втручання держави й адміністрування адвокатури, що суттєво деформувало її подальший розвиток [5].

Подальший розвиток пов'язаний із розширенням мережі юридичних консультацій: протягом 1920–1921 років кількість правозаступників в Україні зросла з 365 до 557 осіб у понад 160 консультаціях, а також постало 192 бюро безоплатної правової допомоги. Статус колегій правозаступників закріпили у постанові ЦВК СРСР від 29 жовтня 1924 року, а в 1926 році Харківська губернська колегія запропонувала повернути назву «адвокатура». Остаточно завдання, структуру, прийом, виключення та дисциплінарну відповідальність членів колегій

регламентувало Положення про адвокатуру СРСР від 16 серпня 1939 року. Цей документ займає особливе місце у становленні та розвитку органів адвокатського самоврядування в Україні під час її перебування у складі СРСР. По-перше, ним вперше за радянські часи було закріплено терміни «адвокат» та «адвокатура». По-друге, він став зразком для усіх наступних законів про адвокатську корпорацію. По-третє, з його прийняттям на території СРСР, зокрема в Україні, було встановлено повне одержавлення і централізація адвокатури та її колективних органів [6, с. 23].

Конституція УСРР 1978 року закріпила конституційний статус колегій адвокатів. Дискусії щодо розширення гарантій захисників зумовили оновлення законодавства: Закон СРСР «Про адвокатуру в СРСР» від 30 листопада 1979 року та Положення про адвокатуру УРСР від 1 жовтня 1980 року розширили види правової допомоги й запровадили територіальний принцип формування обласних і Київської міської колегій.

Зі здобуттям незалежності Закон України «Про підприємництво» у 1991 р. запровадив ліцензування юридичної практики Міністерством юстиції, а процесуальне законодавство того часу тимчасово дозволило участь у справі як захисників близьких родичів та інших осіб. Значне реформування інституту відбулося з ухваленням Закону України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 року. Він повернув престиж професії, відновив її історичні традиції та утвердив адвокатуру як один із ключових гарантів захисту конституційних прав і свобод громадян.

Чинним актом на сьогоднішній день є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року. Однак подальші суспільні зміни вимагали постійної адаптації інституту, і серйозним випробовуванням стала пандемія COVID-19. Попри карантинні обмеження та ризики для здоров'я при відвідуванні судів, правоохоронних органів і місць несвободи, адвокати продовжували надавати правничу допомогу, адже право на судовий захист є необмежуваним. Для роботи в нових умовах спільнота активно застосовувала цифрові інструменти: онлайн-консультації, подкасти, пам'ятки, гарячі лінії та експертні виступи у ЗМІ [7].

Наступним масштабним каталізатором змін стало повномасштабне вторгнення РФ в Україну, яке поставило нові завдання щодо функціонування адвокатури в умовах воєнного стану. Для швидкої адаптації Рада адвокатів України надала регіональним радам право самостійно виготовляти свідоцтва та посвідчення адвокатів за затвердженими зразками й завіряти їх печаткою (із подальшою заміною після закінчення війни) [8]. Крім того, було спрощено порядок видачі ордера адвокатськими бюро та об'єднаннями — тепер без обов'язкового підпису керівника та печатки юридичної особи [9].

Наведений нами перелік змін та викликів, що постали перед інститутом адвокатури не є вичерпаним. Утім, вже зараз ми можемо дійти висновку, що еволюція української адвокатури від часів Київської Русі до сьогодення доводить її здатність зберігати правозахисну місію за будь-яких умов. Подолавши радянські деформації, кризу COVID-19 та виклики воєнного стану, сучасна адвокатура залишається ключовим гарантом захисту прав людини та непохитним фундаментом правової держави.

Список використаної літератури

1. Блащук С. М. Судочинство та інститут захисту в давній Русі. *Адвокатура України: історія та сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ; Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. С. 27–31.
2. Ващук Д. П. Адвокатура України у XV — І половині XVI століття (на прикладі Волинської землі). *Адвокатура України: історія та сучасність*: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ; Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. С. 31–35.
3. Мандзик П. І. Історія адвокатури України до XX ст. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2023. № 3. С. 5–10.
4. Історія адвокатури України. Редкол.: В. В. Медвечук та ін. 2-ге вид.,переробл. і доповн. К.: СДМ-Студіо, 2002. 286 с.
5. Київська адвокатура у 20-ті роки XX століття. *Вебсайт НААУ*. URL: https://unba.org.ua/publications/8230-kiivs-ka-advokatura-u-20-ti-roki-hh-stolittya.html (дата звернення: 04.10.2026).
6. Гвоздій А. В. Адміністративно-правові аспекти розвитку органів адвокатського самоврядування (1917–1962 рр.). *Адміністративне та митне право.* 2020. № 1. С. 21–25.
7. Про участь адвокатів у судових процесах в умовах дії карантину: Рішення Ради адвокатів України від 18.06.2020 № 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr043871-20#Text. (дата звернення: 04.10.2026).
8. Про особливості видачі радами адвокатів регіонів посвідчень адвокатів України у період воєнного стану: Рішення Ради адвокатів № 31 від 16 березня 2022 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads /legislation/rishennya/2022-03-16-r-shennya-rau-31_62443af4cde30.pdf. (дата звернення: 04.10.2026)
9. Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги: Рішення Ради адвокатів № 45 від 29 квітня 2022 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-04-29-r-shennya-rau-45_627a445521cd1.pdf. (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Топал В. С.
студентка 3-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету Одеська юридична академія

ПОГЛЯДИ Й. Л. БРОНЗА НА СУДОВО-ПРАВОВУ РЕФОРМУ В УКРАЇНІ

Йосип Львович Бронз (1936–2021) є знаковою постаттю української юриспруденції, чий професійний шлях охопив понад півстоліття: від 60-х років минулого століття до наших днів.

У незалежній Україні Й. Л. Бронз стояв у витоків створення системи органів адвокатського самоврядування в Україні, брав активну участь у діяльності Спілки адвокатів України, а з моменту заснування єдиної професійної організації адвокатів у 2012 році й до кінця життя очолював Раду адвокатів Одеської області. Заслуги Й. Л. Бронза отримали найвище державне та суспільне визнання: у 1992 році він одним із перших набув почесного звання «Заслужений юрист України», був повним кавалером ордена «За заслуги» та Почесним громадянином Одеської області [1].

Маючи колосальний практичний досвід, Й. Л. Бронз висловлював нестандартні та глибокі погляди на трансформацію вітчизняного правосуддя. Він виступав послідовним противником існування Конституційного Суду України у його нинішньому вигляді, вказуючи на високі фінансові витрати на його утримання та ризики політизації. Як приклад деструктивного впливу він наводив події 2010 року, кваліфікуючи їх як «конституційний переворот», що наділив В. Януковича неконституційними повноваженнями. Замість окремого органу Й. Л. Бронз пропонував запозичення американської моделі: передати функції конституційного контролю спеціалізованій Конституційній комісії у складі найбільш авторитетних суддів Верховного Суду [2, хв. 18:49].

Говорячи про судову реформу в цілому, Йосип Львович стверджував, що її потрібно починати з фундаменту, а не з даху. На його думку, реформи потребує не Верховний Суд, а районні суди, які перевантажені справами і безпосередньо визначають якість правосуддя для населення. Й. Л. Бронз піддавав жорсткій критиці збереження «інквізиційного» ухилу в правоохоронній та судовій системах, зазначаючи, що, якщо в СРСР адвокат часто слугував лише «фіговим листком» для прикриття державного беззаконня, то відголоски цього явища є сильними й сьогодні [2, хв. 29:47].

В основі його особистої філософії лежало розуміння адвокатури не просто як професії, а як покликання і способу життя. Будь-яке не-

повне виконання адвокатом своїх обов'язків перед довірителем він розцінював як етичний злочин. У питаннях розвитку інституту він формулював парадоксальну тезу: українській адвокатурі необхідно рухатися назад — орієнтуватися на стандарти 150-річної давнини, повертаючись до найвищого рівня фундаментальної підготовки, ораторської майстерності класичної епохи та безумовного дотримання етичних норм [3].

Важливою частиною спадщини Й. Л. Бронза стала його науково-практична та просвітницька робота. Протягом тривалого часу він особисто займався виданням збірок практик Верховного Суду України з питань кримінального права, створюючи надійний орієнтир для практикуючих юристів. Для юридичної спільноти України та рідної Одеси він став істинним Майстром та Наставником, який виховав кілька поколінь професійних захисників. Колеги та учні згадують його як людину незаперечного авторитету, яка до останніх днів залишалася відданою місії адвокатури, поєднувала інтелектуальну глибину з внутрішньою силою духу, мудрістю та невичерпним життєвим оптимізмом.

Список використаної літератури

1. Рада адвокатів Одеської області. Пам'яті Йосипа Львовича Бронза 02.11.2021 URL:https://unba.com.ua/pam-yati-josypa-lvovycha-bronza-25-08-1936-02-11-2021/ (дата звернення: 05.10.2026).
2. Й. Л. Бронз в ефірі телепрограми «Реальне життя», Одеса, 2019 р. URL:https://youtu.be/0ZsQM3Ywg6Y?si=cVwJdG5mf60BwnBq (дата звернення: 04.10.2026).
3. Назарчук І. Епоха Бронза. Пам'яті адвоката-легенди. *Юридична газета* 02.11.2021. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/epoha-bronza-pamyati advokatalegendi-.html (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Чугуєва К. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТИТУТ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ У XIX–XX СТОЛІТТЯХ: ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ

Становлення та еволюція інституту адвокатури в Україні упродовж XIX–XX століть відбувалися в умовах постійної зміни політичних режимів і правових систем. Дослідження цього історичного шляху — від автономної присяжної адвокатури 1864 року крізь період радянського одержавлення до прийняття Закону України «Про адвокатуру» 1992 року — дозволяє з'ясувати підґрунтя формування сучасної незалежної правозахисної системи.

Судова реформа 1864 року реорганізувала систему правосуддя в Російській імперії, охопивши й українські землі. Вона запровадила усний, гласний і змагальний процес, суд присяжних, а також закріпила адвокатуру — присяжних повірених, як окремий правовий інститут. Система судочинства поділилася на дві ланки: виборні мирові суди і призначувані суди — окружні, що охоплювали кілька повітів, та судові палати [1, с. 17].

Судова реформа 1864 року заснувала інститут присяжних повірених для забезпечення захисту прав і законних інтересів сторін у цивільному та кримінальному судочинстві. Створення та функціонування адвокатури базувалося на принципах професійності, незалежності, корпоративного самоврядування, а також рівності сторін і змагальності процесу. Адвокати поєднували функції судового захисту й представництва, володіли свободою у формулюванні правової позиції та мали право критикувати дії владних органів у межах конкретної справи. Основні засади, закладені реформою 1864 року, зберігають свою фундаментальну цінність для адвокатської системи України й сьогодні [2, с. 15].

За Судовими статутами 1864 року адвокати поділялися на присяжних повірених, які складали присягу та входили до професійної корпорації, і приватних повірених, які практикували індивідуально. Присяжні повірені діяли при судах за дорученням клієнтів або за призначенням ради чи голови суду. Діяльність присяжних повірених будувалася на засадах самоврядування за французьким зразком, що забезпечувало автономність адвокатури від державних органів. Органами управління виступали Загальні збори та Ради присяжних повірених, а також їхні відділення при окружних судах. До повноважень Ради належали прийняття та виключення з адвокатської корпорації, нагляд за дотриманням професійної етики, розгляд скарг, призначен-

ня адвокатів для надання безоплатної правової допомоги, вирішення гонорарних спорів із клієнтами, а також накладення дисциплінарних стягнень — від попередження й догани до заборони практики чи притягнення до суду [1, с. 18].

Для вступу до стану присяжних повірених кандидат подавав письмову заяву з підтверджуючими документами до Ради присяжних повірених при відповідній судовій палаті. Претендент мав досягти 25-річного віку та відповідати встановленим цензам. Водночас законодавство визначало чітке коло обмежень, а саме право на адвокатську практику втрачали іноземці, банкрути, державні службовці та професори вишів, які прирівнювалися до чиновників. Доступ також закривався для осіб під слідством, судимих, позбавлених сану священнослужителів чи раніше виключених із лав повірених. Крім того, діяли конфесійні обмеження для осіб нехристиянського віросповідання, прийняття яких потребувало окремого дозволу Міністерства юстиції [2, с. 288–289].

Законом 1874 року в Російській імперії поряд із присяжною адвокатурою запроваджувався інститут приватних повірених, які займалися адвокатською практикою індивідуально. Проте вони не могли утворювати корпорації, не мали самоврядування і нагляд за їх діяльністю здійснювався судами, до яких вони були приписані [3, с. 56].

Повірені цієї категорії мали право вести справи у мирових судах, повітових з'їздах, окружних судах та судових палатах, однак виключно в межах тих судових установ, до яких вони були безпосередньо приписані й які здійснювали за ними нагляд. На відміну від присяжних повірених, законодавство не вимагало від приватних адвокатів вищої юридичної освіти. Претендентам достатньо було досягти 18-річного віку, проте діяла чітка гендерна заборона — жінки до представництва інтересів у суді не допускалися.

Під час судової реформи 1864 року було започатковано інститут помічників присяжних повірених, проте законодавство згадувало про нього лише опосередковано, не окреслюючи статусу, освітніх вимог, стажу чи конкретних прав та обов'язків кандидатів в адвокати. Ситуацію змінив закон від 25 травня 1874 року, який юридично зрівняв помічників із приватними повіреними, поставивши їх у складне подвійне становище. Практикуючи під керівництвом наставника (присяжного повіреного) для набуття досвіду, вони водночас мусили отримувати статус приватних повірених для ведення справ у судах, через що підпадали під потрійне підпорядкування й контролювалися одночасно своїм патроном, Радою присяжних повірених, відповідним судом та Міністерством юстиції.

Після Жовтневого перевороту Центральна Рада зберегла попередній устрій адвокатури, проте постановою від 4 січня 1918 року ра-

дянська влада скасувала інститут присяжної та приватної адвокатури, дозволивши виступати захисником будь-якому громадянину від 18 років. Повторно ліквідацію професійної адвокатури, тимчасово відновленої Центральною Радою, закріпив Декрет про суд від 14 лютого 1919 року. Натомість створювалися колегії правозаступників, членів яких обирали місцеві виконкоми та міськради. Хоча участь захисника в революційних трибуналах була обов'язковою, його допуск на попередньому слідстві вирішував слідчий, що поклало початок жорсткому підпорядкуванню адвокатури державному контролю.

До 1922 року радянська влада перебувала в пошуку оптимальної моделі судового захисту, пройшовши через чотири послідовні форми його організації: вільний захист будь-яким громадянином, колегії правозаступників, державний захист та виконання захисних функцій у формі трудової повинності юристами. Цей період став перехідним етапом до заснування радянської адвокатури, однак жодна із випробуваних форм не забезпечила належної ефективності та гідної альтернативи присяжній адвокатурі. Функціонування інституту ускладнювалося тотальним правовим нігілізмом, зневагою до закону та презирством до професії юриста, які сягнули свого піка саме в перші два десятиліття радянського режиму [4, с. 158].

Положення «Про адвокатуру» від 16 серпня 1939 року вперше закріпило професійні вимоги до адвокатів, обов'язковими з яких були юридична освіта чи трирічний стаж роботи в юриспруденції, а також заборону на сумісництво із службою в державних установах. З початком Другої світової війни справи в умовах воєнного стану передавалися військовим трибуналам без участі адвокатів, через що чисельний склад колегій скоротився більш ніж удвічі [4, с. 159].

Після смерті Сталіна в березні 1953 року, згортання масових репресій та початку «хрущовської відлиги» відбулося поступове розширення прав адвокатів і здійснено кроки для зміцнення законності в державі. Важливим етапом стало прийняття 25 грудня 1958 року Основ кримінального судочинства СРСР і союзних республік, які передбачили допуск захисника до участі у справі з моменту завершення попереднього слідства та закріпили його право на побачення з підзахисним віч-на-віч. В Українській РСР відповідний Кримінально-процесуальний кодекс було затверджено 28 грудня 1960 року [4, с. 159].

Завершальний етап розвитку радянської адвокатури в Україні визначався прийняттям 20 квітня 1978 року нової Конституції УРСР. Її ключове значення полягало в тому, що інститут адвокатури вперше отримав закріплення на найвищому законодавчому рівні. Стаття 159 Основного Закону регламентувала діяльність колегій адвокатів для надання юридичної допомоги громадянам і організаціям. На розвиток цих конституційних положень 1 жовтня 1980 року Верховна

Рада УРСР затвердила нове Положення про адвокатуру, яке детально врегулювало порядок функціонування адвокатських об'єднань [4, с. 159].

Етап новітньої української адвокатури розпочався з ухвалення 19 грудня 1992 року Закону України «Про адвокатуру», який набрав чинності 1 лютого 1993 року. Цей документ, розроблений Спілкою адвокатів України, визначив обов'язкові кваліфікаційні вимоги для здобуття статусу адвоката, серед яких вища юридична освіта, дворічний правовий стаж, володіння державною мовою, успішне складання іспитів та прийняття Присяги. Закон встановив заборону на сумісництво адвокатської діяльності з роботою в судах, прокуратурі, нотаріаті, правоохоронних і державних органах. Акт суттєво розширив професійні права адвокатів щодо представництва інтересів, збору доказів і направлення запитів, закріпивши водночас обов'язок уникати конфлікту інтересів. Оплата правової допомоги здійснювалася на підставі угоди або за рахунок держави, а за порушення закону кваліфікаційно-дисциплінарна комісія могла застосувати стягнення від попередження до анулювання свідоцтва.

Отже, розвиток української адвокатури у XIX–XX століттях пройшов складний шлях від заснування автономної присяжної адвокатури за реформою 1864 року до її тотального одержавлення й ідеологічного контролю в радянську добу. Попри період одержавлення, закладені в XIX столітті демократичні засади незалежності та самоуправління підтвердили свою життєздатність і стали підґрунтям для прийняття Закону України «Про адвокатуру» 1992 року.

Список використаної літератури

1. Прокопенко Л., Варушка Ю. Становлення та розвиток адвокатури в Україні у другій половині XIX — на початку XX ст. *Аспекти публічного управління*. 2022. № 2. С. 16–22.
2. Дурнов Є. С. Дозвіл на заняття адвокатською діяльністю за законодавством Російської імперії другої половини XIX сторіччя. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. Т. 4. С. 287–291.
3. Гвоздій В. А. Адміністративно-правовий статус органів адвокатського самоврядування: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2020. 288 с.
4. Геведзе Т. Л. Історичний генезис інституту адвокатури в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2012. Випуск 19. Том 1. С. 157–159.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Секція 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТІВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Гвоздій В. А.
заступник Голови Національної асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів України, заступник голови Комітету експертів
Ради Європи із захисту адвокатів (CJ-AV), адвокат

КОНВЕНЦІЯ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА: ҐЕНЕЗА, НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Назва конференції — «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» — точно описує стан міжнародно-правового захисту адвокатської професії: три десятиліття рекомендаційних стандартів у минулому; перший юридично обов'язковий договір у цій сфері — Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226; далі — Конвенція), підписана, але ще не ратифікована Україною, — у сучасності; імплементація Конвенції в умовах реформи адвокатури на шляху до ЄС — у майбутньому. Автор брав участь у підготовці тексту Конвенції у складі Комітету експертів Ради Європи із захисту адвокатів (CJ-AV), тому аналіз норм поєднано з поясненням задуму розробників.

До 2025 року міжнародний захист адвокатів спирався на «м'яке право» — Основні принципи ООН щодо ролі юристів (Гавана, 1990) [1] і Рекомендацію Rec(2000)21 Комітету міністрів Ради Європи від 25 жовтня 2000 року [2], а юридично обов'язкові стандарти формував лише ЄСПЛ у межах окремих справ: *Niemietz v. Germany* (заява № 13710/88, рішення від 16.12.1992) щодо обшуку адвокатського приміщення, *Michaud v. France* (заява № 12323/11, рішення від 06.12.2012) щодо адвокатської таємниці, *Morice v. France* [ВП] (заява № 29369/10, рішення від 23.04.2015) щодо свободи вираження адвоката [3]. Вадою цієї моделі була не відсутність стандартів, а відсутність системного контролю за їх дотриманням, тому ПАРЄ у Рекомендації 2121 (2018) від 24 січня 2018 року запропонувала розробити європейську конвенцію [4]. Створений Комітетом міністрів у 2022 році CJ-AV на дев'яти засіданнях упродовж 2022–2024 років підготував проєкт Конвенції та пояснювальну доповідь; 12 березня 2025 року Комітет міністрів ухвалив Конвенцію, а 13 травня 2025 року на 134-й сесії в Люксембурзі її

відкрили для підписання — звідси неофіційна назва «Люксембурзька конвенція» [5; 6].

Нормативний зміст Конвенції (24 статті та додаток) відрізняють три риси. По-перше, формула зобов'язань: кожна матеріальна норма сформульована як обов'язок держави («Parties shall ensure»). Стаття 4 гарантує незалежність і самоврядність професійних асоціацій адвокатів, вибори їхніх органів без зовнішнього втручання та обов'язок своєчасних консультацій з ними щодо урядових законодавчих пропозицій (частина 3); стаття 5 — об'єктивні, релевантні та прозорі критерії допуску до професії, рішення незалежного органу та їх судове оскарження; стаття 6 — професійні права, зокрема імунітет від відповідальності за добросовісні заяви у провадженні (частина 2), конфіденційність спілкування з клієнтом «будь-якими засобами і в будь-якій формі» (частина 3) та заборону негативних наслідків ототожнення адвоката з клієнтом (частина 5); стаття 7 — свободу вираження; стаття 8 — дисциплінарну відповідальність лише на підставі професійних стандартів, передбачених законом, перед незалежним органом, з гарантіями справедливого суду і пропорційністю санкцій; стаття 9 — присутність незалежного адвоката або представника професійної асоціації під час обшуку, вилучення чи копіювання документів, даних і обладнання (пункт c частини 1) та обов'язок держави утримуватися від заходів, що підривають незалежність і самоврядність професійних асоціацій (частина 5). По-друге, сфера дії: поняття «потенційний клієнт» (пункт c статті 3), поширення гарантій на осіб, які допомагають адвокатам (частина 4 статті 2), визначення адвоката через національне право із заявою Сторони про професійні титули (частина 1 статті 20) і розуміння понять «передбачено законом» та «необхідно в демократичному суспільстві» у значенні ЄКПЛ (пункт h статті 3). По-третє, механізм контролю (статті 10–15): Група експертів із захисту професії адвоката (GRAVO) з 8–12 членів, обраних Комітетом Сторін, оцінює виконання Конвенції раундами на підставі інформації від держави, професійних асоціацій, громадських організацій і правозахисних інституцій (частина 2 статті 12); візити є субсидіарними, а за невідкладною процедурою (стаття 13) — лише за згодою Сторони; доповіді оприлюднюються разом із зауваженнями держави. GRAVO не розглядає індивідуальних скарг і не ухвалює обов'язкових рішень: це моніторинговий, а не судовий орган. Конвенція набирає чинності після восьми ратифікацій, з яких щонайменше шість — від держав — членів Ради Європи (частина 3 статті 17) [5].

За даними Ради Європи, Конвенцію підписали понад тридцять держав, серед них більшість держав — членів ЄС; за доступними офіційними даними на початок жовтня 2026 року ратифікацій ще немає [7]. Україна підписала Конвенцію 9 березня 2026 року як 28-ма дер-

жава. Порівняльна таблиця НААУ (серпень 2025 року) не виявила суперечностей між Конвенцією та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI [8; 9]; Дорожня карта з питань верховенства права (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р) передбачає до IV кварталу 2026 року законопроєкт про узгодження регулювання адвокатської діяльності з європейськими стандартами зі співвиконавцем — НААУ [10]; Міністерство юстиції завершує ратифікаційний пакет для внесення Президентом України; у Верховній Раді зареєстровано законопроєкти № 16105 (зміни до Закону № 5076-VI: «потенційний клієнт», захист таємниці у цифровому середовищі, консультації з адвокатурою) та № 16106 (зміни до КПК України) [11].

Значення Конвенції для України визначають три тези. Перша: твердження, що національне законодавство «вже відповідає» Конвенції, правильне щодо тексту і недостатнє щодо практики. У справі *Reznik v. Ukraine* (заява № 31175/14, рішення від 23.01.2025) ЄСПЛ констатував порушення статей 8 і 13 ЄКПЛ: поняття адвокатської таємниці в законі визначене широко й загально, представник адвокатури під час обшуку не має реальних повноважень запобігти вилученню, спеціальних гарантій для електронних носіїв закон не містить (§§ 67–69, 76); у справі *Denysyuk and Others v. Ukraine* (заяви № 22790/12 та три інші, рішення від 13.02.2025) предметом стало негласне перехоплення спілкування адвоката з клієнтами [3]. Пункт с частини 1 статті 9 і частина 3 статті 6 Конвенції прописують саме ті гарантії, відсутність яких зафіксував Суд, тож ратифікація є способом виконання цих рішень. Друга: логіка «спочатку реформа, потім Конвенція» означає ухвалення мірила після вимірювання; стаття 4 і частина 5 статті 9 є стандартом, за яким має оцінюватися будь-який законопроєкт про адвокатуру, і напрацювання робочої групи НААУ, представлені 1 жовтня 2026 року на круглому столі в Брюсселі, спираються на Конвенцію як на інструментарій реформи. Третя: держави, які ратифікують першими, формують Комітет Сторін, висувають кандидатів до GRAVO і визначають зміст першого раунду оцінювання (частина 3 статті 10, частина 2 статті 11); Україна може стати однією з перших Сторін.

Завдання імплементації зводяться до п’яти: закон про ратифікацію без застережень із заявою за частиною 1 статті 20 щодо титулу «адвокат» (стаття 131–2 Конституції України); ухвалення законопроєктів № 16105 і № 16106; побудова розділів нового закону про адвокатуру щодо самоврядування, допуску до професії та дисципліни за статтями 4, 5 і 8 — зокрема вимога частини 1 статті 8 про професійні стандарти, «передбачені законом», порушує питання законодавчого закріплення статусу Правил адвокатської етики (аналітична позиція автора);

інституційна готовність НААУ як джерела інформації для GRAVO (частина 2 статті 12), що потребує системного обліку порушень гарантій адвокатської діяльності; включення стандартів Конвенції до програм підготовки правників і підвищення кваліфікації адвокатів, де юридичні школи з факультетами адвокатури мають природну роль.

Конвенція завершує цикл «принципи — рекомендація — договір» і вперше поєднує стандарти захисту адвоката з механізмом контролю за їх дотриманням. Для України вона є водночас способом виконати рішення ЄСПЛ, мірилом реформи адвокатури та інструментом участі у формуванні європейського механізму захисту права на правничу допомогу. Висловлені оцінки є особистою позицією автора.

Список використаної літератури

1. Basic Principles on the Role of Lawyers (Havana, 27 August — 7 September 1990). URL: https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-role-lawyers (дата звернення: 01.10.2026).
2. Recommendation Rec(2000)21 of the Committee of Ministers on the freedom of exercise of the profession of lawyer (25.10.2000). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804d0fc8 (дата звернення: 01.10.2026).
3. European Court of Human Rights, HUDOC: *Niemietz v. Germany*, no. 13710/88, 16.12.1992; *Michaud v. France*, no. 12323/11, 06.12.2012; *Morice v. France* [GC], no. 29369/10, 23.04.2015; *Reznik v. Ukraine*, no. 31175/14, 23.01.2025; *Denysyuk and Others v. Ukraine*, nos. 22790/12 and 3 others, 13.02.2025. URL: https://hudoc.echr.coe.int (дата звернення: 01.10.2026).
4. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Recommendation 2121 (2018) «The case for drafting a European convention on the profession of lawyer» (24 January 2018). URL: https://pace.coe.int (дата звернення: 01.10.2026).
5. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Luxembourg, 13.V. 2025. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be; Explanatory Report. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6c0 (дата звернення: 01.10.2026).
6. Committee of Experts on the Protection of Lawyers (CJ-AV). CDCJ, Council of Europe. URL: https://www.coe.int/en/web/cdcj/committee-of-experts-on-the-protection-of-lawyers-cj-av (дата звернення: 01.10.2026).
7. Council of Europe Treaty Office. Treaty No. 226: signatures and ratifications. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=226 (дата звернення: 01.10.2026).
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
9. Закон про адвокатуру і Конвенція РЄ: у НААУ оцінили відповідність (порівняльна таблиця). НААУ, 22.08.2025. URL: https://unba.org.ua/news/10656-zakon-pro-advokaturu-i-konvenciya-re-u-naau-ocinili-vidpovidnist-porivnyal-na-tablicya.html (дата звернення: 01.10.2026).

10. Дорожня карта з питань верховенства права: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-р (дата звернення: 01.10.2026).
11. Проєкти законів України № 16105 та № 16106 (2026). Офіційний вебпортал Верховної Ради України. URL: https://itd.rada.gov.ua (дата звернення: 01.10.2026).

Городовенко В. В.
суддя Конституційного Суду України, представник України
в Консультативній раді європейських суддів при Комітеті Міністрів Ради Європи,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України

ПРАВОВА ПРИРОДА АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Незалежність адвокатури є однією з інституційних передумов забезпечення права кожного на професійну правничу допомогу та належного функціонування правосуддя. Важливим механізмом гарантування такої незалежності є адвокатське самоврядування. Водночас його юридична природа не вичерпується організаційною автономією професійної спільноти, оскільки воно охоплює регулювання професійної діяльності адвокатів, забезпечення дотримання професійних стандартів, кваліфікаційні та дисциплінарні процедури, а також захист професійних прав і гарантій адвокатів.

З'ясування правової природи адвокатського самоврядування потребує визначення його конституційних засад, функціонального призначення та співвідношення з принципами професійної незалежності й саморегулювання.

1. Конституційні засади адвокатського самоврядування. Конституція України закріплює конституційні засади існування адвокатури. Відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, а стаття 131І Конституції України встановлює, що для її надання в Україні діє адвокатура, незалежність якої гарантується; засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності визначаються законом [1].

Системний зв'язок цих приписів Конституції України свідчить про те, що існування адвокатури зумовлене конституційною потребою забезпечити особі можливість отримати незалежну професійну правничу допомогу. Відповідно, організація адвокатури має забезпечувати не тільки належні умови здійснення професійної діяльності адвокатами, а й реалізацію конституційного права кожного на таку допомогу.

Цей зв'язок підтверджують і приписи Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність«(далі — Закон), згідно з якими адвокатура України — недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом; задля забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності, дотримання гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, забезпечення високого професійного рівня адвокатів та вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів в Україні діє адвокатське самоврядування (стаття 2); адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб (частина перша статті 5) [2]. У цьому контексті адвокатське самоврядування слід розглядати як інституційний механізм забезпечення незалежності адвокатури.

У Рішенні Конституційного Суду України від 10 вересня 2025 року № 4-р(II)/2025 [3] Конституційний Суд України зазначив, що за Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)«[4] адвокатура стала одним із неодмінних складників системи правосуддя; місія, роль та завдання адвокатури обумовлені її участю в реалізації правосуддя як однієї з функцій держави; законодавче внормування діяльності адвокатури з урахуванням мети її заснування та з додержанням конституційних приписів є однією з передумов ефективності системи правосуддя зокрема та дієвості механізму захисту людських прав у цілому (абзаци другий, третій, четвертий підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини).

Отже, конституційне підґрунтя адвокатського самоврядування визначається взаємозв'язком права на професійну правничу допомогу, незалежності адвокатури та законодавчо встановлених засад її організації й діяльності.

2. Правова природа адвокатського самоврядування: професійна автономія та саморегулювання. Відповідно до статті 1 Закону адвокатське самоврядування — це гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом (пункт 3); згідно зі статтями 43–46 Закону адвокатське самоврядування здійснюється через систему визначених законом органів та організаційних форм, діяльність яких спрямована, зокрема, на забезпечення гарантій адвокатської діяльності, належного професійного рівня адвокатів, їхніх професійних прав, а також функціонування кваліфікаційно-дисциплінарних механізмів [2].

Зазначене, а також аналіз інших приписів Закону дають підстави виокремити декілька взаємопов'язаних характеристик адвокатського

самоврядування. По-перше, воно є формою професійної автономії, що є однією з гарантій незалежності адвокатури, оскільки передбачає самостійне вирішення адвокатами питань організації професії та діяльності відповідних органів. По-друге, структура адвокатського самоврядування, основні органи, компетенція та засади їх функціонування визначаються законом. По-третє, адвокатське самоврядування має регулятивний характер: органи адвокатського самоврядування ухвалюють рішення, що стосуються організації адвокатської діяльності, професійних стандартів, кваліфікаційних і дисциплінарних процедур та інших питань функціонування професії, які поширюються на адвокатів і мають забезпечувати належне функціонування адвокатури. По-четверте, адвокатське самоврядування має публічно значуще призначення; хоча його органи не є органами державної влади, результати їхньої діяльності виходять за межі внутрішніх потреб професійної спільноти й пов'язані з можливістю особи отримати належну правничу допомогу та з ефективністю захисту її прав.

Ці характеристики узгоджуються з міжнародними стандартами у відповідній сфері. Зокрема, згідно з преамбулою до Основних принципів, що стосуються ролі правників, ухвалених 27 серпня — 7 вересня 1990 року VIII Конгресом ООН щодо запобігання злочинам [5], професійні асоціації правників відіграють важливу роль у підтриманні професійних стандартів та етичних норм, захищають своїх членів від переслідувань та необґрунтованих обмежень і посягань, забезпечують правничу допомогу для усіх, хто має у ній потребу, та співпрацюють з урядом та іншими інститутами для досягнення цілей правосуддя і суспільного інтересу. Статтею 4 Конвенції Ради Європи про захист професії правника 2025 року також передбачено, що сторони забезпечують, щоб національне законодавче та нормативне регулювання гарантували, що професійні асоціації є незалежними, самоврядними органами (перше речення пункту 1); сторони забезпечують, щоб професійні асоціації могли, зокрема, розробляти професійні стандарти поведінки та сприяти їх дотриманню відповідно до цієї Конвенції (підпункт «с«пункту 2) [6].

Отже, адвокатське самоврядування спрямоване на забезпечення, зокрема, професійної автономії, саморегулювання задля виконання суспільно значущих завдань. Жодна із цих характеристик сама по собі не розкриває його природи повністю; визначальним є їх взаємозв'язок.

До того ж правова природа сучасної системи адвокатського самоврядування виразніше виявляється через порівняння чинної його моделі з попередньою. Закон України «Про адвокатуру«1992 року передбачав діяльність кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури, однак їх формування та

організаційне забезпечення істотно залежали від органів публічної влади. Зокрема, відповідні комісії утворювалися за участю представників державних органів, а положення про їх організацію та діяльність затверджував Президент України (статті 13, 14) [7]. Натомість Закон закріпив модель адвокатського самоврядування, в межах якої питання організації професії, кваліфікації та дисциплінарної відповідальності вирішуються через визначені Законом органи адвокатського самоврядування.

Цей розвиток слід розглядати в ширшому контексті європейської інтеграції України. У Висновку № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи (далі — ПАРЄ) щодо заявки України на вступ до Ради Європи серед зобов'язань України було зазначено необхідність законодавчого захисту статусу правничої професії та створення професійної асоціації адвокатів (підпункт IX пункту 11) [8][1].

Отже, перехід до сучасної моделі адвокатського самоврядування відображає зміну підходу до організації адвокатури: від значної участі державних органів до інституційно оформленого саморегулювання, що базується на професійній автономії. Водночас сам факт такої автономії не усуває потреби в законодавчому визначенні компетенції органів адвокатського самоврядування та гарантіях прозорості й підзвітності їх діяльності.

3. Акти органів адвокатського самоврядування як прояв професійного саморегулювання. Важливе значення для розуміння юридичної природи адвокатського самоврядування має Рішення Конституційного Суду України від 10 вересня 2025 року № 4-р(II)/2025 [3]. У ньому Конституційний Суд України виходив, зокрема, з того, що за Конституцією України адвокатура є складником системи правосуддя та діє для надання професійної правничої допомоги в Україні (підпункт 5.1 пункту 5 мотивувальної частини); аналізуючи правову природу актів органів адвокатського самоврядування, Конституційний Суд України зазначив, що з огляду на незалежність і самоврядність адвокатури, мету створення, завдання та повноваження її органів ухвалювані ними рішення регулюють адвокатську діяльність і визначають повноваження, професійні права та обов'язки адвокатів; ці рішення внормовують професійну діяльність адвокатів, стосуються визначеного та професійно обумовленого кола осіб та не визначають їхніх прав і обов'язків у розумінні частин другої та третьої статті 57 Конституції України, інших її приписів (абзаци другий, третій підпункту 4.8 пункту 4 мотивувальної частини).

---

[1] Питання реформування адвокатури та створення професійної асоціації адвокатів порушувалося повторно в подальших резолюціях ПАРЄ, зокрема № 1346 (2003) (пункт 10) [9], № 1466 (2005) (підпункт 13.3 пункту 13) [10] та № 1755 (2010) (підпункт 7.3.6 підпункту 7.3 пункту 7) [11].

Ця юридична позиція наочно показує одну з істотних ознак адвокатського самоврядування — здатність здійснювати нормативне впорядкування професійної діяльності в межах компетенції, визначеної законом.

Водночас саморегулювання не означає необмеженої нормотворчої автономії. Органи адвокатського самоврядування діють у межах повноважень, установлених законом, а їхні рішення мають відповідати Конституції та законам України.

Отже, адвокатське самоврядування є автономним, але нормативно обмеженим механізмом професійного регулювання. Його самостійність становить гарантію незалежності адвокатури, а законодавче визначення компетенції та конституційні вимоги до здійснення відповідних повноважень забезпечують конституційну законність та юридичну визначеність такого регулювання.

Висновок. Адвокатське самоврядування за своєю правовою природою є конституційно зумовленим інститутом професійного саморегулювання, що забезпечує організаційну автономію та незалежність адвокатури. Особливість цього інституту полягає у поєднанні професійної автономії з публічно значущим призначенням та нормативно визначеною компетенцією. Тому адвокатське самоврядування слід розглядати не як самоціль професійної спільноти, а як інституційну гарантію незалежного функціонування адвокатури, спрямовану на забезпечення права кожного на професійну правничу допомогу та належного захисту прав людини.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 09.10.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#top (дата звернення: 09.10.2026).
3. Рішення Конституційного Суду України від 10 вересня 2025 року № 4-р(II)/2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-25#top (дата звернення: 09.10.2026).
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text (дата звернення: 09.10.2026).
5. Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August-7 September 1990, U. N. Doc. A/CONF. 144/28/Rev.1, p. 118 (1990). URL: https://digitallibrary.un.org/record/142947/files/A_CONF. 144_28_Rev.1-EN.pdf?ln=en (accessed: 09 October 2026).

6. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката. Люксембург, 13 травня 2025 року. Серія договорів Ради Європи — № 226. Офіційний переклад українською мовою. URL: https://rm.coe.int/ukrainian-translation-of-the-luxembourg-convention/48802c429c (дата звернення: 09.10.2026).
7. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року № 2887-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2887-12#top (дата звернення: 09.10.2026).
8. Висновок № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи від 26 вересня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590#Text (дата звернення: 09.10.2026).
9. Резолюція 1346 (2003) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Виконання обов'язків та зобов'язань Україною«від 29 вересня 2003 року. Неофіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_608#Text (дата звернення: 09.10.2026).
10. Резолюція 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною«від 5 жовтня 2005 року. Неофіційний переклад. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_611#top (дата звернення: 09.10.2026).
11. Резолюція 1755 (2010) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інституцій в Україні«від 4 жовтня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a19#Text (дата звернення: 09.10.2026).

Джабурія О. О.
в. о. голови Ради адвокатів Одеської області, адвокат,
керуючий партнер Адвокатського об'єднання «Адвокатська фірма «Собраніє»»,
доктор філософії у галузі права (PhD), заслужений юрист України

ЗАХИСТ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ

XVI Міжнародна науково-практична конференція «Адвокатура: минуле сучасність та майбутнє» відбувається в умовах війни, яка змінила суспільне життя, у тому числі умови здійснення професійної діяльності адвокатів. Саме в такі періоди перевіряється реальна, а не декларативна цінність гарантій, на яких ґрунтується право особи на захист. Питання захисту професійних прав адвокатів не може розглядатися виключно як корпоративний інтерес професії, адже безпосередньо пов'язані із якістю правосуддя та утвердженням принципу верховенства права.

Адвокат є не лише учасником процесу, але й гарантом реалізації конституційного права кожного на професійну правничу допомогу.

Позбавлення адвоката доступу до клієнта, вилучення в нього матеріалів з інших справ, обмеження фіксації процесуальної дії або притягнення до відповідальності за правову позицію клієнта підривають реальну дію цього права. Такі втручання можуть завдають шкоди, насамперед, клієнтам адвоката, які передали адвокату конфіденційну інформацію за договором про надання правничої допомоги адвокатові. Саме тому гарантії адвокатської діяльності слід розглядати у зв'язку із захистом прав клієнтів, незалежністю адвокатури та належним здійсненням правосуддя, а не як особисті привілеї адвоката.

На масштаб діяльності Ради адвокатів Одеської області у сфері захисту прав адвокатів вказують наступні показники: станом на 15 жовтня 2026 року членами Комітету захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області здійснено понад 70 виїздів для участі в обшуках та інших слідчих діях щодо адвокатів, опрацьовано та розглянуто понад сімдесят заяв адвокатів про притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб за ст. 212–3 КУпАП [1].

Необхідно відзначити, що голова Комітету захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності Ради адвокатів Одеської області Вадим Семенов за дорученням Ради адвокатів Одеської області виступив розробником двох проектів регуляторних актів, які були затверджені Радою адвокатів України та вже діють на загальнонаціональному рівні.

Перший з них, Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, який затверджено рішенням Ради адвокатів України № 154 від 13 грудня 2025 року, детально визначає дії представника ради адвокатів регіону під час обшуку, огляду чи тимчасового доступу до речей і документів адвоката.

Другий документ, Порядок розгляду головою ради адвокатів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя або уповноваженим радою членом ради адвокатів заяв про адміністративні правопорушення, був затверджений на засіданні Ради адвокатів України 26 вересня 2026 року. У вищезазначеному порядку встановлюються вимоги до заяви адвоката та порядок її розгляду, підстави для відмови у складанні протоколу, передбачено ведення єдиного електронного реєстру. Затвердження цих документів Радою адвокатів України стало вагомим досягненням у реалізації завдань адвокатського самоврядування у сфері захисту професійних прав адвокатів та дотримання гарантій адвокатської діяльності.

Аналіз практики участі представників Ради адвокатів Одеської області у процесуальних діях та вивчення процесуальних документів (протоколів обшуків із зауваженнями) дозволяє зробити ключові

висновки. У переважній більшості випадків обшуки адвокатів проводяться не за відсутності судового рішення, а на підставі ухвали слідчого судді. Більше того, суди нерідко самі зазначають в ухвалах про необхідність дотримання гарантій адвокатської діяльності, забороняють вилучення документів і носіїв, пов'язаних з нею, обмежують вилучення техніки та готівки [1], що свідчить про визнання необхідності захисту адвокатської таємниці на рівні судового рішення. Нажаль, проблеми виникають на наступному етапі, у ході виконання ухвали, коли ці застереження залишаються без процедури, яка забезпечувала б їх реалізацію в реальному часі. Як показує практика, виникає розрив між судовим рішенням і його виконанням, що проявляється в вилученні електронних пристроїв адвоката або огляді на місці без механізму, який не допускав би сторону обвинувачення до змісту матеріалів, що охороняються адвокатською таємницею.

Так, наприклад, опечатування матеріалів чи електронних пристроїв, яке застосовується, є здебільшого технічним способом упаковки вилученого, а не процесуальною гарантією відокремлення привілейованої інформації від решти даних. Непоодинокі випадки вилучення речей, документів або техніки поза конкретизованим переліком в ухвалі. Правомірність таких дій потребує окремої оцінки з урахуванням правил КПК України та спеціальних гарантій адвокатської діяльності. Покладення первинної оцінки належності матеріалів до адвокатської таємниці виключно на сторону обвинувачення створює ризик розкриття захищеної інформації до незалежної перевірки обґрунтованості доступу.

Практика ЄСПЛ вимагає особливо ретельної оцінки втручання, пов'язаного з обшуками у приміщеннях адвокатів та вилученням професійних матеріалів, оскільки воно може зачіпати конфіденційність відносин із клієнтами. Відповідні підходи відображено у справах «Нім'єц проти Німеччини» [2], «Андре та інший проти Франції» [3], «Круглов та інші проти Росії» [4]. Конкретні гарантії оцінюються з урахуванням обставин втручання та національного правового механізму; сама наявність судового дозволу не усуває потреби в належному захисті конфіденційних матеріалів під час виконання процесуальної дії.

Необхідно звернути увагу на те, що обшуки значною мірою стосуються не адвокатського офісу в класичному розумінні. Нерідко йдеться про спільні офіси, де працюють кілька компаній і де адвокат займає окреме приміщення, або про житло, в якому адвокат проживає разом із родичем, щодо якого здійснюються процесуальні дії, або про транспортний засіб. В ухвалах адвокатський простір, як правило, не виокремлюється, і слідчі в окремих випадках прямо визнають, що не знають, чи працює в приміщенні адвокат. У таких умовах матері-

али, які стосуються здійснення професійної діяльності, вилучаються разом з іншими, тож гарантії адвокатської діяльності не дотримуються. Такі випадки обумовлюють необхідність визначення обсягу захисту адвокатської таємниці за функціональним зв'язком інформації та матеріалів із наданням правничої допомоги, а не лише за статусом приміщення, його власником або місцем зберігання.

Особливу групу становлять невідкладні обшуки без ухвали слідчого судді на підставі ст. 233 Кримінального процесуального кодексу України [5]. Кількість таких процесуальних дій є незначною, однак саме в них фіксуються найсерйозніші зауваження: обставини невідкладності обґрунтовуються загальною формальною фразою без конкретики, виникають питання щодо особистого обшуку адвоката, застосування сили й затримання. Для таких ситуацій необхідно оцінити можливість спеціальних запобіжників, сумісних із характером невідкладності, та ефективного подальшого судового контролю, здатного запобігти неправомірному використанню конфіденційної інформації.

Практика виявляє й іншу проблему, яка безпосередньо стосується ролі представників ради адвокатів регіону у процесуальних діях. Такі представники ради адвокатів долучаються до процесуальних дій і забезпечують фіксацію порушень, проте повідомлення про дію надходить нерідко в день її проведення, і представник прибуває вже після початку слідчої дії. Участь у процесуальній дії сягає багатьох годин, а виїзд до віддалених районів області тривалий. Як наслідок, гарантія участі представника ради, яка має бути процесуальним запобіжником, у частині випадків діє як фіксатор уже вчинених дій. Окремої уваги потребують випадки, коли під час процесуальної дії відеозапис припиняли, у низці випадків із посиланням на повітряну тривогу.

Істотною проблемою є забезпечення оперативної та дієвої перевірки зауважень щодо порушення гарантій адвокатської діяльності. У матеріалах, наявних у Раді адвокатів Одеської області, відсутні відомості про подальшу оцінку судами зафіксованих зауважень та про результати застосування засобів захисту [1]. Це ускладнює оцінку їх ефективності й актуалізує потребу в доступній процедурі незалежної перевірки. Стаття 13 Європейської конвенції з прав людини передбачає, що кожен, чиї права порушено, повинен мати доступ до ефективного засобу захисту на національному рівні [6]. У цьому контексті важливим є поєднання нормативних гарантій із механізмами запобігання порушенням та усунення їх наслідків.

При визначенні предмету адвокатської таємниці слід встановити, чи пов'язана інформація з наданням правничої допомоги, незалежно від того, де вона зберігається і кому належить. Адвокатська таємниця, насамперед, захищає конфіденційність інформації, яка надана адвокату клієнтом.

Під час проведення обшуку, за нашою думко, представник ради адвокатів має запобігати двом речам: вилученню матеріалів, які не стосуються розслідування, і розкриттю адвокатської таємниці, навіть якщо сторона обвинувачення вважає ці матеріали важливими для провадження. У зв'язку з цим спірні матеріали слід спочатку відокремити й перевірити незалежно, і лише після цього передавати стороні обвинувачення.

Окремого осмислення потребує роль органів адвокатського самоврядування у процесуальному контролі. Присутність представника ради адвокатів регіону під час обшуку не може бути суто формальною: вона має сенс лише тоді, коли представник завчасно поінформований, має можливість ознайомитися з ухвалою, зафіксувати перебіг дії, наполягати на опечатуванні спірних матеріалів і закріпити свої зауваження у процесуальному документі з правовими наслідками. Якщо ж зауваження залишаються лише у протоколі, а їх оцінка відкладається на невизначений час, гарантія втрачає превентивну функцію.

З огляду на окреслені проблеми правозастосовної практики, Національна асоціація адвокатів України при розробці нового законопроєкту «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» пропонує не окремі поправки до Закону, а комплексні зміни.

Велика увага в законопроєкті приділена професійним правам, гарантіям адвокатської діяльності та захисту адвокатської таємниці.

Стаття 42 проєкту передбачає ідентифікований доступ до державних реєстрів у визначеному порядку, застосування не заборонених законом технічних засобів без окремого дозволу, доступ до визначених приміщень за передбачених статтею умов, залучення спеціалістів та експертів, а також право на страхування професійної відповідальності.

Стаття 44 проєкту встановлює підвищений процесуальний бар'єр для слідчих дій щодо адвоката: обшук, затримання та застосування запобіжного заходу можливі лише на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду, закріплює заборону ототожнення адвоката з клієнтом, охорону життя, здоров'я і майна адвоката та членів його сім'ї, а також недопустимість доказів, здобутих із порушенням цих гарантій.

Стаття 54 надає широке визначення адвокатської таємниці, яка охоплює документи, електронні дані, повідомлення в месенджерах, метадані, хмарні сховища, а також правову позицію і стратегію захисту, причому обов'язок її збереження не обмежений у часі. У цьому підході знаходить відображення те, що сучасна адвокатська діяльність дедалі більше пов'язана з електронними даними, а відтак ефективний захист таємниці неможливий без її розуміння незалежно від форми зберігання інформації.

Процедури реалізації гарантій, порядок оскарження і наслідки порушення мають діяти як юридичні механізми, здатні забезпечити захист професійних прав.

Проєкт пропонує зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. Так, у КУпАП пропонується запровадити статті, які встановлюють відповідальність за публічне ототожнення адвоката з клієнтом та за перешкоджання адвокату в реалізації його прав під час процесуальних дій, зокрема неправомірне обмеження права на технічні засоби фіксації, недопущення до клієнта й порушення порядку обшуку чи огляду.

У КК пропонується викласти статтю 397 у новій редакції, конкретизувавши відповідальність за перешкоджання професійній діяльності адвоката, незаконне втручання у конфіденційне спілкування та інші форми незаконного впливу.

У КПК пропонується запровадити статтю 237–1, яка регулює особливості обшуку, огляду, тимчасового доступу до речей і документів та доступу до електронних даних адвоката. Вона передбачає повідомлення палати адвокатів відповідного регіону не пізніше ніж за три години до початку дії шляхом надсилання електронного повідомлення, підписаного кваліфікованим електронним підписом, та право її представника брати участь у процесуальній дії. За наявності заперечень щодо доступу до матеріалів, які містять або можуть містити адвокатську таємницю, доступ припиняється; у разі спору матеріали опечатуються без ознайомлення сторони обвинувачення з їх змістом. Передання опечатаних матеріалів слідчому судді разом із клопотанням має відбутися протягом 24 годин із моменту опечатування. Для розгляду клопотання проєкт передбачає строк у 72 години та можливість залучення незалежного спеціаліста.

Запропонований додатковий пункт частини першої статті 303 КПК розширює можливості оскарження порушень прав адвоката, професійних гарантій, адвокатської таємниці та права особи на професійну правничу допомогу. Доповнення до статті 307 КПК передбачає повноваження слідчого судді припинити порушення, усунути його наслідки та застосувати заходи для поновлення прав, а відповідна ухвала підлягає негайному виконанню. Порушення встановлених гарантій також пов'язується з недопустимістю отриманих доказів.

Саме поєднання матеріальної гарантії з процесуальним механізмом її захисту є головною цінністю проєкту: гарантія працює лише тоді, коли є дієвий спосіб її відстояти.

Загальна спрямованість запропонованих рішень відповідає міжнародним підходам до незалежності адвокатури та захисту професійної конфіденційності. Конвенція Ради Європи про захист професії

адвоката, підписана Україною 9 березня 2026 року, передбачає ефективний доступ адвоката до клієнта, матеріалів справи, судів і трибуналів, захист від негативних наслідків через ототожнення з клієнтом чи його справою, а також своєчасні та ефективні консультації з професійними асоціаціями щодо законодавчих, процесуальних та адміністративних змін, які безпосередньо впливають на професію [7]. Рекомендація Rec(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи «Про свободу здійснення професії адвоката» передбачає створення умов для здійснення професії без неправомірного втручання, забезпечення конфіденційності відносин адвоката з клієнтом та участь професійних асоціацій у виробленні рішень, що стосуються професії [8]. Основні принципи ООН щодо ролі юристів закріплюють обов'язок держави забезпечувати виконання адвокатами своїх функцій без залякування, перешкод, переслідування чи неправомірного втручання (принцип 16), вживати належних заходів за загрози безпеці адвоката (принцип 17), не допускати ототожнення адвоката з клієнтом (принцип 18), забезпечувати доступ до інформації та матеріалів справи (принцип 21) і конфіденційність спілкування (принцип 22), а також визнають право на об'єднання у професійні асоціації та їх роль у захисті професійних інтересів (принципи 24 і 25) [9].

Посилення професійних гарантій не означає звільнення адвоката від відповідальності за протиправні діяння. Незалежність адвокатури передбачає захист від неправомірного втручання, а не відсутність правового регулювання та контролю за дотриманням закону.

У напрямі удосконалення законодавства про адвокатуру та адвокатську перспективною вбачається співпраця Національної асоціації адвокатів України, органів адвокатського самоврядування з науковими установами та закладами вищої освіти, зокрема з Національним університетом «Одеська юридична академія», для дослідження змісту законодавчих новел і практики їх застосування.

Захист професійних прав адвокатів є важливою умовою реалізації права на правничу допомогу та належного здійснення правосуддя. Досліджені матеріали вказують на ризики недостатньої дієвості нормативних заборон без процедур їх реалізації та оперативної незалежної перевірки. Положення законопроєкту доцільно аналітично згрупувати у три взаємопов'язані рівні: інституційна незалежність; професійні права, гарантії та захист адвокатської таємниці; процедури реалізації й захисту гарантій, засоби оскарження та юридичні наслідки порушень. Загальна спрямованість цієї моделі відповідає міжнародним підходам до незалежності адвокатури та професійної конфіденційності. Водночас її ефективність залежатиме від визначеності процесуальних строків, оцінки пропорційності обмежень і належної практики застосування.

Рада адвокатів Одеської області продовжить захищати права адвокатів, брати участь у розробленні законодавства та відстоювати стандарти, без яких неможливі незалежна адвокатура й верховенство права в Україні.

Список використаної літератури

1. Матеріали звітів представників Ради адвокатів Одеської області про участь у процесуальних діях щодо адвокатів за 2025–2026 рр.
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Німіц проти Німеччини» (*Niemietz v. Germany*) від 16 грудня 1992 року (заява № 13710/88). *HUDOC database*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-57887 (дата звернення: 04.10.2026).
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Андре та інший проти Франції» [André and Another v. France] від 24 липня 2008 року, заява № 18603/03. *HUDOC database*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87938 (дата звернення: 04.10.2026).
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Kruglov and Others v. Russia» від 04 лютого 2020 року (заяви № 11264/04 та 15 інших). *HUDOC database*. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200719 (дата звернення: 04.10.2026).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text(дата звернення: 04.10.2026).
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 04.10.2026).
7. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Luxembourg, 13.05.2025. URL: https://rm.coe.int/prems-046225-gbr-2017-stce-226-and-explanatory-memorandum-9596-txt-web/4880283363 (дата звернення: 04.10.2026).
8. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів від 25.10.2000 р. URL:https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25 (дата звернення: 04.10.2026).
9. Basic Principles on the Role of Lawyers, adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, Cuba, 27 August-7 September 1990, U. N. Doc. A/CONF. 144/28/Rev.1, p. 118 (1990). URL: https://digitallibrary.un.org/record/142947/files/A_CONF. 144_28_Rev.1-EN.pdf?ln=en (дата звернення: 04.10.2026).

Кузьменко С. Є.
директор Вищої школи адвокатури
Національної асоціації адвокатів України,
адвокат, аудитор, тренер з лідерства та емоційного інтелекту

ВІД ОБОВ'ЯЗКУ НАВЧАННЯ ДО КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Професійна компетентність і саморегулювання належать до основоположних принципів європейської правничої професії, закріплених Хартією основних принципів Ради адвокатських об'єднань і правових товариств Європи (CCBE) [1]. Основні положення ООН про роль адвокатів покладають на професійні асоціації спільно з державою та закладами освіти обов'язок забезпечувати належну підготовку адвокатів [2, п. 9], а Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи Rec(2000)21 вимагає вживати заходів для забезпечення високого рівня юридичної підготовки та безперервного навчання адвокатів [3, принцип II]. Національний закон поєднує індивідуальний обов'язок адвоката підвищувати професійний рівень із завданням самоврядування забезпечувати високий професійний рівень адвокатів [4, ст. 21, 44, 45]. Ці норми об'єднує спільна логіка: адвокатура, яка самостійно гарантує компетентність своїх членів, зберігає підстави для незалежності від зовнішнього контролю. Отже, освітня функція самоврядування є складовою інституційної незалежності професії, а не допоміжним сервісом.

Перший етап становлення національної системи професійного розвитку адвокатів можна вважати завершеним. Сформовано нормативну основу [5], інфраструктуру й механізми контролю якості. У ретроспективному масиві за 2019–2025 роки частка підтвердженого виконання вимог зросла з 53,0 % до 73,9 %, а кількість підтверджених виконань — на 91,5 % за збільшення кількості адвокатів на 37,4 % [6]. За 9 місяців 2026 року 24 акредитовані оператори вже провели майже 700 заходів; Експертна рада з питань акредитації та сертифікації ухвалила понад 800 протокольних рішень; заходи європейської тематики відвідали 8 373 адвокати, а кількість нарахованих за ними залікових годин зросла на 12,1 % порівняно з аналогічним періодом 2025 року [6]. Україномовні курси програми Ради Європи HELP з 2024 року інтегровано до національної системи підвищення професійного рівня адвокатів. Сформовано головне — культуру регулярного навчання. Наступний етап полягає в переході від обліку годин до управління компетентностями.

Ключовою пропозицією може бути розроблення Рамки професійних компетентностей адвоката України — документа, який визнача-

тиме, що повинен знати й уміти адвокат на різних етапах професійного шляху. Міжнародним орієнтиром може слугувати Statement of Solicitor Competence, запроваджений Регулятором солісіторів Англії та Уельсу [7]. Рамка може охоплювати п'ять сфер: правові знання та аналіз; процесуальну майстерність і аргументацію; етику, незалежність і професійну таємницю; роботу з клієнтом, зокрема з особами у вразливому становищі; організацію практики та цифрові інструменти. Вона може стати основою для проєктування програм і акредитації заходів, інструментом самооцінювання та планування розвитку для кожного адвоката, а також підґрунтям для спеціалізації. Розроблення рамки, на мою думку, повинно відбуватися відкрито — за участю рад адвокатів регіонів, комітетів НААУ та наукової спільноти. Її реалізацію пропонується здійснювати за трьома напрямами.

Перший напрям — європейська правова аргументація. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод набула чинності для України 11 вересня 1997 року, а ст. 17 Закону України від 23.02.2006 № 3477-IV визначила застосування судами Конвенції та практики Європейського суду з прав людини як джерела права [8]. Цей досвід має методичне значення: навчання має формувати вміння не цитувати рішення, а обґрунтовувати його релевантність для конкретного спору. Євроінтеграція розширює предмет підготовки: адвокат має визначати застосовну норму права ЄС, її дію в часі та за колом осіб, межі застосування Хартії основоположних прав і механізм преюдиційних запитів [9]. Пропонується трирівнева модель: спільний курс про правову систему ЄС, галузеві модулі та практичні завдання з побудови правової позиції. Основу для її поширення можуть створювати програма TRAIN4EU, у межах якої Вища школа адвокатури НААУ вже готує тьюторів [10], та важлива для української адвокатури співпраця з Академією європейського права (ERA).

Другий напрям — спеціалізація відповідно до суспільних потреб. Її мета — передбачувана доступність адвокатів, підготовлених до певних категорій справ. Пріоритетними пілотними напрямами можуть бути захист прав дітей і справи про воєнні злочини. Керівні принципи Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей, передбачають поглиблену міждисциплінарну підготовку адвокатів і захищають право дитини на власне представництво за конфлікту з інтересами батьків [11]. Для справ про воєнні злочини необхідні знання міжнародного гуманітарного та кримінального права, навички роботи з доказами та безпечного спілкування з потерпілими і свідками, з окремими модулями для представництва потерпілих і для захисту обвинуваченого. Спеціалізація має поєднувати програму, практичне оцінювання та наставництво; вона є освітнім механізмом і не обмежує доступу інших адвокатів до відповідних справ.

Третій напрям — освітня аналітика та запобігання професійним помилкам. Облікова система накопичила дані, які дозволяють планувати навчання за реальними потребами. Можна щорічно формувати карту професійних потреб адвокатури на основі трьох джерел: даних обліку навчання, опитувань адвокатів, апробованих у програмі міжнародних партнерів, та знеособлених узагальнень дисциплінарної практики щодо найпоширеніших ризиків у роботі з клієнтом, збереженні таємниці, запобіганні конфлікту інтересів і роботі з цифровими доказами. Кожен курс має завершуватися практичним інструментом — чек-листом, алгоритмом або шаблоном документа.

Міжнародні зобов'язання України надають цим напрямам додаткової ваги. Україна підписала Конвенцію Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) [12], а Вища школа адвокатури НААУ на щорічній конференції мережі програми Ради Європи HELP ініціювала розроблення курсу з цієї Конвенції, відомої також як Люксембурзька. Європейська комісія у звіті щодо України 2025 року звернула увагу на необхідність удосконалення безперервного навчання адвокатів [13]. З урахуванням цього пропонується розробити Стратегію розвитку системи підвищення професійного рівня адвокатів України на 2027–2030 роки, узгоджену з європейськими підходами до навчання правників. Її мета — культура професійної компетентності, за якої навчання адвоката визначається не кількістю годин, а здатністю якісно захистити права людини.

Список використаної літератури

1. CCBE. Charter of Core Principles of the European Legal Profession and Code of Conduct for European Lawyers. Brussels, 2021. URL: https://www.ccbe.eu
2. Основні положення про роль адвокатів: прийняті VIII Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з правопорушниками, Гавана, 27.08–07.09.1990. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835
3. Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи Rec(2000)21 «Про свободу здійснення професії адвоката» від 25.10.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
5. Порядок підвищення професійного рівня адвокатів України: затв. рішенням Ради адвокатів України від 03.07.2021 № 63 (у ред. рішення від 13.12.2024 № 90, зі змінами від 01.05.2026 № 34). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2026-05-01-poryadki-34_6a280f8032a89.pdf
6. Вища школа адвокатури НААУ. Агреговані дані облікової системи за 2019–2026 роки (зріз на 06.10.2026); звіт за I–III квартали 2026 року. Неопубліковані матеріали.

7. Solicitors Regulation Authority. Statement of Solicitor Competence. URL: https://www.sra.org.uk/solicitors/resources/continuing-competence/cpd/competence-statement/
8. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15
9. Хартія основоположних прав Європейського Союзу, ст. 51; Договір про функціонування Європейського Союзу, ст. 267. URL: https://eur-lex.europa.eu
10. Право ЄС для адвокатів: Вища школа адвокатури НААУ реалізує дворічну тьюторську програму TRAIN4EU. 18.06.2026. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/pravo-jes-dlia-advokativ-vishha-skola-advokaturi-naau-realizuje-dvoricnu-tiutorsku-programu-train4eu
11. Council of Europe. Guidelines of the Committee of Ministers on child-friendly justice. 17.11.2010. URL: https://rm.coe.int/16804b2cf3
12. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Luxembourg, 13.05.2025. URL: https://rm.coe.int/prems-046225-gbr-2017-stce-226-and-explanatory-memorandum-9596-txt-web/4880283363
13. European Commission. Ukraine 2025 Report. SWD(2025) 759 final. 04.11.2025. URL:https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf

Стефанчук М. М.
професорка кафедри юстиції ННІ права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
докторка юридичних наук, професорка

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У Спільній позиції Європейського Союзу (далі — ЄС), що офіційно визначає переговорні умови, вимоги та орієнтири з боку ЄС щодо України в межах Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС», серед іншого, наголошено на необхідності реформи інституту адвокатури в Україні. Крім того, реформа адвокатури згадується в контексті покращення якості правосуддя як одного із необхідних проміжних критеріїв (interim benchmarks), які Україна має виконати для подальшого просування в перемовинах про вступ, поруч із подоланням дефіциту суддів, запровадженням ефективної періодичної оцінки результатів роботи суддів та прокурорів, реформуванням доступу до системи юридичної освіти та її якості, а також початкової та безперервної підготовки суддів і прокурорів [1, с. 9, 28].

Варто зауважити, що з точки зору правової природи та місця в інституційному механізмі ЄС, цей документ може бути охарактеризований як консолідований акт держав-членів, оскільки він ухвалюється Радою ЄС за умови абсолютної одностайності всіх держав-членів, а також фіксує єдину політико-правову волю всього ЄС щодо умов інтеграції України, а не є лише експертною оцінкою чи рекомендацією. Ба більше, попри те, що у системі загального міжнародного права такі акти часто відносять до «м'якого права», однак у межах процедури розширення ЄС цей документ має де-факто зобов'язальний характер для країни-кандидата. Прикметно, що у ньому міститься вичерпний перелік проміжних орієнтирів (interim benchmarks), які Українська держава має виконати задля досягнення перспективної мети повноправного членства в ЄС, оскільки саме на відповідність критеріям із цього документа Європейська комісія надалі оцінюватиме прогрес України у своїх подальших щорічних звітах.

Так, у регулярному Звіті Європейської Комісії щодо України (Ukraine 2025 Report) стан адвокатури отримав досить критичну оцінку серед інституцій системи правосуддя, оскільки в цьому документі європейськими експертами було констатовано, що впродовж звітного періоду жодного прогресу в реформуванні адвокатури в Україні досягнуто не було [2, с. 33].

Правовий аналіз цього документа дає можливість узагальнити вимоги європейських експертів крізь призму низки ключових проблемних аспектів. Серед іншого, в ньому йдеться про потребу реалізації адвокатською спільнотою компетенційного повноваження щодо участі у формуванні конституційного складу Вищої ради правосуддя (далі — ВРП). І попри те, що таким самим за своєю правовою природою компетенційним повноваженням З'їзд адвокатів України наділений і стосовно формування кадрового складу Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (далі — КДКП) як органу відповідального за добір на посаду прокурорів окружних прокуратур, переведення прокурорів в органи прокуратури вищого рівня, а також наділеного дисциплінарною функцією щодо прокурорів, згадка про це у досліджуваному Звіті Європейської комісії відсутня, що дає привід, з певною вірогідністю стверджувати про часткову невидимість реформи інституту прокуратури в контексті більш видимої судової реформи. Водночас варто зауважити на принциповій різниці у можливості законодавчого унормування цього питання стосовно КДКП та ВРП. У цьому контексті слід нагадати, що ми вже піднімали це питання та вносили пропозиції щодо законодавчого врегулювання альтернативного способу формування повного персонального складу органів правничого врядування у разі, якщо хтось із уповноважених суб'єктів не вбачає свого професійного інтересу у реалізації наданого законодавчого повноваження у

цій сфері, зокрема шляхом наділення систем, які мають нагальні потреби у формуванні та функціонуванні подібних органів професійного врядування, правом на доукомплектування повноважних складів цих органів, у разі відмови якихось уповноважених суб'єктів від реалізації цього повноваження. За таких обставин Всеукраїнській конференції прокурорів могло б бути делеговане повноваження доукомплектувати склад КДКП, так само як і З'їзду суддів — доукомплектувати склад ВРП у разі невиконання у визначений законодавством строк іншими уповноваженими суб'єктами свого обов'язку на обрання чи призначення членів відповідних органів прокурорського чи суддівського врядування [3, с. 126]. Проте, якщо для КДКП втілення цієї концепції шляхом релевантного законодавчого унормування є питанням переважно політичної волі, то для ВРП — це питання конституційних змін, з огляду на визначення суб'єктів обрання/призначення членів цього конституційного органу суддівського врядування на рівні Основного закону, що в умовах дії правового режиму воєнного стану унеможливлює втілення цієї концепції, а отже потребує пошуку нових альтернативних шляхів, які могли б бути охарактеризовані як прогрес виконання вимог ЄС у сфері досліджуваних питань.

Європейська комісія зауважила також про занепокоєння щодо зловживання дисциплінарними механізмами проти адвокатів та нерівномірної дисциплінарної практики, а також про певну кризу адвокатського самоврядування, з огляду на те, що органи адвокатського самоврядування не проводили виборів, хоча термін їхніх повноважень вже закінчився. З огляду на зазначене, Європейська Комісія висунула вимогу терміново розпочати комплексну реформу адвокатури з метою забезпечення того, щоб органи адвокатського самоврядування створювалися на основі прозорої та надійної процедури, а також суттєвого вдосконалення систем кваліфікації, допуску до адвокатури, дисциплінарної відповідальності, фінансового управління та безперервного професійного навчання [2, с. 33].

Українська держава зі свого боку визначила стратегічні кроки для виконання цих вимог та закріпила їх на національному рівні у Дорожній карті з питань верховенства права [4], в якій стосовно адвокатури передбачено досягнення такого стратегічного результату як забезпечення функціонування прозорої, підзвітної та професійної адвокатури шляхом вжиття низки заходів, серед яких:

– розроблення та ухвалення законопроєкту щодо вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності, яким має бути передбачено, серед іншого, реформування органів адвокатського самоврядування, визначення чітких та відкритих конкурсних процедур обрання на керівні посади в органи адвокатського самоврядування та обов'язкове регулярне проведення таких виборів;

– забезпечення функціональної досконалості системи організації і управління адвокатурою, зокрема, підвищення прозорості та підзвітності органів адвокатського самоврядування;

– визначення обов'язку органів адвокатського самоврядування національного рівня щорічно публікувати фінансову звітність, яка підлягатиме попередній перевірці незалежним аудитором;

– визначення можливості проведення З'їзду адвокатів України «онлайн» у разі неможливості його проведення «офлайн»;

– запровадження єдиного стандартизованого загальнонаціонального цифровізованого іспиту для осіб, які виявили бажання стати адвокатом, з метою забезпечення рівного доступу всіх кандидатів та підвищення неупередженості та об'єктивності такого процесу;

– удосконалення системи підвищення кваліфікації адвокатів для забезпечення безперервного навчання;

– встановлення прозорих та ефективних дисциплінарних процедур;

– у цілому приведення законодавства про адвокатуру, а також актів адвокатського самоврядування у відповідність до європейських стандартів та кращих практик.

Таким чином, заплановані заходи реформування узагальнено стосуються перезавантаження органів адвокатського самоврядування, реформування доступу до професії, забезпечення справедливої дисциплінарної практики, прозорості фінансового управління, удосконалення системи безперервного професійного навчання, що у цілому узгоджується із вимогами Європейської комісії.

Окрім вимог ЄС, значним імпульсом для реформи адвокатури стали зобов'язання України перед Радою Європи. Підписання Україною Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката [5] створило додаткове міжнародно-правове підґрунтя для невідкладних змін. У відповідь на критику Європейської комісії та з метою імплементації положень Конвенції, у вересні 2026 року у Верховній Раді України було зареєстровано низку важливих законопроєктів (зокрема, № 16105 [6] та № 16102 [7]), метою яких є посилення гарантій незалежності адвокатів, запровадження певних дисциплінарних запобіжників, а також запровадження обов'язку держави консультуватися з органами адвокатури під час розробки профільного законодавства, що спрямовано на втілення кращих європейських практик діяльності цієї правничої інституції.

Однак, слід констатувати, що ці ініціативи, хоч і є позитивним кроком, поки що мають точковий характер і не повною мірою охоплюють вимоги Європейської Комісії щодо інституційного перезавантаження інституту адвокатури з урахуванням кращих європейських практик. Водночас є сподівання на те, що прогрес у виконанні цієї вимоги буде досягнуто внаслідок втілення напрацювань Робочої

групи з реформування законодавства про адвокатуру, здійснених за участю міжнародних експертів, які нещодавно були презентовані під час круглого столу «Реформа адвокатури на шляху України до ЄС: прогрес виконання Дорожньої карти з питань верховенства права» [8], з огляду на те, що ця презентація охопила теми доступу до професії, самоврядування, дисциплінарних процедур, професійного розвитку та гарантій адвокатської діяльності, а отже ті, що найближчим часом визначатимуть вектор подальшої наукової та експертної дискусії.

Список використаної літератури

1. Council of the European Union. European Union Common Position on Cluster 1: Fundamentals of the Accession Process — Ukraine (AD 18/26). *Council of the European Union*. 2026. URL: https://data.consilium.europa.eu/doc/document/AD-18-2026-INIT/en/pdf (дата звернення: 04.10.2026).
2. Ukraine 2025 Report SWD (2025) 759 final. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52025SC0759 (дата звернення: 04.10.2026).
3. Стефанчук М. М. Участь адвоката в кваліфікаційно-дисциплінарній комісії прокурорів: місія чи повинність? *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє :* матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8 листопада 2024 р.). Одеса: Юридична література, 2024. С. 124–127.
4. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text (дата звернення: 04.10.2026).
5. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer: CM (2024)191-add1final / European Committee on Legal Co-operation (CDCJ) (1522 meeting, 11 and 12 March 2025). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/1522_final.pdf (дата звернення: 04.10.2026).
6. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката № 16105 від 28.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70826 (дата звернення: 04.10.2026).
7. Проєкт Закону про внесення зміни до статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо деяких питань дисциплінарного провадження № 16102 від 25.09.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70846 (дата звернення: 04.10.2026).
8. НААУ представила у Брюсселі ключові положення майбутнього закону про адвокатуру. URL: https://unba.org.ua/news/12336-naau-predstavila-u-bryusseli-klyuchovi-polozhennya-majbutn-ogo-zakonu-pro-advokaturu.html (дата звернення: 04.10.2026).

Фурса С. Я.
професор кафедри міжнародного, публічного та приватного права
Київського університету права Національної академії наук України,
доктор юридичних наук, заслужений юрист України

ЯКІСНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЯК ЗНАРЯДДЯ ПРАЦІ АДВОКАТА

Певне занепокоєння у автора викликала публікація на сайті Національної асоціації адвокатів України, в перших рядках якої йдеться про таке: «*Національна асоціація адвокатів України представила напрацювання до майбутнього закону про адвокатуру за напрямами Дорожньої карти з питань верховенства права...*»[1]. Занепокоєння викликане тим, що наша держава останнім часом намагається переосмислити та перебудувати величезні масиви законодавчої бази, зокрема, це стосується Житлового, Господарського та Цивільного кодексів, а тепер й адвокати запропонували напрацювання до нового Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Тому як колишній адвокат маю поділитися своїми враженнями від таких процесів. Насамперед, хочу звернути увагу на той аспект, що глобальна перебудова законодавства конче була необхідна в період набуття Україною незалежності і перебудови суспільних відносин.

Не зважаючи на це процес перебудови законодавства з радянського політичного устрою до сучасного триває до останнього часу і цей процес відрізняється певною непослідовністю. Продемонструємо це на *прикладі* Житлового кодексу України (Відомості Верховної Ради УРСР, 1983 р., додаток до № 28, ст. 573) (далі-ЖК України)[2], який було визнано таким, що втратив чинність. Але згідно ч. 2 Розділ IV. Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про основні засади житлової політики» статті 31–42, 43–46, 47–49, 51–53, 57–60, 71, 72, 127–132^{-2} продовжують діяти до дня початку функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи[3]. З наведеного випливає, що ЖК України втрачає чинність «частково», інакше, в якому нормативному акті мають продовжувати свою дію норми, зазначені у наведеному вище переліку. З іншого боку, не зовсім коректно пов'язувати припинення дії норм ЖК України з початком функціонування Єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи, оскільки втрата чинності статей Перехідних положень цього Закону, які встановлюють правила отримання і обліку житла тощо, то вони мають *трансформуватися* в інший нормативний акт. З великою долею вірогідності можна припустити, що у подальшому житлові права громадян врегульовуватимуться Кабінетом Міністрів України. Але вже можна стверджувати, що «стандарт» надання житлового примі-

щення в 13,65 квадратних метри на одну особу з 1981 року (ст. 47 ЖК України) протягом 43 років не змінився.

Непослідовність заміни ЖК України положеннями нового Закону України «Про основні засади житлової політики» полягає в тому, що втрачається конкретика у врегулюванні житлових правовідносин, а це унеможливлює вирішення спорів, що пов'язані з правом на проживання на конкретній житловій площі.

Багато хто з фахівців може зауважити, а до чого тут житлове право, яке вважалося самостійною галуззю права. Підкреслюю, що це лише *один з прикладів*, коли старе житлове законодавство скасували, а замість нього ввели Закон України «Про основні засади житлової політики» і навіть не звернули увагу на термінологію. Так, основні або загальні засади асоціюються в законодавстві з принципами права, а не конкретними приписами закону, які регламентують, наприклад, питання права на житлову площу, обліку житла та його отримання тощо. Наведене підштовхує до негативної оцінки тенденцій у глобальному «оновленні» українського законодавства.

По-перше, ні хто не гарантує, що новий Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» буде кращим від чинного, оскільки великі масиви інформації, які невпинно накопичуються і стосуються організації та адвокатської діяльності, все складніше впорядкувати і унормувати. Приклад, із запровадженням Закону України «Про основні засади житлової політики» замість ЖК України, доводить, що якість оновленого законодавства не поліпшується, а навпаки, на думку автора, погіршується. Тому виникає істотна небезпека, що в законопроєкті не будуть усунені суб'єктивні вади в тлумаченні тих чи інших правовідносин тощо.

По-друге, з процитованої публікації передбачається, що: «*...основою для змін залишаються принципи Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року: єдина національна професійна організація, адвокатське самоврядування, вирішення питань доступу до професії та дисциплінарної відповідальності всередині адвокатури, професійні права й гарантії діяльності адвокатів»*[4]. Тобто, передбачається удосконалити організаційну структуру адвокатури, але ж знаряддя праці адвокатів — це норми законодавства і це стосується не стільки Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»[5], скільки інших норм законодавства, які мають застосовуватися адвокатом для захисту прав клієнта під час здійснення ним професійної діяльності. Так, діяльність адвокатів підпорядковується й Закону України «Про безоплатну правничу допомогу»[6], а також всім процесуальним кодексам та нормам законодавства, які врегульовують приватні та публічні відносини. Звідси випливає, що будь-які зміни в законодавстві у тій чи іншій мірі стосуються діяльності адвокатів.

А це, в свою чергу, має викликати їх реакцію на запропоновані зміни до законодавства.

Отже, втрата чинності ЖК України безпосередньо стосується адвокатів, які втрачають знаряддя захисту прав жильців у складних житлових справах. При цьому, зміни у процесуальних кодексах демонструють фактичний відхід від принципу змагальності і надання судам все більших повноважень, введення спрощеного провадження, стандартів доказування, що скорочує процес доведення та доказування, отже ускладнює захист прав осіб в цивільному судочинстві тощо. І на ці явища мають реагувати адвокати, які втрачають можливість надійно захищати права людини, а й тому частину свого доходу.

По-третє, можна погодитися з Л. Ізовітовою, що окремим напрямом змін в адвокатурі має стати безперервний професійний розвиток адвокатів. Так, за словами очільниці НААУ, професійність адвоката не завершується отриманням свідоцтва, а зміни права, судової практики й технологій потребують навчання протягом усієї діяльності. Але докорінна «перебудова» цивільного, сімейного та іншого законодавства — це не просто зміни у праві, а втрата базових знань і навичок тими адвокатами, які системно та глибоко опановували норми цивільного, сімейного права, мали певний досвід у застосуванні норм законодавства, частину з них знали майже на пам'ять. Щодо інших, то воно навіть знали назви багатьох статей та могли їх швидко знайти у відповідному нормативному акті. У цьому зв'язку, наведемо приклад, коли досвідчений викладач при істотній зміні норм ЦПК України, заявила, що вона припиняє викладацьку діяльність, оскільки осягнути величезний обсяг нової інформації вона не здатна. Отже, це стосуватиметься й багатьох адвокатів, яким доведеться з самого початку та самостійно опановувати норми нового Цивільного Кодексу (Кодексу приватного права), теорію цивільного, сімейного права, яка почне формуватися навколо нового Кодексу а також інші галузі права та велику кількість нормативних актів як матеріального, так і процесуального права. При цьому, заходи з підвищення кваліфікації навряд чи допоможуть стати на «рейки» нового законодавства, оскільки тут потребуватиметься системність в опануванні складного як теоретичного матеріалу, так і нового законодавства.

По-четверте, в адвокатурі України є талановиті вчені, кандидати та доктори юридичних наук, які мають стати членами Аналітичного центру адвокатури, який, на думку автора, має бути створений в Україні. Члени такого Центру мають досліджувати негативні тенденції та ті проблеми, які мають місце у адвокатській діяльності, прогнозувати їх небезпеку для професійної діяльності адвокатів. Але тенденції до самоізоляції адвокатури, за винятком чинної конференції, заважають об'єднуватися їм з вченими для вирішення спільних проблем і засте-

реження небезпек в оновленні законодавства та неправильному ухилі судової практики. Водночас, вченим так само складно одноосібно реагувати на ті виклики, які вони помічають у розвитку законодавства та виявляють у правових позиціях Верховного Суду. Тому варто було б при Національній асоціації адвокатів України створити Науково-консультативну раду з вчених, які б могли конструктивно-критично проаналізувати законопроєкт про адвокатуру та адвокатську діяльність, судову практику, яка пов'язана з ними тощо. При цьому, вченим так само це має бути цікаво, оскільки нині є велика кількість судових справ, які випливають із адвокатської діяльності, які доцільно проаналізувати,зробити пропозиції з удосконалення відповідного законодавства та використати такий матеріал у навчальному процесі студентів та підвищенні кваліфікації адвокатів.

Тому дані пропозиції мають спонукати до об'єднання зусиль адвокатів та вчених для покращення законодавства, удосконалення способів захисту прав осіб та збагачення правової науки новою і більш обґрунтованою інформацією.

Список використаної літератури

1. НААУ представила у Брюсселі ключові положення майбутнього закону про адвокатуру.URL: https://unba.org.ua/news/12336-naau-predstavila-u-bryusseli-klyuchovi-polozhennya-majbutn-ogo-zakonu-pro-advokaturu.html
2. Житловий кодекс України від 30 червня 1983 р. № 5464-X. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#n289
3. Про основні засади житлової політики: Закон України від 13 січня 2026 р. № 4751-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4751-20#n164
4. НААУ представила у Брюсселі ключові положення майбутнього закону про адвокатуру. URL: https://unba.org.ua/news/12336-naau-predstavila-u-bryusseli-klyuchovi-polozhennya-majbutn-ogo-zakonu-pro-advokaturu.html
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
6. Про безоплатну правничу допомогу. Закон України від 2 червня 2011 року № 3460-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text

Карповець А. В.
аспірантка 3-го року навчання кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РАДА АДВОКАТІВ УКРАЇНИ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ САМОВРЯДНОСТІ

Адвокатське самоврядування є однією з визначальних організаційних характеристик сучасної української адвокатури. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура України визначена як недержавний самоврядний інститут, який самостійно вирішує питання її організації та діяльності у встановленому законом порядку [1]. Водночас реалізація засади самоврядності не обмежується її нормативним закріпленням, а передбачає наявність належного інституційного механізму її практичного здійснення.

Одним із ключових елементів такого механізму є Рада адвокатів України (далі — РАУ). Законодавець включає її до системи органів адвокатського самоврядування, а відповідно до ч. 1 ст. 55 Закону у період між з'їздами адвокатів України саме РАУ виконує функції адвокатського самоврядування [1]. Такий статус визначає її особливе місце у забезпеченні безперервності самоврядного управління адвокатурою. На думку Ю. Р. Владиченко, особливість правового становища РАУ полягає, зокрема, у тому, що законодавство прямо не закріплює її як вищий орган адвокатського самоврядування, хоча фактично на неї покладено значний обсяг загальнонаціональних завдань [2].

Інституційна роль РАУ проявляється насамперед у можливості самостійного вирішення професійною спільнотою значної частини питань організації адвокатури. До повноважень РАУ належать, зокрема, забезпечення виконання рішень з'їзду адвокатів України, організаційне та методичне забезпечення ведення Єдиного реєстру адвокатів України, визначення окремих процедур професійної діяльності, участь у вдосконаленні законодавства про адвокатуру, а також визначення порядку та форм підвищення кваліфікації адвокатів [1; 3]. Таким чином, самоврядність у діяльності РАУ виявляється не лише у формуванні окремого професійного органу, а передусім у здатності адвокатури самостійно виробляти та реалізовувати механізми регулювання власної професійної діяльності.

Водночас важливою гарантією самоврядного характеру РАУ є її підзвітність з'їзду адвокатів України. Положення про РАУ передбачає представницький принцип її формування: до складу Ради входять представники регіонів, а її голова та заступники обираються з'їздом

адвокатів України [3]. Таким чином, діяльність РАУ поєднує забезпечення безперервного здійснення функцій адвокатського самоврядування у період між з'їздами адвокатів України з представницьким характером прийняття професійно значущих рішень.

Особливого значення набуває й те, що рішення РАУ відповідно до ст. 57 Закону є обов'язковими для виконання всіма адвокатами [1]. Конституційний Суд України у Рішенні від 10 вересня 2025 року наголосив, що органи адвокатського самоврядування не є органами державної влади, а їхні рішення спрямовані на регулювання професійної діяльності адвокатів у межах законодавчо визначеної компетенції [4]. Це дозволяє розглядати обов'язковість рішень РАУ не як прояв адміністративного підпорядкування адвокатів державному органу, а як механізм внутрішнього професійного регулювання, що є невід'ємною характеристикою самоврядності.

Таким чином, Рада адвокатів України є не лише одним із передбачених законом органів адвокатського самоврядування, а інституційним механізмом, через який самоврядність набуває практичного змісту. Її діяльність демонструє, що сутність самоврядності полягає у здатності професійної спільноти самостійно формувати організаційні механізми, приймати обов'язкові для її членів рішення та представляти професійні інтереси без перетворення такого регулювання на державне адміністрування. Водночас нормативна невизначеність щодо співвідношення статусу РАУ та з'їзду адвокатів України потребує подальшого доктринального осмислення з метою чіткого визначення їхнього місця у механізмі реалізації засади самоврядності.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Владиченко Ю. Р. Рада адвокатів України як орган адвокатського самоврядування. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 11 листоп. 2022 р. Одеса: Фенікс, 2022. С. 287–288.
3. Положення про Раду адвокатів України: затверджене Установчим з'їздом адвокатів України 17.11.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001418-12
4. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 10.09.2025 № 4-р(II)/2025 у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини третьої статті 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо оприлюднення актів органів адвокатського самоврядування). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-25#Text

Науковий керівник: *доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук* ***Легких Кирило Вікторович***

Бабенко В. А.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НААУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України зазнали істотних трансформацій суспільні відносини, функціонування державних та недержавних інституцій, а також зміст професійної діяльності представників правничих професій. Особливого значення набуває забезпечення належного функціонування адвокатури як інституту громадянського суспільства та важливого елементу механізму захисту прав і свобод людини.

Сучасна адвокатська діяльність значною мірою зумовлена правовими наслідками воєнного стану та необхідністю вирішення комплексу питань, пов'язаних із мобілізацією, проходженням військової служби, соціальним та правовим захистом військовослужбовців і ветеранів, отриманням відповідних соціальних виплат, захистом прав членів сімей загиблих і зниклих безвісти осіб, відновленням документів, а також відшкодуванням шкоди, завданої внаслідок пошкодження чи знищення майна.

Водночас воєнні ризики безпосередньо впливають і на професійну діяльність самих адвокатів. Переміщення з небезпечних територій, втрата або пошкодження житла та майна, а також випадки порушення професійних прав і гарантій адвокатської діяльності зумовлюють необхідність посилення інституційних механізмів підтримки адвокатури. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність Національної асоціації адвокатів України (далі — НААУ) як організації, покликаної забезпечувати представництво та захист професійних інтересів адвокатури.

Правову основу діяльності НААУ становить Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до частини першої статті 45 цього Закону, НААУ є недержавною некомерційною професійною організацією, яка об'єднує всіх адвокатів України. До основних завдань НААУ належать представництво адвокатури у від-

носинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування, захист професійних прав адвокатів і забезпечення гарантій адвокатської діяльності, а також сприяння підвищенню професійного рівня адвокатів [1].

Таким чином, функціональне призначення НААУ не обмежується організаційним об'єднанням адвокатів. В умовах воєнного стану її діяльність набуває додаткового практичного виміру та охоплює комплекс напрямів, спрямованих на забезпечення належного функціонування адвокатури, захист професійних прав адвокатів, розвиток їх професійної компетентності, підтримку адвокатської спільноти та забезпечення доступу населення до правничої допомоги.

Одним із ключових напрямів діяльності НААУ є захист професійних прав адвокатів та забезпечення гарантій адвокатської діяльності. В умовах воєнного стану актуальність цього напряму істотно зростає, оскільки особливий правовий режим не повинен зумовлювати необґрунтоване обмеження професійних прав адвокатів або нівелювання встановлених законодавством гарантій їх діяльності.

Зокрема, належне здійснення адвокатської діяльності передбачає забезпечення можливості конфіденційного спілкування адвоката з клієнтом, представництва та захисту його інтересів, отримання необхідної інформації, доступу до матеріалів та реалізації інших передбачених законодавством професійних повноважень. У випадках порушення професійних прав адвокатів важливу роль відіграють органи адвокатського самоврядування та відповідні структурні елементи НААУ.

Значне місце у цьому механізмі посідає Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності, діяльність якого спрямована на розгляд звернень адвокатів, аналіз випадків можливого порушення їхніх професійних прав та участь у відповідному реагуванні. За результатами роботи комітетів НААУ у 2025 році було повідомлено про 97 звернень щодо порушення професійних прав адвокатів. Зазначений показник засвідчує актуальність інституційних механізмів захисту адвокатури в сучасних умовах [2].

Іншим важливим напрямом є підтримка адвокатів та членів їхніх сімей, які постраждали внаслідок війни. Повномасштабна збройна агресія зумовила виникнення потреби у створенні додаткових механізмів соціальної та гуманітарної підтримки представників адвокатської професії.

З цією метою 3 березня 2022 року НААУ створила Опікунську раду, одним із основних завдань якої стало забезпечення розподілу благодійної допомоги адвокатам та членам їхніх сімей, які постраждали внаслідок воєнних дій. Така діяльність має важливе значення для забезпечення стійкості адвокатської спільноти, оскільки належ-

не функціонування адвокатури передбачає не лише нормативне закріплення професійних гарантій, а й створення умов для фактичного здійснення адвокатської діяльності в кризових та надзвичайних обставинах [3].

Водночас діяльність НААУ в сучасних умовах характеризується не лише реагуванням на вже наявні проблеми, а й запровадженням нових форм практичної правничої допомоги. Показовим у цьому контексті є проєкт «Адвокат+», спрямований на забезпечення первинної правничої допомоги військовослужбовцям безпосередньо на рівні військових підрозділів [4].

У 2026 році в межах зазначеного проєкту адвокати почали здійснювати виїзди до бригад, у тому числі до районів бойових дій, проводити зустрічі з військовослужбовцями та надавати консультації з актуальних правових питань. Реалізація такого підходу спрямована на забезпечення доступності правничої допомоги для військовослужбовців, які внаслідок специфіки проходження військової служби можуть стикатися з широким спектром правових проблем, пов'язаних із проходженням служби, соціальними гарантіями, виплатами, дисциплінарною відповідальністю та іншими питаннями.

Третім важливим напрямом діяльності НААУ є підвищення професійного рівня адвокатів та розвиток системи безперервного професійного навчання. Воєнний стан спричинив появу та актуалізацію значної кількості правових питань, які потребують спеціалізованих знань і врахування нових законодавчих та правозастосовних підходів. У цьому контексті НААУ через Вищу школу адвокатури здійснює «освітню» діяльність, організовуючи навчальні заходи, професійні дискусії та інші форми підвищення професійного рівня адвокатів.

Окремого значення набуває міжнародне співробітництво НААУ. Як зазначає М. Кравченко, це пояснюється процесами глобалізації, що знаходить прояв у всіх сферах суспільного життя, у тому числі в рамках інституту адвокатури [5, с. 542]. Міжнародна взаємодія сприяє розвитку професійних контактів українських адвокатів із представниками правничих професій інших держав, обміну професійним досвідом, участі у міжнародних конференціях та інших заходах, присвячених актуальним проблемам прав людини, верховенства права та функціонування адвокатури в умовах збройних конфліктів. Важливим аспектом такої співпраці є також залучення міжнародної підтримки для адвокатської спільноти України та сприяння інтеграції української адвокатури у європейський та міжнародний професійний простір.

Отже, діяльність НААУ в умовах воєнного стану характеризується розширенням та трансформацією традиційних напрямів діяльності відповідно до нових суспільних і професійних викликів. Поряд із ви-

конанням визначених законодавством завдань НААУ здійснює діяльність, спрямовану на забезпечення професійних гарантій адвокатів, підтримку представників адвокатської спільноти, підвищення їхньої професійної компетентності, розвиток правничої допомоги військовослужбовцям та поглиблення міжнародного співробітництва.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Комітети НААУ стали джерелом правових позицій — звіти за 2025 рік. *Вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/news/11395-komiteti-naau-stali-dzherelom-pravovih-pozicij-zviti-za-2025-rik.html
3. Адвокатура України під час воєнного стану. *Вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/publications/8390-advokatura- (дата звернення: 23.09.2026).
4. Адвокати вже працюють у бригадах: старт пілоту «Адвокат+» у зоні бойових дій. *Вебсайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://unba.org.ua/news/11550-advokati-vzhe-pracyuyut-u-brigadah-start-pilotu-advokat--u-zoni-bojovih-dij.html (дата звернення: 23.09.2026).
5. Кравченко М. О. Деякі аспекти міжнародного співробітництва в адвокатурі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 542–543.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Березіна А. С.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ РОЛІ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Адвокатура є важливим інститутом правової держави, діяльність якого спрямована на забезпечення права кожної особи на професійну правничу допомогу, захист її прав, свобод та законних інтересів. Належне функціонування адвокатури значною мірою залежить від її організаційної самостійності та професійної незалежності. У цьому контексті особливого значення набуває адвокатське самоврядування — гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати

питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1].

Як зазначає С. Вилков, «сформоване в законі визначення охоплює переважно організаційну функцію самоврядування, обходячи при цьому інші функції, та й власне концептуальні роль і значення самоврядної моделі функціонування адвокатури в контексті трансформації вектору ціннісних орієнтирів та пріоритетів України у напрямку утвердження усталеної системи цінностей на яких побудований Європейський Союз та весь цивілізований світ» [2, с. 205].

Діюче законодавство передбачає існування розгалуженої системи органів адвокатського самоврядування як на регіональному, так й на загальнодержавному рівні, що мають на меті представництво інтересів усіх адвокатів, формування норм та правил, що повинні дотримуватись усіма адвокатами України [3, с. 230].

Перелік завдань адвокатського самоврядування визначено у ст. 44 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». На нашу думку, одним із головних завдань органів адвокатського самоврядування є захист професійних прав адвокатів. Адвокат у своїй діяльності може стикатися з тиском, перешкоджанням виконанню професійних обов'язків або іншими порушеннями встановлених законом гарантій. Відповідно, у таких випадках органи самоврядування повинні сприяти відновленню порушених прав адвоката та реагувати на випадки втручання в його професійну діяльність.

Не менш важливою є роль органів адвокатського самоврядування у підтриманні високих професійних та етичних стандартів. Адвокат має не лише володіти необхідними юридичними знаннями, а й відповідати високим морально-етичним вимогам, які висуваються до представників цієї професії. Самоврядування сприяє формуванню єдиних професійних стандартів і забезпечує належне ставлення адвокатів до виконання своїх обов'язків.

Важливим напрямом діяльності є також участь у питаннях професійного розвитку адвокатів. Сучасне законодавство постійно змінюється, з'являються нові правові механізми та судова практика, тому адвокат повинен постійно вдосконалювати свої знання. Органи адвокатського самоврядування сприяють підвищенню професійного рівня адвокатів, організації навчальних заходів та професійному обміну досвідом.

Особливого значення адвокатське самоврядування набуває в умовах розвитку демократичної та правової держави. Незалежна адвокатура є однією з гарантій доступу людини до правосуддя та ефективного захисту її прав. Якщо адвокатура залежить від державних органів або інших суб'єктів, це може негативно впливати на можливість адвоката належним чином захищати інтереси свого клієнта.

Водночас діяльність органів адвокатського самоврядування має бути прозорою, відповідальною та орієнтованою насамперед на інтереси адвокатури й суспільства. Крім того, ефективне самоврядування передбачає не лише наявність відповідних органів, а й активну участь самих адвокатів у професійному житті.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Вилков С. В. Роль та значення адвокатського самоврядування. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування*: *виклики XXI століття*. Харків, 2023. С. 205–207. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20231124/article/view/vylkov/pdf
3. Веснін С. О. Поняття, ознаки та функції органів адвокатського самоврядування. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 227–232. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/45.pdf

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Дашкевич А. В.
студент 2-го курсу магістратури факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГАРАНТІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Гарантії адвокатської діяльності є необхідною передумовою реалізації конституційного права кожного на професійну правничу допомогу. В умовах воєнного стану їх значення посилюється, оскільки кримінальне провадження, мобілізаційні процеси, обмеження пересування, безпекові заходи та цифровізація комунікацій створюють додаткові ризики для незалежності адвоката, конфіденційності спілкування з клієнтом і безперешкодного здійснення захисту. Водночас гарантії адвокатської діяльності не є особистими привілеями адвоката: їх функціональне призначення полягає у забезпеченні прав клієнта та можливості адвоката ефективно виконувати професійні обов'язки. Саме тому оцінка стану таких гарантій у період війни має

поєднувати аналіз чинного законодавства, практики його реалізації та новітніх європейських стандартів.

Нормативну основу гарантій адвокатської діяльності становить передусім стаття 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка забороняє втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності, вимагання від адвоката та пов'язаних із ним осіб відомостей, що становлять адвокатську таємницю, ототожнення адвоката з клієнтом, неправомірне втручання у правову позицію, а також притягнення адвоката до відповідальності за висловлювання у справі за умови дотримання професійних обов'язків [1]. Окремі гарантії мають процесуальний характер: проведення щодо адвоката слідчих дій, які потребують дозволу суду, здійснюється за спеціальною процедурою, а під час обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщення здійснення адвокатської діяльності або тимчасового доступу до речей і документів має бути забезпечена участь представника ради адвокатів регіону [1].

Особливого значення набуває вимога щодо предметних меж втручання. Частина друга статті 23 Закону зобов'язує слідчого суддю або суд у рішенні прямо зазначати перелік речей і документів, які планується відшукати, виявити чи вилучити у адвоката. Отже, проблема полягає не у відсутності такої гарантії в законі, а у належності її практичного застосування, особливо коли йдеться про цифрові носії, на яких одночасно можуть зберігатися матеріали десятків клієнтів. Додаткові правила встановлює Кримінальний процесуальний кодекс України. До спеціальних процесуальних гарантій, до прикладу, належить порядок повідомлення адвокату про підозру. Відповідно до статті 481 КПК України письмове повідомлення про підозру адвокату здійснюється Генеральним прокурором, його заступником або керівником обласної прокуратури в межах його повноважень; при цьому уповноважена посадова особа може доручити іншому прокурору безпосереднє вручення повідомлення [2]. Некоректно зводити цю гарантію до «підписання підозри прокурором обласного рівня». Її зміст полягає у підвищеному рівні процесуальної відповідальності за прийняття рішення щодо особи, яка здійснює адвокатську діяльність, а не у створенні персонального імунітету адвоката від кримінального переслідування.

Воєнний стан ускладнив практичну реалізацію гарантій. За даними, систематизованими Ю. В. Циганюк та М. С. Гончаровим, у 2021 році до Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ надійшло понад 150 звернень про порушення професійних прав, у 2022 році — 59, а у 2023 році — 98 звернень [3, с. 1119–1120]. Окремо статистична звітність рад адвокатів регіонів фіксувала 322 повідомлення про обшуки та затримання адвокатів у 2021 році,

143 — у 2022 році та 303 — лише за перші три квартали 2023 року [3, с. 1120]. Ці показники не можна змішувати: звернення до Комітету і повідомлення рад адвокатів про обшуки та затримання є різними статистичними категоріями. Водночас обидва масиви даних підтверджують, що проблема практичного забезпечення професійних гарантій у період війни залишається системною.

Серед нових або загострених під час воєнного стану проблем у науковій літературі та матеріалах адвокатського самоврядування називаються вручення повісток адвокатам під час слідчих дій або судових засідань, недопуск адвоката до вже розпочатого обшуку, вилучення електронних носіїв із матеріалами, що можуть становити адвокатську таємницю, ототожнення адвоката з клієнтом у медіа, труднощі доступу до клієнта під час комендантської години та інші обмеження, зумовлені безпековою ситуацією [3, с. 1122]. Сам факт існування воєнного стану не скасовує гарантій адвокатської діяльності. Водночас застосування спеціального режиму кримінального провадження за статтею 615 КПК України може змінювати звичайний порядок реалізації окремих процесуальних повноважень у випадках, коли слідчий суддя об'єктивно не може їх здійснити [2]. Тому законодавча і правозастосовна проблема полягає у чіткому узгодженні надзвичайних процесуальних механізмів із спеціальними гарантіями адвоката, а не у механічному пріоритеті одного режиму над іншим.

Окремого аналізу потребує захист конфіденційного спілкування адвоката з клієнтом. У рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Денисюк та інші проти України» від 13 лютого 2025 року Суд встановив порушення статті 8 Конвенції та звернув увагу, зокрема, на недостатність спеціальних і детальних гарантій щодо виявлення та обробки розмов між захисниками і клієнтами у випадку їх випадкового перехоплення під час негласних слідчих дій. ЄСПЛ підкреслив, що професійна адвокатська таємниця охоплює інформацію, якою обмінюються адвокат і клієнт у межах професійних відносин, а національне регулювання має забезпечувати не лише формальну заборону втручання, а й ефективні процедури запобігання доступу, використанню та збереженню конфіденційної інформації [4]. Для воєнного часу цей висновок має особливе значення через ширше використання електронних засобів зв'язку, дистанційних консультацій та цифрових носіїв.

Дискусійною є пропозиція запровадити окрему кримінальну відповідальність за будь-яке кібервтручання у дані адвоката. Чинне право вже містить механізми відповідальності за втручання в діяльність захисника та правопорушення у сфері електронно-комунікаційних систем. Тому пріоритетним видається вдосконалення процедур захисту: відокремлення інформації, що становить адвокатську таємни-

цю, фіксація доступу до цифрових даних та можливість оперативного судового оскарження порушень.

Новим орієнтиром для вдосконалення українського законодавства є Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS No. 226), відкрита для підписання 13 травня 2025 року. Україна підписала її 9 березня 2026 року, однак станом на кінець вересня 2026 року ратифікація Україною ще не зазначена у договірній базі Ради Європи [5]. Отже, її положення не слід подавати як уже чинні для України міжнародно-договірні зобов'язання, проте вони є важливим стандартом подальшої реформи. Конвенція передбачає, що під час обшуку адвоката або приміщень, транспортних засобів чи пристроїв, які використовуються ним у професійній діяльності, а також під час вилучення чи копіювання документів і даних мають діяти спеціальні гарантії, включаючи можливість присутності незалежного адвоката або представника професійної асоціації [5].

З урахуванням наведеного вдосконалення гарантій адвокатської діяльності доцільно здійснювати за кількома напрямами. По-перше, необхідно узгодити статтю 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зі спеціальним режимом статті 615 КПК України, щоб надзвичайні процесуальні механізми не нівелювали адвокатську таємницю та участь представника адвокатського самоврядування. По-друге, слід деталізувати порядок роботи з цифровими носіями адвоката та механізми відокремлення захищених даних. По-третє, потребує уніфікованого вирішення доступ адвокатів до клієнтів під час комендантської години та інших режимних обмежень. По-четверте, органам адвокатського самоврядування доцільно розвивати стандарти цифрової безпеки та оперативної фіксації порушень. Подальша реформа має враховувати практику ЄСПЛ і стандарти CETS No. 226.

Воєнний стан не скасовує гарантій адвокатської діяльності, а перевіряє їх реальну спроможність. Основна проблема полягає не стільки у відсутності законодавчого переліку гарантій, скільки у непослідовності їх практичного забезпечення під час обшуків, вилучення цифрових носіїв, негласних слідчих дій та режимних обмежень. Захист професійних прав адвоката є складовою гарантій клієнта, права на захист і справедливого судочинства. Вдосконалення у цій сфері має поєднувати виконання статті 23 Закону, процесуальні гарантії КПК, практику ЄСПЛ, цифровий захист адвокатської таємниці та наближення до стандартів Ради Європи.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 03.09.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 02.09.2026).
3. Циганюк Ю. В., Гончаров М. С. Дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми та шляхи їх вирішення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 1117–1123. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.167.
4. Справа «Денисюк та інші проти України» (заяви № 22790/19, 23896/20, 25803/20, 31352/20): рішення Європейського суду з прав людини від 13.02.2025, остаточне 13.05.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_007-25 (дата звернення: 06.09.2026).
5. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226), 13 May 2025. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be (date of access: 01.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Донська Д. В.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Припинення права на заняття адвокатською діяльністю визначає можливість подальшого здійснення адвокатом професійних повноважень та участі у діяльності органів адвокатського самоврядування.

Відповідно до статті 32 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон), анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю спричиняють різні за правовою природою обставини. У зв'язку з цим пов'язувати юридичний механізм припинення права на заняття адвокатською діяльністю лише з дисциплінарною відповідальністю адвоката не є обґрунтованим.

Практична проблема полягає у розмежуванні добровільного припинення права, об'єктивних юридичних фактів та накладення дис-

циплінарного стягнення, що актуалізує необхідність аналізу наукової літератури та законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, а також на вивчення судової практики щодо застосування до адвокатів найбільш суворого дисциплінарного стягнення.

Стаття 32 Закону передбачає, що анулювання свідоцтва може бути наслідком шести різних юридичних обставин [1]. До них належать добровільне звернення адвоката із заявою; визнання особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою; смерть адвоката; застосування дисциплінарного стягнення у формі позбавлення права; встановлення факту подання недостовірних відомостей під час набуття професійного статусу; набрання законної сили обвинувальним вироком за визначені законом кримінальні правопорушення.

Залежно від підстави припинення права на заняття адвокатською діяльністю, відрізняються як порядок розгляду питання, так і момент виникнення юридичного наслідку. Зокрема, при добровільному припиненні таким моментом є день подання заяви, тоді як у випадках, пов'язаних із судовим рішенням, значення має набрання ним законної сили.

Позбавлення права на адвокатську практику у дисциплінарному порядку має свої особливості. Відповідно до частини 3 статті 35 Закону, накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю застосовується за вчинення адвокатом наступних дисциплінарних проступків: невиконанням присяги адвоката, неправомірним поводженням з адвокатською таємницею, заподіянням клієнтові значної шкоди, підтвердженої судом, а також систематичним або грубим одноразовим порушенням правил адвокатської етики, що негативно впливає на авторитет адвокатури [1].

Вчинення дисциплінарного проступку, таким чином, само по собі не означає, що адвокат обов'язково має бути позбавлений права на заняття адвокатською діяльністю. Вид дисциплінарного стягнення повинен відповідати характеру порушення та встановленим законом умовам його застосування. Саме ця проблема стала предметом розгляду Верховного Суду у справі № 640/18719/18. У постанові від 07.07.2020 р. суд виходив із того, що закон не містить універсального визначення поняття «грубе» порушення правил адвокатської етики, тому оцінка його характеру здійснюється з урахуванням конкретних фактів справи. У зазначеній справі суд підтримав висновки дисциплінарного органу щодо істотності сукупності допущених адвокатом порушень під час здійснення захисту. Водночас наведена правова позиція не дає підстав вважати будь-яке етичне порушення достатньою причиною для позбавлення права. Слід встановити саме передбачені законом ознаки систематичності чи грубості у вигляді підриву авторитету адвокатури [6].

Інший підхід простежується у справі № П/811/3546/15, розглянутій Верховним Судом 23.04.2020 р. Предметом спору було притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за несплату щорічних внесків. Суд звернув увагу на те, що порушення фінансового обов'язку є самостійним видом дисциплінарного проступку, для якого спеціальними правилами передбачалося зупинення права, а не його припинення шляхом позбавлення свідоцтва. Це рішення має важливе значення для розуміння меж дискреції КДКА. Орган дисциплінарної юрисдикції не може змінювати юридичну природу встановленого порушення лише для того, щоб застосувати суворіший захід. Отже, між фактом дисциплінарного проступку та вибором певного стягнення повинна існувати нормативно обґрунтована відповідність [6].

Процедурна складова припинення права на заняття адвокатською діяльністю також передбачає спеціальні гарантії. Згідно зі статтею 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», рішення дисциплінарної палати КДКА про припинення права приймається кваліфікованою більшістю — двома третинами голосів від її загального складу [1]. Крім того, рішення повинно бути належно мотивованим, а його законність може бути перевірена у порядку оскарження. Рішення дисциплінарної палати може бути оскаржене протягом тридцяти днів до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або безпосередньо до суду. Водночас подання скарги не призводить автоматично до зупинення дії прийнятого рішення. Таким чином, процедура поєднує самоврядний механізм перегляду та можливість судового контролю.

Окрему правову конструкцію становить припинення права через виявлення недостовірних відомостей, поданих під час отримання свідоцтва та складення присяги. Рішення Ради адвокатів України від 19.05.2023 р. № 38 спеціально роз'яснює порядок застосування цієї підстави. Її специфіка полягає в тому, що предметом перевірки є достовірність даних, які стали підставою для набуття професійного статусу, а не оцінювання професійної поведінки адвоката після отримання свідоцтва [2].

Практичне оформлення припинення права здійснюється через єдиний реєстр адвокатів України (далі — ЄРАУ). Чинний Порядок ведення ЄРАУ передбачає внесення інформації про припинення права, зокрема даних про дату, підставу та рішення, на основі якого виник відповідний юридичний факт [3]. У зв'язку з цим, відомості ЄРАУ мають значення не тільки для внутрішнього обліку даних про адвокатуру, а й для підтвердження актуального статусу адвоката.

Вартим уваги є й питання подальшого доступу до професії. Законодавство не встановлює безумовної довічної заборони для особи, позбавленої права на заняття адвокатською діяльністю з дисциплі-

нарних підстав або через встановлення недостовірних відомостей. Згідно статті 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», особа, яка позбавлена права на заняття адвокатською діяльністю, після спливу дворічного строку може звернутися для допуску до кваліфікаційного іспиту. У випадку припинення права через обвинувальний вирок додатковою умовою є погашення або зняття судимості, встановлений мінімальний строк має бути дотриманий [1].

Отже, повернення до професії не є автоматичним відновленням попереднього свідоцтва. Особа повинна повторно пройти передбачену законодавством процедуру набуття статусу адвоката. Рада адвокатів України у своїх рішеннях деталізує питання відображення попередніх профайлів та подання інформації про попередній статус адвоката [4]. Такий механізм дає змогу зберігати професійну історію особи в ЄРАУ та враховувати її під час повторного набуття статусу.

Аналіз практики Верховного Суду свідчить про необхідність дотримання принципу належної юридичної кваліфікації проступку. У справі № 640/18719/18 суд розглядав критерії оцінки грубого етичного порушення [5], тоді як у справі № П/811/3546/15 було акцентовано на недопустимості застосування позбавлення права за порушення, для якого спеціальними правилами передбачено інший вид дисциплінарного реагування [6].

Таким чином, законність припинення права на заняття адвокатською діяльністю залежить не тільки від наявності передбаченої законом підстави, а й від правильного визначення її правової природи, компетенції органу адвокатського самоврядування, дотримання встановленої процедури та можливості подальшого оскарження. Водночас ЄРАУ забезпечує документальну фіксацію професійного статусу, а передбачений законом механізм повторного доступу до професії створює можливість повернення до адвокатської діяльності після виконання визначених умов.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Про затвердження роз'яснення щодо припинення права на заняття адвокатською діяльністю в разі встановлення факту надання недостовірних відомостей для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю та складення присяги адвоката України: рішення Ради адвокатів України від 19.05.2023 № 38. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023-05-19-r-shennya-rau-38_648ab1b3da1a9.pdf (дата звернення: 25.09.2026).

3. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України в новій редакції: рішення Ради адвокатів України від 22.08.2022 № 74. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0074871-22#Text (дата звернення: 25.09.2026).
4. Про відображення профайлів у Єдиному реєстрі адвокатів України : рішення Ради адвокатів України від 11–12.08.2023 № 70. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2023-08-11-r-shennya-rau-70_64ef8ce15f11b.pdf (дата звернення: 25.09.2026).
5. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 07.07.2020 у справі № 640/18719/18, адміністративне провадження № К/9901/35083/19. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=90329439 (дата звернення: 25.09.2026).
6. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 23.04.2020 у справі № П/811/3546/15, адміністративне провадження № К/9901/12376/18. URL: https://zakononline.ua/court-decisions/show/88886300 (дата звернення: 25.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Комаринська А. О.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПРОЄКТУ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ НА 2026–2030 РОКИ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Розробка Національним агентством з питань запобігання корупції проєкту Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки (далі — проєкт Стратегії) відзначилася прецедентом: у документі вперше з'явився окремий розділ 2.3, присвячений інституту адвокатури та наданню правничої допомоги. Саме ця частина викликала найбільш запеклі дискусії. Прибічники ініціативи переконують, що це необхідна умова для комплексного оновлення судочинства та виконання євроінтеграційних вимог. Натомість опоненти вважають таке рішення прямою загрозою для конституційно гарантованого суверенітету адвокатури.

Основний Закон України у ст. 131–2 чітко визначає, що адвокатура діє задля надання професійної правничої допомоги, при цьому її

незалежність перебуває під захистом держави, а фундаментальні засади діяльності регулюються профільним законодавством [1]. Крім того, ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює незалежність інституту адвокатури від органу державної влади чи місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб [2]. Конституційний Суд України у своєму Рішенні № 4-р(II)/2025 від 10 вересня 2025 року встановив, що адвокатура є недержавною самоврядною структурою, чиї рішення внормовують професійну сферу та не встановлюють прав чи обов'язків у контексті частин другої та третьої статті 57 Конституції [4]. Важливість незалежного статусу захисника як ключової передумови для реалізації права на справедливий суд зафіксовано й у міжнародних актах — Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи Rec(2000)21 та Конвенції про захист професії адвоката (CETS № 226). З урахуванням наведеного, постає основна дилема: чи припустимо поширювати антикорупційне регулювання, яке згідно із Законом України «Про запобігання корупції» стосується суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави, на недержавну та самоврядну інституцію [3].

Структурно підрозділ 2.3 проєкту Стратегії окреслює п'ять проблематик та пропонує сім цільових результатів. Зокрема, виклик 2.3.1 охоплює переформатування виборів до органів самоврядування через цифрове голосування за концепцією «один адвокат — один голос», введення часових обмежень для перебування на посадах (не більше одного строку), ротацію та обов'язкове ведення прямих трансляцій засідань. Пункт 2.3.2 передбачає запровадження єдиного національного цифрового кваліфікаційного іспиту, що включатиме перевірку на доброчесність. Пункт 2.3.3 спрямований на демонополізацію та розбудову конкурентного ринку у сфері підвищення кваліфікації. Блок 2.3.4 пропонує переглянути види дисциплінарних проступків, розширити перелік санкцій, створити відкритий електронний реєстр рішень та чіткіше врегулювати порядок їх оскарження. Пункт 2.3.5 передбачає впровадження обов'язкової публічності кошторисів, прозорості розміру внесків, здійснення закупівель через конкурентні процедури та проведення щорічного незалежного аудиту фінансової звітності НААУ й регіональних рад. Реалізація зазначених кроків планується через коригування законодавства після ухвалення Державної антикорупційної програми [5; 10].

Сторона, яка підтримує включення адвокатури до проєкту Стратегії, наголошує на її невіддільності від правосуддя, оскільки саме ця професія слугує джерелом кадрів для судів та прокуратури. Відповідно, будь-які ризики під час допуску до професії, застосування дисциплінарних заходів чи розподілу фінансів органів самоврядування позначаються на всій юстиції. Потребу в реформуванні правозахисного

сектору зафіксовано в Дорожній карті з питань верховенства права та у звітах Європейської комісії [6]. Аналітики зазначають, що виключення адвокатури з антикорупційної рамки країни сприяє збереженню зловживань на рівні всієї юрисдикційної системи [10].

Альтернативна позиція базується на тому, що Закон України «Про запобігання корупції» поширюється виключно на публічний сектор. Ані адвокати, ані органи їхнього самоврядування не належать до суб'єктного складу цього закону [3]. Функціонування адвокатських органів забезпечується виключно за рахунок членських внесків, без залучення бюджетних коштів чи виконання публічних функцій. Спроба підпорядкувати недержавний інститут антикорупційній політиці нівелює вимоги ч. 2 ст. 19 Конституції України [1]. Як підкреслив народний депутат В. Ватрас, «тут немає ані публічних коштів, ані публічних функцій, ані суб'єктів декларування — жодної точки дотику з предметом Закону «Про запобігання корупції»» [7]. У разі прийняття логіки «стратегія потрібна там, де можливі зловживання», під державний контроль можна потрапити будь-яка самоврядна професійна спільнота.

Зі змісту підрозділу 2.3 вбачається, що він стосується операційних процесів адвокатури, якими є виборчі механізми, кваліфікаційні іспити, навчальні програми з підвищення професійного рівня адвокатів, дисциплінарне провадження та фінансування органів адвокатського самоврядування. Проте Конституція обмежує межі законодавчого втручання лише загальними засадами організації та діяльності, не передбачаючи точкового втручання. Автономний статус інституту адвокатури зафіксовано й у Рішенні Конституційного Суду України № 4-р(II)/2025 [4].

Окрему увагу викликає проблема потенційного конфлікту інтересів: у кримінальному судочинстві держава та захист є процесуальними опонентами. Заступник голови НААУ В. Гвоздій зауважив, що ситуація, коли органи влади намагаються моделювати для сторони захисту виборчі правила, фінансовий контроль і дисциплінарні процедури, створює конфлікт інтересів, несумісний зі стандартами Ради Європи [8]. Подібні кроки дисонують із Рекомендацією Rec(2000)21 та Конвенцією CETS № 226 і формують ризикований прецедент для інших самоврядних інституцій.

Прагнення до незалежності не заперечує вимог прозорості. Водночас удосконалення процедури складання кваліфікаційного іспиту, виборів в органи адвокатського самоврядування, дисциплінарної відповідальності чи фінансового контролю має відбуватися шляхом внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» через стандартну законодавчу процедуру за безпосередньої участі НААУ. Спроба вирішити ці завдання через Антикорупційну

стратегію загрожує підміною професійного самоврядування директивним державним управлінням. Показово й те, що розробка документа відбувалася без належного залучення НААУ, а проведені НАЗК «громадські слухання» не спроможні замінити повноцінний діалог із професійною спільнотою [8; 9].

У зв'язку з цим НААУ та Рада адвокатів України наполягають на цілковитому вилученні підрозділу 2.3, розцінюючи його як вихід НАЗК за межі власних повноважень та порушення статей 131–2 і 19 Конституції України. Цю позицію закріплено Рішенням РАУ від 31 грудня 2025 року № 158 [9]. Її поділяє й частина парламентарів: зокрема, В. Ватрас вказав на невідповідність підрозділу ст. 131–2 та 19 Конституції, а М. Стефанчук наголосив на загрозі створення шкідливого прецеденту [7]. Натомість НАЗК і низка експертів вважають залучення адвокатури природним етапом системної антикорупційної політики [10]. Водночас Фундація DEJURE, підтримуючи ідею включення блоку загалом, висловлює зауваження через відсутність у ньому інструменту незалежної комісії за участю міжнародних фахівців [11].

На нашу думку, підрозділ 2.3 підлягає виключенню з Антикорупційної стратегії. Усі питання щодо модернізації адвокатури мають вирішуватися виключно шляхом ухвалення окремого закону про внесення змін до профільного Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» із залученням професійної організації адвокатів.

Запропоноване регулювання діяльності адвокатури за проєктом Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки не відповідає європейським стандартам організації та діяльності адвокатури. Вбачається, що за такого підходу розмиваються межі державної антикорупційної політики та створюються умови для втручання в діяльність незалежного правозахисного інституту. Будь-які інституційні трансформації повинні відповідати принципу пропорційності й не підривати незалежність адвокатів. Нехтування цими засадами загрожує не тільки адвокатському самоврядуванню, а й реалізації конституційного права кожного на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 27.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 27.09.2026).
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 27.09.2026).

4. Рішення Конституційного Суду України від 10.09.2025 № 4-р(II)/2025 у справі за конституційною скаргою Плескача В. Ю. щодо відповідності Конституції України частини третьої статті 57 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-25#Text (дата звернення: 27.09.2026).
5. Проєкт Антикорупційної стратегії на 2026–2030 роки / Національне агентство з питань запобігання корупції: веб-сайт. URL: https://nazk.gov.ua/uk/antykoruptsiyna-strategiya-na-2026-2030-roky/ (дата звернення: 27.09.2026).
6. Дорожня карта з питань верховенства права. Кабінет Міністрів України. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf (дата звернення: 27.09.2026).
7. У ВР пояснили, чому блок про адвокатуру слід виключити з антикорупційної стратегії. Національна асоціація адвокатів України: веб-сайт. URL: https://unba.org.ua/news/11976-u-vr-poyasnili-chomu-blok-pro-advokaturu-slid-viklyuchiti-z-antikorupcijnoi-strategii.html (дата звернення: 27.09.2026).
8. Гвоздій В. Чому адвокатура не може бути частиною державної антикорупційної політики. Національна асоціація адвокатів України: веб-сайт. URL: https://unba.org.ua/publications/11644-chomu-advokatura-ne-mozhe-buti-chastinoyu-derzhavnoi-antikorupcijnoi-politiki.html (дата звернення: 27.09.2026).
9. РАУ: ініціативи НАЗК щодо адвокатури — антиконституційне втручання. *Національна асоціація адвокатів України: веб-сайт.* URL: https://unba.org.ua/news/11180-rau-iniciativi-nazk-shodo-advokaturi-antikonstitucijne-vtruchannya.html (дата звернення: 27.09.2026).
10. Писаренко Д. Адвокатура в Антикорупційній стратегії: логічний крок системної політики. *Watchers Media: веб-сайт.* URL: https://watchers.media/opinions/advokatura-v-antykoruptsijnij-strategiyi-logichnyj-krok-systemnoyi-polityky/ (дата звернення: 27.09.2026).
11. Розділ про адвокатуру в Антикорстратегії: тест для уряду на готовність до змін. *Фундація DEJURE:* веб-сайт. URL: https://dejure.foundation/rozdil-pro-advokaturu-v-antykorstrategiyi-test-dlya-uryadu-na-gotovnist-do-zmin/ (дата звернення: 27.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Олійник М. І.
студентка 2-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДВОКАТУРУ ТА АДВОКАТСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ ЩОДО ДОСТУПУ ДО ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА

Доступ до професії адвоката є одним із ключових елементів організації адвокатури, оскільки саме на цьому етапі держава і професійне самоврядування встановлюють вимоги до юридичної підготовки, практичного досвіду та професійної готовності майбутнього адвоката. Від якості процедури допуску залежить не лише кадровий потенціал адвокатури, а й рівень професійної правничої допомоги, яку отримують фізичні та юридичні особи. Водночас надмірно складні або непрозорі процедури здатні створювати необґрунтовані бар'єри для доступу до професії. Тому реформування відповідного законодавства має забезпечувати баланс між відкритістю адвокатської професії, рівністю кандидатів, об'єктивністю кваліфікаційного відбору та необхідністю підтримання високих професійних стандартів.

Чинна модель набуття права на заняття адвокатською діяльністю визначається насамперед Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до ст. 6 Закону адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування, склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [1]. Така конструкція поєднує освітню, досвідну, екзаменаційну та практичну складові. Разом із тим у сучасній науковій літературі звертається увага на технічну застарілість окремих елементів кваліфікаційного іспиту, ризики неоднакової практики оцінювання та формалізацію стажування [2, с. 41–49]. Відтак предметом реформи має бути не механічне збільшення кількості вимог, а підвищення здатності кожного етапу реально перевіряти компетентності, необхідні для самостійної адвокатської діяльності.

Одним із центральних напрямів реформування у 2026 році є модернізація кваліфікаційного іспиту. За чинним Законом організація та проведення іспиту покладаються на кваліфікаційну палату кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, а порядок його складення, методика оцінювання та програма затверджуються Радою адвокатів України [1]. Діючий Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту та методика оцінювання результатів продовжу-

ють застосовуватися з урахуванням змін, внесених Радою адвокатів України, зокрема у 2025–2026 роках [3]. Отже, на момент підготовки цих тез кваліфікаційний іспит ще функціонує в межах чинної децентралізованої моделі, тоді як цифровізований загальнонаціональний формат є напрямом майбутньої законодавчої трансформації, а не вже запровадженою процедурою.

Важливість такого розмежування підтверджується Планом законопроєктної роботи Верховної Ради України на 2026 рік. У пункті 86 Плану передбачено підготовку змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», серед яких прямо названо запровадження єдиного стандартизованого загальнонаціонального цифровізованого іспиту для осіб, які бажають отримати професію адвоката. Метою такого підходу визначено забезпечення рівного доступу кандидатів, неупередженості та підвищення об'єктивності оцінювання [2]. При цьому План встановлює строк подання відповідного законопроєкту на листопад 2026 року. Тому станом на 2 жовтня 2026 року йдеться про заплановану реформу, а не про чинну норму. Така юридична точність має принципове значення, оскільки науковий аналіз перспектив реформування не повинен підміняти чинне правове регулювання прогнозованою моделлю.

Цифровізація іспиту є виправданою лише тоді, коли вона використовується як інструмент стандартизації, а не як самоціль. Єдина цифрова платформа може зменшити залежність результатів від регіональної практики, уніфікувати правила проведення іспиту, забезпечити фіксацію процедурних дій та створити додаткові можливості для анонімізації окремих елементів оцінювання. Водночас повна автоматизація не повинна зводити професійний добір до тестування. Адвокат має вміти аналізувати фактичні обставини, визначати правову проблему, формувати позицію, складати процесуальні документи, аргументувати обраний спосіб захисту та діяти відповідно до правил професійної етики. Саме тому в наукових дослідженнях обґрунтовано доцільність поєднання цифровізації та анонімного тестування з перевіркою практичних компетентностей кандидата [3, с. 41].

Оптимальною видається комбінована модель, у якій стандартизована частина перевіряє базові знання, а практична — здатність застосовувати право до конкретної фабули. Другим важливим напрямом реформування є переосмислення інституту стажування. Відповідно до ст. 10 Закону, стажування полягає у перевірці готовності особи, яка отримала свідоцтво про складення кваліфікаційного іспиту, самостійно здійснювати адвокатську діяльність; воно триває шість місяців під керівництвом адвоката, який має стаж адвокатської діяльності не менше п'яти років [1].

За результатами стажування рада адвокатів регіону може прийняти рішення про видачу свідоцтва або про продовження стажування на строк від одного до трьох місяців. Водночас закон передбачає і звільнення від стажування осіб, які на день звернення із заявою про допуск до кваліфікаційного іспиту мають стаж роботи помічником адвоката не менше одного року за останні два роки.

Проблема полягає в тому, що формально однакова тривалість стажування не гарантує однакової якості підготовки. Г. О. Клименко звертає увагу на можливість проходження стажування у вільний від основної роботи час, відсутність оновлення змістовного наповнення програми, формалізований характер взаємодії між стажистом і керівником стажування, а також обмежений контроль за якістю реалізації програми — усе це знижує ефективність підготовки кандидатів та не забезпечує набуття ними достатніх практичних навичок [4, с. 385]. У зв'язку з цим перспективним є перехід від оцінювання самого факту проходження стажування до оцінювання конкретних результатів навчання. Програма може передбачати обов'язкову підготовку процесуальних документів, аналіз доказів, підготовку правових висновків, відпрацювання навичок консультування клієнта, а також вирішення професійно-етичних ситуацій. При цьому критерії оцінювання мають бути однаковими, завчасно відомими стажисту та придатними для перевірки у разі оскарження рішення. Окремої уваги потребує питання послідовності професійної підготовки.

Чинна українська модель передбачає кваліфікаційний іспит перед стажуванням [1]. У науковій дискусії пропонуються альтернативні підходи, зокрема посилення практичної підготовки до остаточного підтвердження готовності до професії. Водночас категоричне перенесення стажування до іспиту потребувало б ретельної оцінки наслідків. Якщо доступ до стажування стане самостійною передумовою допуску до кваліфікаційного оцінювання, необхідно гарантувати достатню кількість місць для стажування, прозорі правила визначення керівників, відсутність дискримінації кандидатів та ефективний порядок оскарження. Інакше практична підготовка може перетворитися з інструменту підвищення якості професії на додатковий бар'єр доступу до неї.

Євроінтеграційний контекст посилює актуальність відповідних змін, однак не означає необхідності механічного копіювання окремої іноземної моделі.

План законопроєктної роботи на 2026 рік прямо пов'язує реформу адвокатури з виконанням Дорожньої карти з питань верховенства права та необхідністю приведення законодавства й актів адвокатського самоврядування у відповідність із європейськими стандартами та кращими практиками [2]. Для доступу до професії це насамперед

означає прозорість критеріїв, рівність кандидатів, об'єктивність оцінювання, можливість ефективного оскарження та реальну перевірку професійної готовності. Саме ці характеристики мають бути основою майбутньої моделі незалежно від того, якою буде конкретна технічна конфігурація іспиту або стажування.

Перспективне реформування законодавства щодо доступу до професії адвоката має здійснюватися комплексно і з чітким розмежуванням чинного регулювання та запланованих змін. До найбільш обґрунтованих напрямів належать запровадження єдиного стандартизованого загальнонаціонального цифровізованого іспиту із збереженням повноцінної перевірки практичних навичок; удосконалення змісту стажування та переходу до оцінювання набутих компетентностей; уніфікація критеріїв професійної готовності; гарантування рівного доступу до кожного етапу та ефективного оскарження рішень. Метою реформи має бути не ускладнення процедури набуття статусу адвоката, а створення прозорої системи, у якій кандидат підтверджує достатній рівень знань, практичних умінь і готовність дотримуватися професійних стандартів. Такий підхід здатний посилити довіру до адвокатури та водночас зберегти відкритість професії для осіб, які відповідають об'єктивним і законним кваліфікаційним вимогам.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 29.09.2026).
2. Про План законопроєктної роботи Верховної Ради України на 2026 рік: Постанова Верховної Ради України від 10.02.2026 № 4774-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4774-20 (дата звернення: 02.10.2026).
3. Кухнюк Д. В., Клименко Г. О. Доступ до професії адвоката в Україні: сучасний стан, виклики та напрями реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 5, № 91. С. 41–49. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.5.6.
4. Клименко Г. О. Порядок проходження стажування для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні: проблеми та перспективи реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 3, № 88. С. 381–386. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.3.57.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Пигуля А. В.
студентка 2-го курсу факультету
цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА

Незалежність адвокатури є однією з необхідних інституційних передумов реалізації права особи на професійну правничу допомогу та справедливий суд. Вона має не лише індивідуальний, а й організаційний вимір. Індивідуальна незалежність означає можливість адвоката здійснювати професійну діяльність без незаконного тиску, втручання чи примусу, тоді як інституційна незалежність пов'язана зі здатністю адвокатської спільноти самостійно вирішувати питання організації професії, професійної етики, дисциплінарної відповідальності, підвищення кваліфікації та захисту професійних прав. Саме тому незалежність адвокатського самоврядування безпосередньо впливає на ефективність гарантій адвокатської діяльності та якість правничої допомоги.

За Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатське самоврядування є гарантованим державою правом адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури у встановленому законом порядку. Закон визначає принципи виборності, гласності, підзвітності, обов'язковості рішень органів адвокатського самоврядування для адвокатів та заборони втручання цих органів у професійну діяльність конкретного адвоката. До основних завдань самоврядування віднесено, зокрема, забезпечення незалежності адвокатів, захист від втручання у здійснення адвокатської діяльності, підтримання високого професійного рівня, функціонування кваліфікаційно-дисциплінарних органів та ведення Єдиного реєстру адвокатів України [1]. Саме тому, законодавча модель поєднує професійну автономію з визначеними законом процедурами, межами компетенції та відповідальністю органів самоврядування.

Важливо розмежовувати незалежність адвокатського самоврядування та відсутність правового контролю. Самоврядність не означає, що рішення професійних органів перебувають поза межами закону або не можуть бути перевірені судом. Її зміст полягає у недопущенні підміни професійного самоврядування адміністративним управлінням з боку органів виконавчої влади та у збереженні за адвокатською спільнотою реальної можливості формувати власні органи й вирішувати внутрішні професійні питання. Водночас законність рішень, до-

тримання процедур і прав осіб мають забезпечуватися ефективними механізмами оскарження та судового захисту.

Європейські стандарти послідовно виходять із необхідності інституційної автономії професії. Рекомендація Rec(2000)21 Комітету міністрів Ради Європи про свободу здійснення професії адвоката закріплює підхід, за яким адвокатські палати та інші професійні об'єднання адвокатів мають бути самоврядними й незалежними від органів влади та громадськості. Їхня діяльність повинна сприяти зміцненню професійних стандартів, захисту незалежності адвокатів та представництву інтересів професії [2]. Документ має рекомендаційний характер, однак залишається одним із базових європейських орієнтирів щодо організації адвокатури.

Новим етапом розвитку європейських стандартів стало ухвалення Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS No. 226), відкритої для підписання 13 травня 2025 року. Стаття 4 Конвенції передбачає, що професійні асоціації адвокатів мають бути незалежними та самоврядними, а вибори їхніх виконавчих органів повинні відбуватися без зовнішнього втручання. Конвенція також передбачає можливість таких асоціацій захищати незалежність адвокатів, розробляти професійні стандарти та сприяти професійному навчанню [3]. Україна підписала Конвенцію 9 березня 2026 року, однак станом на 29 вересня 2026 року у переліку Ради Європи ратифікацію Україною не зазначено. Тому її положення ще не слід подавати як чинні для України договірні зобов'язання, проте вони є важливим орієнтиром подальшого вдосконалення національної моделі адвокатського самоврядування.

Показово, що Конституційний Суд України у Рішенні від 10 вересня 2025 року № 4-р(II)/2025, аналізуючи правове регулювання адвокатури, звернувся як до Рекомендації Rec(2000)21, так і до нової Конвенції Ради Європи. Суд акцентував на європейському підході, відповідно до якого професійні об'єднання адвокатів мають бути самоврядними та незалежними від влади, а національне регулювання повинно забезпечувати відповідні гарантії [4]. Це свідчить про включення новітніх європейських стандартів захисту професії адвоката до українського конституційно-правового дискурсу.

Одним із сучасних викликів є визначення належного співвідношення професійної автономії, підзвітності та прозорості. Самоврядні органи повинні мати достатній простір для прийняття рішень у межах професії, однак така автономія має поєднуватися з чіткими процедурами, обґрунтованістю рішень, доступністю інформації, дотриманням принципу правової визначеності та можливістю судового контролю. Особливо чутливо це проявляється у кваліфікаційних і дисциплінарних процедурах, які одночасно стосуються професій-

ної саморегуляції та індивідуального права адвоката на справедливу процедуру. Тому посилення незалежності самоврядування не повинно означати послаблення гарантій від свавільних або непрозорих рішень.

Іншим викликом є забезпечення реальної незалежності адвокатів в умовах воєнного стану. Воєнні ризики впливають на безпечний доступ до клієнтів, збереження конфіденційності, функціонування органів самоврядування та реагування на випадки втручання у професійну діяльність. За таких обставин самоврядування має виконувати не лише організаційну, а й правозахисну функцію: фіксувати випадки тиску, забезпечувати інституційну реакцію, представляти професію у взаємодії з державними й міжнародними інституціями та сприяти безперервності надання правничої допомоги. У науковій літературі обґрунтовано наголошується, що «адвокатське самоврядування має забезпечити адвокатів тією системою гарантій, яка дозволить їм кваліфіковано та законно працювати, щоб вони могли не озираючись на владу належно і неупереджено виконувати свої функції» [5, с. 218].

Окремої уваги потребує суспільна легітимність адвокатури. Незалежність адвоката передбачає можливість захищати клієнта незалежно від суспільної оцінки особи, медійного тиску чи резонансності справи. Здійснення захисту не може ототожнювати адвоката з позицією або поведінкою клієнта. Тому органи адвокатського самоврядування мають не лише реагувати на порушення професійних прав, а й пояснювати суспільству зміст права на захист, функції адвоката та значення професійних гарантій для справедливого судочинства.

Перспективним напрямом розвитку української моделі є її функціональне наближення до нових європейських стандартів: збереження самоврядного характеру професійних органів, недопущення зовнішнього втручання у формування їхнього складу, удосконалення процедур прийняття й оприлюднення рішень, посилення гарантій справедливої дисциплінарної процедури та ефективного судового контролю, а також розвиток механізмів захисту адвокатів від погроз, переслідувань і неправомірного втручання. Підписання Україною Конвенції CETS No. 226 створює додатковий орієнтир для такого оновлення.

Таким чином, незалежність адвокатського самоврядування слід розглядати як інституційну гарантію незалежності всієї адвокатури та реалізації права на професійну правничу допомогу. Українське законодавство закріплює самостійність адвокатів у вирішенні питань організації професії, а сучасні європейські стандарти посилюють вимоги до реальної незалежності професійних асоціацій, демократичності формування їхніх органів та захисту від зовнішнього втручання. Завдання України полягає у забезпеченні балансу між професійною

автономією, прозорістю, внутрішньою відповідальністю та ефективним судовим контролем. За умов воєнного стану та європейської інтеграції цей баланс має практичне значення для стійкості системи правосуддя та захисту прав людини.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 02.10.2026).
2. Recommendation Rec(2000)21 of the Committee of Ministers to member States on the freedom of exercise of the profession of lawyer, 25.10.2000. URL: https://search.coe.int/cm?i=09000016804d0fc8 (дата звернення: 02.10.2026).
3. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226), 13.05.2025. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be; status: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=226 (дата звернення: 02.10.2026).
4. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України від 10.09.2025 № 4-р(II)/2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v004p710-25 (дата звернення: 02.10.2026).
5. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Адвокатське самоврядування в Україні та його розвиток. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* Серія: Право. 2024. Т. 3, № 81. С. 216–222. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.81.3.32.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Рибкіна П. А.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Адвокатське самоврядування є важливою складовою організації адвокатури України, оскільки забезпечує можливість професійній спільноті самостійно вирішувати значну частину питань, пов'язаних із функціонуванням адвокатури. Його значення безпосередньо пов'язане з принципом незалежності адвокатської діяльності: про-

фесія не може повноцінно виконувати правозахисну функцію, якщо організація адвокатури перебуває під визначальним впливом державних органів. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює принципи виборності, гласності, підзвітності та заборони втручання у професійну діяльність адвоката, а також передбачає систему органів адвокатського самоврядування [1]. Однак при цьому адвокатське самоврядування стикається з низкою проблем, які важливо дослідити.

Як зазначають науковці, сутність адвокатського самоврядування полягає не лише в існуванні відповідних організаційних структур. Його призначення значно ширше: воно має забезпечувати представництво адвокатури, захист професійних прав адвокатів, участь у формуванні органів адвокатського самоврядування, забезпечення гарантій адвокатської діяльності, підтримання професійної етики та вирішення питань внутрішньої організації професії. Адвокатське самоврядування є важливим механізмом, який дозволяє адвокатам самостійно вирішувати питання організації та регулювання своєї професійної діяльності [2, с. 530]. Сучасна модель адвокатського самоврядування в Україні передбачає функціонування регіональних (конференції адвокатів регіону, ради адвокатів регіону, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури, ревізійні комісії адвокатів регіону) та загальнонаціональних органів (з'їзд адвокатів України, Рада адвокатів України, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, Вища ревізійна комісія адвокатури). Така система покликана забезпечувати одночасно представницьку, організаційну, кваліфікаційну та дисциплінарну функції. Водночас значна кількість органів та різнорівнева структура самоврядування створюють потребу у чіткому розмежуванні компетенції та узгодженості рішень [3, с. 37–38].

Варто відмітити, що однією з проблем є забезпечення реального балансу між самостійністю адвокатури та необхідністю належного правового регулювання. Незалежність адвокатського самоврядування не означає відсутності правових рамок. Навпаки, його діяльність має здійснюватися відповідно до Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», інших нормативно-правових актів та професійних стандартів. Водночас надмірне втручання держави у внутрішню організацію адвокатури може послабити її інституційну незалежність. Саме тому питання меж державного регулювання та меж автономії адвокатури залишається одним із центральних у сучасній дискусії.

Окрему проблему становить правова природа рішень органів адвокатського самоврядування. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлює обов'язковість рішень з'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України для адвокатів, а рішення

конференцій та рад адвокатів регіонів є обов'язковими для адвокатів відповідного регіону. У чинній редакції Закону, зокрема в ст. 57 також передбачено спеціальне правило щодо набрання чинності рішеннями органів адвокатського самоврядування, які є адміністративними актами [1].Такий нормативний механізм породжує питання щодо меж нормативного та індивідуального регулювання діяльності адвокатури. Рішення органів самоврядування не повинні підміняти закон або створювати правила, які виходять за межі повноважень відповідного органу. Отже, важливим напрямом розвитку адвокатського самоврядування є забезпечення юридичної визначеності рішень органів адвокатського самоврядування, зрозумілого порядку їх прийняття, оприлюднення та оскарження. Наукові дослідження правової природи рішень Ради адвокатів України акцентують увагу саме на необхідності чіткого розмежування їх юридичної природи та правових наслідків [4, с. 656–657].

До проблем адвокатського самоврядування також можна віднести питання фінансування. Фінансова модель має забезпечувати організаційну спроможність адвокатського самоврядування, однак водночас потребує належної прозорості. Адвокати як платники щорічних внесків мають бути поінформовані про напрями використання відповідних коштів, результати діяльності органів самоврядування та фінансові пріоритети.

Окрім вищезазначених проблем, важливою складовою діяльності адвокатського самоврядування є захист професійних прав адвокатів. Йдеться про реагування на випадки незаконного втручання в адвокатську діяльність, порушення адвокатської таємниці, незаконного доступу до документів адвоката, перешкоджання здійсненню професійних обов'язків та інші форми тиску. Ефективність самоврядування значною мірою проявляється саме у здатності оперативно реагувати на такі випадки та забезпечувати адвокату інституційну підтримку. При цьому, в умовах повномасштабної війни ця функція набула додаткового значення [5, с. 565].

Досвід функціонування адвокатського самоврядування в умовах війни демонструє розширення його фактичних завдань. Окрім традиційних напрямів організаційної діяльності, органи самоврядування здійснювали заходи з підвищення кваліфікації адвокатів, інформаційної підтримки, допомоги адвокатам та їхнім сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах. Окреме місце посіла діяльність Опікунської ради, створеної при Національній асоціації адвокатів України [6]. Водночас воєнний стан актуалізує питання нормативної визначеності діяльності органів адвокатського самоврядування в кризових умовах. Законодавство має достатньо чітко визначати, які повноваження можуть реалізовувати органи самоврядування в умо-

вах обмежень, пов'язаних із безпековою ситуацією, переміщенням адвокатів, неможливістю проведення окремих заходів у звичайному форматі та функціонуванням органів у регіонах, де існують підвищені безпекові ризики.

Особливої уваги потребує цифровізація у сфері адвокатського самоврядування. Сучасна адвокатура потребує електронних механізмів комунікації, дистанційного доступу до інформації, цифрових процедур участі у професійному самоврядуванні та належного функціонування електронних реєстрів. Цифрові інструменти можуть спростити комунікацію між адвокатами та органами самоврядування, однак одночасно породжують вимоги до інформаційної безпеки, захисту персональних даних та достовірності електронної інформації.

Щодо питання контролю за діяльністю органів адвокатського самоврядування, то незважаючи на те, що самоврядність передбачає автономію професійної спільноти, зазначене не виключає необхідності внутрішніх механізмів підзвітності та контролю. Контроль у цій сфері фактично є механізмом забезпечення належного функціонування органів адвокатського самоврядування, а не як спосіб втручання в їх діяльність. Звідси випливає необхідність удосконалення внутрішніх механізмів прозорості.

Отож, сучасні проблеми реалізації завдань адвокатського самоврядування в Україні мають комплексний характер, охоплюючи питання інституційної структури, розмежування повноважень, правової природи рішень органів самоврядування, фінансової прозорості, захисту професійних прав адвокатів, цифровізації та функціонування адвокатури в умовах воєнного стану. При цьому основною умовою розвитку самоврядування залишається збереження незалежності адвокатури у поєднанні з внутрішньою підзвітністю, прозорістю та дотриманням належних процедур. На наш погляд, ключовим напрямом удосконалення є посилення процедурної визначеності діяльності органів адвокатського самоврядування, розвиток електронних форм участі адвокатів, удосконалення механізмів захисту професійних прав, підвищення прозорості фінансової діяльності та формування чітких правил функціонування самоврядування в умовах кризових ситуацій.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
2. Габані І. І. Основні елементи адвокатського самоврядування, як один із видів регулювання адвокатури в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 529–532. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.84.

3. Дідух Х. Адвокатське самоврядування в контексті судово-правової реформи в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2023. Т. 10, № 2 (38). С. 35–42. DOI: https://doi.org/10.23939/law2023.38.035.
4. Снідевич О. С. Окремі питання правової природи рішень Ради адвокатів України та набрання ними чинності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 653–658 DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.01.115.
5. Заборовський В. В., Манзюк В. В., Ревуцька І. Е. Діяльність українських адвокатів та органів адвокатського самоврядування в умовах повномасштабного вторгнення рф. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2024. № 3. С. 561–567. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.96.
6. Про співпрацю Опікунської ради та рад адвокатів регіонів з питань надання інформації про адвокатів, постраждалих внаслідок воєнних дій : рішення № 32 від 16.03.2022. URL: https://unba.org.ua/akts-naau/downloads/834-rishennya-32-vid-16-bereznya-2022-pro-spivpracyu-opikunskoi-radi-ta-rad-advokativ-regioniv-z-pitan-nadannya-informacii-pro-advokativ-postrazhdalih-vnaslidok-voennih-dij.html (дата звернення: 02.10.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Ронська Д. А.
студентка 1-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Адвокатура є важливою складовою правової системи демократичної держави, оскільки забезпечує реалізацію права кожної особи на професійну правничу допомогу та захист її прав і свобод. Особливе місце в організації діяльності адвокатури займає адвокатське самоврядування. Саме тому особливо актуальним постає дослідження особливостей реалізації завдань адвокатського самоврядування в умовах сучасних викликів, оскільки на сьогодні інститут адвокатури стикається з певними проблемами в організації діяльності і від адвокатського самоврядування залежить багато в чому його захист.

Варто зазначити, що правову основу адвокатського самоврядування в Україні становить Закон України «Про адвокатуру та адво-

катську діяльність». Закон закріплює систему органів адвокатського самоврядування, їх повноваження, порядок формування та основні принципи діяльності [1]. Адвокатське самоврядування передбачає самостійне вирішення питань організації та діяльності адвокатури в межах, визначених законодавством. Його основними завданнями є забезпечення незалежності адвокатури, захист професійних прав адвокатів, сприяння належному рівню професійної підготовки, забезпечення дотримання правил адвокатської етики та представництво інтересів адвокатської спільноти.

Як зазначає Габані І. І. у своїй праці, одним із завдань адвокатського самоврядування є інституалізація та забезпечення діяльності органів самоврядування, а також організація професійного адвокатського корпусу. Національне законодавство про адвокатуру вкладає конкретні функції в національні органи адвокатського самоврядування, що насправді потребує делегування регіональним органам. Таким чином, це вимагає змін до структури адвокатського самоврядування в Україні та більшого уваги до регіонального рівня управління адвокатурою [2, с. 532].

У науковій літературі висловлена позиція, відповідно до якої орган адвокатського самоврядування являє собою квазі-державний орган, який є суб'єктом публічно-правових відносин, що здійснює за дорученням держави певні функції, пов'язані із оптимізацією адвокатської діяльності через гарантування незалежності адвокатів, забезпечення їх захисту від втручання до адвокатської діяльності, підтримання високого професіонального рівня адвокатів й створення оптимального механізму для реалізації означених завдань [3, с. 121].

Разом з тим, потрібно відзначити, що на сьогодні однією з основних умов ефективного адвокатського самоврядування є його незалежність від органів державної влади та інших суб'єктів. На нашу думку, незалежність адвокатури необхідна для того, щоб адвокат міг належним чином представляти та захищати інтереси свого клієнта, не побоюючись незаконного впливу чи втручання. Водночас при цьому, відмічаємо, що незалежність передбачає не лише відсутність зовнішнього тиску, а й відповідальність адвокатської спільноти за належну організацію професійної діяльності та дотримання встановлених стандартів. Тому, на наш погляд незалежність інституту адвокатури від органів державної влади та органів місцевого самоврядування є ключовим атрибутом їх правового статусу.

В свою чергу, потрібно зазначити, що ще одним важливим завданням є захист професійних прав адвокатів. Практична діяльність адвоката може супроводжуватися випадками неправомірного втручання, перешкоджання професійній діяльності або порушення адвокатської таємниці [3, с.122]. У таких ситуаціях органи адвокатського самовря-

дування повинні оперативно реагувати на порушення, представляти інтереси адвокатів та сприяти відновленню їхніх професійних прав.

Важливим напрямом діяльності органів адвокатського самоврядування є організаційне забезпечення функціонування адвокатури. Зокрема, відповідні органи беруть участь у забезпеченні доступу до адвокатської професії, організації підвищення кваліфікації адвокатів, веденні Єдиного реєстру адвокатів України та вирішенні інших питань, пов'язаних із професійною діяльністю адвокатів. Реалізація зазначених повноважень сприяє належній організації адвокатської діяльності та забезпеченню незалежності адвокатури [1].

На нашу думку, забезпечення належного рівня професіоналізму в адвокатської діяльності в умовах сучасних викликів неможливе без неухильного дотримання встановлених професійних етичних стандартів. Важливим завданням органів адвокатського самоврядування у цьому контексті є сприяння належному застосуванню Правил адвокатської етики, підвищення рівня професійної відповідальності адвокатів та формування єдиних підходів до розуміння і дотримання етичних вимог у процесі здійснення адвокатської діяльності.

Отже, на основі проведеного дослідження зроблено висновок, що реалізація завдань адвокатського самоврядування в умовах сучасних викликів потребує поєднання традиційних принципів адвокатської професії з новими підходами до її організації. Незалежність адвокатури, захист професійних прав, підвищення кваліфікації, дотримання адвокатської етики, цифрова безпека та адаптація до умов війни є взаємопов'язаними напрямами діяльності. Ефективне адвокатське самоврядування має забезпечувати умови, за яких адвокати можуть незалежно й професійно виконувати свою основну функцію — захищати права, свободи та законні інтереси людини. Саме це є важливою передумовою функціонування правової держави та утвердження принципу верховенства права.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 62. Ст. 2509. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 30.09.2026).
2. Габані І. І. Основні елементи адвокатського самоврядування як один із видів регулювання адвокатури в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. С. 529–532. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/287348/281263 (дата звернення: 30.09.2026).
3. Бек У. П. Органи адвокатського самоврядування в системі органів публічного управління: поняття та функції. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету.* 2021. С. 118–123. URL: http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/253937 (дата звернення: 30.09.2026).

Науковий керівник: *асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Понурко Тарас Андрійович***

Цапок О. О.
студентка 2-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТУРА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НОВІ ВИКЛИКИ

В умовах введеного в Україні воєнного стану все більш актуальними постають засадничі ідеї, закладені в основу діяльності адвокатури. Діяльність адвокатури є важливою складовою частиною системи правосуддя, що спрямована на забезпечення реалізації прав і свобод людини. Адвокатура є важливим елементом правової системи України. Правозахисна діяльність адвокатів є частиною юридичної діяльності, зокрема правотворчої, правозахисної та правоохоронної діяльності [1, с. 71]. Саме тому особливо важливим постає дослідження організації діяльності адвокатури в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Варто зазначити, що правовий статус адвокатури в Україні у період воєнного стану продовжує визначатися, насамперед, Конституцією України та Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [2]. Відповідно до статті 2 Закону, адвокатура України є недержавним самоврядним інститутом, який забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі. Важливо, що законодавець не встановлює обмежень діяльності адвокатури, у зв'язку із запровадженням воєнного стану. Навпаки, загальні гарантії професійної діяльності адвоката продовжують діяти, хоча практична реалізація окремих прав у воєнних умовах може ускладнюватися вимогами, пов'язаними з безпекою, мобілізаційними заходами, режимом комендантської години, особливостями роботи судів та органів державної влади.

Важливе значення мають положення статті 23 Закону, відповідно до якого: професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами; передбачено заборону втручання у здійснення адвокатської діяльності; встановлено особливий порядок проведення оперативно-розшукових та слідчих дій стосовно адвоката та особливий порядок

дисциплінарного провадження стосовно адвоката, гарантії адвокатської таємниці та інші гарантії [2]. Незалежність адвокатури повинна зберігатися навіть у період надзвичайних суспільних обставин.

Одним із найбільш важливих питань в умовах воєнного стану є гарантування прав адвокатів. Звернення до статистичних даних дозволяє дійти висновку про стан забезпечення прав адвокатів під час війни. Показовою у цьому контексті є статистика Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, яка свідчить про значну кількість звернень щодо порушення прав адвокатів. Так, потрібно зазначити, що впродовж 2022 року до Комітету надійшло 59 звернень, пов'язаних із порушенням прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності. У 2023 році цей показник зріс до 98 звернень [3]. У 2024 році було зафіксовано 86 відповідних звернень. Водночас уже станом на серпень 2025 року, тобто за неповний календарний рік, Комітет отримав близько 100 звернень про порушення прав адвокатів та гарантій їхньої професійної діяльності [4].

Таким чином, можемо констатувати, що наведені показники свідчать про значене навантаження на механізми захисту прав адвокатів і необхідність постійної активності професійної організації адвокатів у сфері захисту професійних права адвокатів та забезпечення незалежності адвокатури.

Варто зазначити, що в умовах воєнного стану особливого значення набуває реалізація права звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб) та права ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом.

Ст. 24 Закону визначає, що адвокатський запит є письмовим зверненням адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правничої допомоги клієнту [2]. Практична проблема полягає в тому, що органи державної влади та інші розпорядники інформації також функціонують у надзвичайних умовах. Частина установ може бути переміщена, працювати дистанційно, мати обмежений доступ до архівів або використовувати спеціальні процедури захисту інформації. У результаті адвокат може зіткнутися з труднощами фактичної реалізації права на адвокатський запит. Гарантія адвокатського запиту означає не лише формальну

можливість направити відповідне звернення, а наявність реального механізму отримання інформації, необхідної для ефективного захисту прав клієнта.

В свою чергу, особливої уваги потребує гарантія адвокатської таємниці. Війна не зменшує значення конфіденційності відносин між адвокатом і клієнтом. Навпаки, в умовах підвищеного контролю за інформацією, кіберзагроз, роботи правоохоронних органів та значної кількості чутливих відомостей адвокатська таємниця набуває додаткового значення. Матеріали кримінальних проваджень, відомості про місцезнаходження військовослужбовців, інформація про потерпілих, персональні дані та інші відомості можуть становити не лише приватний, а й безпековий інтерес. У зв'язку з цим, дотримання конфіденційності має забезпечуватися і під час електронного документообігу, дистанційного спілкування та використання цифрових засобів зв'язку.

Враховуючи вищезазначені проблеми, на нашу думку, перспективи розвитку адвокатури в умовах воєнного стану пов'язані передусім із переходом від ситуативного реагування на проблеми до системного нормативного забезпечення професійної діяльності. Необхідно чіткіше врегулювати питання доступу адвоката до клієнтів та участі адвокатів у процесуальних діях в умовах обмеженого доступу до окремих територій, визначити право пересування адвоката з метою надання правничої допомоги під час комендантської години, посилити гарантії реалізації права на адвокатський запит, конфіденційності, цифрової безпеки, що обумовлює удосконалення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Воєнний стан сформував нові виклики, подолання яких потребує системи додаткових гарантій і спеціальних юридичних механізмів забезпечення реалізації професійних можливостей адвокатів. Незалежність адвокатури та надійний захист прав адвокатів є показниками реального захисту прав людини, доступу до правосуддя та функціонування принципу верховенства права в умовах воєнного стану.

Список використаної літератури

1. Зеленський С. М. Засадничі ідеї діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 3 (88). С. 71–76. DOI: https:// doi.org/10.32782/2523-4269-2024-88-71-76.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 24.09.2026).
3. Звіт комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності за 2023 рік. С. 4. https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/ Звіт%20Комітету%203ПА%202023.pdf (дата звернення: 24.09.2026).

4. Звіт Комітету захисту гарантій адвокатської діяльності (2024). https://admin.unba.org.ua/assets/uploads/files/Komitety/Committee%20report/Звіт_Комітету_ЗПА.pdf (дата звернення: 24.09.2026).

Науковий керівник**: завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна

Секція 4
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА

Гансецька В. В.
асистентка кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидатка юридичних наук

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В ЕПОХУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: РИЗИКИ РОЗГОЛОШЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Адвокатська таємниця є однією з фундаментальних гарантій здійснення адвокатської діяльності, оскільки забезпечує довіру між адвокатом і клієнтом та створює умови для надання ефективної правничої допомоги. Водночас активне використання соціальних мереж адвокатами формує нові виклики для дотримання принципу конфіденційності. Публікація дописів про професійні справи, поширення фрагментів листування, фотографій документів або коментарів щодо клієнтів може призвести до розголошення інформації, навіть якщо адвокат не мав такого наміру.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, його помічнику, стажисту або особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався до адвоката, зміст порад, консультацій і роз'яснень, складені документи, відомості, що зберігаються на електронних носіях, та інші документи й відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Закон також покладає на адвоката обов'язок забезпечити умови, які унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення.

Важливе значення мають і положення статті 10 Правил адвокатської етики, яка закріплює принцип конфіденційності як необхідну передумову довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Особливу увагу привертають частини п'ята та шоста статті 60 Правил, які безпосередньо регулюють поведінку адвоката в мережі Інтернет. Вони зобов'язують адвоката вживати заходів для максимального захисту інформації, що передається або отримується через соціальні мережі,

інтернет-форуми та інші засоби онлайн-комунікації. Розміщення у відкритому доступі інформації, пов'язаної зі здійсненням адвокатської діяльності, без попередньої письмової згоди клієнта не допускається [2].

Отже, професійні обов'язки адвоката поширюються не лише на безпосереднє спілкування з клієнтом або участь у судовому процесі, а й на його цифрову комунікацію. При цьому ризик розголошення виникає не тільки внаслідок прямого оприлюднення документів чи персональних даних. Іноді сукупність непрямих відомостей — опис обставин справи, дата судового засідання, характер правової проблеми або фотографія з місця події — дає змогу ідентифікувати клієнта. Тому відсутність у публікації його імені сама по собі не свідчить про дотримання адвокатської таємниці.

Практичне значення зазначених положень підтверджує дисциплінарна практика Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. У 2021 році ВКДКА затвердила узагальнення практики щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет. У документі наголошено, що під час користування соціальними мережами, інтернет-форумами та групами месенджерів адвокат повинен дотримуватися професійних обов'язків, установлених законодавством і Правилами адвокатської етики. Узагальнення охоплює різні форми онлайн-активності: коментування дописів, поширення контенту, надання юридичних консультацій, ведення блогів та рекламування адвокатських послуг [3].

Окремої уваги заслуговує рішення ВКДКА № І-012/2026 від 22 січня 2026 року. Воно стосувалося скарги на адвоката, який, за твердженням скаржника, публікував у Facebook інформацію щодо клієнта та публічно звертався до нього з метою отримання дозволу на оприлюднення адвокатської таємниці. У дописі, зокрема, порушувалося питання оприлюднення персональних даних клієнта. Адвокат заперечував наявність порушення, посилаючись, серед іншого, на те, що відповідна інформація вже була публічно відомою.

ВКДКА звернула увагу на наявність ознак можливого дисциплінарного проступку та на те, що КДКА регіону не надала належної оцінки обставинам публікації персональних даних клієнта. Комісія також наголосила на необхідності перевірки таких відомостей у межах дисциплінарного провадження. Водночас це рішення не слід трактувати як остаточне встановлення вини адвоката: на відповідному етапі йшлося про наявність ознак проступку та необхідність належної перевірки скарги [4].

Наведений приклад демонструє важливу проблему: факт попередньої публічності певних відомостей не означає автоматичного припинення обов'язку адвоката зберігати адвокатську таємницю. Вирі-

шальне значення мають характер інформації, джерело її отримання, зв'язок із наданням правничої допомоги та наявність належної правової підстави для її розголошення.

Зарубіжний досвід також засвідчує посилену увагу до цифрової конфіденційності у професійній діяльності адвокатів. Зокрема, п. 1.6 Типових правил професійної поведінки Американської асоціації юристів (ABA Model Rules of Professional Conduct) забороняє адвокату розкривати інформацію, пов'язану з представництвом клієнта, за відсутності його інформованої згоди, відповідного уповноваження або іншої передбаченої правилами підстави. Крім того, п. «c» цього правила зобов'язує адвоката докладати розумних зусиль для запобігання ненавмисному чи несанкціонованому розголошенню такої інформації або несанкціонованому доступу до неї [5]. Подібні засади закріплені в Типовому кодексі поведінки європейських адвокатів Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (CCBE) [6].

Такий підхід є важливим для аналізу соціальних мереж, оскільки акцентує увагу не лише на забороні навмисного розголошення, а й на обов'язку адвоката вживати превентивних заходів. У коментарях до Типових правил звертається увагу на те, що заборона охоплює розкриття, яке може створити обґрунтовану можливість ідентифікації клієнта або обставин його справи. Отже, навіть формально анонімізована публікація потребує оцінки ризику ідентифікації.

Таким чином, український та зарубіжний підходи демонструють спільне розуміння конфіденційності як безперервного професійного обов'язку, який не залежить від формату комунікації. Водночас для України особливого значення набуває безпосереднє закріплення вимог щодо використання соціальних мереж у Правилах адвокатської етики.

Попри нормативне закріплення гарантій адвокатської таємниці, в Україні залишаються проблеми її практичного забезпечення. Серед них — недостатня цифрова захищеність професійної комунікації, ризик несанкціонованого доступу до електронних документів і листування, неналежне розмежування особистих та професійних акаунтів, а також помилкове ототожнення загальнодоступності інформації з можливістю її вільного поширення адвокатом. Окремою проблемою є забезпечення конфіденційності цифрових даних під час проведення обшуків та вилучення електронних пристроїв адвоката, що підтверджується, зокрема, практикою ЄСПЛ у справі «Рєзнік проти України» [7].

З огляду на викладене, дотримання адвокатської таємниці в цифровому середовищі потребує не лише формального виконання законодавчих вимог, а й відповідального підходу до кожної публікації. Доцільним є дотримання адвокатами таких практичних стандартів:

утримання від публікації матеріалів клієнтських справ без належної письмової згоди; перевірка можливості ідентифікації клієнта за сукупністю непрямих відомостей; використання захищених каналів передавання документів; обмеження доступу до професійних акаунтів; перевірка фотографій, скриншотів і вкладень перед їх поширенням.

Адвокатська таємниця в епоху соціальних мереж має розглядатися не лише як заборона розголошення відомостей про клієнта, а і як обов'язок адвоката належно управляти ризиками їх цифрового витоку. Професійна активність у соціальних мережах не звільняє адвоката від дотримання принципу конфіденційності. Навпаки, поширення цифрової комунікації зумовлює необхідність підвищеної обачності, належного захисту інформації та усвідомлення можливих дисциплінарних наслідків її розголошення.

Подолання зазначених проблем потребує комплексного підходу. Доцільним є посилення практичних рекомендацій НААУ щодо безпечного використання соціальних мереж, регулярне навчання адвокатів правилам цифрової безпеки, застосування захищених каналів комунікації та багатофакторної автентифікації, а також розроблення чітких внутрішніх протоколів роботи з конфіденційними даними. Важливе значення має й послідовна дисциплінарна практика, яка забезпечуватиме належну оцінку не лише факту розголошення, а й обставин, способу та наслідків поширення інформації. Водночас удосконалення гарантій адвокатської таємниці має охоплювати не лише поведінку самих адвокатів, а й ефективний захист конфіденційних даних від неправомірного доступу з боку третіх осіб.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Правила адвокатської етики: затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://unba.org.ua/akti
3. 3.Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет: затверджене рішенням ВКДКА № Х-020/2021 від 01.10.2021. URL: https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-dotrimannya-advokatami-norm-advokatskoji-etiki-pri-vikoristanni-merezhi-internet/
4. Рішення ВКДКА № І-012/2026 від 22.01.2026 року. URL: https://vkdka.org/rishennya-i-012-2026-vid-22-01-2026-roku-za-skargoyu-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-ternopilskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-261-vid-12-09-2025-roku-p/
5. American Bar Association. Model Rules of Professional Conduct. Rule 1.6: Confidentiality of Information. URL: https://www.americanbar.org/groups/

professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_6_confidentiality_of_information/
6. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). Model Code of Conduct for European Lawyers. 2021. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEONTO_2021_Model_Code.pdf
7. Рішення ЄСПЛ від 23.01.2025 р. Справа «Рєзнік проти України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_006-25#Text

Зубрицький О. О.
викладач кафедри оперативно-розшукової та поліцейської діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»
доктор філософії у галузі права (PhD), адвокат

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО АДВОКАТІВ

Сучасні тенденції реформування адвокатури України зумовлюють необхідність підвищення прозорості дисциплінарних процедур та вдосконалення механізмів їх організаційного забезпечення. Дорожня карта з питань верховенства права, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р, передбачає запровадження «прозорих та ефективних дисциплінарних процедур» і підготовку відповідного законопроєкту до кінця 2026 року. Для її виконання рішенням Ради адвокатів України (далі — РАУ) від 12.12.2025 № 125 створено робочу групу, у складі якої з березня 2026 року працює окрема підгрупа «Дисциплінарні процедури та адвокатська етика» [1].

Значущість питання зумовлена й масштабом професії. За даними Єдиного реєстру адвокатів України, станом на жовтень 2025 року в Україні зареєстровано майже 72,1 тис. адвокатів, з яких 47,8 тис. — практикуючі; лише з кінця травня 2025 року професію поповнив 791 адвокат (в середньому шість на день), а близько 190 адвокатів у 2025 році змінили регіон діяльності [2]. За таких масштабів і мобільності адвокатської спільноти децентралізована модель обліку дисциплінарних проваджень на рівні окремих кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (далі — КДКА) стає дедалі менш дієвою, а Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містить положень про єдиний реєстр дисциплінарних проваджень [3].

Останнім зведеним офіційним джерелом дисциплінарної статистики залишається щорічний звіт НААУ за 2021 рік [4]; із запровадженням воєнного стану такі дані у відкритому доступі не оприлюднюють-

ся. На регіональному рівні інформація публікується фрагментарно й за різними моделями. Так, КДКА Полтавської області оприлюднює квартальну звітність: у 2025 році її дисциплінарна палата ухвалювала від 54 до 152 рішень і порушувала від 17 до 49 дисциплінарних проваджень щокварталу, а зупинення права на заняття адвокатською діяльністю застосовувала від 7 до 12 разів за квартал [5]. Натомість КДКА Кіровоградської області подає річні показники з акцентом на судовому оскарженні рішень (у I кварталі 2025 року — 38 порушених проваджень і 46 рішень), але без деталізації за видами стягнень [6]. Відмінності форматів унеможливлюють міжрегіональне порівняння дисциплінарної практики.

На рівні Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — ВКДКА) звітність має чітку структуру. За офіційною відповіддю ВКДКА, кількість скарг на рішення, дії чи бездіяльність КДКА регіонів становила 6 у 2022 році, 15 — у 2023, 42 — у 2024 та 25 — у 2025 році [7]. Водночас повідомлення про окремі засідання 2026 року демонструють значно більший обсяг роботи (пряме зіставлення ускладнене відсутністю єдиної методики обліку): на засіданнях 22–23 січня 2026 року на розгляд ВКДКА було винесено 89 скарг [8]. На засіданнях 18–19 червня 2026 року розглядалися 89 скарг на рішення КДКА регіонів, ухвалено 28 рішень у дисциплінарних провадженнях, а розгляд 58 скарг відкладено. Із цих 28 рішень лише 10 залишили рішення КДКА без змін, у 17 випадках рішення регіональних комісій скасовано (з ухваленням нового рішення або направленням на новий розгляд), ще в одному — змінено [9]. Отже, близько двох третин переглянутих рішень було скасовано або змінено, що може свідчити про наявність певних розбіжностей у правозастосовній практиці КДКА та необхідність подальшого вдосконалення підходів до розгляду дисциплінарних справ.

На засіданні 26 вересня 2026 року з 26 скарг 13 стосувалися відмови в порушенні дисциплінарної справи, а скаржниками виступали не лише фізичні особи (13), а й юридичні особи, державні установи, судді та Вища школа адвокатури НААУ [10]. Проте ці дані доступні переважно з анонсів і повідомлень про окремі засідання, а не з системної зведеної звітності.

Інституційною відповіддю на фрагментарність інформаційного простору стало рішення РАУ від 16–17 листопада 2022 року № 144 «Про Реєстр дисциплінарних проваджень», яким ведення реєстру покладено на РАУ з оприлюдненням інформації на вебсайті НААУ [11]. Реєстр покликаний поєднати регіональний і загальнонаціональний рівні дисциплінарного контролю та унеможливити ситуації, коли адвокат після зміни регіону діяльності потрапляє під юрисдикцію КДКА, яка не має відомостей про його попередні стягнення [12].

Водночас відсутність прямої законодавчої основи породжує питання щодо правомірності такого регулювання на рівні актів адвокатського самоврядування.

Публічність реєстру не може бути абсолютною. Будь-яке обмеження права на приватність має відповідати критеріям легітимної мети та необхідності в демократичному суспільстві, а оприлюднення відомостей без належних процедурних гарантій зачіпає і право на справедливий суд [13]. У справі «Axel Springer AG v. Germany» Європейський суд з прав людини наголосив, що публічне поширення інформації про особу має бути виправдане суспільним інтересом, зваженим із наслідками для її репутації [14]. Для адвоката такі наслідки можуть бути незворотними, особливо якщо до реєстру потрапляють відомості за нерозглянутими скаргами чи про скасовані судом стягнення, а відомості використовуються для недобросовісної конкуренції. Тому ведення реєстру потребує чіткої правової підстави обробки персональних даних [15], механізмів анонімізації, розмежування доступу та оновлення або вилучення записів у разі зміни обставин справи, а також належного рівня інформаційної безпеки.

З огляду на викладене, подальше вдосконалення механізмів забезпечення прозорості дисциплінарних проваджень щодо адвокатів потребує комплексного підходу, спрямованого на підвищення відкритості відповідних процедур, забезпечення доступності інформації та формування узгоджених підходів до дисциплінарної практики. У цьому контексті пріоритетними напрямами вдосконалення вбачаються законодавче закріплення основних засад функціонування реєстру дисциплінарних проваджень із визначенням обсягу відомостей, порядку доступу до них та гарантій захисту персональних даних; запровадження єдиних мінімальних вимог до оприлюднення дисциплінарної статистики всіма КДКА, зокрема щодо кількості порушених проваджень, ухвалених рішень, застосованих дисциплінарних стягнень та результатів їх оскарження, зі збереженням організаційної автономії регіональних органів адвокатського самоврядування; удосконалення нормативного регулювання фінансового та організаційного забезпечення дисциплінарних процедур з урахуванням принципу їх доступності. Реалізація зазначених заходів у контексті виконання Дорожньої карти сприятиме підвищенню прозорості дисциплінарних проваджень, формуванню більш узгодженої дисциплінарної практики та зміцненню суспільної довіри до інституту адвокатури й органів адвокатського самоврядування.

Список використаної літератури

1. Підгрупа з дисциплінарних процедур і етики розпочала опрацювання пропозицій. *Національна асоціація адвокатів України*. 03.03.2026. URL: https://unba.org.ua/news/11409-pidgrupa-z-disciplinarnih-procedur-i-etiki-rozpochala-opracyuvannya-propozicij.html (дата звернення: 01.10.2026).
2. 6 нових адвокатів з'являється в Україні щодня — статистика. *Національна асоціація адвокатів України*. 17.10.2025. URL: https://unba.org.ua/news/10874-6-novih-advokativ-zyavlyaet-sya-v-ukraini-shodnya-statistika.html (дата звернення: 01.10.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 01.10.2026).
4. Щорічний фінансовий та статистичний звіт Національної асоціації адвокатів України за 2021 рік. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity/UNBA_REPORT_2021_compressed.pdf (дата звернення: 01.10.2026).
5. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Полтавської області: Дисциплінарна палата. URL: https://www.advokatura.poltava.ua/qd-commission/dystsyplinarna-palata (дата звернення: 01.10.2026).
6. Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Кіровоградської області: Дисциплінарна палата. URL: https://kdka.kr.ua/dis_pal.htm (дата звернення: 01.10.2026).
7. Відповідь ВКДКА на запит щодо отримання публічної інформації № 433 від 28 січня 2026 року.
8. Підсумки проведення засідань ВКДКА 22–23 січня 2026 року. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*. URL: https://vkdka.org/pidsumki-provedennya-zasidan-vkdka-22-23-sichnya-2026-roku/ (дата звернення: 01.10.2026).
9. У ВКДКА озвучили результати розгляду скарг у червні. *Закон і Бізнес*. 24.06.2026. URL: https://zib.com.ua/ua/173119-u_vkdka_ozvuchili_rezultati_rozglyadu_skarg_u_chervni.html (дата звернення: 01.10.2026).
10. ВКДКА на засіданні розгляне 26 скарг: хто й на кого скаржиться. *Закон і Бізнес*. 2026. URL: https://zib.com.ua/ua/174379-vkdka_na_zasidanni_rozglyane_26_skarg_hto_y_na_kogo_skarzhit.html (дата звернення: 01.10.2026).
11. Про Реєстр дисциплінарних проваджень : Рішення Ради адвокатів України від 16–17.11.2022 № 144. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2024-06-07-r-shennya-rau-144_66864ec8b6d49.pdf (дата звернення: 01.10.2026).
12. Зубрицький О. О. Запровадження реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. Т. 35 (74), № 4. С. 105–110.
13. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 01.10.2026).

14. Axel Springer AG v. Germany : judgment of the European Court of Human Rights of 7 February 2012 (application no. 39954/08). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034 (дата звернення: 01.10.2026).
15. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).

Легких К. В.
доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ПЕРЕХІДНИЙ ПЕРІОД ПІСЛЯ ЗУПИНЕННЯ АБО ПРИПИНЕННЯ ПРАВА НА ЗАНЯТТЯ АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ЯК ГАРАНТІЯ ЗАХИСТУ ПРАВ КЛІЄНТА: В ПОШУКАХ ОПТИМАЛЬНОЇ МОДЕЛІ

Дисциплінарне провадження щодо адвоката зазвичай розглядають крізь призму відносин між адвокатом і органом адвокатського самоврядування: чи вчинено проступок, чи дотримано процедуру, чи є стягнення пропорційним [1]. Поза увагою, як правило, залишається особа, яка не бере участі в дисциплінарному провадженні (якщо вона не є скаржником), але першою відчуває його наслідки, тобто клієнт [2]. Від того, як законодавство врегульовує питання неможливості подальшого виконання адвокатом взятих на себе зобов'язань, залежить, чи не стане стягнення, спрямоване на адвоката, фактично санкцією і для його клієнтів.

У відповідності до п. 60–1 «Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність», Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі — ВКДКА), за обґрунтованим письмовим клопотанням адвоката, може вжити заходів забезпечення розгляду скарги у ВКДКА на рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю [3].

Забезпечення заходів розгляду скарги допускається під час її розгляду ВКДКА, якщо невжиття такого заходу може істотно ускладнити чи унеможливити поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів адвоката, чи його клієнтів. Скарга може бути забезпечена шляхом зупинення дії рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю до прийняття рішення ВКДКА за результатом розгляду такої скарги [4].

За результатом розгляду клопотання адвоката про зупинення дії рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або за ініціативою Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, остання приймає рішення про зупинення дії рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або про відмову у зупиненні дії рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Питання про вжиття заходів забезпечення розгляду скарги розглядається на найближчому засіданні ВКДКА. Рішення ВКДКА про зупинення дії рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури виготовляється протягом трьох робочих днів з дня його прийняття. Рішення ВКДКА про зупинення дії рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури не пізніше наступного робочого дня після його виготовлення направляється скаржнику, адвокату, кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури, дію рішення якої зупинено, та до ради адвокатів регіону за адресою робочого місця адвоката [5].

Описаний механізм, попри його очевидну актуальність та необхідність, має окремі недоліки:

(1) у процедурі оскарження такого рішення, а саме між моментом ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення й ухваленням ВКДКА рішення про застосування забезпечувального заходу є часовий проміжок, у межах якого адвокат не може здійснювати функцію захисту або представництва (як і надання інших видів правової (правничої) допомоги);

(2) у питаннях застосування забезпечувального заходу ВКДКА наділена широкими дискреційними повноваженнями;

(3) рішення ВКДКА реалізується шляхом направлення до КДКА та ради адвокатів регіону.

Принагідно зазначити, окрім вищеперерахованих недоліків окресленого механізму, що гарантував би клієнтам впорядковане завершення справ незалежно від поведінки адвоката така модель не містить. Доцільним є звернення до зарубіжного досвіду у якому така гарантія закладена в саму процедуру. Цікавий для аналізу підхід, закріплений у правовій системі США. Модельні правила дисциплінарного провадження щодо юристів Американської асоціації юристів (*ABA Model Rules for Lawyer Disciplinary Enforcement*) містять окреме Правило 27 «Повідомлення клієнтів, інших сторін та юристів». Рішення про позбавлення права на практику чи про зупинення набирає чинності через 15 днів після його ухвалення, крім випадків, коли суд визнає негайне застосування стягнення необхідним для захисту громадськості. Протягом 10 днів юрист зобов'язаний рекомендованим листом повідомити всіх клієнтів у справах, що тривають, співзахисників і протилежну сторону про рішення та про те, що після дати набрання ним чинності він не має права діяти як юрист; передати клієнтам доку-

менти та майно; повернути невідпрацьовану частину авансованого гонорару; якщо клієнт не знайшов іншого юриста, звернутися до суду з клопотанням про дозвіл на припинення представництва. Нових доручень у цей період юрист брати не може (п. G) [6].

Нерідко з довшим строком модельні правила втілено в правилах окремих штатів. Правило 217 Правил дисциплінарного провадження Пенсильванії встановлює, що рішення про зупинення чи позбавлення права набирає чинності через 30 днів після ухвалення і прямо дозволяє юристу в цей період завершити всі справи, що перебували в провадженні на дату ухвалення рішення, забороняючи водночас приймати нові доручення [7]. Американський досвід демонструє, що перехідний період може бути реалізований у різних строках і з різним обсягом повноважень юриста, що дозволяє адаптувати його до потреб української адвокатури, особливо у період дії військового стану.

Принципово важливо, що американське право обґрунтовує цей проміжок не інтересами юриста, на якого накладено стягнення. У коментарі до Правила 27 зазначено, що положення про повідомлення потрібні для того, щоб неможливість для юриста здійснювати практику не порушувала прав наявних клієнтів чи інших сторін, а проміжок між ухваленням рішення і набранням ним чинності дає змогу впорядковано завершити практику [8]. Виконання вимог про повідомлення є безумовною передумовою поновлення права на практику, а їх невиконання може бути підставою для нового стягнення. Можливість негайного застосування стягнення, коли цього вимагає захист громадськості, при цьому зберігається.

Видається, що запровадження подібного механізму в Україні не потребує зміни концепції дисциплінарної відповідальності адвоката. Для цього пропонується внести зміни до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та відповідних підзаконних актів, передбачивши: 1) відкладене набрання чинності рішенням про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю; 2) обов'язок адвоката в цей період повідомити клієнтів, передати їм документи та повернути невикористану частину гонорару; 3) заборону прийняття нових доручень; 4) чіткі критерії, за наявності яких рішення застосовується негайно. Останній пункт має принципове значення: розширення дискреції КДКА в питанні набрання чинності рішенням є виправданим лише за умови нормативно визначених підстав, які не допускають довільного застосування.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 04.10.2026).
2. Тарасова А. Про відносини адвоката з клієнтом в аспекті дисциплінарної практики. *Advocat Post*: вебсайт. 2025. URL: https://advokatpost.com/pro-vidnosyny-advokata-z-kliientom-v-aspekti-dystsyplinarnoi-praktyky-chlen-vkdka-asia-tarasova/ (дата звернення: 04.10.2026).
3. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: затв. рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 № 120. *Національна асоціація адвокатів України*. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text (дата звернення: 04.10.2026).
4. 4.Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо надання адвокатами безоплатної правничої допомоги: затв. рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 28 груд. 2023 р. № XII-011/2023. URL: https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-z-pitan-nadannya-advokatami-bezoplatnoji-pravnichoji-dopomogi/ (дата звернення: 04.10.2026).
5. Про затвердження Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури: рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 13.12.2024 № 87. 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0087871-24#Text (дата звернення: 04.10.2026).
6. American Bar Association. Model Rules for Lawyer Disciplinary Enforcement. Rule 27. Notice to clients, adverse parties and other counsel. *American Bar Association*: website. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/resources/lawyer_ethics_regulation/model_rules_for_lawyer_disciplinary_enforcement/rule_27/ (дата звернення: 04.10.2026).
7. Pennsylvania Rules of Disciplinary Enforcement. Rule 217. Formerly admitted attorneys. 204 Pa. Code § 83.217. *Legal Information Institute, Cornell Law School*: website. URL: https://www.law.cornell.edu/regulations/pennsylvania/204-Pa-Code-r-83.217 (дата звернення: 04.10.2026).
8. The Florida Bar v. Butcher: decision of the Supreme Court of Florida of July 12, 2017, Case No. SC17-1287. *FindLaw*: website. URL: https://caselaw.findlaw.com/court/fl-supreme-court/1867529.html (дата звернення: 04.10.2026).

Мартиненко А. В.
адвокат, партнер АО «Кравець і партнери»

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИСЛОВЛЮВАННЯ АДВОКАТА

Адвокати мають особливий статус, що надає їм центральне місце у здійсненні правосуддя як посередникам між суспільством і судами, проте так трапляється, що активний захист чи виступ адвоката стає підставою для подання дисциплінарних скарг на адвоката.

Правила поведінки адвоката в судовому провадженні визначаються, в тому числі, і статтею 45 Правил адвокатської етики, яка передбачає, що у відносинах з іншими учасниками судового провадження адвокат повинен: бути стриманим і коректним; реагувати на неправильні дії або вислови цих осіб у формах, передбачених законом, зокрема у формі заяв, клопотань, скарг тощо; бути тактовним при допиті підсудних, потерпілих, сторін у цивільному процесі, свідків та інших осіб [1].

Таким чином, цілком очевидно, що за порушення статті 45 Правил адвокатської етики до адвоката може бути застосовано дисциплінарне стягнення.

В той же час, варто відмітити, що національне законодавство надає широкий розсуд у питанні притягнення адвоката до відповідальності за його висловлювання, тому доцільно звернутися і до міжнародного досвіду, зокрема до рішень Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ).

Заслуговує на увагу, зокрема, рішення ЄСПЛ у справі «Morice v. France» ([GC], № 29369/10, 23.04.2015) [2], в якому було зазначено таке:

«...п. 132. Специфічний статус адвокатів надає їм центральне місце в процедурі здійснення правосуддя у ролі посередників між громадськістю і судами. Тому вони грають ключову роль в забезпеченні того, щоб суди, чия місія є фундаментальною у державі, що базується на принципі верховенства права, неодмінною користувалися довірою громадськості (див. Schöpfer v. Switzerland, 20 May 1998, §§ 29–30, Reports 1998-III; Nikula v. Finland, no. 31611/96, § 45, ECHR 2002-II; Amihalachioaie v. Moldova, no. 60115/00, § 27, ECHR 2004-III; Kyprianou, згадане вище, § 173; André and Another v. France, no. 18603/03, § 42, 24 July 2008; та Mor, згадане вище, § 42). Однак, щоб громадськість зберігала впевненість у здійснення правосуддя, члени суспільства повинні вірити в здатність представників юридичної професії забезпечувати ефективне представництво їх інтересів (див. Kyprianou, згадане вище, § 175)...

...п. 137. Що стосується, перш за все, питання про «поведінку в залі суду», оскільки свобода адвоката вираження поглядів може підняти питання про дотримання права клієнта адвоката на справедливий судовий розгляд, принцип справедливості свідчить на користь вільного і навіть пристрасного обміну думками між сторонами (див. Nikula, згадане вище, § 49, та Steur, згадане вище, § 37). Адвокати зобов'язані «завзято захищати інтереси своїх клієнтів» (див. Nikula, згадане вище, § 54), що означає, що іноді їм доведеться вирішувати, чи будуть вони заперечувати проти поведінки суду або оскаржувати її (див. Kyprianou, згадане вище, § 175). Крім того, Європейський Суд бере до уваги факт, що оскаржувані зауваження не повторюються поза залою суду, і це змінює ситуацію в залежності від посади особи; так, прокурор, який є «стороною» процесу, повинен «витримувати значну критику... з боку захисту», навіть якщо деякі вирази недоречні, якщо тільки вони не стосуються його загальних професійних чи інших якостей (див. Nikula, згадане вище, §§ 51–52; Foglia, згадане вище, § 95; та Roland Dumas, згадане вище, § 48).

138. Звертаючись тепер до зауважень, висловлених поза залою суду, Суд повторює, що захист клієнта може бути здійснений шляхом появи в телевізійних новинах або за допомогою висловлювань в пресі, і за допомогою подібних способів адвокати можуть повідомити громадськість про недоліки, які можуть завдати шкоди судочинству (див. Mor, згадане вище, § 59). У зв'язку з цим Суд дотримується тієї точки зору, що адвокат не може нести відповідальність за все, що опубліковано у вигляді «інтерв'ю», зокрема, якщо преса відредагувала на його висловлювання і він заперечує, що робив конкретні зауваження (див. Amihalachioaie, згадане вище, § 37). У вищезгаданому рішенні у справі Foglia було встановлено, що адвокатів не можна робити відповідальними за дії преси (див. Foglia, згадане вище, § 97). Таким чином, якщо справа широко висвітлюється засобами масової інформації в зв'язку з серйозністю фактичних обставин та особистістю людей, які, ймовірно, причетні до справи, адвоката не можна карати за порушення таємниці судового слідства, якщо він тільки озвучив свої особисті коментарі щодо інформації, яка вже відома журналістам і яку вони мають намір висвітлити в репортажі, з коментарями адвоката або без них...».

Можна дійти висновку, що міжнародний досвід все ж таки надає перевагу саме ролі адвоката і допускає «пристрасний обмін думками», коли це стосується відстоювання інтересів клієнта та дотримання його прав. Рішення ЄСПЛ у справі «Morice v. France» (№ 29369/10, 23.04.2015) якраз захищає адвоката від дисциплінарних санкцій за можливо різкі, критичні та пристрасні зауваження, оскільки в даному випадку мова йде саме про ефективне представництво, що є ключовою функцією адвокатури в цілому.

Серед іншого, як приклади визнаного ЄСПЛ порушення прав саме адвокатів на свободу вираження поглядів, варто згадати наступні справи [3, 4, 5]:

– Steur v. the Netherlands (№ 39657/98, 28.10.2003) — щодо адвоката, який у процесі заявив, що посадова особа, яка проводила перевірку, тиснула на його клієнта.

– Foglia v. Switzerland (№ 35865/04, 13.12.2007) — за передання документів справи, що спричинило пресову кампанію паралельно з судовим розглядом.

– Bono v. France (№ 29024/11, 15.12.2015) — за звинувачення слідчих суддів у співучасті в катуваннях. Суд визнав, що ці тези безпосередньо служили захисту клієнта, були радше оціночними судженнями і мали певне фактичне підґрунтя.

– Bagirov v. Azerbaijan (№№ 81024/12, 28198/15, 25.06.2020) — за публічні заяви про поліцейське насильство — не мало законної підстави; позбавлення права за висловлювання про суддю в залі суду визнано непропорційним [6].

– Rogalski v. Poland (№ 5420/16, 23.03.2023) — за скаргу від імені клієнта про корупцію прокурора. Суд підкреслив важливість можливості повідомляти про корупційні правопорушення.

– Afgan Mammadov v. Azerbaijan (№ 43327/14, 14.11.2024) — за скаргу про корупцію на директора юридичної консультації. Суд кваліфікував як реалізацію свободи вираження і саму скаргу, і сумніви в легітимності Президії Колегії адвокатів, і відмову особисто брати участь у провадженні через його упередженість.

– Imanov v. Azerbaijan (№ 62/20, 07.10.2025) — за заяви пресі про жорстоке поводження з клієнтом у в'язниці. Суд визнав, що національні суди не врахували суспільного інтересу до питання жорстокого поводження з ув'язненим, а висловлювання мали фактичне підґрунтя [7].

З огляду на те, що висловлювання адвоката може бути розцінено саме як порушення правил етики, доцільно звернути увагу на постанову Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 12 березня 2026 року по справі № 460/27538/23 [8] щодо правил застосування дисциплінарного стягнення, в якій визначено:

«...Верховний Суд у постанові від 11 жовтня 2019 року у справі № 821/1904/14 указав, що у випадку допущення адвокатом саме такого дисциплінарного проступку дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики (пункт 3 частини другої статті 31 Закону № 5076-VI [9])... При кваліфікації дисциплінарного проступку як грубе одноразове порушення правил адвокатської етики необхідно враховувати щоб таке порушення було одноразове, тобто не вчинялося адвокатом

до цього. При кваліфікації дисциплінарного проступку як систематичне порушення правил адвокатської етики необхідно виходити з того, що це порушення представляє собою скоєння протягом періоду притягнення адвоката до відповідальності декількох порушень цих правил. Отже, лише посилання КДКА регіону на пункт 3 частини другої статті 31 Закону № 5076-VI [9] є недостатнім для належного обґрунтування свого рішення, необхідно конкретизувати кваліфікацію установленого порушення адвокатом правил адвокатської етики шляхом чіткого визначення яке порушення має місце: систематичне чи одноразове грубе...»

Зазначене свідчить про те, що національні суди так само в рамках здійснення судового контролю вимагають дотримання точної кваліфікації та пропорційності стягнення в питаннях притягнення адвоката до відповідальності за порушення правил адвокатської етики, в тому числі й у дисциплінарних справах, що стосуються висловлювань адвоката.

Отже, оцінюючи висловлювання адвоката, слід виходити з того, чи сприяли такі висловлювання ефективному представництву клієнта, адже адвокат має реагувати на неправильну поведінку судді або учасників судового провадження, не побоюючись за те, що на нього буде накладено дисциплінарне стягнення. Такі дії адвоката відповідатимуть стандарту, за якого члени суспільства повинні вірити в здатність представників юридичної професії забезпечувати ефективне представництво їх інтересів.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n357
2. HUDOC, Morice v. France [GC], переклад УГСПЛ. URL: https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-204512
3. ECHR-KS, Key Theme «The rights of lawyers in the Court's case-law» (оновл. 28.02.2026). URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/the-rights-of-lawyers-in-the-court_s-case-law
4. ECHR-KS, Guide on Article 10 — Freedom of expression (оновл. 28.02.2026). URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_10_eng
5. ECHR-KS, Guide on Article 6 (criminal limb). URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_criminal_eng
6. HUDOC, Bagirov v. Azerbaijan. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-203166
7. HUDOC, Imanov v. Azerbaijan: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-245077
8. Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 12 березня 2026 року по справі № 460/27538/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/134790141
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n315

Мінченко Р. М.
проректор, професор кафедри приватного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор

ЧЕСТЬ ЧИ ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ

Співвідношення правових термінів честі, гідності, ділової репутації та доброчесності має не лише теоретичне, а й практичне значення, особливо в умовах незавершеної судової реформи і безперервного оновлення всіх конкурсних процедур, зокрема щодо проведення конкурсів на посади суддів усіх ланок судової системи України, формуванні Вищої ради правосуддя як колегіального незалежного конституційного органу державної влади та суддівського врядування, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як постійно діючого державного органу в системі судоустрою України, Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції та інших органів державної влади.

Ключове питання полягає у визначенні правової природи доброчесності та меж її використання як критерію професійної відповідності. Перевірка доброчесності може сприяти формуванню незалежних і відповідальних державних інституцій, однак невизначеність критеріїв створює ризик підміни законодавчих вимог суб'єктивними уявленнями оцінювачів про належну поведінку.

Думається, що важливим є не саме використання терміну «доброчесність», а його самостійне правове навантаження та межі застосування. Діюче законодавство України, вже багато років послуговується такими термінами як честь, гідність та ділова репутація, які є в тому числі закріпленими в Конституції України (ст. ст. 3, 28 Конституції) і є особистими немайновими благами особи, що охороняються законом і трансформовані в такі особисті немайнові права як право на повагу до честі, гідності і ділової репутації особи (ст. ст. 297, 299 Цивільного Кодексу України) і, як будь-які інші особисті немайнові права, підлягають цивільно-правовому захисту усіма способами, в тому числі і у судовому порядку.

Саме тому постає питання про доцільність використання додаткової оціночної категорії, яка не має універсального нормативного визначення. Зазначене не заперечує значення моральних якостей фізичної особи чи потреби перевіряти відповідність особи певній посаді. Йдеться про те, чи має доброчесність залишатися самостійним критерієм широкого тлумачення, чи її зміст доцільніше розкривати

через конкретні вимоги до поведінки, професійної діяльності та дотримання законодавчих обмежень.

Необхідно підкреслити, що в цивілістичному розумінні таке особисте немайнове благо як честь відображає суспільну оцінку моральних якостей і поведінки особи, тоді як гідність характеризує її внутрішню цінність і право на повагу незалежно від оцінок оточення. ЦК України не містить універсального визначення честі, однак статті 201 і 297 визнають честь та гідність особистими немайновими благами й гарантують їх охорону [8]. Гідність має фундаментальне конституційне значення: за статтями 3 і 28 Конституції України людина, її честь і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю, а право на повагу до гідності належить кожному [7]. Ділова репутація відображає сформоване уявлення про професійні, ділові й моральні якості особи. Стаття 299 ЦК України закріплює право фізичної особи на її недоторканність [8]. Тому результати професійного оцінювання не можуть визначати наявність або відсутність гідності. Держава вправі перевіряти відповідність кандидата законним вимогам, але повинна забезпечити дотримання його прав, можливість надати пояснення та отримати мотивоване рішення.

На наше переконання доброчесність слід розглядати виключно у взаємозв'язку з особистими немайновими правами особи, гарантіями доступу до бажаних посад в органах державної влади і повноваженнями дорадчих органів, задіяних в так званих процедурах попереднього оцінювання в рамках оголошеного конкурсу. Проте необхідно зазначити, що припущення про можливе вибіркове застосування окремих критеріїв оцінки конкретних осіб, які приймають участь в конкурсі чи доборі, потребують перевірки на підставі конкретних рішень і фактичних обставин справи.

Негативний висновок у конкурсній процедурі може вплинути як на можливість обійняти посаду, так і на подальшу професійну діяльність. Проте несприятливе рішення саме собою не свідчить про порушення цього права: значення мають достовірність висновку органу, задіяного у конкурсній процедурі, порядок його формування, зміст і правові наслідки.

Якщо негативна оцінка доброчесності фактично ставить під сумнів чесність, порядність або професійну відповідальність кандидата, вона не може залишатися суто моральним судженням без конкретної фактичної основи. Такий висновок здатний впливати на честь, гідність і ділову репутацію, а отже, потребує належного обґрунтування. Водночас не кожне негативне оцінювання свідчить про автоматичне посягання на особисті немайнові блага. Для такого висновку слід визначити зміст інформації, характер її поширення, достовірність відомостей і конкретні правові наслідки. Оціночна форма висновку

не повинна дозволяти уникати відповідальності за необґрунтовані твердження лише тому, що їх викладено в документі експертного чи дорадчого органу.

Доброчесність має відмінну правову природу. Залежно від відповідного законодавства вона охоплює чесність, сумлінність, неупередженість, непідкупність, відповідальність і дотримання етичних стандартів. Вона не зводиться до суспільної оцінки особи, а передбачає перевірку поведінки за нормативними та професійними критеріями. Ділова репутація може бути джерелом інформації для такого оцінювання, однак сама собою не доводить ані наявності, ані відсутності доброчесності.

Проблема полягає у відсутності універсального законодавчого визначення доброчесності для всіх правовідносин. С. М. Наумкіна та А. О. Микитей пов'язують її з верховенством права, суспільною довірою й функціонуванням судової системи [2, с. 33–40]. О. О. Косиця та В. В. Волік досліджують її в контексті оцінювання суддів і реформування правосуддя [1, с. 94–100]. Праці В. М. Парасюка щодо честі, гідності та ділової репутації дають підстави наголосити, що професійне оцінювання не скасовує загальних гарантій захисту особистих немайнових прав [3, с. 255–261].

Думається, що відсутність універсального визначення такої категорії як доброчесність спонукає критично оцінити доцільність використання доброчесності як самостійної оціночної категорії в усіх конкурсних процедурах. Закріплення терміну в окремих актах не означає, що він має автоматично поширюватися на будь-які правовідносини або ставати універсальним показником моральної придатності до державної посади. Додаткові вимоги до кандидата мають бути сформульовані так, щоб особа могла заздалегідь розуміти, яка поведінка, дія, бездіяльність чи встановлена обставина може спричинити негативне рішення. Оцінювання повинно спиратися на перевіренні факти й конкретні законодавчі вимоги, а не на абстрактне уявлення про доброчесну людину. Інакше виникає ризик підміни правового критерію особистим переконанням оцінювача.

Практичне значення проблеми виявляється в діяльності органів, залучених до оцінювання кандидатів. До прикладу стаття 87 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає правовий статус Громадської ради доброчесності та її роль у сприянні Вищій кваліфікаційній комісії суддів України під час оцінювання суддів і кандидатів за критеріями професійної етики та доброчесності [6]. За статтею 88 цього Закону негативний висновок Ради впливає на процедуру ухвалення позитивного рішення: для підтвердження здатності кандидата здійснювати правосуддя потрібна підтримка двох третин призначених членів ВККС України, але не менш як дев'ятьма голосами.

Отже, Рада не ухвалює остаточного рішення про призначення, проте її висновок має істотні процедурні наслідки.

Вважаємо, що оцінюючи діяльність такого органу, слід ураховувати не лише його формальний статус, а й реальний вплив висновків на конкурс. Перевірені факти та можливість кандидата надати пояснення можуть забезпечувати належний громадський контроль; неперевірені відомості й невизначені критерії створюють ризик необґрунтованого обмеження доступу до посади. Тому важливими є межі розсуду, вмотивованість висновку та гарантії захисту прав особи.

Подібні питання виникають у діяльності Етичної ради, статус якої визначено статтею 9–1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» [4]. Закон передбачає оцінювання незалежності, чесності, неупередженості, непідкупності й сумлінності кандидата, дотримання ним етичних норм, законності походження майна та відповідності рівня життя задекларованим доходам. Оскільки оцінювання може охоплювати й особисте життя, необхідно відмежовувати суспільно значущі обставини від приватної сфери, втручання в яку не має достатнього зв'язку з вимогами до посади. Передбачена законом можливість висновку про невідповідність за наявності обґрунтованих сумнівів не є дозволом на довільні припущення: сумніви мають спиратися на факти, логічний зв'язок між ними та висновком і належне мотивування. Такий висновок Етичної ради на відміну від висновку Громадської ради доброчесності автоматично припиняє участь учасника конкурсних перегонів в наступному етапі конкурсу

Водночас участь міжнародних експертів або представників громадських організацій в діяльності дорадчих органів, задіяних в конкурсних процедурах, сама собою не доводить ані упередженості, ані об'єктивності. Незалежно від складу органу потрібні гарантії неупередженості, врегулювання конфлікту інтересів, перевірки доказів і дотримання процесуальних прав кандидата.

Предметом наукової дискусії є також ризик перетворення доброчесності на інструмент, за допомогою якого органи попереднього оцінювання фактично впливають на коло кандидатів, допущених до проходження наступного етапу конкурсного відбору. Це стосується, зокрема, Громадської ради доброчесності під час добору суддів, Етичної ради під час формування Вищої ради правосуддя та Дорадчої групи експертів під час конкурсного добору суддів Конституційного Суду України. Якщо критерії недостатньо визначені, існує ризик неоднакового підходу до кандидатів і вибіркового обмеження їхньої участі в конкурсі. За таких умов доброчесність може втратити значення об'єктивного критерію відповідності посаді та перетворитися на засіб реалізації суб'єктивних оцінок.

Це не дає підстав стверджувати, що відповідні органи систематично усувають небажаних кандидатів: такі твердження потребують доказів. Водночас процедура має запобігати довільному використанню оціночних повноважень і забезпечувати ефективне оскарження необґрунтованих висновків.

Не можна не згадати в зв'язку з визначенням правової природи і значення таких категорій як честь, ділова репутація і доброчесність таку процедуру як так звану спеціальну перевірку особи відповідно до статей 56–58 Закону України «Про запобігання корупції» [5]. Вона здійснюється уповноваженими державними органами в межах їхньої компетенції та за встановленою процедурою, тому її результати слід відмежовувати від оцінювання доброчесності конкурсними або дорадчими органами. У відповідних процедурах перевірки задіяні, зокрема, органи системи МВС, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції та податкові органи, у межах визначеної для кожного компетенції.

Якщо спеціальна перевірка не виявила встановлених законом перешкод для участі кандидата в заявленому конкурсі, але інший орган в подальшому доходить до висновку про його невідповідність критеріям доброчесності, необхідно з'ясувати правові підстави таких розбіжностей Зокрема, з'ясовується, чи з'явилися нові факти, чи йдеться про обставини поза предметом попередньої перевірки, чи мова йде про відмінне тлумачення однієї і тієї самої інформації. Інакше виникає ризик дублювання контрольних функцій різних державних органів і фактичного нівелювання результатів передбачених законом процедур.

Водночас результати спеціальної перевірки не визначають автоматично моральні та професійні якості кандидата, оскільки різні органи мають різні предмет, мету й обсяг перевірки. Але в разі затвердження дорадчим органом негативного висновку, останній не має ґрунтуватися лише на загальному сумніві суб'єктивного характеру без конкретизації обставин, що не були належно досліджені і оцінені раніше або мають самостійне правове значення. Відсутність відомостей про правопорушення не доводить доброчесності за всіма етичними критеріями, так само як наявність інформації в державному реєстрі не звільняє оцінювачів від перевірки її достовірності, значення та зв'язку з вимогами до конкретної посади, на зайняття якої претендує конкурсант.

Якщо подальший негативний висновок без нових або належно оцінених обставин нівелює результати спеціальної перевірки, це може свідчити про неузгодженість державних механізмів контролю. Для оцінки ситуації потрібно встановити, чи охоплювала попередня

перевірка відповідні відомості, чи мав орган доступ до них і чи існували законні підстави для іншого висновку. Саме повторне використання вже відомої інформації без такого аналізу не повинно спричиняти додаткових негативних наслідків для кандидата.

Отже, застосування критерію доброчесності має поєднувати законодавчо визначені вимоги, належно встановлені обставини та справедливу процедуру. Негативна оцінка не тотожна доведеному факту недоброчесної поведінки, а попередній висновок не повинен підміняти остаточне рішення органу, уповноваженого законом.

Окремого аналізу потребує вплив висновків дорадчих органів на права суб'єктів, уповноважених висувати кандидатури для участі у певних конкурсах, або брати участь в їх обранні, зокрема під час формування Вищої ради правосуддя та конкурсного добору суддів Конституційного Суду України. Необґрунтоване обмеження участі кандидата в проходженні наступних етапів конкурсних процедур не лише порушує його гарантовані Конституцією особисті немайнові права, а й обмежує повноваження суб'єкта висування чи обрання, якщо закон надає йому право самостійно оцінювати кандидатуру. Якщо негативний висновок стає юридичною або фактичною перешкодою для подальшого розгляду, необхідно з'ясувати, чи не звужує він можливість уповноваженого суб'єкта реалізувати свої повноваження.

Водночас правові наслідки слід визначати з огляду на конкретне законодавче регулювання. Не кожен дорадчий висновок обмежує права суб'єкта висування або обрання, а попереднє оцінювання саме по собі не порушує принципу поділу повноважень. Вирішальними є передбачені законом наслідки, відповідність меті процедури та наявність гарантій для самостійного й обґрунтованого рішення. Предметом критики має бути не громадський чи експертний контроль як такий, а можливість його перетворення на механізм фактичного блокування кандидатур без визначених критеріїв і належного обґрунтування.

Честь, гідність, ділова репутація та доброчесність є взаємопов'язаними, але юридично відмінними категоріями. Честь відображає суспільну оцінку особи, гідність її невід'ємну цінність і об'єкт конституційного захисту, ділова репутація оцінку професійних та суспільно значущих якостей, а доброчесність у конкурсних процедурах є спеціальним критерієм відповідності вимогам до посади.

У зв'язку з цим можна дійти висновку, що законодавче закріплення честі, гідності та ділової репутації, а також конкретних вимог до професійної поведінки й порядку перевірки учасника конкурсного перегону дають підстави критично ставитися до поширення невизначених оціночних понять. Якщо доброчесність не має чітко окресленого нормативного змісту, її використання може створювати додатковий рівень суб'єктивного контролю, не завжди виправданий метою

конкурсу. Водночас її застосування може бути правомірним за умови дотримання правової визначеності, об'єктивності, пропорційності та належної процедури. Висновки органів оцінювання мають спиратися на перевірені факти, бути мотивованими й ураховувати право кандидата надати пояснення та оскаржити рішення у встановленому законом порядку.

Діяльність Громадської ради доброчесності, Етичної ради та інших органів попереднього оцінювання необхідно оцінювати з огляду на їхній правовий статус і реальний вплив на остаточні рішення. Легітимність громадського чи експертного контролю не усуває потреби в гарантіях проти помилкового, упередженого або довільного оцінювання. Твердження про використання доброчесності для усунення небажаних кандидатів можуть бути предметом наукового дослідження, але їх підтвердження потребує аналізу конкретних рішень, доказів вибіркового застосування критеріїв і обставин можливого конфлікту інтересів або неналежного впливу.

У підсумку доброчесність не повинна перетворюватися на універсальну морально-правову категорію, зміст якої визначають переважно суб'єктивні уявлення органів оцінювання. Її застосування має бути пов'язане з конкретною метою, обмежене нормативно визначеними критеріями та підпорядковане вимогам доказовості, пропорційності й належної процедури. Основною правовою вимогою є такий порядок оцінювання, за якого суспільний інтерес у формуванні професійних і незалежних державних інституцій поєднується з повагою до честі, гідності, ділової репутації та інших прав особи. Саме цей баланс визначає правомірність і обґрунтованість застосування критерію доброчесності.

Список використаної літератури

1. Косиця О. О., Волік В. В. Доброчесність судді як критерій оцінювання роботи судів в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2023. № 25. С. 94–100.
2. Наумкіна С. М., Микитей А. О. Визначення поняття «доброчесність суддів» в науковому вимірі на судовій практиці. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія політичні науки*. 2025, № 10. С. 33–40.
3. Парасюк В. М. Цивільно-правовий захист честі, гідності та ділової репутації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Том 1 № 5, С. 255–261.
4. Про Вищу раду правосуддя. Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 7–8, ст. 50) // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text
5. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст. 2056) // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text

6. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст. 545) // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text
7. Тертишник В. М. Конституція України. Науково-практичний коментар. Видавництво: Алерта. 2026. 544 с.
8. Цивільний кодекс України : наук.-практ. коментар : станом на 01 січн. 2023 р. / Харитонов Є. О., Харитонова О. І. та інш. за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитонова Є. О., канд. юрид. наук, доц. Калітенко О. М. Київ: Норма права, 2023. 1424 с.

Храпенко О. О.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ЛЮДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НОВИЙ СТАНДАРТ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Стрімке впровадження технологій штучного інтелекту у професійну діяльність правників зумовлює необхідність переосмислення змісту професійної компетентності та відповідальності адвоката. Генеративні системи вже використовуються для пошуку та систематизації правової інформації, аналізу документів, підготовки проєктів процесуальних документів та формування правових аргументів. Водночас технологічне удосконалення інструментів не змінює правової природи адвокатської діяльності як незалежної професійної діяльності фізичної особи — адвоката [1].

Застосування ШІ може прискорювати опрацювання інформації та розширювати аналітичні можливості адвоката, однак не повинно призводити до передачі автоматизованій системі тієї частини професійної діяльності, яка передбачає особисте судження, оцінку правової ситуації та відповідальність за прийняте рішення. Тому актуальним є не стільки питання допустимості використання ШІ, скільки визначення меж такого використання та критеріїв належного людського контролю.

Чинне законодавство України про адвокатуру не містить спеціальних норм щодо використання генеративного ШІ. Проте відсутність спеціального регулювання не означає нормативного вакууму. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» покладає на ад-

воката обов'язки дотримуватися присяги та Правил адвокатської етики, підвищувати професійний рівень, забезпечувати захист персональних даних і зберігати адвокатську таємницю. До дисциплінарних проступків віднесено, зокрема, порушення Правил адвокатської етики, розголошення адвокатської таємниці та неналежне виконання професійних обов'язків [1].

Правила адвокатської етики поширюються на всі види адвокатської діяльності, а отже технологічний спосіб виконання завдання не усуває обов'язковості етичних вимог. У контексті ШІ особливого значення набувають конфіденційність, компетентність, добросовісність та пріоритет інтересів клієнта. Стаття 11 Правил вимагає високого рівня професійної підготовки, знання законодавства та практики його застосування, а також компетентного і добросовісного надання правничої допомоги [2]. Це дає підстави говорити про формування технологічного виміру професійної компетентності адвоката.

Такий підхід простежується і в документах Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE). У Технічному посібнику щодо використання адвокатами інструментів і моделей штучного інтелекту від 27 березня 2026 р. наголошено на необхідності достатнього розуміння адвокатом технологій, які він використовує, способів обробки даних, умов роботи постачальника системи, місця зберігання інформації та можливості доступу до неї третіх осіб [3]. Отже, технологічна обізнаність стає засобом забезпечення традиційних професійних цінностей.

Особливої актуальності проблема людського контролю набула у 2026 р., коли Національна асоціація адвокатів України приєдналася до Маніфесту про забезпечення людської гарантії в юридичному застосуванні ШІ (Manifesto for a Referential of Human Guarantee in the Legal Use of AI). Його основою є дві взаємопов'язані вимоги — людська відповідальність та ефективний контроль. ШІ може здійснювати аналіз, пошук чи підготовку рішення, однак не повинен підміняти професійне судження правника; людина має зберігати реальну можливість перевірити, змінити або відхилити результат системи [4].

Саме тому, людський контроль у сфері адвокатської діяльності слід розуміти як свідомий професійний нагляд адвоката за вибором, способом застосування та результатами використання системи ШІ, за якого остаточна правова оцінка, професійне рішення і відповідальність за його наслідки залишаються за адвокатом. Зміст такого стандарту доцільно розкривати через чотири взаємопов'язані елементи.

Першим є попередня оцінка допустимості використання конкретної системи. Особливої обережності потребує робота з відомостями про клієнта, матеріалами справи, змістом консультацій та іншою інформацією, що охоплюється режимом адвокатської таємниці. Пе-

редавання таких даних зовнішньому сервісу не може вважатися суто технічною операцією. Адвокат має з'ясувати, чи зберігаються введені дані, чи можуть вони використовуватися для навчання моделі, хто має до них доступ і чи передаються вони третім особам [1; 2; 3].

Другим елементом є обов'язкова професійна верифікація юридично значущого результату. Генеративна система може створити переконливий за формою текст, але помилково відтворити правову норму, послатися на нечинну редакцію законодавства, неправильно інтерпретувати судове рішення або сформувати посилання на неіснуюче джерело. НААУ у 2026 р. звернула увагу на дисциплінарні ризики безконтрольного використання ШІ у зв'язку з вимогами компетентності, добросовісності, конфіденційності та належного виконання професійних обов'язків [5]. Тому нормативні посилання, судова практика, фактичні дані та правові висновки, отримані за допомогою ШІ, мають перевірятися адвокатом до їх професійного використання.

Третім елементом є недопустимість делегування ШІ остаточного професійного судження. Межа між використанням технології як інструменту та фактичним заміщенням нею адвоката проходить не за обсягом створеного тексту, а за тим, хто здійснює кінцеву юридичну оцінку. Система може запропонувати аргументи, виявити суперечності, структурувати матеріали або сформувати проєкт документа, проте оцінка відповідності запропонованої позиції закону, професійній етиці та інтересам конкретного клієнта має залишатися за адвокатом. У цьому проявляється і новий аспект професійної незалежності — збереження автономності правничого мислення щодо алгоритмічно сформованих результатів.

Четвертим елементом є збереження персональної професійної відповідальності. Сам факт використання ШІ не повинен розглядатися як дисциплінарний проступок. Водночас посилання на помилку системи не може звільняти адвоката від відповідальності за документ, правову позицію чи консультацію, які він схвалив та використав у професійній діяльності. Дисциплінарній оцінці має підлягати не технологія як така, а конкретна поведінка адвоката та виконання ним чинних професійних обов'язків [5].

У зв'язку з цим видається недоцільним створення окремого складу дисциплінарного проступку у вигляді «неналежного використання штучного інтелекту». Стаття 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» уже дозволяє оцінити ситуації, коли застосування технології призвело до порушення Правил адвокатської етики, розголошення адвокатської таємниці або неналежного виконання професійних обов'язків [1]. Більш перспективним є розвиток чинних професійно-етичних стандартів через їх конкретизацію у рекомендаціях органів адвокатського самоврядування.

Такі рекомендації могли б визначити мінімальні вимоги до перевірки результатів ШІ, роботи з інформацією, що становить адвокатську таємницю, оцінювання технологічних сервісів та підтримання належного рівня технологічної компетентності адвоката. Йдеться не про створення надмірних обмежень, а про формування зрозумілої моделі безпечного професійного використання новітніх технологій.

Людський контроль за використанням штучного інтелекту набуває ознак нового професійно-етичного стандарту адвокатської діяльності, що ґрунтується на компетентності, добросовісності, незалежності, конфіденційності та персональній відповідальності адвоката. Його сутність полягає не у формальній присутності людини, а у збереженні реальної можливості усвідомлено оцінити, перевірити, змінити або відхилити результат, сформований системою. Штучний інтелект може бути інструментом адвокатської діяльності, але не самостійним носієм професійної функції адвоката.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р., зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15.02.2019 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
3. Council of Bars and Law Societies of Europe. CCBE Technical Guide on the Use of AI Tools and Models by Lawyers. 27 March 2026. 19 p. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20260327_CCBE-technical-guide-on-the-use-of-AI-tools-and-models-by-lawyers.pdf
4. Маніфест про ШІ у праві презентували в Європі. НААУ приєдналася. Національна асоціація адвокатів України. 26.06.2026. URL: https://unba.org.ua/news/11920-manifest-pro-shi-u-pravi-prezentuvali-v-evropi-naau-priednalasya.html
5. Місяць А. Дисциплінарні аспекти використання ШІ адвокатом. Національна асоціація адвокатів України. 10.08.2026. URL: https://unba.org.ua/publications/12096-disciplinarni-aspekti-vikoristannya-shi-advokatom.html

Басюк Ю. М.
аспірант 4-го року навчання
кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЦИФРОВА КОМУНІКАЦІЯ АДВОКАТА ІЗ СУБ'ЄКТАМИ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ МЕСЕНДЖЕРІВ ТА ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ: ЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ

Адвокатська діяльність, як і будь-яка інша професійна діяльність, неминуче зазнає впливу сучасних інформаційних технологій, які поступово інтегруються у ту чи іншу площину. Цифровізація системи правосуддя загалом — від впровадження системи «Електронний суд» до повсякденного використання популярних мобільних месенджерів — досить суттєво змінила архітектуру та швидкість процесуальної та позапроцесуальної взаємодії.

Водночас, виникнення нових сучасних каналів комунікації створило своєрідний деонтологічний феномен: розмивання меж між офіційною процесуальною діяльністю та приватним, тобто неформальним спілкуванням. У цифровому просторі відстань між адвокатом і суб'єктами судового процесу скоротилася фактично до відстані одного повідомлення. Така «ілюзія доступності» створює значні «сірі зони», де процесуальна або позапроцесуальна взаємодія може непомітно утворити склад дисциплінарного проступку.

Перш за все необхідно розмежовувати, що взаємодія адвоката із суб'єктами судового процесу через месенджери є в абсолютній більшості випадків неофіційною комунікацією, яка, тим не менше, може відігравати значну роль в адвокатській діяльності, особливо в сучасних складних умовах, коли офіційні канали зв'язку часто не характеризуються якістю та надійністю.

З іншого боку, взаємодія адвоката із суб'єктами судового процесу через систему «Електронний суд» є проявом офіційної комунікації адвоката, яка дозволяє створювати, підписувати та подавати процесуальні документи, знайомитися з матеріалами, висловлювати правову позицію тощо.

У площині неофіційної комунікації етична проблематика набуває досить гострого характеру. Вимушена оперативність спілкування в месенджерах, зумовлена викликами сьогодення, значно спрощує контакт із суб'єктами судочинства. У цьому контексті адвокат має суворо дотримуватися принципів адвокатської етики, зокрема утримувати професійну дистанцію та повністю відмовитися від незаконних методів впливу.

Наприклад, листування в особистих чатах із помічниками суддів чи секретарями судового засідання щодо «прискорення» виготовлення процесуального документу, вирішення процесуальних питань в обхід офіційного порядку тощо навіть за відсутності прямого корупційного умислу створює об'єктивні підстави для обґрунтованого сумніву стороннього спостерігача в неупередженості судочинства та підриває суспільну довіру як до суду, так і до адвокатури загалом.

Окрему увагу на себе звертає актуальна редакція ст. 57 Правил адвокатської етики [1], яка передбачає принципи поведінки адвокатів у соціальних мережах. Так, надаючи невичерпний перелік соціальних мереж, адвокатська спільнота повністю проігнорувала будь-які месенджери, що, очевидно, пояснюється тим фактом, що на момент ухвалення Правил адвокатської етики у 2017 році месенджери відігравали помітно меншу роль в адвокатській діяльності порівняно із соціальними мережами.

Як згадана стаття Правил адвокатської етики разом, так і наступні статті відповідного розділу, які детальніше розкривають особливості дотримання адвокатами тих чи інших принципів адвокатської етики під час використання ними соціальних мереж, не втратили своєї актуальності загалом, проте відповідні доповнення, що такі етичні межі поширюються також і на спілкування адвокатів з іншими учасниками судового процесу у месенджерах, є цілком доречним.

Впровадження системи «Електронний суд», яка свого часу стало вагомим технологічним проривом, виокремило процесуальну роботу адвоката в цифровому форматі у самостійний напрям діяльності, покликаний підвищити оперативність та оптимізувати судочинство. Водночас, нова специфіка електронного судочинства створює додаткові деонтологічні орієнтири, визначаючи окремі етичні вимоги до поведінки адвоката у цифровому процесуальному просторі.

Так, офіційна цифрова комунікація через систему «Електронний суд» вимагає формування від адвоката цілковитої цифрової процесуальної доброчесності. Цей стандарт покликаний унеможливити трансформацію технологічних переваг електронного судочинства на інструмент процесуального свавілля — він визначає межі допустимого використання доступного цифрового інструментарію, який не є ідеальним та потребує постійного вдосконалення, забороняючи штучне ускладнення процесу — від масованого «цифрового спаму» та надсилання процесуальних документів у позаробочий час до свідомого створення часових пасток для опонента чи апарату суду.

Водночас, зазначений стандарт установлює підвищений рівень моральних вимог до адвоката щодо змістовного наповнення та автентичності сформованих цифрових матеріалів. Скорочення часу на підготовку документів та залучення новітніх технологій (зокрема ін-

струментів штучного інтелекту) не знімають з адвоката обов'язку особистої фахової та етичної верифікації кожного правового аргументу.

Нарешті, стандарт цифрової процесуальної доброчесності вимагає неухильного збереження суворого процесуального формалізму. Перехід у цифрову площину не повинен нівелювати стриманість адвокатського висловлювання чи провокувати спрощення мовних норм.

Необхідно погодитись з О. Б. Гнатів, яка у своєму дослідженні наголошує на окремих недоліках роботи адвоката у системі «Електронний суд» — відсутності окремих шаблонів процесуальних документів, необхідності адвокату під час подання кожного процесуального документу прикріплювати документ на підтвердження його повноважень, сплачувати або підтверджувати відсутність необхідності сплачувати судовий збір тощо [2, с. 305–306]. Проте будь-які недоліки системи «Електронний суд» не можуть бути передумовою для порушення адвокатом етичних вимог або ігнорування офіційної комунікації. Практичні складнощі під час роботи з інтерфейсом, відсутність необхідного шаблону чи технічні витрати часу належать до категорії стандартних професійних ризиків та організаційних навантажень, які адвокат зобов'язаний добросовісно враховувати у своїй професійній діяльності.

Продовжуючи вказану думку, стає очевидним, що етичні орієнтири діяльності адвоката у системі «Електронний суд» мають бути об'єктивовані у Правила адвокатської етики. Водночас, виникає обґрунтоване дискусійне питання щодо формально-юридичного способу такої об'єктивізації. Шлях створення нових розділів чи надмірного розширення нормативного масиву Правил адвокатської етики видається неефективним, оскільки стрімкий розвиток цифрових технологій неминуче випереджатиме нормотворчу техніку, створюючи нові нормативні прогалини.

Більш доцільним та методологічно виправданим є інтегративний підхід, за якого існуючі засадничі принципи адвокатської етики — зокрема принципи професійної доброчесності, поваги до суду, професійної дистанції тощо — отримують своє офіційне роз'яснення стосовно цифрового середовища діяльності адвоката. Закріплення у Правилах адвокатської етики універсального стандарту цифрової процесуальної доброчесності дозволить сформувати гнучку етичну рамку, здатну охопити як офіційні цифрові системи, так і будь-які майбутні технологічні трансформації судочинства.

Неможливо не погодитись з І. І. Комарницькою, яка стверджує, що «цифрову трансформацію адвокатської діяльності можна представити як політику й процеси, що включають інформатизацію, цифровізацію, автоматизацію та функцій, що пов'язані із здійсненням адвокатом своєї діяльності, функціонуванням адвокатської корпорації, і дають можливість забезпечити новий рівень надання кваліфікованої

правничої допомоги та управління органами адвокатської корпорації тощо» [3, с. 246].

Проте така цифровізація окремих вагомих сфер адвокатської діяльності не надає адвокатові усі переваги автоматично — адвокат повинен видозмінювати свою професійну та позапрофесійну діяльність таким чином, щоб адаптувати її до нових цифрових реалій без втрати базових етичних орієнтирів, які не завжди встигають стати формально визнаними. Широкий доступ до електронних сервісів та месенджерів не скасовує й не спрощує фундаментальних принципів адвокатської етики, а лише створює нові форми викликів для їх дотримання.

Підсумовуючи, слід наголосити, що цифровізація адвокатської діяльності — як у площині позапроцесуального спілкування за допомогою мобільних месенджерів, так і у вимірі офіційної процесуальної взаємодії із суб'єктами судового процесу через систему «Електронний суд» — вимагає часткового перегляду традиційних етичних підходів та формування універсального стандарту цифрової процесуальної доброчесності.

Якщо офіційні електронні сервіси вимагають від адвоката підвищеного рівня відповідальності за фахову верифікацію даних і дотримання часової та процедурної етики, то неофіційні цифрові канали (месенджери) створюють «сірі зони», де спрощена комунікація з учасниками судового процесу легко переростає у дисциплінарний проступок складу небезпеки. З огляду на стрімкий розвиток інформаційних технологій та постійну трансформацію форм судочинства, комплексна етико-правова регламентація цифрової поведінки адвоката перестає бути лише питанням практичної діяльності, а стає самостійним концептуальним підґрунтям для подальших ґрунтовних наукових досліджень у сфері адвокатури та процесуального права.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: Затверджені Звітно-виборним З'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
2. Гнатів О. Б. Цифровізація електронного судочинства: сучасні виклики та реалії в роботі адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2025. № 6 (1). С. 303–307.
3. Комарницька І. І. Цифровізація та інформаційні технології у професійній діяльності адвоката в сучасних умовах. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2024. № 6. С. 243–247.

Науковий керівник: *професор кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, доцент* ***Бондар Ірина Вадимівна***

Авєтісян К.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОПОРЦІЙНОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНИХ СТЯГНЕНЬ ЩОДО АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ

Принцип пропорційності є одним з ключових елементів верховенства права та справедливого застосування юридичної відповідальності. У сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів він вимагає, щоб обране стягнення відповідало характеру, тяжкості та обставинам вчиненого проступку, особі адвоката та меті дисциплінарного впливу (превенції, виховання, захисту інтересів клієнтів і авторитету адвокатури). В Україні ця проблема залишається гострою через вузький перелік дисциплінарних стягнень, відсутність чіткого законодавчого закріплення принципу пропорційності, відсутність єдності практики в різних регіонах та структурну асиметрію порівняно з дисциплінарною відповідальністю інших учасників кримінального провадження. Окремої уваги потребує врахування міжнародних стандартів у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів. Важливим орієнтиром у цьому питанні є Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи Rec(2000) 21 про свободу здійснення професії адвоката. Положення принципу VI цієї Рекомендації передбачають необхідність дотримання належних процесуальних гарантій під час розгляду дисциплінарних справ, а також встановлюють вимогу відповідності дисциплінарних санкцій принципу пропорційності [1].

Згідно зі статтею 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року № 5076-VI, вчинення дисциплінарного проступку адвоката передбачено застосування одного з трьох видів стягнень: попередження; тимчасове зупинення права займатися адвокатською діяльністю (від одного місяця до одного року); або повне позбавлення такого права з подальшим виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України [2]. Водночас Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містить прямого закріплення принципу пропорційності як самостійного критерію обрання виду дисциплінарного стягнення, на відміну від ч. 2 ст. 2 КАС України, де пропорційність прямо визначена однією із засад, яким має відповідати рішення суб'єкта владних повноважень [3]. Відсутність такого прямого нормативного закріплення у сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів може ускладнювати формування єдиного підходу до визначення належного виду та міри дисциплінарного стягнення.

Як зазначає Н. М. Бакаянова, недоліком правового регулювання є відсутність механізму спрощеного провадження. Спрощена дисциплінарна процедура гарантувала б реалізацію прав адвоката у дисциплінарному провадженні і була б здатною зберегти час та ресурси, які витрачаються на розгляд дисциплінарних справ. Спрощене дисциплінарне провадження стосовно адвоката у справах, що стосуються незначних порушень, може підвищити ефективність, оперативність та своєчасність розгляду справ [4, с. 224].

Показовою у контексті забезпечення пропорційності дисциплінарних стягнень є практика Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, зокрема рішення № VI-011/2026 від 18 червня 2026 року [5]. У цій справі КДКА Київської області притягнула адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосувала стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на 3 місяці. Скаржник вважав таке стягнення недостатнім та просив застосувати більш суворий захід. Розглянувши скаргу, ВКДКА наголосила, що реалізація дискреційних повноважень дисциплінарного органу не є абсолютною, а вибір стягнення має ґрунтуватися на належному врахуванні всіх обставин справи. Водночас ВКДКА погодилася із застосуванням тримісячного зупинення права на заняття адвокатською діяльністю, врахувавши, зокрема, те, що адвокат раніше не притягувалась до дисциплінарної відповідальності, та змінила рішення КДКА лише в мотивувальній частині.

Таким чином, проблема пропорційності дисциплінарних стягнень щодо адвокатів полягає не стільки у відсутності законодавчо визначених видів санкцій, скільки у недостатній визначеності підходів до їх індивідуалізації. Надання дисциплінарним органам дискреційних повноважень є необхідним з огляду на різноманітність дисциплінарних проступків, однак така дискреція повинна мати чіткі межі та бути підкріплена належним обґрунтуванням прийнятого рішення. Важливим є формування сталої практики ВКДКА та судів, за якої у подібних за характером і наслідками випадках застосовуватимуться співмірні заходи відповідальності, а відступ від такого підходу матиме належне обґрунтування. Це дозволить поєднати необхідну незалежність дисциплінарних органів із гарантіями від надмірного чи довільного втручання у право адвоката на здійснення професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Рекомендація № R(2000)21 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо свободи здійснення професії адвоката: прийнята Комітетом Міністрів Ради Європи 25 жовт. 2000 р. URL: https://rm.coe.int/1680096f41

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Стаття 35. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. Ч. 2 ст. 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15
4. Бакаянова Н. М. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката у світлі правових реформ. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск № 03. 2025, частина 3. С. 221–225. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334818/323730
5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-011/2026 від 18.06.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-011-2026-vid-18-06-2026-za-rezultatom-rozglyadu-skargi-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-76-2026-vi/

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Аргірова А. В.
студентка 1-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

На сьогодні адвокатська діяльність має особливе суспільне значення, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням та захистом прав, свобод і законних інтересів людини. Помилки або недобросовісна поведінка адвоката можуть мати безпосередній вплив на правове становище клієнта, його майнові інтереси, репутацію, свободу та можливість реалізувати право на справедливий суд. Саме тому дисциплінарна відповідальність адвоката не може розглядатися відокремлено від його моральних та етичних обов'язків. Професійна етика адвоката формує стандарти поведінки, яких адвокат має дотримуватися не лише під час безпосереднього виконання доручення клієнта, а й у ширшому контексті здійснення адвокатської діяльності. Тому проаналізуємо особливості дотримання правил адвокатської етики як умови професійної відповідальності адвоката.

Правила адвокатської етики виконують роль своєрідного професійного орієнтира, який конкретизує належну модель поведінки адвоката. Їх значення полягає в тому, що вони встановлюють стандарти,

спрямовані на забезпечення незалежності адвоката, законності його діяльності, пріоритету інтересів клієнта, конфіденційності, компетентності, добросовісності та поваги до адвокатської професії [1]. На думку науковців, специфіка цієї професії зумовлена її безпосереднім зв'язком із людиною, її правами, свободами, честю та гідністю, що об'єктивно підвищує вимоги до професійної поведінки адвоката [2, с. 18]. Таким чином, можемо констатувати, що етичні правила не є другорядним доповненням до професійних обов'язків, а становлять важливу складову належного здійснення адвокатської діяльності.

Однією з ключових засад адвокатської етики є незалежність адвоката. Її зміст полягає у можливості самостійно формувати правову позицію та обирати законні засоби захисту клієнта без неправомірного впливу з боку державних органів, інших учасників процесу, третіх осіб або навіть самого клієнта. Водночас незалежність не означає необмеженість поведінки адвоката. Навпаки, вона поєднується з обов'язком діяти виключно в межах закону, професійних стандартів та етичних вимог. Саме поєднання професійної свободи та відповідальності створює належний баланс між інтересами клієнта, вимогами правосуддя та суспільним призначенням адвокатури [2, с. 19].

Крім того, важливим елементом адвокатської етики є також недопущення конфлікту інтересів [1]. Адвокат повинен оцінювати не лише юридичну можливість прийняти доручення, а й наявність обставин, які можуть поставити під сумнів його здатність діяти об'єктивно та в інтересах конкретного клієнта. Конфлікт інтересів небезпечний тим, що може перетворити професійні повноваження адвоката на джерело суперечності між різними правовими позиціями або інтересами осіб. Тому попередження такого конфлікту є важливою передумовою довіри до адвоката та гарантією належного виконання професійного доручення.

Дисциплінарна відповідальність адвоката має специфічну природу, оскільки виникає у зв'язку з порушенням професійних обов'язків і застосовується у встановленому порядку уповноваженими органами адвокатського самоврядування. На думку О. О. Зубрицького, до характерних ознак такої відповідальності належать спеціальний суб'єктний склад, професійно-етична обумовленість, позасудовий порядок реалізації органами адвокатського самоврядування, корпоративно-публічний характер, можливість настання негативних наслідків для професійної репутації адвоката [3, с. 3]. Отже, етична поведінка адвоката має не лише моральне, а й юридичне значення.

Дисциплінарна відповідальність виконує не лише каральну, а й превентивну та професійно-стандартизуючу функцію. Її призначення полягає у забезпеченні дотримання адвокатами встановлених правил поведінки, підтриманні належного рівня професійної дис-

ципліни та захисті авторитету адвокатури. Наукові дослідження підкреслюють, що дисциплінарна відповідальність адвоката є найбільш врегульованим видом його спеціальної професійної відповідальності та безпосередньо пов'язана із забезпеченням дотримання професійних і деонтологічних правил [3, с. 108].

Водночас ефективність професійної відповідальності залежить не тільки від можливості застосувати дисциплінарне стягнення після вчинення проступку. Значно важливішим є формування у адвоката внутрішнього переконання щодо необхідності слідування етичним стандартам незалежно від зовнішнього контролю. Адвокат, який керується виключно страхом перед дисциплінарним покаранням, формально виконує вимоги професії, тоді як свідоме дотримання професійної етики передбачає беззаперечне прийняття принципів чесності, добросовісності, конфіденційності, незалежності та поваги до прав людини.

Однак потрібно зазначити, що сучасні умови здійснення адвокатської діяльності додатково ускладнюють питання дотримання етичних стандартів. Цифровізація професійної діяльності, використання електронних комунікацій, соціальних мереж, дистанційного спілкування з клієнтами та інформаційних технологій створюють нові ризики для збереження адвокатської таємниці й професійної репутації. У таких умовах адвокат повинен оцінювати етичні наслідки не тільки традиційних професійних дій, а й способів зберігання, передачі та використання інформації, пов'язаної з клієнтом. Адвокатська етика таким чином набуває динамічного характеру та повинна адаптуватися до нових форм здійснення правничої діяльності.

На думку науковців, важливим є й те, що адвокатська етика поширюється на поведінку адвоката поза безпосереднім виконанням конкретного доручення. Професійна репутація адвоката формується сукупністю його дій, висловлювань, способів комунікації з учасниками процесу, колегами, судами та клієнтами. Саме тому дотримання етичних стандартів є способом підтримання суспільної довіри до адвокатури як інституту, покликаного забезпечувати реалізацію права особи на професійну правничу допомогу [2, с. 20–21].

Сучасна практика підтверджує, що дотримання Правил адвокатської етики є невід'ємною складовою належного здійснення адвокатської діяльності. Порушення встановлених етичних вимог може розглядатися органами адвокатського самоврядування як підстава для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. При цьому оцінювання поведінки адвоката здійснюється з урахуванням конкретних обставин справи, характеру допущених дій або бездіяльності та їх відповідності професійним обов'язкам. Правила адвокатської етики використовуються як нормативний орієнтир для визна-

чення того, чи відповідає поведінка адвоката вимогам доброчесності, компетентності, поваги до суду та інших учасників правовідносин. Показовою є практика 2026 року, у якій суд порушив перед кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури питання про відповідальність адвоката у зв'язку з неналежним виконанням останнім процесуальних обов'язків. У цій справі суд також послався на статтю 44 Правил адвокатської етики, яка вимагає від адвоката під час професійної діяльності в суді бути добропорядним, чесним і гідним та не вчиняти дій, спрямованих на невиправдане затягування судового розгляду [4].

Отже, сучасна правозастосовна практика підкреслює прикладне значення Правил адвокатської етики при оцінці конкретної професійної поведінки адвоката та вирішенні питання про наявність підстав для дисциплінарного реагування.

Таким чином, можемо зробити висновок, що порушення правил адвокатської етики слід розглядати як одну з основних умов професійної відповідальності адвоката. Етичні стандарти визначають належну модель професійної поведінки, конкретизують зміст окремих професійних обов'язків і створюють нормативно-моральну основу взаємодії адвоката з клієнтом, судом, іншими учасниками правовідносин та адвокатською спільнотою. Порушення правил адвокатської етики призводить до накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у встановленому законом порядку, що підтверджує нерозривний зв'язок між етикою та юридичною відповідальністю.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: Правила; Рішення З'їзду адвокатів України від 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 25.09.2026).
2. Денисовський М. Д., Сівіцька Г. Є. Дисциплінарна етика адвоката. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. № 2. С. 17–21. URL: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/15 (дата звернення: 25.09.2026).
3. Зубрицький О. О. Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: дис. доктора філос. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2026. 277 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/e8680120-bab0-4850-b85b-97fec82a8f95/content (дата звернення: 25.09.2026).
4. Ухвала Хортицького районного суду міста Запоріжжя у справі № 331/4934/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/137058056 (дата звернення: 30.09.2026).

Науковий керівник: *асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Понурко Тарас Андрійович***

Аркушенко С. А.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗБЕРЕЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Ст. 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу [1], а ч. 1 ст. 10 Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) визначає конфіденційність необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом [2].

Для аналізу наслідків завершення надання правничої допомоги слід розмежовувати припинення або розірвання договору та зміну професійного статусу адвоката. За ч. 2 ст. 29 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) договір може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін або розірваний на вимогу однієї зі сторін на умовах договору [3]. Водночас за ст. 32 ПАЕ договір, укладений адвокатом, припиняється у разі зупинення та/або анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, крім договору з адвокатським бюро чи об'єднанням, де здійснюється заміна адвоката [2]. Отже, ці юридичні підстави слід розрізняти, але зміна статусу адвоката у передбачених ПАЕ випадках впливає на дію договору; режим конфіденційності при цьому не припиняється [2; 3].

За ч. 1 ст. 22 Закону адвокатською таємницею є, зокрема, інформація про клієнта, зміст порад, консультацій і роз'яснень, складені адвокатом документи, інформація на електронних носіях та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [3]. Частина 3 ст. 22 поширює обов'язок зберігати адвокатську таємницю на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю, та зобов'язує адвоката, адвокатське бюро й об'єднання забезпечити умови, що унеможливлюють доступ сторонніх осіб до неї [3]. Ч. 2 ст. 10 ПАЕ прямо встановлює, що дія принципу конфіденційності не обмежена в часі [2]. Стаття 35 ПАЕ визначає наслідки розірвання договору, але її останній припис передбачає, що положення цієї статті не застосовуються у разі розірвання договору адвокатом через грубе порушення клієнтом договірних зобов'язань [2]. Це, однак, не припиняє обов'язку конфіденційності, який самостійно випливає з ч. 2 ст. 10 ПАЕ та ч. 3 ст. 22 Закону [2; 3].

Отже, проблема полягає не у відсутності загальних правил, а в недостатній деталізації поводження з інформацією після завершення

доручення. Ч. 7 ст. 10 ПАЕ вже зобов'язує адвоката створити належні умови зберігання документів та інформації, переданих клієнтом, адвокатських досьє й інших матеріалів, що містять адвокатську таємницю [2]. Проте окремого врегулювання потребують електронне досьє, робочі й резервні копії, припинення прав доступу працівників, а також подальше зберігання та видалення даних. Додатково ч. 3 ст. 10 Закону України «Про захист персональних даних» зберігає обов'язок працівників не розголошувати довірені їм персональні дані після припинення відповідної діяльності, а ч. 4 ст. 24 покладає на адвокатів особистий обов'язок забезпечувати захист персональних даних, якими вони володіють [4].

Доцільним є не створення нового механізму, а деталізація чинних правил через стандартизовану процедуру завершення адвокатського доручення. Така процедура, на нашу думку, могла б охоплювати: 1) інвентаризацію матеріалів і визначення документів, що підлягають поверненню клієнту; 2) документування передачі матеріалів; 3) перегляд прав доступу до електронного досьє, контроль робочих і резервних копій; 4) визначення правових підстав подальшого зберігання або видалення інформації. Універсальний строк зберігання всього адвокатського досьє без прямої правової підстави встановлювати недоцільно: має оцінюватися необхідність зберігання конкретної інформації та наявність юридичного обов'язку її зберігати.

Цифровий аспект підтверджується практикою ЄСПЛ. У справі Černý and Others v. the Czech Republic від 18.12.2025 Суд розглядав конфіденційні комунікації адвокатів із клієнтом, вилучені з його електронних пристроїв, і встановив, зокрема, порушення ст. 8 та ст. 13 у поєднанні зі ст. 8 Конвенції; Суд окремо наголосив на спеціальному захисті електронних адвокатсько-клієнтських комунікацій та недостатності передбачуваних процесуальних гарантій щодо привілейованих даних [5, §§ 62, 73]. Європейський напрям додатково підтверджує Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката CETS № 226: Україна підписала її 09.03.2026, але станом на 02.10.2026 не ратифікувала, тому для України Конвенція чинності не набула [6].

Окремим питанням є використання відомостей колишнього клієнта. Стаття 25 ПАЕ прямо забороняє використовувати інформацію, отриману від колишнього клієнта, конфіденційність якої охороняється законом [2]. Водночас ч. 4 ст. 22 Закону звільняє адвоката від обов'язку збереження таємниці в межах, необхідних для захисту його прав та інтересів, коли клієнт пред'являє вимоги до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю [3]. Рішення Ради адвокатів України № 117 від 18.10.2025 р. застосовує цей підхід та ч. 9 ст. 10 ПАЕ за аналогією до ситуації, коли адвокат стягує неоплачений гонорар, і обмежує розкриття відомостями, необхідними та достатніми для до-

ведення відповідного права [7]. Отже, визначальним є критерій мінімально необхідного розкриття. У кримінальному провадженні ч. 3 ст. 65 КПК окремо вимагає, щоб звільнення від професійної таємниці здійснювалося особою, яка довірила відомості, у визначеному нею обсязі та письмово за її підписом [8].

Зміна представника також не створює автоматичної підстави для передачі новому адвокату всього досьє. ПАЕ містять спеціальне правило для випадків надання адвокатом безоплатної вторинної правничої допомоги: адвокат, який надає або надавав таку допомогу, має право, але не зобов'язаний, надати матеріали, що містять адвокатську таємницю, адвокату, якого надалі залучено на підставі договору або доручення [2]. Поза межами спеціального регулювання передача має ґрунтуватися на належній правовій підставі та здійснюватися з дотриманням конфіденційності [2; 3]. Рішення РАУ № 117 не встановлює загального порядку такої передачі, оскільки розглядає іншу ситуацію — передачу документів адвокату, залученому для стягнення з колишнього клієнта несплаченого гонорару [7]. Значення професійної таємниці як гарантії довіри між адвокатом і клієнтом підкреслено і у справі Michaud v. France [9, § 118].

Таким чином, після завершення правничої допомоги вже діють базові гарантії: законодавчий режим адвокатської таємниці, безстроковість конфіденційності, правила зберігання досьє та окремі правила щодо колишнього клієнта і передачі матеріалів [2; 3]. Недостатньо деталізованими залишаються поводження з електронним досьє, копіями і резервними копіями, припинення доступу працівників, а також порядок зберігання та видалення даних. Використання або розкриття інформації доцільно оцінювати за трьома критеріями: наявність правової підстави, безпосередній зв'язок інформації з відповідною метою та мінімально необхідний обсяг розкриття [2; 3; 7]. Саме стандартизована процедура завершення доручення може деталізувати чинні гарантії без створення нового режиму адвокатської таємниці.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
4. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17

5. European Court of Human Rights. Černý and Others v. the Czech Republic, nos. 37514/20 and 4 others, judgment of 18 December 2025, final 18 March 2026. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-247564
6. Council of Europe. Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226), Luxembourg, 13 May 2025. URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=226
7. Рішення Ради адвокатів України № 117 від 18.10.2025 «Про затвердження роз'яснення щодо звільнення адвоката від обов'язку збереження адвокатської таємниці в межах, необхідних для захисту його прав і інтересів». URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2025-10-18-r-shennya-rau-117_69158cbec896e.pdf
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
9. European Court of Human Rights. Michaud v. France, no. 12323/11, judgment of 6 December 2012. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115377

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Артошина О. О.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА В МЕХАНІЗМІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Вивчення проблематики дисциплінарної відповідальності адвоката та її взаємозв'язку з професійною етикою обумовлене особливим статусом адвокатури як інституту, що забезпечує реалізацію конституційного права особи на правничу допомогу, яке гарантується статтею 59 Основного Закону України [1]. Адвокатура посідає важливе місце у механізмі забезпечення прав і свобод людини, оскільки професійна діяльність адвоката ґрунтується на реалізації права особи на правничу допомогу та захист. Саме через це до адвоката висуваються підвищені вимоги не лише щодо його професійної компетентності, а й щодо дотримання етичних стандартів поведінки.

Інститут адвокатури за своєю природою поєднує як публічно-правові, так і приватно-правові засади: адвокат виконує не тільки суспільно значущу функцію захисту прав і законних інтересів особи, а ще вступає у відносини з клієнтом, що ґрунтуються на довірі, а це

покладає на нього підвищені вимоги до особистої доброчесності, незалежності та дотримання етичних стандартів професії.

Досягнення поставленої мети детермінує необхідність вирішення певних завдань. Необхідно наголосити на значенні підвищення професійного рівня адвоката, виокремити етичні стандарти, яких повинен неухильно дотримуватися той, хто є законним захисником прав людини, і несе відповідну відповідальність згідно законодавству України.

Одним з основних обов'язків адвоката є постійне підвищення професійного рівня. Такий обов'язок має принципове значення для забезпечення якісної правничої допомоги.

Порядок підвищення професійного рівня адвокатів України визначає підвищення професійного рівня як важливий професійний обов'язок, спрямований на безперервне поглиблення, розширення та оновлення професійних знань, умінь і навичок адвоката, а також забезпечення його інформацією про зміни у законодавстві та практиці його застосування.

Зокрема, порядок і процедура такого підвищення передбачена Порядком підвищення професійного рівня адвокатів України в новій редакції, затвердженим Рішенням Ради адвокатів України 03 липня 2021 року № 63, згідно п. 2, якого особливістю сучасного регулювання є те, що обов'язок професійного розвитку має системний характер. Усі адвокати зобов'язані постійно підвищувати свій професійний рівень та встановлені конкретні щорічні вимоги до обсягу такого навчання [2; 3].

Важливо, що обов'язок підвищення професійного рівня закріплений в Правилах адвокатської етики, а саме статтями 11 та 65. «Адвокат має постійно підвищувати свій професійний рівень та кваліфікацію, володіти достатньою інформацією про зміни у чинному законодавстві» [4, ст. 11]; «Адвокат зобов'язаний виконувати рішення органів адвокатського самоврядування, прийняті в межах їх компетенції в спосіб, передбачений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4, ст. 65].

Таким чином, порушення вказаного зобов'язання може мати подвійну нормативну оцінку: як невиконання професійного обов'язку адвоката та як порушення професійно-етичних стандартів.

Відповідно до законодавства підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку. До таких проступків віднесено, зокрема: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;

6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [5].

З цього випливає важливий теоретико-правовий висновок: дисциплінарна відповідальність адвоката є механізмом забезпечення не лише формального дотримання законодавства, а й належного рівня професійної поведінки. Її призначення полягає у підтриманні стандартів адвокатської професії, захисті довіри до адвокатури та забезпеченні належного виконання адвокатом своїх професійних функцій.

Професійна етика також перебуває у безпосередньому зв'язку з присягою адвоката України. Її текст передбачає обов'язок адвоката дотримуватися правил адвокатської етики, чесно і сумлінно забезпечувати право на захист, відповідально виконувати покладені на нього обов'язки та бути вірним присязі [5]. Таким чином, присяга адвоката виступає одним із фундаментальних елементів професійного статусу адвоката, а її дотримання є складовою належної професійної поведінки.

У разі визначення наслідків порушення професійних та етичних обов'язків Законом передбачено види дисциплінарних стягнень, що застосовуються до адвоката [5].

Застосування конкретного виду стягнення повинно відповідати характеру та тяжкості проступку. Зокрема, законодавство пов'язує можливість зупинення права на заняття адвокатською діяльністю із систематичним або грубим одноразовим порушенням правил адвокатської етики.

Дисциплінарна відповідальність адвоката має ґрунтуватися на комплексній оцінці поведінки особи. Встановлення самого факту порушення є необхідною, але не завжди достатньою умовою для визначення конкретного виду дисциплінарного стягнення. Важливими є характер порушення, його тривалість, систематичність, наслідки, ставлення адвоката до виконання професійних обов'язків та інші обставини, що мають юридичне значення.

Професійна етика адвоката є невід'ємним елементом правового статусу адвоката та важливою гарантією належного здійснення адвокатської діяльності.

Нормативне закріплення обов'язку дотримуватися правил адвокатської етики, постійно підвищувати професійний рівень та виконувати рішення органів адвокатського самоврядування свідчить про те, що професійно-етичні стандарти адвокатури мають обов'язковий характер. Порушення таких стандартів за наявності передбачених законом умов може утворювати дисциплінарний проступок та бути підставою для застосування дисциплінарної відповідальності.

Обов'язок постійного професійного вдосконалення слід розглядати як важливу гарантію професійної компетентності адвоката та як елемент належного виконання ним професійних зобов'язань.

Дисциплінарна відповідальність адвоката повинна реалізовуватися на засадах законності, обґрунтованості, пропорційності та індивідуалізації. Лише за такого підходу вона здатна виконувати своє основне призначення — забезпечувати дотримання високих стандартів адвокатської професії, захищати інтереси клієнтів і підтримувати суспільну довіру до адвокатури.

Виходячи з наведеного вище, ефективний механізм дисциплінарної відповідальності є необхідним важелем забезпечення високих стандартів адвокатської професії. Таке застосування сприяє одночасно захисту прав клієнтів, підтриманню професійної компетентності адвокатів та зміцненню суспільної довіри до інституту адвокатури.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Конституція від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Про затвердження Порядку підвищення професійного рівня адвокатів України в новій редакції: Порядок, затверджений Рішенням Ради адвокатів України від 03.07.2021р. (в редакції 13.12.2024 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0090871-24#Text
3. Про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: Положення, затверджене Рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr120871-14#Text
4. Правила адвокатської етики: Правила, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Атанасова Є. Д.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОВЕДІНКА АДВОКАТА В СУДІ КРІЗЬ ПРИЗМУ НОРМ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

У процесі здійснення адвокатської діяльності ключове значення має дотримання професійно-етичних стандартів взаємодії з іншими учасниками судового процесу. Відповідно до ст. 45 Правил адвокатської етики, адвокат зобов'язаний зберігати стриманість і коректність у поведінці, реагувати на порушення виключно у правовий спосіб шляхом подання заяв, клопотань або скарг, а також дотримуватися тактовності під час допиту учасників провадження [1]. Такі вимоги формують базовий рівень професійної культури адвоката та визначають межі допустимої поведінки в суді.

Судова діяльність адвоката охоплює комплекс процесуальних і комунікативних завдань, зокрема відбір і подання доказів, їх правову інтерпретацію, роз'яснення норм права, а також формування логічної та переконливої позиції у справі. На різних стадіях розгляду справи докази використовуються з урахуванням тактичної мети, що дозволяє забезпечити ефективний захист інтересів клієнта.

На початкових етапах виступу адвокат формує загальне сприйняття справи, використовуючи асоціативні та смислові елементи, які дозволяють вибудувати первинний емоційно-логічний контекст. Це сприяє кращому сприйняттю подальших аргументів та підвищує ефективність комунікації із судом. Значна увага приділяється адаптації юридичної термінології, оскільки надмірна складність викладу може ускладнювати сприйняття позиції сторони. У ході судових дебатів адвокат здійснює системне обґрунтування правової позиції, структуровано викладає фактичні обставини справи, виокремлює ключові юридичні акценти та формує цілісну модель аргументації.

Центральним елементом адвокатської діяльності виступає переконання, що охоплює як раціональний, так і психологічний вплив на учасників процесу. Воно ґрунтується на логічній аргументації, професійній впевненості та здатності впливати на когнітивне й емоційне сприйняття адресата. Ефективне переконання передбачає формування таких умов, за яких правова позиція клієнта сприймається як обґрунтована та переконлива. Ефективність судового виступу забезпечується поєднанням вербальних і невербальних засобів впливу, використанням риторичних прийомів, чіткою структурою викладу та логічною послідовністю аргументів. Повторення ключових

тез і акцентування на основних положеннях сприяють їх кращому запам'ятовуванню.

Судова промова є складною формою професійного мовлення, що включає вступ, аналітичну частину, виклад обставин справи та підсумкові висновки. Її результативність залежить від структурованості, логічності та здатності адвоката адаптувати виступ до особливостей судової аудиторії. Важливі аргументи доцільно розміщувати на початку та в кінці промови з урахуванням психологічних закономірностей сприйняття інформації. Особистісна характеристика підзахисного формується як комплексний соціально-психологічний портрет, що охоплює біографічні дані, мотиваційні чинники, систему цінностей та індивідуальні психологічні особливості. Особлива увага приділяється обставинам, які можуть свідчити про відсутність умислу або випадковий характер дій особи.

Невербальна комунікація відіграє важливу допоміжну роль у судовому процесі, охоплюючи жести, міміку, інтонацію, паузи, просторову поведінку та зоровий контакт. Її контроль дозволяє посилювати переконливість аргументації та формувати професійний імідж адвоката. З досвідом формується індивідуальний стиль виступу, який поєднує риторичні навички та процесуальну стратегію.

Особливо складним етапом є участь у допиті, що вимагає одночасного формування доказової позиції та спростування аргументів опонента. Підготовка до допиту передбачає аналіз особи допитуваного, визначення тактичної мети та формування відповідної доказової бази. У процесі допиту важливими є коректність поведінки, психологічний контакт та поступове формування відповідей.

Комунікативна компетентність адвоката формується на основі професійних знань, емоційного інтелекту та здатності адаптувати стиль спілкування до конкретної ситуації. Як зазначає М. О. Баліцька, адвокат має здатність впливати на свідомість, емоції та поведінкові установки людей [2, с. 56]. Ефективність виступу визначається не лише логікою аргументів, а й психологічною переконливістю. Аргументаційна стратегія може будуватися як від слабших доказів до сильніших або навпаки, залежно від обраної тактики захисту. При цьому характеристика підзахисного потребує індивідуального підходу з урахуванням соціального контексту та психологічного профілю особи.

Взаємодія адвоката і судді має складну історичну еволюцію та формується в умовах розвитку системи судоустрою, утвердження принципів незалежності правосуддя та становлення стандартів професійної етики. Сучасний характер цих відносин є результатом поєднання правових, етичних і соціальних факторів. Комунікація між адвокатом і суддею є багатовимірною та чутливою, оскільки перебуває на межі

процесуального регулювання та професійної етики. Вона одночасно є необхідною складовою судового процесу та потенційним джерелом конфліктів, що зумовлює підвищені вимоги до її врегулювання.

На міжнародному рівні Бангалорські принципи судової поведінки визначають вимоги до неупередженості суддів та їх професійної етики, зокрема необхідність уникнення ситуацій, які можуть викликати сумнів у безсторонності суду [3]. У Висновку Консультативної ради європейських суддів № 16 (2013) підкреслюється значення професійної коректності, ефективної комунікації та організаційної взаємодії між судом і адвокатурою [4].

В українському правовому полі Закон України «Про судоустрій і статус суддів» та Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплюють базові стандарти професійної поведінки суддів і адвокатів [5; 6]. Ці положення деталізуються у Кодексі суддівської етики та Правилах адвокатської етики, які формують єдину систему деонтологічних норм [1; 7].

Окрему складність становлять процесуальні зловживання, недобросовісна поведінка та маніпуляції доказами, що можуть впливати на об'єктивність судового розгляду. У цих умовах адвокат змушений балансувати між активним захистом інтересів клієнта та дотриманням етичних стандартів.

Таким чином, поведінка адвоката в суді є складним багаторівневим явищем, яке формується під впливом правових норм, етичних стандартів, комунікативних стратегій і психологічних чинників, а її ефективність безпосередньо впливає на якість судового захисту та довіру до правосуддя.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
2. Баліцька М. О. Комунікативна компетентність адвоката як предмет дослідження в юридичній психології. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2017. № 3. С. 54–57. URL: https://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/3/15.pdf
3. The Bangalore Principles of Judicial Conduct (2002). URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf
4. Consultative Council of European Judges. Opinion No. 16 (2013) On the Relations Between Judges and Lawyers. URL: https://rm.coe.int/1680748226
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
7. Кодекс суддівської етики: Рішення XI З'їзду суддів України (2013). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#Text

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Безчеснюк М. І.
студент 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ТА АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ: НОВІ РИЗИКИ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Конфіденційність як фундаментальна передумова формування довірчих відносин між адвокатом і клієнтом забезпечує можливість повідомлення адвокату відомостей, необхідних для надання правничої допомоги, без ризику їх неправомірного розголошення. Водночас активне впровадження технологій штучного інтелекту (далі — ШІ) у професійну діяльність адвоката істотно трансформує технічне середовище, в якому забезпечується збереження адвокатської таємниці, оскільки передання матеріалів справи зовнішнім цифровим сервісам потенційно створює додатковий канал доступу до інформації з обмеженим доступом. Якщо традиційне розуміння ризиків порушення адвокатської таємниці пов'язувалося переважно з фізичним доступом до документів, їх вилученням, допитом адвоката чи іншими формами безпосереднього одержання інформації, то використання генеративних систем ШІ актуалізує питання щодо правових наслідків передання відповідних відомостей зовнішньому постачальнику цифрового сервісу. За таких умов особливого наукового та практичного значення набуває визначення ризиків для конфіденційності, що виникають у процесі використання систем ШІ, а також встановлення правових та етичних критеріїв допустимості їх застосування в адвокатській діяльності.

Українське законодавство широко визначає коло відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до них належить інформація про клієнта, що стала відома адвокату, його помічнику, стажисту чи особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, а також питання, з яких клієнт звертався по правничу допомогу, зміст порад і консультацій, складені адвокатом документи, відомості на електронних носіях та інші дані, одержані під час адвокатської діяльності [1]. Слід зауважити, що предмет адвокатської таємниці у кон-

тексті ч. 3 ст. 10 Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) охоплює не лише зміст інформації, одержаної під час надання правничої допомоги, а й сам факт звернення особи до адвоката, що зумовлює виникнення обов'язку щодо забезпечення конфіденційності незалежно від подальшого укладення договору про надання правничої допомоги.

Стаття 10 ПАЕ визначає конфіденційність необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин, без яких неможливі захист і представництво, і не обмежує дію цього принципу в часі [2]. Адвокат, адвокатське бюро та адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення [1].

Водночас нормативне закріплення обов'язку щодо збереження адвокатської таємниці не усуває питання про правову кваліфікацію передавання конфіденційних відомостей зовнішнім цифровим сервісам. У цьому контексті І. Городиський звертає увагу на те, що широке формулювання статті 10 ПАЕ не дає однозначної відповіді щодо кваліфікації введення матеріалів справи до генеративної системи [3]. На нашу думку, обробку матеріалів зовнішнім постачальником слід окремо оцінювати з погляду дотримання адвокатської таємниці. Збереження запитів, доступ до них працівників постачальника та використання введених даних для навчання моделі створюють ризики, які адвокат має врахувати до початку роботи із сервісом.

Окремої уваги потребує питання про те, чи може передання матеріалів справи системі ШІ розглядатися виключно як технічний спосіб їх опрацювання, чи таке передання за певних умов набуває ознак надання доступу до конфіденційної інформації третій стороні. На думку О. В. Филипюка, введення до загальнодоступної системи ШІ повного тексту договору, протоколу допиту, повідомлення про підозру, медичних документів клієнта або матеріалів судової справи не можна розглядати як звичайну технічну операцію. Дослідник вважає, що важливо з'ясувати, де обробляється інформація, чи зберігається історія запитів, хто має до неї доступ, чи може вона використовуватися для подальшого навчання моделі та в якій юрисдикції перебуває постачальник [4, с. 214].

Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників (далі — Рекомендації), підготовлені в липні 2025 року Міністерством цифрової трансформації України та Міністерством юстиції України, формулюють для такого випадку презумпцію відкритості. Слід виходити з того, що будь-які введені дані можуть бути оброблені або тимчасово збережені на зовнішніх серверах і стати доступними третім особам. У багатьох безоплатних версіях навчання на запитах увімкнене за замовчуванням і потребує окремого вимкнення [5, с. 11–12].

Характер ризиків, пов'язаних із використанням генеративних систем, дає підстави розмежовувати ризики недостовірності результату роботи ШІ та ризики порушення конфіденційності. Ризик витоку за своїми етичними наслідками, на думку А. Корнійчук, є істотнішим за ризик недостовірної відповіді. Помилкове посилання може бути виявлене шляхом звіряння з першоджерелом, тоді як витік через систему здатний залишатися непоміченим протягом тривалого часу, а клієнт може так і не дізнатися, що відомості про нього увійшли до навчальних даних. Не усуває ризику і формальне вилучення прізвища. Окремі деталі справи, кожна з яких сама по собі видається нейтральною, у сукупності дозволяють ідентифікувати особу [6, с. 58].

Серед ризиків використання систем ШІ у Рекомендаціях виокремлено дистиляцію, за якої збереження внутрішніх зв'язків між даними може зумовити відтворення моделлю початкових відомостей навіть у разі використання скороченого або знеособленого масиву інформації [5, с. 14]. Тому знеособлення саме по собі не є достатньою гарантією конфіденційності. На нашу думку, якщо умови сервісу не дають змоги встановити порядок зберігання запитів, доступу до них і використання даних для навчання, адвокату слід утриматися від передання до нього відомостей, що становлять адвокатську таємницю.

Забезпечення конфіденційності, серед іншого, залежить від установлених її постачальником правил обробки, зберігання та подальшого використання введених даних. На цій обставині під час вебінару Національної асоціації адвокатів України окремо акцентував О. Дубно, який наголосив, що орієнтуватися слід не на припущення про «безпечність» тієї чи іншої версії продукту, а на його політики та умови використання. Якщо вони допускають тренування на введених даних, видалення історії чату не усуває ризику, оскільки інформація могла бути збережена раніше. Обробка клієнтських або конфіденційних документів у такому разі потребує згоди клієнта і прозорості щодо того, як саме інструмент застосовується [7].

Аналіз зазначених Рекомендацій дозволяє виокремити основні критерії забезпечення конфіденційності під час використання систем ШІ в адвокатській діяльності. Першим є мінімізація обсягу інформації, що передається системі, відповідно до якої використання відомостей, що дозволяють ідентифікувати клієнта або конкретну справу, має бути обумовлене необхідністю виконання відповідного завдання. Якщо використання ШІ спрямоване на формування структури документа або загальної правової аргументації, передання таких відомостей є невиправданим. При цьому знеособлення має охоплювати не лише персональні дані клієнта, а й номер провадження, реквізити документів та інші відомості, сукупність яких дозволяє ідентифікувати особу або справу [5, с. 12].

Другим критерієм є попередня оцінка політики обробки даних ШІ-сервісу, зокрема порядку зберігання та видалення історії запитів, доступу до введеної інформації й можливості її використання для навчання моделі. Неможливість відмовитися від такого використання підвищує ризик порушення конфіденційності та обмежує допустимість обробки інформації про клієнта. Окремого врахування потребують функції накопичення інформації, за допомогою яких відомості з різних взаємодій із системою можуть поєднуватися в межах одного облікового запису [5, с. 14–15].

Третім критерієм є вибір технологічної моделі обробки інформації з урахуванням ступеня її конфіденційності. Якщо виконання професійного завдання потребує використання відомостей, що становлять адвокатську таємницю, перевага має надаватися рішенням, які забезпечують належний контроль адвоката над їх подальшою обробкою. До них належать корпоративні системи ШІ, що не використовують введені дані для навчання загальнодоступних моделей, а також локальні системи, які забезпечують обробку інформації без її передання зовнішньому постачальнику, за умови належного технічного захисту та контролю доступу [5, с. 13].

Крім того, порівняльний аналіз професійно-етичного регулювання використання ШІ представниками юридичних професій свідчить про різний ступінь нормативної визначеності відповідних вимог. На відміну від адвокатської діяльності, у сфері здійснення правосуддя межі використання технологій ШІ отримали спеціальне етичне регулювання. Так, відповідно до статті 16 Кодексу суддівської етики допускається використання технологій ШІ, якщо це не впливає на незалежність та неупередженість судді, не стосується оцінки доказів і процесу ухвалення рішень та не порушує вимог законодавства [8]. Наразі ПАЕ не містять аналогічних критеріїв вибору систем, що свідчить про необхідність їх уточнення в цьому питанні.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що використання систем ШІ саме по собі не суперечить принципу конфіденційності адвокатської діяльності, однак передання таким системам інформації, що становить адвокатську таємницю, формує якісно новий комплекс ризиків, пов'язаних із втратою адвокатом контролю над подальшим зберіганням, обробкою та використанням відповідних відомостей. Чинне нормативне регулювання дозволяє поширити загальний обов'язок щодо збереження адвокатської таємниці на правовідносини, пов'язані з використанням систем ШІ, однак не встановлює спеціальних критеріїв допустимості їх застосування, що зумовлює необхідність відповідної конкретизації ПАЕ та формування уніфікованих професійних стандартів НААУ. До таких критеріїв доцільно віднести мінімізацію обсягу переданих даних, належне зне-

особлення інформації, попередню оцінку політики її обробки постачальником ШІ-сервісу, виключення використання конфіденційних відомостей для навчання загальнодоступних моделей та надання переваги корпоративним або локальним системам у випадках, коли виконання професійного завдання об'єктивно потребує обробки матеріалів, що становлять адвокатську таємницю.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17.
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17.
3. Городиський І. Штучний інтелект й адвокатська етика: виклики, які існують і ще з'являться. *JustTalk*. URL: https://justtalk.com.ua/post/shtuchnij-intelekt-j-advokatska-etika-vikliki-yaki-isnuyut-i-sche-zyavlyatsya.
4. Филипюк О. В. Правове регулювання застосування штучного інтелекту в адвокатській діяльності: сучасний стан та перспективи розвитку. *Людина, право, держава: правові та соціально-психологічні виміри*: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 15 трав. 2026 р.). Вінниця: ГО «ЦНДІ», 2026. С. 213–216. URL: https://gocsri.com/index.php/HLS-LSPD/uk/article/view/Filipyuk/Filipyuk.
5. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників / Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство юстиції України та ін. 2025. 66 с. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf.
6. Корнійчук А. Етичні ризики та професійна відповідальність за використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2026. № 1 (131). С. 56–63. URL: https://legal.bulletin.knu.ua/en/article/view/10240
7. Від промпту до відповідальності: про застосування ШІ в адвокатській практиці. *Національна асоціація адвокатів України*. 2026. URL: https://unba.org.ua/news/11417-vid-promptu-do-vidpovidal-nosti-pro-zastosuvannya-shi-v-advokats-kij-praktici.html.
8. Кодекс суддівської етики: затв. рішенням XX чергового з'їзду суддів України від 18.09.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-24.

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Богдан І. М.
студентка 3-го курсу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АДВОКАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ МЕЖІ

Соціальні мережі для адвоката є важливим інструментом професійної комунікації, поширення правової інформації, формування репутації та залучення клієнтів. Активність адвоката в цифровому середовищі не може розглядатися виключно як особиста сфера, оскільки його професійний статус передбачає дотримання визначених законом та правилами професійної етики стандартів поведінки.

Нормативну основу адвокатської діяльності становлять Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) і Правила адвокатської етики. Відповідно до ст. 4 Закону, адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів, а п. 1 ч. 1 ст. 21 зобов'язує адвоката дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики [1].

Безпосередньо поведінці адвоката в Інтернеті присвячено розділ VIII Правил адвокатської етики. Зокрема, ст. 57 допускає участь адвоката у соціальних мережах та інших формах інтернет-комунікації, але вимагає, щоб така діяльність не завдавала шкоди авторитету адвокатури та відповідала принципам професійності, відповідальності, стриманості, коректності, гідності, толерантності, корпоративності та конфіденційності [2]. Статті 58–59 додатково передбачають необхідність враховувати контекст і аудиторію публікацій, забезпечувати конфіденційність, уникати конфлікту інтересів і дотримуватися стриманості у висловлюваннях [2].

Основною проблемою в цій сфері є недостатня конкретизація вже наявних норм. Чинне законодавство встановлює загальні вимоги до поведінки адвоката в соціальних мережах, однак значна частина критеріїв має оціночний характер. Тому на практиці не завжди зрозуміло, де саме проходить межа між допустимою онлайн-поведінкою адвоката та порушенням професійної етики.

Важливо розмежовувати особисту та професійну поведінку адвоката у соціальних мережах. Але поділ саме акаунтів на «особисті» та «професійні» не має бути визначальним, важливішими є зміст публікації, її зв'язок із професійною діяльністю, коло осіб, яких вона стосується, та можливі наслідки для клієнта й адвоката.

Такий підхід простежується в практиці ВКДКА. У рішенні № XI-003/2023 від 30 листопада 2023 року Комісія визнала порушенням ст. 57 і 59 Правил адвокатської етики публікації адвоката у Facebook, що містили глузливі та принизливі висловлювання щодо органу адвокатського самоврядування та окремих осіб. ВКДКА наголосила на необхідності дотримання стриманості, обережності та коректності [3].

А от у рішенні № VI-011/2026 від 18 червня 2026 року ВКДКА не погодилася з притягненням адвоката до відповідальності, оскільки не було належно доведено, що спірний Facebook-профіль належав саме їй [4]. Це свідчить, що для дисциплінарної відповідальності необхідно встановити належність акаунта та авторство конкретної публікації.

Ризик наявний і з дотриманням адвокатської таємниці. Відповідно до ст. 22 Закону, вона охоплює не лише відомості, прямо повідомлені клієнтом, а й іншу інформацію, отриману під час надання правничої допомоги [1]. Тому навіть без зазначення ПІБ клієнта публікація обставин справи, документів чи листування може дозволити його ідентифікувати. Важливо виключити будь-яку можливість його ідентифікації за сукупністю оприлюднених відомостей при використанні матеріалів із власної практики.

Це підтверджує рішення ВКДКА № I-012/2026 від 22 січня 2026 року, у якому Комісія звернула увагу на поширення без згоди клієнта інформації, пов'язаної з його персональними даними та адвокатською таємницею, і наголосила, що обов'язок конфіденційності не обмежений у часі [5].

Важливим є також співвідношення професійної етики адвоката зі свободою вираження поглядів. Професійний статус не позбавляє адвоката права брати участь у суспільних дискусіях, критикувати окремі явища та публічно коментувати питання, пов'язані з функціонуванням правосуддя. Водночас така свобода не є абсолютною. У справі Morice v. France Велика палата ЄСПЛ визнала, що гарантії ст. 10 Конвенції поширюються і на адвокатів, однак їхній особливий статус передбачає дотримання певних професійних обов'язків, зокрема вимог гідності, стриманості та доброчесності [6].

Професійна стриманість не повинна розумітися як заборона адвокату висловлювати критичну позицію. Значення має форма такого висловлювання та його фактична основа. На це фактично орієнтується і ВКДКА. У дисциплінарній практиці розмежовується сама критика, яка допустима, і образливі, принизливі або непідтверджені звинувачення.

Науковці В. О. Осташова, О. С. Кальян та А. В. Нікітенко звертають увагу на те, що соціальні мережі створюють для адвоката як нові професійні можливості, так і додаткові етичні ризики. До позитивних аспектів вони відносять можливість професійної комунікації, по-

ширення правової інформації, формування професійного іміджу та залучення клієнтів. Водночас автори наголошують, що необережні висловлювання, участь у конфліктах, поширення неперевіреної інформації або некоректний контент можуть негативно впливати не лише на репутацію конкретного адвоката, а й на авторитет адвокатури загалом. Окремо вказується на проблему нечіткості таких етичних категорій, як «авторитет адвоката» та «авторитет адвокатури», а також на необхідність належної ідентифікації автора публікації у випадку дисциплінарного провадження [7].

На нашу думку, чинні Правила адвокатської етики закладають необхідну основу для регулювання поведінки адвоката у соціальних мережах, однак у сучасних умовах цього вже недостатньо. Значна частина критеріїв, за якими оцінюється онлайн-поведінка адвоката, таких як «стриманість», «коректність», «гідність» та «авторитет адвокатури», мають оціночний характер. У результаті межа між допустимим висловлюванням та дисциплінарним проступком не завжди є достатньо передбачуваною.

На нашу думку, вирішення цієї проблеми має полягати не стільки у внесенні змін до чинних етичних стандартів, скільки в розробленні окремих рекомендацій або методичних роз'яснень щодо їх застосування в соціальних мережах. У них варто чіткіше визначити правила публікації інформації про справи, використання матеріалів у професійному контенті, коментування незавершених проваджень, взаємодії з іншими адвокатами та учасниками процесу, а також використання особистих і професійних акаунтів.

Окремого врегулювання потребує питання доказування авторства публікацій у дисциплінарному провадженні. На нашу думку, достатність скриншота має оцінюватися з урахуванням інших доказів. Необхідно враховувати належність профілю конкретній особі, спосіб ідентифікації акаунта, можливість несанкціонованого доступу, створення фейкових сторінок та інші обставини, які можуть впливати на достовірність цифрових доказів.

Як висновок, ефективне регулювання поведінки адвокатів у соціальних мережах має поєднувати загальні принципи професійної етики з більш конкретними правилами їх застосування у цифровому середовищі. Межі допустимої онлайн-поведінки мають визначатися з урахуванням змісту і контексту публікації, дотримання адвокатської таємниці, достовірності, прав інших осіб та можливого впливу на авторитет адвокатури. На нашу думку, саме деталізація цих критеріїв, узагальнення дисциплінарної практики та встановлення чіткіших правил оцінки цифрових доказів забезпечать баланс між свободою самовираження адвоката та його особливими професійними обов'язками.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
3. Рішення ВКДКА № XI-003/2023 від 30.11.2023. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-hi-003-2023-vid-30-11-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernivetskoji-oblasti-v-skladi-distsiplinarnoji-palati-190-vid-09-08/
4. Рішення ВКДКА № VI-011/2026 від 18.06.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-011-2026-vid-18-06-2026-za-rezultatom-rozglyadu-skargi-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-76-2026-vi/
5. Рішення ВКДКА № I-012/2026 від 22.01.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-i-012-2026-vid-22-01-2026-roku-za-skargoyu-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-ternopilskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-261-vid-12-09-2025-roku-p/
6. Morice v. France [GC], application № 29369/10, judgment of 23 April 2015. European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-154265%22
7. Осташова В. О., Кальян О. С., Нікітенко А. В. Деонтологічні аспекти поведінки адвоката в соціальних мережах. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a0f2f2cf-59c2-47fa-9958-1fc8569d5a5d/content

Науковий керівник: *асистентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидатка юридичних наук* ***Гансецька Валерія Володимирівна***

Богданець Т. О.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ АДВОКАТОМ: МЕЖІ ОБОВ'ЯЗКУ ІНФОРМУВАННЯ КЛІЄНТА

Генеративний штучний інтелект поступово стає інструментом повсякденної роботи адвоката. Його застосовують для узагальнення матеріалів справ, підготовки проєктів процесуальних документів, аналізу договорів та опрацювання правової аргументації. При цьому використання таких технологій може мати різне значення для вико-

нання доручення: від редагування окремих формулювань до підготовки змістовних пропозицій щодо правової позиції у справі [1]. Тому поряд із можливостями цих інструментів постає питання прозорості їх застосування у відносинах між адвокатом і клієнтом.

В Україні Правила адвокатської етики (далі — ПАЕ) не містять спеціальних положень, які безпосередньо визначали б випадки та обсяг повідомлення клієнта про використання генеративного штучного інтелекту. Водночас відсутність окремого регулювання не означає, що застосування таких технологій перебуває поза межами професійних обов'язків адвоката. Зокрема, стаття 26 ПАЕ передбачає інформування клієнта про хід і результати виконання доручення та надання йому інформації, достатньої для прийняття обґрунтованих рішень [2]. Отже, питання повідомлення про використання ШІ потребує осмислення через зміст уже наявного обов'язку адвоката інформувати клієнта.

Актуальність дослідження полягає в необхідності розмежувати використання ШІ як допоміжного технічного інструменту та його залучення до завдань, які мають істотне значення для інтересів клієнта. Подібне розмежування простежується й у висновку Американської асоціації юристів № 512, у якому необхідність повідомлення пов'язується з конкретними обставинами надання правничої допомоги, а не лише із самим фактом застосування технології [3, с. 8–9]. У зв'язку з цим метою дослідження є визначення меж обов'язку адвоката інформувати клієнта про використання генеративного штучного інтелекту та обґрунтування критеріїв, за яких таке повідомлення є необхідним.

Визначення меж обов'язку інформування клієнта доцільно розпочати зі статей 18 та 26 Правил адвокатської етики. Стаття 18 має назву «Інформування клієнта щодо правової позиції у справі». Її частина 1 відсилає до частини 5 статті 17, тому приписи про фактичні й правові підстави та можливі правові наслідки можна пов'язувати з переддоговірним інформуванням. Стаття 26 пов'язує обсяг інформації з можливістю клієнта приймати обґрунтовані рішення щодо суті доручення та його виконання [2, ст. 18, 26]. А. Місяць натомість застосовує статтю 18 ширше — як орієнтир інформування про правову позицію [1]. На мою думку, ці норми не вимагають звітувати про кожний технічний інструмент, але обґрунтовують повідомлення, якщо ШІ істотно впливає на спосіб виконання доручення або рішення клієнта. Це тлумачення загальних положень ПАЕ, а не спеціальне правило щодо ШІ.

Більш конкретизований підхід викладено у висновку Американської асоціації юристів № 512 від 29 липня 2024 року. У розділі «Communication» необхідність повідомлення пов'язується з обста-

винами конкретного доручення: інформацію слід розкрити, якщо клієнт прямо запитує про застосування ШІ або це передбачено домовленістю з ним; консультація потрібна також, коли результат ШІ впливатиме на істотне рішення. Під час оцінювання враховуються значення інструменту для конкретного завдання, важливість цього завдання для доручення загалом, спосіб обробки інформації клієнта, а також те, якою мірою обізнаність про використання ШІ вплинула б на оцінку клієнтом роботи адвоката чи довіру до неї [3, с. 8–9].

При цьому ABA розмежовує повідомлення про використання технології та отримання інформованої згоди. Навіть якщо правила конфіденційності не вимагають такої згоди, обов'язок комунікації з клієнтом може зумовлювати необхідність повідомлення про застосування ШІ [3, с. 8]. Отже, ці дії не слід ототожнювати: повідомлення забезпечує обізнаність клієнта, тоді як згода передбачає його усвідомлене погодження відповідної дії.

Європейський підхід представлено в настанові Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (CCBE) щодо використання генеративного ШІ адвокатами від 2 жовтня 2025 року. Відповідно до розділу 4.4, адвокат має забезпечити прозорість перед клієнтом, якщо можна обґрунтовано припустити, що поінформований клієнт заперечуватиме проти такого використання, висуватиме певні умови або матиме інші застереження [4, с. 20]. Отже, цей підхід зосереджується на можливій реакції клієнта на конкретний спосіб застосування ШІ. Звідси можна зробити висновок, що адвокату недостатньо оцінювати лише зручність інструменту для власної роботи: потрібно також зважати на те, чи є його використання обставиною, яку клієнт обґрунтовано вважав би важливою.

Висновок ABA та настанова CCBE не встановлюють самі по собі обов'язкових правил для українського адвоката, проте є кориснимі для порівняльного аналізу. Зіставлення цих підходів із ПАЕ дозволяє обґрунтувати спільний орієнтир: необхідність інформування слід оцінювати з огляду на значення застосування ШІ для інтересів, обґрунтованих очікувань та рішень клієнта. Саме цей орієнтир може стати основою для визначення конкретних випадків, у яких повідомлення є необхідним.

На нашу думку, необхідність повідомлення клієнта про використання генеративного ШІ має залежати від характеру його застосування та значення для виконання доручення. Повідомляти про кожне звернення до такого інструменту недоцільно. Наприклад, суто мовне редагування знеособленого тексту, яке не змінює змісту правової аргументації, саме по собі не потребує окремого повідомлення. Водночас є доцільним виокремити три основні випадки, у яких адвокату варто поінформувати клієнта.

По-перше, повідомлення має передувати передаванню до системи ШІ інформації, що стосується надання правничої допомоги клієнту, зокрема персональних даних, матеріалів справи чи інших конфіденційних відомостей. Клієнту слід пояснити, які відомості передаватимуться, з якою метою та як вони оброблятимуться. При цьому повідомлення не замінює інформованої згоди, коли вона необхідна: ABA прямо пов'язує її з введенням інформації, що стосується представництва, до певних самонавчальних GAI-інструментів [3, с. 7].

По-друге, інформування є доцільним, коли генеративний ШІ істотно впливає на підготовку правової позиції. Йдеться, зокрема, про ситуації, у яких запропоновані системою аргументи або варіанти розв'язання правової проблеми стають суттєвою основою позиції, яку адвокат пропонує клієнту. У цьому випадку важливо пояснити роль ШІ в підготовці відповідних пропозицій та обсяг їх самостійної перевірки адвокатом. Водночас повідомлення клієнта не повинно підміняти самостійний правовий аналіз.

По-третє, повідомляти про застосування ШІ варто тоді, коли його результат може істотно вплинути на рішення клієнта. ABA як приклади називає оцінку можливих результатів спору та відбір присяжних [3, с. 8–9].

Для українського контексту релевантним є перший приклад; за аналогією цей критерій може охоплювати рішення про звернення до суду, укладення мирової угоди чи оскарження судового рішення. А. Місяць так само вказує, що неперевірена відповідь ШІ може викривити оцінку перспектив справи та вплинути на рішення клієнта [1]. Клієнту слід розуміти роль результату ШІ у рекомендації та його обмеження. Тут визначальним є вплив на рішення клієнта, навіть якщо правова позиція адвоката істотно не змінюється.

Запропоновані випадки можуть поєднуватися, проте не становлять вичерпного переліку. Окремо слід враховувати прямі запитання клієнта про використання ШІ та погоджені з ним умови надання правничої допомоги. Вважаю, що повідомлення має бути своєчасним, зрозумілим і достатнім для усвідомленого вибору: клієнту важливо знати, для якого завдання залучається ШІ, яке значення має його результат та як адвокат перевіряє цей результат.

Отже, межі обов'язку адвоката інформувати клієнта про використання генеративного ШІ доцільно визначати з огляду на значення такого використання для виконання доручення та прийняття клієнтом обґрунтованих рішень. Аналіз ПАЕ та підходів ABA і CCBE дає підстави підтримати диференційований підхід, за якого повідомлення не вимагається щодо кожної допоміжної технічної дії. На мою думку, основними підставами для інформування мають бути передавання даних клієнта до системи ШІ, істотний вплив її результатів на підго-

товку правової позиції або на рішення клієнта. Водночас ці випадки не є вичерпними, оскільки необхідно враховувати також прямі запитання клієнта та погоджені з ним умови надання правничої допомоги.

Таке інформування має бути своєчасним і змістовним: клієнту слід пояснити мету залучення ШІ, його роль у виконанні доручення та обмеження, які можуть вплинути на вибір подальших дій. Формального повідомлення про сам факт використання технології для цього недостатньо. Можна запропонувати закріпити зазначені орієнтири в рекомендаціях органів адвокатського самоврядування, окремо розмежувавши повідомлення клієнта та отримання його інформованої згоди. Це сприятиме послідовному застосуванню загальних положень ПАЕ й допоможе поєднати використання сучасних технологій із забезпеченням усвідомленої участі клієнта у вирішенні питань власної справи.

Список використаної літератури

1. Місяць А. Дисциплінарні аспекти використання ШІ адвокатом. *Юридична практика: вебсайт*. 07.08.2026. URL: https://pravo.ua/dystsyplinarni-aspekty-vykorystannya-shi-advokatom/ (дата звернення: 05.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017: ред. від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 05.10.2026).
3. American Bar Association Standing Committee on Ethics and Professional Responsibility. Formal Opinion 512. Generative Artificial Intelligence Tools. July 29, 2024. 15 p. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/ethics-opinions/aba-formal-opinion-512.pdf (дата звернення: 05.10.2026).
4. Council of Bars and Law Societies of Europe. CCBE guide on the use of generative AI by lawyers. 2 October 2025. 28 p. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (дата звернення: 05.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Божко А. В.
аспірант 4-го курсу кафедри права Приватного
вищого навчального закладу «Європейський університет», адвокат

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОДУЛЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АДВОКАТА

Серед численних здібностей, умінь і навиків, якими повинен володіти сучасний адвокат, чільне місце відводиться комунікативній компетентності. Адже адвокатська професія заснована на комунікації, на взаємодії з широким колом різноманітних суб'єктів. Від її ефективності залежить ряд важливих речей, а саме: досягнення адвокатом першочергової мети адвокатської діяльності — ефективного захисту прав людини, а також утвердження авторитету адвокатської професії та загалом інституту адвокатури в суспільстві. Для адвоката комунікативна компетентність слугує запорукою успіху в професії.

У науковій літературі існують різні підходи до змістовної характеристики комунікативної компетентності адвоката, які розкривають її множинні грані.

Наприклад, І. Єна вважає, що комунікативна компетентність адвоката передбачає такі складові: володіння навичками активного слухання; вміння переконувати та вести переговори; дотримання етичних норм спілкування; здатність адаптувати стиль комунікації до різних аудиторій і ситуацій. При цьому у змісті комунікативної компетентності адвоката взаємопов'язаними, на думку вченої, є три компоненти: 1) когнітивний; 2) поведінковий; 3) емоційний [2].

Така позиція є цілком обґрунтованою. Водночас, системно проаналізувавши також підходи інших науковців до розуміння комунікативної компетентності адвоката, вважаємо можливим сфокусувати увагу на низці елементів у її змісті, що складають психологічний модуль (блок), який передбачає, в першу чергу, здатність і налаштованість адвоката на конструктивну взаємодію з суб'єктами, коло яких різниться залежно від виду адвокатської допомоги.

Слушною є думка А. Бірюкової, яка зауважила, що недовіра до адвоката стає однією з головним причин безуспішності надання правової допомоги: «У деяких випадках відсутність довіри з боку особи, яка звернулась до адвоката по допомогу, нівелює переваги його професіоналізму» [1].

Психологічна готовність адвоката вибудовувати довірливу комунікацію з клієнтом набуває особливого значення в умовах війни, яка травматизує всіх без виключення людей, зокрема й адвокатів. Чималу частину клієнтів адвокатів сьогодні становлять особи, які так чи інакше постраждали від війни: примусово мобілізовані чоловіки, рід-

ні загиблих або зниклих безвісти, особи, які втратили житло чи стали жертвами воєнних злочинів. Разом із фаховою правничою допомогою вони потребують і шукають в адвоката підтримки, що зумовлює відповідні особливості взаємодії та спілкування. Дослідники слушно зауважують, що «комунікація між адвокатом і клієнтом в умовах воєнного стану має характеризуватися особливим взаєморозумінням і бути інструментом для захисту прав і свобод навіть у складні воєнні часи» [3].

Якщо ж адвокат укладає договір на представництво інтересів клієнта в суді, захист клієнта в кримінальному провадженні, він повинен бути психологічно готовим комунікувати з представниками різних органів державної влади, і в першу чергу — судом. І тут важливо для адвоката спілкуватися з позиції рівноправного в процесі здійснення правосуддя суб'єкта, з повагою доносячи свою думку та аргументуючи позицію. Адвокат повинен завжди пам'ятати, що він відповідає за авторитет і довіру не лише до своє професії та інституції, яку представляє, а й за авторитет правосуддя, що неодноразово підкреслював у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини (справа «Моріс проти Франції» [8]). Тому він повинен виважено підходити до своїх висловлювань, контролювати емоції та відчувати контекст.

Психологічний блок комунікативної компетентності адвоката також передбачає його спроможність до взаємодії з іншими. Адже не кожній людині притаманно бути комунікабельною в традиційному сенсі цього слова.

Загальновідомо, що два основні типи особистості — інтроверти та екстраверти різняться фокусом своєї уваги на внутрішній та, відповідно, зовнішній світ. Інтроверти полюбляють бути на одинці та уникають зайвих контактів. Водночас, екстраверти відрізняються схильністю до спілкування, відкритістю та активністю у взаємодії з іншими. Відповідно, останні з легкістю взаємодіють з оточуючими, люблять бути осередком уваги та вільно почуваються на публіці. Останнє для адвоката як учасника судового процесу має важливе значення. Водночас інтроверти надають перевагу усамітненню. Проте, це жодним чином не означає, що хороший адвокат з точки зору розвинених комунікаційних навиків повинен бути екстравертом. Інтровертам притаманна увага до деталей, зосередженість і глибокий аналіз. У літературі відзначаються уміння юристів-інтровертів уважно слухати, висока концентрація на цілях і здатність до монотонної роботи, яка є невід'ємною частиною роботи адвокатів [5]. Тому комунікація такого адвоката може бути побудована навколо роботи з документами. У цьому аспекті комунікативні здібності адвоката визначатимуть його спеціалізацію, впливаючи таким чином на концентрацію та поглиблення експертних знань і навичок адвоката у відповідному сегменті адвокатської діяльності [7].

Часто спроможність адвоката до взаємодії та спілкування залежить також від наявності певних психологічних бар'єрів, які можуть мати різну природу. Так, особиста неприязнь до контрагента, неадекватна самооцінка чи страх бути висміяним, породжений невпевненістю в собі, негативно позначаються на ефективності здійснюваної адвокатом діяльності. Тому науковці радять адвокатам оволодіти такими комунікативними вміннями як: швидко встановлювати психологічний контакт з незнайомими людьми; здійснювати правомірний психологічний вплив на об'єкти професійної взаємодії; долати психологічні бар'єри в спілкуванні; реалізовувати рольову поведінку; неупереджено сприймати інших людей [4].

Практика показує, що адвокатська спільнота визнає вагоме значення та необхідність розвитку описаних вище вмінь. Про це свідчить наявність відповідних курсів підвищення кваліфікації, організацію яких забезпечує Вища школа адвокатури Національної асоціації адвокатів України. Наприклад, в межах вебінару «Емоційний портрет адвоката: між силою, сумнівом і професійною ідентичністю» пропрацьовуються питання перфекціонізму та страху помилки, нарцисичного сорому та вразливості адвоката, внутрішніх конфліктів й емоційної саморегуляції, а також синдрому самозванця в адвокатській практиці [6].

Ще однією складовою психологічного блоку комунікативної компетентності адвоката, яка тісно пов'язана з попередніми, є самоусвідомлення та розуміння контексту.

Самоусвідомлення передбачає розуміння адвокатом у процесі комунікації власних потреб і почуттів, а також діагностування свого ментального стану. Адвокатська діяльність побудована навколо людини, її потреб, проблем і бід. Професійні комунікації, в які вступає адвокат, доволі часто мають емоційно-негативний характер. Спільно з високим рівнем відповідальності та постійного емоційного напруження це робить професію адвоката однією з найстресовіших і фокусує увагу на його вміннях і методах боротьби з професійним стресом і професійним вигоранням.

Якщо самоусвідомлення позначає увагу адвоката до себе в процесі спілкування, то інший аспект, — розуміння контексту, позначає увагу та здатність адвоката враховувати особливості (культурні, соціальні, фізичні, професійні) свого співрозмовника, а також правильно інтерпретувати ситуацію та отриману інформацію. Адвокат повинен бути коректним у висловлюваннях, не допускати проявів дискримінації за будь-якою ознакою, адекватно оцінювати умови, в яких і за яких відбувається комунікація. У нього повинен бути високий рівень самовладання та самоконтролю.

Звісно, наведене вище не вичерпує всієї багатоаспектної природи психологічного модулю комунікативної компетентності ад-

воката. Проте вимоги до публікації вимагають підсумувати наше дослідження.

Отже, психологічний блок передбачає: психологічну налаштованість адвоката на конструктивну взаємодію з різними суб'єктами; його спроможність до взаємодії з іншими, яка залежить від типу його особистості та може впливати на його спеціалізацію; самоусвідомлення та розуміння адвокатом контексту ситуації.

Список використаної літератури

1. Бірюкова А. М. Довіра як етична основа відносин адвоката з клієнтом (міжнародний та вітчизняний вимір). *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 149–154.
2. Єна І. В. Комунікативна компетентність адвоката як важлива складова професії. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 86: Ч. 5. С. 158–162.
3. Єна І. В. Особливості та виклики адвокатської комунікації в умовах воєнного стану в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 789–793.
4. Мазур М. Р. Психологічні особливості адвокатської діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 27. С. 106–109.
5. Мельничук І. Юрист-інтроверт: як будувати юридичну кар'єру. *Loyer Hunt*. 2018. URL: https://loyer.com.ua/uk/yurist-introvert-yak-buduvati-yuridichnu-kar-yeru/ (дата звернення: 03.10.2026).
6. Офіційний сайт Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України. URL: https://www.hsa.org.ua/emociinii-portret-advokata-mizsiloiu-sumnivom-i-profesiinoiu-identicnistiu (дата звернення: 03.10.2026).
7. Хотинська-Нор О. З. Спеціалізація як перспектива розвитку адвокатури України. *Право України*. 2019. № 12. С. 84–96.
8. Case Morice v. France (Application № 29369/10). 23.04.2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-204512%22]} (дата звернення: 03.10.2026).

Науковий керівник: *професор кафедри права Приватного вищого навчального закладу «Європейський університет», доктор юридичних наук* ***Антошкіна Валерія Костянтинівна***

Бойченко Д. С.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА НЕЙРОМЕРЕЖ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Стрімкий розвиток штучного інтелекту (далі — ШІ) та нейромереж поступово змінює традиційне уявлення про професійну діяльність адвоката. Якщо раніше цифрові технології виконували переважно допоміжну функцію, пов'язану з пошуком законодавства, систематизацією документів або електронним документообігом, то сучасні генеративні системи здатні створювати юридичні тексти, аналізувати значні масиви інформації, узагальнювати судову практику, здійснювати переклад та допомагати у підготовці процесуальних документів. Європейська рада адвокатських та правничих товариств (CCBE) прямо зазначає, що генеративний ШІ вже використовується у правничій практиці для юридичного дослідження, аналізу й узагальнення документів та перекладу, водночас його застосування породжує низку професійно-етичних ризиків [1, с. 12]. Водночас технологічна ефективність сама по собі не може бути критерієм допустимості використання ШІ в адвокатській діяльності. Адвокатура є професією, в основі якої лежать довіра, конфіденційність, професійна незалежність, компетентність, добросовісність та персональна відповідальність за надану правничу допомогу. Саме тому поява нейромереж ставить перед адвокатурою принципово нове питання: де проходить межа між використанням технології як професійного інструменту та фактичною передачею алгоритму функцій, які за своєю природою повинні залишатися під контролем адвоката? У сучасній європейській професійній доктрині відповідь поступово формується навколо принципу людського контролю: ШІ може допомагати адвокату, але не повинен підміняти його професійне судження та відповідальність [2, с. 16].

На сьогодні одним із найбільш очевидних етичних ризиків є недостовірність інформації, що генерується нейромережами. Генеративні моделі можуть створювати текст, який зовні виглядає переконливим і юридично грамотним, але містить вигадані судові рішення, неправильні номери справ, неіснуючі нормативні положення або некоректне трактування правових норм. CCBE окремо характеризує таке явище як «галюцинації» та наголошує, що в юридичній сфері воно може проявлятися у створенні вигаданих прецедентів, судових рішень, цитат суддів або юридичних аргументів. Для адвоката ця про-

блема має не лише технічний, а насамперед етичний характер. Підписуючи позовну заяву, відзив, апеляційну чи касаційну скаргу, адвокат несе професійну відповідальність за зміст документа незалежно від того, чи був окремий фрагмент підготовлений ним особисто, працівником юридичної фірми або системою штучного інтелекту. Тому використання нейромережі не може бути виправданням для помилки, яка виникла внаслідок відсутності перевірки. Показовою у цьому контексті є сучасна українська наукова позиція, відповідно до якої сама по собі експлуатація ШІ не повинна розглядатися як етичне порушення, однак неконтрольоване та неперевірене використання його результатів суперечить фундаментальним принципам адвокатської професії [3, с. 57–58].

Сьогодні особливого значення набуває принцип професійної незалежності адвоката. Нейромережа здатна запропонувати декілька варіантів правової позиції, аргументів або прогнозу розвитку справи, однак вона не може бути суб'єктом адвокатського рішення. Європейська етична хартія Ради Європи щодо використання штучного інтелекту в судових системах сформулювала принцип «під контролем користувача», відповідно до якого особа повинна залишатися поінформованою та контролювати рішення, які приймаються із застосуванням технології [4, с. 7]. Цей принцип має безпосереднє значення для адвокатської професії. Якщо адвокат механічно приймає правову позицію, запропоновану нейромережею, він поступово втрачає не лише контроль над конкретним професійним рішенням, а й здатність самостійно здійснювати юридичне мислення. Особливо небезпечним це стає у складних справах, де немає однозначної відповіді, а результат залежить від співвідношення норм права, судової практики, фактичного контексту, поведінки сторін та індивідуальних обставин клієнта. Новітні дослідження юридичної етики звертають увагу саме на цю проблему: генеративний ШІ може бути ефективним у виконанні окремих стандартизованих завдань, однак значно складніше відтворює професійне судження, контекстуальне розуміння та практичну мудрість, необхідні для складної юридичної роботи [5].

Не менш важливою є проблема алгоритмічної упередженості. ШІ навчається на великих масивах даних, а тому може відтворювати упередження, які вже містяться у вихідних даних. У правничій сфері це особливо чутливо, адже алгоритмічно сформована рекомендація може створити помилкове враження об'єктивності. Європейська етична хартія Ради Європи серед основних принципів прямо називає недопущення дискримінації, а також вимагає забезпечення якості та безпеки даних, на яких ґрунтуються алгоритмічні моделі [4, с. 8]. Для адвоката це означає необхідність критично оцінювати не лише результат, але й контекст його отримання. Якщо нейромережа пропо-

нує певну правову позицію, адвокат повинен поставити запитання, чи не ґрунтується вона на неповних даних, чи враховує особливості конкретної справи, чи не відтворює певні стереотипи та чи не суперечить чинному законодавству і практиці судів. Отже, критичне мислення адвоката стає не менш важливим, а, навпаки, набуває додаткової цінності саме в умовах широкого використання автоматизованих систем.

Ще одним етичним аспектом є прозорість у відносинах із клієнтом. Якщо використання ШІ істотно впливає на спосіб надання правничої допомоги, постає питання, чи повинен клієнт знати про це. Сучасний підхід ССВЕ виходить із того, що прозорість залежить від конкретних обставин: якщо можна обґрунтовано припустити, що поінформований клієнт мав би заперечення або певні застереження щодо використання генеративного ШІ, адвокат повинен забезпечити належне інформування [2, с. 20]. Водночас етичний обов'язок інформувати клієнта не слід перетворювати на формальність. Його сутність полягає не в тому, щоб кожного разу повідомляти клієнтові про використання будь-якої цифрової функції, а в забезпеченні реальної поінформованості тоді, коли технологія здатна вплинути на конфіденційність, якість правничої допомоги, спосіб прийняття професійного рішення або розумні очікування клієнта. Саме тут проявляється відмінність між формальним та змістовним розумінням адвокатської етики.

Важливим орієнтиром для формування етичних стандартів є Рекомендація ЮНЕСКО з питань етики штучного інтелекту. Документ виходить із пріоритету людської гідності та прав людини і пов'язує етичне застосування ШІ з принципами пропорційності, недопущення шкоди, безпеки, приватності, відповідальності, прозорості та людського нагляду [6, с. 18]. Ці принципи цілком узгоджуються з природою адвокатської діяльності, оскільки правнича допомога безпосередньо пов'язана із захистом фундаментальних прав людини. На цій основі можна сформулювати етичну модель використання ШІ адвокатом, яка повинна передбачати щонайменше п'ять взаємопов'язаних вимог: по-перше, законність використання технології; по-друге, захист адвокатської таємниці та персональних даних; по-третє, обов'язкову перевірку результатів ШІ; по-четверте, збереження професійної незалежності адвоката; по-п'яте, персональну відповідальність адвоката за кінцевий результат правничої допомоги. Такий підхід відповідає як європейським етичним орієнтирам, так і сучасним дослідженням української адвокатської практики.

Таким чином, узагальнюючи все вищевикладене, можемо зробити висновок, що етика використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності полягає не у відмові від технологій, а у встановленні чіткої межі між технологічною допомогою та професійною відпові-

дальністю. Адвокат має право використовувати нейромережі як сучасний інструмент своєї роботи, але не може передавати їм функцію остаточного юридичного судження. Будь-який результат, отриманий за допомогою ШІ, повинен проходити професійну перевірку, а конфіденційна інформація — перебувати під належним захистом. Європейські підходи до використання ШІ у правничій сфері послідовно виходять із необхідності конфіденційності, компетентності, незалежності, прозорості та людського контролю. Майбутнє адвокатури в умовах поширення нейромереж залежатиме не стільки від здатності адвоката користуватися конкретною технологією, скільки від його здатності зберегти професійне ядро своєї діяльності — критичне мислення, незалежність, відповідальність, конфіденційність та орієнтацію на захист прав і законних інтересів клієнта. Штучний інтелект може швидше знайти інформацію, сформувати текст або запропонувати можливий напрям аналізу, але етичне рішення щодо того, що є належним, справедливим і професійно виправданим у конкретній справі, залишається сферою відповідальності адвоката. Саме людський контроль, а не технологічна автономність, повинен залишатися центральним принципом цифрової трансформації адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Council of Bars and Law Societies of Europe; European Lawyers Foundation. Guide on the use of Artificial Intelligence-based tools by lawyers and law firms in the EU. Brussels: CCBE, 2022. 56 p. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITLReports_studies/EN_ITL_20220331_Guide-AI4L.pdf (дата звернення: 19.09.2026).
2. Council of Bars and Law Societies of Europe. CCBE guide on the use of generative AI by lawyers. *Brussels,* 2025. 28 p. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (дата звернення: 19.09.2026).
3. Корнійчук А. Етичні ризики та професійна відповідальність за використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* 2026. № 1 (131). С. 56–63. URL: https://legal.bulletin.knu.ua/uk/article/view/10240 (дата звернення: 19.09.2026).
4. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment. Strasbourg: Council of Europe, 2019. 79 p. URL: https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c (дата звернення: 19.09.2026).
5. Webb J. Generative Artificial Intelligence in Legal Practice: Epistemic Expertise, Unethical AI, and the Role of Virtue. *Minds and Machines.* 2026. Vol. 36,

No. 2. Article 19. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s11023-026-09771-2 (дата звернення: 19.09.2026).
6. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. Paris: UNESCO, 2022. 42 p. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137 (дата звернення: 19.09.2026).

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Бондарчук Я. О.
студент 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБИСТИЙ БРЕНД АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: МЕЖІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ

Соціальні мережі перетворилися для адвоката на один із важливих каналів професійної комунікації. Через них адвокат може поширювати правові роз'яснення, коментувати зміни законодавства і судову практику, повідомляти про спеціалізацію та професійний досвід, взаємодіяти з колегами й потенційними клієнтами. У цьому контексті особистий бренд доцільно розуміти не як суто маркетинговий інструмент, а як сформоване у професійної та клієнтської аудиторії уявлення про компетентність, цінності, стиль комунікації та репутацію адвоката. У сучасній адвокатській практиці персональний бренд охоплює особистісний, професійний і цифровий виміри [1]. Водночас публічність не створює для адвоката окремої сфери, вільної від професійних обов'язків: онлайн-комунікація залишається підпорядкованою вимогам закону та Правил адвокатської етики [2; 3].

Правові межі формування бренду адвоката визначаються насамперед співвідношенням права на публічну комунікацію з професійними обов'язками. Стаття 13 Правил адвокатської етики дозволяє адвокату рекламувати професійну діяльність, але забороняє оціночні характеристики щодо самого адвоката, критику інших адвокатів у рекламних матеріалах, заяви про ймовірність успішного виконання доручення та інші формулювання, які можуть створити у клієнта безпідставні очікування. Рекламні матеріали мають бути об'єктивними, достовірними, чіткими і зрозумілими [3]. Саме тому, позиціонування у соціальних мережах не повинно будуватися на формулах «найкращий адвокат», «100 % перемог», «гарантований результат» або на при-

ниженні професійних якостей конкурентів. Етичний персональний бренд формується не через самовихваляння, а через змістовну демонстрацію компетентності та відповідальну комунікацію.

Спеціальні правила цифрової поведінки містяться у розділі VIII Правил адвокатської етики. Стаття 57 визнає участь адвоката у соціальних мережах допустимою, але вимагає, щоб розміщувана або коментована інформація не завдавала шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому. До базових принципів онлайн-комунікації віднесено незалежність, професійність, відповідальність, чесність, стриманість і коректність, гідність, толерантність, корпоративність, збереження довіри суспільства та конфіденційність [3]. Статті 58–60 конкретизують ці вимоги: адвокат має враховувати контекст і можливу аудиторію публікації, наслідки комунікації для професійної незалежності, утримуватися від агресії та образ, поширювати достовірну інформацію й не вводити аудиторію в оману. Таким чином, етична оцінка допису залежить не лише від його теми, а й від форми, контексту, кола адресатів та можливих наслідків.

Однією з найбільш чутливих меж особистого бренду є використання інформації про клієнтів і справи. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить до адвокатської таємниці інформацію про клієнта, питання, з яких він звертався, зміст порад і консультацій, складені адвокатом документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Тому публікація успішного кейсу з маркетинговою метою потребує особливої обережності. Навіть без прямого зазначення прізвища клієнта його можна ідентифікувати за номером справи, датою події, фотографією документа, процесуальним статусом, місцем розгляду або сукупністю інших деталей. Для збереження конфіденційності недостатньо просто приховати ім'я: необхідно оцінити весь набір відомостей, які роблять особу або справу впізнаваною.

Важливо розмежовувати особисту сторінку адвоката та його професійний статус. Наявність позначки «особиста думка» або закритого профілю не означає автоматичного виключення етичної оцінки поведінки. У постанові Верховного Суду від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18 предметом спору було рішення про порушення дисциплінарної справи через повідомлення адвоката у закритій батьківській Viber-групі. Позивачка наголошувала, що діяла як мати, а не як адвокат. Верховний Суд виходив із того, що соціально-публічна поведінка адвоката може бути предметом дисциплінарної перевірки, якщо наведені обставини можуть свідчити про порушення професійних стандартів [4]. Водночас Суд чітко розмежував порушення дисциплінарної справи та встановлення вини: відкриття провадження є

попередньою оцінкою наявності ознак проступку і саме по собі не означає доведеності порушення.

Цей підхід важливий і для питання особистого бренду. Адвокат не втрачає права на приватні погляди, участь у суспільній дискусії чи власний стиль комунікації. Однак публічність професії означає, що межа між «особистим» та «професійним» у цифровому середовищі не завжди є абсолютною. Допис може бути скопійований, поширений поза первинним колом адресатів і сприйнятий у зв'язку з професійним статусом автора. Тому при оцінці ризиків адвокату доцільно враховувати не лише налаштування приватності, а й зміст повідомлення, можливість його подальшого поширення, зв'язок із професійною діяльністю та вплив на права клієнтів, колег і інших учасників правовідносин.

Актуальна дисциплінарна практика підтверджує, що цифрова комунікація може мати реальні професійні наслідки. У рішенні ВКДКА № VI-011/2026 від 18 червня 2026 року оцінювалися систематичні публікації адвоката, які дисциплінарні органи пов'язували з агресивною, некоректною та конфліктною поведінкою. При аналізі застосовувалися вимоги статей 57–59 Правил щодо стриманості, коректності, відповідальності, достовірності, врахування контексту та потенційної аудиторії. ВКДКА змінила рішення КДКА в мотивувальній частині, але залишила застосоване дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на три місяці [5]. Це свідчить, що системність, публічність та характер комунікації мають значення для дисциплінарної оцінки, а персональний бренд не може використовуватися як виправдання порушення професійних стандартів.

Разом із тим не слід робити протилежний висновок, ніби будь-яка різка, критична чи непопулярна позиція адвоката автоматично завдає шкоди авторитету професії. Стаття 34 Закону передбачає дисциплінарну відповідальність лише за конкретний дисциплінарний проступок, а дисциплінарне провадження має встановити належні фактичні та правові підстави відповідальності [2]. Питання належності конкретного акаунта, авторства публікації, автентичності скриншотів, контексту висловлювання та його поширення є передусім питаннями доказування у конкретній справі. Відсутність у Правилах спеціального «алгоритму ідентифікації акаунту» сама по собі не означає неможливості встановлення цих обставин, але вимагає від дисциплінарних органів особливо ретельної оцінки доказів і мотивування рішень.

Окремо необхідно враховувати судовий контроль за рішеннями органів адвокатського самоврядування. Не можна погодитися з підходом, за яким адміністративний суд нібито перевіряє виключно формальне дотримання процедури й за жодних умов не оцінює пра-

вомірність рішення по суті. Суд не підміняє КДКА у здійсненні її дискреційних повноважень, проте перевіряє рішення суб'єкта владних повноважень на відповідність критеріям законності, обґрунтованості та правильності застосування норм матеріального і процесуального права. Тому правовий захист адвоката не зводиться лише до перевірки технічної процедури. Для дисциплінарної практики у сфері соціальних мереж особливе значення мають належне встановлення фактичних обставин, конкретизація порушеної етичної норми та пропорційність правових наслідків.

Наостанок хотілося б додати, що особистий бренд адвоката у соціальних мережах є допустимим і професійно корисним інструментом, але його формування має відбуватися в межах адвокатської етики. Ключовими орієнтирами є достовірність, професійна стриманість, відсутність оманливих рекламних обіцянок, повага до колег та інших учасників правовідносин, захист адвокатської таємниці, обережність під час публікації кейсів і усвідомлення того, що особистий контент може впливати на професійну репутацію. Таким чином, сильний бренд адвоката має будуватися не на гучності чи конфліктності цифрової присутності, а на послідовному поєднанні експертності, відповідальності та етичної передбачуваності.

Список використаної літератури

1. Григоренко Ю. Персональний бренд адвоката. Вища школа адвокатури *НААУ*. 29.06.2026. URL: https://www.hsa.org.ua/lectors/grygorenko-yurij-sergijovych/articles/personalnii-brend-advokata.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
4. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18, ЄДРСР № 90029760. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760.
5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-011/2026 від 18.06.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-011-2026-vid-18-06-2026-za-rezultatom-rozglyadu-skargi-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-76-2026-vi/.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Бурiченко А. В.
студентка 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ МЕЖІ ВИКОРИСТАННЯ АДВОКАТОМ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною сучасної професійної комунікації. Для адвоката вони створюють можливості оперативно поширювати правову інформацію, коментувати зміни законодавства та судову практику, підтримувати професійні контакти, здійснювати правопросвітницьку діяльність і презентувати власні послуги. Водночас публічність цифрового середовища загострює питання збереження адвокатської таємниці, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів, коректності висловлювань та професійної репутації. Тому використання соціальних мереж адвокатом не може розглядатися як сфера, відокремлена від його професійного статусу та етичних обов'язків [1; 2].

Правову основу поведінки адвоката в цифровому середовищі становлять Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правила адвокатської етики. Закон закріплює верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів як основні принципи адвокатської діяльності, а дотримання Правил адвокатської етики відносить до професійних обов'язків адвоката [1]. Спеціальне регулювання поведінки в мережі Інтернет міститься у розділі VIII Правил адвокатської етики, що охоплює статті 57–60 [2]. Таким чином, українське етичне регулювання прямо враховує особливості цифрової професійної комунікації.

Стаття 57 Правил адвокатської етики визнає участь адвоката у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет допустимою. Водночас адвокат може розміщувати та коментувати лише інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому, і повинен дотримуватися професійних обов'язків незалежно від обраної форми цифрового спілкування [2]. Як зазначає Храпенко О. О., публічна поведінка окремого адвоката здатна впливати на сприйняття адвокатури загалом, а тому професійні етичні стандарти мають значення не лише під час безпосереднього виконання доручення клієнта [3, с. 55].

Однією з найважливіших меж цифрової активності адвоката є конфіденційність. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатською таємницею охоплюється широке коло інформації про клієнта, зміст консультацій,

складені адвокатом документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Правила адвокатської етики додатково зобов'язують адвоката вживати максимально можливих заходів для захисту інформації, яка передається через соціальні мережі, а розміщення у публічному доступі інформації, пов'язаної зі здійсненням адвокатської діяльності, без попередньої письмової згоди клієнта не допускається [2]. Тобто, навіть допис без прямого зазначення прізвища клієнта може бути проблемним, якщо сукупність оприлюднених деталей дозволяє ідентифікувати особу або встановити обставини її справи.

Не менш важливими є вимоги до змісту публічних висловлювань. Статті 58–59 Правил адвокатської етики вимагають враховувати контекст, потенційну аудиторію, параметри конфіденційності та наслідки цифрової комунікації. Адвокат повинен проявляти стриманість, обережність і коректність, утримуватися від образливої поведінки, а його заяви та коментарі мають бути відповідальними, достовірними та не вводити в оману [2]. При цьому необхідно уникати коментарів, які можуть суперечити позиції клієнта, а під час встановлення контактів з клієнтами, колегами, суддями, процесуальними опонентами та іншими особами — виключати можливість виникнення конфлікту інтересів.

Окремий аспект використання соціальних мереж пов'язаний із рекламуванням адвокатської діяльності. Цифровий профіль може бути ефективним засобом професійної самопрезентації, однак стаття 13 Правил адвокатської етики забороняє включати до рекламних матеріалів оціночні характеристики адвоката, критику інших адвокатів, заяви про ймовірність успішного виконання доручення та інші твердження, що можуть створювати у клієнтів безпідставні надії. Реклама має бути об'єктивною, достовірною, чіткою та зрозумілою [2].

Проблема розмежування приватної та професійної поведінки адвоката отримала оцінку і в судовій практиці. У постанові від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18 Верховний Суд зазначив, що Правила адвокатської етики поширюються не лише на всі види адвокатської діяльності, а й, у визначеній ними частині, на іншу, зокрема соціально-публічну, діяльність адвоката, яка може суперечити його професійним обов'язкам або підривати престиж адвокатської професії [4]. Водночас Суд наголосив, що саме порушення дисциплінарної справи ще не означає встановлення факту дисциплінарного проступку: наявність вини повинна бути доведена у належній процедурі. Такий підхід дозволяє поєднати вимоги професійної етики з гарантіями справедливого дисциплінарного провадження.

Актуальність цих положень підтверджує і дисциплінарна практика 2026 року. У рішенні Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної ко-

місії адвокатури № VI-011/2026 від 18 червня 2026 року при оцінці поведінки адвоката у цифровому середовищі застосовано положення статей 58–59 Правил адвокатської етики та наголошено на необхідності враховувати контекст, потенційну аудиторію, конфіденційність, ризик конфлікту інтересів, а також вимоги стриманості, коректності й достовірності коментарів [5]. Так, цифрова обачність адвоката набуває не лише теоретичного, а й конкретного дисциплінарно-практичного значення.

Порушення етичних вимог у соціальних мережах за наявності передбачених законом підстав може мати наслідком дисциплінарну відповідальність. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить до дисциплінарних проступків, зокрема, порушення Правил адвокатської етики та розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення [1]. Разом із тим оцінювання поведінки адвоката має здійснюватися з урахуванням конкретних обставин, змісту повідомлення, способу поширення, доступності інформації, аудиторії та доведеності вини, а не лише самого факту використання соціальної мережі.

Зважаючи на викладене, соціальні мережі є важливим і законним інструментом професійної діяльності адвоката, проте цифровий формат комунікації не скасовує його професійних обов'язків. Межі допустимої поведінки визначаються насамперед вимогами законності, конфіденційності, недопущення конфлікту інтересів, достовірності, стриманості, коректності та поваги до адвокатської професії. На нашу думку, ключовим критерієм відповідальної цифрової поведінки має бути усвідомлення адвокатом можливих наслідків кожної публікації не лише для власної репутації, а й для клієнта та авторитету адвокатури загалом. Саме такий підхід дозволяє поєднати професійні можливості соціальних мереж із високими стандартами адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
2. Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України від 09.06.2017 (ред. від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17.
3. Храпенко О. О. Дотримання адвокатами Правил адвокатської етики на телебаченні та в мережі Інтернет. *Вісник Одеської адвокатури*. 2019. Спеціальний випуск «Адвокатська етика». С. 53–55. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/c1a493fd-dcf2-4b1e-8333-f9f7154a6da0
4. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18, провадження № К/9901/1717/19, ЄДРСР № 90029760. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760.

5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-011/2026 від 18.06.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-011-2026-vid-18-06-2026-za-rezultatom-rozglyadu-skargina-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-76-2026-vi/.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Вітер Н. О.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИЧНІ ВИМОГИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ

Конфлікт інтересів є однією з ключових загроз професійній незалежності адвоката, оскільки здатний впливати на об'єктивність правової позиції, вибір способів захисту та довіру клієнта. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає конфлікт інтересів як суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, яка може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання професійних обов'язків [1]. Одночасно уникнення конфлікту інтересів прямо віднесено до основних принципів адвокатської діяльності. Так, для настання професійного ризику не обов'язково чекати фактичного заподіяння шкоди клієнту: значення має сама ситуація, у якій особиста зацікавленість, інтереси іншого клієнта або конфіденційна інформація можуть поставити під сумнів незалежність адвоката.

Правила адвокатської етики конкретизують законодавчу конструкцію. Стаття 9 забороняє без письмового погодження відповідних клієнтів одночасно представляти або захищати осіб, інтереси яких є взаємно суперечливими або вірогідно можуть стати суперечливими. Окремо врегульовано ситуації, коли адвокат отримав від попереднього клієнта конфіденційну інформацію, пов'язану з інтересами нового клієнта, а також випадки суперечності між інтересами клієнта і власними інтересами адвоката [2]. При цьому письмова згода не повинна розглядатися як універсальний спосіб усунення будь-якого конфлікту. У сучасній науковій літературі обґрунтовано, що продовження представництва можливе лише за відсутності процесуальних

заборон, добровільної та поінформованої згоди клієнтів і реальної здатності адвоката зберігати незалежність та однаково належно виконувати професійні обов'язки [3, с. 180–185].

Особливо складною є ситуація, пов'язана з попередніми професійними відносинами адвоката. Сам факт колишньої роботи в складі юридичної особи або попереднього представництва певної особи ще не створює автоматичного конфлікту в кожній майбутній справі. Вирішальним є зміст нової справи, характер попередніх функцій адвоката, обсяг доступної йому інформації та можливість використання цієї інформації проти особи, з якою існували попередні професійні відносини. Показовою є дисциплінарна практика ВКДКА у справі № II-015/2024. Комісія встановила, що адвокат раніше працював у товаристві на посадах начальника юридичного і земельного відділів, мав доступ до відомостей, віднесених до комерційної таємниці, а згодом представляв особу у спорі проти цього товариства [4]. ВКДКА наголосила, що для оцінки конфлікту має значення не лише доведений факт використання конфіденційної інформації, а й реальна можливість такого використання з огляду на конкретні обставини.

Цей підхід дозволяє точніше сформулювати критерій ризику щодо колишніх клієнтів і попередніх професійних зв'язків. Адвокат повинен перевірити, чи є нова справа тотожною або суттєво пов'язаною з попередньою діяльністю; чи отримував він інформацію, яка не є загальнодоступною; чи може така інформація надати новому клієнту перевагу; чи буде прийняття доручення об'єктивно створювати сумнів у здатності адвоката виконувати обов'язки незалежно. Обов'язки, пов'язані з конфіденційністю та уникненням конфлікту інтересів, відповідно до Правил адвокатської етики продовжують діяти і після завершення виконання договору [2]. Тому припинення попередніх відносин саме по собі не усуває всіх професійних обмежень.

Іншу модель конфлікту становить особиста майнова зацікавленість адвоката у предметі спору. У рішенні ВКДКА № V-004/2024 аналізувалася ситуація, коли адвокат під час представництва клієнта набув право вимоги щодо спірної квартири і фактично став правонаступником свого клієнта у справі [5]. Водночас важливо коректно оцінювати процесуальний результат цієї дисциплінарної справи: ВКДКА не залишила первинне стягнення в силі як остаточний висновок, а скасувала рішення КДКА та направила матеріали на новий розгляд, оскільки необхідно було дослідити повний договір про надання правничої допомоги, додаткові угоди та письмові згоди клієнтів [5]. Цей приклад демонструє, що навіть очевидна зовні майнова зацікавленість має оцінюватися з урахуванням усіх документів, моменту виникнення інтересу та змісту домовленостей між адвокатом і клієнтом.

Зауважимо, що попередня перевірка конфлікту інтересів не може зводитися до формального пошуку прізвища клієнта у внутрішній базі. Доцільно застосовувати багаторівневий conflict check: по-перше, встановлювати сторони, пов'язаних осіб, контрагентів та інших ключових учасників майбутньої справи; по-друге, перевіряти власні та спільні для бюро чи об'єднання попередні доручення, які можуть бути пов'язані з предметом нового звернення; по-третє, окремо оцінювати особисті майнові, корпоративні, сімейні та інші інтереси адвоката, здатні впливати на професійне рішення. Для адвокатських об'єднань така система повинна охоплювати не лише конкретного виконавця, але й інформацію про доручення інших адвокатів настільки, наскільки це необхідно для виявлення конфлікту і сумісно з вимогами конфіденційності.

Внутрішня система перевірки повинна бути організована так, щоб сама не створювала загрози адвокатській таємниці. Доцільним є принцип мінімально необхідного обсягу інформації: для первинного conflict check достатньо фіксувати ідентифікатори клієнта, ключових пов'язаних осіб, загальний предмет доручення, опонентів та статус справи, не відкриваючи зміст консультацій чи правової позиції необмеженому колу працівників. Результат перевірки доцільно документувати, особливо коли адвокат доходить висновку про відсутність конфлікту за наявності попередніх зв'язків або отримує письмове погодження клієнтів. Така фіксація не замінює професійного судження, але дозволяє підтвердити, що ризик був виявлений і належно оцінений до прийняття доручення.

Необхідна також повторна перевірка під час виконання доручення. Конфлікт може виникнути після вступу у справу нової сторони, зміни процесуального статусу учасника, об'єднання проваджень, зміни власників юридичної особи або появи у адвоката особистого інтересу щодо предмета спору. Закон зобов'язує адвоката невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів [1]. Якщо конфлікт не може бути врегульований у спосіб, дозволений законом і Правилами, адвокат має відмовитися від подальшого виконання доручення з дотриманням вимог щодо припинення договору та захисту інтересів клієнта. Таким чином, запобігання конфлікту інтересів є не одноразовою дією на етапі укладення договору, а постійним професійним процесом.

Таким чином, сучасний механізм запобігання конфлікту інтересів повинен поєднувати нормативні заборони з внутрішніми організаційними процедурами. Найбільш ризиковими є три групи ситуацій: суперечність інтересів кількох клієнтів, використання або потенційна можливість використання інформації, отриманої з попередніх професійних відносин, та особиста зацікавленість адвоката у

результаті справи. Ефективна модель включає первинний і повторний conflict check, документування оцінки ризиків, належний захист конфіденційних даних, отримання письмової згоди лише у допустимих випадках та своєчасну відмову від доручення, коли незалежність адвоката не може бути гарантована. Саме такий підхід перетворює принцип уникнення конфлікту інтересів із формальної етичної вимоги на практичний інструмент забезпечення довіри клієнта та належної якості правничої допомоги.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17.
3. Заборовський В. В., Манзюк В. В. Деякі способи уникнення конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Т. 3, № 1. С. 180–185. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/353458
4. Рішення ВКДКА № II-015/2024 від 29.02.2024 за скаргою на рішення дисциплінарної палати КДКА Сумської області від 26.10.2023. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-ii-015-2024-vid-29-02-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-sumskoji-oblasti-vid-26-10-2023-roku-pro-zakritt/.
5. Рішення ВКДКА № V-004/2024 від 23.05.2024 за скаргою адвоката на рішення КДКА Київської області № 19/2024 від 31.01.2024. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-v-004-2024-vid-23-05-2024-roku-za-skargoyu-advokata-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-19-2024-vid-31-01-2024-roku-pro-prityagnenn/.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Ворончук О. Л.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ НАДАННЯ АДВОКАТОМ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У СФЕРІ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

В умовах воєнного стану військове право набуло особливого значення для практики захисту прав людини. Сучасне військово-правове регулювання охоплює проходження військової служби, мобілізацію, військову дисципліну, соціальний захист військовослужбовців і членів їхніх сімей, військовий правопорядок та інші відносини, безпосередньо пов'язані з обороною держави [1, с. 272]. Для адвоката робота у цій сфері означає поєднання спеціалізованої правової компетентності з підвищеними вимогами до незалежності, законності, конфіденційності, добросовісності та належної комунікації з клієнтом.

Правова допомога у військово-правовій сфері може надаватися військовослужбовцям, військовозобов'язаним, резервістам, ветеранам та членам їхніх сімей. Практичні напрями такої роботи охоплюють питання проходження служби, грошового і соціального забезпечення, переведення та звільнення, оскарження рішень і дій військових органів, питання військово-лікарської експертизи, а в окремих випадках — захист у кримінальному провадженні [2]. Широта цих питань зумовлює необхідність правильно визначити спосіб захисту, юрисдикцію спору, коло доказів та актуальне нормативне регулювання.

Етичним фундаментом такої діяльності залишаються загальні вимоги Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики. Стаття 21 Закону зобов'язує адвоката дотримуватися присяги та Правил адвокатської етики, підвищувати професійний рівень, повідомляти клієнта про конфлікт інтересів і не використовувати професійні права всупереч правам та законним інтересам клієнта [3]. Правила адвокатської етики, у свою чергу, закріплюють принципи незалежності, законності, пріоритету інтересів клієнта, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, компетентності та добросовісності [4]. Військово-правова спеціалізація не змінює змісту цих принципів, але робить особливо відчутними наслідки їх недотримання.

Однією з ключових вимог є професійна незалежність. У справах, пов'язаних із проходженням військової служби, адвокат може взаємодіяти з командуванням військових частин, територіальними цен-

трами комплектування та соціальної підтримки, органами державної влади, правоохоронними органами й судами. Службова підпорядкованість клієнта або суспільна чутливість конкретної справи не повинні впливати на здатність адвоката самостійно оцінювати факти та правові підстави. Водночас незалежність адвоката існує і у відносинах із самим клієнтом: пріоритет його законних інтересів не означає обов'язку погоджуватися з вимогами щодо застосування протиправних засобів або формувати позицію всупереч закону [2, с. 277].

Принцип законності має особливе значення у справах, де клієнт очікує швидкого вирішення питання, пов'язаного зі службою, мобілізаційними процедурами чи відповідальністю. Адвокат не може сприяти використанню підроблених документів, давати завідомо неправдиві відомості державним органам або пропонувати клієнту неправомірні способи досягнення бажаного результату. Його професійним завданням є пошук законного способу захисту: оскарження рішення, збирання належних доказів, подання звернення чи скарги, ініціювання судового контролю або використання іншої передбаченої законом процедури. Такий підхід дозволяє відмежувати активний захист прав клієнта від сприяння протиправній поведінці.

Окремої уваги потребує конфіденційність. Стаття 22 Закону відносить до адвокатської таємниці будь-яку інформацію про клієнта, питання його звернення, зміст консультацій, підготовлені документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності [3]. У військово-правових справах до адвоката можуть потрапляти документи про проходження служби, стан здоров'я, місце перебування особи, обставини виконання службових завдань та інші чутливі відомості. Тому адвокат повинен не лише не розголошувати адвокатську таємницю, а й організувати роботу з документами та цифровою комунікацією таким чином, щоб мінімізувати ризик доступу сторонніх осіб. Якщо матеріали містять інформацію з іншим спеціальним режимом доступу, адвокат має враховувати також вимоги відповідного спеціального законодавства.

Ще однією визначальною вимогою є компетентність і добросовісність. Правила адвокатської етики вимагають від адвоката ґрунтовного знання законодавства та практики його застосування і постійного підвищення професійного рівня [4]. Для військового права це має особливе практичне значення, оскільки нормативне регулювання в умовах збройного конфлікту характеризується високою динамічністю. У науковій літературі підкреслюється, що військово-правові норми адаптуються до змін військових і цивільно-військових відносин, а ефективне правозастосування потребує системного розуміння військової служби, мобілізації, дисципліни, соціального захисту та вій-

ського правопорядку [5]. Тому адвокат не повинен обмежуватися знанням окремої процедури, а має перевіряти актуальність нормативної бази на момент надання допомоги.

Практична робота адвоката також потребує правильного розмежування правового і медичного компонентів справи. Це особливо помітно у питаннях військово-лікарської експертизи. Адвокат не підміняє лікаря та не визначає медичний діагноз чи ступінь придатності до військової служби. Його роль полягає у перевірці дотримання встановленої процедури, забезпеченні доступу клієнта до необхідних документів, аналізі правових наслідків висновку та використанні передбачених законом механізмів його перегляду чи оскарження. Таке розмежування професійних ролей є проявом компетентності та запобігає формуванню у клієнта хибних очікувань.

Не менш важливою є комунікація з клієнтом. Стаття 18 Правил адвокатської етики зобов'язує адвоката неупереджено й об'єктивно інформувати клієнта про правову позицію, фактичні й правові підстави доручення, обсяг роботи та можливі правові наслідки [4]. У військово-правових справах це означає необхідність чітко пояснювати різницю між консультацією, адміністративним оскарженням, судовим захистом та іншими процедурами, а також повідомляти про ризики й несприятливу практику. Адвокат не повинен обіцяти гарантований результат, особливо коли рішення залежить від суду, військового органу, медичної комісії або інших суб'єктів.

Актуальна професійна практика підтверджує, що захист прав військовослужбовців вимагає роботи одночасно з нормами національного права, судовою практикою та міжнародними стандартами. У матеріалах Вищої школи адвокатури НААУ 2026 року до ключових напрямів роботи адвоката віднесено захист особистих, соціальних, трудових і процесуальних прав військовослужбовців, супровід питань грошового забезпечення, звільнення зі служби, захист прав сімей військовослужбовців та аналіз практики Верховного Суду і ЄСПЛ [5]. Це свідчить про поступове формування спеціалізованої адвокатської практики, для якої недостатньо лише знати загальні норми про військовий обов'язок — необхідно вміти застосовувати їх у конкретному процесуальному та етичному контексті.

На нашу думку, якісна правнича допомога у сфері військового права має ґрунтуватися на поєднанні трьох складових. Перша — спеціальна професійна компетентність і постійний моніторинг змін законодавства. Друга — суворе дотримання етичних принципів, передусім незалежності, законності, конфіденційності та добросовісності. Третя — здатність правильно визначити межі власної професійної ролі, зокрема не підміняти спеціалістів інших сфер і не формувати у клієнта необґрунтованих очікувань. Саме таке поєднання дозволяє

забезпечити ефективний захист прав клієнта без зниження стандартів адвокатської професії.

Як висновок зазначимо, що надання адвокатом правничої допомоги у сфері військового права є складним напрямом професійної діяльності, у якому практична ефективність безпосередньо залежить від дотримання етичних стандартів. Воєнний стан і динамічність військово-правового регулювання підвищують вимоги до компетентності адвоката, але не послаблюють загальних принципів професії. Незалежність, законність, конфіденційність, об'єктивне інформування клієнта та постійне оновлення професійних знань мають залишатися основними орієнтирами при захисті військовослужбовців, військовозобов'язаних та інших осіб, чиї права реалізуються у військово-правовій сфері.

Список використаної літератури

1. Богуцький П. П., Бобров Ю. О. Військове право та правове забезпечення оборони України в умовах сучасного збройного конфлікту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Т. 5. № 91. С. 271–278. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/344254
2. Остапенко Л., Шандрук А. Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки»*. 2023. № 2 (38). С. 176–182. URL: https://science.lpnu.ua/law/all-volumes-and-issues/volume-10-number-2-38-2023/features-lawyers-activities-under-conditions
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
5. Поліщук В. Робота адвоката із захистом прав військовослужбовців. *Вища школа адвокатури НААУ*. 10.06.2026. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/robota-advokata-iz-zaxstom-prav-viiskovosluzbovciv.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Георгіу О. Ю.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КУЛЬТУРА ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатська діяльність належить до суспільно значущих видів професійної юридичної діяльності, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням реалізації конституційного права особи на професійну правничу допомогу та захист. Ефективність цієї діяльності визначається не лише рівнем правових знань і практичних навичок адвоката, а й характером його поведінки у відносинах із клієнтами, колегами, судом та іншими учасниками правовідносин. У цьому контексті культура поведінки адвоката є невід'ємною складовою його професіоналізму та охоплює сукупність етичних орієнтирів, моральних вимог та професійних стандартів, що визначають належну модель його поведінки. Відтак, забезпечення високого рівня культури поведінки має значення як для професійної діяльності окремого адвоката, так і для підтримання авторитету адвокатури та суспільної довіри до неї.

Культура професійної поведінки адвоката тісно пов'язана з категорією адвокатської етики, яка визначає систему морально-етичних орієнтирів і професійних стандартів здійснення адвокатської діяльності. Важливе значення у формуванні належної професійної поведінки адвоката мають його моральні якості, оскільки авторитет представників адвокатської професії визначається не лише рівнем професіоналізму та корпоративними традиціями, а й дотриманням відповідних морально-етичних вимог [1, с. 18]. Водночас культура поведінки характеризує практичний прояв таких вимог у конкретних професійних відносинах та вчинках адвоката. Саме через характер комунікації адвоката з іншими учасниками правовідносин, дотримання професійних обов'язків, коректність, стриманість, добросовісність і повагу до професії етичні принципи набувають практичного втілення. Відтак, культура поведінки адвоката може розглядатися як форма практичної реалізації морально-етичних засад і професійних стандартів адвокатської діяльності.

Особливе значення морально-етичних вимог у професійній діяльності адвоката зумовлюється самим призначенням адвокатури та характером виконуваних адвокатом професійних функцій. Діяльність, спрямована на забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів особи, обумовлює підвищені вимоги як до професійної компетентності адвоката, так і до його морально-етичних якостей. У науко-

вій літературі обґрунтовано зазначається, що можливість здійснення адвокатської діяльності на належному професійному рівні безпосередньо пов'язана з дотриманням моральних вимог, які ставляться як до адвокатської професії загалом, так і до особистості адвоката [2, с. 192]. Відтак, належна професійна поведінка адвоката є необхідною складовою ефективного виконання ним своєї професійної та соціальної ролі.

Морально-етичні вимоги до професійної поведінки адвоката отримують своє нормативне закріплення у Правилах адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. Закріплені у них принципи незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, дотримання законності, пріоритету інтересів клієнта, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, компетентності та добросовісності, поваги до адвокатської професії, чесності та добропорядної репутації визначають основні орієнтири належної професійної поведінки адвоката [3]. Значення Правил полягає, зокрема, у конкретизації загальних морально-етичних вимог через систему професійних стандартів, обов'язкових для адвоката під час здійснення адвокатської діяльності.

Вимоги до культури професійної поведінки адвоката не обмежуються його безпосередніми відносинами з клієнтом. Правила адвокатської етики встановлюють відповідні стандарти також у взаємовідносинах між адвокатами та під час публічної комунікації. Водночас система принципів адвокатської етики не обмежується положеннями розділу ІІ Правил, оскільки окремі принципи професійної поведінки закріплені й в інших їхніх положеннях. Як слушно зазначає Н. М. Бакаянова, «звернення до тексту Правил дозволяє стверджувати, що Правила передбачають й інші принципи адвокатської етики, які містяться поза межами розділу ІІ» [4, с. 8].

Разом із тим дослідниця наголошує: «Одні й ті самі принципи, а саме ті, що визначені Правилами як основні принципи адвокатської етики, мають формувати всі інші норми Правил» [4, с. 9]. Такий підхід дозволяє розглядати принципи адвокатської етики як цілісну систему взаємопов'язаних положень, що визначають загальні стандарти професійної поведінки адвоката незалежно від характеру його діяльності та кола осіб, з якими він взаємодіє. Відтак, культура професійної поведінки адвоката передбачає послідовне дотримання єдиних етичних засад як у відносинах із клієнтами, так і у взаємодії з колегами, судом, іншими учасниками правовідносин та суспільством загалом.

При цьому конкретний зміст вимог до професійної поведінки адвоката визначається характером правовідносин, у межах яких здійснюється відповідна взаємодія. Так, у відносинах із клієнтом культура професійної поведінки проявляється у добросовісності, коректності,

належному інформуванні та повазі до його прав і законних інтересів. У взаємовідносинах із судом та іншими учасниками судового провадження — у професійній стриманості, коректності та повазі до встановленого порядку здійснення правосуддя, у відносинах з іншими адвокатами — у взаємній повазі, дотриманні професійної коректності та недопущенні поведінки, що може принижувати професійну гідність колеги. У публічному просторі, зокрема під час використання соціальних мереж, культура поведінки виявляється у відповідальному ставленні адвоката до змісту власних висловлювань та усвідомленні можливого впливу публічної комунікації на авторитет адвокатської професії. Таким чином, форми прояву культури професійної поведінки можуть відрізнятися залежно від сфери взаємодії адвоката, однак їх об'єднує необхідність дотримання єдиних професійно-етичних стандартів та збереження авторитету адвокатури.

Серед наведених проявів професійної культури окремої уваги заслуговує поведінка адвоката у сфері поводження з інформацією, отриманою у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги. Одним із найбільш показових проявів професійної культури в цьому аспекті є дотримання принципу конфіденційності. Його значення не обмежується формальним виконанням заборони щодо розголошення адвокатської таємниці, оскільки передбачає відповідальне ставлення адвоката до всієї інформації, отриманої у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги. У науковій літературі обґрунтовано підхід, відповідно до якого конфіденційність та адвокатська таємниця співвідносяться як загальне й окреме, оскільки обов'язок адвоката щодо захисту інформації охоплює не лише адвокатську таємницю, а й персональні дані, інформацію про фізичну особу та інші відомості з обмеженим доступом [5, с. 57]. Відтак, належна культура поводження з інформацією передбачає відповідальне ставлення адвоката до її збереження та недопущення неправомірного поширення.

Слід зауважити, що значення культури поведінки адвоката виходить за межі індивідуальних відносин між адвокатом і клієнтом та набуває загальносуспільного виміру. Оскільки адвокатура як недержавний самоврядний інститут забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів професійної правничої допомоги, поведінка її представників безпосередньо впливає на рівень суспільної довіри до адвокатської професії. Дотримання адвокатами високих професійно-етичних стандартів сприяє зміцненню авторитету адвокатури, тоді як порушення таких стандартів окремими представниками професії здатне негативно позначатися на сприйнятті адвокатської спільноти загалом.

Таким чином, культура поведінки адвоката є комплексною характеристикою професійної діяльності, що поєднує морально-етичні

орієнтири, нормативно визначені стандарти та особисту відповідальність адвоката за характер власної професійної поведінки. Її значення проявляється як у забезпеченні належних взаємовідносин адвоката з клієнтами, колегами, судом та іншими учасниками правовідносин, так і у формуванні суспільного сприйняття адвокатури загалом. Високий рівень культури професійної поведінки слід розглядати не як додаткову характеристику адвоката, а як невід'ємну складову його професіоналізму та одну з передумов збереження авторитету адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Денисовський М. Д., Сівіцька Г. Є. Професійна етика адвоката. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. № 2. С. 17–21. URL: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/15
2. Заборовський В. В. Моральні засади здійснення адвокатської діяльності: загальні положення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3. № 81. С. 191–196. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/302328
3. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. (зі змінами, затвердженими з'їздом адвокатів України 15 лютого 2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17
4. Бакаянова Н. М. Система принципів адвокатської етики за Правилами адвокатської етики. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: *матер. XIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 10 листоп. 2023 р.); НУ «ОЮА». Одеса, 2023. С. 7–12. URL: https://hdl.handle.net/11300/29319
5. Іваницький С. О., Іваницька В. В. Конфіденційність як основоположний принцип організації та діяльності адвокатури. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 2. С. 55–59. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/232064

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Горбатюк В. В.
студентка 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ І СПОСОБИ ЗАПОБІГАННЯ

Конфлікт інтересів є однією з найбільш чутливих меж адвокатської професії: він виникає там, де особиста зацікавленість адвоката, обов'язок перед іншим клієнтом або раніше отримана конфіденційна інформація здатні підірвати об'єктивність і неупередженість адвоката під час надання професійної правничої допомоги. Для клієнта внаслідок конфлікту інтересів може виникнути ризик отримати інакший результат по справі, ніж він очікує, тобто такий який не збігається з його власним уявленням про виконання наданого доручення. Для адвокатури як недержавного самоврядного інституту, що забезпечує захист і представництво, конфлікт інтересів у діяльності адвоката стає загрозою втрати довіри до професії адвоката в очах суспільства в цілому.

Поняття конфлікту інтересів закріплено у п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [1] і визначається як «суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності». Закріплене законодавством визначення даного поняття, одначе, не охоплює всіх можливих практичних ситуацій, що можуть виникнути у процесі надання правничої допомоги. Варто наголосити, що вказана суперечність здатна розгортатися не виключно у площині взаємин «захисник — підзахисний», але й охоплювати взаємовідносини між різними особами, які звернулися до одного й того самого фахівця, якщо їхні прагнення чи правові позиції прямо виключають одна одну або є суперечливими. Це випливає із частини 2 статті 9 Правил адвокатської етики [2]

У постанові Верховного Суду від 23.12.2020 у справі № 826/15347/17 було зазначено про наявність у обвинуваченого потенційного конфлікту інтересів [3]. З цього можна зробити висновок, що слід розрізняти дійсний (тобто фактично наявний) та потенційний конфлікт інтересів. Дійсний конфлікт фіксується у випадках, коли протиріччя вже сформувалося фактично та створює прямі перешкоди для сумлінної реалізації взятих на себе договірних зобов'язань щодо право-

вого захисту. Потенційний конфлікт інтересів полягає у високій імовірності виникнення такої суперечності в майбутньому через низку обставин, які змушують клієнта засумніватися у неупередженості свого представника, що вимагає від адвоката завчасного реагування та вжиття превентивних заходів.

Правове регулювання конфлікту інтересів здійснюється на кількох рівнях. Першим є регулювання на рівні законодавства, тобто за допомогою Закону, у п. 3 ч. 1 ст. 21 якого встановлено обов'язок адвоката невідкладно повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів [1]. Наступним можна виділити етичний рівень регулювання, який формується Правилами адвокатської етики, зокрема ст. ст. 9, 20, 34 та іншими [2].

Правила адвокатської етики деталізують поведінку адвоката у контексті неприпустимості конфлікту інтересів на стадії прийняття доручення. Зокрема, ст. 20 Правил адвокатської етики визначає: «Адвокат не має права прийняти доручення, якщо інтереси клієнта об'єктивно суперечать інтересам іншого клієнта, з яким адвокат пов'язаний договором про надання правової допомоги». Адвокат також не має права прийняти доручення, якщо «конфлікт інтересів пов'язаний з тим, що адвокат отримав від іншого клієнта конфіденційну інформацію, що охоплюється предметом адвокатської таємниці або захищається законодавством в інший спосіб, яка має перспективу бути використаною при наданні правової допомоги новому клієнту» [2]. Регулювання даних ситуацій є надзвичайно важливим, адже наявність у адвоката особистої зацікавленості або зобов'язань перед третіми особами може підштовхнути його до розголошення конфіденційної інформації або до обрання правової позиції, яка є невигідною для клієнта.

Способи запобігання конфлікту інтересів можна умовно поділити на організаційні та правові. Зокрема, в аналітичному огляді «The Dispute Resolution Review: Ukraine» до організаційних способів відносять впровадження у адвокатських об'єднаннях та бюро систем внутрішнього контролю (так званих «китайських стін» або «chinese walls»). Це механізми розмежування доступу до інформації, які дозволяють різним адвокатам одного об'єднання представляти інтереси клієнтів із суперечливими інтересами за умови повної ізоляції файлів справи та унеможливлення обміну інформацією між такими адвокатами [4].

Важливими положеннями Правил адвокатської етики, які стосуються способів запобігання негативних наслідків ситуацій конфлікту інтересів, є ч. 2 ст. 9: «Адвокат без письмового погодження з клієнтами, щодо яких виник конфлікт інтересів, не може представляти або захищати одночасно двох або більше клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими або вірогідно можуть стати суперечливими, а

також за таких обставин надавати їм професійну правничу (правову) допомогу» [2]. Зазначене передбачає процедуру письмового інформування клієнта про потенційний конфлікт та окрему письмову згоду від нього щодо можливого продовження відносин.

У випадках коли конфлікт інтересів є нездоланним, єдиним законним та етичним способом його вирішення є відмова адвоката від прийняття доручення або розірвання вже укладеного договору про надання правничої допомоги. Як зазначають Н. М. Бакаянова і І. О. Кісліцина, дисциплінарна практика кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури свідчить, що порушення правил щодо конфлікту інтересів є однією з найпоширеніших підстав для накладення на адвоката дисциплінарного стягнення [5, с. 59].

Підсумовуючи вище сказане, слід зазначити, що конфлікт інтересів є серйозним викликом у професійній діяльності адвоката, який здатен нівелювати довіру клієнта та зашкодити репутації всієї адвокатської спільноти. Правове регулювання цього інституту в Україні відповідає європейським стандартам, проте його ефективне застосування потребує високого рівня правосвідомості самих адвокатів.

Запобігання конфлікту інтересів має базуватися на принципах презумпції його наявності у сумнівних ситуаціях, пріоритетності інтересів клієнта та неухильного збереження адвокатської таємниці. Подальше вдосконалення механізмів виявлення та врегулювання суперечностей в інтересах сприятиме підвищенню якості правничої допомоги та зміцненню авторитету адвокатури в Україні.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 02.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017. *Офіційний сайт Національної асоціації адвокатів України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 02.10.2026).
3. Постанова Верховного Суду від 23.12.2020 у справі № 826/15347/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень.* URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=9374954 (дата звернення: 04.10.2026).
4. The Dispute Resolution Review — *Edition 12: Ukraine*. 3 March 2020. URL: https://sk.ua/the-dispute-resolution-review-edition-12/ (дата звернення: 04.10.2026).
5. Бакаянова Н. М., Кісліцина І. О. Адвокатська етика [Електронний ресурс]: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса: Фенікс, 2020. 127 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/bitstreams/1fbabe46-54a9-4d17-8819-d5427a59e72c/download (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Гордієнко В. С.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ АДВОКАТА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНІ МЕЖІ

Свобода думки і слова, право на вільне вираження поглядів, а також пошук, одержання та поширення інформації є фундаментальними правами людини, гарантованими на конституційному та міжнародно-правовому рівнях. Зазначені гарантії повною мірою поширюються й на адвокатів, однак особливості професійного статусу останніх зумовлюють необхідність дотримання спеціальних етичних вимог під час реалізації цих прав. У цьому контексті соціальні мережі виступають одним із сучасних засобів професійної комунікації адвоката, що поєднує можливості реалізації свободи вираження поглядів із необхідністю дотримання встановлених стандартів професійної поведінки.

Розвиток інформаційних технологій та поширення соціальних мереж істотно вплинули на характер професійної комунікації адвокатів. З одного боку, використання цифрових платформ створює додаткові можливості для професійного позиціонування, правопросвітницької діяльності та інформування суспільства про питання правозастосування, а з іншого — супроводжується виникненням специфічних професійно-етичних ризиків. Особливості правового статусу адвоката передбачають дотримання відповідних стандартів поведінки не лише під час безпосереднього здійснення адвокатської діяльності, а й поза її межами, зокрема у цифровому середовищі. Відтак, некоректні публічні висловлювання, поширення недостовірної інформації або неправомірне розголошення відомостей, що становлять адвокатську таємницю, можуть негативно впливати на авторитет адвокатури та за наявності передбачених законом підстав зумовлювати дисциплінарну відповідальність адвоката.

У зв'язку із цим особливого значення набуває нормативне визначення професійно-етичних вимог до поведінки адвоката в мережі Інтернет. Важливим етапом розвитку відповідного регулювання стало

затвердження 9 червня 2017 року Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ), розділ VIII яких присвячено особливостям поведінки адвокатів у соціальних мережах, на інтернет-форумах та в інших формах онлайн-комунікації [1].

Положення розділу VIII ПАЕ визначають комплекс професійно-етичних вимог, яких адвокат повинен дотримуватися під час використання мережі Інтернет. Зокрема, відповідна діяльність має здійснюватися з урахуванням принципів незалежності, професійності, відповідальності, чесності та конфіденційності, а також вимог стриманості, коректності й поваги до інших учасників онлайн-комунікації [1]. На нашу думку, особливість зазначеного регулювання полягає в тому, що предметом професійно-етичної оцінки виступає не сам факт участі адвоката в соціальних мережах, а зміст, характер і можливі наслідки його публічної поведінки. Відповідно, допустимість онлайн-комунікації адвоката повинна визначатися з урахуванням її відповідності професійним обов'язкам та можливого впливу на авторитет адвокатури.

Зазначені вимоги набувають практичного значення незалежно від конкретної форми присутності адвоката в цифровому середовищі. У цьому контексті заслуговує на увагу класифікація О. О. Храпенко, яка виокремлює три основні напрями використання адвокатами мережі Інтернет: 1) створення професійного сайту для представлення професійної діяльності та інформування потенційних клієнтів; 2) ведення блогів, присвячених аналізу законодавства й актуальних питань правозастосування; 3) створення і ведення особистих професійних сторінок у соціальних мережах [2, с. 54–55]. На нашу думку, наведена класифікація дозволяє простежити взаємозв'язок між формою цифрової активності адвоката та характером потенційних етичних ризиків. Зокрема, ведення професійних блогів і сторінок у соціальних мережах передбачає безпосередню взаємодію з широкою аудиторією, що підвищує ймовірність виникнення ситуацій, пов'язаних із некоректними публічними висловлюваннями, поширенням конфіденційної інформації або порушенням інших професійно-етичних вимог. Відтак, використання відповідних форм комунікації потребує від адвоката належної обачності під час визначення змісту та способу поширення інформації.

Окреме значення в контексті досліджуваної проблематики мають вимоги до характеру спілкування адвоката з іншими користувачами соціальних мереж. Відповідно до положень ПАЕ адвокат повинен дотримуватися коректності, стриманості та поваги до інших учасників онлайн-комунікації, утримуватися від образливих висловлювань і поведінки, здатної завдати шкоди авторитету адвокатури. Крім того, адвокату не слід представляти власні судження як позицію всієї ад-

вокатської спільноти [1]. Водночас, на нашу думку, дотримання зазначених вимог не повинно ототожнюватися з обмеженням права адвоката на висловлення поглядів щодо діяльності судів, органів державної влади, адвокатського самоврядування чи інших представників юридичної професії. Визначальне значення має форма реалізації такого права, зокрема обґрунтованість висловлених тверджень, їх відповідність фактичним обставинам та відсутність безпідставних звинувачень або приниження честі й гідності інших осіб.

Практичне значення дотримання відповідних професійно-етичних стандартів підтверджується дисциплінарною практикою кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Зокрема, рішенням дисциплінарної палати КДКА Чернівецької області від 17 травня 2022 року № 134 адвоката притягнуто до дисциплінарної відповідальності із застосуванням стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю. Підставою для такого рішення стала поведінка адвоката, який у публікаціях і коментарях у соціальній мережі Facebook, а також у листуванні з представниками адвокатської спільноти використовував нецензурну лексику та образливі висловлювання, що було оцінено дисциплінарним органом як порушення професійно-етичних вимог, зокрема статей 12, 57 та 59 ПАЕ [3].

На нашу думку, наведений приклад демонструє, що поведінка адвоката в соціальних мережах може становити самостійний предмет дисциплінарної оцінки незалежно від її безпосереднього зв'язку з виконанням професійних обов'язків. Водночас принципового значення набуває розмежування реалізації адвокатом права на свободу вираження поглядів та використання таких форм публічної комунікації, які порушують вимоги професійної коректності й поваги до інших осіб. Відтак, критерієм допустимості онлайн-поведінки адвоката має виступати не сам факт висловлення критичної позиції, а її зміст, форма та відповідність установленим стандартам адвокатської етики.

Таким чином, використання соціальних мереж є допустимою формою професійної та публічної комунікації адвоката, реалізація якої водночас обумовлюється необхідністю дотримання спеціальних професійно-етичних стандартів. Визначальним критерієм етичної допустимості онлайн-поведінки адвоката є зміст поширюваної інформації, характер її викладення, контекст публічної комунікації та можливі наслідки для прав інших осіб і авторитету адвокатури. Належне застосування відповідних стандартів потребує забезпечення балансу між свободою вираження поглядів адвоката та його професійними обов'язками, за якого вимоги адвокатської етики не перешкоджають обґрунтованій публічній критиці, проте встановлюють межі форм і способів її здійснення з метою збереження довіри суспільства до адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: затверджено З'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
2. Храпенко О. О. Дотримання адвокатами правил професійної етики на телебаченні та в мережі Інтернет. *Вісник Одеської адвокатури*. 2019. Спеціальний випуск. С. 53–55. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c53e3e77-fbda-4297-b0db-0aba3c668c07/content
3. Поведінка адвоката у соціальних мережах: окремі вимоги, пов'язані із дотриманням норм адвокатської етики. *Вища школа адвокатури*. 2022. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/povedinka-advokata-u-sotsialnyh-merezhah-okremi-vymogy-pov-yazani-iz-dotrymannyam-norm-advokatskoyi-etyky

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Гуменюк А. О.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТВОРЧИЙ ПІДХІД У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: МЕЖІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВОБОДИ ТА ВИМОГИ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Адвокатська діяльність традиційно асоціюється із застосуванням норм права, професійними знаннями та дотриманням установлених процедур. Водночас ефективний захист прав і законних інтересів клієнта не зводиться до механічного відтворення положень законодавства. Кожна справа має індивідуальні фактичні обставини, процесуальний контекст і правові ризики, тому адвокат нерідко повинен шукати нестандартні, але правомірні способи вирішення правової проблеми. У цьому значенні творчий підхід можна розглядати як практичний прояв професійної майстерності адвоката. Разом із тим він не є самостійним принципом адвокатської діяльності, закріпленим у законодавстві, а реалізується в межах професійних прав адвоката, вимог законності та Правил адвокатської етики [1; 2].

Творчий характер адвокатської діяльності виявляється насамперед у здатності всебічно аналізувати обставини справи, встановлювати взаємозв'язки між доказами, знаходити альтернативні правові аргументи, формувати послідовну правову позицію та пропонувати

клієнту декілька законних варіантів дій. Професійна підготовка адвоката передбачає не лише знання норм права, а й опанування тактики, методів і прийомів адвокатської діяльності, логіки правової аргументації та комунікації [2]. М. Р. Мазур, досліджуючи психологічні особливості адвокатської діяльності, прямо відносить до її характерних рис творчий характер, який виявляється у виборі адвокатом найбільш прийнятних способів дій і методів роботи відповідно до конкретної ситуації [3, с. 107].

Правовою основою професійної свободи адвоката є його незалежність. Відповідно до статті 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, Правилами адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги, якщо вони необхідні для належного виконання такого договору [1]. Стаття 6 Правил адвокатської етики, своєю чергою, пов'язує належне здійснення адвокатської діяльності з максимальною незалежністю адвоката від зовнішнього впливу, тиску чи втручання. Тобто, професійна свобода створює простір для вибору тактики та засобів захисту, однак цей простір не є необмеженим [2].

Першою і безумовною межею творчого підходу є законність. Стаття 7 Правил адвокатської етики зобов'язує адвоката використовувати всі свої знання та професійну майстерність для належного захисту і представництва прав та законних інтересів клієнта, дотримуючись чинного законодавства України. Адвокат не може надавати поради, свідомо спрямовані на полегшення вчинення правопорушень, або застосовувати засоби та методи, що суперечать закону чи Правилам [2]. Тому оригінальність правової стратегії не може виправдовувати фальсифікацію або приховування доказів, введення суду в оману, штучне затягування провадження чи інші недобросовісні дії.

Другою межею професійної свободи виступають етичні стандарти. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо відносить дотримання Правил адвокатської етики до професійних обов'язків адвоката [1]. Це означає, що при виборі між кількома формально допустимими моделями поведінки адвокат має враховувати не лише їх юридичну можливість, а й відповідність принципам незалежності, законності, конфіденційності, компетентності, добросовісності, поваги до адвокатської професії та інтересів клієнта [2]. Саме на цьому рівні проявляється відмінність між професійною творчістю та довільністю.

Особливого значення це набуває у взаємовідносинах адвоката з клієнтом. Творчий підхід може полягати у формуванні декількох стратегій захисту, пошуку переговорного рішення, виборі найбільш ефективного процесуального інструменту або зміні правової аргументації

залежно від розвитку справи. Проте адвокат не повинен формувати у клієнта обґрунтовані очікування. Стаття 18 Правил адвокатської етики вимагає неупереджено й об'єктивно інформувати клієнта про правову позицію, фактичні та правові підстави виконання доручення, можливі наслідки бажаного результату та відому адвокату несприятливу практику застосування відповідних норм права [2].

Творчий потенціал адвоката особливо виразно проявляється у судовому процесі. Побудова виступу, послідовність подання аргументів, формулювання клопотань, робота з доказами та реагування на зміну процесуальної ситуації вимагають не лише знань, а й гнучкого професійного мислення. Водночас Правила адвокатської етики встановлюють чіткі орієнтири такої поведінки: під час здійснення професійної діяльності в суді адвокат повинен поводитися чесно та гідно, поважати процесуальні права іншої сторони і не вчиняти дій, спрямованих на невиправдане затягування судового розгляду [2]. Таким чином, критерієм допустимості нестандартної процесуальної тактики має бути не її формальна винахідливість, а добросовісність, правомірність і спрямованість на належний захист клієнта.

У сучасних умовах творчий підхід набуває нового змісту і завдяки цифровим технологіям. Електронні бази судової практики, системи пошуку правової інформації, засоби дистанційної комунікації та інші цифрові інструменти розширюють можливості аналізу і підготовки правової позиції. Водночас технологічний інструмент не замінює професійного судження адвоката. Використання цифрових засобів має узгоджуватися з вимогами компетентності, конфіденційності та добросовісності, а остаточна оцінка правової інформації і вибір стратегії залишаються сферою професійної відповідальності адвоката [2].

Доречно зазначити, що творчість у діяльності адвоката доцільно розуміти не як право відступати від установлених правил, а як здатність максимально ефективно використовувати передбачений правом простір професійного розсуду. Чим складнішою є справа, тим більшого значення набувають самостійність мислення, гнучкість аргументації та пошук декількох правомірних варіантів дій. Проте цінність такого підходу визначається не його нестандартністю як такою, а тим, наскільки він відповідає інтересам клієнта, закону та професійним етичним стандартам.

Узагальнюючи вищесказане слід зазначити, що творчий підхід є важливою практичною характеристикою сучасної адвокатської діяльності, яка дозволяє глибше аналізувати обставини справи, знаходити нові аргументи та формувати ефективні стратегії захисту. Водночас професійна свобода адвоката обмежена законом, договором про надання правничої допомоги та Правилами адвокатської етики. Саме поєднання незалежності, професійної майстерності, добросовіснос-

ті та відповідальності дає змогу відмежувати правомірну адвокатську творчість від маніпуляції або зловживання професійними і процесуальними можливостями. Такий баланс забезпечує не лише ефективність правничої допомоги, а й збереження довіри до адвокатури як професійного правозахисного інституту.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 11.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 12.09.2026).
3. Мазур М. Р. Психологічні особливості адвокатської діяльності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2017. № 27. С. 105–108. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc27/juspradenc27.pdf (дата звернення: 26.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Друзь А. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА ПРИРОДА ПРИСЯГИ АДВОКАТА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

Набуття статусу адвоката в Україні передбачає не лише виконання встановлених законом кваліфікаційних вимог, а й прийняття особою визначених професійних зобов'язань. Особливе місце у цьому процесі належить присязі адвоката України, складення якої є обов'язковою передумовою набуття відповідного професійного статусу. У цьому контексті присяга постає не як формальна процедура допуску до професії, а як юридично значущий акт, що закріплює основні орієнтири майбутньої професійної діяльності адвоката.

Правові засади складення присяги адвоката України визначені статтею 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Особа, стосовно якої радою адвокатів регіону прийнято рішення про видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською

діяльністю, складає перед радою адвокатів регіону присягу адвоката України. Її текст підписується адвокатом і зберігається радою адвокатів регіону. Таким чином, складення присяги має нормативно визначену процедуру та безпосередньо пов'язане з набуттям права на здійснення адвокатської діяльності.

Зміст присяги відображає фундаментальні засади адвокатської професії. Складаючи її, особа зобов'язується дотримуватися принципів верховенства права та законності, бути незалежною та зберігати адвокатську таємницю, дотримуватися Правил адвокатської етики, чесно і сумлінно забезпечувати право на захист та надавати професійну правничу допомогу відповідно до Конституції і законів України. Отже, текст присяги концентрує базові нормативні вимоги до професійної поведінки адвоката та визначає загальну модель належного здійснення адвокатської діяльності.

Правова природа присяги адвоката має комплексний характер. Як зауважує О. Г. Свида, її складення має не лише психологічний або церемоніальний характер, а породжує конкретні правові наслідки [2, с. 66]. Водночас дослідник звертає увагу, що окремі положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» сформульовані дещо некоректно. Так, слід звернути увагу, що в тексті присяги міститься обов'язок дотримуватися правил адвокатської етики, проте п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону містить обов'язок адвоката «дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики», тобто текстуальне тлумачення цього законодавчого положення наштовхує на висновок, що дотримання присяги розглядається окремо від дотримання правил адвокатської етики, не зважаючи на формулювання тексту присяги [2, с. 67].

Важливим є й те, що дія присяги не вичерпується моментом набуття статусу адвоката. Закріплені в ній зобов'язання мають постійний характер і підлягають дотриманню протягом усього періоду здійснення адвокатської діяльності. У цьому аспекті присягу доцільно розглядати як нормативний орієнтир професійної поведінки, що забезпечує зв'язок між умовами доступу до адвокатської професії та подальшим виконанням адвокатом своїх професійних обов'язків.

Зміст положень присяги отримує подальшу конкретизацію у Правилах адвокатської етики [3]. Зокрема, статтями 6–12[1] Правил визначено засади незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, дотримання законності, пріоритету інтересів клієнта, неприпустимості конфлікту інтересів, конфіденційності, компетентності, добросовісності, чесності та добропорядної репутації. У такий спосіб положення присяги та Правил адвокатської етики утворюють взаємопов'язану систему нормативних вимог: присяга закріплює основні професійні зобов'язання, тоді як правила професій-

ної етики деталізують їх зміст стосовно конкретних напрямів діяльності адвоката.

Особливого значення дотримання присяги набуває у ситуаціях, коли інтереси клієнта можуть вступати у суперечність із вимогами законності або професійної етики. Пріоритет інтересів клієнта не означає можливості використання адвокатом будь-яких засобів для досягнення бажаного результату. Наприклад, вимога клієнта використати завідомо підроблений документ не може бути виправдана необхідністю забезпечення його інтересів. У такій ситуації зміст присяги орієнтує адвоката на вибір виключно правомірних способів захисту та збереження професійної незалежності під час визначення правової позиції у справі.

Юридичне значення присяги підтверджується встановленням дисциплінарної відповідальності за її порушення. Відповідно до пункту 2 частини другої статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», порушення присяги адвоката України визнається дисциплінарним проступком [1]. Крім того, законодавство пов'язує окремі порушення професійних обов'язків із можливістю застосування найбільш суворих дисциплінарних стягнень. Отже, положення присяги забезпечуються не лише професійно-етичними механізмами, а й засобами дисциплінарної відповідальності.

Щодо удосконалення механізму реалізації положень присяги адвоката, то його доцільно пов'язувати не зі зміною її тексту, а з посиленням практичного розуміння змісту закріплених у ній професійних зобов'язань. Перспективним у цьому аспекті є систематичне узагальнення дисциплінарної практики щодо порушення присяги, визначення критеріїв відмежування такого порушення від інших дисциплінарних проступків, а також використання практико-орієнтованих професійних ситуацій під час стажування та підвищення професійного рівня адвокатів.

Таким чином, присяга адвоката України є самостійним елементом правового статусу адвоката, що має значення як на етапі набуття права на заняття адвокатською діяльністю, так і в процесі її подальшого здійснення. Її правова природа виявляється у поєднанні нормативно визначеної процедури складення, особистого прийняття професійних зобов'язань та юридичних наслідків їх порушення. Функціональне значення присяги полягає у закріпленні базових стандартів професійної поведінки адвоката, забезпеченні наступності між набуттям професійного статусу та реалізацією професійних обов'язків, а також у визначенні нормативного орієнтира для оцінки поведінки адвоката в процесі здійснення адвокатської діяльності.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 21.09.2026).
2. Свида О. Г. Інститут присяги адвоката: окремі аспекти. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матер. IX Міжнар. наук.-практ. конф.: (м. Одеса, 15 листоп., 2019 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. Одеса : Фенікс, 2019. С. 66–67.
3. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 21.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Дячук А. О.
студентка 2-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ МЕЖІ ПУБЛІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ТА ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Цифровізація комунікації істотно змінила характер публічної присутності адвоката. Соціальні мережі, відеоплатформи, месенджери та онлайн-медіа одночасно виконують функції професійного спілкування, реклами юридичних послуг і простору для суспільної дискусії. У цих умовах межа між приватним висловлюванням та професійною комунікацією стає менш виразною, а зміст допису, коментаря або відеозвернення може впливати не лише на особисту репутацію автора, а й на сприйняття адвокатської професії. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» покладає на адвоката обов'язок дотримуватися Правил адвокатської етики, а їх порушення прямо віднесено до дисциплінарних проступків [1]. Тому публічна активність адвоката в цифровому середовищі не є сферою, повністю відокремленою від професійного статусу: свобода висловлювання зберігається, однак її реалізація має враховувати спеціальні етичні обов'язки адвоката.

Нормативною основою такого підходу є Правила адвокатської етики. Їх дія поширюється не лише на безпосереднє надання прав-

ничої допомоги, а й, у визначеній Правилами частині, на соціально-публічну діяльність адвоката, якщо вона може суперечити професійним обов'язком або підривати престиж професії. Стаття 12 вимагає від адвоката всією своєю діяльністю стверджувати повагу до адвокатської професії, причому ця вимога діє у професійній, громадській, публіцистичній та інших сферах [2]. Водночас цей принцип не може тлумачитися як загальна заборона критики. Самі Правила допускають критичне оцінювання діяльності органів адвокатського самоврядування, але забороняють принизливу форму, посягання на честь, гідність і ділову репутацію, поширення завідомо неправдивої інформації та заклики до невиконання законних рішень [2]. Тому, етична межа проходить не між «критикою» та «мовчанням», а між аргументованою професійною позицією і формами комунікації, несумісними зі статусом адвоката.

Спеціальні правила онлайн-поведінки закріплені у розділі VIII Правил адвокатської етики. Стаття 57 прямо визнає участь адвоката у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах комунікації допустимою. Водночас оприлюднена або коментована інформація не повинна завдавати шкоди авторитету адвокатів та адвокатури, а поведінка в мережі має відповідати принципам незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, недискримінації, толерантності, корпоративності, збереження довіри суспільства і конфіденційності [2]. Стаття 58 додатково вимагає враховувати контекст, потенційну аудиторію, параметри конфіденційності та можливі наслідки публікації, а стаття 59 — дотримуватися високих стандартів чесності, уникати образливої поведінки та забезпечувати, щоб коментарі були відповідальними, достовірними й не вводили в оману [2]. Таким чином, сучасний етичний стандарт стосується не конкретної платформи, а змісту, способу й наслідків цифрової комунікації.

Однією з найбільш складних проблем є співвідношення свободи вираження поглядів адвоката з вимогою професійної стриманості. Публічний статус адвоката не позбавляє його можливості висловлюватися щодо законодавства, судової практики, діяльності органів держави або адвокатського самоврядування. Водночас професійний статус посилює значення способу такого висловлювання. Дисциплінарна практика демонструє, що предметом оцінки стає не сама наявність критичної позиції, а форма, фактична основа та контекст її поширення. У рішенні ВКДКА № VI-003/2024 від 28 червня 2024 року Комісія підкреслила, що критика не є забороненою, однак не повинна бути принизливою або такою, що порочить честь, гідність чи ділову репутацію, а також містити завідомо неправдиву інформацію [3]. У цій справі проблемним було поширення в соціальних мережах

тверджень про причетність осіб до кримінально караних діянь без належного підтвердження. Це свідчить про необхідність розмежовувати оціночне судження і твердження про факт, який потребує перевірки та доказової основи.

Важливою етичною межею є також адвокатська таємниця та конфіденційність. Публічний інтерес до резонансної справи або прагнення адвоката пояснити власну позицію не усувають обов'язку зберігати інформацію, отриману у зв'язку з наданням правничої допомоги. Ризик розголошення існує не лише тоді, коли прямо названо ім'я клієнта.

Сукупність деталей про обставини справи, дату звернення, зміст консультації, документи або персональні дані може дозволити ідентифікувати особу чи відновити конфіденційний зміст комунікації. Показовим є рішення ВКДКА № І-012/2026 від 22 січня 2026 року, у якому Комісія звернула увагу на ознаки поширення у Facebook персональних даних клієнта без його згоди у контексті публічного звернення адвоката щодо дозволу на оприлюднення адвокатської таємниці. ВКДКА окремо наголосила, що дія принципу конфіденційності не обмежена в часі [4].

Зазначимо, що навіть повідомлення, спрямоване на отримання згоди клієнта, саме по собі не повинно розкривати відомості, що вже охороняються професійною таємницею.

Окремий блок етичних ризиків пов'язаний із саморекламою та формуванням професійного бренду. Соціальні мережі дають адвокату законну можливість інформувати про спеціалізацію, досвід, професійні заходи, наукові публікації та суспільно корисну діяльність. Однак стаття 13 Правил адвокатської етики забороняє рекламні матеріали, що містять оціночні характеристики адвоката, критику інших адвокатів, заяви про вірогідність успішного виконання доручення або інші формулювання, здатні створити безпідставні надії у клієнтів [2]. Саме тому вислови на кшталт «гарантовано виграю справу», «найкращий адвокат» або «100 % результат» не відповідають етичному стандарту.

З огляду на це доцільно використовувати контекстуальний підхід до оцінки публічної поведінки адвоката. По-перше, необхідно встановити характер висловлювання: чи йдеться про професійний коментар, рекламу, особисту оцінку або повідомлення про факти. По-друге, слід перевірити достовірність фактичних тверджень та наявність достатньої основи для їх поширення. По-третє, має оцінюватися ризик розкриття адвокатської таємниці, персональних даних або іншої захищеної інформації. По-четверте, значення мають форма й тон комунікації: образи, агресія, приниження та дискримінаційні висловлювання несумісні з принципами статей 57–59 Правил. По-п'яте,

необхідно враховувати аудиторію, спосіб поширення та потенційний вплив публікації на права клієнта, інших осіб і авторитет адвокатури. Така модель дозволяє уникнути двох крайнощів: безпідставного обмеження свободи професійної дискусії та ігнорування спеціальних етичних обов'язків адвоката.

Взаємодія адвоката із засобами масової інформації має оцінюватися за тими самими базовими критеріями, що й допис у соціальній мережі: законність, достовірність, конфіденційність, коректність і повага до прав інших осіб. Медійний формат додатково створює ризик скорочення або виривання висловлювання з контексту, тому адвокату доцільно чітко розмежовувати перевірені факти, правову оцінку та припущення, уникати категоричних висновків про винуватість особи до набрання законної сили відповідним судовим рішенням. Якщо публічність використовується як елемент стратегії захисту, вона не повинна завдавати шкоди інтересам клієнта або створювати додаткові юридичні ризики [2; 3].

Тож, соціальні мережі та ЗМІ не формують окремого «простору поза етикою». Вони є новим середовищем реалізації вже існуючих професійних принципів. Станом на 2026 рік дисциплінарна практика демонструє два особливо чутливі напрями: відповідальність за непідтверджені, образливі або категоричні публічні твердження та захист конфіденційної інформації клієнта [3; 4]. На нашу думку, подальший розвиток стандартів публічної поведінки адвоката має ґрунтуватися не на розширенні загальних заборон, а на більш передбачуваних критеріях оцінювання конкретної комунікації. Професійно допустимою має залишатися аргументована критика, правопросвітництво та участь у суспільних дискусіях, якщо вони здійснюються без розголошення таємниці, приниження інших осіб, маніпулятивної реклами та поширення недостовірних фактів. Такий баланс забезпечує одночасно свободу адвоката як учасника публічного діалогу і довіру до адвокатури як незалежного правничого інституту.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 29.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 09.09.2026).
3. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-003/2024 від 28.06.2024. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-vi-003-2024-vid-28-06-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-

distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-poltavskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-15-02-2024-roku/ (дата звернення: 01.10.2026).
4. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № І-012/2026 від 22.01.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-i-012-2026-vid-22-01-2026-roku-za-skargoyu-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-ternopilskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-261-vid-12-09-2025-roku-p/ (дата звернення: 01.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Єйникова В. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ АДВОКАТА З ПРАЦІВНИКАМИ АПАРАТУ СУДУ

Морально-етичні засади функціонування інституту адвокатури ґрунтуються на Правилах адвокатської етики, які були затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09 червня 2017 року зі змінами, затвердженими з'їздом адвокатів України 15 лютого 2019 року. Однією з найголовніших функцій адвокатури як недержавного самоврядного інституту є захист клієнтів, який повинен супроводжуватись суворим дотриманням адвокатами Правилами адвокатської етики. У взаємодії адвоката із державними органами, у тому числі працівниками апарату суду, відповідно до розділу 5 Правил адвокатської етики, адвокат зобов'язаний принципово відстоювати інтереси клієнта, тобто для адвоката інтереси клієнтів превалюють над інтересами держави або самого адвоката в межах дотримання принципу законності [1].

Натомість морально-етичні засади професійної діяльності працівників апарату судів базуються на рішенні Ради суддів України від 06.02.2009 № 33 «Про затвердження Правил поведінки працівника суду» [2]. Зокрема, секретарі судових засідань, які належать до категорії «В» посад державної служби, у своїй діяльності керуються також наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158 «Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» та вимогами антикорупційного законодавства України [3].

Водночас, помічники суддів, які є працівниками патронатної служби, у виборі своєї поведінки керуються також рішенням Ради суддів України від 18.05.2018 № 21 № 21 «Про затвердження Положення про помічника судді» [4].

Морально-етичні засади професійної діяльності адвокатів і працівників апаратів судів хоча й мають низку спільних рис, проте характеризуються доволі суттєвими відмінностями, зумовленими їхнім правовим статусом та специфікою професійних обов'язків. Зокрема, діяльність працівників апаратів судів регламентується ширшим колом службових обмежень, вимог і заборон, дотримання яких спрямоване на забезпечення належного функціонування суду, як органу державної влади, та довіри суспільства до правосуддя.

З практичної точки зору взаємодія адвокатів із працівниками апаратів судів є невід'ємною складовою здійснення правосуддя та супроводжується потенційними труднощами. Попри те, що представники цих професій спільно беруть участь у забезпеченні реалізації права на судовий захист, їхні повноваження, професійні інтереси та межі допустимої поведінки істотно відрізняються. Важливо враховувати, що працівники апарату суду здійснюють свої посадові обов'язки в межах установленого законодавством порядку та відповідно до вимог, які регулюють їхню службову діяльність. Натомість, адвокатура є незалежним недержавним самоврядним інститутом, основним призначенням якого є забезпечення права на захист і надання професійної правничої допомоги.

Одним із прикладів позитивної взаємодії адвокатів із працівниками апаратів судів є ініціативність адвокатів у питаннях організації належного повідомлення учасників судового процесу. Зокрема, адвокати можуть сприяти врученню іншим учасникам справи судових повісток та ухвал про відкриття провадження у справі, що за певних умов дає змогу оптимізувати процедуру повідомлення та сприяти оперативнішому розгляду справи. Правовою підставою для такої практики є абз. 2 ч. 6 ст. 128 ЦПК України, де вказано, що «стороні чи її представникові за їхньою згодою можуть бути видані судові повістки для вручення відповідним учасникам судового процесу» [5]. Використання такої можливості має низку практичних переваг, а саме, сприяння у своєчасності інформування учасників справи про процесуальні дії та зменшення організаційного навантаження на працівників апарату суду. Водночас така взаємодія обов'язково супроводжується дотриманням вимог процесуального законодавства та згодою відповідної сторони у справі.

Одним із показових прикладів дотримання працівниками апаратів судів морально-етичних принципів у взаємодії з адвокатами є утримання від надання відвідувачам юридичних консультацій, що свід-

чить про усвідомлення працівниками суду меж власних професійних повноважень та поваги до компетенції адвокатів. Така практика є важливою, оскільки працівники апаратів судів лише повинні забезпечити належну організацію судового процесу та надавати інформацію організаційного характеру, а не надавати професійну правничу допомогу одній із сторін, що належить до сфери професійної діяльності адвокатури.

Однією з основних труднощів у взаємодії адвокатів із працівниками апаратів судів є ризик виходу за межі належної професійної комунікації під час відстоювання інтересів клієнта. Прагнучи досягти бажаного результату у справі, окремі адвокати можуть вдаватися до некоректних форм спілкування та чинити психологічний тиск на працівників суду. У найбільш серйозних випадках така поведінка може набувати форми натяків на надання неправомірної вигоди за вчинення чи невчинення певних дій, пов'язаних із виконанням службових обов'язків.

Подібні прояви є неприпустимими, оскільки принциповість у захисті прав та законних інтересів клієнта не звільняє адвоката від обов'язку дотримуватися Правил адвокатської етики, поважати інших учасників процесу і діяти виключно законними методами. Водночас працівники апаратів судів зобов'язані дотримуватися вимог службової етики, принципів доброчесності та антикорупційних обмежень, не допускаючи впливу сторонніх осіб на виконання своїх посадових обов'язків.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що важливою передумовою належного функціонування системи правосуддя та забезпечення ефективного захисту прав людей є конструктивна взаємодія працівників апаратів судів та адвокатів, яка базується на дотриманні високих моральних цінностей, стандартів етики, принципів законності, доброчесності та взаємної поваги. Незважаючи на суттєві відмінності у правовому статусі, професійних функціях і межах повноважень цих двох категорій фахівців, спільним для них має бути усвідомлення відповідальності за підтримання авторитету правосуддя та забезпечення належної реалізації прав учасників судового процесу. Саме дотримання професійної етики, повага до визначених законодавством меж повноважень і неприйняття будь-яких проявів неправомірного впливу створюють підґрунтя для ефективної професійної взаємодії, співпраці, запобігання конфліктним ситуаціям і зміцнення довіри суспільства до судової влади.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 1.10.2026 р.).
2. Про затвердження Правил поведінки працівника суду: рішення Ради суддів України від 06.02.2009 № 33. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr033414-09#Text (дата звернення: 10.1.2026 р.).
3. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 № 158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text (дата звернення: 1.10.2026 р.).
4. Про затвердження Положення про помічника судді: рішення Ради суддів України від 18.05.2018 № 21. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text (дата звернення: 1.10.2026 р.).
5. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Редакція від 05.08.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text (дата звернення: 1.10.2026 р.)

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Задорожна Є. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПРИНЦИП ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ АДВОКАТА

У сучасних умовах розвитку адвокатури конфіденційність є однією з ключових умов формування відкритих і довірливих відносин між адвокатом та клієнтом. Особа, яка звертається за правничою допомогою, повинна мати впевненість, що повідомлені нею відомості залишатимуться захищеними та не будуть використані поза межами професійних відносин. Саме тому дотримання професійної таємниці слід розглядати не лише як окремий обов'язок адвоката, а і як важливу складову його професійної етики. Як зазначають науковці, «адвокати повинні докладати всіх можливих зусиль, щоб зберегти свою незалежність при виконанні своїх обов'язків, уникнути заподіяння шкоди своїм клієнтам, продемонструвати свою компетент-

ність і добросовісність, зберігаючи при цьому конфіденційність» [1, с. 226]. Належне виконання цих вимог передбачає також відповідальне ставлення до інформації, отриманої під час надання правничої допомоги.

Професійна діяльність адвоката здійснюється в межах прав та обов'язків, визначених Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики та іншими нормативно-правовими актами. При цьому етичні стандарти визначають не лише допустимі межі професійної поведінки, а й загальні підходи до оцінювання дій адвоката з позиції його професійного статусу. Дотримання Правил адвокатської етики, як зазначено у Преамбулі цих Правил, є одним із безпосередніх професійних обов'язків адвоката [2]. Їх положення узагальнюють сформовані в українській адвокатурі професійні традиції та підходи до розуміння етичних і деонтологічних вимог, а також враховують загальновизнані стандарти, сформовані в міжнародному адвокатському середовищі. Статус адвоката вимагає виконання професійного обов'язку дотримання присяги адвоката та правил адвокатської етики, який визначено ст. 21 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3, с. 18].

Як зазначає Н. С. Горбань, «одним із найважливіших принципів професійної юридичної етики є конфіденційний характер будь-яких відносин та консультацій між адвокатами та їх клієнтами в рамках їхніх професійних відносин. Конфіденційність є основою довірчих відносин адвоката і клієнта. Тому, саме на адвокатів в існуючих умовах покладаються додаткові зобов'язання забезпечити дотримання адвокатської таємниці із урахуванням особливостей форм, способів, засобів комунікації із клієнтами, фізичними особами, правоохоронними органами, судами» [4, с. 56]. Сучасні умови професійної діяльності зумовлюють необхідність додаткового захисту адвокатської таємниці з урахуванням різноманіття способів комунікації.

У наукових дослідженнях конфіденційність у діяльності адвоката характеризується як комплекс правових і професійно-етичних вимог, спрямованих на збереження адвокатської таємниці, персональних даних клієнта та іншої інформації, доступ до якої обмежений законом. Принцип конфіденційності має значення не лише під час безпосереднього надання правничої допомоги, а й у межах кваліфікаційних, дисциплінарних та інших процедур, що здійснюються органами адвокатського самоврядування. При цьому обов'язок збереження отриманої інформації стосується ширшого кола осіб, ніж безпосередньо адвокати. Як зазначає С. О. Іваницький, «принцип конфіденційності поширюється на ширше коло суб'єктів, охоплюючи не тільки адвокатів, але й помічників адвоката, стажистів адвоката, осіб, які пе-

ребувають у трудових відносинах з адвокатом, а також осіб, стосовно яких припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю» [5, с. 56].

Варто зазначити, що українська адвокатура розвивається з урахуванням європейських підходів до здійснення правничої діяльності, серед яких особливе місце посідають верховенство права, законність, незалежність адвоката, конфіденційність та недопущення конфлікту інтересів.

Принцип конфіденційності має особливу рису — він не припиняється разом із завершенням відносин між адвокатом і клієнтом. Стаття 10 Правил адвокатської етики визначає конфіденційність однією з основ довірчих відносин та покладає на адвоката обов'язок зберігати адвокатську таємницю. Під її захистом перебуває широкий спектр інформації: від самого факту звернення особи до адвоката до змісту консультацій, листування, підготовлених документів та інших відомостей, отриманих у зв'язку з виконанням професійного доручення [6]. Отже, припинення договору про надання правничої допомоги саме по собі не створює для адвоката права розголошувати або вільно використовувати отриману інформацію.

Дотримання конфіденційності передбачає також відповідальне ставлення адвоката до подальшого використання відомостей, отриманих від клієнта. Сам факт доступу до персональної, фінансової, сімейної, майнової чи іншої інформації не надає адвокату права використовувати її на власний розсуд або передавати третім особам. Такі відомості повинні використовуватися виключно настільки, наскільки це необхідно для виконання професійного доручення та допускається законодавством. Тому неналежне поводження з інформацією клієнта може порушувати не лише вимоги конфіденційності, а й інші професійні обов'язки адвоката, зокрема вимоги щодо уникнення конфлікту інтересів.

Важливе практичне значення для розуміння меж обов'язку адвоката щодо збереження конфіденційної інформації має справа № 640/5046/22, розглянута Київським окружним адміністративним судом 12 лютого 2024 року. У межах цієї справи оскаржувалося рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Як встановлено під час розгляду справи, адвокат, здійснюючи представництво інтересів одного клієнта, отримала на підставі адвокатського запиту відомості щодо його банківських операцій. У подальшому зазначена інформація була використана під час представництва іншої особи, інтереси якої не узгоджувалися з інтересами попереднього клієнта. Зокрема, відомості, отримані від Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, були включені до матеріалів, поданих адвокатом на

користь іншої сторони [7]. Оцінюючи такі обставини, суд виходив із того, що інформація, отримана адвокатом у процесі виконання професійного доручення, не може надалі використовуватися довільно, особливо якщо це може завдати шкоди інтересам особи, яка її надала. Обов'язок адвоката забезпечувати конфіденційність має безстроковий характер і не втрачає чинності після завершення конкретних правовідносин із клієнтом. Відповідно, використання відомостей, отриманих у межах професійної діяльності, без належної правової підстави або всупереч інтересам клієнта може розглядатися як порушення встановлених для адвоката професійних та етичних вимог. За результатами розгляду справи суд не встановив підстав для скасування рішення ВКДКА та відмовив у задоволенні адміністративного позову.

Питання забезпечення конфіденційності адвокатської діяльності розглядається також у практиці Європейського суду з прав людини. Зокрема, у рішенні у справі «Рєзнік проти України» від 23 січня 2025 року Суд звернув увагу на особливий характер інформації, пов'язаної з професійними відносинами між адвокатом і клієнтом. ЄСПЛ розглядав гарантії, які мають супроводжувати проведення обшуку у приміщенні адвоката та вилучення документів чи інших матеріалів, пов'язаних із його професійною діяльністю. Суд підкреслив необхідність наявності належних процесуальних запобіжників, здатних забезпечити захист професійної таємниці адвоката та запобігти необґрунтованому втручанню у конфіденційні відносини між адвокатом і клієнтом [8].

Отже, конфіденційність у професійній діяльності адвоката має комплексний характер і охоплює не лише заборону розголошення адвокатської таємниці, а й обов'язок належного поводження з інформацією, отриманою від клієнта, її захисту від доступу третіх осіб та недопущення використання у сторонніх інтересах. Її значення виходить за межі суто професійної етики, оскільки конфіденційність є необхідною умовою довіри до адвоката, ефективного здійснення захисту та реалізації права особи на професійну правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Літвінова І. Ф., Колонська В. М. Конфіденційність як основоположний принцип діяльності адвокатів. *Наукові праці Київського авіаційного інституту. Серія: Юридичний журнал «Повітряне та космічне право»*. 2024. № 4 (73). С. 226–232. URL: https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/UV/article/download/19472/26681
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 22.09.2026).

3. Денисовський М. Д., Сівіцька Г. Є. Професійна етика адвоката. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. № 2. С. 17–21. URL: https://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/15/13
4. Горбань Н. С. Гарантії дотримання адвокатської таємниці. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матер. X Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 6 листопада 2020 р.) / ред-кол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. Одеса, 2020. 720 с. С. 55–58. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/485aefd9-0839-4519-a4b2-a4584d320c8f/content
5. Іваницький С. О., Іваницька В. В. Конфіденційність як основоположний принцип організації та діяльності адвокатури. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. № 2. С. 55–59. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/232064/235273
6. Правила адвокатської етики: затверджені рішенням Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ n0001891-17#Text (дата звернення: 22.09.2026).
7. Рішення Київського окружного адміністративного суду від 12.02.2024 р. у справі № 640/5046/22. Документ № 117051006. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/117051006/ (дата звернення: 22.09.2026).
8. Справа «Рєзнік проти України» (заява № 31175/14): рішення Європейського суду з прав людини від 23.01.2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_006-25 (дата звернення: 22.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Заторська Д. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПРИНЦИП АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Адвокатура є одним із ключових інститутів правової системи, що забезпечує реалізацію права кожної особи на професійну правничу допомогу. Це право матиме реальний зміст лише тоді, коли той, хто надає допомогу, не залежить від жодного стороннього впливу. Якщо позиція захисника може бути змінена під тиском державного органу, суду чи інших осіб, довіра до адвокатури зникає, а право на захист перетворюється на формальність. Тому незалежність розглядається не як особистий привілей адвоката, а як необхідна умова функціону-

вання самого інституту та гарантія прав клієнтів. Вона проявляється в самостійності у виборі правової позиції, засобів і методів захисту та в свободі від втручання у професійну діяльність. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплює незалежність серед принципів адвокатської діяльності, поряд із верховенством права, законністю, конфіденційністю та уникненням конфлікту інтересів, і визначає адвокатуру як недержавний самоврядний інститут [1].

Щоб зрозуміти, як цей принцип працює на практиці, варто з'ясувати, від кого саме адвокат має бути незалежним. Найпомітнішою є незалежність від держави, адже саме державні органи та посадові особи мають найбільше можливостей впливати на адвоката: через процесуальні повноваження, контроль, тиск чи погрози.

Як справедливо зазначає Т. Б. Вільчик, «реалізація принципу незалежності професійної діяльності адвокатів безпосередньо пов'язана з дуалістичною природою інституту адвокатури в правовій державі: з одного боку, адвокат — це необхідний елемент системи правосуддя, а з іншого, професійний консультант (радник) громадян та їх об'єднань. Цю подвійну функцію адвокат може виконувати тільки в тому випадку, якщо йому гарантована необхідна незалежність» [2, с. 65]. Принцип незалежності передбачає неприпустимість втручання органів державної влади в діяльність адвокатів, а самоврядний характер адвокатури виключає її підпорядкування державним структурам. Проте однієї декларації для цього недостатньо: реалізація принципу у взаєминах із владою залежить від того, наскільки чітко закріплено гарантії та наскільки послідовно їх дотримуються.

Незалежність від держави є лише одним із вимірів цього принципу. Адвокат має зберігати самостійність і щодо суду, і щодо органів досудового розслідування, і щодо самого клієнта, і щодо колег та органів адвокатського самоврядування. У кожному з цих випадків загроза має різний характер: в одному тиск виходить від владних повноважень, в іншому — від фінансової чи особистої залежності. Проте мета однакова: адвокат повинен мати змогу діяти виключно в правових інтересах особи, якій він надає допомогу, і керуватися при цьому законом та власним професійним переконанням [2, с. 68].

Водночас незалежність адвоката не існує ізольовано, а тісно пов'язана з іншими правовими категоріями та засадами професії. Вона співвідноситься з верховенством права, законністю, конфіденційністю, обов'язком діяти в інтересах клієнта та правилами адвокатської етики. З одного боку, незалежність є передумовою дотримання цих засад: без неї неможливо ні відстоювати права клієнта, ні гарантувати таємницю довіреної інформації. З іншого боку, вона сама обмежується ними, адже свобода адвоката у виборі позиції не означає права діяти всупереч закону чи етичним стандартам професії.

Така межа між самостійністю й безконтрольністю має практичні наслідки. Адвокат відповідає за дотримання закону та правил професійної етики, і відповідальність за їх порушення не суперечить принципу незалежності, а навпаки, підтверджує, що цей принцип існує заради захисту права, а не заради привілеїв адвоката. Важливо лише, щоб механізми відповідальності не перетворювалися на інструмент тиску: процедура притягнення адвоката до відповідальності має бути прозорою, підпорядкованою чітким правилам і не залежати від волі тих, чиї інтереси адвокат у конкретній справі не поділяє. Варто погодитись із Т. Ю. Демчиною, яка зазначає, що «принцип незалежності є основоположним в організації та діяльності адвокатури, оскільки завдяки йому реалізується конституційна функція адвокатури, спрямована на захист прав і свобод людини, забезпечення конституційного права кожного на професійну правничу допомогу» [3, с. 20].

Щоб принцип не залишався декларацією, потрібна система дієвих гарантій. Законодавство передбачає заборону втручання в діяльність адвоката та впливу на нього з метою перешкоджання здійсненню професійних обов'язків, адвокатську таємницю, заборону ототожнювати адвоката з клієнтом, а також особливий порядок проведення слідчих дій і притягнення адвоката до відповідальності. Кожна з цих гарантій захищає різний аспект незалежності: одні убезпечують від безпосереднього тиску, інші охороняють довірчі відносини з клієнтом, треті унеможливлюють використання процесуальних інструментів проти адвоката як засобу впливу на його позицію. Водночас практична дієвість цих гарантій залежить від чіткості нормативного регулювання та від того, як вони застосовуються, що зумовлює потребу в подальшому вдосконаленні правового забезпечення адвокатської діяльності. О. С. Заяць підкреслює, що «існує потреба як вирішити існуючі практичні аспекти, так і врахувати перспективи регулювання означених відносин в умовах євроінтеграції, у тому числі у майбутній повоєнний період. При цьому, важливо здійснювати розробку шляхів забезпечення дотримання гарантій адвокатської діяльності в Україні на засадах врахування досвіду країн Європейського Союзу та кращих світових стандартів» [4, с. 174].

Особливості незалежності по-різному виявляються у видах судочинства. У кримінальному процесі головним ризиком є тиск з боку сторони обвинувачення, тоді як у господарському судочинстві адвокат надає правничу допомогу здебільшого суб'єктам господарювання, і виклики мають іншу природу. Клієнт тут зазвичай зацікавлений у конкретному фінансовому результаті, і виникає спокуса підлаштувати правову позицію під його очікування. Тому незалежність адвоката в господарському процесі полягає у здатності вільно формувати позицію попри економічну залежність від клієнта, об'єктивно оцінюва-

ти перспективи справи та відкрито інформувати клієнта про ризики, навіть коли ця оцінка йому не подобається. Л. В. Мелех підкреслює, що «на відміну від незалежності, самостійність правового статусу адвоката має сприйматися як змога адвоката на свій розсуд, вільно, на підставі внутрішнього переконання й у межах повноважень надати професійну правову допомогу клієнтові. Окрім того, якщо незалежність адвоката стосується всіх сфер його діяльності (розглядається як основний принцип здійснення адвокатської діяльності), то самостійність асоціюється насамперед із процесуальною діяльністю та полягає в сприйнятті адвоката як самостійного учасника процесу, котрий у межах наданих йому повноважень вільно визначатиме методи й засоби надання правничої допомоги клієнтові й нестиме дисциплінарну відповідальність за вчинені ним протиправні діяння» [5, с. 124].

Отже, незалежність адвоката є фундаментальною засадою адвокатської діяльності, від якої залежить реальність права на захист і довіра до інституту адвокатури загалом. Вона забезпечується нормативно закріпленими гарантіями, поєднується з іншими принципами професії та по-різному проявляється залежно від виду судочинства і джерела потенційного впливу. Ефективність цього принципу визначається не лише його законодавчим закріпленням, а й готовністю держави, суду та самої адвокатської спільноти послідовно його дотримуватися. Лише за такої умови адвокатура зможе виконувати своє головне призначення: забезпечувати кожній особі кваліфіковану правничу допомогу.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/conv#Text (дата звернення: 29.09.2026).
2. Вільчик Т. Б. Реалізація принципу незалежності професійної діяльності адвокатів у взаєминах з державною владою. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11, № 2 (30). С. 63–74. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18751/1/63-74.pdf (дата звернення: 29.09.2026).
3. Демчина Т. Ю. Співвідношення принципу незалежності адвокатури з іншими правовими категоріями. *Форум права*. 2020. № 4 (63). С. 15–23. URL: https://zenodo.org/records/4095234 (дата звернення: 29.09.2026).
4. Заяць О. С. Правове забезпечення гарантій адвокатської діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Вип. 84, ч. 4. С. 172–176. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312273 (дата звернення: 29.09.2026).
5. Мелех Л. В. Незалежність адвоката в разі надання правничої допомоги в господарському судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 1. С. 121–124. URL: https://lsej.org.ua/1_2021/30.pdf (дата звернення: 29.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Істомін О. Д.
студент 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ АДВОКАТОМ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

Сучасний етап розвитку адвокатури характеризується активним впровадженням систем штучного інтелекту в юридичну практику. Використання технологій штучного інтелекту (далі — ШІ) та цифрових інструментів дає змогу пришвидшувати пошук і опрацювання правової інформації та автоматизувати окремі операції з юридичними документами [1, с. 49], однак не зводиться лише до технологічної автоматизації. Генеративні системи здатні пропонувати варіанти аргументації, правового аналізу та проєкти документів, що актуалізує етико-правові питання, пов'язані з дотриманням Правил адвокатської етики та професійних обов'язків адвоката [2].

Одним із ключових викликів використання ШІ є збереження адвокатської таємниці. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3, ст. 22] та стаття 10 Правил адвокатської етики [4, ст. 10] встановлюють обов'язок забезпечувати конфіденційність інформації, пов'язаної з наданням правничої допомоги. Використання сторонніх ШІ-сервісів може передбачати обробку введених даних на зовнішніх серверах, а умови їх зберігання та подальшого використання залежать від політики конкретного сервісу. Тому внесення до таких систем матеріалів справи або конфіденційних даних клієнта без попередньої оцінки умов обробки інформації створює ризик порушення адвокатської таємниці. Професійні організації вже формують спеціальні рекомендації щодо таких ризиків, зокрема на європейському рівні [5, с. 16–17]. The Florida Bar також рекомендує отримувати інформовану згоду клієнта перед використанням сторонньої генеративної ШІ-системи, якщо це передбачає розкриття конфіденційної інформації клієнта [6, с. 2].

Наступним аспектом є дотримання принципу компетентності та добросовісності, закріпленого статтею 11 Правил адвокатської етики

[4, ст. 11]. Для генеративного ШІ характерний ризик так званих «галюцинацій» — генерування переконливих за формою, але юридично помилкових тверджень, неточних посилань на норми права або неіснуючі судові рішення. Використання неперевірених результатів роботи ШІ під час підготовки процесуальних документів створює ризик подання суду недостовірної правової інформації та не усуває відповідальності адвоката за зміст документа. Показовою є ухвала Верховного Суду від 26.03.2026 у справі № 523/9632/24. У касаційній скарзі адвокат послався на чотири постанови Верховного Суду, однак перевірка ЄДРСР засвідчила, що Верховний Суд не розглядав зазначені справи та не ухвалював у них відповідних рішень; наведені номери справ стосувалися інших категорій правовідносин. Верховний Суд окремо зазначив, що використання інструментів ШІ під час підготовки процесуальних документів має супроводжуватися контролем та верифікацією з боку людини [7]. Етичні настанови American Bar Association [8, с. 3–4] та українські Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників [9, с. 9] також виходять із необхідності перевірки результатів ШІ та збереження професійного контролю правника.

Окремим питанням є межі технологічної підтримки в контексті принципу незалежності та свободи адвоката, закріпленого статтею 6 Правил адвокатської етики [4, ст. 6]. Використання алгоритмів для пошуку, структурування інформації чи підготовки чернетки документа саме по собі не суперечить професійним вимогам. Водночас адвокат має самостійно оцінювати згенерований результат і не перекладати на ШІ ухвалення професійних рішень. Вибір правової позиції та процесуальної стратегії, оцінка ризиків і врахування інтересів клієнта мають залишатися результатом професійного судження адвоката. Надмірна довіра до згенерованого контенту без фахової перевірки не узгоджується з особистою відповідальністю адвоката за якість наданої правничої допомоги [2].

Отже, ШІ може використовуватися адвокатом як допоміжний інструмент під час підготовки процесуальних документів, але не повинен підміняти професійне судження адвоката. Ключовими умовами такого використання є збереження адвокатської таємниці, перевірка результатів роботи ШІ та особистий професійний контроль за змістом документа. У 2026 році Національна асоціація адвокатів України приєдналася до Маніфесту про забезпечення людської гарантії в юридичному застосуванні штучного інтелекту, що виходить із вимог людської відповідальності та ефективного контролю [2]. Подальше методичне уточнення цих підходів для практичних ситуацій використання ШІ сприятиме поєднанню технологічних можливостей із вимогами адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Варава І. Інновації у професійній діяльності юристів: використання потужностей штучного інтелекту. *Інформація і право*. 2020. № 1(32). С. 47–54. URL: https://jnas.nbuv.gov.ua/uk/article/UJRN-0001110656 (дата звернення: 28.09.2026).
2. Місяць А. Дисциплінарні аспекти використання ШІ адвокатом. Національна асоціація адвокатів України. 10.08.2026. URL: https://unba.org.ua/publications/12096-disciplinarni-aspekti-vikoristannya-shi-advokatom.html (дата звернення: 28.09.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 28.09.2026).
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 28.09.2026).
5. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). CCBE guide on the use of generative AI by lawyers. 02.10.2025. 28 p. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (дата звернення: 28.09.2026).
6. The Florida Bar. Ethics Opinion 24-1. 19.01.2024. URL: https://www.floridabar.org/etopinions/opinion-24-1/ (дата звернення: 28.09.2026).
7. Ухвала Верховного Суду від 26.03.2026 у справі № 523/9632/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/135156098 (дата звернення: 28.09.2026).
8. American Bar Association. Formal Opinion 512: Generative Artificial Intelligence Tools. 29.07.2024. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/ethics-opinions/aba-formal-opinion-512.pdf (дата звернення: 28.09.2026).
9. Рекомендації з відповідального використання штучного інтелекту для правників. Липень 2025. URL: https://storage.thedigital.gov.ua/files/2/72/fcf6c498e0a9f57e7a8521ff9833372d.pdf (дата звернення: 28.09.2026)

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Кацан Д. В.
студент 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПУБЛІЧНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Адвокати користуються соціальними мережами і для професійного спілкування, і для висловлення власних поглядів. Однак навіть допис на особистій сторінці може стати причиною дисциплінарної скарги. Тому виникає питання: коли адвокат просто користується свободою слова, а коли його висловлювання порушує професійну етику?

Стаття 34 Конституції України гарантує кожному свободу вираження поглядів, але дозволяє обмежувати її законом, зокрема для захисту прав і репутації інших осіб, конфіденційної інформації та авторитету правосуддя [1, ч. 3 ст. 34]. Водночас адвокат повинен дотримуватися Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) [2]. Їх порушення може бути підставою для дисциплінарної відповідальності.

Поведінці адвоката в Інтернеті присвячено розділ VIII ПАЕ [3]. В Узагальненні практики Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (ВКДКА) пояснено, що під час спілкування в Інтернеті потрібно дотримуватися й інших положень ПАЕ, зокрема ст. 12 та розділу VII [4, п. 5].

Перед тим як оцінювати зміст допису, слід з'ясувати, чи справді його опублікував адвокат. Це питання виникло у справі № V-012/2021. Належність Facebook-профілю адвокатці підтверджували відомості Єдиного реєстру адвокатів України, які вона не спростувала [5, п. 71]. Отже, зв'язок профілю з адвокатом потребує доказів. При цьому сама назва сторінки (особиста чи робоча) не звільняє адвоката від вимоги дотримання професійної етики [4, п. 5].

Після встановлення авторства потрібно оцінити, що саме адвокат опублікував. Наприклад, допис може містити адвокатську таємницю, навіть якщо в ньому не названо імені клієнта. За ст. 22 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до адвокатської таємниці належать, зокрема, відомості про клієнта, питання, з якими клієнт звертався до адвоката, зміст порад і консультацій та складені адвокатом документи [2, ч. 1 ст. 22]. Її розголошення або дії, що призвели до розголошення, є дисциплінарним проступком. Зберігати конфіденційність адвокат зобов'язаний без обмеження в часі, а для оприлюднення пов'язаних із роботою відомостей потрібна попередня письмова згода клієнта.

Якщо допис стосується поведінки іншої особи, виникає питання про межі свободи слова адвоката та захист прав цієї особи. Тут має значення ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує свободу вираження поглядів [6].

Таке питання розглядав ЄСПЛ у справі Străisteanu v. the Republic of Moldova. Адвокатка опублікувала у Facebook кілька відеозаписів. На деяких із них інший адвокат ображав її, зокрема вживав гомофобні висловлювання [7, §§ 7–9]. За таку поведінку дисциплінарна комісія Союзу адвокатів Молдови відкликала його адвокатську ліцензію [7, § 11]. Водночас за його скаргою орган із захисту персональних даних зобов'язав адвокатку видалити записи, а адміністративні суди залишили вимогу чинною [7, §§ 15, 18, 20–24]. ЄСПЛ встановив порушення ст. 10 Конвенції, оскільки національні суди не врахували суспільного значення публікацій і належно не зіставили свободу вираження поглядів адвокатки з правом іншої особи на приватне життя [7, §§ 69–76].

Захист свободи висловлювань адвокатів передбачено також у Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226). Її ст. 7 стосується свободи висловлювань, а ст. 8 — дисциплінарних проваджень і санкцій [8, ст. 7–8]. Україна підписала Конвенцію 09.03.2026, але станом на 06.10.2026 ще не ратифікувала її (міжнародної чинності документ також не набув) [8, ст. 17]. Отже, наразі ці положення можуть бути орієнтиром, але не чинними договірними зобов'язаннями України.

Отже, під час розгляду скарги щодо допису адвоката передусім треба довести, що публікація належить саме йому. Після цього слід перевірити, чи порушено конкретні вимоги ПАЕ. Адвокат не може розголошувати відомості про клієнта, проте має право висловлювати свою позицію та критикувати роботу державних органів. Тому для дисциплінарної відповідальності недостатньо того, що комусь не сподобався зміст допису: потрібно встановити порушення, врахувати обставини публікації та обґрунтувати співмірність стягнення.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 05.10.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI, редакція станом на 05.10.2026. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 05.10.2026).
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017; зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf (дата звернення: 05.10.2026).

4. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет: затв. рішенням ВКДКА від 01.10.2021 № X-020/2021. URL: https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-dotrimannya-advokatami-norm-advokatskoji-etiki-pri-vikoristanni-merezhi-internet/ (дата звернення: 05.10.2026).
5. Рішення ВКДКА від 28.05.2021 № V-012/2021 у справі за скаргою на рішення ДП КДКА Миколаївської області № 59 від 28.01.2021. URL: https://vkdka.org/rishennya-v-0122021-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-mikolajivskoji-oblasti-59-vid-28-01-2021-roku-pro-prityagnennya/ (дата звернення: 05.10.2026).
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950: ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 05.10.2026).
7. Străisteanu v. the Republic of Moldova, no. 9989/20, judgment of 5 June 2025 (in French). HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-243369 (дата звернення: 05.10.2026).
8. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226): ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 12.03.2025, відкрита для підписання 13.05.2025. Рада Європи. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be (дата звернення: 06.10.2026). Відомості про підписання та ратифікацію: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treatynum=226 (дата звернення: 05.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Клименко К. О.
студент 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: БАЛАНС МІЖ ЗАХИСТОМ ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ТА ГАРАНТІЯМИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРОФЕСІЇ

Незалежність адвоката є передумовою права особи на кваліфіковану правничу допомогу, а довіра суспільства до інституту адвокатури залежить від того, чи дотримуються адвокати вимог професійної етики і чи існує справедливий механізм відповідальності за їх порушення.

Держава забезпечує це, встановлюючи дисциплінарну відповідальність адвоката за порушення таких вимог. Водночас встановлення цієї відповідальності, за відсутності належних меж її застосування, може перетворитися на засіб тиску на адвоката у зв'язку зі здійсненням ним професійної діяльності, зокрема на реакцію дисциплінарного органу на правову позицію, яку адвокат представляє в інтересах клієнта, або на критичне висловлювання щодо суду тощо. Тому актуальним є питання про те, якими правовими засобами законодавство, судова практика та європейські стандарти забезпечують, щоб дисциплінарна відповідальність залишалася гарантією належної поведінки адвоката, а не інструментом впливу на нього.

Відповідно до ст. 33 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності лише в порядку дисциплінарного провадження. Підставою для цього є вчинення дисциплінарного проступку, зокрема порушення Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) (п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону) [1]. Дія ПАЕ поширюється не лише на безпосередньо адвокатську діяльність, а й на іншу діяльність адвоката, здатну підірвати престиж професії [2, ст. 2].

Стаття 35 Закону вичерпно визначає перелік дисциплінарних стягнень, а ч. 2 ст. 31 Закону встановлює перелік випадків, коли до адвоката може застосовуватися стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю. Дисциплінарна справа має розглядатись протягом чітко визначеного строку: тридцяти днів з дня її порушення (ч. 1 ст. 40 Закону). Найсуворіший захід, позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, може застосовуватися лише у випадках, вичерпно визначених ч. 2 ст. 32 Закону [1]. Такий підхід законодавця обмежує розсуд дисциплінарного органу, що є гарантією від довільного застосування дисциплінарних процедур.

Поряд із цим Закон містить окрему групу гарантій, спрямованих проти використання дисциплінарної відповідальності як засобу тиску на адвоката. Так, ч. 1 ст. 23 Закону забороняє будь-яке втручання і перешкоди здійсненню адвокатської діяльності, а також втручання у правову позицію адвоката. Та сама норма забороняє погрожувати адвокату застосуванням відповідальності у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності згідно із законом і встановлює, що висловлювання адвоката у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у медіа, не можуть бути підставою для притягнення його до відповідальності, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката. Крім того, забороняється ототожнення адвоката з клієнтом [1]. Отже, законодавець прямо розмежовує дисциплінарний проступок, тобто дійсне порушення встановлених вимог, і законну реалізацію адвокатом його функції, яка не може бути

предметом дисциплінарного переслідування, хоч би яку реакцію вона викликала.

Те, як ці норми застосовуються на практиці, показують рішення Верховного Суду. У постанові від 14 березня 2018 р. у справі № 826/23545/15 зазначено, що КДКА Київської області позбавила адвоката права на заняття адвокатською діяльністю за різкий щодо стану адвокатури виступ на професійній конференції; суди першої та апеляційної інстанцій погодилися з тим, що такий виступ підриває повагу суспільства до адвокатури. Верховний Суд встановив, що адвокат був фактично позбавлений можливості бути присутнім на розгляді справи щодо застосування до нього найсуворішого виду дисциплінарного стягнення та захищати себе. Суд скасував рішення судів попередніх інстанцій та визнав рішення комісії протиправним, вказавши, що право адвоката на вільне вираження поглядів і переконань гарантоване Конституцією України та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, а притягнення до відповідальності лише за те, що висловлені погляди можуть сприйматися частиною суспільства як неприйнятні, є необґрунтованим [3].

Особливої уваги потребують випадки, коли дисциплінарна відповідальність торкається прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція). У справі «Мішо проти Франції» Європейський суд з прав людини визнав, що конфіденційність відносин адвоката з клієнтом захищається ст. 8 Конвенції, але професійна таємниця не є абсолютною [4, п. 123]. У справі «Моріс проти Франції» Суд визнав порушення ст. 10 Конвенції внаслідок притягнення адвоката до відповідальності за критичні висловлювання щодо суддів, наголосивши на особливому статусі адвоката як посередника між суспільством і судом та на потребі оцінювати його висловлювання з урахуванням фактичної основи, внеску в обговорення суспільно значущого питання та пропорційності застосованого заходу; Суд також звернув увагу на ризик стримувального ефекту, який навіть незначна санкція справляє на готовність адвокатів виконувати свою професійну функцію [5, п. 132–139]. Ці критерії узгоджуються з підходом, застосованим Верховним Судом у наведеній вище справі, і можуть слугувати орієнтиром для оцінки правомірності дисциплінарного переслідування адвоката за висловлені ним погляди. Для України це має практичне значення: за узагальненням дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, заяви суддів на адвокатів переважно стосуються затягування судового процесу, зокрема через неявку в засідання, безпідставних звинувачень і образливих висловлювань, а також безпідставних відводів [6]. Тож дисциплінарні органи мають зважувати вимоги етики й свободу вираження поглядів адвоката як учасника правосуддя.

Тенденцію до посилення захисту адвоката від неправомірного тиску відображає ухвалена Комітетом міністрів Ради Європи 12 березня 2025 р. Конвенція про захист професії адвоката — перший міжнародний договір, присвячений саме цій меті. Стаття 8 цієї Конвенції прямо вимагає, щоб підстави дисциплінарної відповідальності адвоката ґрунтувалися виключно на встановлених законом професійних стандартах поведінки, які узгоджуються з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, а дисциплінарні стягнення відповідали принципам законності, недискримінації та пропорційності, причому позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю допускається лише за найсерйозніші порушення [7].

9 березня 2026 р. Україна підписала цю Конвенцію, ставши двадцять восьмою країною-підписантом, однак договір набирає чинності з моменту восьмої ратифікації (шість країн з яких мають бути членами Ради Європи). А станом на сьогодні жодна країна-підписант Конвенції ще не ратифікувала [8]. Аналітики звертають увагу, що загроза незалежності адвокатури в Україні походить не лише ззовні: повноваження органів адвокатського самоврядування не поновлювалися з 2022 р., а дисциплінарна процедура, за їхньою оцінкою, подекуди застосовується як реакція на критику рішень і дій цих органів [8]. Хоча саме підписання не покладає на Україну обов'язку виконувати Конвенцію, стаття 18 Віденської конвенції про право міжнародних договорів вимагає утримуватися від дій, які б позбавили договір його об'єкта й мети, тому на етапі підготовки до ратифікації держава не повинна звужувати вже наявні гарантії незалежності адвокатури [9]. Це підтверджує, що стандарти Конвенції важливі не лише як зовнішній орієнтир, а й як інструмент усунення внутрішніх передумов перетворення дисциплінарної відповідальності на засіб тиску на адвоката.

Підсумовуючи, ефективна система відповідальності адвоката спирається на три елементи: вичерпність підстав і чіткість процедури, судовий контроль за кваліфікацією проступку й дотриманням процедури, пропорційність втручання відповідно до стандартів ЄСПЛ. Саме їх поєднання дає змогу захистити довіру до адвокатури, не поступившись незалежністю професії. Подальшого вдосконалення потребує єдність практики дисциплінарних органів, мотивованість і пропорційність їхніх рішень.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст. 282) від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 28.09.2026).

2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 черв. 2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 — Text (дата звернення: 28.09.2026).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 14 берез. 2018 р. у справі № 826/23545/15 (адм. провадження № К/9901/5932/18). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72863807 (дата звернення: 28.09.2026).
4. Michaud v. France: judgment of the European Court of Human Rights of 6 Dec. 2012, application no. 12323/11. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115377 (дата звернення: 28.09.2026).
5. Morice v. France: judgment of the European Court of Human Rights (Grand Chamber) of 23 Apr. 2015, application no. 29369/10. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265 (дата звернення: 28.09.2026).
6. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо заяв (скарг) суддів відносно неналежної поведінки адвокатів: затв. рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № V-005/2021 від 27.05.2021 р. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури: офіц. вебсайт. URL: https://vkdka.org/15918-2/ (дата звернення: 04.10.2026).
7. Конвенція про захист професії адвоката: ухвалена Радою Європи 12 берез. 2025 р.: неофіц. пер. Нац. асоціації адвокатів України. Національна асоціація адвокатів України: офіц. вебсайт. 13.03.2025. URL: https://unba.org.ua/news/10046-konvenciya-radi-evropi-pro-zahist-profesii-advokata-tekst-ukrains-koyu.html (дата звернення: 29.09.2026).
8. Україна підписала Конвенцію про захист прав адвокатів: чому це важливо? Лабораторія законодавчих ініціатив: офіц. вебсайт. 11.03.2026. URL: https://parlament.org.ua/news/ukraine-has-signed-the-convention-on-the-protection-of-lawyers-rights-why-is-this-important/ (дата звернення: 29.09.2026).
9. Гвоздій В. Конвенцію про захист професії адвоката підписано. Що далі? Національна асоціація адвокатів України: офіц. вебсайт. 09.03.2026. URL: https://unba.org.ua/publications/11445-konvenciyu-pro-zahist-profesii-advokata-pidpisano-sho-dali.html (дата звернення: 29.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри юстиції навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент, адвокат* ***Легких Кирило Вікторович***

Коноваленко А. С.
студентка 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ І ПРАВО КЛІЄНТА НА КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОВИХ ТА ЕТИЧНИХ ГАРАНТІЙ

Відносини адвоката з клієнтом ґрунтуються на довірі, без якої неможливе належне надання професійної правничої допомоги. Особа повинна мати можливість повідомити адвокатові всі обставини справи, не побоюючись, що отримані відомості стануть доступними третім особам або будуть використані їй на шкоду. Тому конфіденційність є не лише професійним обов'язком адвоката, а й необхідною гарантією реалізації права клієнта на ефективну правничу допомогу. У сучасних умовах її значення посилюється через цифровізацію адвокатської діяльності, електронне листування, хмарні сервіси та зберігання матеріалів справ на електронних носіях.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить конфіденційність до основних принципів здійснення адвокатської діяльності [1]. Водночас адвокатська таємниця виступає спеціальним правовим механізмом реалізації цього принципу. Відповідно до частини першої статті 22 Закону адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату та визначеним законом особам про клієнта, питання звернення за правничою допомогою, зміст порад, консультацій і роз'яснень, складені адвокатом документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Законодавче визначення є широким і охоплює як зміст професійної комунікації, так і сам факт звернення особи по допомогу.

Особливого значення набуває те, що режим адвокатської таємниці виникає ще до укладення договору про надання правничої допомоги. Закон прямо поширює його і на відомості про особу, якій було відмовлено в укладенні такого договору з передбачених законом підстав [1]. Це означає, що первинна консультація, обговорення можливого доручення та передані для оцінки документи не втрачають конфіденційного характеру лише через те, що формальні адвокатсько-клієнтські відносини надалі не були оформлені. Такий підхід є принципово важливим для збереження довіри до адвокатури.

Етичний вимір конфіденційності конкретизований у статті 10 Правил адвокатської етики. У ній конфіденційність прямо визначено як необхідну і найважливішу передумову довірчих відносин між

адвокатом і клієнтом, а дія цього принципу не обмежена в часі [2]. Правила також зобов'язують адвоката створювати належні умови зберігання документів, адвокатських досьє та інших матеріалів, що містять адвокатську таємницю, а також роз'яснювати вимоги конфіденційності помічникам, стажистам та іншим особам, залученим до роботи [2]. Таким чином, етичний обов'язок не зводиться до пасивної заборони розголошення: він передбачає активне забезпечення належного режиму захисту інформації.

Важливо розмежовувати конфіденційність як загальний принцип професійної поведінки та адвокатську таємницю як визначений законом предмет спеціальної охорони. У сучасних дослідженнях адвокатська таємниця розглядається як фундаментальна гарантія довіри між адвокатом і клієнтом, а цифровізація створює нові ризики для її збереження [3, с. 327]. Практичне значення такого розмежування полягає в тому, що адвокат має оцінювати не лише можливість формального розголошення відомостей, визначених статтею 22 Закону, а й ширший ризик втрати приватності, несанкціонованого доступу до матеріалів, електронного листування чи персональних даних клієнта.

Разом із тим адвокатська таємниця не є категорією, що взагалі не допускає передбачених законом винятків. Частина друга статті 22 Закону передбачає можливість втрати інформацією або документами статусу адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта. У разі пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю адвокат звільняється від обов'язку зберігати таємницю лише в межах, необхідних для захисту власних прав та інтересів. Окремо Закон визначає випадки подання адвокатом інформації відповідно до законодавства у сфері фінансового моніторингу, яке не вважається порушенням адвокатської таємниці [1]. Тому коректніше говорити не про абсолютність таємниці, а про її посилений правовий режим і вичерпну необхідність діяти лише в межах встановлених законом підстав.

Водночас гарантії адвокатської діяльності спрямовані не тільки на поведінку самого адвоката, а й на недопущення неправомірного втручання з боку держави. Стаття 23 Закону забороняє вимагати від адвоката та інших визначених осіб надання відомостей, що становлять адвокатську таємницю, а також забороняє втручання у приватне спілкування адвоката з клієнтом [1]. Це особливо важливо під час проведення слідчих та процесуальних дій, коли існує ризик доступу до документів, електронних пристроїв або іншої інформації, що охоплюється професійною таємницею.

Сучасний стандарт захисту цифрової адвокатсько-клієнтської комунікації отримав розвиток у практиці Європейського суду з прав людини. У справі «Černý and Others v. the Czech Republic» від 18 грудня

2025 року Суд розглянув ситуацію, коли з електронних пристроїв клієнта було вилучено листування з його захисниками та матеріали стратегії захисту, після чого ці дані потрапили до матеріалів кримінальної справи. ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції та наголосив, що спеціальний захист адвокатсько-клієнтських комунікацій не втрачається лише через те, що вони зберігаються на пристрої клієнта, а не адвоката [4]. Вирішальним стало також те, що національне регулювання не містило достатньо чіткої та передбачуваної процедури для відокремлення привілейованих матеріалів.

Наведена позиція ЄСПЛ має особливе значення для України, оскільки електронні докази, смартфони, месенджери та дистанційні канали комунікації дедалі частіше використовуються в адвокатській практиці. Наукові дослідження 2025–2026 років також звертають увагу на необхідність удосконалення механізмів захисту адвокатської таємниці в умовах цифровізації та підвищених безпекових ризиків. Від адвоката це вимагає не лише знання формальних заборон, а й практичної обачності: використання захищених каналів зв'язку, контролю доступу до електронних матеріалів, розмежування особистих і професійних пристроїв та належного зберігання цифрових досьє.

Зважаючи на викладене, право клієнта на конфіденційність і обов'язок адвоката зберігати адвокатську таємницю є взаємопов'язаними, але не тотожними елементами системи професійних гарантій. Конфіденційність визначає загальний стандарт довірчої взаємодії адвоката з клієнтом, тоді як адвокатська таємниця надає конкретному колу інформації спеціальний правовий та етичний захист. Ефективність цих гарантій залежить одночасно від належної поведінки адвоката, чіткості законодавчого регулювання та наявності процесуальних механізмів, які не допускають необґрунтованого доступу третіх осіб і державних органів до привілейованої комунікації. Саме такий підхід забезпечує реальну довіру між адвокатом і клієнтом та зберігає авторитет адвокатури в умовах сучасних цифрових викликів.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17.
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17.
3. Павлюк Н. М., Буцяк М. М. Гарантії адвокатської таємниці в Україні: теоретико-правові засади та особливості забезпечення в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство.* 2026. Т. 3, № 3. С. 326–332. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/367370

4. European Court of Human Rights. Černý and Others v. the Czech Republic, applications nos. 37514/20, 37525/20, 37533/20, 37546/20, 37555/20, judgment of 18.12.2025. HUDOC. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-247564.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Короленко С. В.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИФРОВИЙ ІМІДЖ АДВОКАТА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ РЕПУТАЦІЇ

Розвиток інформаційних технологій та поширення цифрових засобів комунікації істотно вплинули на особливості здійснення адвокатської діяльності. Соціальні мережі, професійні онлайн-платформи, месенджери та інші інформаційні ресурси використовуються адвокатами, серед іншого, для взаємодії з клієнтами й колегами та поширення інформації з актуальних питань правозастосування. За таких умов цифрове середовище стає одним із чинників формування професійної репутації адвоката, оскільки зміст його публікацій, характер комунікації та способи представлення власної професійної діяльності можуть впливати на рівень суспільної довіри до нього як представника адвокатської професії.

Професійна репутація адвоката є важливою характеристикою його професійного статусу, що відображає сформовану оцінку його компетентності, добропорядності, відповідальності та дотримання стандартів професійної поведінки. Її значення зумовлюється особливим характером адвокатської діяльності, яка відповідно до статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1].

На нашу думку, професійна репутація має подвійне значення: з одного боку, вона характеризує рівень довіри до конкретного адвоката, а з іншого — впливає на суспільне сприйняття адвокатури як незалежного правозахисного інституту.

У цьому контексті заслуговує на увагу позиція Н. М. Бакаянової, яка розглядає чесність та добропорядну репутацію як фундаментальний, базовий принцип адвокатської етики, що має характеризувати

особистість адвоката та знаходити відображення в усіх напрямах його професійної діяльності, а його складові мають бути характеристикою особистості адвоката [2, с. 5]. Поділяючи зазначений підхід, вважаємо, що репутація адвоката не може ототожнюватися виключно із зовнішнім сприйняттям його діяльності чи сформованим у суспільстві позитивним образом. Її зміст насамперед визначається реальними професійними та морально-етичними якостями адвоката, тоді як цифрове середовище виступає одним із засобів їх публічного відображення. Відтак, позитивна репутація адвоката в мережі Інтернет повинна бути наслідком належної професійної поведінки, а не результатом виключно цілеспрямованого інформаційного позиціонування.

Особливість формування професійної репутації в цифровому середовищі полягає в тому, що інформація про адвоката може поширюватися незалежно від його безпосередньої участі та залишатися доступною протягом тривалого часу. Зокрема, публікації в соціальних мережах, коментарі, відгуки клієнтів, відомості про результати професійної діяльності та інша інформація, доступна в мережі Інтернет, впливають на формування уявлення про професійні й особисті якості адвоката. При цьому така оцінка не завжди ґрунтується на об'єктивних показниках якості наданої правничої допомоги, оскільки на неї можуть впливати суб'єктивні судження, неповна інформація або відомості, поширені поза первісним контекстом. Отже, цифрова професійна репутація формується не лише внаслідок цілеспрямованої діяльності адвоката, а й під впливом інформації, поширення якої він не завжди здатний контролювати.

Нормативне підґрунтя забезпечення належної професійної репутації адвоката становлять положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ). Зокрема, стаття 57 ПАЕ передбачає допустимість участі адвоката в соціальних мережах, на інтернет-форумах та в інших формах онлайн-комунікації, проте адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому [3]. Слід зазначити, що наведені положення дозволяють розглядати належну поведінку адвоката в цифровому середовищі як виконання встановлених професійних обов'язків та як один із засобів підтримання його професійної репутації.

Важливим чинником формування професійної репутації адвоката є характер його інформаційної присутності в мережі Інтернет. Поширення правових роз'яснень, аналіз судової практики, висвітлення актуальних законодавчих змін та участь у професійних дискусіях можуть сприяти утвердженню уявлення про адвоката як компетентного й відповідального фахівця. Разом з тим значення має не лише регулярність такої активності, а передусім достовірність, актуальність і

належна аргументованість поширюваної інформації. Вважаємо, що професійна репутація адвоката повинна формуватися насамперед на основі реальної професійної компетентності, а цифрові засоби комунікації мають виступати інструментом її відображення, а не заміною фактичних результатів адвокатської діяльності.

Окремої уваги заслуговує взаємозв'язок професійної репутації адвоката з дотриманням принципу конфіденційності. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська таємниця охоплює інформацію про клієнта, питання, з яких він звертався за правничою допомогою, зміст наданих консультацій, складені документи та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. У цифровому середовищі особливого значення набуває обачність адвоката під час оприлюднення матеріалів власної практики, зокрема фотографій документів, відомостей про обставини судових справ або результатів представництва інтересів клієнтів. Навіть за відсутності прямого зазначення персональних даних сукупність оприлюднених відомостей за певних обставин може дозволити ідентифікувати клієнта. На нашу думку, дотримання конфіденційності в цьому контексті має передусім репутаційне значення, оскільки здатність адвоката забезпечувати збереження довіреної йому інформації є одним із визначальних чинників формування довіри у відносинах із клієнтом.

Не менш важливим аспектом професійної репутації є характер комунікації адвоката з іншими учасниками правовідносин. Публічне спілкування з клієнтами, колегами, суддями, процесуальними опонентами та іншими особами може впливати на сприйняття адвоката як представника юридичної професії. У цьому контексті стаття 58 ПАЕ передбачає необхідність врахування адвокатом особливостей онлайн-комунікації та її можливих наслідків для подальшого здійснення професійної діяльності [3]. На нашу думку, професійна репутація адвоката значною мірою залежить від послідовності його поведінки як під час безпосереднього надання правничої допомоги, так і в публічному інформаційному просторі. Зокрема, невідповідність між декларованими професійними цінностями та фактичною поведінкою адвоката в соціальних мережах може негативно позначатися на рівні довіри до нього незалежно від його професійної кваліфікації.

Водночас необхідно розмежовувати негативне сприйняття певних висловлювань адвоката та порушення ним професійно-етичних вимог. Не кожна публікація, що викликає суспільну дискусію або критичну реакцію, може розглядатися як прояв неналежної професійної поведінки. Адвокат, як і будь-яка інша особа, має право на свободу вираження поглядів, у тому числі щодо суспільно значущих питань. Звідси розуміємо, що оцінювання репутаційних наслідків цифрової

активності адвоката повинно здійснюватися з урахуванням змісту відповідних висловлювань, обставин їх поширення та наявності об'єктивного зв'язку з його професійним статусом. Такий підхід дозволяє уникнути ототожнення суб'єктивного негативного сприйняття публічної позиції адвоката з фактом порушення ним професійної етики.

Питання професійної репутації адвоката має також дисциплінарно-правовий аспект. Відповідно до статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підставами для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є, зокрема, порушення правил адвокатської етики, розголошення адвокатської таємниці та невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків [1]. Як слушно зазначає Н. М. Бакаянова, закріплення вимог чесності та добропорядної репутації не повинно створювати передумов для необґрунтованого притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності [2, с. 8]. На нашу думку, наведене положення набуває особливого значення в цифровому середовищі, де оцінка поведінки адвоката нерідко формується під впливом суб'єктивних суджень, негативних відгуків або поширення інформації поза її первісним контекстом. Відтак, негативне суспільне сприйняття певних дій чи висловлювань адвоката саме по собі не може ототожнюватися з наявністю дисциплінарного проступку. Вирішальне значення повинно мати встановлення конкретних обставин поведінки адвоката та її невідповідності визначеним законодавством і Правилами адвокатської етики професійним обов'язкам.

У цьому контексті варто звернути увагу на дисциплінарну практику органів адвокатського самоврядування. Зокрема, у рішенні Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — ВКДКА) від 31 березня 2023 року № III-004/2023 розглядалась скарга адвоката на публікації іншого адвоката в соціальній мережі Facebook, які, на думку скаржника, містили негативні оцінки його професійної діяльності та завдавали шкоди діловій репутації. За результатами розгляду ВКДКА залишила без змін рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Донецької області про закриття дисциплінарної справи, зокрема зазначивши, що спірні висловлювання мають характер особистих оціночних суджень, а встановлення факту завдання шкоди діловій репутації не належить до повноважень дисциплінарного органу. Комісія також наголосила на необхідності належного доказування вини адвоката та недопустимості обґрунтування дисциплінарного обвинувачення припущеннями [4]. На нашу думку, наведена практика підтверджує необхідність розмежування репутаційної оцінки поведінки адвоката та встановлення юридичних підстав його дисциплінарної відповідальності. Відтак, негативне сприйняття пев-

ної інформації в цифровому середовищі саме по собі не може бути достатньою підставою для висновку про порушення адвокатом професійно-етичних вимог.

Таким чином, професійна репутація адвоката в цифровому середовищі формується внаслідок взаємодії його професійної компетентності, дотримання законодавчих і професійно-етичних вимог, характеру публічної комунікації та інформації, що поширюється про нього іншими особами. Особливість цифрової професійної репутації полягає в її залежності від безпосередніх дій адвоката, способів поширення, інтерпретації та подальшого використання інформації в мережі Інтернет. Належне підтримання професійної репутації потребує від адвоката системного й відповідального підходу до власної цифрової присутності, який передбачає забезпечення достовірності поширюваної інформації, дотримання конфіденційності, професійну коректність та врахування можливих репутаційних наслідків онлайн-комунікації. При цьому професійна репутація повинна ґрунтуватися передусім на реальній якості адвокатської діяльності, тоді як цифрове середовище має слугувати засобом її об'єктивного відображення та зміцнення суспільної довіри до адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n159
2. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск «Адвокатська етика»*. 2019. С. 5–10. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0e533644-4146-49bd-89c5-e0638742e913/content
3. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n613
4. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № III-004/2023 від 31.03.2023 року за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Донецької області у складі дисциплінарної палати № 1 від 06.01.2023 року (провадження № 2/58) про закриття дисциплінарної справи відносно адвоката. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-iii-004-2023-vid-31-03-2023-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-donetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-1-vid-06-01-2023-r/

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Копачинський Н. В.
студент 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИРІШЕННЯ

Адвокатська діяльність ґрунтується на довірчих відносинах із клієнтом, дотриманні конфіденційності та незалежності професійного судження. Однією із загроз реалізації цих засад є конфлікт інтересів, який може негативно впливати на об'єктивність адвоката, якість правничої допомоги, збереження адвокатської таємниці та довіру до адвокатської професії.

Поняття конфлікту інтересів у сфері адвокатської діяльності має нормативне закріплення у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон). Відповідно до пункту 8 частини 1 статті 1 Закону, конфлікт інтересів становить суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами й обов'язками, наявність якої може впливати на об'єктивність або неупередженість під час виконання професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним певних дій у межах адвокатської діяльності [1]. Більш конкретизований зміст цього поняття міститься у статті 9 Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ), де конфлікт інтересів пов'язується із суперечністю між особистими інтересами адвоката та його професійними правами й обов'язками перед клієнтом [2]. У такому контексті конфлікт інтересів слід розглядати як обставину, здатну впливати на незалежність професійного судження адвоката, його неупередженість та належне виконання обов'язків щодо особи, якій надається правнича допомога.

Принцип уникнення конфлікту інтересів закріплений у частині 1 статті 4 Закону та належить до основоположних засад адвокатської діяльності. У практичному аспекті він спрямований на недопущення впливу суперечливих інтересів на незалежність та об'єктивність професійних дій адвоката.

До типових форм конфлікту інтересів належать суперечність між інтересами кількох клієнтів, конфлікт між інтересами нового та колишнього клієнтів, а також суперечність між особистими інтересами адвоката та інтересами клієнта. У першому випадку виникає ризик неможливості належного представництва кожного клієнта, у другому — неправомірного використання конфіденційної інформації, отриманої від колишнього клієнта, а в третьому впливу майнових, родинних чи інших приватних інтересів адвоката на його професійне

рішення. Конфлікт при цьому може мати як реальний, так і потенційний характер.

Практична складність запобігання конфлікту інтересів полягає насамперед у його своєчасному виявленні. На момент прийняття доручення конфлікт може бути неочевидним, зокрема через попередні професійні відносини адвоката, наявність конфіденційної інформації або зв'язок нового доручення з інтересами інших клієнтів. Тому оцінка має охоплювати не лише фактично наявний, а й потенційний конфлікт інтересів.

Конфлікт може виникнути і під час виконання доручення внаслідок зміни правових позицій клієнтів або появи нових обставин. У такому разі адвокат має повторно оцінити можливість збереження незалежності та належного виконання професійних обов'язків, а за неможливості врегулювання конфлікту вирішити питання щодо подальшого надання правничої допомоги.

З огляду на положення чинного законодавства, дотримання принципу уникнення конфлікту інтересів має забезпечуватися адвокатом на всіх етапах його діяльності, зокрема й на стадії прийняття доручення клієнта, у процесі та після його виконання [3, с. 190].

До прийняття доручення адвокат має оцінити обставини, які свідчать про наявність конфлікту інтересів або можуть призвести до його виникнення. Зокрема, необхідно враховувати можливу суперечність з інтересами інших клієнтів та наявність отриманої раніше конфіденційної інформації, що може мати значення для нового доручення. За наявності конфлікту інтересів або обставин, що можуть призвести до його виникнення, адвокат у передбачених законом випадках зобов'язаний відмовитися від укладення договору про надання правничої допомоги.

Необхідність «контролю» за конфліктом інтересів зберігається і під час виконання доручення, оскільки відповідна суперечність може виникнути вже після укладення договору. У такому разі адвокат зобов'язаний невідкладно повідомити про це клієнта, а за наявності передбачених законом підстав відмовитися від подальшого виконання договору.

Після завершення надання правничої допомоги обов'язок щодо збереження адвокатської таємниці продовжує діяти. Тому під час прийняття нового доручення адвокат має враховувати зміст попередніх професійних відносин, характер отриманої інформації та її можливий зв'язок із новою справою.

З огляду на зазначене, на нашу думку, доречним напрямом удосконалення механізму врегулювання конфлікту інтересів є конкретизація в ПАЕ вимог до інформованої згоди клієнта.

Наразі ПАЕ допускають можливість врегулювання конфлікту інтересів шляхом отримання письмової згоди клієнта. Водночас проста

формальна заява на зразок «я не заперечую проти представництва» може бути недостатньою, оскільки клієнт не завжди має необхідні правові знання для належної оцінки можливих наслідків і ризиків такого рішення.

Доцільно більш чітко закріпити в ПАЕ вимоги до інформованої згоди з урахуванням підходів, передбачених Типовими правилами професійної поведінки Американської асоціації юристів [4]. На нашу думку, така згода могла б оформлюватися окремим додатком до договору про надання правничої допомоги та містити опис суті конкретного конфлікту інтересів, роз'яснення можливих ризиків для клієнта, а також його підтвердження про те, що ці ризики йому зрозумілі та він свідомо погоджується на подальше представництво.

Наприклад, клієнта варто попереджати про конкретні обмеження, які можуть виникнути в роботі адвоката через наявний конфлікт інтересів, зокрема щодо можливості вчинення окремих процесуальних дій стосовно іншого клієнта. Це сприяло б більш усвідомленому характеру такої згоди.

Узагальнюючи, слід зазначити, що ефективне запобігання конфлікту інтересів потребує його своєчасного виявлення та належного реагування на всіх етапах надання правничої допомоги. На нашу думку, конкретизація в ПАЕ вимог до інформованої згоди клієнта сприятиме більш усвідомленому прийняттю ним рішення та підвищенню ефективності врегулювання конфлікту інтересів.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
2. Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р.: Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року 09 червня 2017 року (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17
3. Ковалко Н. М. Конфлікт інтересів: теоретико-практичні аспекти крізь призму етичного принципу адвокатської діяльності. *Право і суспільство*. 2020. № 6–2. Ч. 1. С. 187–192. URL: https://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6-2_2020/part_1/30.pdf
4. American Bar Association. Rule 1.7: Conflict of Interest: Current Clients. Model Rules of Professional Conduct. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_7_conflict_of_interest_current_clients/

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Коржеван К. Ю.
студентка 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА ЗА ПОВЕДІНКУ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Соціальні мережі стали повноцінним простором професійної комунікації адвоката: через них поширюється правова інформація, коментуються суспільно значущі події, демонструється професійний досвід і формується ділова репутація. Водночас цифрова публічність не створює окремої сфери, вільної від професійних обов'язків. Висловлювання, публікації та коментарі адвоката можуть бути предметом дисциплінарної оцінки, якщо в них вбачаються ознаки порушення Правил адвокатської етики, адвокатської таємниці або інших обов'язків, установлених законом [1; 2]. Тому ключовою проблемою є визначення межі між допустимою свободою цифрової комунікації та поведінкою, здатною утворити дисциплінарний проступок.

Нормативну основу дисциплінарної відповідальності встановлює Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до статті 34, підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку, до якого належать, зокрема, порушення вимог несумісності, порушення присяги адвоката України, порушення правил адвокатської етики, розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення, невиконання чи неналежне виконання професійних обов'язків та порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [1]. Стаття 35 передбачає три види дисциплінарних стягнень: попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю від одного місяця до одного року, позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з подальшим виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав — виключення з Єдиного реєстру адвокатів України [1].

Наявність критичного чи емоційного допису сама по собі ще не означає автоматичного притягнення до відповідальності: необхідно встановити вчинення дисциплінарного проступку у визначеному законом поядку.

Спеціальні вимоги до поведінки адвоката в мережі Інтернет містяться у розділі VIII Правил адвокатської етики. Стаття 57 визнає участь адвоката у соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах онлайн-комунікації допустимою, але вимагає дотримання принципів професійності, відповідальності, чесності, стриманості та

коректності, гідності, толерантності, конфіденційності й збереження довіри суспільства [2]. Стаття 58 зобов'язує враховувати контекст, потенційну аудиторію, належність обраного способу комунікації та ризик конфлікту інтересів. Стаття 59 вимагає відповідальності й достовірності коментарів, забороняє образливу поведінку, агресію, ворожнечу та нетерпимість [2]. Таким чином, дисциплінарне значення має не сам факт використання соціальної мережі, а зміст, форма, контекст і можливі наслідки конкретної комунікації.

Одним із найбільш очевидних ризиків є розголошення адвокатської таємниці. Стаття 22 Закону охоплює нею інформацію про клієнта, питання звернення, зміст консультацій і порад, складені адвокатом документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. У соціальних мережах ідентифікація клієнта можлива не лише через пряме зазначення його імені. Поєднання фотографій, номера справи, дати події, процесуального статусу, місця розгляду або інших деталей може дозволити встановити особу. У зв'язку з цим адвокат, який публічно розповідає про власні кейси, повинен попередньо оцінювати можливість ідентифікації клієнта та знеособлювати матеріали. У практичних рекомендаціях НААУ 2026 року окремо наголошено на необхідності приховувати персональні дані, реквізити, номери справ та інші ідентифікатори, а також не давати гарантій результату й не перетворювати професійну позицію на образливу комунікацію щодо колег [3].

Важливою є й проблема співвідношення особистої та професійної поведінки адвоката. Показовою залишається постанова Верховного Суду від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18, яка стосувалася повідомлень адвоката у закритій батьківській Viber-групі. Позивачка наполягала, що діяла як мати дитини, а не як адвокат. Верховний Суд погодився з тим, що соціально-публічна поведінка адвоката може бути предметом дисциплінарної перевірки, якщо у скарзі наведено обставини, що можуть свідчити про порушення професійних стандартів. Водночас Суд чітко розмежував порушення дисциплінарної справи та встановлення вини: рішення про відкриття справи містить лише попередню оцінку ознак проступку і не означає, що його вчинення вже доведене [4]. Цей підхід має принципове значення, оскільки запобігає автоматичному ототожненню будь-якої спірної публікації з дисциплінарним порушенням.

Актуальна дисциплінарна практика 2026 року підтверджує, що при оцінці поведінки у соціальних мережах значення мають системність, публічність, тональність висловлювань та їхній зв'язок із професійною діяльністю. У рішенні ВКДКА № VI-011/2026 від 18 червня 2026 року аналізувались систематичні публікації адвоката, які дисциплі-

нарний орган оцінив як агресивні, некоректні та конфліктні. ВКДКА звернула увагу на вимоги статей 57–59 Правил щодо стриманості, обережності, коректності, врахування контексту, потенційної аудиторії та конфіденційності. Рішення КДКА про застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на три місяці було змінено лише в мотивувальній частині, а саме стягнення залишилося чинним [5]. Це демонструє, що систематичне і публічне порушення етичних стандартів у цифровому просторі може мати реальні дисциплінарні наслідки.

Разом із тим дисциплінарна відповідальність не повинна використовуватися як засіб тиску на адвоката або покарання за сам факт критичної позиції. Закон прямо забороняє зловживання правом на звернення зі скаргою та ініціювання дисциплінарної відповідальності без достатніх підстав [1]. Оцінка поведінки має бути індивідуальною та ґрунтуватися на належних доказах. Важливими є точний зміст висловлювання, його контекст, аудиторія, спосіб поширення, можливість ідентифікації клієнта, реальний або потенційний вплив на інтереси учасників правовідносин, повторюваність поведінки та інші обставини. Такий підхід дозволяє зберігати баланс між свободою вираження поглядів адвоката та його підвищеними професійними обов'язками.

У підсумку зазначимо, що поведінка адвоката у соціальних мережах може бути підставою для дисциплінарної відповідальності лише тоді, коли в установленому порядку доведено наявність конкретного дисциплінарного проступку. Соціальні мережі не змінюють змісту професійних стандартів, але підвищують ризик їх порушення через швидкість, масштаб і тривалість поширення інформації. Для адвоката ключовими орієнтирами залишаються конфіденційність, стриманість, достовірність, повага до інших учасників правовідносин та усвідомлення можливих наслідків публікації. Сучасна судова й дисциплінарна практика свідчить, що межа допустимого визначається не статусом сторінки як «особистої» чи «професійної», а змістом поведінки, її контекстом та відповідністю законодавству і Правилам адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
3. Адвокат у соцмережах: як показувати кейси і не перейти межу етики. *Національна асоціація адвокатів України.* 12.06.2026. URL: https://unba.org.

ua/news/11856-advokat-u-socmerezhah-yak-pokazuvati-kejsi-i-ne-perejti-mezhu-etiki.html.
4. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18, провадження № К/9901/1717/19, ЄДРСР № 90029760. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760.
5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-011/2026 від 18.06.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-011-2026-vid-18-06-2026-za-rezultatom-rozglyadu-skargi-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-76-2026-vi/.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Крючков Д. Г.
студент 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИКА ВЗАЄМОДІЇ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ

Етика взаємодії адвоката з клієнтом є важливою складовою професійної діяльності адвокатури та необхідною умовою забезпечення прав і свобод людини. У сучасному правовому суспільстві адвокат виконує важливу функцію захисту прав, свобод та законних інтересів особи, а тому його діяльність повинна ґрунтуватися не лише на знанні законодавства, а й на дотриманні моральних і професійних стандартів. Якість правничої допомоги значною мірою залежить від характеру відносин між адвокатом і клієнтом, рівня взаємної довіри, відповідальності та відкритості у спілкуванні.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що клієнт, звертаючись до адвоката, часто перебуває у складній життєвій або правовій ситуації та потребує не тільки кваліфікованої юридичної допомоги, а й належного ставлення до своїх проблем. За таких обставин адвокат повинен діяти добросовісно, надавати об'єктивну правову оцінку обставинам справи, пояснювати можливі наслідки прийнятих рішень і не допускати введення клієнта в оману. Отже, професійна етика є важливим чинником ефективного захисту прав людини та зміцнення авторитету адвокатури.

Нормативну основу етичної взаємодії адвоката з клієнтом становлять Конституція України [1], Закон України «Про адвокатуру та ад-

вокатську діяльність» [2], і Правила адвокатської етики [3], Відповідні положення визначають основні вимоги до професійної поведінки адвоката, зокрема необхідність дотримання законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Дотримання цих принципів сприяє належному виконанню адвокатом своїх обов'язків і забезпечує довіру клієнта до правничої допомоги.

Одним із ключових принципів професійної етики адвоката є принцип законності. Адвокат повинен захищати інтереси клієнта виключно правомірними засобами, не допускаючи фальсифікації доказів, обману суду чи інших учасників процесу або сприяння протиправній поведінці. Навіть за умови значної зацікавленості клієнта в певному результаті адвокат не може відступати від вимог законодавства та професійних стандартів. Водночас принцип незалежності передбачає самостійність адвоката у формуванні правової позиції та виборі засобів захисту. Адвокат повинен враховувати побажання клієнта, але не зобов'язаний виконувати вимоги, які суперечать закону або професійній етиці.

Особливе значення у відносинах адвоката з клієнтом має конфіденційність. Під час надання правничої допомоги адвокат отримує відомості про особисте життя, майновий стан, сімейні обставини та інші аспекти життя клієнта. Збереження адвокатської таємниці гарантує захист цієї інформації та створює умови для відвертого спілкування між сторонами. Обов'язок зберігати конфіденційність передбачає не лише нерозголошення отриманих відомостей, а й відповідальне поводження з документами, електронним листуванням та іншими матеріалами справи. Порушення цих вимог може завдати шкоди клієнту та негативно вплинути на репутацію адвоката.

Важливим елементом етичної взаємодії є довіра, яка формується через чесність, добросовісність і належну комунікацію. Адвокат повинен своєчасно інформувати клієнта про стан справи, пояснювати правові ризики, можливі варіанти вирішення проблеми та перспективи захисту. Неприпустимим є надання необґрунтованих обіцянок щодо гарантованого виграшу справи, оскільки остаточний результат може залежати від обставин, які не контролюються адвокатом. Клієнт повинен отримувати достовірну інформацію, що дозволяє йому усвідомлено брати участь у прийнятті рішень щодо захисту власних прав та інтересів. Як підкреслює С. В. Антонюк, «на адвоката, так і на суддю, відповідно до Конституції України, покладено конституційний обов'язок захищати права, свободи і інтереси людини і громадянина. Український законодавець здійснює правове регулювання взаємовідносин «суд — адвокат», насамперед, заснованих на необхідності дотримання принципу взаємної поваги між судом та адвокатом» [4, с. 1001].

Невід'ємною складовою професійної етики адвоката є повага до особистості клієнта. Адвокат повинен ставитися до кожної особи з повагою, незалежно від її соціального становища, матеріального забезпечення, походження чи інших особистих обставин. Важливо також враховувати індивідуальні потреби клієнта, зрозуміло пояснювати юридичні питання та уникати поведінки, яка може принизити його гідність. Професійна комунікація має сприяти конструктивному вирішенню правових проблем і запобіганню непорозумінням.

Окрему увагу необхідно приділяти запобіганню конфлікту інтересів. Конфлікт інтересів може виникнути, якщо особисті інтереси адвоката або його зобов'язання перед іншими клієнтами перешкоджають належному захисту інтересів конкретної особи. У таких випадках адвокат повинен своєчасно виявляти відповідні обставини та діяти згідно із законодавством і Правилами адвокатської етики. Крім того, належне виконання професійних обов'язків передбачає постійне вдосконалення знань і навичок, сумлінне ставлення до доручення та відповідальне використання професійних можливостей.

Етичні вимоги до взаємодії адвоката з клієнтом мають особливе значення в умовах воєнного стану, соціальної нестабільності та зростання кількості правових проблем, пов'язаних із захистом прав військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від збройної агресії та інших вразливих категорій населення. У таких обставинах адвокат може працювати з особами, які пережили втрату близьких, вимушене переміщення, порушення майнових прав або інші травматичні події. Це вимагає особливо уважного ставлення до комунікації, недопущення повторної психологічної травматизації, дотримання конфіденційності та забезпечення належного інформування про доступні правові механізми. Водночас складність життєвої ситуації клієнта не скасовує необхідності зберігати професійну об'єктивність і діяти в межах компетенції.

Додаткові виклики для професійної етики створює використання цифрових технологій, електронного документообігу та засобів дистанційного зв'язку. Онлайн-консультації й електронне листування розширюють доступ до правничої допомоги, однак водночас вимагають посиленої уваги до ідентифікації клієнта, захисту інформації, належного зберігання документів та недопущення розголошення адвокатської таємниці. Адвокат повинен відповідально використовувати цифрові інструменти, перевіряти достовірність отриманої інформації та не допускати, щоб технологічна зручність знижувала якість правничої допомоги. Якщо під час підготовки документів або аналізу матеріалів застосовуються системи штучного інтелекту, необхідно критично перевіряти отримані результати, не покладатися на непере-

вірені правові висновки та враховувати ризики передавання конфіденційних даних стороннім сервісам.

Отже, етика взаємодії адвоката з клієнтом є системою професійних і моральних принципів, які визначають належну поведінку адвоката під час надання правничої допомоги. Дотримання законності, незалежності, конфіденційності, доброчесності та професійної компетентності сприяє формуванню довіри між адвокатом і клієнтом, підвищенню якості захисту та запобіганню професійним конфліктам. Таким чином, професійна етика є не лише вимогою до діяльності адвоката, а й важливою гарантією реалізації права людини на належну правничу допомогу та справедливий суд.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017; зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
4. Антонюк С. В. Суд і адвокат в Україні: реалії сьогодення та проблеми етики взаємовідносин. *Traektorіv Nauki*. 2019. Т. 5, № 7. С. 1001–1014. URL: https://pathofscience.org/index.php/ps/article/download/635/644

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Кукуріка І. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ У ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Адвокатська діяльність здійснюється у зв'язку з вирішенням спорів між суб'єктами правовідносин в судах, що обумовлює наявність суперечливих інтересів учасників судового провадження.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) включає принцип уникнення конфлікту інтересів до прин-

ципів адвокатської діяльності (ч. 1 ст. 4) [1], а Правила адвокатської етики (далі — Правила) конкретизують цю вимогу [2].

Закон визначає конфлікт інтересів як суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності (п. 8 ч. 1 ст. 1); подібне формулювання є у ст. 9 Правил [2]. Аналіз вказаного визначення дає підстави стверджувати, що в ньому є акцент на інтересі самого адвоката. На практиці ж найчастіше виникає конфлікт інтересів між двома клієнтами адвоката, і саме його регулюють ч. 2 ст. 9 та ст. 20 Правил.

На етапі укладення договору адвокату, бюро чи об'єднанню заборонено укладати договір за наявності конфлікту інтересів [1]. Закон окремо називає підстави відмови, серед яких: можливе розголошення адвокатської таємниці, суперечність виконання договору інтересам адвоката, його родичів або професійним обов'язкам, надання допомоги особі з протилежними інтересами (п. 4, 6, 7 ч. 1 ст. 28) [1]. До укладення договору, відповідно до ст. 16 Правил, на вимогу клієнта адвокат повідомляє обставини, які можуть спричинити конфлікт.

На етапі виконання договору діє обов'язок невідкладно повідомити клієнта про виникнення конфлікту (п. 3 ч. 1 ст. 21 Закону); якщо відповідної згоди немає, договір розривається (ст. 9, 34 Правил) [2]. Після припинення договору обов'язок уникати конфлікту та зберігати конфіденційність триває [2]. Спеціальні вимоги встановлено для клієнтів — юридичних осіб у ст. 39 Правил, для адвокатів, що надавали безоплатну правову допомогу у тому самому провадженні — у ст. 17 та 41 Правил, та для посередництва між клієнтами — у ст. 21, 40 Правил [2]. У кримінальному процесі захисник не може приймати захист особи або надавати їй допомогу, якщо це суперечить інтересам особи, якій він допомагає чи допомагав раніше, і підлягає відводу на цій підставі [3].

Порушення правила щодо уникнення конфлікту інтересів розглядається як порушення правил етики та/або як неналежне виконання обов'язків. За це на адвоката можуть бути накладені такі дисциплінарні стягнення, як попередження, зупинення права на діяльність від одного місяця до одного року або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України [1].

З практики ВКДКА, узагальненої у рішенні від 04.10.2019 № Х-017/2019, можна виділити чотири критерії оцінки для виявлення конфлікту інтересів: предмет допомоги за кожним договором; отримання конфіденційної інформації від колишнього клієнта; сам

факт надання допомоги, зокрема за наявності довіреності; протилежність процесуальних цілей [4].

Конфлікт інтересів може виникати не лише між клієнтами адвоката. Правила пов'язують незалежність адвоката з відсутністю впливу його особистих інтересів і прямо вимагають, щоб членство в громадській організації, партії чи науковому товаристві не ставало підставою поступитися професійними обов'язками. Крім того, конфіденційна інформація не може використовуватися в громадській, науковій або публіцистичній діяльності без згоди зацікавлених осіб [2]. Стосовно колишнього місця роботи варто підкреслити, що обов'язок відмовитися від виконання доручення у справі проти юридичної особи, якій адвокат раніше надавав допомогу, виникає лише за наявності відомостей, які можна використати проти неї. З цього випливає, що сам факт колишніх відносин без таких відомостей не створює конфлікту, а доводити їх наявність у дисциплінарному провадженні має заявник, оскільки обвинувачення не може ґрунтуватися на припущеннях [2]. Такий підхід захищає адвоката від безпідставних скарг і водночас залишає клієнтам право вимагати перевірки за конкретними обставинами.

У підсумку можна сказати, що уникнення конфлікту інтересів є однією з ключових гарантій незалежності адвоката, довіри клієнта та належного надання правничої допомоги. Його забезпечення передбачає своєчасне виявлення обставин, здатних вплинути на об'єктивність адвоката, інформування про них клієнта, відмову від укладення або виконання договору за наявності конфлікту, а також дотримання вимог щодо збереження адвокатської таємниці. У разі порушення цих обов'язків адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності, проте кожна ситуація потребує індивідуальної оцінки з урахуванням конкретних обставин та доказів.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001891-17
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
4. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо конфлікту інтересів: затв. рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 04.10.2019 № Х-017/2019. URL: https://vkdka.org/14637-2

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Кулачок К. М.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: ВИМОГИ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Професійна присутність адвоката у соціальних мережах уже не обмежується рекламуванням послуг. Через особисті та професійні акаунти адвокати коментують правові події, пояснюють зміни законодавства, спілкуються з клієнтами й колегами та формують власну публічну репутацію. Саме поєднання професійної функції з неформальним характером цифрової комунікації створює етичну проблему: технічна можливість оприлюднити інформацію не тотожна професійній допустимості такої публікації.

Бочуляк Н. І. звертає увагу на подвійний характер онлайн-комунікації адвоката: вона є одночасно способом реалізації свободи вираження поглядів і формою публічної поведінки представника професії, до якої застосовуються спеціальні етичні вимоги [1, с. 111–115]. Тому оцінка поведінки адвоката в соціальній мережі потребує врахування не лише змісту окремого допису, а й професійного статусу його автора та можливих наслідків комунікації.

Для соціальних мереж не існує окремого «цифрового» статусу адвоката. Загальні засади адвокатської діяльності, закріплені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», зберігають своє значення і в онлайн-середовищі [2], а розділ VIII Правил адвокатської етики конкретизує вимоги саме до інтернет-комунікації [3]. Тому при оцінці допису, коментаря чи приватного листування вирішальним є не вид платформи, а те, чи дотримано незалежності, конфіденційності, коректності та вимог щодо недопущення конфлікту інтересів.

Стаття 57 Правил адвокатської етики визнає участь адвоката у соціальних мережах допустимою, але пов'язує її з обов'язком дотримуватися професійних стандартів і не завдавати шкоди авторитету адвокатів та адвокатури. Це положення має принципове значення, оскільки професійний статус адвоката не припиняється після пере-

ходу від офіційної комунікації до особистого профілю. Верховний Суд у постанові від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18 підкреслив, що Правила адвокатської етики поширюються не лише на безпосередню адвокатську діяльність, а й, у визначеній ними частині, на соціально-публічну діяльність адвоката. При цьому Суд не встановлював факту дисциплінарного проступку, а визнав правомірним порушення дисциплінарної справи за наявності ознак, які потребували подальшої перевірки [4].

Практичний ризик розголошення адвокатської таємниці виникає не лише тоді, коли в дописі прямо названо клієнта. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» охоплює адвокатською таємницею інформацію про клієнта, питання звернення, зміст консультацій, складені адвокатом документи, інформацію на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [2]. У соціальній мережі ідентифікація може відбутися через сукупність деталей — фотографію із суду, процесуальний статус, дату події, місце її вчинення або характер спору. Тому перед публікацією адвокат має оцінювати не окрему фразу, а весь масив відомостей, доступний аудиторії.

Правила адвокатської етики конкретизують ці вимоги для цифрового середовища. Адвокат зобов'язаний вживати максимально можливих заходів для захисту інформації, що отримується та передається через соціальні мережі, зокрема листування, документи та іншу інформацію, яка становить адвокатську таємницю. Розміщення у публічному доступі інформації, пов'язаної зі здійсненням адвокатської діяльності, без попередньої письмової згоди клієнта Правила не допускають [3].

Окремої оцінки потребує ризик конфлікту інтересів. Публічний коментар адвоката може суперечити позиції нинішнього або колишнього клієнта навіть тоді, коли формально не стосується конкретної справи. У рішенні № VI-011/2026 від 18 червня 2026 року Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, застосовуючи статті 58–59 Правил, звернула увагу на необхідність враховувати контекст, потенційну аудиторію, параметри конфіденційності та ризик конфлікту інтересів під час комунікації адвоката в мережі Інтернет [5]. Саме тому, до оприлюднення позиції адвокат має оцінити не лише її зміст, а й те, як вона співвідноситься з професійними обов'язками перед конкретними клієнтами.

Окремі вимоги стосуються змісту публічних висловлювань адвоката. Відповідно до статті 59 Правил адвокатської етики при використанні соціальних мереж адвокат повинен дотримуватися високих стандартів чесності, проявляти стриманість, обережність і коректність, вести себе шанобливо, не допускати образливої поведінки, а

коментарі мають бути відповідальними, достовірними та не вводити в оману [2]. Отже, професійна дискусія щодо судової практики, діяльності органів влади чи правових проблем є допустимою, однак її форма і зміст не повинні суперечити вимогам адвокатської етики.

Професійний акаунт адвоката часто одночасно виконує інформаційну та рекламну функції. Тому етична оцінка повідомлення залежить не від наявності позначки «реклама», а від його змісту. Стаття 13 Правил адвокатської етики допускає рекламування адвокатської діяльності, але не дозволяє використовувати оціночні характеристики адвоката, критику інших адвокатів, заяви про вірогідність успішного виконання доручення чи інші твердження, здатні створювати безпідставні надії у клієнта [3]. Отже, повідомлення про спеціалізацію, досвід або участь у професійному заході саме по собі є допустимим, тоді як обіцянка гарантованого результату перетворює самопрезентацію на етично проблемну рекламу.

Разом із ризиками соціальні мережі надають адвокатові значні професійні можливості: оперативно інформувати громадян про зміни законодавства, пояснювати судову практику, формувати правову культуру, підтримувати професійні контакти та розвивати власну публічну експертність. Саме тому повна відмова від цифрової присутності не є необхідною умовою етичної поведінки. Більш обґрунтованим є підхід, за якого адвокат перед публікацією оцінює мету повідомлення, потенційну аудиторію, можливість ідентифікації клієнта, наявність конфлікту інтересів, достовірність інформації та наслідки публікації для професійної репутації.

Наостанок слід зазначити, що перед публікацією професійно значущого контенту адвокатові доцільно застосовувати короткий етичний тест із таких питань:

1. чи дозволяє повідомлення прямо або опосередковано ідентифікувати клієнта?

2. чи не суперечить оприлюднена позиція інтересам теперішнього або колишнього клієнта?

3. чи мають фактичні твердження достатню основу; чи не створює форма повідомлення безпідставного очікування певного результату?

4. чи зберігається повага до професії та інших учасників правовідносин.

Такий підхід дозволяє оцінювати соціальні мережі не як окрему «вільну від етики» сферу, а як один із способів здійснення професійної комунікації, у якому зберігаються вимоги Закону, Правил адвокатської етики, судової та дисциплінарної практики [5].

Список використаної літератури

1. Бочуляк Н. І. Адвокати та соціальні мережі: етико-професійні аспекти кореляції. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична. 2019. Т. 23. С. 111–115. URL: https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/207.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text.
4. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18, провадження № К/9901/1717/19, ЄДРСР № 90029760. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760.
5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-011/2026 від 18.06.2026. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-011-2026-vid-18-06-2026-za-rezultatom-rozglyadu-skargina-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kijivskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-76-2026-vi/.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Kustriei D. P.
student of the 1 course of the Faculty of Prosecution and Investigation (Criminal Justice)
of the National University «Odesa Law Academy»

ETHICAL STANDARDS OF BEHAVIOR OF AN ADVOCATE IN THE CURRENT INFORMATION SPACE

The modern development of information technology significantly impacts all spheres of public life, including legal practice. The legal profession, acting as a crucial institution for safeguarding human rights and freedoms, also actively employs digital technologies in its work. Electronic court systems, digital documents, email, instant messaging apps, videoconferencing, social media, cloud services, and artificial intelligence systems greatly expand advocates' capabilities while simultaneously creating new challenges for upholding professional ethical standards. This is driven by the need to ensure appropriate professional conduct by advocates amidst the digitalization of the justice system and the rise of the information society. The principles of advocacy, namely the rule of law, legality, independence, confidentiality and the avoidance of conflicts of interest, together with the re-

quirements of the Rules of Advocate Ethics, remain the foundation of advocacy; however, their application within the modern information landscape presents unique nuances.

Section VIII of the Rules of Advocate Ethics is dedicated to the «Observance of the Norms of Advocate Ethics When Using the Internet» (Articles 57–60). Article 57 permits an advocate's participation on the Internet, including social media and forums, but only on condition that the information posted or commented on does not harm the authority of advocates and the advocacy profession; such activity must comply with the principles of independence, professionalism, responsibility, honesty, restraint and correctness, dignity, non-discrimination, tolerance, corporate solidarity and preservation of public trust, and confidentiality. Article 58 obliges an advocate to consider the consequences of online communication for professional independence and to observe the limits imposed by confidentiality; Article 59 requires high standards of honesty and statements that are reliable and not misleading, free from aggression, hostility, and intolerance; Article 60 requires respectful communication and calm tolerance of differing opinions [2].

Thus, the Rules of Advocate Ethics do not leave online conduct unregulated: they extend the principles of Section II to the digital environment. In practice, these requirements are most clearly tested where the digital environment creates the greatest risks for the advocate and the client, namely in safeguarding the confidentiality of communication and information.

Let's play attention to such kind of risks and challenges. Thus advocates must adequately secure their devices and accounts, employ robust authentication methods, and exercise caution when selecting digital communication channels. This is of particular importance during remote participation in court hearings — a practice that became widespread due to the pandemic and martial law [1, p. 64]. The remote format must not diminish the guarantees regarding the right to a defense, specifically the advocate's ability to communicate confidentially with the client.

Advocates are obliged to ensure appropriate conditions for the storage of documents, case files, and other information subject to advocate-client privilege. In the digital environment, this entails securing computers, phones, online accounts, cloud storage, and other systems containing client information. The use of insecure communication channels or unprotected services may lead to the disclosure of information and the violation of the client's rights. Particular challenges arise during remote communication with clients located in places of detention, or in temporarily occupied or frontline territories. Under such conditions, an advocate must take reasonable measures to ensure confidentiality and proper communication with the client.

In the digital environment, professional competence encompasses not only knowledge of the law but also the ability to work with electronic court systems, digital evidence, electronic document management, and modern

technologies. The use of artificial intelligence requires special attention: information obtained through its use must be verified by the advocate, as they bear professional responsibility for the outcome. Conscientiousness, in turn, implies diligent and timely performance of the mandate, in particular regular monitoring of notifications in electronic court systems and compliance with procedural deadlines when filing documents electronically.

A crucial element of digital ethics is the responsible handling of digital evidence: photographs, videos, electronic correspondence, social media content, metadata, and other digital materials. This is particularly relevant in cases involving war crimes. Such materials may contain personal data, geolocation data, or other sensitive information; therefore, their use and dissemination must adhere to principles of confidentiality, necessity, proportionality, and personal safety.

A distinct modern area of focus is the use of artificial intelligence and LegalTech. Such technologies can significantly facilitate the search for legislation, the analysis of case law, document systematization, and the processing of large volumes of information. At the same time, they may contain errors, inaccuracies, or biased results. Therefore, an advocate should not rely unquestioningly on information obtained via AI but must independently verify statutory provisions, court rulings, factual data, and legal conclusions. The use of digital tools does not absolve an advocate of professional responsibility for the final outcome. Furthermore, entering personal data and case materials into such systems requires particular caution, as this may create a risk of breaching advocate-client privilege.

Another significant challenge is the information-related pressure exerted on an advocate. Social networks and digital media can be used to disseminate negative information, threats, or personal data, or to incite public condemnation of the advocate or their client. Cases that generate significant public interest are particularly challenging. In such circumstances, an advocate must maintain independence and avoid being identified with the client's views, conduct, or actions.

At the same time, the digital environment places heightened demands on an advocate's professional reputation. Public statements and information disseminated by an advocate can affect not only their personal reputation but also the perception of the legal profession as a whole. Therefore, an advocate must act responsibly within the information space, verify the accuracy of the information being shared, distinguish between facts and their own professional assessment, and adhere to the principles of honesty and good reputation.

Working with digital evidence is another important aspect. Photographs, video recordings, electronic correspondence, social media content, metadata, and other digital materials are increasingly used in legal proceedings. When handling such materials, an advocate must consider not only their

evidentiary value but also potential risks to individual privacy and safety. Materials related to war crimes require particular caution, as the careless dissemination of certain information can create additional risks for victims and other individuals.

Therefore with the advancement of digital technologies, traditional ethical requirements are taking on new dimensions. The use of email, messaging apps, video conferencing, social media, electronic court systems, digital evidence, and artificial intelligence creates new opportunities for legal practice but simultaneously gives rise to additional professional risks. In particular, advocates must ensure the proper protection of confidential information, control access to electronic documents, handle personal data with care, and avoid transmitting client information via insecure digital platforms. Responsible use of social media is also crucial, as an advocate's public conduct can impact not only their own professional reputation but also public trust in the legal profession as a whole.

The use of artificial intelligence is becoming increasingly significant. Such systems can assist in locating legal information, analyzing case law, drafting documents, and processing large volumes of data. At the same time, an advocate cannot rely entirely on information generated by artificial intelligence, as it requires verification for accuracy, currency, and compliance with the law. Furthermore, when using digital tools, it is necessary to consider the risk of disclosing advocate-client privilege and other confidential information [3].

Thus, digitalization does not alter the fundamental principles of advocate ethics but rather expands their scope of application. A modern advocate must combine legal knowledge and high professional and ethical standards with an appropriate level of digital literacy. It is precisely the responsible use of modern technologies, a critical approach to information, the protection of client data, the preservation of independence, and adherence to honesty and good reputation that enable the provision of high-quality legal assistance while simultaneously maintaining trust in the legal profession and the justice system within a digital society.

References

1. Гансецька В. В. Етичні стандарти адвокатури як елемент гарантій незалежності та засіб зміцнення довіри суспільства. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/734/19429/41635-1
2. Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року (в редакції від 15.02.2019 р.). URL:https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення 29.09.2026 р.)
3. Legal Ethics. Principles and Guidance for Lawyers. URL:https://www.legal-experts.ai/knowledge-base/legal-ethics-principles-guidance(дата звернення 29.09.2026 р.)

Academic Supervisor: *Assistant at the Department of Organization of Judicial, Law Enforcement Bodies and Advocacy of the National University «Odesa Law Academy», Doctor of Philosophy (PhD) in Law* ***Ponurko Taras Andriiovych***

Літовченко Д. Ю.
студентка 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ПІД ЧАС НАДАННЯ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ У ВІЙСЬКОВО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ

Стаття 131–2 Конституції України встановлює, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [1]. Надання професійної правничої допомоги вимагає від адвоката дотримання Правил адвокатської етики [2]. Специфіка, багатогранний характер зобов'язань, покладені на адвокатуру, обумовлюють необхідність збалансування засад служіння інтересам клієнта й водночас громадянського суспільства, а також, відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [3], дотримання принципів законності, верховенства права, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів.

Надання професійної правничої допомоги у військово-правовій сфері має свої особливості. Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає, що військовослужбовці користуються правами і свободами людини та громадянина, їх гарантіями, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей застосування. Ніхто не вправі обмежувати військовослужбовців та членів їх сімей у правах і свободах, визначених законодавством України [4].

Юридичного статусу військовослужбовця військовозобов'язані набувають з моменту призову на військову службу у порядку мобілізації. Статус військовослужбовця, крім загально-громадянських прав, свобод та обов'язків як фізичної особи, передбачає наявність додаткових військово-службових прав та обов'язків, що визначаються їх службовим становищем [5, с. 7]. Військовослужбовці й члени їх сімей мають право на професійну правничу допомогу, у тому числі у встановлених випадках на безоплатну, відповідно до ст. 59 Конституції України [1], ст. 14 Закону України «Про безоплатну правничу допомогу» [6].

Специфіка взаємодії між адвокатом та клієнтом-військовослужбовцем пов'язана з конфіденційною та чутливою інформацією про військовослужбовців, їхнє становище та обставини служби. Правнича допомога у питаннях проходження служби, притягнення до дисциплінарної відповідальності, соціального забезпечення, переміщення, звільнення з військової служби, виплати грошового забезпечення або реалізації соціальних гарантій завжди впливає на подальше службове становище військовозобов'язаного.

Захист прав у військово-правовій сфері ускладнюється тим, що матеріали справи, ймовірно, стосуються проходження служби, місця служби, службових обставин, внутрішньої документації або іншої інформації, яка потребує особливо обережного поводження. Адвокат зобов'язаний зберігати адвокатську таємницю, не допускати витоку інформації під тиском обставин, особливо коли у клієнта є конфлікт із командуванням.

Дотримання адвокатом незалежності та свободи у здійсненні адвокатської діяльності, як необхідної умови належного виконання обов'язків, передбачає свободу від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання в діяльність з надання професійної правничої допомоги, здійснення захисту або представництва довірителя, зокрема з боку державних органів, політичних партій, від впливу особистих інтересів тощо з метою дотримання захисник зобов'язаний протистояти будь-яким спробам посягання на незалежність здійснення діяльності, проявляти принциповість у виконанні професійних обов'язків, відстоюванні професійних прав, гарантій адвокатської діяльності та їх ефективному використанні в інтересах довірителя. Для адвоката, який надає професійну правничу допомогу військовослужбовцю, це означатиме неприпустимість ототожнення інтересів клієнта з інтересами військової частини, органу військового управління, командира чи іншої службової особи. Військово-правові відносини нерідко характеризуються наявністю кількох осіб, пов'язаних однією службовою ситуацією. Наприклад, у спорі можуть бути зацікавлені військовослужбовець, його командир, інший військовослужбовець, військова частина або орган військового управління. Не можна не зважати на те, якщо захисник одночасно надаватиме допомогу різним особам, чиї інтереси суперечать один одному, виникне реальна загроза порушення принципів неприпустимості конфлікту інтресів, конфіденційності, пріоритету інтересів клієнта. Взаємодіючи з військовим командуванням, адвокат у межах дотримання законності повинен виходити з переваги інтересів саме клієнта.

З метою належного захисту й представництва прав та законних інтересів, адвокат зобов'язаний використовувати здобуті знання, майстерність, дотримуючись чинного законодавства України, спри-

яти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності. Вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або Правилам адвокатської етики, адвокату заборонено.

У межах дотримання вимог компетентності та добросовісності від адвоката вимагається високий рівень професійної підготовки, ґрунтовне знання чинного законодавства, практики застосування, опанування тактики, методів і прийомів адвокатської діяльності, підвищення професійного рівня. Враховуючи специфіку питань, які виникають у військово-правовій сфері, адвокат повинен мати необхідні знання законодавства про військову службу, соціальний і правовий захист військовослужбовців, дисциплінарну відповідальність, проходження служби, адміністративні та кримінальні процедури, особливості правового режиму воєнного стану. Варто наголосити, що недостатня обізнаність адвоката зі специфікою законодавства матиме для клієнта-військовослужбовця деструктивні наслідки, у порівнянні з помилкою у цивільній справі.

У системі безоплатної правничої допомоги створено додатковий канал реалізації права військовослужбовця на правничу допомогу. Серед питань, з якими найчастіше звертаються військовослужбовці, можна визначити наступні: проходження ЛКК та оскарженні висновків ЛКК до Центральної ЛКК та адміністративного суду; захист у кримінальних справах щодо мобілізованих та військовослужбовців; захист у справах про адміністративні правопорушення; звільнення з військової служби, вихід на пенсію військовослужбовців, перерахунок військової пенсії; подання позовів щодо стягнення невиплаченого грошового та речового забезпечення, бойових виплат та заробітної плати; отримання допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців; отримання допомоги військовослужбовцям при пораненні. Крім того, військовослужбовцям надається допомога та консультування при складанні таких документів як: рапорт на відпустку; заява про оскарження рішення ЛЛК; на переведення; на ЛЛК; на звільнення тощо [7]. Адвокати як суб'єкти надання безоплатної правничої допомоги відіграють велику роль у реалізації військовослужбовцем права на отримання безоплатної правничої допомоги.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що специфіка дотримання адвокатом Правил адвокатської етики у військово-правовій сфері полягає не у створенні окремої, «спеціальної» етики адвоката, а в особливому застосуванні загальних етичних принципів до звернень, що виникають у зв'язку з проходженням військової служби. Так, незалежність адвоката отримує свій прояв у відсутності командно-адміністративного впливу; конфіденційність — у встановленні відносин довіри з особливим клієнтом та збереженні адвокатської таємниці;

уникнення конфлікту інтересів — у ретельній перевірці професійних зв'язків між усіма учасниками військового спору; компетентність — у знанні специфічного масиву військового законодавства; пріоритет інтересів клієнта — у готовності віддавати перевагу інтересам клієнта-військовослужбовця над інтересами інших осіб у межах дотримання принципу законності. Дотримання Правил адвокатської етики у відносинах з клієнтами у військово-правовій сфері сприяє зміцненню довіри до інституту адвокатури, сприяє забезпеченню ефективного захисту прав і законних інтересів осіб, які виконують конституційний обов'язок щодо захисту Батьківщини.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 03.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затверджені З'їздом адвокатів України від 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 03.10.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n23.
4. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12 (дата звернення: 03.10.2026).
5. Медвідь Л. П. Права, свободи та обов'язки військовослужбовців в Україні: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.02 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016, 22 с.
6. Про безоплатну правничу допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3460-17 (дата звернення: 03.10.2026).
7. Система надання безоплатної правничої допомоги. Консультуємо військовослужбовців. *Безоплатна правнича допомога*. 27.04.2023. URL: https://legalaid.gov.ua/bez-kategoriyi/konsultuyemo-vijskovosluzhbovcziv/ (дата звернення: 03.10.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Мазур Д. С.
студент 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНИЙ ВИГЛЯД АДВОКАТА ЯК ПРОЯВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ: ВІД ТРАДИЦІЙ ДО СУЧАСНИХ СТАНДАРТІВ

Професія адвоката традиційно посідає особливе місце у механізмі захисту прав і свобод людини. Від адвоката очікують не лише належного рівня професійних знань і практичних навичок, а й дотримання високих стандартів професійної поведінки. Одним із зовнішніх проявів професійної культури адвоката є його вигляд. Одяг сам по собі не визначає професійні якості правника, однак може впливати на перше враження, комунікацію з клієнтом, сприйняття адвоката іншими учасниками правовідносин та загальне уявлення про представника адвокатської професії.

Професійна етика адвоката охоплює систему принципів і правил поведінки, якими він повинен керуватися під час здійснення адвокатської діяльності. Відповідно до пункту 1 частини першої статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики [1].

Безпосереднє нормативне підґрунтя для оцінювання професійного вигляду міститься у статті 12 Правил адвокатської етики «Повага до адвокатської професії». Правила встановлюють, що під час здійснення професійної діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися загальноприйнятих норм ділового етикету, у тому числі щодо зовнішнього вигляду [2]. Таким чином, доречний професійний вигляд слід розглядати не як питання моди або особистих уподобань, а як один із елементів поваги до адвокатської професії та культури професійної поведінки.

Водночас Правила адвокатської етики не встановлюють детального переліку дозволеного одягу, кольорів, аксесуарів чи єдиного обов'язкового дрес-коду. Саме тому важливим є питання меж між професійною доречністю та індивідуальним стилем адвоката. У сучасних наукових дослідженнях зовнішній аспект професійної культури адвоката пов'язується не лише з одягом, а й із манерами, мовленням, поведінкою та загальним способом самопрезентації правника [3, с. 195]. Дослідники ділового етикету адвоката також звертають увагу на належний одяг як на один із компонентів професійної поведінки поряд із коректною комунікацією, повагою до колег і клієнтів та дотриманням інших етичних вимог [4, с. 70–73].

Історично професійний образ представника правничої професії формувався під впливом уявлень про статус, стриманість, авторитет і відповідальність. Класичний костюм, нейтральність зовнішнього образу та охайність тривалий час сприймалися як ознаки поваги до суду, клієнта та професії. Водночас сучасне розуміння професійної культури не повинно зводитися до механічного відтворення традицій. Значення має насамперед відповідність зовнішнього вигляду характеру професійної ситуації та здатність адвоката своєю поведінкою підтримувати повагу до професії.

Сучасні умови здійснення адвокатської діяльності роблять вимоги до професійного вигляду більш ситуаційними. Адвокат працює не лише у судовій залі чи офісі, а й бере участь у відеоконференціях, проводить дистанційні консультації, виступає на професійних заходах, взаємодіє з медіа та використовує цифрові засоби комунікації. Відповідно, однаковий формат одягу не може бути універсальним для всіх видів професійної активності. Водночас незалежно від формату роботи зберігається базова вимога: зовнішній вигляд має бути охайним, доречним і сумісним із професійним статусом адвоката та повагою до осіб, з якими він взаємодіє.

Особливого значення професійний вигляд набуває під час участі у судовому засіданні. У цьому контексті стриманість і діловий стиль сприяють зосередженню уваги на правовій позиції та професійній аргументації, а не на зовнішній самопрезентації. Водночас сам по собі нестандартний елемент одягу не може автоматично свідчити про неетичну поведінку. Оцінювання має враховувати конкретні обставини, характер професійної діяльності та те, чи створює зовнішній вигляд реальну суперечність із вимогами ділового етикету та поваги до адвокатської професії [3, с. 194].

Показовою є наукова дискусія щодо можливості запровадження спеціального професійного одягу адвоката у суді. Зокрема, у літературі висловлено пропозицію щодо використання адвокатами мантії як символу професійної ролі та поваги до судового процесу [3, с. 194–195]. Разом із тим така позиція має характер наукової пропозиції і не є чинною вимогою українського законодавства. Її наявність демонструє, що питання професійного вигляду адвоката залишається предметом дискусії та пошуку балансу між традиціями, професійною ідентичністю й сучасними підходами.

На нашу думку, сучасний підхід до професійного вигляду адвоката має ґрунтуватися не на жорсткій уніфікації, а на критерії доречності. Значення має не вартість одягу і не відповідність певним модним тенденціям, а охайність, стриманість у професійно значущих ситуаціях, повага до суду, клієнта та інших учасників правовідносин. Адвокат може мати власний стиль, однак повинен уміти адаптувати його до

обставин професійної діяльності. Такий підхід дозволяє поєднати індивідуальність із вимогами професійної етики та не перетворювати зовнішній вигляд на самоціль.

Таким чином, професійний вигляд адвоката є одним із зовнішніх проявів адвокатської етики та професійної культури. Чинні Правила адвокатської етики прямо пов'язують зовнішній вигляд із дотриманням норм ділового етикету, але не встановлюють деталізованого дрес-коду [2]. Це надає адвокату простір для індивідуального стилю, одночасно покладаючи на нього обов'язок самостійно оцінювати доречність зовнішнього образу у конкретній професійній ситуації. Оптимальним орієнтиром є поєднання охайності, стриманості, ситуаційної доречності та поваги до статусу адвоката, за якого зовнішній вигляд доповнює, а не підмінює професійну компетентність, доброчесність і здатність ефективно захищати права та інтереси клієнта.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 17.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила; З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 (у редакції зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 17.09.2026).
3. Божко А. В. Естетичний аспект професійної культури адвоката. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 190–195. URL: https://nvppp.in.ua/vip/2025/5/31.pdf
4. Горєлова В. Ю. Правова сутність моралі адвоката в контексті ділового етикету. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки»*. 2020. № 9 (31). С. 70–73. URL: https://www.inter-nauka.com/ua/issues/law2020/9/6315

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Мамотенко А. Р.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ МЕЖІ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА У ВІДНОСИНАХ З КЛІЄНТОМ

Етичні межі поведінки адвоката у відносинах з клієнтом визначають допустимий простір професійної взаємодії, у якому мають поєднуватися пріоритет інтересів клієнта, незалежність адвоката, законність, конфіденційність, добросовісність та уникнення конфлікту інтересів. Їх значення полягає не у формальному обмеженні професійної свободи адвоката, а у створенні таких правил взаємодії, які забезпечують довіру клієнта та водночас не допускають перетворення адвоката на виконавця будь-яких його вимог. Нормативну основу цих меж становлять Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правила адвокатської етики [1; 2]. Наукові дослідження також підкреслюють, що довіра є однією з ключових морально-етичних основ відносин адвоката з клієнтом [3, с. 324].

Одним із центральних орієнтирів таких відносин є принцип пріоритету інтересів клієнта. Стаття 8 Правил адвокатської етики передбачає, що в межах дотримання принципу законності адвокат повинен виходити з переваги інтересів клієнта, але при цьому залишатися незалежним від нього [2]. Отже, пріоритет інтересів клієнта не означає безумовного підпорядкування його волі. Адвокат не ототожнюється з клієнтом, його поглядами, поведінкою чи ймовірною юридичною відповідальністю. У сучасних умовах ця межа має особливе значення, оскільки суспільне ототожнення адвоката з клієнтом здатне створювати тиск на незалежність професійної діяльності та негативно впливати на реалізацію права особи на професійну правничу допомогу [4, с. 371].

Першою безумовною межею поведінки адвоката є законність. Закон надає адвокату право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, Правилами адвокатської етики та договором про надання правничої допомоги, якщо вони необхідні для належного виконання договору [1]. Водночас Правила прямо забороняють застосовувати незаконні та неетичні засоби під час виконання доручення клієнта: спонукати свідків до завідомо неправдивих показань, вдаватися до погроз, шантажу чи інших протиправних методів тиску, використовувати особисті зв'язки для впливу на суд або інший орган, а також використовувати захищену конфіденційну інформацію колишнього клієнта [2]. Тому навіть наполеглива позиція на користь клієнта не

може виправдовувати засоби, несумісні із законом та професійною етикою.

Не менш важливою етичною межею є конфіденційність. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею охоплюється широкий комплекс інформації про клієнта, питання звернення, зміст консультацій, складені документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Стаття 10 Правил адвокатської етики визначає конфіденційність необхідною передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом та встановлює, що дія цього принципу не обмежена в часі [2]. Таким чином, обов'язок адвоката не завершується одночасно з припиненням договору: він повинен і надалі не допускати використання отриманої інформації на шкоду колишньому клієнту. Саме конфіденційність створює умови, за яких клієнт може відкрито повідомляти адвокатові обставини справи, необхідні для формування належної правової позиції [3, с. 326].

Окремий комплекс етичних обмежень пов'язаний із конфліктом інтересів. Закон зобов'язує адвоката невідкладно повідомляти клієнта про його виникнення, а Правила адвокатської етики забороняють без письмового погодження відповідних клієнтів одночасно представляти або захищати осіб, інтереси яких є взаємно суперечливими або вірогідно можуть стати такими [1; 2]. У сучасних дослідженнях наголошується, що навіть згода клієнтів не повинна сприйматися як формальність: адвокат має реально оцінити, чи здатний він зберегти незалежність і належно захищати інтереси кожного з них без ризику заподіяння шкоди [5, с. 183]. Якщо такого балансу забезпечити неможливо, належною професійною поведінкою є відмова від прийняття доручення або припинення його виконання у встановленому порядку.

Важливою складовою взаємовідносин є чесне та об'єктивне інформування клієнта. Відповідно до статті 18 Правил адвокатської етики адвокат повинен повідомити клієнту відомі фактичні й правові підстави, які можуть позитивно або негативно вплинути на виконання доручення, орієнтовний обсяг роботи, правові наслідки бажаного результату, а також відому йому поширену несприятливу практику застосування відповідних норм права [2]. Такий підхід виключає створення необґрунтованих очікувань і перетворює інформування клієнта на одну з гарантій його усвідомленого вибору. Професійна лояльність до клієнта тому полягає не в обіцянці бажаного результату, а у компетентному поясненні можливостей, ризиків і правових меж обраної стратегії.

Водночас адвокат повинен поважати волю клієнта щодо позиції у справі. Частина друга статті 21 Закону України «Про адвокатуру та ад-

вокатську діяльність» забороняє адвокату займати позицію всупереч волі клієнта, крім випадку, коли адвокат упевнений у самообмові клієнта [1]. Разом із тим ця норма не усуває професійної самостійності адвоката: він зобов'язаний відмовитися від незаконних засобів досягнення бажаного клієнтом результату та не може поступатися власною незалежністю. Саме у цьому проявляється одна з ключових етичних меж: клієнт визначає інтерес і бажаний правомірний результат, однак професійні способи його досягнення мають залишатися в межах закону, договору та Правил адвокатської етики.

Етичні вимоги продовжують діяти і при припиненні відносин адвоката з клієнтом. Розірвання договору не звільняє адвоката від обов'язків, що випливають із конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів; адвокат також повинен належно передати клієнтові документи та інформацію, необхідні для подальшого захисту його прав [2]. Це підтверджує, що професійна етика регулює не окремі епізоди спілкування, а весь цикл взаємовідносин — від прийняття доручення до завершення його виконання та збереження професійної таємниці після припинення договору.

Приходимо до висновку, що етичні межі поведінки адвоката у відносинах з клієнтом формуються на перетині кількох взаємопов'язаних принципів: пріоритету інтересів клієнта, незалежності адвоката, законності, конфіденційності, добросовісності та уникнення конфлікту інтересів. Їх дотримання дозволяє відмежувати професійну лояльність від безумовного підпорядкування клієнту, правомірну наполегливість — від зловживання професійними можливостями, а довірчі відносини — від втрати необхідної професійної дистанції. Саме такий баланс забезпечує належну якість професійної правничої допомоги, захищає інтереси клієнта та водночас підтримує незалежність і авторитет адвокатури.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 19.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила; З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 19.09.2026).
3. Басюк Ю. М. Довіра як основа взаємовідносин адвоката з клієнтом. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.). Одеса: Фенікс, 2022. С. 323–326. URL: https://hdl.handle.net/11300/23347.
4. Басюк Ю. М. Ототожнення адвоката з клієнтом: етичні та практичні аспекти у сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного*

університету. Серія: Право. 2025. Т. 3, вип. 88. С. 368–374. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/330845
5. Заборовський В. В., Манзюк В. В. Деякі способи уникнення конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Т. 3, № 1. С. 180–185. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/353458

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Мартинюк А. Д.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ЯК ОДИН З ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність ґрунтується на принципах законності, незалежності, конфіденційності та дотримання професійної етики. В рамках нашого дослідження увагу буде приділено принципу уникнення конфлікту інтересів. Правила адвокатської етики у ст. 9 визначають конфлікт інтересів як суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами й обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності. Значущість цього принципу підтверджується і на міжнародному рівні. До прикладу, Хартія основних принципів європейської адвокатської професії прямо визначає уникнення конфлікту інтересів як одну з фундаментальних засад професії, дія якої повинна забезпечуватися як у відносинах між різними клієнтами, так і у відносинах між клієнтом і самим адвокатом.

Сутність принципу уникнення конфлікту інтересів полягає насамперед у попередженні ситуацій, за яких особисті інтереси адвоката або інтереси одного клієнта можуть суперечити професійним обов'язкам щодо іншого клієнта. Як зауважує В. В. Заборовський: «відсутність конфлікту інтересів, як визначальна складова наявності довіри, є основоположним моментом взаємовідносин між адвокатом

і його клієнтом, і довіра повинна бути квінтесенцією професійної адвокатської діяльності в цілому» [1, с. 244].

Основною вимогою цього принципу є попередня перевірка наявності конфлікту інтересів до прийняття доручення. Адвокат повинен встановити, чи не суперечать інтереси потенційного клієнта інтересам інших його клієнтів, а також чи не можуть власні інтереси адвоката вплинути на виконання доручення. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо забороняє укладення договору про надання правничої допомоги у разі конфлікту інтересів. При цьому дисциплінарна практика органів адвокатського самоврядування підтверджує, що ця заборона поширюється не лише на одного адвоката, а й на адвокатів у межах одного адвокатського об'єднання чи навіть на подружжя адвокатів: так, рішенням Ради адвокатів України № 127 від 13.11.2015 р. визнано неприпустимим одночасне представництво адвокатами, які є подружжям, сторін із протилежними інтересами в одному провадженні, а рішенням РАУ № 246 від 19.11.2013 р. представництво потерпілого та підозрюваного адвокатами одного адвокатського об'єднання допущено лише за умови повної відсутності конфлікту інтересів [2].

Важливим також є недопущення одночасного представництва або захисту клієнтів із суперечливими інтересами. Стаття 9 Правил адвокатської етики встановлює неприпустимість конфлікту інтересів та відповідні обмеження щодо представництва клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими або можуть стати такими. При цьому адвокат має враховувати не лише очевидну суперечність, а й можливість її виникнення у процесі виконання доручення.

Окремим і практично найбільш складним проявом цього принципу є конфлікт інтересів у відносинах не між двома поточними, а між новим і колишнім клієнтом. Саме цей випадок врегульовано статтею 20 Правил адвокатської етики, яка встановлює обмеження щодо прийняття доручення проти особи, яку адвокат раніше представляв, якщо існує ризик використання інформації, одержаної під час попереднього доручення. Верховний Суд у цьому контексті послідовно наголошує, що адвокат зобов'язаний уникати конфлікту інтересів навіть після припинення дії договору з попереднім клієнтом, а стаття 20 Правил чітко не визначає межі строку дії такого обов'язку, що покладає на адвоката підвищений стандарт обачності: за відсутності письмової згоди нового клієнта на продовження представництва за наявності конфлікту договір із ним підлягає розірванню [3]. Ця позиція тісно пов'язана з інститутом адвокатської таємниці, визначеним статтею 22 Закону та статтею 10 Правил адвокатської етики: оскільки предметом адвокатської таємниці є будь-яка інформація про клієнта, отримана адвокатом у зв'язку з наданням правничої допомоги, вико-

ристання такої інформації проти інтересів колишнього клієнта становило б порушення одразу двох принципів — конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Тому перевірка наявності конфлікту повинна охоплювати як поточні, так і всі попередні доручення адвоката, незалежно від давності їх виконання.

Принцип уникнення конфлікту інтересів діє протягом усього періоду виконання доручення, а не лише на етапі його прийняття. Зміна обставин може призвести до виникнення суперечності вже після укладення договору, тому адвокат повинен постійно оцінювати можливість належного виконання своїх професійних обов'язків. У разі виникнення конфлікту адвокат має вжити передбачених законодавством та Правилами адвокатської етики заходів, зокрема відмовитися від подальшого виконання доручення, якщо його продовження може порушити права клієнта.

Важливим організаційним заходом є належний облік інформації про клієнтів, попередні та поточні доручення. Це дозволяє своєчасно виявляти потенційні суперечності та не допустити прийняття доручення, виконання якого може поставити під сумнів незалежність адвоката.

Утім, В. В. Заборовський та В. В. Манзюк зауважують, що найбільш ефективним та таким, що має найширше застосування способом уникнення конфлікту інтересів є саме відмова адвоката від здійснення представництва, надання захисту чи інших видів правової допомоги в умовах реального або потенційного конфлікту інтересів [4, с. 183].

Отже, принцип уникнення конфлікту інтересів є одним із ключових принципів адвокатської діяльності та включає попередню перевірку конфлікту, недопущення представництва клієнтів із суперечливими інтересами, розмежування особистих і професійних інтересів адвоката, дотримання обмежень щодо колишніх клієнтів, захист конфіденційної інформації та постійний контроль за зміною обставин протягом усього періоду виконання доручення. Дотримання цих вимог має безпосереднє значення для запобігання корупційним проявам, оскільки мінімізує можливість використання професійного статусу, довірчих відносин із клієнтом та отриманої в межах цих відносин інформації у приватних чи сторонніх інтересах — а отже, є не лише етичною, а й антикорупційною гарантією належного функціонування адвокатури.

Список використаної літератури

1. Заборовський В. В. Сутність конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2021. № 3. С. 243–247. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/252914

2. Про надання роз'яснень щодо можливості адвокатів, зареєстрованих в одному адвокатському об'єднанні, здійснювати захист осіб, які в одному кримінальному провадженні мають різний процесуальний статус: Додаток до Рішення РАУ № 246 від 19.11.2013. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rozyasnennya/2013.11.19-rozyasnennya-246.pdf
3. Постанова Верховного Суду від 21.11.2019 у справі № 822/1479/17 щодо збереження конфіденційності інформації про попереднього клієнта. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=85804186
4. Заборовський В. В., Манзюк В. В. Деякі способи уникнення конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Вип. 1. Ч. 3. С. 180–185. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/353458

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Мельник Д. Є.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПУБЛІЧНА ПОВЕДІНКА АДВОКАТА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНАРНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Соціальні мережі стали одним із каналів професійної комунікації адвоката. Їх використовують для поширення правової інформації, обговорення суспільно значущих подій, висвітлення проблем правозастосування та представлення власної професійної позиції. Водночас доступність цифрової комунікації, швидкість поширення повідомлень і можливість їх подальшого відтворення створюють ризики порушення професійних обов'язків. Вони виникають, зокрема, у разі оприлюднення інформації про клієнта, поширення неперевірених звинувачень або використання образливих висловлювань.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю визначити межі свободи вираження поглядів адвоката в цифровому середовищі та критерії оцінювання його поведінки в дисциплінарному провадженні. Особливе значення має питання про те, чи поширюються вимоги професійної етики на висловлювання адвоката, зроблені поза виконанням конкретного доручення. Його вирішення потребує врахування не лише змісту повідомлення, а й авторства,

мети, контексту поширення, кола адресатів та можливих наслідків публікації.

Свободу вираження поглядів гарантують стаття 34 Конституції України та стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Водночас здійснення цього права може підлягати обмеженням за умов, установлених законом і Конвенцією [1; 2]. Для адвоката відповідні межі конкретизуються професійними обов'язками. Згідно з пунктом 1 частини першої статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги та правил адвокатської етики. Пункти 3 і 4 частини другої статті 34 цього Закону відносять до дисциплінарних проступків порушення правил адвокатської етики, а також розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення [3]. Отже, предметом дисциплінарної оцінки має бути конкретна поведінка адвоката, а не сама по собі незгода інших осіб із висловленою ним позицією.

Спеціальні вимоги до комунікації адвоката в мережі Інтернет закріплено у Правилах адвокатської етики. Стаття 2 визначає сферу їх застосування, зокрема щодо соціально-публічної діяльності адвоката. Стаття 57 допускає участь адвоката в соціальних мережах за умови дотримання професійних обов'язків. Стаття 58 акцентує увагу на обмеженнях, пов'язаних зі сприйняттям інформації та забезпеченням її конфіденційності; стаття 59 вимагає дотримання високих стандартів чесності; стаття 60 встановлює вимоги стриманості, коректності й гідності під час спілкування в мережі [4]. Застосовувати ці положення слід у взаємозв'язку: ізольоване оцінювання окремого слова або фрагмента повідомлення без аналізу дискусії загалом може спотворити зміст висловлювання.

Окремої уваги потребують публікації, пов'язані з клієнтами та їхніми справами. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» охоплює поняттям адвокатської таємниці широке коло відомостей, отриманих у зв'язку зі здійсненням адвокатської діяльності. Частина друга цієї статті передбачає можливість втрати інформацією або документами статусу адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта [3]. Тому прагнення адвоката повідомити про результат справи саме собою не є підставою для оприлюднення листування чи інших відомостей про клієнта. Навіть вилучення прізвища не завжди забезпечує анонімність: сукупність даних про місце роботи, предмет спору, час подій та інші обставини може дозволити встановити особу. Ризик ідентифікації необхідно оцінювати за змістом публікації в цілому.

Питання про дію етичних вимог поза безпосереднім виконанням адвокатських обов'язків розглядалося Верховним Судом у постано-

ві від 24 червня 2020 року у справі № 815/1830/18. Предметом спору була правомірність рішення про порушення дисциплінарної справи у зв'язку з повідомленнями адвокатки в батьківській групі Viber. Позивачка посилалася на те, що брала участь у спілкуванні як мати, а не як адвокат. Верховний Суд визнав правомірним порушення дисциплінарної справи та вказав на можливість застосування етичних вимог до соціально-публічної діяльності адвоката. Водночас Суд розмежував порушення дисциплінарної справи і встановлення дисциплінарного проступку: перше відкриває можливість перевірити відповідні обставини, але не означає доведеності порушення [5]. Це розмежування є принциповим для належного забезпечення прав адвоката під час дисциплінарного провадження.

Для визначення допустимих меж публічної критики важливе значення має рішення Великої палати Європейського суду з прав людини у справі Morice v. France від 23 квітня 2015 року, заява № 29369/10. Справа стосувалася засудження адвоката за висловлювання щодо слідчих суддів, опубліковані в пресі. ЄСПЛ встановив порушення статті 10 Конвенції, врахувавши суспільний інтерес до обговорення функціонування правосуддя, фактичну основу висловлювань та їхній контекст [6]. Хоча справа не стосувалася соціальних мереж, застосований Судом підхід є релевантним для оцінювання цифрових публікацій адвокатів. Гострота критики не дає достатніх підстав вважати її неправомірною; водночас посилання на оціночний характер висловлювання не звільняє від необхідності оцінити його фактичну основу та форму.

Особливості цифрової комунікації вимагають диференційованого підходу до її форм. Авторський допис, поширення чужої публікації з власним коментарем і коротка реакція на повідомлення не обов'язково виражають однакову позицію. Зокрема, сам факт поширення допису не слід автоматично ототожнювати зі схваленням кожного наведеного в ньому твердження. Для встановлення змісту комунікації необхідно дослідити супровідний текст, попередній перебіг дискусії, налаштування доступу та коло осіб, яким повідомлення стало доступним. Обмежений доступ до групи не виключає застосування правил адвокатської етики, проте може мати значення для оцінювання контексту й наслідків висловлювання.

Належне встановлення обставин цифрової комунікації залежить також від якості дослідження електронних доказів. Доцільно фіксувати повний зміст повідомлення та пов'язаних із ним коментарів, адресу сторінки або дані групи, час доступу до матеріалу, а також перевіряти належність відповідного облікового запису адвокату. Скриншот слід оцінювати з урахуванням можливості редагування зображення, неповноти відображеного листування та інших доказів. Адвокату

необхідно надати можливість пояснити контекст повідомлення й заперечити його авторство, якщо для цього є підстави. Водночас ні припущення про несанкціонований доступ до облікового запису, ні бездоказове заперечення такої можливості не можуть замінити перевірку фактичних обставин.

Отже, поведінка адвоката в соціальних мережах може бути предметом дисциплінарного провадження навіть тоді, коли вона не пов'язана безпосередньо з виконанням доручення клієнта. Проте дисциплінарна відповідальність потребує встановлення конкретного порушення, підтвердженого належними доказами. Оцінка висловлювання має охоплювати його авторство, зміст, форму, фактичну основу й контекст поширення. Такий підхід дає змогу одночасно забезпечити дотримання професійних обов'язків адвоката та захистити його право на обґрунтовану критику питань суспільного інтересу.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 24.09.2026).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 24.09.2026).
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
4. Правила адвокатської етики: рішення З'їзду адвокатів України від 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
5. Постанова Верховного Суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18, провадження № К/9901/1717/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760 (дата звернення: 24.09.2026).
6. Case of R. S. v. Poland: judgment of the European Court of Human Rights, application no. 63777/09, 21 July 2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265 (дата звернення: 24.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кравченко Марина Олександрівна***

Мельник Д. В.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕЖІ ДОПУСТИМОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

В умовах активної цифровізації суспільних відносин соціальні мережі сьогодні використовуються адвокатами не лише як засіб приватного спілкування, а й для професійного позиціонування, правопросвітницької діяльності, комунікації з клієнтами, поширення інформації про судову практику та формування професійної репутації. Водночас специфіка цифрового середовища зумовлює виникнення ситуацій, за яких висловлена адвокатом особиста позиція може сприйматися як прояв його професійної діяльності, а оприлюднені дописи, коментарі чи інші форми онлайн-комунікації — оцінюватися з погляду дотримання вимог професійної етики. За таких умов особливого значення набуває визначення меж допустимої поведінки адвоката в соціальних мережах та її відповідності Правилам адвокатської етики.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний неухильно дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики [1]. У цьому контексті цифровий простір не є винятком, адже стандарти професійної поведінки поширюються на будь-яку публічну активність правника. Правила поведінки адвокатів у цифровому середовищі закріплені в розділі VIII Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ). Відповідно до статті 57 ПАЕ участь адвоката в соціальних мережах, на інтернет-форумах та в інших формах онлайн-комунікації є допустимою, однак інформація, яку адвокат поширює або коментує, не повинна завдавати шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому. У свою чергу, згідно зі статтею 58 ПАЕ адвокат при здійсненні спілкування з іншими учасниками соціальних мереж, інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет, в тому числі розміщенні коментарів та контенту, повинен враховувати наслідки такого спілкування для професійної незалежності адвоката у майбутньому при здійсненні адвокатської діяльності [2]. Наведені положення свідчать, що нормативне регулювання спрямоване не на обмеження самої можливості участі адвоката в соціальних мережах, а на визначення професійно-етичних меж такої активності з метою забезпечення належного здійснення адвокатської діяльності та збереження авторитету адвокатури.

На нашу думку, такий підхід є обґрунтованим, оскільки сама по собі активність адвоката в соціальних мережах не може розглядатися як етично нейтральна лише з огляду на її здійснення поза межами безпосереднього виконання професійних обов'язків. Публічний статус адвоката зумовлює необхідність враховувати можливий вплив оприлюднених висловлювань, коментарів та іншого контенту на сприйняття адвоката як представника професії, його професійну незалежність та авторитет адвокатури загалом.

Слід зауважити, що допустимість поведінки адвоката у соціальних мережах не може визначатися виключно характером або формою відповідної онлайн-комунікації. Її оцінка має здійснюватися з урахуванням основоположних принципів адвокатської етики, дотримання яких є обов'язковим незалежно від середовища професійної чи публічної комунікації адвоката. У зв'язку із цим доцільно виокремити основні етичні межі, яких повинен дотримуватися адвокат під час використання соціальних мереж.

Однією з таких меж є необхідність дотримання принципу незалежності адвоката. Як слушно зазначає Н. М. Бакаянова, межі адвокатської незалежності визначаються двома основними критеріями — законом та професійною етикою. При цьому професійно-етичні обмеження можуть стосуватися навіть тих дій адвоката, які прямо не заборонені законодавством, однак визнаються неприпустимими відповідно до правил адвокатської етики [3, с. 363].

На нашу думку, наведений підхід набуває особливого значення в умовах використання адвокатами соціальних мереж, оскільки публічні висловлювання, коментарі та інші форми онлайн-комунікації, навіть за відсутності прямої законодавчої заборони, можуть створювати передумови для стороннього впливу на адвоката або виникнення обставин, здатних обмежити його професійну незалежність у майбутньому. Відтак, адвокат повинен оцінювати власну поведінку в цифровому середовищі з позиції її формальної правомірності та з урахуванням можливих наслідків для незалежного здійснення адвокатської діяльності.

Наступною важливою межею допустимої поведінки адвоката в соціальних мережах є необхідність дотримання принципу конфіденційності та збереження адвокатської таємниці. Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався до адвоката, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвока-

том під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Наведене положення встановлює одну з ключових меж інформаційної відкритості адвоката, оскільки можливість використання соціальних мереж для професійного позиціонування, висвітлення власної практики чи результатів розгляду судових справ не звільняє його від обов'язку збереження відомостей, що становлять адвокатську таємницю.

Особливого значення ця межа набуває з огляду на специфіку цифрового середовища, яке характеризується швидким поширенням інформації та обмеженими можливостями контролю за її подальшим використанням. Зокрема, навіть публікація, яка безпосередньо не містить імені клієнта чи інших персональних даних, за сукупністю викладених обставин може дозволити третім особам ідентифікувати відповідну особу або конкретну судову справу. Відтак, визначення допустимого змісту публікацій адвоката має здійснюватися з урахуванням характеру оприлюднюваних відомостей та можливості їх використання для встановлення інформації, що охороняється законом.

Водночас, на нашу думку, межі допустимого розкриття інформації в соціальних мережах не повинні визначатися виключно фактом отримання письмової згоди клієнта на її поширення. Навіть за наявності такої письмової згоди, отриманої в порядку, передбаченому статтею 60 ПАЕ, адвокат має враховувати можливі наслідки публікації для прав та законних інтересів клієнта, його приватності та правової позиції у відповідному провадженні. Це зумовлено тим, що після оприлюднення інформації адвокат фактично втрачає можливість повною мірою контролювати способи, обсяг і контекст її подальшого поширення.

Таким чином, принцип конфіденційності виступає самостійною професійно-етичною межею поведінки адвоката в соціальних мережах, яка визначає допустимий зміст його публічної комунікації та обмежує можливість використання інформації, отриманої під час здійснення адвокатської діяльності. При цьому дотримання зазначеної межі передбачає недопущення неправомірного розголошення адвокатської таємниці, а також виявлення належної професійної обачності під час оприлюднення будь-яких відомостей, здатних вплинути на права та інтереси клієнта.

Отже, допустимість поведінки адвоката в соціальних мережах визначається відповідністю його дій загальним вимогам законодавства та дотриманням спеціальних професійно-етичних стандартів. Проведений аналіз дозволяє виокремити такі межі онлайн-поведінки адвоката, як збереження професійної незалежності та забезпечення конфіденційності інформації, отриманої під час здійснення адвокатської діяльності. При цьому дотримання зазначених меж передбачає не лише утримання від прямо заборонених дій, а й необхідність за-

вчасного оцінювання можливих наслідків публічних висловлювань, коментарів та поширення інформації для професійної діяльності адвоката і прав та законних інтересів його клієнтів. Відтак, свобода адвоката у використанні соціальних мереж не є абсолютною, а повинна реалізовуватися з урахуванням вимог законодавства та Правил адвокатської етики, спрямованих на забезпечення незалежності адвокатської діяльності, захист інтересів клієнтів і збереження суспільної довіри до адвокатури.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 22.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила; Рішення З'їзду адвокатів України від 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 22.09.2026).
3. Бакаянова Н. М. Про сутність та межі адвокатської незалежності. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Одеса: Гельветика, 2020. Т. 1. С. 361–364. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/06f47603-9c80-43e5-b157-533d1fdc2460/content

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Мельниченко Н. О.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: ДОПУСТИМІ МЕЖІ ПУБЛІЧНОСТІ АДВОКАТА

Цифровізація суспільства змінила характер професійної комунікації адвоката. Соціальні мережі стали важливим засобом поширення правової інформації, професійної самопрезентації, комунікації з клієнтами та формування репутації. Водночас цифрове середовище створює етичні ризики, зокрема розголошення конфіденційної інформації, недобросовісну рекламу та некоректні висловлювання [1]. Тому професійний статус адвоката вимагає дотримання чітких етич-

них меж не лише під час здійснення адвокатської діяльності, а й у публічній цифровій комунікації [2].

Однією з фундаментальних меж публічності є конфіденційність. Дотримання принципу конфіденційності є необхідною передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом [2]. Збереження конфіденційності охоплює інформацію, яка становить адвокатську таємницю, а також персональні дані фізичної особи, що охороняються законодавством. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатську таємницю як будь-яку інформацію, що стала відома адвокату про клієнта, питання звернення клієнта, зміст порад, консультацій, роз'яснень, складені документи та інформацію, що зберігається на електронних носіях. У соціальних мережах це означає, що фотографії документів, фрагменти листування, описи конкретних справ або інші відомості можуть містити інформацію, яка охороняється режимом адвокатської таємниці [3].

Особливого значення конфіденційність набуває під час професійної самопрезентації адвоката. Адвокат не може використовувати у своїй громадській, науковій або публіцистичній діяльності інформацію, конфіденційність якої охороняється Правилами, без згоди осіб, зацікавлених у її нерозголошенні. Тому прагнення продемонструвати професійний досвід, кількість успішних справ або позитивні результати роботи не повинно призводити до розкриття конфіденційної інформації про клієнта. Сам факт позитивного результату справи не скасовує обов'язку адвоката дотримуватися конфіденційності.

Окрему увагу слід приділити використанню соціальних мереж як інструменту реклами адвокатської діяльності. Адвокат має право рекламувати свою професійну діяльність із дотриманням законодавства та Правил адвокатської етики. Рекламні матеріали не можуть містити оціночних характеристик адвоката, критики інших адвокатів або заяв, що можуть викликати у клієнтів безпідставні надії. Рекламні матеріали про діяльність адвоката мають бути об'єктивними, достовірними, чіткими та зрозумілими.

Особливої актуальності ці вимоги набувають у соціальних мережах, де професійна інформація та реклама можуть поєднуватися в одному дописі. Твердження про гарантований результат або безумовний успіх виконання доручення не відповідають установленим вимогам до рекламування адвокатської діяльності. Належна професійна самопрезентація має ґрунтуватися на об'єктивній та достовірній інформації про діяльність адвоката.

Участь адвоката у соціальних мережах є допустимою, проте він може розміщувати та коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатурі в цілому. Використання соціальних мереж має відповідати принципам неза-

лежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, толерантності, корпоративності, збереження довіри суспільства та конфіденційності.

При використанні мережі Інтернет адвокат повинен оцінювати, чи є обраний ним засіб спілкування належним для досягнення бажаного результату. Він також повинен враховувати контекст, потенційну аудиторію та забезпечувати чіткість і однозначність своїх коментарів. Це має особливе значення для соціальних мереж, оскільки поширення інформації може виходити за межі первинної аудиторії та змінювати контекст її сприйняття.

Адвокат повинен дотримуватися високих стандартів чесності та пам'ятати про наслідки їх порушення для професійної репутації та авторитету адвокатури. Його висловлювання не повинні містити агресії, ворожнечі чи нетерпимості, а адвокат зобов'язаний поводитися шанобливо та не допускати образливої поведінки. Заяви та коментарі адвоката, зокрема під час обговорення правових норм, особливостей судочинства та дій його учасників, повинні бути відповідальними, достовірними та не вводити в оману.

Особливе значення має законодавче визначення адвокатської таємниці. До неї належить будь-яка інформація, що стала відома адвокату про клієнта, зміст консультацій та роз'яснень, складені адвокатом документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності. Таким чином, цифрова форма існування інформації не виключає її належності до адвокатської таємниці.

Водночас соціальні мережі можуть використовуватися адвокатом для надання правової інформації, консультацій та роз'яснень із правових питань. Така діяльність має здійснюватися з дотриманням професійних обов'язків адвоката. Поширення правової інформації в соціальних мережах не повинно супроводжуватися заявами, які вводять аудиторію в оману або створюють безпідставні очікування щодо результату конкретної справи.

Отже, соціальні мережі не створюють для адвоката окремого етичного простору, вільного від професійних стандартів. Вони можуть використовуватися для професійної комунікації та поширення правової інформації за умови дотримання встановлених вимог. Водночас, цифрове середовище підвищує значення правил щодо конфіденційності, достовірності інформації, професійної коректності та збереження авторитету адвокатури.

Таким чином, сучасна адвокатська етика має орієнтуватися не на обмеження присутності адвокатів у соціальних мережах, а на формування культури відповідальної цифрової комунікації. Відкритість адвоката в цифровому середовищі є допустимою за умови дотримання

конфіденційності, професійної гідності, достовірності інформації, добросовісності рекламування та відповідальності за наслідки власної публічної поведінки.

Список використаної літератури

1. Адвокат у соцмережах: як показувати кейси і не перейти межу етики. Національна асоціація адвокатів України. 12.06.2026 URL: https://unba.org.ua/news/11856-advokat-u-socmerezhah-yak-pokazuvati-kejsi-i-ne-perejti-mezhu-etiki.html (дата звернення: 12.09.2026)
2. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України від 09.06.2017, зі змінами, внесеними рішенням З'їзду адвокатів України від 15.02.2019URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 12.09.2026)
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 12.09.2026)

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Музика Ю. В.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТ ПОЗА ПРОФЕСІЄЮ: ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ПОВЕДІНКИ У ПРИВАТНОМУ ЖИТТІ

Визначення меж поширення вимог професійної етики на поведінку адвоката поза безпосереднім здійсненням адвокатської діяльності становить одну з актуальних проблем правового регулювання адвокатської професії. Набуття статусу адвоката зумовлює необхідність дотримання встановлених законом та Правилами адвокатської етики професійних стандартів, однак не позбавляє особу права на приватне життя та свободу поведінки поза межами виконання професійних обов'язків. У зв'язку з цим особливого значення набуває визначення тієї межі, за якою поведінка адвоката перестає бути виключно проявом його приватного життя та, з огляду на характер, обставини або наслідки відповідних дій, може підлягати оцінці крізь призму вимог професійної етики. Вирішення зазначеного питання потребує, з одного боку, забезпечення належного балансу між необхідністю під-

тримання авторитету адвокатури та суспільної довіри до адвокатської професії, а з іншого — гарантуванням права адвоката на приватне життя та особисту автономію.

Нормативною основою визначення етичних стандартів поведінки адвоката є Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року (далі — ПАЕ), сфера дії яких не обмежується безпосереднім здійсненням адвокатської діяльності. Відповідно до статті 2 ПАЕ, їх дія поширюється на всі види адвокатської діяльності, а у визначеній Правилами частині також на іншу діяльність (дії) адвоката, у тому числі його соціально-публічну діяльність, яка може вступити в суперечність із професійними обов'язками адвоката або підірвати престиж адвокатської професії [1]. Таким чином, професійно-етична оцінка за певних обставин може поширюватися й на поведінку адвоката, яка безпосередньо не пов'язана з виконанням конкретного професійного доручення.

Водночас зміст статті 2 ПАЕ не дає підстав для висновку про безумовне поширення професійно-етичних вимог на будь-які прояви приватного життя адвоката, оскільки визначальним є наявність зв'язку такої поведінки з професійними обов'язками або її здатність негативно вплинути на престиж адвокатської професії. Саме тому особливого значення набуває визначення критеріїв, за яких приватна поведінка адвоката виходить за межі виключно особистої сфери та набуває професійно-етичного значення.

Проблема визначення зазначених критеріїв набуває практичного значення, насамперед, у контексті притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки наявність професійного статусу сама по собі не може бути достатньою підставою для поширення дисциплінарної юрисдикції на всі прояви приватного життя особи. У науковій літературі та правозастосовній практиці у зв'язку з цим обґрунтовується необхідність встановлення змістовного зв'язку між відповідною поведінкою та професійним статусом адвоката. Визначальне значення при цьому мають характер і наслідки вчинених дій, їх вплив на авторитет адвокатури, а також можливий зв'язок із належним виконанням адвокатом професійних обов'язків [2, с. 303].

Окреслений підхід до розмежування приватного життя адвоката і його професійної діяльності знаходить відображення і в судовій практиці. Зокрема, важливе значення у цьому контексті має правова позиція Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду, викладена у постанові від 4 вересня 2019 року у справі № 826/1520/15. Розглядаючи спір щодо притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за поведінку, безпосередньо не пов'язану зі здійсненням адвокатської діяльності, Верховний Суд виходив із необхідності розмежування особи у приватному житті та дій, які внаслідок свого

характеру й наслідків набувають професійно-етичного значення. Саме по собі недотримання загальноприйнятих моральних уявлень не повинно автоматично ототожнюватися з порушенням ПАЕ, оскільки оцінці підлягає зв'язок відповідної поведінки з професійним статусом адвоката та її вплив на авторитет адвокатури. Водночас вчинення адвокатом поза межами професійної діяльності дій, характер яких є несумісним із покладеними на нього професійно-етичними вимогами або здатний завдати істотної шкоди авторитету адвокатської професії, може становити підставу для їх оцінки з позицій ПАЕ [3].

Отже, набуття статусу адвоката та складення присяги зумовлюють необхідність дотримання професійно-етичних вимог не лише під час безпосереднього здійснення адвокатської діяльності, а й у випадках позапрофесійної діяльності, які з огляду на їх характер та наслідки набувають значення для авторитету адвокатури.

Зазначений підхід кореспондує із загальними засадами дисциплінарної відповідальності адвоката, дослідження яких у вітчизняній правовій доктрині засвідчує проблему нормативної визначеності підстав її застосування. Так, Я. В. Фляжнікова зазначає, що законодавство та акти адвокатського самоврядування не містять вичерпного переліку діянь, вчинення яких може бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, що зумовлює наявність певного обсягу дискреції у діяльності кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури [4, с. 188]. Така модель правового регулювання забезпечує гнучкість у реагуванні на нові форми неетичної поведінки, але водночас створює ризик розширення дисциплінарної відповідальності за рахунок сфери приватного життя адвоката.

Узагальнення положень ПАЕ, доктринальних підходів та практики дисциплінарної відповідальності дозволяє виокремити критерії, за допомогою яких може визначатися професійно-етичне значення поведінки адвоката поза межами безпосереднього здійснення адвокатської діяльності. До них доцільно віднести: 1) зв'язок відповідної поведінки з професійним статусом адвоката; 2) характер і ступінь порушення загальновизнаних етичних та правових стандартів; 3) публічність поведінки та можливість ідентифікації особи як адвоката; 4) характер і тяжкість її наслідків для авторитету адвокатури; 5) наявність реального або потенційного впливу відповідної поведінки на належне виконання професійних обов'язків. Застосування зазначених критеріїв має здійснюватися у сукупності, оскільки жоден із них окремо не може автоматично свідчити про набуття приватною поведінкою адвоката дисциплінарного значення.

Таким чином, поширення вимог професійної етики на поведінку адвоката поза межами безпосереднього здійснення адвокатської діяльності не може мати необмеженого характеру, оскільки професій-

ний статус особи не усуває гарантованої їй сфери приватного життя та особистої автономії. Водночас поведінка адвоката у приватному житті сама по собі не виключає можливості її професійно-етичної оцінки, якщо з огляду на зв'язок із професійним статусом адвоката, публічність, характер і наслідки відповідних дій така поведінка здатна завдати шкоди авторитету адвокатури або негативно вплинути на належне виконання професійних обов'язків.

Відтак, межа між поведінкою у приватному та професійному житті має визначатися не за формальним критерієм місця чи часу вчинення відповідних дій, а на підставі оцінки їх змістовного зв'язку з професійним статусом адвоката та наслідків для охоронюваних професійною етикою цінностей. Запровадження такого підходу сприятиме забезпеченню належного рівня професійної відповідальності адвокатів та недопущенню необґрунтованого втручання у сферу їх приватного життя.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17
2. Кухнюк Д. В. Дисциплінарна відповідальність адвоката: проблеми та перспективи правового регулювання. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє:* матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.); НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2022. С. 303–307. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/76f3c8a1-62bc-4018-b39f-c26ab15f3ae2
3. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного адміністративного суду від 04.09.2019 по справі № 826/1520/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84040824
4. Фляжнікова Я. В. Особливості дисциплінарної відповідальності адвоката за порушення правил адвокатської етики. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 184–190. URL: http://yurvisnyk.in.ua/v1_2021/24.pdf

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Найденко М. Р.
студентка 1-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА В УМОВАХ ВІЙНИ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ТРАДИЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ПРОФЕСІЇ

Війна стала для української адвокатури не лише випробуванням професійної стійкості, а й своєрідним тестом на здатність традиційних етичних принципів функціонувати в умовах надзвичайної правової та суспільної реальності. Адвокат сьогодні працює в ситуації, коли звичайні професійні ризики доповнюються загрозами життю, кібербезпеці, конфіденційності та належному здійсненню правосуддя. Водночас основне призначення адвокатури не змінюється — забезпечення захисту, представництва та надання інших видів професійної правничої допомоги. Саме тому війна не може розглядатися як підстава для послаблення етичних стандартів. Навпаки, вона вимагає їх більш відповідального та змістовного застосування.

Фундаментом професійної діяльності адвоката залишаються принципи верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [1]. Проте в період дії воєнного стану кожен із цих принципів набуває додаткового практичного змісту. До прикладу, незалежність адвоката означає не лише свободу від незаконного втручання державних органів чи інших осіб, а й здатність приймати професійні рішення без політичного, інформаційного або суспільного тиску. Конфіденційність, своєю чергою, охоплює не тільки нерозголошення відомостей про клієнта, а й належне та безпечне зберігання електронних документів, листування й інших цифрових матеріалів.

Особливого значення в умовах війни набуває адвокатська таємниця. Відповідно до частини першої статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатською таємницею охоплюється будь-яка інформація, що стала відома адвокату, його помічнику, стажисту або особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання звернення клієнта, зміст порад, консультацій і роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація на електронних носіях та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. В умовах воєнного стану додаткові ризики для збереження адвокатської таємниці можуть бути пов'язані з доступом до електронних даних, проведенням слідчих дій, переміщенням осіб і документів, а також необхідністю працювати з

інформацією, що стосується військовослужбовців, військовополонених, потерпілих від воєнних злочинів та внутрішньо переміщених осіб. Це посилює професійний обов'язок адвоката завчасно оцінювати цифрові та безпекові ризики поводження з інформацією.

Важливим орієнтиром професійної поведінки залишаються Правила адвокатської етики, які конкретизують морально-етичні вимоги до адвоката та спрямовані на збереження довіри до адвокатури [2]. У період дії воєнного стану особливої ваги набувають вимоги щодо незалежності, конфіденційності, професійності, чесності та недопущення конфлікту інтересів. Війна також змінює контекст публічної поведінки адвоката. Поширення інформації через соціальні мережі, участь у медійних дискусіях і публічні коментарі можуть впливати на інтереси клієнта, перебіг провадження, безпеку інших осіб та авторитет адвокатури. Стаття 59 Правил адвокатської етики прямо вимагає від адвоката під час користування соціальними мережами проявляти властиві професії стриманість, обережність і коректність [2]. У воєнний час дотримання цих вимог набуває особливого значення через підвищену чутливість інформації та швидкість її поширення.

Окремим сучасним викликом є кібербезпека адвокатської діяльності. Цифровізація правничої допомоги, використання електронного листування, хмарних сервісів і дистанційних засобів комунікації підвищують значення належного захисту конфіденційної інформації. У науковій літературі звертається увага на те, що в умовах воєнного стану ризики порушення адвокатської таємниці можуть бути пов'язані, зокрема, з доступом до електронних даних і необхідністю забезпечення балансу між інтересами безпеки та професійними гарантіями адвоката.

Разом із тим окремою проблемою є забезпечення професійних прав адвоката в умовах воєнного стану. У цей період питання реального доступу особи до професійної правничої допомоги набуває особливої ваги. Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу, а стаття 64 визначає конституційні межі обмеження прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану [3]. Тому запровадження воєнного стану не усуває необхідності забезпечувати реальну можливість особи користуватися професійною правничою допомогою та належними механізмами юридичного захисту.

У міжнародно-правовому вимірі важливим сучасним орієнтиром стала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226), відкрита для підписання 13 травня 2025 року. Її положення спрямовані на посилення гарантій незалежності адвокатів, захист від неправомірного втручання у професійну діяльність, забезпечення конфіденційності відносин адвоката з клієнтом та належного функ-

ціонування професійних об'єднань адвокатів [4]. Для України підписання Конвенції 9 березня 2026 року в умовах війни має особливе значення, оскільки належне здійснення адвокатської діяльності безпосередньо пов'язане з можливістю забезпечити ефективний захист прав людини в умовах підвищених безпекових і суспільних ризиків.

Воєнні умови вимагають від адвоката особливої компетентності. Адвокатська діяльність у справах про воєнні злочини, з питань міжнародного гуманітарного права, військової служби, статусу військовополонених, захисту цивільного населення та застосування санкційного законодавства потребує постійного професійного вдосконалення.

Сучасні європейські стандарти захисту професії адвоката виходять із необхідності створення умов, за яких адвокат може належно виконувати професійні обов'язки без неправомірного втручання та з дотриманням гарантій конфіденційності [4]. Для України це має особливе практичне значення, оскільки адвокати безпосередньо працюють зі справами, пов'язаними зі збройною агресією, міжнародними злочинами та захистом осіб, права яких зазнали порушень унаслідок війни.

Відтак, професійна етика адвоката в умовах війни повинна розвиватися не шляхом відмови від традиційних стандартів, а через їх послідовне застосування з урахуванням нових ризиків. Незалежність, конфіденційність, чесність, компетентність, неприпустимість конфлікту інтересів і пріоритет інтересів клієнта в межах закону та Правил адвокатської етики залишаються ціннісним ядром адвокатської професії. Водночас сучасний адвокат має враховувати інформаційні, цифрові, безпекові та міжнародно-правові виклики. Поєднання традиційних професійних принципів із вимогами воєнного часу є необхідною умовою збереження довіри до адвокатури та забезпечення ефективного захисту прав людини навіть у найскладніших обставинах.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 09.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила; З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 26.09.2026).
3. Конституція України: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр (дата звернення: 16.09.2026).
4. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226). Люксембург, 13.05.2025. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be (дата звернення: 19.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Нєдєлчєва Д. П.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В АДВОКАТСЬКІЙ ПРАКТИЦІ: ЕТИКА, КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Надзвичайно активний розвиток технологій штучного інтелекту поступово змінює характер професійної діяльності адвоката. Те, що ще декілька років тому сприймалося переважно як технологічна перспектива, сьогодні стає практичним інструментом юридичної роботи. Штучний інтелект використовується для пошуку нормативного матеріалу, аналізу судової практики, структурування великих масивів документів, підготовки проєктів процесуальних документів, перевірки договорів, перекладу та систематизації інформації. Водночас технологічна зручність не усуває професійних обов'язків адвоката. Навпаки, поява нових цифрових інструментів змушує переосмислити традиційні категорії адвокатської етики, конфіденційності, професійної компетентності та відповідальності. Основна проблема полягає не в тому, чи повинен адвокат використовувати штучний інтелект, а в тому, за яких умов його використання залишається сумісним із природою адвокатської професії.

Адвокатська діяльність ґрунтується на довірі клієнта, а ця довіра передбачає впевненість у тому, що відомості, отримані під час надання правничої допомоги, не будуть використані або розголошені всупереч інтересам клієнта. Будь-яка технологія, яка отримує доступ до матеріалів справи, фактично стає елементом системи професійних ризиків адвоката. Але штучний інтелект змінив сучасне життя і тому суспільству потрібно звикати до технологій штучного інтелекту, оскільки за штучним інтелектом майбутнє, яке сьогодні вже настало. З урахуванням цього особливо актуальним постає проблема дослідження використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності.

У першу чергу, потрібно зазначити, що штучний інтелект може істотно підвищити продуктивність адвокатської діяльності. Його перевага полягає передусім у здатності швидко опрацьовувати значні обсяги інформації, знаходити взаємозв'язки між документами, фор-

мувати структуровані результати та допомагати адвокату в підготовчій роботі. Вказана технологія поступово охоплює правовий пошук, аналіз документів, підготовку текстів та інші завдання, які традиційно вимагали значних часових витрат.

Водночас технологічна ефективність не означає автоматичного підвищення якості правничої допомоги, оскільки результат роботи алгоритму залежить від якості вихідних даних, особливостей конкретної системи та здатності адвоката правильно інтерпретувати отриману інформацію. Саме тому принцип професійної компетентності набуває нового змісту. Сучасний адвокат повинен знати не лише законодавство і практику його застосування, а й основні можливості та обмеження цифрових інструментів, які він використовує. Неможливо відповідально застосовувати систему штучного інтелекту, не розуміючи хоча б загальних принципів її роботи, способів обробки введених даних та характеру потенційних помилок. У міжнародній професійній практиці поступово формується підхід, відповідно до якого компетентність адвоката включає здатність належним чином оцінювати технологічні інструменти та контролювати результати їх застосування а також повідомляти клієнта про застосування генеративного штучного інтелекту [1, с. 7].

На думку науковців, особливо небезпечним є так званий феномен «галюцинацій» штучного інтелекту, коли система генерує зовні переконливу, але фактично неіснуючу або неточну інформацію. У правничій сфері така помилка має значно серйозніші наслідки, ніж у побутовому використанні генеративних систем. Якщо алгоритм вигадує судове рішення, неправильно цитує законодавчу норму або посилається на неіснуючу правову позицію, а адвокат без перевірки включає цю інформацію до процесуального документа, технологічна помилка перетворюється на професійну проблему адвоката [2, с. 1].

Отже, ключовим правилом використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності має бути обов'язкова перевірка результату людиною. Адвокат не може перекладати професійне судження на алгоритм. Штучний інтелект може запропонувати варіант правової аргументації, сформувати перелік нормативних актів або допомогти систематизувати матеріали справи, однак остаточне рішення щодо юридичної позиції повинен приймати фахівець [3, с. 17]. Саме такий підхід відповідає сучасній концепції відповідального використання штучного інтелекту в юридичній професії.

У свою чергу, на практиці ще більш складним питанням є конфіденційність. Для роботи генеративного штучного інтелекту користувач зазвичай вводить певну інформацію у відповідну систему. У випадку адвоката така інформація може містити персональні дані клієнта, відомості про обставини кримінального чи цивільного про-

вадження, комерційну таємницю, медичну інформацію, фінансові документи, процесуальну стратегію та інші відомості, які становлять адвокатську таємницю. Передача таких даних сторонній цифровій системі без належного розуміння умов їх зберігання та обробки може створити ризик порушення професійного обов'язку щодо конфіденційності. У цьому аспекті Л. А. Остафійчук справедливо звертає увагу на те, що використання електронних технологій та штучного інтелекту безпосередньо пов'язане із забезпеченням принципу конфіденційності адвокатської діяльності [4, с. 246]. Науковиця наголошує на необхідності особливої обережності з інформацією, яка дозволяє ідентифікувати клієнта, та вказує на доцільність договірного врегулювання питання використання ШІ під час надання правничої допомоги. Таким чином, адвокат повинен оцінювати не лише функціональність конкретного сервісу, а й те, що відбувається з інформацією після її введення в систему [4, с. 246, 251].

Разом із тим, потрібно зазначити, що нові технології створюють також проблему професійної відповідальності. Виникає закономірне питання: хто відповідає за помилку, допущену штучним інтелектом? Очевидно, що сам алгоритм не може бути суб'єктом адвокатської відповідальності. Він не має професійного статусу, не є стороною договору про надання правничої допомоги та не несе юридичних обов'язків перед клієнтом. Тому використання ШІ не повинно змінювати суб'єкта відповідальності за якість правничої допомоги. Якщо адвокат подав до суду недостовірну інформацію, посилаючись на те, що її згенерувала система штучного інтелекту, це саме по собі не усуває його професійної відповідальності. Тому, сучасна юридична доктрина дедалі чіткіше виходить із того, що штучний інтелект може бути лише допоміжним засобом адвокатської діяльності. М. В. Афанасьєва підкреслює, що остаточна правова оцінка та відповідальність за прийняття рішення мають залишатися за адвокатом, оскільки саме він здійснює професійне судження та представляє інтереси клієнта [3, с. 14]. Подібний підхід простежується і в дослідженнях договірних механізмів використання штучного інтелекту, де особлива увага приділяється розподілу ризиків між учасниками правничих відносин [5, с. 226].

Відповідальність адвоката у зв'язку із застосуванням штучного інтелекту має розглядатися комплексно. Йдеться не тільки про можливу помилку в юридичному документі. Порушення можуть стосуватися конфіденційності, неналежного захисту персональних даних, недостовірного інформування клієнта, конфлікту інтересів, неналежної перевірки результатів роботи алгоритму або недоброчесного використання технології. Штучний інтелект не створює окремої «зони безвідповідальності» для адвоката. Навпаки, чим ширше адво-

кат використовує автоматизовані інструменти, тим важливішою стає система внутрішнього контролю.

Таким чином, штучний інтелект не змінює фундаментальної природи адвокатської професії, але істотно змінює умови її здійснення. Адвокат залишається особою, яка представляє інтереси клієнта, формує правову позицію, оцінює докази та несе відповідальність за якість наданої правничої допомоги. Штучний інтелект може підвищувати швидкість і продуктивність цієї діяльності, однак не повинен перетворюватися на заміну професійному судженню. Етичне та відповідальне використання штучного інтелекту в адвокатській практиці повинно ґрунтуватися щонайменше на п'яти взаємопов'язаних засадах: професійній компетентності адвоката, збереженні конфіденційності, обов'язковій перевірці результатів штучного інтелекту, прозорості його використання та персональній відповідальності адвоката за кінцевий результат. Технологія може допомагати адвокату, але не може перебирати на себе його професійні обов'язки. На нашу думку, перспектива розвитку адвокатури в умовах поширення штучного інтелекту полягає не у відмові від технологій і не в їх некритичному прийнятті. Необхідна третя модель — контрольоване технологічне використання, за якого інновації підпорядковуються професійній етиці, правам людини та інтересам клієнта. Саме за такого підходу штучний інтелект може стати інструментом підвищення якості правничої допомоги, не руйнуючи фундаментальні засади адвокатської професії — незалежність, довіру, конфіденційність, компетентність і відповідальність.

Список використаної літератури

1. Perlman A. M. The Legal Ethics of Generative AI. *Suffolk University Law School Research Paper.* 2024. № . 24-17. 19 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4735389
2. Legg M., McNamara V. Generative AI, Fake Law and Professional Guidance. *UNSW Law Research Paper.* 2024. No. 24–34. 8 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5005967
3. Афанасьєва М. В. Правові та етичні засади використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Сучасна доктрина права*. 2026. № 3(97). С. 13–19. URL: https://humanitarian.com.ua/index.php/juridical/article/view/1220/2098
4. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2, № 80. С. 246–252. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297033/289987
5. Марценко Н. С. Штучний інтелект у судочинстві та адвокатській практиці: договірні механізми регулювання ризиків і професійної прозорості. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2026. № 16. С. 225–235. URL: https://visnyk.mu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/585/581

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Перевізник Д. П.
студентка 2-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ІНФОРМУВАННЯ КЛІЄНТА ПРО ХІД ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВИКОНАННЯ АДВОКАТОМ ДОРУЧЕННЯ

Однією з важливих вимог професійної діяльності адвоката є належне інформування клієнта про хід та результати виконання доручення. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат зобов'язаний дотримуватися Правил адвокатської етики, а згідно з п. 2 ч. 1 цієї статті — на вимогу клієнта надати звіт про виконання договору про надання правничої допомоги [1].

Цей звіт необхідно відрізняти від поточного інформування клієнта. Звіт за п. 2 ч. 1 ст. 21 Закону надається у відповідь на вимогу клієнта, тоді як ч. 2 ст. 26 ПАЕ покладає на адвоката обов'язок з розумною періодичністю інформувати про хід та результати виконання доручення і своєчасно відповідати на запити щодо стану справи. Отже, поточне інформування не залежить від окремої вимоги про надання звіту [1; 2].

Стаття 18 ПАЕ регулює інформування клієнта щодо ведення справи та формування правової позиції. За ч. 1 адвокат інформує клієнта щодо ведення дорученої йому справи, у тому числі щодо правової позиції. Водночас положення ч. 2 про об'єктивне викладення фактичних і правових підстав, орієнтовного часу й обсягу роботи та можливих правових наслідків стосуються етапу до підписання договору після з'ясування обставин і вивчення відповідних документів. Тому їх не слід механічно переносити на всі випадки поточного інформування під час виконання доручення [2].

Ключове значення для поточного інформування має саме ч. 2 ст. 26 ПАЕ, яка зобов'язує адвоката з розумною періодичністю інформувати клієнта про хід та результати виконання доручення, своєчасно відповідати на запити клієнта про стан справи та надавати інформацію в обсязі, достатньому для прийняття обґрунтованих рішень щодо суті доручення та його виконання [2].

Важливо, що Правила адвокатської етики не визначають конкретної кількості повідомлень, періоду між ними або єдиного строку, який повинен застосовуватися до всіх видів доручень. Тому поняття «розумної періодичності» не можна розглядати як фіксований часовий інтервал. Його зміст має визначатися з урахуванням конкретних обставин справи, характеру доручення, його складності, стадії виконання та необхідності участі самого клієнта.

На нашу думку, періодичність інформування повинна бути пов'язана передусім із юридично значущими змінами у справі. Якщо відбулися процесуальні або інші дії, отримано рішення чи інший важливий документ, виник новий процесуальний строк, необхідність подання документів або вчинення певних дій клієнтом, така інформація має бути доведена до його відома своєчасно. Аналогічний підхід має застосовуватися у випадку виникнення обставин, здатних вплинути на правову позицію, перспективи виконання доручення або бажаний клієнтом результат.

Отже, «розумна періодичність» не означає обов'язку адвоката повідомляти клієнта після кожної технічної дії. Водночас відсутність комунікації протягом значного періоду за наявності істотних змін у справі може свідчити про неналежне виконання вимог ст. 26 ПАЕ. Вирішальним у такому випадку є не формальний підрахунок повідомлень, а можливість клієнта своєчасно отримувати інформацію, необхідну для реалізації його прав та прийняття подальших рішень.

Не менш важливою складовою ст. 26 ПАЕ є вимога щодо достатнього обсягу інформації. Сам по собі факт комунікації між адвокатом і клієнтом ще не свідчить про належне виконання цього обов'язку. Повідомлення повинно містити таку інформацію, яка дозволяє клієнту зрозуміти фактичний стан виконання доручення, значення здійснених дій та необхідність подальших рішень. Формального повідомлення лише про подання документів або перебування справи на розгляді у певних обставинах може бути недостатньо.

Водночас вимогу про достатність інформації не слід ототожнювати з необхідністю передавати клієнту весь масив робочої інформації адвоката. Обсяг повідомлення має визначатися його юридичною значущістю для клієнта. Якщо певна обставина може вплинути на подальший перебіг справи, процесуальні строки, правову позицію, можливий результат або необхідність прийняття клієнтом рішення, вона має бути включена до відповідного повідомлення. Таким чином, достатність інформації є функціональним критерієм: інформація є достатньою тоді, коли її зміст дає клієнту реальну можливість усвідомлено визначити подальшу поведінку щодо доручення.

Практика Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури дозволяє конкретизувати застосування цих положень. У рішенні

№ VI-022/2026 від 18.06.2026 ВКДКА розглядала скаргу адвоката на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Клієнт стверджував, що адвокат не виконав умови договору і з березня 2025 року зв'язок був перерваний. ВКДКА погодилася з висновком КДКА про наявність дисциплінарного проступку, передбаченого п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону, у складі якого було встановлено порушення, зокрема, ч. 1, 4 ст. 18 та ч. 2 ст. 26 ПАЕ. Водночас окремої мотивувальної конструкції лише щодо порушення ч. 2 ст. 26 ПАЕ рішення не містить. За результатами перегляду ВКДКА скасувала рішення КДКА про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на три місяці та ухвалила нове рішення про застосування попередження [3].

На нашу думку, у цій справі висновок про необхідність повідомляти клієнта про обставини, що перешкоджають виконанню доручення, доцільно виводити не лише з ч. 2 ст. 26 ПАЕ, а з її взаємозв'язку з ч. 4 ст. 18 ПАЕ. Остання передбачає, що у разі висновку адвоката про відсутність фактичних і правових підстав для виконання доручення він має повідомити про це клієнта та узгодити зміну змісту доручення або відмовитися від його прийняття. Тому за обставин, коли відсутність документів чи інші зміни впливають на можливість виконання доручення, належне інформування має охоплювати повідомлення про відповідні перешкоди та необхідність подальших рішень клієнта. Це є авторським висновком із сукупного аналізу ч. 4 ст. 18, ч. 2 ст. 26 ПАЕ та обставин справи, а не окремо сформульованою позицією ВКДКА [2; 3].

Для зіставлення показовим є рішення ВКДКА № I-009/2026 від 22.01.2026. У ньому ВКДКА відтворила зміст ст. 26 ПАЕ, однак визначальним для залишення без змін рішення про відмову у порушенні дисциплінарної справи стало те, що скаржник не надав доказів невиконання або неналежного виконання договору, а ВКДКА погодилася з відсутністю ознак дисциплінарного проступку. Тому це рішення не формулює самостійного критерію змісту належного інформування; його значення полягає радше у підтвердженні необхідності доказового обґрунтування конкретного порушення [4].

Таким чином, поточне інформування за ч. 2 ст. 26 ПАЕ слід оцінювати не за формальною кількістю повідомлень, а за тим, чи дає воно клієнту можливість своєчасно розуміти стан виконання доручення та приймати обґрунтовані рішення. За обставин, пов'язаних із втратою або відсутністю фактичних і правових підстав для виконання доручення, цей обов'язок має враховувати також вимоги ч. 4 ст. 18 ПАЕ [2].

За результатами проведеного аналізу пропонуємо такі критерії оцінювання належності інформування клієнта: своєчасність; відповідність фактичному стану виконання доручення; юридична значущість для клієнта; достатність для прийняття обґрунтованих рішень;

дотримання конфіденційності, зокрема вимог щодо адвокатської таємниці. Це авторська систематизація, а не вичерпний перелік, встановлений ПАЕ або сформульований ВКДКА [1; 2].

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *База даних «Законодавство України». Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 28.09.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила; З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 28.09.2026).
3. Рішення № VI-022/2026 від 18.06.2026 за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Вінницької області у складі дисциплінарної палати від 17.03.2026 про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката та застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на 3 (три) місяці. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*. URL: https://vkdka.org/rishennya-vi-022-2026-vid-18-06-2026-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-vinnitskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-17-03-2026-pro-prityagnenn/ (дата звернення: 28.09.2026).
4. Рішення № I-009/2026 від 22.01.2026 за скаргою на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Вінницької області у складі дисциплінарної палати від 30.07.2025 про відмову у порушенні дисциплінарної справи відносно адвоката. *Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури*. URL: https://vkdka.org/rishennya-i-009-2026-vid-22-01-2026-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-vinnitskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-30-07-2025-roku-pro-vi/ (дата звернення: 28.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Плачинда А. П.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБМЕЖЕННЯ РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ: СТАНДАРТИ ССВЕ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Цифровізація професійної комунікації істотно розширила способи поширення адвокатами інформації про професійну діяльність, спеціалізацію та напрями надання правничої допомоги. Водночас використання соціальних мереж, відеохостингів, вебсайтів та інших цифрових платформ зумовило функціональне поєднання інформаційної, освітньої, репутаційної та рекламної складових професійної комунікації. За таких умов ускладнюється розмежування професійного інформування та рекламування адвокатської діяльності, що зумовлює необхідність оцінки змісту поширюваної інформації, мети, способу та контексту її представлення.

Особливості професійного статусу адвоката зумовлюють спеціальний характер такого регулювання. Відповідно до статті 2 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатура є недержавним самоврядним інститутом, який забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі [1]. Водночас дотримання правил адвокатської етики належить до встановлених законом професійних обов'язків адвоката, що зумовлює необхідність оцінки рекламування адвокатської діяльності крізь призму спеціальних етичних вимог, обумовлених статусом адвоката. Відтак, рекламування адвокатської діяльності не може розглядатися виключно як спосіб комерційного просування послуг, оскільки його допустимість визначається також спеціальними деонтологічними вимогами, зумовленими професійним статусом адвоката.

Такий підхід закріплено у статті 13 Правил адвокатської етики, яка визнає право адвоката рекламувати свою професійну діяльність за умови дотримання законодавства та Правил адвокатської етики [2]. Варто зазначити, що норма встановлює змістовні та етичні межі такого рекламування: рекламні матеріали не повинні містити оціночних характеристик адвоката, критики інших адвокатів, тверджень про можливість успішного виконання конкретного доручення або створювати необґрунтовані надії у потенційного клієнта. Крім того, рекламні матеріали мають бути об'єктивними, достовірними, чіткими та зрозумілими і не повинні містити натяків, двозначностей або іншої інформації, здатної ввести потенційного клієнта в оману [2].

Таким чином, українська модель не встановлює загальної заборони рекламування адвокатської діяльності, а визначає межі його етично допустимого здійснення.

Разом із тим, закріплення загальних етичних вимог до рекламування адвокатської діяльності не вирішує всіх питань, що виникають у зв'язку з розвитком сучасних форм цифрової комунікації. Технологічна нейтральність статті 13 Правил адвокатської етики, забезпечуючи можливість її застосування незалежно від конкретного способу поширення інформації, зумовлює певні труднощі у правозастосуванні. Чинне регулювання не містить спеціальної деталізації щодо сучасних способів цифрового професійного просування, зокрема таргетованої та нативної реклами, рекламних інтеграцій, коротких відеоформатів, алгоритмічно орієнтованого поширення чи платного просування професійного контенту. Відтак, проблема полягає не у відсутності нормативної основи для регулювання цифрової реклами, а у недостатній конкретизації критеріїв, за якими професійне інформування набуває рекламної спрямованості.

Практичне значення окресленої проблеми простежується у дисциплінарній практиці органів адвокатського самоврядування. Так, у рішенні ВКДКА № І-019/2024 від 26 січня 2024 року Комісія оцінювала рекламні матеріали, розміщені на YouTube, з урахуванням їх взаємозв'язку із заголовками та змістом відповідних аудіовізуальних і текстових публікацій [3]. ВКДКА встановила, що реклама була інтегрована до публікацій як їх невід'ємна частина, унаслідок чого інформаційний вплив на потенційного клієнта формувався не лише окремим рекламним повідомленням, а сукупністю його змісту та контексту поширення [3]. Такий підхід має значення для цифрового середовища, оскільки демонструє необхідність оцінювання рекламного контенту не ізольовано, а з урахуванням способу його інтеграції до загальної професійної комунікації адвоката.

У цьому контексті самостійного значення набуває розмежування професійного інформування та рекламування адвокатської діяльності. Саме по собі поширення адвокатом відомостей про професійну діяльність не повинно автоматично кваліфікуватися як реклама, оскільки такий підхід необґрунтовано охоплював би наукові публікації, правничі коментарі, аналіз законодавства та судової практики. Водночас наявність інформаційного, освітнього або аналітичного компонента сама по собі не виключає рекламної спрямованості відповідної комунікації, якщо спосіб її представлення та поширення переважно спрямований на просування професійних послуг адвоката та залучення потенційних клієнтів.

Разом з тим стаття 57 Правил адвокатської етики встановлює загальні вимоги до участі адвоката у соціальних мережах, Інтернет-фо-

румах та інших формах комунікації в мережі Інтернет [2]. Її нормативне призначення відрізняється від статті 13: якщо стаття 13 встановлює спеціальні вимоги до рекламування адвокатської діяльності, то стаття 57 поширює професійно-етичні стандарти на цифрову поведінку адвоката загалом. Тому один і той самий цифровий матеріал залежно від його змісту та способу поширення може бути предметом оцінки за обома нормами: його рекламна спрямованість — крізь призму статті 13, а відповідність загальним вимогам професійної поведінки в цифровому середовищі — статті 57.

Відтак, національне регулювання вже містить нормативні механізми контролю цифрової професійної комунікації, однак потребує подальшої конкретизації критеріїв її кваліфікації. Саме в цьому аспекті доцільним є звернення до стандартів Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE), зокрема статті 2.6 Кодексу поведінки європейських адвокатів. Пунктом 2.6.1 закріплено право адвоката інформувати громадськість про свої професійні послуги за умови, що така інформація є точною, не вводить в оману та відповідає вимогам конфіденційності й іншим основоположним цінностям професії. Згідно з пунктом 2.6.2, цей підхід поширюється на personal publicity адвоката у будь-якій формі медіа, включаючи електронні комерційні комунікації [4]. Отже, CCBE не встановлює вичерпного переліку дозволених або заборонених рекламних форматів, а формує функціональні критерії оцінки публічного представлення професійної діяльності адвоката.

Саме функціональний характер підходу CCBE становить його значення для вдосконалення українського регулювання. На відміну від підходу, за якого нормативне регулювання намагається охопити кожен новий цифровий інструмент окремою забороною чи дозволом, стаття 2.6 Кодексу CCBE застосовує єдині етичні вимоги незалежно від форми медіа. Така конструкція є придатнішою до цифрового середовища, де конкретні способи поширення інформації постійно змінюються, а межа між професійним інформуванням, репутаційною комунікацією та рекламуванням стає дедалі менш очевидною. У зв'язку з цим удосконалення українського регулювання доцільно спрямовувати не на нормативне закріплення особливостей використання окремих цифрових платформ, а на формування технологічно нейтральних критеріїв оцінки професійної комунікації адвоката. За такого підходу визначальним є не конкретний канал поширення інформації, а її зміст, мета та функціональна спрямованість.

Узагальнення положень ПАЕ, дисциплінарної практики ВКДКА та стандартів CCBE дозволяє запропонувати функціональний підхід до розмежування професійного інформування та рекламування адвокатської діяльності, за якого визначальним є не формат або циф-

ровий канал поширення інформації, а її переважна комунікативна спрямованість. Кваліфікація цифрової комунікації як рекламної має здійснюватися з урахуванням сукупності критеріїв, до яких доцільно віднести мету та зміст поширюваної інформації, наявність пропозиції професійних послуг або заклику до звернення, характер акцентування професійних переваг адвоката, адресність, спосіб просування та співвідношення інформаційної і рекламної функцій повідомлення. Жоден із зазначених критеріїв не повинен мати самостійного та абсолютного значення, оскільки рекламна спрямованість відповідної комунікації має визначатися за результатами їх комплексної оцінки.

Узагальнення наведених критеріїв дозволяє сформулювати пропозицію щодо нормативної конкретизації поняття рекламування адвокатської діяльності. На нашу думку, статтю 13 Правил адвокатської етики доцільно доповнити визначенням рекламування адвокатської діяльності як поширення інформації про адвоката, його професійні послуги або професійні переваги, яке за метою, змістом та способом поширення має переважну спрямованість на залучення потенційних клієнтів. Водночас доцільно нормативно закріпити, що поширення правничого, наукового, освітнього та аналітичного контенту не набуває характеру реклами виключно у зв'язку з публічним представленням адвоката, якщо відсутня переважна рекламна спрямованість такого контенту.

Таким чином, цифровізація професійної комунікації адвоката не зумовлює необхідності формування окремого етичного режиму рекламування для кожного нового цифрового інструменту, однак потребує конкретизації критеріїв застосування чинних положень ПАЕ. Розмежування професійного інформування та рекламування доцільно здійснювати на основі функціонального підходу, за якого визначальним є не канал поширення інформації, а її мета, зміст, спосіб представлення та переважна спрямованість на залучення потенційних клієнтів. З огляду на технологічно нейтральний характер стандартів ССВЕ, їх доцільно врахувати при вдосконаленні статті 13 ПАЕ шляхом нормативного закріплення поняття рекламування адвокатської діяльності та критеріїв його відмежування від правничого, наукового, освітнього й аналітичного контенту.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17
2. Правила адвокатської етики: Правила; З'їзд адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17
3. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № І-019/2024 від 26 січ. 2024 р. за скаргою на рішення КДКА Кірово-

градської області у складі дисциплінарної палати № 44 від 15 листоп. 2023 р. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-i-019-2024-vid-26-01-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kirovogradskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-44-vid-15-11-2/
4. Code of Conduct for European Lawyers. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC.pdf

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Плішко Д. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Цифровізація змінює щоденну роботу адвоката, оскільки документи адвокати створюють в електронній формі, з клієнтами спілкуються через месенджери й відеозв'язок, а матеріали справи зберігаються на електронних носіях і в хмарних сервісах. У літературі цей процес називають діджиталізацією, розуміючи під нею перехід від паперових процедур до онлайн-процедур [1, с. 43]. Важливо з'ясувати, чи змінюються через це етичні обов'язки адвоката та які нові ризики виникають під час використання цифрових інструментів.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) не містить окремого розділу про цифрові технології, проте його норми застосовні й до них. Відповідно до частини першої статті 4 Закону адвокатська діяльність, здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [2]. Стаття 22 Закону визначає адвокатську таємницю як будь-яку інформацію про клієнта, що стала відома адвокату, і прямо називає серед її носіїв інформацію, що зберігається на електронних носіях [2]. Отже, форма зберігання даних на обсяг таємниці не впливає: електронне досьє захищене так само, як паперове, а відповідальність за його збереження покладається на адвоката. Якщо

цифровий сервіс обробляє персональні дані, додатково діють вимоги законодавства про їх захист відповідно до закону України «Про захист персональних даних» [3].

До міжнародних джерел у сфері адвокатської діяльності зазвичай відносять документи ООН, Ради Європи та професійних об'єднань адвокатів. Ці документи присвячені загальним стандартам, а не цифровим технологіям, тому під час оцінки нових практик доводиться застосовувати усталені принципи — незалежність, конфіденційність, компетентність — до нових обставин. Правила адвокатської етики конкретизують ці принципи [4]. Для теми дослідження важливі, зокрема, принцип конфіденційності та принцип компетентності й добросовісності, за яким адвокат діє добросовісно й у межах власних професійних знань і вмінь, а також розділ VIII, присвячений дотриманню норм етики під час використання мережі Інтернет [4].

На практиці найгостріше питання стосується вибору засобів комунікації. Під час пандемії та воєнного стану зустрічі з клієнтами дедалі частіше проходять через Zoom, Google-сервіси та месенджери [1, с. 43]. С. Демченко застерігає, що адвокат наразі не може гарантувати конфіденційність спілкування через будь-який веб-сервіс [5, с. 39]. Це означає, що вибір сервісу стає не технічним, а етичним рішенням: адвокат має оцінити, чи може він довірити сервісу відомості, що становлять таємницю, і за потреби обрати інший канал зв'язку. Порушення вимог захисту інформації може мати серйозні репутаційні наслідки [1, с. 43].

Частина цифрових інструментів для адвоката є не вибором, а процесуальною вимогою. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» № 3200-IX запровадив обов'язкову реєстрацію адвокатами електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі [6]. У цій сфері етичне питання полягає не в тому, чи користуватися системою, а в тому, як безпечно поводитися з доступами до кабінету та з документами, що надходять через нього. Окремий напрям становлять технології Legal Tech — застосунки, чат-боти та інші програми, які автоматизують частину юридичних завдань, наприклад заповнення типових документів чи підготовку проєктів позовних заяв і клопотань за заданими обставинами [1, с. 44].

Важливим є штучний інтелект (далі — ШІ) в професійній діяльності адвоката, оскільки системи на основі технологій штучного інтелекту, крім пошуку фактів, дозволяють аналізувати дані й тим полегшують його діяльність [1, с. 43]. Етичних наслідків використання

ШІ-ресурсів у Правилах адвокатської етики, не передбачено: розділ VIII Правил стосується мережі Інтернет [4], а система генеративного штучного інтелекту відрізняється від звичайного сервісу тим, що працює з текстом, який користувач їй передає, і сама формулює відповідь.

З цього випливають три ситуації, у яких принципи, закріплені в Законі та Правилах, набувають практичного змісту. По-перше, передавання зовнішній системі відомостей про клієнта є розкриттям інформації стороннім особам, тому воно має оцінюватися за статтею 22 Закону та вимогами про захист персональних даних; якщо адвокат не може переконатися, що сервіс убезпечує такі дані, обсяг переданого слід обмежити, наприклад знеособити матеріали. По-друге, відповіддю системи не можна підміняти власну правову оцінку. Адвокат відповідає перед клієнтом за якість правничої допомоги, а принцип компетентності й добросовісності вимагає самостійно перевірити джерела, на які посилається система, та відповідність висновків обставинам справи. По-третє, залишається дискусійним питання про те, чи повинен адвокат повідомляти клієнта про застосування таких засобів. Правила цього прямо не вимагають, але питання пов'язане з довірою між адвокатом і клієнтом, і його доцільно врегулювати або на рівні Правил, або в договорі про надання правничої допомоги.

Отже, цифровізація не змінює змісту професійних обов'язків адвоката: Закон і Правила однаково охоплюють як паперову, так і електронну форму роботи. Змінюються умови, у яких ці обов'язки доводиться виконувати, оскільки з'являється необхідність свідомо обирати сервіси, контролювати, які саме дані їм передаються, і перевіряти результати автоматизованої обробки. Найменш урегульованим залишається використання штучного інтелекту: у проаналізованих джерелах воно описано здебільшого як технічна можливість, а не як етичне питання. Це свідчить про потребу в подальших дослідженнях і в рекомендаціях адвокатського самоврядування, які б уточнили, як застосовувати наявні принципи до таких технологій.

Список використаної літератури

1. Павлюк Н. М. Діджиталізація діяльності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. № 89, ч. 4. С. 41–45. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/337042
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
3. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17

5. Демченко С. В. Інформаційні технології у професійній діяльності адвоката в умовах сучасної України. *Law. State. Technology*. 2023. № 4. URL: https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/492
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами: Закон України від 29.06.2023 № 3200-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Подвалюк Д. С.
студентка 2-го курсу
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МЕЖІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ

Адвокатська діяльність за своєю природою поєднує правову компетентність із підвищеними вимогами до професійної поведінки. Адвокат не лише застосовує норми права, а й діє в умовах довіри клієнта, процесуальної відповідальності та необхідності збереження авторитету правничої професії. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів серед основних принципів адвокатської діяльності [1]. Зазначені принципи конкретизуються Правилами адвокатської етики, які встановлюють стандарти поведінки адвоката у відносинах із клієнтом, судом, колегами та іншими учасниками правовідносин [2]. Тому професійну етику доцільно розглядати не як факультативне доповнення до правового статусу адвоката, а як нормативно-професійну основу належного здійснення адвокатської діяльності.

Етична складова адвокатської професії має водночас правовий і моральний характер. Закон і корпоративні правила визначають обов'язковий мінімум професійної поведінки, однак конкретна ситуація нерідко потребує від адвоката самостійної оцінки допустимості обраного способу дії. У науковій літературі обґрунтовано, що моральні засади безпосередньо пов'язані з незалежністю адвоката, його профе-

сійним обов'язком, відповідальністю перед клієнтом та необхідністю підтримання належної репутації професії [3, с. 191–196]. Водночас моральна оцінка не може підміняти закон: професійна поведінка адвоката повинна формуватися у межах правового регулювання та Правил адвокатської етики. Саме взаємодія юридично обов'язкових і професійно-моральних вимог дозволяє забезпечити баланс між ефективним захистом клієнта та належним здійсненням правосуддя.

Однією з ключових етичних засад є незалежність адвоката. Її зміст полягає у здатності формувати правову позицію та приймати професійні рішення без неправомірного тиску з боку органів державної влади, суду, опонентів, третіх осіб або самого клієнта. Водночас незалежність не означає свободи від професійних обмежень. Адвокат зобов'язаний діяти законно, добросовісно та в межах наданих повноважень, а бажання клієнта не може бути підставою для використання незаконних чи неетичних засобів. Тому вимога пріоритетності інтересів клієнта має тлумачитися у системному зв'язку з принципами законності, незалежності та добросовісності. Адвокат повинен наполегливо захищати права та законні інтереси клієнта, але не вправі перетворювати професійну лояльність на безумовне виконання будь-якої вказівки клієнта.

Важливим проявом меж професійної поведінки є ставлення адвоката до доказів і фактичних обставин справи. Належний захист допускає критичну оцінку доказів, оспорювання позиції іншої сторони, використання передбачених законом процесуальних засобів та наполегливе відстоювання правової позиції. Проте професійний інтерес клієнта не може виправдовувати свідоме подання неправдивої інформації, фальсифікацію доказів, введення суду в оману або сприяння протиправній поведінці. Етична межа проходить не між «сильним» та «м'яким» захистом, а між допустимим використанням правових механізмів і діями, що суперечать закону або професійним стандартам. У цьому аспекті професійна етика виконує функцію внутрішнього обмежувача способів реалізації адвокатської стратегії [2].

Не менш важливим етичним принципом є конфіденційність. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить до адвокатської таємниці питання, з яких особа зверталася до адвоката, зміст консультацій, порад, роз'яснень, складені адвокатом документи та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Конфіденційність є передумовою довіри: клієнт може надати адвокату повну інформацію лише за умови впевненості, що вона буде належно захищена. Водночас сучасна практика зміщує акцент із суто фізичного збереження документів на захист цифрових даних, електронного листування, хмарних сховищ, месенджерів та інших каналів комунікації.

У зв'язку з цим, дотримання адвокатської таємниці сьогодні передбачає не лише утримання від розголошення, а й обачний вибір технічних засобів, налаштувань доступу та способів передавання інформації.

Окремим складним етичним питанням залишається конфлікт інтересів. Він може виникати між інтересами різних клієнтів, між інтересами теперішнього і колишнього клієнта, а також між інтересами клієнта та особистими інтересами адвоката. Проблема полягає в тому, що конфлікт інтересів здатний поставити під сумнів незалежність професійного судження та збереження конфіденційної інформації. Сучасне дослідження В. В. Заборовського та В. В. Манзюка підкреслює необхідність не лише реагувати на вже наявний конфлікт, а й виявляти ризик його виникнення до прийняття доручення; особливо це стосується представництва кількох осіб із суперечливими інтересами [4, с. 180–185].

Сучасні технології істотно ускладнюють питання професійної етики. Використання систем генеративного штучного інтелекту може прискорювати пошук інформації, структурування матеріалів, підготовку чернеток і роботу з великими обсягами даних. Однак технологічна зручність не змінює того, хто несе професійну відповідальність за результат. У Guide on the use of generative AI by lawyers, схваленому Радою адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) 2 жовтня 2025 року, серед основних ризиків виокремлено можливе розкриття конфіденційної інформації, «галюцинації» генеративних моделей, упередженість, непрозорість, кібербезпекові загрози та ризик надмірної залежності від автоматизованих висновків [5]. CCBE безпосередньо пов'язує використання таких систем із професійними обов'язками щодо конфіденційності, компетентності та незалежності адвоката.

З етичної точки зору використання штучного інтелекту повинно залишатися допоміжним інструментом, а не заміною професійного судження. Адвокат має перевіряти правові норми, судову практику, фактичні дані та посилання, сформовані цифровою системою, оскільки помилковий результат, використаний у консультації або процесуальному документі, не звільняє адвоката від відповідальності. Особливо обережного підходу потребує введення до зовнішніх сервісів відомостей, які містять адвокатську таємницю або персональні дані. Європейські рекомендації наголошують, що перед передаванням конфіденційної інформації адвокат повинен розуміти спосіб її оброблення, можливість використання даних для подальшого навчання моделі та наявність належних гарантій захисту [5].

Ще одним сучасним виміром професійної поведінки є публічна комунікація адвоката. Соціальні мережі дають можливість інформу-

вати громадськість, роз'яснювати законодавство та формувати професійну репутацію, але водночас стирають межу між приватним і професійним висловлюванням. Для адвоката публічність не скасовує вимог конфіденційності, коректності та поваги до професії. Неприпустимим є розкриття відомостей про клієнта або обставини справи лише з метою самореклами, публічної полеміки чи демонстрації професійних успіхів без належної правової підстави. Так само критика суду, колег чи інших учасників процесу не повинна переходити у форму, несумісну з гідністю адвокатської професії. Отже, цифровий простір є не «поза професією», а ще одним середовищем, у якому діють загальні етичні обов'язки [2].

В умовах воєнного стану значення етичних засад не зменшується. Навпаки, суспільна поляризація, резонансність окремих кримінальних проваджень і підвищена увага до категорій клієнтів можуть створювати додатковий тиск на адвоката. Професійний захист особи не означає схвалення її поведінки чи ототожнення адвоката з позицією клієнта.

Незалежність адвоката передбачає здатність надавати правничу допомогу в межах закону навіть тоді, коли клієнт або його позиція викликають негативну суспільну реакцію. Водночас воєнний стан не може слугувати виправданням для порушення адвокатської таємниці, конфлікту інтересів, недобросовісного використання доказів або інших відступів від професійних стандартів. Саме кризові умови демонструють практичну цінність професійної етики як гарантії незалежності адвокатської діяльності.

Сказане вище дає підстави стверджувати, що сучасні межі професійної поведінки адвоката визначаються не одним окремим правилом, а взаємодією законності, незалежності, пріоритетності законних інтересів клієнта, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів, професійної компетентності та поваги до адвокатської професії. Нові технології, цифрова комунікація та суспільні виклики не створюють «паралельної» етики, а потребують застосування базових професійних принципів у нових обставинах. На нашу думку, ключовим напрямом розвитку адвокатської етики має бути перехід від формального знання правил до системного управління професійними ризиками: своєчасного виявлення конфліктів інтересів, захисту конфіденційних даних, перевірки цифрово сформованої інформації та збереження незалежності професійного судження. Саме такий підхід дозволяє поєднати ефективний захист клієнта з високими стандартами адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 01.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: Правила, затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 26.09.2026).
3. Заборовський В. В. Моральні засади здійснення адвокатської діяльності: загальні положення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 3, № 81. С. 191–196. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/302328 (дата звернення: 26.09.2026).
4. Заборовський В. В., Манзюк В. В. Деякі способи уникнення конфлікту інтересів в професійній діяльності адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Вип. 1. Ч. 3. С. 180–185. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/353458
5. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). CCBE guide on the use of generative AI by lawyers. 2 October 2025. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/IT_LAW/ITL_Guides_recommendations/EN_ITL_20251002_CCBE-guide-on-the-use-of-the-use-of-generative-AI-for-lawyers.pdf (date of access: 25.09.2026).

Науковий керівник: *кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Поплавська А. С.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ ЧИ АКТИВНИЙ ЗАХИСТ: ТОНКА ГРАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

16 червня 2026 р. у Верховній Раді України зареєстровано законопроєкт № 15333, спрямований, зокрема, на запобігання зловживанню процесуальними правами у кримінальному провадженні [1]. Законопроєкт пропонує дозволити головуючому обмежувати тривалість виступів сторін, залишати без розгляду клопотання, аналогічні вже вирішеним, а після двох поспіль неявок захисника залучати іншого, із системи безоплатної правничої допомоги. Науковці, зокрема, Є. Пеліхос, бачать у цих новелах перевагу для сторони обвинувачення коштом права на захист [2]. Отже, межа між зловживанням і

наполегливим захистом стала суто практичним питанням, оскільки Правила адвокатської етики (далі — ПАЕ) вимагають від адвоката бути «наполегливим і принциповим» у відстоюванні інтересів клієнта (ст. 43) і водночас встановлюють, що адвокат «не повинен вчиняти дій, спрямованих на невиправдане затягування судового розгляду справи» (ч. 3 ст. 44) [3].

Цивільне, господарське й адміністративне судочинство ґрунтуються на моделі відкритого переліку процесуальних зловживань. Відповідно до ст. 44 ЦПК України, а також аналогічних положень ст. 43 ГПК України та ст. 45 КАС України, суд з урахуванням конкретних обставин справи може визнати зловживанням процесуальними правами дії, що суперечать завданню судочинства.

Відреагувати суд може поверненням чи залишенням без розгляду скарги, заяви, клопотання, штрафом, який можна стягнути й із самого представника (ч. 3 ст. 148 ЦПК), або окремою ухвалою, яку надсилають органу, уповноваженому притягати адвоката до дисциплінарної відповідальності (ст. 262 ЦПК) [4]. Велика Палата Верховного Суду в постанові від 01.07.2026 у справі № 910/10837/25 допустила таке втручання лише за очевидних, належно встановлених і достатньо мотивованих ознак недобросовісності та з дотриманням пропорційності [5]. Окрему ухвалу щодо адвоката суди справді застосовують: у 2019 р. Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду в справі № 916/1573/18 направив її до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — КДКА) Одеської області [6].

Кримінальний процесуальний кодекс (далі — КПК) побудований інакше. Загальної засади неприпустимості зловживання процесуальними правами він не містить і вживає це поняття точково: щодо повторного відводу (ч. 4 ст. 81) та вступної промови (ч. 1 ст. 349); схоже призначення має ч. 10 ст. 290 про строк для ознайомлення з матеріалами [7]. Прогалину заповнює практика: ще у 2018 р. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду визнав заборону зловживання процесуальними правами загальноправовим принципом [8]. Проте, як наголошувала суддя цього суду Н. Антонюк, з огляду на чутливість кримінальної юрисдикції до прав учасників, про зловживання тут варто говорити лише тоді, коли воно явне [6]. О. Дрозд помічає, що законопроєкти № 5661 і № 9055 адресують цю засаду тільки стороні захисту, і слушно вбачає в цьому дискримінаційний потенціал [9]. Однак не можна погодитися з його ж тезою, що право на захист у кримінальному провадженні «практично не має меж» [9]. Частина 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дозволяє адвокатові дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором [10], тобто одна з меж прямо названа етичною.

Етичні межі задають Правила адвокатської етики. Стаття 43 забороняє поступатися незалежністю заради добрих стосунків із суддями, ст. 12–1 — робити завідомо неправдиві заяви щодо фактичних обставин та їх правової оцінки, ч. 3 ст. 44 — вчиняти дії, спрямовані на невиправдане затягування розгляду [3]. Порушення Правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком (п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону) [10]. Подовжувати процес Правила адвокатської етики не забороняють, вони забороняють робити це без виправдання, але критеріїв не дають. Н. М. Бакаянова ще у 2019 р. влучно пропонувала вважати, що «тлумачення та роз'яснення Правил є коментарями до Правил та невід'ємною складовою Правил. Такі роз'яснення та офіційне тлумачення, у тому числі вимоги чесності та добропорядної репутації, повинні ґрунтуватися на узагальненнях дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, формуватися, виходячи з реальних проблем та дискусійних питань у діяльності адвокатів» [11].

Дисциплінарна практика, як випливає з узагальнень Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — ВКДКА), наведених В. Вовнюком, розглядає окрему ухвалу суду як різновид скарги: викладені в ній обставини перевіряють і не вважають наперед встановленими, а неодноразова неявка адвоката свідчить лише про ознаки проступку, поважність її причин оцінюють окремо [12]. Це узгоджується з позицією ЄСПЛ у справі «Екле проти Німеччини»: особі не можна дорікати за повне використання доступних засобів захисту, хоча її поведінка враховується як об'єктивний чинник під час оцінки розумності строку [13]. Тому надто широким видається підхід О. Розумовського, який розглядає зловживання процесуальними правами («процесуальну диверсію») як особливий вид процесуального правопорушення і підставу юридичної відповідальності [14, с. 248–249]. Доки КПК не визначає ознак такого правопорушення, оціночна категорія легко стає засобом тиску на захист.

Вважаємо, що активний захист слід відмежовувати від зловживання не за кількістю звернень і не за тим, наскільки вони подовжили розгляд, а за сукупністю чотирьох ознак. Перша — законна процесуальна мета: дія здатна привести до результату, заради якого існує відповідне право, що узгоджується з вимогою ч. 1 ст. 20 Закону про необхідність дій для належного виконання договору [10]. Друга — новизна підстав: повторне клопотання виправдане, якщо спирається на нові обставини, як-от клопотання про виклик свідка після того, як дослідження доказів виявило суперечності [2]. Третя стосується співмірності засобу: адвокат обирає менш обтяжливий для процесу варіант, скажімо, завчасно повідомляє суд про зайнятість в іншому засіданні й підтверджує її, а не просто не з'являється [12]. Нарешті, заяви мають

бути чесними (ст. 12–1 ПАЕ) [3]. Дія, що відповідає всім чотирьом ознакам, залишається активним захистом, навіть якщо процес через неї триває довше.

На підставі цього варто виокремити дві пропозиції. По-перше, Раді адвокатів України (далі — РАУ) доцільно було б розкрити зміст поняття «невиправдане затягування» в офіційному тлумаченні чи роз'ясненні Правил адвокатської етики (ст. 5, 69), спираючись на узагальнену практику ВКДКА. Дії, що відповідають роз'ясненню РАУ, не можуть бути поставлені адвокатові за провину (ст. 69 ПАЕ) [3], тож адвокати отримали б передбачуваний орієнтир, а суди — розуміння, коли окрема ухвала обґрунтована. По-друге, якщо засаду неприпустимості зловживання процесуальними правами все ж запровадять у КПК, вона має стосуватися всіх учасників, включно зі стороною обвинувачення, спиратися на формальні ознаки і прямо визначати, що окрема ухвала щодо адвоката є приводом для перевірки, а не встановленим фактом проступку.

Таким чином, межу між зловживанням процесуальними правами та активним захистом доцільно визначати не лише за наслідком у вигляді тривалості розгляду, а насамперед з урахуванням мети, новизни підстав, співмірності обраних засобів і добросовісності конкретної процесуальної дії. Процесуальне законодавство вже передбачає механізми реагування на недобросовісну поведінку, однак їх застосування має бути належно вмотивованим і пропорційним. Водночас оціночне поняття «невиправдане затягування» у ч. 3 ст. 44 Правил адвокатської етики потребує більшої конкретизації в офіційних роз'ясненнях органів адвокатського самоврядування. Це сприятиме передбачуваності дисциплінарної практики, належному захисту прав клієнта та збереженню балансу між ефективністю судового розгляду і правом на захист.

Список використаної літератури

1. Проєкт Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо посилення ефективності кримінального провадження в разі спливу строків досудового розслідування та запобігання зловживанню процесуальними правами учасників кримінального провадження: реєстр. № 15333 від 16.06.2026. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70211
2. Пеліхос Є. Швидкість vs право на захист: реформа досудового розслідування крізь призму законопроєкту № 15333. *Закон і Бізнес*. 2026. 25 червня. URL: https://zib.com.ua/ua/173154-shvidkist_vs_pravo_na_zahist_reforma_dosudovogo_rozsliduvann.html
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17

4. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 01.07.2026 у справі № 910/10837/25. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/138916246
6. Зловживання процесуальними і матеріальними правами — судді ВС розповіли про судову практику. *Верховний Суд: офіційний вебсайт*. 2021. 29 квітня. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1114247/
7. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
8. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного кримінального суду від 30.05.2018 у справі № 676/7346/15-к. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74440103
9. Дрозд О. Зловживання процесуальними правами. *ЮРЛІГА*. 2026. 18 березня. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/242943_zlovzhivannya-protsesualnimi-pravami
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
11. Бакаянова Н. Новели Правил адвокатської етики: зміст, значення та тлумачення. *Національна асоціація адвокатів України: офіційний вебсайт*. 2019. 17 квітня. URL: https://unba.org.ua/publications/4275-noveli-pravil-advokats-koi-etiki-zmist-znachennya-ta-tlumachennya.html
12. Відносини адвоката з судом через призму Правил адвокатської етики: матеріали лекції В. Вовнюка. *Вища школа адвокатури НААУ*. 2025. 23 квітня. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/vidnosini-advokata-z-sudom-cerez-prizmu-pravil-advokatskoyi-etiki
13. Справа «Екле проти Німеччини» (Eckle v. Germany): рішення Європейського суду з прав людини від 15.07.1982, заява № 8130/78. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57476
14. Розумовський О. Зловживання процесуальними правами за чинним кримінальним процесуальним законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 247–252. URL: https://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/4/39.pdf

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Приймак М. І.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

В останні роки розвиток технологій штучного інтелекту поступово змінює підходи до здійснення адвокатської діяльності. Те, що раніше здавалося неможливим — сьогодні реальність і застосування технологій штучного інтелекту стає буденністю кожного з нас, в тому числі й адвокатів. Водночас технологічні можливості штучного інтелекту породжують низку нових етичних проблем, оскільки адвокатська діяльність ґрунтується на довірі клієнта, конфіденційності, незалежності, компетентності та особистій професійній відповідальності адвоката. Саме тому поширення штучного інтелекту в адвокатській практиці потребує не лише технологічного освоєння відповідних інструментів, а й формування належних правових та етичних меж їх використання. Штучний інтелект дійсно спрощує роботу і здатний суттєво підвищити ефективність рутинних завдань. Утім, надмірна залежність від результатів, згенерованих штучним інтелектом, створює етичні ризики [1, с. 60].

У сучасних умовах одним із найбільш очевидних етичних ризиків є загроза порушення конфіденційності інформації та адвокатської таємниці. Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська таємниця охоплює будь-яку інформацію, що стала відома адвокату про клієнта, питання, з яких клієнт звертався за правничою допомогою, зміст консультацій і роз'яснень адвоката, складені ним документи, а також інформацію, що зберігається на електронних носіях [2]. У зв'язку з цим, передача матеріалів конкретної справи до системи штучного інтелекту не може розглядатися виключно як технічна операція. Адвокат повинен враховувати, хто є оператором відповідної системи, яким чином обробляються введені дані, де вони можуть зберігатися та чи можуть використовуватися для подальшого функціонування системи.

Проблема конфіденційності набуває особливого значення з огляду на те, що адвокат може працювати з інформацією, яка містить персональні дані, відомості про приватне життя особи, комерційну таємницю, банківську інформацію, матеріали кримінального провадження або інші дані з обмеженим доступом. В цьому аспекті Л. Остафійчук спеціально акцентує увагу на співвідношенні принципу конфіденційності адвокатської діяльності та використання елек-

тронних технологій і штучного інтелекту [3, с. 246]. Автор розглядає конфіденційність як один із фундаментальних принципів адвокатури, дотримання якого має забезпечуватися і в умовах цифровізації професійної діяльності [3, с. 246]. Тому, на нашу погляд, адвокат перед використанням системи штучного інтелекту має оцінювати не лише її функціональні можливості, а й потенційні наслідки передачі їй інформації клієнта.

У свою чергу, другим важливим етичним ризиком є отримання штучним інтелектом недостовірної юридичної інформації. Генеративні системи можуть формувати текст, який за зовнішніми ознаками виглядає професійно та переконливо, але містить помилки, неправильне тлумачення законодавства або посилання на неіснуючі судові рішення. Для адвокатської діяльності це становить особливу небезпеку, оскільки неправильно сформульована правова позиція або посилання на неіснуючу норму права можуть безпосередньо вплинути на захист прав та інтересів клієнта. Крім того, варто звернути увагу на проблему так званих «галюцинацій» штучного інтелекту та пов'язану з нею професійну відповідальність адвоката. Саме тому використання штучного інтелекту не може усувати необхідність професійної перевірки результату. Якщо адвокат отримує від системи штучного інтелекту посилання на нормативно-правовий акт, судове рішення чи наукове джерело, він повинен перевірити існування такого джерела, актуальність відповідної норми, правильність її змісту та релевантність до конкретної справи. Така перевірка має особливе значення при підготовці процесуальних документів, оскільки автоматично згенерований текст може містити помилки, які не завжди очевидні під час поверхневого ознайомлення.

Неконтрольоване використання результатів роботи штучного інтелекту може призвести до порушення професійних обов'язків адвоката. Сьогодні це питання стало предметом окремої уваги Національної асоціації адвокатів України. Як зазначає т. в.о. голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури А. Місяць, проблема професійної відповідальності безпосередньо пов'язана з питанням меж допустимого використання штучного інтелекту. Він зазначає, що «безконтрольне застосування ШІ може мати дисциплінарну оцінку ... Кваліфікація залежатиме від конкретної поведінки адвоката: який професійний обов'язок він порушив, чи перевірив результат роботи системи, як розпорядився конфіденційною інформацією. Наслідки таких дій для клієнта або судового провадження можуть враховуватися під час оцінки тяжкості проступку й обрання виду дисциплінарного стягнення» [4]. Отже, безконтрольне застосування штучного інтелекту може мати наслідком дисциплінарну відповідальність у випадку порушення вже встановлених обов'язків

адвоката щодо компетентності, добросовісності, конфіденційності, чесності перед судом та пріоритету інтересів клієнта.

Отже, відповідальність за кінцевий результат не може перекладатися на алгоритм. Якщо адвокат використав штучний інтелект для підготовки процесуального документа, саме адвокат повинен перевірити його зміст та відповідність фактичним обставинам справи. Такий підхід відповідає загальній логіці адвокатської професії, відповідно до якої клієнт укладає договір про надання правничої допомоги саме з адвокатом, а не з технологічною системою. Штучний інтелект може бути допоміжним інструментом, але не може виступати заміною професійного юридичного судження.

В свою чергу, на думку М. В. Афанасьєвої, «використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності може підвищити ефективність правничої діяльності, зокрема шляхом автоматизованого аналізу судової практики, обробки значних масивів правової інформації, підготовки процесуальних документів тощо. Водночас використання таких інструментів повинно відбуватися у межах правових та етичних стандартів адвокатської професії» [5, с. 17]. Юридична діяльність потребує самостійного аналізу законодавства, судової практики та фактичних обставин конкретної справи. Якщо адвокат без перевірки приймає запропоновану алгоритмом правову позицію, це може призвести до поступового зниження ролі професійного судження. Системи штучного інтелекту функціонують на основі великих масивів даних, які можуть містити певні помилки або структурні упередження. Тому, потрібно констатувати, що отримана від системи відповідь не завжди є абсолютно нейтральною чи універсально застосовною. Для адвоката це означає необхідність критично оцінювати не лише фактичну правильність отриманої інформації, а й методологічні обмеження системи, за допомогою якої ця інформація була сформована. Питання алгоритмічної упередженості, непрозорості функціонування систем та впливу штучного інтелекту на незалежність професійного судження розглядаються в сучасних українських дослідженнях адвокатської діяльності.

Ще одним ризиком є можливість виникнення конфлікту інтересів. Адвокат може використовувати один і той самий цифровий сервіс у роботі з різними клієнтами, а тому повинен враховувати особливості обробки інформації відповідною технологічною платформою. Особливої обережності потребують випадки, коли система передбачає накопичення або повторне використання введених користувачем даних. У такій ситуації необхідно оцінювати, чи не створює використання конкретного інструменту загрозу інтересам іншого клієнта або ризик розкриття інформації, яка має конфіденційний характер [5, с. 16].

Таким чином, можемо зробити висновок, що етичні ризики використання штучного інтелекту в діяльності адвоката мають комплексний характер. Вони охоплюють загрози адвокатській таємниці та конфіденційності, можливість генерування недостовірної інформації, алгоритмічну упередженість, ризики конфлікту інтересів, послаблення професійної самостійності та виникнення питань щодо відповідальності за використання автоматично сформованих матеріалів. Водночас сам факт застосування штучного інтелекту не повинен розглядатися як несумісний із професійною діяльністю адвоката. Вирішальне значення має те, наскільки відповідально адвокат використовує технологію, чи здійснює перевірку отриманих результатів та чи забезпечує належний захист інформації клієнта. Сьогодні штучний інтелект доцільно розглядати саме як допоміжний інструмент адвокатської діяльності, який не замінює професійного юридичного аналізу та не звільняє адвоката від відповідальності. Основою етичного використання таких технологій повинні залишатися конфіденційність, незалежність, компетентність, добросовісність, пріоритет інтересів клієнта та особиста відповідальність адвоката за результати надання правничої допомоги. Подальший розвиток адвокатури в умовах цифровізації потребує формування чітких професійних стандартів роботи зі штучним інтелектом, що дозволить одночасно використовувати його технологічні переваги та забезпечувати належний рівень захисту прав і законних інтересів клієнтів.

Список використаної літератури

1. Корнійчук А. Етичні ризики та професійна відповідальність за використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2026. Т. 131, № 1. С. 56–63. URL: https://legal.bulletin.knu.ua/uk/article/view/10240 (дата звернення: 24.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 24.09.2026).
3. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2, № 80. С. 246–252. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297033 (дата звернення: 24.09.2026).
4. Місяць А. Дисциплінарні аспекти використання ШІ адвокатом. *Національна асоціація адвокатів України*. 10 серп. 2026 р. URL: https://unba.org.ua/publications/12096-disciplinarni-aspekti-vikoristannya-shi-advokatom.html (дата звернення: 24.09.2026).
5. Афанасьєва М. В. Правові та етичні засади використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності. *Сучасна доктрина права*. 2026. С. 13–19. URL: https://humanitarian.com.ua/index.php/juridical/article/view/1220 (дата звернення: 24.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Савранська Ю. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АДВОКАТА ЯК ОСНОВА ДОВІРИ КЛІЄНТА ТА НАЛЕЖНОГО ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатська діяльність відіграє важливу роль у процесі забезпечення прав і свобод людини, тому що має на меті не лише застосування спеціальних юридичних знань, але й встановлення особливих відносин між адвокатом та клієнтом. Під час свого звернення до адвоката, клієнт часто передає відомості про приватне життя, майновий стан, сімейні обставини, конфлікти з іншими особами, обставини вчинення правопорушень та іншу інформацію, яку він не готовий розкривати більш широкому колу осіб. Саме тому ефективність адвокатської діяльності залежить не лише від рівня професійної компетентності адвоката, а й від його здатності діяти добросовісно, незалежно, конфіденційно та відповідно до етичних стандартів, які встановлені законодавством.

Професійна етика адвоката — це сукупність моральних норм і принципів, якими він повинен керуватися під час здійснення своєї професійної діяльності. Як зазначають М. Д. Денисовський та Г. Є. Савіцька, «професійна етика адвоката являє собою сукупність моральних установ і принципів, якими має керуватися у своїй діяльності адвокат. Вона нерозривно пов'язується з ним і прямо впливає на працю. Правила адвокатської етики фактично є моральним кодексом адвоката, який деталізує деонтологічні аспекти професії» [1, с. 18]. Правила адвокатської етики по суті виступають своєрідним моральним кодексом адвоката, що розкриває та конкретизує деонтологічні аспекти адвокатської професії.

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів [2]. Крім того, адвокат зобов'язаний дотримуватися присяги адвоката України та Правил адвокатської

етики, повідомляти клієнта про виникнення конфлікту інтересів, вдосконалювати та підвищувати свій професійний рівень і виконувати інші обов'язки, які на нього покладаються [3]. Можна зазначити, що професійна етика займає важливе місце в діяльності адвоката і становить одну з її необхідних складових.

Професійну етику в рамках адвокатської діяльності необхідно оцінювати через дотримання професійних та етичних стандартів. Одним із елементів таких стандартів є незалежність адвоката. Незалежність означає можливість вільно реалізовувати свої права та виконувати свої обов'язки, без будь — якого незаконного впливу з боку державних органів, інших учасників процесу чи третіх осіб, також здатність адвоката формувати професійну правову позицію без підпорядкування стороннім інтересам.

Не менш важливим принципом є конфіденційність. Н. М. Бакаянова розглядає принцип конфіденційності як функціональний принцип діяльності адвокатури [4, с. 294]. Адвокатська таємниця є передумовою таких відносин між адвокатом і клієнтом, які засновані на повній довірі. Неодноразово Європейський суд з прав людини пов'язував професійну таємницю із захистом довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, наголошуючи на особливому значенні конфіденційності їхнього спілкування.

У статті 10 Правил адвокатської етики розкривається сутність принципу конфіденційності. Зокрема, зазначається, що його дотримання є необхідною та однією з найважливіших передумов формування довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких неможливими є належне надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту та представництва. У зв'язку з цим збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» належить до адвокатської таємниці або є персональними даними фізичної особи, що охороняються законодавством у сфері захисту персональних даних, виступає правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати її розголошення, а також його обов'язком перед клієнтом та особами, яких стосується така інформація [3].

На практиці питання конфіденційності останнім часом набуває нового змісту у зв'язку з цифровізацією адвокатської діяльності. Під час діяльності адвоката відбувається обмін документами через електронну пошту, месенджери та інші сервіси, що значно спрощує комунікацію, але одночасно створює ризики доступу до інформації. У зв'язку з цим, розуміння професійної етики в сучасному світі має включати не лише обов'язок не розголошувати адвокатську таємницю, а й обов'язок адвоката належним чином організовувати її зберігання.

Окремої уваги потребує проблема конфлікту інтересів. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає уникнення конфлікту інтересів одним із принципів здійснення адвокатської діяльності та покладає на адвоката обов'язок невідкладно повідомляти клієнта про виникнення такого конфлікту [2].

При дослідженні професійної етики виникає питання щодо меж поширення професійних етичних вимог на особисте життя адвоката. З одного боку, адвокат залишається приватною особою та має право на особисте життя і свободу самовираження. З іншого боку, його професійний статус може бути відомий аудиторії, а публічна поведінка здатна впливати на сприйняття адвоката клієнтами та суспільством. Практика підтверджує, що дія Правил адвокатської етики в певних випадках поширюється і на публічну діяльність адвоката, якщо вона може суперечити його професійним обов'язкам або підривати престиж адвокатської професії. Варто проаналізувати практику Верховного Суду з цього питання, зокрема, справу № 815/1830/18, у якій розглядалося питання поведінки адвоката в мережі Інтернет. Верховний Суд підкреслив, що Правила адвокатської етики поширюються не лише на професійну, але й на соціально-публічну діяльність адвоката, зокрема спілкування в Інтернеті [5].

Окремим аспектом, який потребує дослідження з точки зору дотримання етичних норм, є реклама адвокатської діяльності. У конкурентному середовищі адвокати та адвокатські об'єднання прагнуть привернути увагу потенційних клієнтів, однак така діяльність повинна узгоджуватися з професійними стандартами. Інформація про професійну діяльність може бути корисною для клієнта, але перебільшення професійних можливостей або використання інформації про конкретних клієнтів без належних підстав може негативно впливати на довіру до адвоката та адвокатури загалом. Адвокат під час ведення блогу має дотримуватися адвокатської таємниці, зокрема не розголошувати інформацію, за якою можна ідентифікувати клієнта, без його згоди. Також йому варто уникати публічних висловлювань, які можуть принижувати честь і гідність інших адвокатів або завдавати шкоди їхній діловій репутації. З особливою обережністю треба діяти під час обговорення резонансних тем у соціальних мережах: адвокат повинен коректно реагувати на коментарі, не піддаватися на провокації, оскільки у випадку спілкування з опонентами в агресивній манері та використанні образливих слів адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності [6, с. 268].

Отже, професійну етику адвоката доцільно розглядати як систему професійних стандартів, що забезпечує належне виконання адвокатом своєї особливої суспільної функції. Дотримання принципів незалежності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів, про-

фесійної компетентності, чесності й добросовісності є необхідною умовою ефективного захисту прав та інтересів клієнта. Водночас у цифровому просторі та публічній комунікації адвокат повинен особливо уважно дотримуватися етичних вимог, адже його поведінка впливає не лише на репутацію самого адвоката, а й на авторитет адвокатури у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Денисовський М. Д., Сівіцька Г. В. Професійна етика адвоката. *Галицькі студії: Юридичні науки*. 2023. С. 18 URL: http://journals.gi.ternopil.ua/index.php/law/article/view/15 (дата звернення: 23.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 23.09.2026)
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно — виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 № n0001891-17 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 23.09.2026)
4. Бакаянова Н. М. Основи адвокатури: функціональні та організаційні аспекти: монографія. НУ ОЮА. Одеса: Юридична література, 2017. 357 с.
5. Постанова Верховного Суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90029760 (дата звернення: 23.09.2026)
6. Кісліцина І. О. Проблеми дотримання адвокатами етичних норм при веденні онлайн-блогів. Одеса: Фенікс, 2024. С. 268. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/72161156-ea12-468d-b929-a3a7ab838c22/content (дата звернення: 23.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Сакалюк Я. В.
студентка 2-го курсу
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ ЯК ПРИНЦИП АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Принцип уникнення конфлікту інтересів виступає фундаментальною засадою адвокатської діяльності. Оскільки діяльність адвоката відбувається в конфліктному середовищі, недотримання цього принципу створює реальну загрозу правам клієнтів, руйнує взаємну

довіру та, в окремих випадках, підриває авторитет усього інституту адвокатури.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Визначення на законодавчому рівні системи принципів адвокатської діяльності є важливою правовою гарантією реалізації конституційного права на професійну правничу допомогу, проголошеного статтею 59 Конституції України [1]. При цьому невідкладне повідомлення клієнта про виникнення конфлікту інтересів є одним із основних професійних обов'язків адвоката (п. 3 ч. 1 ст. 21 Закону) [2].

Поняття «конфлікт інтересів» закріплено у ч. 8 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», згідно з якою — це суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Аналогічне положення закріплене у статті 9 Правил адвокатської етики (далі також — ПАЕ).

Варто погодитися з позицією К. Северина про те, що законодавче визначення конфлікту інтересів є надмірно вузьким, оскільки обмежується лише протиріччям між інтересами та обов'язками самого адвоката, залишаючи поза увагою інші сфери конфлікту інтересів. Дослідник характеризує цей принцип як законодавчо визначені основи адвокатської діяльності, відповідно до яких адвокат не має права надавати будь-які юридичні послуги клієнту, інтереси якого суперечать захищеним правом інтересам клієнта, якому надається або надавалися юридичні послуги, окрім випадків письмової згоди клієнтів, інтереси яких можуть бути порушені або суперечать інтересам самого адвоката, його близьким родичам, партнерам [3, с. 146]. Запропоноване ним розуміння принципу уникнення конфлікту інтересів відображає сутність цього явища, механізм його реалізації.

Принцип уникнення конфлікту інтересів, як у відносинах між різними клієнтами, так і у взаєминах між клієнтом і адвокатом, закріплений у Хартії основних принципів європейської адвокатської професії. Згідно з її тлумаченням, належне здійснення професійних функцій вимагає від адвоката утримання від представництва двох або більше осіб з одного й того ж питання за наявності чи загрози виникнення суперечності між їхніми інтересами. Аналогічно забороняється брати до провадження справу нового клієнта, якщо адвокат володіє конфіденційною інформацією, отриманою від наявного чи

колишнього клієнта, або якщо існує суперечність між прагненнями клієнта та особистими інтересами самого правника [4].

Значна кількість потенційно можливих конфліктів інтересів в професійній діяльності адвоката зумовила й існування різноманітних критеріїв їх класифікації, серед яких найпоширенішим є поділ за суб'єктним складом на горизонтальні (між інтересами різних клієнтів) та вертикальні (між інтересами клієнта та адвоката). Водночас на практиці нерідко трапляється й третій, змішаний різновид таких конфліктів, який поєднує ознаки обох зазначених типів [3, с. 143].

Реалізація принципу уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності полягає в його превентивному характері, оскільки воно зосереджене не стільки на виявленні вже наявного конфлікту, скільки на застосуванні запобіжних заходів для унеможливлення його виникнення.Проявом цієї превенції є пряма заборона, встановлена ч. 1 ст. 28 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», яка зобов'язує адвоката, бюро чи адвокатське об'єднання відмовити в укладенні договору про надання правової допомоги за наявності конфлікту інтересів. Зокрема, укладення договору не допускається, якщо адвокат вже надає правничу допомогу особі, інтереси якої можуть суперечити інтересам іншої особи, яка звернулася щодо укладення договору про надання правничої допомоги, або якщо виконання договору може суперечити інтересам адвоката, членів його сім'ї чи близьких родичів, заснованого ним адвокатського бюро (об'єднання) чи його професійними обов'язками [2].

Відповідно до Узагальнення дисциплінарної практики Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (рішення № Х-017/2019 від 04.10.2019) [5], дотримання адвокатом принципу неприпустимості конфлікту інтересів має наскрізний характер і забезпечується на трьох послідовних етапах. На стадії прийняття доручення адвокат, керуючись ст. 20 Правил адвокатської етики, зобов'язаний відмовитись від прийняття доручення, якщо інтереси клієнта об'єктивно суперечать інтересам іншого клієнта, з яким адвокат пов'язаний чинним договором про надання правової допомоги, або якщо він володіє одержаною раніше конфіденційною інформацією, що може бути використана проти нового клієнта. У разі виявлення конфлікту інтересів саме в процесі виконання доручення клієнта адвокат повинен розірвати договір з одним або кількома клієнтами за відсутності їхньої письмової згоди на подальше представництво (ст. 34 ПАЕ). Нарешті, принцип уникнення конфлікту інтересів продовжує діяти і в період після завершення дії договору, покладаючи на адвоката обов'язок утримуватися від використання отриманої конфіденційної інформації проти свого колишнього клієнта надалі (ч. 2 ст. 35 ПАЕ).

Зі ст. 9 ПАЕ випливає, що винятком, за якого адвокат має право здійснювати представництво, захист або надання правової допомоги в умовах конфлікту інтересів (незалежно від того, чи виникає він між кількома клієнтами з взаємно суперечливими інтересами, яким одночасно надається професійна правнича допомога, чи між новим клієнтом і тим, якому адвокат надавав професійну правову допомогу та отримав конфіденційну інформацію, пов'язаної з інтересами нового клієнта, чи між клієнтом та самим адвокатом), є обов'язкове отримання письмового погодження від усіх клієнтів, чиї інтереси зачіпає ця суперечність та за умови, що адвокат в контексті здійснення своєї професійної діяльності може нівелювати негативні наслідки від здійснення такої своєї діяльності. У разі відсутності такої письмової згоди клієнта договір має бути розірваний [6].

Як слушно зазначає А. Бірюкова, під час отримання відповідної письмової згоди клієнтів адвокату недостатньо лише повідомити про такий конфлікт –важливо переконатися, що кожен клієнт повністю розуміє суть суперечностей, усвідомлює ризики, які випливають із одночасного захисту таких суперечливих інтересів одним адвокатом та роз'яснити шляхи їх нівелювання [7, с. 52]. Водночас, на думку К. Северина, у цій ситуації суттєво зростають і власні ризики адвоката: будь-яка зі сторін може звинуватити його у зловживаннях чи відсутності рівних можливостей правового захисту, що значно підвищує його відповідальність [3, с. 145]. Недотримання адвокатом умов реалізації принципу уникнення конфлікту інтересів призводить до притягнення його до дисциплінарної відповідальності на підставі ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2].

Наочним прикладом порушення принципу уникнення конфлікту інтересів є справа, розглянута Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури (рішення № V-011/2024 від 23.05.2024) [8]. Адвокат, раніше оформлюючи право власності скаржниці на частину будинку і земельної ділянки, призначеної для його обслуговування, в порядку спадкування, згодом прийняв доручення від особи, яка за договором дарування набула іншу частину того самого будинку, і в її інтересах звернувся до суду з позовом проти своєї колишньої клієнтки про припинення права спільної часткової власності й виділ частини будинку в натурі. Оскільки письмової згоди колишньої клієнтки на подібне представництво отримано не було, ВКДКА кваліфікувала дії адвоката як порушення за ст. 9 ПАЕ та застосувала дисциплінарне стягнення у вигляді попередження.

Таким чином, дотримання принципу уникнення конфлікту інтересів вимагає від адвоката не лише своєчасного виявлення потенційних суперечностей, а й належного реагування на них на кожному етапі професійної діяльності. Його порушення може негативно впли-

нути на якість надання правничої допомоги та стати підставою для дисциплінарної відповідальності, що підкреслює практичне значення цього принципу для професійної діяльності адвоката.

Список використаної літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
3. Северин К. М. Дослідження принципу уникнення конфлікту інтересів при здійсненні адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету: Серія: Право*. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 3. С. 142–147. URL: https://surl.li/bwiasv.
4. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії, прийнята Радою адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи від 25.11.2006. URL: http://tomorrowslawyer.org/hartia-osnovnih-principiv-evropeys/.
5. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо конфлікту інтересів: Рішення ВКДКА від 04.10.2019. № Х-017/2019. URL: https://vkdka.org/14637-2/.
6. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n474.
7. Бірюкова А. М. Конфлікт інтересів в адвокатській діяльності в умовах глобалізації. *Юридичний бюлетень*. 2017. № 5. С. 48–54 URL: http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2017/5_2017/9.pdf.
8. Рішення ВКДКА від 23.05.2024. № V-011/2024. URL: https://surl.li/qxjslq.

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Сєдіна Є. І.
студентка 3-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА: СУЧАСНІ ВИМОГИ ТА ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ

Адвокатська етика набуває практичного значення насамперед у тих ситуаціях, де закон залишає адвокатові простір професійного вибору. Нормативний припис може визначити повноваження чи заборону, однак не здатний наперед описати всі моделі взаємодії з клієнтом, колегою, судом або аудиторією соціальних мереж. Саме тому Правила адвокатської етики виконують регулятивну функцію: конкретизують, як у щоденній практиці мають реалізовуватися незалежність, конфіденційність, добросовісність та вимога уникнення конфлікту інтересів [1; 2]. За сучасних умов проблема полягає не стільки у формулюванні нових етичних принципів, скільки у послідовному застосуванні вже чинних стандартів до нових професійних ситуацій.

Однією з центральних засад є незалежність адвоката. Стаття 6 Правил адвокатської етики пов'язує її зі свободою від зовнішнього впливу, тиску чи втручання, а також від впливу власних особистих інтересів [2]. Незалежність водночас не є необмеженою професійною свободою: адвокат повинен діяти законними засобами, дотримуватися професійних обов'язків та враховувати законні інтереси клієнта. Саме поєднання незалежності із законністю дає змогу відмежувати професійно самостійну позицію адвоката від свавільної поведінки. У цьому сенсі етичний стандарт виконує подвійну функцію: захищає адвоката від неправомірного впливу і водночас обмежує його власну професійну поведінку вимогами права та добросовісності.

Не менш важливим є принцип конфіденційності. Стаття 22 Закону визначає зміст адвокатської таємниці, а стаття 10 Правил адвокатської етики характеризує конфіденційність як необхідну передумову довірчих відносин між адвокатом і клієнтом [1; 2]. Сучасне практичне значення цього принципу виходить за межі заборони усного розголошення: адвокат повинен організовувати роботу з документами, електронним листуванням, цифровими файлами та іншими матеріалами так, щоб сторонні особи не отримували невиправданого доступу до захищеної інформації.

Окремий блок професійних вимог становлять компетентність і добросовісність. Адвокат не може обмежуватися формальним виконанням доручення, якщо характер справи вимагає глибшого аналізу,

вивчення актуального законодавства або спеціальної підготовки. У науковій літературі справедливо звертається увага і на ризик професійної деформації, яка може проявлятися у байдужому ставленні до професії, формалізмі, нехтуванні інтересами клієнта або поверхневому підході до справи [3, с. 51–56]. Проте професійну деформацію не слід ототожнювати з кожним випадком втоми чи емоційного виснаження. Для етичної оцінки значення має те, чи впливають відповідні зміни на належність виконання професійних обов'язків та права клієнта.

Суттєвим етичним ризиком є конфлікт інтересів. Він може виникати між особистими інтересами адвоката та його професійними обов'язками, між інтересами різних клієнтів, а також у зв'язку з конфіденційною інформацією, отриманою під час попереднього доручення. Закон і Правила адвокатської етики встановлюють механізми відмови від прийняття доручення, припинення його виконання та, у визначених випадках, письмового погодження клієнтів [1; 2]. Практична складність полягає у своєчасному виявленні потенційного конфлікту. Тому етична поведінка вимагає від адвоката не лише реагувати на вже очевидну суперечність, а й перевіряти можливі ризики до укладення договору та повторно оцінювати їх у разі зміни складу учасників або обставин справи.

Професійні стандарти регулюють і відносини між адвокатами. Конкуренція за клієнта, різні правові позиції чи процесуальне протистояння не виправдовують образливу, принизливу або свідомо недобросовісну поведінку. А. Романова звертає увагу на те, що конфлікти між адвокатами можуть набувати дисциплінарного виміру, а професійна етика вимагає коректності та спроб належного врегулювання професійних суперечностей [3]. Важливо, що повага до колеги не означає відмови від принципової правової позиції: етичний стандарт стосується способу професійної комунікації, а не обов'язку погоджуватися з правовими аргументами іншої сторони.

Окремим сучасним виміром є поведінка адвоката у соціальних мережах. Розділ VIII Правил адвокатської етики прямо поширює професійні вимоги на використання мережі Інтернет. Стаття 57 вимагає дотримання, зокрема, незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості, коректності, конфіденційності та збереження довіри суспільства [2]. Саме тому, межа між «особистою» і «професійною» комунікацією не є абсолютною, якщо публічна поведінка адвоката вступає у суперечність із його професійними обов'язками. Водночас дисциплінарна оцінка не повинна ґрунтуватися лише на суб'єктивному несприйнятті висловлювання: необхідно встановити конкретне порушення професійних правил, його контекст та належні докази.

Юридичний характер професійно-етичних вимог найбільш виразно проявляється у сфері дисциплінарної відповідальності. Частина друга статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає сім видів дисциплінарних проступків адвоката: порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України; порушення Правил адвокатської етики; розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [1]. Тому, порушення Правил адвокатської етики є самостійним видом дисциплінарного проступку і не підміняє інші передбачені законом підстави відповідальності. Наявність конкретного проступку та підстав для застосування стягнення має встановлюватися у дисциплінарному провадженні з урахуванням фактичних обставин і належних доказів.

Сучасний розвиток етичних стандартів в Україні необхідно оцінювати також у європейському контексті. Професійна етика повинна розглядатись через баланс незалежності та відповідальності, а також через необхідність узгодженого впровадження європейських стандартів у національну правничу практику. При цьому імплементація не повинна зводитися до механічного копіювання іноземних формулювань. Значення має сумісність стандартів із національним законодавством, практикою адвокатського самоврядування та реальними гарантіями незалежності професії.

Дискусійним напрямом залишається доброчесність як характеристика особи, яка прагне набути статус адвоката. У дослідженні Г. О. Клименко року порушено питання про доцільність чіткішого нормативного визначення морально-етичних критеріїв доступу до адвокатської професії з урахуванням досвіду держав Європейського Союзу [4, с. 345–353]. Цю пропозицію слід розглядати саме як напрям наукової дискусії, а не як уже встановлену законодавчу вимогу. Потенційне розширення критеріїв доступу до професії потребує особливо чітких, перевірюваних і передбачуваних правил, щоб оцінювання моральних якостей не перетворилося на довільний бар'єр для реалізації права на професію.

Проведений аналіз дає підстави розглядати професійно-етичні стандарти не як набір формально поєднаних вимог, а як систему принципів, кожен із яких має самостійний зміст і водночас визначає межі реалізації інших. Незалежність адвоката, наприклад, не усуває вимоги уникнення конфлікту інтересів: за наявності такого конфлікту професійна самостійність не надає права продовжувати доручення всупереч установленим правилам. Конфіденційність в етичному вимірі слугує передумовою довіри між адвокатом і клієнтом,

тоді як адвокатська таємниця одночасно має спеціальний правовий режим охорони. Компетентність проявляється не лише у постійному професійному розвитку, а й у здатності розпізнавати ситуації, в яких етичний ризик безпосередньо впливає на права клієнта. Тому подальший розвиток адвокатської етики доцільно пов'язувати не з множенням декларативних формулювань, а з передбачуваним тлумаченням чинних правил, послідовною дисциплінарною практикою та формуванням у адвоката навички етичної оцінки конкретної професійної ситуації.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/5076-17 (дата звернення: 01.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17. (дата звернення: 03.10.2026).
3. Романова А. Етичні норми у адвокатській діяльності: особливості дотримання та відповідальність за їх порушення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2022. Т. 9, № 2 (34). С. 51–56. URL: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/nov/28965/10.pdf
4. Клименко Г. О. Морально-етичні вимоги як елемент доступу до професії адвоката: досвід країн Європейського Союзу як орієнтир для України. *Київський часопис права*. 2025. № 3. С. 345–353. URL: https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/699

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Синяк В. С.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ОБОВ'ЯЗКУ НЕРОЗГОЛОШЕННЯ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Розвиток цифрових технологій істотно вплинув на способи здійснення адвокатської діяльності, зокрема на організацію документообігу, взаємодію з клієнтами та зберігання професійної інформації. Електронна пошта, месенджери, хмарні сервіси та інші цифрові інструменти забезпечують оперативність професійної комунікації й доступ до необхідних матеріалів. Водночас їх використання супроводжується виникненням додаткових ризиків несанкціонованого доступу до інформації, її втрати або неправомірного поширення. За таких умов особливої актуальності набуває питання забезпечення конфіденційності в адвокатській діяльності та визначення належних способів захисту адвокатської таємниці в цифровому середовищі.

Важливу роль у забезпеченні належного здійснення адвокатської діяльності відіграють принципи адвокатської етики, які визначають нормативні та морально-етичні орієнтири професійної поведінки адвоката. Як зазначається в науковій літературі, принципи адвокатської етики становлять керівні, пріоритетні засади, що визначають міру належної та необхідної поведінки адвоката під час здійснення професійної діяльності, а також формують його відповідальне ставлення до виконання професійних обов'язків [1, с. 21].

Водночас розвиток цифрових технологій зумовлює необхідність переосмислення практичних аспектів реалізації окремих принципів адвокатської етики з урахуванням нових умов професійної діяльності. Особливе місце серед них посідає принцип конфіденційності, який безпосередньо пов'язаний із забезпеченням довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Його реалізація передбачає створення умов, за яких особа може повідомляти адвокату відомості, необхідні для отримання правничої допомоги, не побоюючись їх неправомірного розголошення [2].

Досліджуючи зміст принципу конфіденційності, Н. М. Бакаянова звертає увагу на те, що його сутність не може обмежуватися виключно встановленням правового режиму обігу інформації, оскільки конфіденційність має глибокий морально-етичний зміст і виступає необхідною передумовою формування довірчих відносин між адвокатом і клієнтом [3, с. 8]. Поділяючи наведений підхід, вважаємо, що

в умовах цифровізації забезпечення конфіденційності повинно розглядатися як дотримання законодавчої заборони розголошення адвокатської таємниці та як створення належних умов для захисту інформації, довіреної адвокату під час надання правничої допомоги.

Разом з тим для розкриття змісту цього принципу необхідно визначити його співвідношення з іншою категорією — адвокатською таємницею. Як зазначають С. О. Іваницький та В. В. Іваницька, конфіденційність і адвокатська таємниця співвідносяться як загальне й окреме, оскільки обов'язок адвоката щодо захисту інформації поширюється не лише на відомості, які становлять адвокатську таємницю, а й на персональні дані та інші види інформації з обмеженим доступом [4, с. 57]. На нашу думку, адвокатська таємниця є одним із ключових об'єктів правової охорони в межах реалізації принципу конфіденційності, а її збереження в умовах цифровізації потребує врахування особливостей електронного зберігання та передачі інформації.

Відповідно до статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатська таємниця охоплює, зокрема, інформацію про клієнта, питання, з яких він звертався за правничою допомогою, зміст наданих консультацій, складені адвокатом документи, інформацію, що зберігається на електронних носіях, та інші відомості, одержані під час здійснення адвокатської діяльності [5]. Отже, законодавче визначення адвокатської таємниці поширюється на інформацію незалежно від форми її зберігання. При цьому цифровізація не змінює правової природи таких відомостей, однак істотно розширює можливі способи доступу до них, їх копіювання та поширення.

Однією з найбільш істотних загроз для адвокатської таємниці є несанкціонований доступ до електронних пристроїв, облікових записів та інформаційних систем адвоката. На відміну від втрати окремого паперового документа, отримання сторонніми особами доступу до електронної пошти або хмарного сховища може призвести до компрометації значного обсягу матеріалів, пов'язаних із різними клієнтами. Крім того, електронна інформація може бути скопійована та передана без фізичного вилучення її носія, що ускладнює своєчасне виявлення неправомірного доступу. Відтак, цифрове середовище створює ситуацію, за якої порушення конфіденційності може відбутися навіть без безпосереднього розголошення інформації самим адвокатом.

Зазначені ризики актуалізують питання про зміст обов'язку адвоката щодо забезпечення конфіденційності в цифровому середовищі. На нашу думку, його реалізація не може обмежуватися лише утриманням від свідомого розголошення адвокатської таємниці, а повинна передбачати вжиття належних заходів для запобігання несанкціоно-

ваному доступу до відповідних відомостей. Такий підхід узгоджується з висвітленим Н. М. Бакаяновою розумінням конфіденційності як засади, що виходить за межі суто формального правового регулювання [3, с. 8].

Не менш важливою проблемою є забезпечення конфіденційності під час електронної комунікації з клієнтом. Використання месенджерів, електронної пошти та сервісів обміну файлами стало звичною складовою адвокатської діяльності, однак передача документів через неналежно захищені канали, помилкове визначення адресата або неправильне налаштування доступу до файлів можуть створювати передумови для розголошення адвокатської таємниці. Особливого значення набуває використання хмарних сервісів, оскільки розміщення професійної інформації на зовнішніх серверах передбачає необхідність врахування умов її зберігання, обробки та можливого доступу третіх осіб. Вважаємо, що вибір засобів електронної комунікації повинен визначатися не лише їх зручністю, а й можливістю забезпечення належного рівня захисту інформації, довіреної адвокату.

Водночас ефективність захисту адвокатської таємниці залежить від технічних характеристик цифрових систем та належної організації професійної діяльності адвоката. Використання ненадійних паролів, передача облікових даних стороннім особам, необачне відкриття електронних повідомлень або неналежне розмежування доступу до робочих матеріалів можуть нівелювати ефективність технічних засобів захисту. Особливої уваги потребує організація роботи адвокатських бюро та об'єднань, у яких доступ до професійної інформації можуть мати декілька адвокатів, помічники, стажисти та інші працівники. За таких умов забезпечення конфіденційності передбачає визначення порядку доступу до електронних матеріалів, розмежування повноважень користувачів та встановлення внутрішніх правил поводження з інформацією, що становить адвокатську таємницю.

На нашу думку, цифровізація зумовлює необхідність розглядати забезпечення адвокатської таємниці як обов'язок вживати розумних і належних заходів для запобігання несанкціонованому доступу до отриманих відомостей. Такий підхід передбачає використання захищених каналів комунікації, належних засобів автентифікації, обмеження доступу до професійної інформації та дотримання правил її безпечного зберігання. При цьому конкретні заходи захисту мають визначатися з урахуванням характеру інформації, способу її обробки та потенційних наслідків розголошення.

Таким чином, цифровізація адвокатської діяльності не змінює сутності принципу конфіденційності та правової природи адвокатської таємниці, проте істотно трансформує умови їх забезпечення. Основними викликами в цьому контексті є ризики несанкціонова-

ного доступу до електронних матеріалів та неправомірного поширення інформації під час використання цифрових засобів комунікації. Ефективне забезпечення адвокатської таємниці потребує поєднання правових, організаційних і технічних заходів, а також формування відповідального підходу адвоката до використання цифрових технологій. Саме здатність забезпечити належний захист довіреної клієнтом інформації повинна бути одним із визначальних критеріїв вибору цифрових інструментів у професійній діяльності адвоката.

Список використаної літератури

1. Бакаянова Н. М., Кісліцина І. О. Адвокатська етика: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса: Фенікс, 2020. 127 с.
2. Правила адвокатської етики: затверджено З'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
3. Бакаянова Н. М. Конфіденційність: межі довіри між адвокатом та клієнтом. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє:* матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.). Одеса: Юридична література, 2025. С. 8–19.
4. Іваницький С. О., Іваницька В. В. Конфіденційність як основоположний принцип організації та діяльності адвокатури. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. № 2. С. 55–59. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/232064
5. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n159

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Скалозуб Ю. Р.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП ЧЕСНОСТІ ТА ДОБРОПОРЯДНОЇ РЕПУТАЦІЇ АДВОКАТА: НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ І ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Довіра суспільства до адвокатури є однією з необхідних передумов ефективного функціонування інституту професійної правничої допомоги. Її формування залежить від рівня професійної компетентності адвоката, результативності здійснюваної ним діяльності та дотримання морально-етичних вимог, що визначають характер його поведінки у відносинах із клієнтами, судом, колегами та суспільством загалом. Особливе місце серед таких вимог посідає принцип чесності та добропорядної репутації, який спрямований на забезпечення належних стандартів професійної поведінки й підтримання авторитету адвокатури. Водночас оціночний характер зазначених категорій зумовлює необхідність дослідження їх змісту, особливостей практичної реалізації та критеріїв застосування під час оцінювання поведінки адвоката.

Нормативне закріплення принципу чесності та добропорядної репутації передбачено статтею 12–1 Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ), якою встановлено обов'язок адвоката бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки. Крім того, зазначена норма забороняє адвокату робити завідомо неправдиві заяви щодо суті доручення, фактичних обставин справи, їх правової оцінки, прав та обов'язків адвоката і клієнта, а також обсягу повноважень щодо представництва інтересів клієнта [1]. Таким чином, чесність та добропорядна репутація набувають значення як моральних характеристик особистості адвоката, так і нормативно визначених вимог до його професійної поведінки.

Варто зазначити, що закріплення цього принципу в ПАЕ відбулося внаслідок внесення змін 15 лютого 2019 року. Як звертає увагу Н. М. Бакаянова, відповідне рішення супроводжувалося дискусіями щодо необхідності нормативного визначення чесності та добропорядної репутації, змісту цих оціночних понять і можливості їх неоднозначного застосування в дисциплінарній практиці [2, с. 5–6]. Зазначена обставина свідчить про те, що проблема полягає у формуванні зрозумілих критеріїв, за якими можна оцінювати дотримання відповідного принципу адвокатом.

Для з'ясування змісту зазначеного принципу доцільно розмежувати дві взаємопов'язані категорії: чесність як вимогу до поведінки

адвоката та добропорядну репутацію як характеристику його професійної діяльності й особистих якостей, що формується внаслідок послідовного дотримання етичних стандартів. У науковій літературі чесність розглядається як моральна категорія, пов'язана з поняттям честі, правдивістю, порядністю та відповідальністю за власні вчинки. Зокрема, Н. М. Бакаянова наголошує на значенні чесності як однієї з основних людських чеснот, що в контексті адвокатської діяльності набуває характеру професійно-етичного обов'язку [2, с. 6]. Відтак, чесність адвоката слід розуміти не лише як утримання від повідомлення неправдивих відомостей, а й як вимогу добросовісного та відповідального ставлення до виконання професійних обов'язків.

На нашу думку, практична реалізація принципу чесності найбільш виразно проявляється у трьох основних напрямах професійної діяльності адвоката. Перший охоплює відносини із судом та іншими учасниками судового провадження. У цьому контексті чесність передбачає недопустимість свідомого введення суду в оману, повідомлення завідомо неправдивих відомостей та використання недобросовісних способів процесуальної поведінки. Відповідно до статті 44 ПАЕ під час здійснення професійної діяльності в суді адвокат повинен поводитися чесно та гідно, поважати процесуальні права адвоката, який представляє іншу сторону, і не вчиняти дій, спрямованих на невиправдане затягування судового розгляду [1]. Отже, реалізація принципу чесності має узгоджуватися із завданнями адвокатської діяльності, не допускаючи використання незаконних або неетичних способів захисту інтересів клієнта.

Другий напрям стосується відносин адвоката з клієнтом, які за своєю природою ґрунтуються на довірі та відкритості професійної комунікації. Чесність у таких відносинах передбачає надання об'єктивної оцінки правової ситуації, належне інформування клієнта про можливі правові наслідки обраної стратегії захисту, відсутність необґрунтованих гарантій досягнення бажаного результату та прозорість умов надання правничої допомоги. При цьому необхідно розмежовувати обов'язок адвоката діяти в інтересах клієнта та неприпустимість використання завідомо неправдивих тверджень для досягнення відповідного результату. Пріоритет інтересів клієнта не може розглядатися як підстава для відступу від вимог законності та професійної етики [1].

Третій напрям пов'язаний із відносинами адвоката з колегами та органами адвокатського самоврядування. У цьому аспекті принцип чесності проявляється в недопустимості поширення завідомо неправдивої інформації про інших адвокатів, використання недобросовісних способів професійної конкуренції та надання недостовірних відомостей органам адвокатського самоврядування. Відповідні ви-

моги конкретизуються положеннями ПАЕ, які передбачають необхідність поваги до честі, гідності та ділової репутації колег, а також обов'язок адвоката надавати достовірну інформацію під час взаємодії з органами адвокатського самоврядування [1].

Водночас добропорядна репутація адвоката не може ототожнюватися виключно із суб'єктивним ставленням до нього окремих осіб або суспільною популярністю. На нашу думку, її доцільно розглядати як сформовану впродовж професійної діяльності оцінку відповідності поведінки адвоката вимогам законності, чесності, добросовісності та професійної етики. У цьому розумінні чесність характеризує безпосередню поведінку адвоката, тоді як добропорядна репутація відображає стійкість і послідовність дотримання ним відповідних стандартів. Відтак, зазначені категорії перебувають у тісному взаємозв'язку, однак не є тотожними.

Важливість принципу чесності та добропорядної репутації підтверджується також міжнародними стандартами адвокатської діяльності. Зокрема, пункт 2.2 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства пов'язує виникнення довірчих відносин із відсутністю сумнівів щодо чесності та сумлінності адвоката [3].

Разом з тим практична реалізація зазначеного принципу безпосередньо пов'язана з механізмом дисциплінарної відповідальності адвокатів. Відповідно до статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» порушення правил адвокатської етики належить до дисциплінарних проступків, а статтею 35 цього Закону передбачено можливість застосування до адвоката таких дисциплінарних стягнень, як попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю або позбавлення такого права [4]. Таким чином, дотримання принципу чесності та добропорядної репутації забезпечується не лише моральним авторитетом відповідних вимог, а й можливістю застосування встановлених законом заходів професійної відповідальності.

Втім, використання оціночних категорій у дисциплінарних провадженнях може створювати труднощі щодо визначення конкретних ознак неетичної поведінки. Зокрема, виникає питання, за якими критеріями слід відмежовувати обґрунтовану професійну критику від дій, що принижують честь і гідність іншого адвоката, або допустиме висловлення особистої позиції від поведінки, здатної завдати шкоди авторитету адвокатури. На нашу думку, оцінювання таких обставин не повинно ґрунтуватися виключно на суб'єктивному сприйнятті висловлювань чи вчинків адвоката, а має враховувати їх зміст, контекст, мету, спосіб поширення інформації та фактичні наслідки відповідної поведінки.

З огляду на викладене, перспективним напрямом удосконалення практики реалізації принципу чесності та добропорядної репутації є формування більш узгоджених підходів до тлумачення відповідних етичних вимог органами адвокатського самоврядування. Зокрема, доцільним видається систематичне узагальнення дисциплінарної практики, підготовка методичних рекомендацій щодо застосування статті 12–1 ПАЕ та визначення орієнтовних критеріїв оцінювання поведінки адвоката з урахуванням її обставин і професійного контексту. При цьому такі рекомендації не повинні перетворювати оціночні етичні категорії на формальний перелік заборон, оскільки зміст професійної добропорядності охоплює значно ширше коло поведінкових стандартів.

Отже, принцип чесності та добропорядної репутації є самостійною складовою професійної етики адвоката, яка забезпечує формування довірчих відносин із клієнтом, належну взаємодію з іншими учасниками правовідносин та підтримання авторитету адвокатури. Його особливість полягає у поєднанні вимог до безпосередньої поведінки адвоката та оцінки послідовності дотримання ним професійно-етичних стандартів. Подальше вдосконалення механізмів реалізації цього принципу має бути спрямоване на забезпечення правової визначеності під час застосування дисциплінарних заходів, формування узгодженої практики органів адвокатського самоврядування та утвердження високих стандартів професійної поведінки. Саме поєднання нормативних вимог і внутрішнього переконання адвоката в необхідності їх дотримання є важливою передумовою зміцнення суспільної довіри до адвокатури.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
2. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск «Адвокатська етика»*. 2019. С. 5–10. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0e533644-4146-49bd-89c5-e0638742e913/content
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Щербатий Роман Романович***

Сухановська А. А.
студентка 3-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИЧНІ ВИМОГИ ТА МЕЖІ ДОПУСТИМОГО

Сучасні адвокати функціонують в умовах конкурентного середовища та постійного розширення інформаційного простору. За таких обставин реклама є одним із засобів представлення адвоката на ринку правничих послуг та інформування потенційних клієнтів про спеціалізацію і форми діяльності. Водночас адвокатура не є сферою комерційної діяльності: її функціонування безпосередньо пов'язане із забезпеченням прав людини, доступом до правосуддя та реалізацією права на професійну правничу допомогу. У зв'язку з цим рекламування адвокатської діяльності має оцінюватися не лише з позицій маркетингової ефективності, а й з урахуванням професійно-етичних вимог.

Законодавство не містить окремої дефініції саме реклами адвокатської діяльності, хоча відповідні способи самопрезентації адвоката охоплюються загальним законодавством про рекламу та спеціальними правилами професійної етики [1, с. 393]. У науковій літературі допустимість такої реклами обґрунтовано пропонується оцінювати з урахуванням одночасно законодавчих і деонтологічних вимог [1, с. 393].

Спеціальні вимоги встановлює стаття 13 Правил адвокатської етики. Вона допускає рекламування професійної діяльності, але забороняє оціночні характеристики адвоката, критику інших адвокатів, заяви про вірогідність успішного виконання доручень та інші формулювання, здатні породжувати безпідставні очікування клієнтів. Рекламна інформація має відповідати вимогам об'єктивності, достовірності, чіткості та зрозумілості й не створювати підґрунтя для введення потенційного клієнта в оману [2; 3].

Отже, адвокат може повідомляти про освіту, спеціалізацію, наукові здобутки, досвід і форми здійснення діяльності, якщо такі відомості відповідають дійсності. Натомість формулювання на кшталт «найкращий адвокат», «гарантовано виграю справу» чи «100 % результат» суперечать логіці професійного інформування. Навіть демонстрація кількості «виграних справ» або відсотка «успішних процесів» потребує особливої обережності, оскільки залежно від контексту може наближатися до заборонених статтею 13 Правил заяв про вірогідність успішного виконання доручень [2].

Окремою проблемою цифрового середовища є рекламний контент, який зовні не сприймається як реклама. Закон України «Про рекламу» вимагає, щоб реклама була відокремлена від іншої інформації та могла бути ідентифікована як реклама, а приховану рекламу прямо забороняє (статті 1, 9) [4]. Це дає змогу відмежувати приховану рекламу від ширшого поняття непрямої реклами: непрямий спосіб просування сам по собі не є тотожним прихованому рекламуванню [1, с. 393; 4].

Водночас дисциплінарна практика демонструє значення способу інтеграції реклами в цифровий контент. У рішенні ВКДКА № І-019/2024 встановлено, що реклама адвоката була інтегрована з YouTube-публікаціями як їх невід'ємна частина і сприймалася у комплексному зв'язку з назвами та змістом цих матеріалів [5]. Отже, для оцінки допустимості реклами має значення не лише її текст, а й спосіб включення до іншого цифрового контенту.

Окремий блок обмежень пов'язаний із використанням у рекламі відомостей про клієнтів і конкретні справи. Стаття 10 Правил адвокатської етики поширює режим конфіденційності на інформацію, що становить адвокатську таємницю або персональні дані [2]. За частиною 2 статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта, причому щодо відомостей про третіх осіб зберігаються вимоги законодавства про захист персональних даних [6]. У зв'язку з цим резонансність справи сама по собі не робить інформацію про клієнта допустимим маркетинговим ресурсом.

Морально-етичні засади адвокатської діяльності охоплюють, зокрема, чесність, конфіденційність, лояльність, доброчесність і професійну відповідальність [7, с. 458–459]. Звідси випливає, що реклама адвоката має оцінюватися як складова його професійної поведінки, а не як ізольований маркетинговий інструмент.

Цифровізація посилює цю проблему. Р. Т. Цховребов пов'язує розвиток цифрових каналів комунікації з питаннями збереження адвокатської таємниці, захисту персональних даних, допустимого використання штучного інтелекту та балансу між публічністю професії і професійною стриманістю [8, с. 193]. Автор також зазначає, що соціальні мережі стали майданчиком професійного брендингу, а межа між легітимною професійною комунікацією та саморекламою в цифровому просторі може бути розмитою [8, с. 195]. ВКДКА у спеціальному узагальненні 2021 року прямо віднесла рекламування до форм використання адвокатами мережі Інтернет і наголосила на необхідності дотримання професійних обов'язків у такому середовищі [9].

Рішення ВКДКА № І-019/2024 показує і можливі дисциплінарні наслідки порушень. Комісія погодилася з кваліфікацією рекламуван-

ня як порушення правил адвокатської етики за пунктом 3 частини 2 статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», визнала відповідні проступки триваючими та систематичними, скасувала попередження і застосувала зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на дев'ять місяців [5]. При цьому критерії точності й достовірності випливають із частини 1 статті 7 Закону України «Про рекламу», а частина 3 цієї статті забороняє інформацію чи зображення, що порушують етичні, гуманістичні та моральні норми [4]. ВКДКА також пов'язала персональну відповідальність адвоката за рекламу з необхідністю ефективно усувати порушення; у конкретній справі таким заходом визначено видалення рекламної інформації з анотацій до публікацій [5].

Таким чином, межа допустимого рекламування адвокатської діяльності проходить між професійним інформуванням і впливом, що суперечить вимогам законності та професійної етики. Адвокат має право заявляти про себе й демонструвати компетентність, але реклама повинна ґрунтуватися на достовірних фактах, не створювати безпідставних очікувань, не принижувати інших адвокатів, не порушувати конфіденційність і не дискредитувати професію. Подальший розвиток регулювання доцільно пов'язувати не з формуванням правил «з нуля», а з конкретизацією та систематизацією вже наявних орієнтирів статті 13 Правил адвокатської етики, роз'яснення Ради адвокатів України № 196 та узагальнення ВКДКА № Х-020/2021 щодо нових форматів цифрової реклами [2; 3; 9].

Список використаної літератури

1. Ковальова Я. О., Пацера Ю. О. Законодавчі та деонтологічні аспекти реклами адвокатської діяльності в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 392–394. URL: https://lsej.org.ua/4_2021/99.pdf (дата звернення: 02.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 02.10.2026).
3. Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності та дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Internet: рішення Ради адвокатів України від 22.09.2017 № 196. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-09-22-r-shennya-rau-196_59d2297686313.pdf (дата звернення: 02.10.2026).
4. Про рекламу: Закон України від 03.07.1996 № 270/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 02.10.2026).
5. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № І-019/2024 від 26.01.2024. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-i-

019-2024-vid-26-01-2024-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-kirovogradskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-44-vid-15-11-2/ (дата звернення: 02.10.2026).
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 02.10.2026).
7. Завальний М. В., Невядовський В. О., Селюков В. С. До питання морально-етичних засад адвокатської діяльності. В*існик Кримінологічної асоціації України*. 2025. № 2 (35), ч. 2. С. 457–465. URL: https://vca.univd.edu.ua/index.php/vca/article/view/626 (дата звернення: 02.10.2026).
8. Цховребов Р. Т. Правова регламентація етичних засад адвокатської діяльності в умовах цифрової трансформації суспільства. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 4. С. 192–196. URL: https://jes.nuoua.od.ua/archive/4_2025/34.pdf (дата звернення: 02.10.2026).
9. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет: затв. рішенням ВКДКА № Х-020/2021 від 01.10.2021. URL: https://vkdka.org/uzagalnennya-distsiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distsiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-dotrimannya-advokatami-norm-advokatskoji-etiki-pri-vikoristanni-merezhi-internet/(дата звернення: 02.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Терзі Ю. В.
студентка 1-го курсу
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Адвокатура є важливим інститутом громадянського суспільства, який забезпечує право особи на професійну правничу допомогу. Результативність адвокатської діяльності залежить не лише від компетентності адвоката, а й від дотримання ним вимог професійної етики. Актуальність цієї теми зумовлена необхідністю забезпечення відповідності дисциплінарної системи сучасним вимогам правової визначеності, прозорості та справедливості. Відповідно, метою дослідження є визначення основних проблем чинної моделі дисциплінарної відповідальності адвоката та обґрунтування напрямів її вдосконален-

ня з урахуванням національного законодавства та стандартів адвокатської діяльності. Досягнення цієї мети передбачає, насамперед, аналіз законодавчих підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та проблем, які виникають під час їх практичного застосування.

Відповідно до статті 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон), дисциплінарним проступком адвоката є: порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України; порушення правил адвокатської етики; розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом [1].

Водночас частина третя цієї статті встановлює, що не є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності винесення судом або іншим органом рішення не на користь його клієнта, скасування або зміна судового рішення або рішення іншого органу, винесеного у справі, в якій адвокат здійснював захист, представництво або надавав інші види правничої допомоги, якщо при цьому не було вчинено дисциплінарного проступку [1]. Це положення спрямоване на недопущення ототожнення результату справи з якістю професійної діяльності адвоката, оскільки несприятливе рішення саме по собі не свідчить про порушення ним професійних обов'язків. Такі формулювання є необхідними для охоплення різноманітних ситуацій професійної діяльності, проте їх широке тлумачення може негативно впливати на принцип правової визначеності. Разом із тим залишається проблема визначення обставин, за яких дії або бездіяльність адвоката можуть свідчити про неналежне виконання таких обов'язків. Саме тому доцільно визначити критерії, які допомагали б оцінювати такі ситуації. Під час вирішення питання про наявність неналежного виконання адвокатом професійних обов'язків пропонуємо враховувати такі критерії: 1) очевидність порушення професійного обов'язку; 2) можливість передбачити негативні наслідки своїх дій або бездіяльності; 3) складність правової ситуації; 4) вжиття адвокатом заходів для перевірки правильності своїх дій; 5) наслідки порушення; 6) поведінка адвоката після виявлення помилки.

Стаття 35 Закону визначає три види дисциплінарних стягнень: 1) попередження; 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року; 3) для адвокатів України — позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України; а для для адвокатів іноземних держав — виключення з Єдиного реєстру адвокатів України [1]. Однак наявність визначених законом стягнень

не виключає проблеми забезпечення однакового та пропорційного їх застосування. Під час обрання дисциплінарного стягнення важливо враховувати характер порушення, його наслідки та принцип пропорційності [2, с. 252]. У зв'язку з цим пропонуємо доповнити статтю 41 Закону критеріями визначення ступеня тяжкості дисциплінарного проступку. Пропонуємо враховувати такі критерії: 1) форму вини адвоката; 2) характер та тривалість порушення; 3) істотність завданої клієнту шкоди; 4) повторність вчинення дисциплінарного проступку; 5) наявність обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність; 6) добровільне усунення або зменшення негативних наслідків порушення; 7) поведінку адвоката під час дисциплінарного провадження.

Запропоновані критерії мають допоміжний характер і повинні застосовуватися в сукупності, а не як самостійні підстави для призначення певного стягнення. Зокрема, умисел може свідчити про більш свідомий характер порушення, однак його наявність необхідно встановлювати на підставі конкретних обставин, а не припускати лише з факту настання негативних наслідків. Доцільним є визначення орієнтовного співвідношення між ступенем тяжкості проступку та видом дисциплінарного стягнення. Водночас таке співвідношення не повинно виключати можливості індивідуальної оцінки кожної справи та дотримання принципу пропорційності [2, с. 256].

Одним із сучасних механізмів підвищення прозорості дисциплінарної відповідальності є Реєстр дисциплінарних проваджень, функціонування якого передбачене рішеннями Ради адвокатів України від 16 листопада 2022 року № 144 [3]. Реєстр розглядається як інструмент підвищення прозорості та ефективності діяльності органів адвокатського самоврядування. Проте потрібно звернути увагу на необхідність дотримання під час його функціонування принципів законності та захисту прав людини, зокрема забезпечення належного балансу між відкритістю дисциплінарної практики та необхідністю захисту конфіденційної інформації [4, с. 106]. Однак практична цінність залежить від доступності інформації та можливості її використання для аналізу дисциплінарної практики. З урахуванням цього, пропонуємо такі напрями вдосконалення Реєстру: 1) забезпечення систематичного внесення відомостей про результати розгляду дисциплінарних справ, у тому числі про закриття проваджень та відмову в притягненні до відповідальності; 2) забезпечення оприлюднення текстів дисциплінарних рішень із зазначенням обставин справи, встановленого порушення, мотивів прийнятого рішення та застосованого стягнення з дотриманням вимог щодо захисту персональних даних та адвокатської таємниці; 3) запровадження можливості пошуку рішень за видами дисциплінарних проступків.

Таким чином, удосконалення дисциплінарної відповідальності адвоката потребує не стільки збільшення кількості підстав для відповідальності, скільки більш чіткого визначення підходів до їх застосування. Важливо, щоб притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності ґрунтувалося не лише на формальному встановленні порушення, а й на аналізі конкретних обставин справи та дотриманні Правил адвокатської етики, які визначають основні стандарти професійної поведінки адвоката та критерії оцінювання етичних аспектів його діяльності [5].

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 30.09.2026).
2. Зуєва А. І. Дисциплінарні стягнення щодо адвоката: питання сьогодення. *Наукові записки. Серія: Право*. 2021. С. 252–258. URL: https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/10_spec_2021/252-258.pdf (дата звернення: 02.10.2026).
3. Про Реєстр дисциплінарних проваджень: рішення Ради адвокатів України від 16.11.2022 № 144 URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0144871-22#Text (дата звернення: 30.09.2026).
4. Зубрицький О. О. Запровадження Реєстру дисциплінарних проваджень щодо адвокатів: проблеми та перспективи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2024. № 4. С. 105–110. URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/4_2024/20.pdf (дата звернення: 02.10.2026).
5. Правила адвокатської етики: затверджені З'їздом адвокатів України 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 30.09.2026).

Науковий керівник: *асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії (PhD) у галузі права* ***Понурко Тарас Андрійович***

Тучак О. І.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПІД ЧАС РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах активного використання цифрових технологій та соціальних мереж питання дотримання етичних вимог при рекламуванні адвокатської діяльності набуває особливого значення, оскільки воно є одним із способів інформування суспільства про професійну діяльність адвоката та можливість отримання правничої допомоги. Водночас особливий правовий статус адвоката зумовлює необхідність дотримання під час такої діяльності не лише загальних вимог до реклами, а й спеціальних професійно-етичних стандартів.

При визначенні вимог до здійснення адвокатської діяльності доцільно звернутися до положень Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Союзу, який є одним із міжнародних орієнтирів у цій сфері. Положення п. 2.6 зазначеного документа не передбачають єдиного підходу до регулювання адвокатської реклами, залишаючи вирішення цього питання на розсуд національного законодавства відповідної держави [1]. Така позиція пояснюється специфікою адвокатської професії в різних європейських країнах та неможливістю встановлення універсальних правил рекламування правничих послуг з огляду на відмінності їхніх правових традицій і культурних особливостей.

Питання рекламування адвокатами власної професійної діяльності безпосередньо не врегульовано Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], водночас відповідні положення передбачені чинною редакцією Правил адвокатської етики (далі — ПАЕ) зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України 15 лютого 2019 року [3].

Відповідно до ст. 13 ПАЕ, адвокат має право здійснювати рекламування своєї професійної діяльності за умови дотримання вимог чинного законодавства та цих Правил. Рекламні матеріали, що стосуються адвокатської діяльності, а також інші матеріали, зокрема бланки, візитівки тощо, не повинні містити: оціночних суджень або характеристик щодо адвоката; висловлювань адвоката, спрямованих на критику інших адвокатів; тверджень щодо гарантованої чи ймовірної успішності виконання доручень, а також інших висловлювань, здатних створити у клієнтів необґрунтовані очікування; відомостей або формулювань, які можуть створити враження, що саме діяльності

цього адвоката властиві ознаки та показники, характерні для адвокатури в цілому [3].

Отже, поширення адвокатами рекламних тверджень на зразок «гарантований стовідсотковий виграш справи», «найкращі юристи», «представництво в суді виключно на найвищому рівні» та подібних висловлювань є недопустимим з огляду на їхній потенційний вплив на формування обґрунтованих очікувань у потенційних клієнтів. Застосування таких формулювань має бути предметом критичної оцінки не лише з боку осіб, які звертаються за правничою допомогою, а й з боку професійної адвокатської спільноти, оскільки вони можуть суперечити встановленим стандартам професійної етики та принципам здійснення адвокатської діяльності.

Матеріали, що використовуються для реклами адвокатської діяльності, повинні відповідати принципам об'єктивності, достовірності, чіткості та доступності сприйняття. Вони не мають містити двозначних формулювань, прихованих натяків чи інших елементів, здатних ввести потенційного клієнта в оману або сформувати у нього хибне уявлення про діяльність адвоката. Крім того, такі матеріали повинні відповідати загальноприйнятим розумним вимогам щодо їх естетичного оформлення. Водночас поширення або розміщення адвокатської реклами не може здійснюватися у спосіб, який здатний завдати шкоди авторитету інституту адвокатури, сприяти формуванню зневажливого ставлення до нього, принижувати професійну гідність чи дискредитувати статус адвоката України [3].

Важливе значення для визначення допустимих меж рекламування адвокатської діяльності має справа «Casado Coca v. Spain», розглянута Європейським судом з прав людини у 1994 році. Адвокат Пабло Касадо Кока оскаржив застосовані до нього дисциплінарні заходи за розміщення рекламних оголошень про власну професійну діяльність, посилаючись на порушення права на свободу вираження поглядів, гарантованого ст. 10 Європейської конвенції з прав людини. ЄСПЛ визнав, що поширення адвокатом інформації про свої професійні послуги підпадає під захист ст. 10 Конвенції, оскільки така інформація може бути корисною особам, які потребують правничої допомоги. Водночас Суд наголосив на особливому статусі адвокатської професії та необхідності дотримання її представниками вимог професійної стриманості, чесності й гідності. У зв'язку з цим держава може встановлювати певні обмеження щодо адвокатської реклами. Значення цієї справи полягає у визначенні балансу між правом адвоката поширювати інформацію про власну діяльність та необхідністю збереження авторитету адвокатури. Відповідно, реклама адвокатських послуг має здійснюватися з дотриманням професійних етичних стандартів, бути коректною та не створювати у потенційних

клієнтів необґрунтованих очікувань щодо результатів правничої допомоги [4].

Адвокат, який здійснює професійну діяльність індивідуально, через адвокатське бюро або у складі адвокатського об'єднання, а також керівник відповідного адвокатського об'єднання, несе персональну відповідальність за достовірність інформації, що міститься у рекламних матеріалах про нього, адвокатське бюро чи об'єднання. Крім того, така реклама повинна відповідати вимогам чинного законодавства та положенням ПАЕ. У разі виявлення адвокатом факту поширення рекламної інформації про його діяльність без його відома, якщо така інформація не відповідає встановленим вимогам, на нього покладається обов'язок вжити всіх доступних і розумних заходів для її спростування або належного виправлення. Про виявлений випадок та вжиті заходи адвокат, керівник адвокатського бюро чи об'єднання також має повідомити відповідну Раду адвокатів регіону [3].

Окремим аспектом регулювання адвокатської реклами є положення рішення Ради адвокатів України (далі — РАУ) № 196 від 22 вересня 2017 року «Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності» [5]. У ньому РАУ надала оцінку можливості розміщення на зовнішніх частинах будівель та споруд рекламних матеріалів із позначенням «Адвокат» крізь призму вимог до їх естетичного оформлення. Було також зазначено, що таке розміщення саме по собі не суперечить розумним естетичним вимогам, якщо реклама відповідає встановленим законодавством принципам і вимогам, зокрема положенням Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та ст. 13 ПАЕ. Окремо наголошено на тому, що недотримання Правил адвокатської етики може мати наслідком дисциплінарну відповідальність адвоката. Питання про наявність у його діях дисциплінарного проступку розглядається кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури на підставі відповідної письмової дисциплінарної скарги. Звернутися з такою скаргою може будь-яка особа, якій відомі обставини, що можуть свідчити про неналежну поведінку адвоката.

Аналіз нормативних та етичних засад свідчить про те, що рекламування адвокатської діяльності являє собою особливу форму професійної комунікації, яка не може розглядатися виключно крізь призму загальних правил здійснення реклами. Специфіка адвокатської професії, її суспільне призначення та особливий правовий статус зумовлюють необхідність дотримання поряд із законодавчими вимогами також професійно-етичних стандартів.

Таким чином, визначальним критерієм допустимості адвокатської реклами є її здатність надавати суспільству достовірну та об'єктивну інформацію без створення у потенційного клієнта хибного уявлен-

ня про професійні можливості адвоката чи гарантований результат правничої допомоги. Водночас рекламна діяльність не повинна завдавати шкоди авторитету адвокатури, принижувати професійну гідність адвоката або сприяти формуванню зневажливого ставлення до професії.

Список використаної літератури

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: прийнято делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07. 2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index
3. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
4. Case of Casado Coca v. Spain (Application № 15450/89). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57866#{%22itemid%22:[%22001-57866%22]}
5. Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності та дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Internet: рішення Ради адвокатів України № 196 від 22.09.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-09-22-r-shennya-rau-196_59d2297686313.pdf

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Фецяк А. З.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Цифровізація суспільства поступово змінює й характер професійної діяльності адвоката. Сьогодні робота адвоката вже не обмежується безпосереднім спілкуванням із клієнтом, участю в судових засіданнях чи підготовкою процесуальних документів. Значна частина професійної комунікації переміщується в онлайн-простір, де со-

ціальні мережі, блоги та інші цифрові платформи використовуються для правової просвіти, взаємодії з клієнтами та представлення професійної діяльності. Водночас активність адвоката в мережі Інтернет впливає на його професійну репутацію, а тому потребує дотримання відповідних етичних вимог [1, с. 455].

Розвиток електронних сервісів для юристів, зокрема підсистеми «Електронний суд», та поширення онлайн-платформ для професійної комунікації сприяли активнішій присутності адвокатів у цифровому середовищі. Водночас така діяльність має здійснюватися з дотриманням професійних та етичних вимог [2, с. 154–155]. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає основними засадами адвокатської діяльності верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів, а стаття 21 зобов'язує адвоката дотримуватися присяги та Правил адвокатської етики [3]. Відповідно, будь-яка комунікація адвоката, зокрема в соціальних мережах, має відповідати принципам законності, незалежності, конфіденційності, доброчесності та поваги до професії [4, с. 477].

Безпосередньо особливості поведінки адвоката в мережі Інтернет визначені розділом VIII Правил адвокатської етики «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет» [5]. Стаття 57 допускає участь адвоката в соціальних мережах, інтернет-форумах та інших формах онлайн-комунікації, однак вимагає, щоб така діяльність не завдавала шкоди авторитету адвоката й адвокатури та відповідала принципам незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості, коректності, гідності, толерантності та конфіденційності [4].

Важливим етичним орієнтиром для адвоката в соціальних мережах є збереження професійної незалежності. Відповідно до статті 58 Правил адвокатської етики, під час онлайн-комунікації адвокат повинен враховувати наслідки такого спілкування для професійної незалежності адвоката у майбутньому при здійсненні адвокатської діяльності [4]. Особливої уваги потребують контакти в соціальних мережах із клієнтами, суддями, прокурорами, адвокатами та процесуальними опонентами, оскільки за певних обставин вони можуть створювати ризик конфлікту інтересів або ставити під сумнів професійну неупередженість адвоката. Неформальні контакти адвоката із суддями чи іншими учасниками процесу через соціальні мережі можуть впливати на сприйняття їхньої незалежності та безсторонності.

Не менш важливим є дотримання конфіденційності. Швидкість поширення інформації в цифровому середовищі підвищує ризик розголошення відомостей, отриманих під час професійної діяльності. Навіть використання знеособлених прикладів із практики адвоката

може призвести до ідентифікації клієнта, якщо сукупність наведених обставин дозволяє встановити його особу. Тому стаття 59 Правил адвокатської етики зобов'язує адвоката вживати належних заходів для збереження інформації, що стосується клієнта та адвокатської діяльності, зокрема під час її передавання через соціальні мережі. Публікація такої інформації допускається лише за наявності попередньої письмової згоди клієнта.

При цьому ризик розкриття адвокатської таємниці може виникати не лише через пряме зазначення імені клієнта, а й через фотографії, фрагменти документів, опис обставин справи чи поєднання кількох відомостей. Отже, перед оприлюдненням матеріалів адвокат має оцінювати їх у сукупності, крім того, гарантією достовірності має виступати й можливість точної ідентифікації особи, яка здійснила ту чи іншу публікацію [6, с. 521].

Важливою вимогою професійної комунікації адвоката в соціальних мережах є достовірність поширюваної інформації. Стаття 59 Правил адвокатської етики вимагає, щоб публічні заяви та коментарі адвоката були відповідальними, правдивими й не вводили інших осіб в оману. Це стосується як правових консультацій і роз'яснень, так і висловлювань щодо законодавства, судової практики, діяльності державних органів та інших правників. В. О. Дядик зазначає, що достовірність опублікованої інформації та можливість притягнення відповідальності за порушення цієї вимоги перебуває у логічному взаємозв'язку з ідентифікацією автора такої публікації [6, с. 521].

Не менш важливими є стриманість, коректність і повага до інших учасників професійної комунікації. З огляду на швидкість поширення інформації в соціальних мережах необережні або емоційні висловлювання можуть швидко набути широкого розголосу [5].

Дотримання етичних вимог також не обмежує адвоката у використанні соціальних мереж для професійної діяльності. Вони можуть бути ефективним засобом правової просвіти, обговорення змін законодавства, аналізу судової практики та ведення професійного блогу. Водночас така комунікація має ґрунтуватися на достовірній інформації, відповідати вимогам професійної коректності та не вводити аудиторію в оману. Зокрема, загальне правове роз'яснення не повинно подаватися як індивідуальна консультація без урахування конкретних обставин справи [6, с. 521].

Водночас публічна активність адвоката має враховувати його професійний статус, оскільки зміст і форма висловлювань можуть впливати на довіру до адвокатури загалом. Тому критика та професійні оцінки є допустимими за умови їх аргументованості й коректної форми.

В якості прикладу можна навести справу № 520/38196/23, розглянуту Харківським окружним адміністративним судом 28 березня 2024

року. У справі оскаржувалося рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, яким адвоката було притягнуто до дисциплінарної відповідальності та застосовано стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на шість місяців. Однією з підстав дисциплінарного провадження стали публікації адвоката у Facebook, присвячені питанням підвищення кваліфікації адвокатів, у яких використовувалися іронічні та образливі висловлювання. Адвокат, своєю чергою, наполягав на тому, що висловлював власну думку та реалізовував право на свободу вираження поглядів. Оцінюючи обставини справи, суд звернув увагу на необхідність дотримання адвокатом вимог професійної стриманості, коректності та гідності навіть під час публічної комунікації в соціальних мережах. Суд також виходив із того, що вимоги статті 12 Правил адвокатської етики щодо поваги до адвокатської професії поширюються не лише на безпосередню професійну діяльність, а й на інші сфери поведінки адвоката, зокрема громадську та публіцистичну діяльність [7].

Отже, етичні стандарти поведінки адвоката в соціальних мережах охоплюють комплекс взаємопов'язаних вимог: професійну незалежність, конфіденційність, достовірність інформації, уникнення конфлікту інтересів, стриманість і коректність висловлювань, повагу до честі та гідності інших осіб, недопущення дискримінації, а також збереження авторитету адвокатури. Особливість цифрового середовища полягає в тому, що інформація, опублікована адвокатом, може швидко поширюватися, зберігатися навіть після видалення та сприйматися широкою аудиторією поза початковим контекстом.

Список використаної літератури

1. Іванченко А. О. Етичні стандарти поведінки адвоката в онлайн-просторі. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 14 листопада 2025 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.), І. О. Кісліцина, М. О. Кравченко [та ін.]. Одеса: Юридична література, 2025. С. 455–457.
2. Басюк Ю. М. Етичні межі поведінки адвоката у соціальних мережах в умовах цифровізації суспільства. *Актуальні проблеми судового права*: матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. (25 квіт. 2025 р.) / [відп. ред. Л. М. Москвич]; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримін. процесу; Навч.-наук. ін-т права Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Каф. юстиції; Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», Каф. орг., суд., правоохорон. органів та адвокатури; Нім.-Укр. об'єднання юристів; ГО «Стале правосуддя». Харків: Право, 2025. С. 154–158. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/49fe58d2-d8a8-447f-86e7-1997a5f5ef1a
3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення 21.09.2026).

4. Черновський І. О., Бортун К. О. Етичні та культурні виміри мовлення юриста в соціальних мережах. *Всеукраїнська науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих вчених* (Київ, 14 травня 2026 року). Київ, 2026. С. 477–481. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/13098201-3cd1-4f2c-b2b9-834b314bb7ce/content
5. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 21.09.2026).
6. Дядик В. О. Етика адвоката при спілкуванні в соціальних мережах і використанні мережі Інтернет. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 519–522. URL: https://www.lsej.org.ua/3_2023/116.pdf
7. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 28.03.2024 у справі № 520/38196/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/118009319 (дата звернення: 21.09.2026).

Науковий керівник**: доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна

Халамай Я. С.
студентка 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СВОБОДА СЛОВА АДВОКАТА У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сучасний світ кардинально змінюється і соціальні мережі становляться важливим атрибутом життя суспільства. Однак при цьому, соціальні мережі сьогодні виконують не лише функцію приватного спілкування, а й стали простором професійної самопрезентації, правопросвітницької діяльності, коментування актуальних правових проблем та взаємодії з потенційними клієнтами. Для адвоката така комунікація має особливе значення, оскільки публічне висловлювання може сприйматися аудиторією не тільки як приватна думка конкретної особи, а і як позиція представника правничої професії. Саме тому свобода слова адвоката в соціальних мережах перебуває на перетині особистої свободи вираження поглядів, професійної незалежності та вимог адвокатської етики. У зв'язку з цим, вбачаємо актуальним проаналізувати питання свободи слова адвоката у соціальних мережах, яке у сучасній науці комплексно не досліджувалося.

Право адвоката на свободу вираження поглядів є складовою загального права людини на свободу думки і слова. Водночас профе-

сійний статус адвоката зумовлює наявність додаткових обов'язків, пов'язаних із належним здійсненням адвокатської діяльності, захистом інтересів клієнта та підтриманням довіри до адвокатури. У науковій літературі підкреслюється, що адвокат є не лише представником конкретного клієнта, а й одним із суб'єктів функціонування системи правосуддя. Тому можливість адвоката вільно формулювати правову позицію, критикувати діяльність органів державної влади чи суду та звертати увагу суспільства на проблеми захисту прав людини має безпосередній зв'язок з ефективністю правничої допомоги [1, с. 311–312].

Допис адвоката, який спочатку адресований обмеженому колу підписників, може протягом короткого часу отримати значне суспільне поширення. Водночас цифровий контент складно повністю видалити після його публікації, оскільки він може бути скопійований, процитований або поширений іншими користувачами. У зв'язку з цим адвокат, використовуючи соціальні мережі, фактично повинен оцінювати не лише безпосередній зміст власного висловлювання, а й потенційні наслідки його подальшого поширення.Такий підхід відповідає вимогам професійної обережності та відповідальності, які випливають із Правил адвокатської етики [2, с. 521].

Варто зазначити, що Правила адвокатської етики безпосередньо регламентують поведінку адвоката в соціальних мережах та інших формах комунікації в Інтернеті. Зокрема, встановлено, що така діяльність має відповідати принципам незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості, коректності, гідності, толерантності, корпоративності, конфіденційності та недопущення дискримінації [3]. Таким чином, соціальні мережі не створюють для адвоката окремого правового простору, в якому професійні етичні вимоги перестають діяти. Навпаки, цифрове середовище є одним із способів реалізації адвокатом свого статусу, а отже, потребує дотримання встановлених професійних стандартів.

В свою чергу, досить важливою проблемою є співвідношення особистого та професійного статусу адвоката в соціальних мережах. На практиці адвокат може використовувати один акаунт одночасно для приватного спілкування, професійних публікацій та висловлення власних поглядів на суспільні події. Така змішаність комунікації ускладнює проведення чіткої межі між приватною думкою та професійною поведінкою.

До прикладу, Верховний Суд у справі № 815/1830/18 виходив із того, що Правила адвокатської етики поширюються не лише на безпосереднє здійснення адвокатської діяльності, а й на іншу, зокрема соціально-публічну, діяльність адвоката [4]. Такий підхід має важливе практичне значення, визначаючи, що статус адвоката не зникає ав-

томатично після завершення робочого дня або під час використання особистого профілю. Водночас регулювання Правилами адвокатської етики не лише діяльності з надання правничої допомоги не повинно перетворюватися на необмежений контроль за приватним життям адвоката. Слід констатувати, що свобода вираження поглядів залишається фундаментальною гарантією, а професійні обмеження повинні мати правову та етичну основу і застосовуватися з урахуванням конкретного контексту висловлювання. Саме питання співвідношення незалежності адвоката, свободи його висловлювань, поваги до суду та довіри до правосуддя є центральним у сучасних європейських підходах [1, с. 311].

Слід зазначити, що однією з найважливіших меж свободи слова адвоката є адвокатська таємниця. Соціальні мережі створюють особливий ризик її порушення, оскільки навіть загальний опис конкретної справи може дозволити третім особам ідентифікувати клієнта. Фотографія документа, фрагмент судового рішення, опис обставин справи, інформація про процесуальний статус особи або навіть поєднання декількох непрямих відомостей можуть призвести до розкриття конфіденційної інформації. У науковій літературі конфіденційність розглядається як одна з ключових вимог до поведінки адвоката в цифровому середовищі.

Правила адвокатської етики передбачають, що поширення в соціальних мережах інформації, пов'язаної зі здійсненням адвокатської діяльності, без попередньої письмової згоди клієнта не допускається. Така вимога є особливо важливою у випадках, коли адвокат використовує соціальні мережі для демонстрації власного професійного досвіду. Прагнення показати успішний результат роботи не може автоматично виправдовувати розкриття обставин конкретної справи, якщо при цьому створюється можливість ідентифікації клієнта або розголошення інформації, що становить адвокатську таємницю [3].

На практиці також надзвичайно важливою є вимога достовірності. Публічна комунікація адвоката повинна ґрунтуватися на перевіреній інформації — адвокат не може вводити аудиторію в оману. Особливо це стосується коментарів щодо судових справ, діяльності суддів, правоохоронних органів, інших адвокатів та клієнтів. Поширення неперевірених відомостей здатне не тільки завдати шкоди конкретній особі, а й негативно позначитися на професійній репутації самого адвоката. Дослідники звертають увагу і на проблему ідентифікації автора контенту: сама наявність сторінки, що містить ім'я адвоката, не завжди є достатнім доказом того, що конкретна публікація була зроблена саме ним.

Соціальні мережі створюють і додатковий вимір професійної відповідальності через публічність коментарів. Правила адвокатської

етики вимагають від адвоката стриманості, обережності та коректності, а його висловлювання не повинні містити агресії, ворожнечі, нетерпимості чи образливої поведінки. Крім того, коментарі щодо конкретних справ мають відповідати законодавству, професійним правилам та вимогам адвокатської діяльності. Водночас надмірно широке тлумачення етичних обмежень також може створювати ризики для свободи слова адвокатів. Якщо будь-яка критична публікація автоматично розглядається як така, що шкодить авторитету адвокатури, межі допустимої професійної комунікації стають невизначеними. Науковці звертають увагу на проблему використання оціночних понять у регулюванні поведінки адвокатів в Інтернеті, оскільки оцінка допустимості конкретного висловлювання значною мірою залежить від його змісту та контексту [2, с. 521]. Тому оптимальним підходом до свободи слова адвоката в соціальних мережах є не механічне встановлення максимальної кількості заборон, а поєднання свободи професійного висловлювання з чіткими вимогами щодо конфіденційності, достовірності, незалежності, поваги до інших осіб та недопущення зловживання професійним статусом. У цьому контексті важливим є європейський підхід, відповідно до якого свобода вираження поглядів адвоката має захищатися як гарантія незалежності професії, а допустимі обмеження мають оцінюватися з урахуванням конкретних обставин [1, с. 312].

Таким чином, можемо зробити висновок, що свобода слова адвоката у соціальних мережах є складним етико-правовим явищем. Її зміст не зводиться лише до можливості адвоката публікувати будь-які думки. Свобода вираження поглядів забезпечує адвокату можливість брати участь у суспільній дискусії, захищати права клієнтів, критикувати недоліки правозастосування та здійснювати правопросвітницьку діяльність.

Професійний статус адвоката вимагає дотримання конфіденційності, достовірності інформації, коректності, незалежності та поваги до інших учасників правовідносин. Баланс цих елементів дає змогу поєднати свободу слова адвоката з належним виконанням його професійної ролі. Сучасний адвокат у соціальних мережах фактично одночасно виступає правником, комунікатором і учасником суспільної дискусії. Тому його публічна поведінка має оцінюватися з урахуванням як загальних гарантій свободи вираження поглядів, так і спеціальних професійних обов'язків. Особливого значення набуває чітке розмежування правомірної професійної критики, правопросвітницької діяльності та висловлювань, які можуть порушувати адвокатську таємницю, вводити аудиторію в оману або суперечити фундаментальним принципам адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Плотнікова М. В., Швагер О. А. Забезпечення свободи вираження поглядів адвокатів у контексті реалізації європейських стандартів права на доступ до правосуддя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3, № 6, ч. 3. С. 309–316. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/347378 (дата звернення: 24.09.2026).
2. Дядик В. О. Етика адвоката при спілкуванні в соціальних мережах і використанні мережі Інтернет. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 519–522. URL: https://www.lsej.org.ua/3_2023/116.pdf (дата звернення: 24.09.2026).
3. Правила адвокатської етики: Правила; Рішення З'їзду адвокатів України від 09.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0001891-17 (дата звернення: 24.09.2026).
4. Постанова Верховного Суду від 24.06.2020 у справі № 815/1830/18. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=90029760 (дата звернення: 24.09.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

Чернашов Д. В.
студент 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА НА ЙОГО ПРОФЕСІЙНУ РЕПУТАЦІЮ

Згідно зі статтею 12 Правил адвокатської етики, усією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, її сутності та громадського призначення [1]. Професійна репутація адвоката є важливою складовою його діяльності, оскільки відображає рівень довіри з боку клієнтів, колег, суду та суспільства загалом. Як зазначають експерти, репутація адвоката нерідко має більше значення, ніж його знання, адже саме від його поведінки та публічних висловлювань значною мірою залежить ставлення суспільства до нього як до фахівця [2]. Вона формується на основі професійних якостей адвоката, зокрема його компетентності, доброчесності, відповідальності, дотримання правил адвокатської етики та здатності належним чином виконувати покладені на нього обов'язки.

На відміну від ділової репутації, яка переважно характеризує професійні досягнення та результати діяльності, репутація адвоката охоплює також його моральні якості, поведінку та ставлення до професійних обов'язків. Вона формується поступово у процесі здійснення адвокатської діяльності, а також під впливом його поведінки поза професійною сферою, якщо така поведінка має значення для суспільної довіри до адвокатури.

Значення професійної репутації адвоката полягає насамперед у тому, що вона є одним із чинників формування довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Крім того, репутація окремого адвоката впливає на сприйняття адвокатури загалом, оскільки адвокатська професія ґрунтується на принципах незалежності, доброчесності та дотримання високих етичних стандартів. Таким чином, професійна репутація є не лише особистим надбанням адвоката, а й важливим елементом авторитету всієї правничої професії.

У цьому контексті особливого значення набуває поведінка адвоката, адже саме через конкретні вчинки та спосіб взаємодії з іншими особами професійні та особисті якості адвоката набувають зовнішнього прояву. Під час здійснення адвокатської діяльності важливе значення мають дотримання принципів доброчесності, конфіденційності, незалежності, чесності та поваги до клієнтів, суду й колег. Належна поведінка адвоката сприяє формуванню довіри до нього, тоді як недобросовісні або неетичні дії можуть негативно вплинути на його професійний авторитет.

Водночас вплив на репутацію має не лише безпосередня професійна діяльність, а й поведінка адвоката поза її межами. Публічні висловлювання, поведінка у соціальних мережах, ставлення до інших осіб та дотримання загальноприйнятих норм поведінки можуть формувати уявлення про адвоката як про представника правничої професії. Як зазначає Н. М. Бакаянова, чесність та добропорядна репутація мають бути не лише принципом професійної діяльності адвоката, а й характеристикою його особистості [3]. Тому адвокат має усвідомлювати, що його поведінка навіть у неробочий час може бути предметом суспільної оцінки та безпосередньо впливати на рівень довіри до нього як до правника.

З цього випливає, що поведінка адвоката у приватному житті також може мати істотний вплив на його професійну репутацію. Особливого значення в сучасних умовах набуває поведінка адвоката у соціальних мережах, оскільки його публічні висловлювання та коментарі можуть бути доступними широкому колу осіб. Відповідно до статті 57 Правил адвокатської етики, участь адвоката у соціальних мережах є допустимою, проте він може розміщувати та коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету

адвокатів та адвокатурі в цілому [1]. При цьому адвокат повинен дотримуватися принципів чесності, стриманості, коректності, гідності та толерантності.

Показовим є рішення дисциплінарної палати КДКА Чернівецької області № 134 від 17.05.2022, яким адвоката було притягнуто до дисциплінарної відповідальності через використання у Facebook нецензурних та образливих висловів, а також дії, спрямовані на підрив престижу адвокатури та ділової репутації колег [4]. Цей приклад демонструє, що поведінка адвоката у соціальних мережах, навіть поза безпосереднім виконанням професійних обов'язків, за певних обставин може мати дисциплінарні наслідки.

Водночас позапрофесійна поведінка не обмежується активністю в Інтернеті. У повсякденному житті адвокат залишається звичайним громадянином: він користується громадським транспортом, відвідує магазини та заклади, спілкується з іншими людьми, бере участь у побутових ситуаціях. Однак його поведінка в таких обставинах також може впливати на сприйняття його як представника правничої професії, особливо якщо оточуючим відомо про його статус адвоката.

Разом із тим не кожен побутовий вчинок адвоката повинен розглядатися крізь призму професійної етики. Право адвоката на приватне життя та особисту свободу не припиняється після отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю. Тому для оцінки позапрофесійної поведінки важливими є її характер, публічність, обставини вчинення та реальний зв'язок із професійним статусом адвоката. Саме такий підхід дозволяє зберегти баланс між особистою свободою адвоката та необхідністю підтримання належного авторитету адвокатської професії.

Таким чином, професійна репутація адвоката формується не лише результатами його професійної діяльності, а й характером його поведінки загалом. Позапрофесійна поведінка може впливати на рівень довіри до адвоката та авторитет адвокатури, особливо коли вона набуває публічного характеру або безпосередньо пов'язана з професійним статусом. Водночас вимоги професійної етики не повинні необмежено втручатися у приватне життя адвоката, що зумовлює необхідність дотримання балансу між особистою свободою та високими стандартами адвокатської професії.

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики: від 09.06.2017 (у ред. від 15 лют. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 27.09.2026).
2. Експерти розповіли, чому репутація адвоката важливіша за його знання. *Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури Київської області*.

URL: https://kdkako.com.ua/eksperti-rozpovili-chomu-reputaciya-advokata-vazhlivisha-za-yogo-znannya/ (дата звернення: 27.09.2026).
3. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск: Адвокатська етика*. 2019. С. 5–10. URL: https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0e533644-4146-49bd-89c5-e0638742e913/content (дата звернення: 27.09.2026).
4. Поведінка адвоката у соціальних мережах: окремі вимоги, пов'язані із дотриманням норм адвокатської етики. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/povedinka-advokata-u-sotsialnyh-merezhah-okremi-vymogy-pov-yazani-iz-dotrymannyam-norm-advokatskoyi-etyky (дата звернення: 27.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Чорновол А. В.
студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСАДА ЗМАГАЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ СПРАВИ ЩОДО АДВОКАТА: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Дисциплінарне провадження щодо адвоката може мати наслідком застосування стягнення — від попередження до позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України (для адвокатів України). Водночас провадження не обов'язково завершується стягненням (ст. 35, 39, 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», далі — Закон [1]). У науковій доктрині процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності як особливої юрисдикційної діяльності органів адвокатського самоврядування, що здійснюється у спеціально встановленій процесуальній формі, реалізується відповідно до закону та спрямована на забезпечення інституційної незалежності адвокатури [2, с. 3]. Частина 2 ст. 40 Закону [1] і ст. 43 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність (далі — Положення) [3] закріплюють засаду змагальності. Закон надає адвокату й особі, яка ініціювала провадження, право надавати

пояснення, ставити питання учасникам провадження, висловлювати заперечення, подавати докази, заявляти клопотання й відводи, користуватися правничою допомогою адвоката. Реалізацію цих прав деталізують, зокрема, ст. 44 Положення [3] і Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону (далі — Регламент [4]).

Дисциплінарна процедура поєднує змагальність з активною перевіркою обставин. За ст. 7 Положення [3] діють презумпція невинуватості адвоката, покладення обов'язку доказування на ініціатора провадження та тлумачення сумнівів на користь адвоката. Проте член дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — КДКА) сам перевіряє відомості, збирає додаткову інформацію і готує довідку (ст. 38 Закону [1], ст. 25, 28 Положення [3]). Отже, тягар доказування скаржника співіснує з активною роллю органу перевірки, а змагальність вимагає можливості ознайомитися з одержаними матеріалами та їх оспорити. Стаття 26 Положення [3] передбачає надсилання адвокату копії скарги з додатками й ознайомлення з матеріалами; обмеження стосується виготовлення копій документів, що містять адвокатську таємницю, а не самого ознайомлення.

Безсторонність дисциплінарної палати становить процесуальну передумову змагальності. Так, сторони мають бути почуті органом, який не сформував остаточної позиції до розгляду їхніх доводів. У справі W. R. v. Austria Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) визнав застосовною ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція [5]) у цивільному аспекті, коли під загрозою перебуває право продовжувати адвокатську діяльність [6, §§ 27–30]. У справі Oleksandr Volkov v. Ukraine Суд відзначив об'єктивні сумніви щодо безсторонності осіб, які проводили перевірку, ініціювали звільнення та брали участь у вирішенні питання [7, § 115]. Частина 2 ст. 41 Закону [1] вже виключає члена палати, який проводив перевірку, з голосування; ст. 55 Положення [3] відтворює цю гарантію, але не визначає його участі у загальному обговоренні перед голосуванням. При цьому сама палата вирішує питання про порушення справи, а потім її розглядає (ст. 39, 40 Закону [1]). Зазначене, утім, не свідчить автоматично про упередженість, але потребує розмежування попередньої оцінки від остаточного вирішення. Заслуховування повідомлення члена палати прямо передбачено ч. 2 ст. 40 Закону [1] і ст. 43 Положення [3], тому його не слід усувати.

Реальність змагальності залежить і від можливості сторін бути присутніми та ставити питання. Стаття 44 Положення [3] допускає дистанційну участь обох сторін за наявності технічної можливості. Частина 2 ст. 40 Закону [1], відтворена у ст. 45 Положення [3], спеціально дозволяє адвокату за неможливості явки з поважних причин подати письмові пояснення, які оголошуються на засіданні; це не по-

збавляє скаржника права подавати письмові матеріали на загальних підставах, проте виявляє відмінність спеціальних гарантій. Повторна неявка будь-якої сторони не перешкоджає розгляду незалежно від причин (ч. 2 ст. 40 Закону [1], ст. 46 Положення [3]). Водночас письмові пояснення не замінюють права поставити питання іншим учасникам у разі документально підтверджених непереборних перешкод, зокрема тривалої хвороби чи неможливості зв'язку в умовах воєнного стану. Можливий вузький виняток має передбачати першочергове використання доступних альтернатив участі та лише обґрунтоване коротке відкладення в межах річного строку відповідальності, без автоматичного його зупинення або поновлення.

Взаємній поінформованості сприяє вимога додавати доказ надсилання іншій стороні пояснень, заперечень та клопотань про долучення доказів (п. 9 ст. 14 Положення [3]). Проте право заявляти клопотання втрачає ефективність, якщо відмова у витребуванні доказів чи відкладенні розгляду не має зрозумілих мотивів. Пункт 6.4.2 Регламенту [4] передбачає право на клопотання, а пп. 6.4.7, 6.4.8 і 6.4.11 — можливість залишити заяву чи клопотання без розгляду в разі недобросовісного користування правами з прийняттям протокольного рішення. З урахуванням ч. 4 ст. 40 Закону [1] доцільно уточнити у ст. 48 Положення [3] обов'язок фіксувати в протоколі мотиви вирішення істотних клопотань, зберігши спеціальний порядок реагування на недобросовісні заяви.

Безсторонність складу палати забезпечується також можливість заявлення відводів. Пункт 7.5 Регламенту [4] передбачає розгляд відводу іншими членами КДКА та окреме вирішення відводу кожного члена. За Узагальненням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — ВКДКА) № ХІ-021/2019 серед 14 рішень КДКА з питань відводів (самовідводів) за період з 2017 р. по вересень 2019 р. скасовано 10 [8]. Ці відомості не можна переносити на сучасну практику, але вони підтверджують важливість належного фіксування підстав, мотивів і результатів розгляду відводів із можливістю подальшої перевірки.

Практичні наслідки процедурних затримок демонструє рішення ВКДКА № І-006/2026 від 22.01.2026 [9]. Скарга надійшла 14.08.2023 до КДКА Одеської області. Самовідводи та відсутність кворуму зумовили передачу матеріалів через ВКДКА до КДКА Миколаївської області 20.12.2023 [9, пп. 1, 8, 11–13]. Миколаївська КДКА порушила справу 18.01.2024 — за чотири дні до спливу річного строку, який, за висновком ВКДКА (п. 186), обчислювався від 22.01.2023. Перше рішення про закриття справи через сплив строку ухвалено 26.04.2024. Перед цим засідання 10.04.2024 не відбулося через повітряну тривогу й відключення електроенергії [9, пп. 26, 29]. ВКДКА скасувала за-

криття 29.08.2024 (№ VIII-008/2024) [9, п. 30], а наступні розгляди в Кіровоградській і Вінницькій КДКА відбувалися вже після спливу строку. ВКДКА визнала рішення Вінницької КДКА «невмотивованим та необґрунтованим», сама встановила склад проступку, проте визнала закриття справи через сплив строку правильним за результатом і змінила лише мотивувальну частину [9, пп. 168–170, 180–181, 185–187, 190, 193–194]. Отже, затримки первинної перевірки й передачі матеріалів створили ризик втрати можливості вирішити питання відповідальності вчасно (повітряна тривога у квітні 2024 року спливу строку не спричинила). Значення розумних строків підтверджує й справа W. R. v. Austria, де ЄСПЛ визнав надмірною тривалість дисциплінарного провадження у сім років і чотири місяці [6, § 34].

Отже, ефективність засади змагальності слід оцінювати за своєчасністю доступу до доказів, можливістю поставити питання та спростувати доводи, мотивованим вирішенням клопотань, безсторонністю палати і розглядом у розумні строки. Таким чином, пропонуємо уточнити:

у ст. 48 Положення фіксування мотивів вирішення істотних клопотань;

у ст. 55 Положення — межі участі члена палати, який проводив перевірку, в обговоренні рішення із збереженням гарантії ч. 2 ст. 41 Закону [1];

у ч. 2 ст. 40 Закону — порядок оцінки документально підтверджених непереборних причин повторної неявки із відповідним узгодженням ст. 46 Положення [3].

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 1.10.2026).
2. Зубрицький О. О. Правові та організаційні засади процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності: дис. ... д-ра філос.: 081 Право / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2026. 277 с. URL: https://dspace.onua.edu.ua/items/637d6851-fdc1-41b0-8886-017f419b4591 (дата звернення: 1.10.2026).
3. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: затв. рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 № 120; у ред. рішення від 13.12.2025 № 149, зі змінами від 02.05.2026 № 43 та 30.06.2026 № 55. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2026-06-30-polozhennya-55_6a62170a65ad0.pdf (дата звернення: 1.10.2026).
4. Регламент кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону: затв. рішенням Ради адвокатів України від 17.12.2013 № 268; зі зміна-

ми, зокрема від 11–12.08.2023 № 84 та 02.05.2026 № 43. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/reglamenti/2026-05-02-reglamenti-43_6a20333fd3a4c.pdf (дата звернення: 10.10.2026).
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 1.10.2026).
6. W. R. v. Austria: рішення ЄСПЛ від 21.12.1999, заява № 26602/95. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58570 (дата звернення: 1.10.2026).
7. Oleksandr Volkov v. Ukraine: рішення ЄСПЛ від 09.01.2013, заява № 21722/11. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115871 (дата звернення: 1.10.2026).
8. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо розгляду заяв про відводи (самовідводи): затв. рішенням ВКДКА від 08.11.2019 № XI-021/2019. URL: https://vkdka.org/14581-2/ (дата звернення: 1.10.2026).
9. Рішення ВКДКА від 22.01.2026 № І-006/2026 за скаргою на рішення КДКА Вінницької області від 26.09.2025 про закриття дисциплінарної справи. URL: https://vkdka.org/rishennya-i-006-2026-vid-22-01-2026-roku-za-skargoyu-na-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-vinnitskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinarnoji-palati-vid-26-09-2025-roku-pro-za/ (дата звернення: 1.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії у галузі права (PhD)* ***Синицин Павло Миколайович***

Черняк А. Ю.
студент 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТИЧНІ МЕЖІ ВИСЛОВЛЮВАНЬ АДВОКАТА В СУДІ ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЇХ ПОРУШЕННЯ

Професійна діяльність адвоката в суді передбачає не лише належне володіння правовими знаннями та процесуальними засобами захисту, а й дотримання встановлених етичних стандартів поведінки. Під час судового розгляду адвокат повинен мати можливість відкрито висловлювати правову позицію, заявляти заперечення проти доводів інших учасників процесу, критикувати процесуальні рішення та звертати увагу суду на допущені порушення. Водночас реалізація цих повноважень не повинна супроводжуватися образами, приниженням

гідності інших учасників судового провадження або поведінкою, що перешкоджає належному здійсненню правосуддя. У зв'язку із цим актуальним є питання визначення меж допустимих висловлювань адвоката та встановлення критеріїв, за якими висловлювання адвоката можуть бути підставою для дисциплінарної відповідальності.

Нормативну основу регулювання відповідних відносин становлять Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і Правила адвокатської етики. Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» порушення правил адвокатської етики є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності [1]. Водночас Правила адвокатської етики встановлюють вимоги до поведінки адвоката під час здійснення професійної діяльності, зокрема у відносинах із судом та іншими учасниками судового провадження [2]. Зазначені положення спрямовані на забезпечення належного рівня професійної культури адвокатури та підтримання авторитету правосуддя.

Разом із тим дотримання професійної етики не означає, що адвокат повинен безумовно утримуватися від критичних висловлювань на адресу суду або беззастережно погоджуватися з позицією судді. Незалежність адвоката передбачає можливість самостійно формувати правову позицію, обирати законні способи захисту та принципово відстоювати інтереси клієнта. Такий підхід узгоджується з позицією М. В. Плотнікової та О. А. Швагер, які наголошують на важливості забезпечення балансу між свободою вираження поглядів адвоката та повагою до суду, зазначаючи, що «адвокат виступає не лише представником інтересів клієнта, а й активним учасником функціонування системи правосуддя, тому обмеження його можливостей вільно висловлювати правові позиції, критикувати дії органів влади чи суду, заявляти про порушення прав здатне підірвати ефективність судового захисту» [3, с. 309].

На нашу думку, основна проблема полягає у визначенні межі між допустимою професійною критикою та неетичною поведінкою адвоката. Зокрема, категоричне твердження про незаконність дій суду або необґрунтованість його рішення не є тотожним особистій образі судді. У першому випадку адвокат оцінює процесуальну діяльність з погляду законності та обґрунтованості, тоді як у другому висловлювання може бути спрямоване на приниження особи й не мати безпосереднього зв'язку із захистом клієнта. На складність такого розмежування звертають увагу Д. Кухнюк та Б. Шиленко. Автори зазначають: «дотримання адвокатом Правил адвокатської етики, допустимість його дій та висловлювань у реальному житті, а також його діяльності в соціальних мережах визначається на основі оціночних понять і залежить від розсуду органів, наділених правом офіційного тлумачення

Правил адвокатської етики у процесі дисциплінарного провадження та за його результатом застосовувати дисциплінарні стягнення» [4, с. 34]. У контексті висловлювань адвоката в суді це порушує питання про необхідність чітких критеріїв розмежування професійної критики та порушення етичних вимог, адже неоднозначність таких критеріїв може створювати передумови для непослідовного застосування дисциплінарних норм.

З огляду на це сам факт різкого або категоричного висловлювання адвоката не повинен бути достатньою підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Необхідно встановити, у чому конкретно полягає порушення правил адвокатської етики, чи було висловлювання пов'язане із захистом інтересів клієнта та чи перейшов адвокат межі допустимої професійної комунікації.

Важливе значення для розуміння зазначеної проблеми має практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ). У справі «Моріс проти Франції» (*Morice v. France*, заява № 29369/10, рішення Великої палати від 23 квітня 2015 року), ЄСПЛ дослідив питання свободи вираження поглядів адвоката та допустимих меж критики судової влади. Суд наголосив, що: «адвокати посідають особливе місце в системі правосуддя, оскільки забезпечують представництво інтересів осіб і сприяють належному здійсненню правосуддя. Водночас професійний статус адвоката передбачає дотримання певних обов'язків, зокрема вимог стриманості, доброчесності та поваги до судової влади» [5].

Особливу увагу в цьому рішенні ЄСПЛ приділив висловлюванням адвоката безпосередньо в судовому засіданні. У пункті 137 рішення зазначено, що: «справедливість судового розгляду передбачає можливість вільного, а іноді й енергійного обміну аргументами між сторонами. Адвокат повинен мати можливість рішуче захищати інтереси клієнта, що іноді вимагає заперечення проти поведінки суду або висловлення критичних зауважень щодо перебігу провадження» [5].

Водночас ЄСПЛ не розглядає свободу висловлювань адвоката як необмежену. Вона повинна узгоджуватися з необхідністю забезпечення авторитету та неупередженості судової влади, а також із правами інших учасників процесу. Відповідно, професійна критика має відрізнятися від безпідставних особистих нападок, які не сприяють захисту клієнта або належному здійсненню правосуддя. Зазначений підхід дає підстави стверджувати, що дисциплінарна оцінка поведінки адвоката повинна ґрунтуватися на об'єктивних обставинах, а не лише на суб'єктивному сприйнятті його висловлювань як різких або неприємних.

Проблема набуває особливої актуальності у випадках, коли висловлювання адвоката стають підставою для дисциплінарного про-

вадження. Дисциплінарні справи щодо адвокатів розглядають кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури регіонів, а їхні рішення можуть бути оскаржені до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду. Відповідно до статті 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», за вчинення дисциплінарного проступку до адвоката можуть застосовуватися попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України [1]. Важливо підкреслити, що згідно з п. 15 ч. 1 ст. 23 цього ж Закону, не можуть бути підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності його висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта. З огляду на серйозність можливих наслідків рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності має бути належно обґрунтованим, а встановлене порушення — підтвердженим відповідними обставинами. При цьому стягнення повинно бути пропорційним вчиненому проступку, а рішення дисциплінарного органу підлягає судовому контролю.

На нашу думку, надмірно широке тлумачення поняття неповаги до суду може створювати ризик необґрунтованого обмеження незалежності адвокатури. Якщо будь-яке категоричне заперечення, наполеглива критика процесуальних дій або емоційна реакція на порушення прав клієнта розцінюватимуться як порушення професійної етики, це може спричинити стримувальний ефект для адвокатської діяльності. За таких умов адвокат може утримуватися від принципового відстоювання правової позиції через побоювання дисциплінарних наслідків. Це негативно впливатиме на ефективність надання правничої допомоги адвокатом та реалізацію принципу змагальності сторін.

Таким чином, етичні межі висловлювань адвоката в суді мають визначатися через баланс між обов'язком поважати суд, необхідністю дотримуватися професійних стандартів і правом вільно та принципово захищати інтереси клієнта. Критика процесуальних дій і судових рішень сама по собі не повинна бути підставою для дисциплінарної відповідальності, якщо вона має професійний характер і не переходить у безпідставні особисті образи чи інші форми недобросовісної поведінки. Вирішальне значення повинно мати об'єктивне встановлення порушення конкретних етичних вимог з урахуванням обставин справи. Такий підхід сприятиме дотриманню адвокатами професійних та етичних стандартів, не перетворюючи дисциплінарну відповідальність на засіб необґрунтованого впливу на незалежність адвоката.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
2. Правила адвокатської етики: затверджені З'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text
3. Плотнікова М. В., Швагер О. А. Забезпечення свободи вираження поглядів адвокатів у контексті реалізації європейських стандартів права на доступ до правосуддя. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 3, № 6. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/347378/334363
4. Кухнюк Д., Шиленко Б. Дисциплінарна відповідальність за порушення адвокатської етики. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2019. № 4 (111). С. 31–35. URL: https://legal.bulletin.knu.ua/en/article/view/10836/9408
5. European Court of Human Rights. *Morice v. France* [GC], no. 29369/10, judgment of 23 April 2015. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154264

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Шкварько А. А.
студентка 4-го курсу
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДИСЦИПЛІНАРНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО АДВОКАТА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Дисциплінарна відповідальність адвоката є необхідним механізмом забезпечення належних стандартів професійної діяльності, захисту прав клієнтів та підтримання авторитету адвокатури. Водночас її застосування має поєднувати вимоги до професійної поведінки адвоката з гарантіями його незалежності та правом на справедливу процедуру притягнення до відповідальності.

Чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI (далі — Закон) визначає підстави дисциплінарної відповідальності, види стягнень, порядок ініціювання, розгляду та оскарження дисциплінарних справ. Водночас аналіз законодавства і практики його застосування свідчить про недостатню

конкретизацію окремих положень щодо ознак дисциплінарного проступку, індивідуалізації стягнення та наслідків оскарження дисциплінарного рішення.

Метою дослідження є визначення зазначених проблем та обґрунтування напрямів удосконалення правового регулювання дисциплінарного провадження щодо адвоката.

Відповідно до статті 33 Закону адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження, яке включає перевірку відомостей про дисциплінарний проступок, порушення дисциплінарної справи, її розгляд та прийняття рішення [1]. Стаття 34 визначає перелік дисциплінарних проступків, зокрема порушення правил адвокатської етики, адвокатської таємниці, невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків та інших обов'язків адвоката. Водночас Закон не містить загальної дефініції дисциплінарного проступку та його основних ознак.

Це створює проблему правової визначеності, оскільки необхідно чітко відмежовувати дисциплінарний проступок від професійної помилки, вибору юридично обґрунтованої правової позиції та несприятливого для клієнта результату справи. Закон прямо передбачає, що рішення не на користь клієнта, його скасування чи зміна самі по собі не є підставою для дисциплінарної відповідальності, якщо адвокат не вчинив дисциплінарного проступку. Отже, визначальним має бути порушення конкретного професійного обов'язку, а не результат справи.

Другу проблему становить індивідуалізація дисциплінарних стягнень. Стаття 35 Закону передбачає попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю від одного місяця до одного року та позбавлення такого права. Водночас сама наявність декількох видів санкцій не забезпечує їх пропорційності. Один і той самий вид проступку може мати різний ступінь тяжкості залежно від характеру порушення, його наслідків, форми вини, повторності та інших обставин.

Ця проблема відображена і в законодавчих ініціативах. Проєкт Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 9055 від 06.09.2018 передбачав розширення системи дисциплінарних стягнень, зокрема за рахунок догани та грошового стягнення [2]. Проте збільшення кількості санкцій саме по собі не гарантує пропорційності відповідальності. Тому важливішим є забезпечення чітких критеріїв вибору конкретного стягнення та належного мотивування такого вибору.

Особливої уваги потребують найбільш суворі стягнення. Закон пов'язує зупинення або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю, зокрема, із систематичним чи грубим одноразовим порушенням правил адвокатської етики. Недостатня конкретизація таких

оціночних понять може зумовлювати неоднакове їх застосування. Тому доцільно визначити критерії оцінки систематичності та грубості порушення і передбачити обов'язок дисциплінарного органу наводити конкретні факти, що підтверджують відповідний ступінь тяжкості проступку.

Третьою проблемою є наслідки оскарження дисциплінарного рішення. Відповідно до статті 42 Закону рішення у дисциплінарній справі може бути оскаржене протягом тридцяти днів до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду, однак його оскарження не зупиняє дії рішення. Така модель потребує балансу між ефективністю дисциплінарної відповідальності, професійними правами адвоката та правами його клієнтів.

Показовим є рішення ВКДКА № VI-013/2022 від 27.06.2022. У справі адвокат просив зупинити дію рішення КДКА Чернівецької області № 134 від 17.05.2022 про зупинення права на заняття адвокатською діяльністю строком на дев'ять місяців, посилаючись, зокрема, на наявність незавершених справ та необхідність забезпечення прав клієнтів. ВКДКА відмовила, зазначивши, що сама наявність клієнтів, справ та договорів не є достатньою підставою для такого заходу; необхідно довести, що його невжиття може істотно ускладнити або унеможливити поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів [3]. Ця практика свідчить про необхідність індивідуальної оцінки конкретних ризиків, а не автоматичного зупинення дисциплінарного рішення у зв'язку з його оскарженням.

Окремої уваги потребує подальше нормативне врегулювання стадій дисциплінарного провадження та його наслідків для незавершених справ адвоката. У разі зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю мають бути забезпечені належне повідомлення клієнта, передача документів та інші дії, необхідні для недопущення негативних наслідків для отримувача правничої допомоги.

Актуальність законодавчого вдосконалення підтверджується сучасними законодавчими ініціативами. Зокрема, 25.09.2026 зареєстровано проєкт Закону № 16102 щодо внесення змін до статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у частині питань дисциплінарного провадження [4]. Чинна стаття 36 Закону вже забороняє зловживання правом на подання дисциплінарної скарги та використання його як засобу тиску на адвоката, що свідчить про актуальність удосконалення механізму ініціювання дисциплінарної відповідальності.

Вважаємо за доцільне, по-перше, доповнити статтю 34 Закону загальною дефініцією дисциплінарного проступку як винного протиправного діяння адвоката, що полягає у порушенні професійного обов'язку, встановленого законом або Правилами адвокатської ети-

ки. Одночасно слід прямо закріпити, що професійна помилка, вибір однієї з юридично обґрунтованих правових позицій або несприятливий для клієнта результат справи за відсутності порушення професійного обов'язку не утворюють дисциплінарного проступку.

По-друге, доцільно деталізувати застосування критеріїв, передбачених статтею 41 Закону, встановивши обов'язок дисциплінарного органу мотивувати вибір конкретного стягнення з урахуванням характеру проступку, його наслідків, форми вини, повторності, поведінки адвоката після порушення та інших обставин. У рішенні має бути зазначено, чому обране стягнення є пропорційним, а менш суворий захід — недостатнім.

По-третє, необхідно конкретизувати критерії систематичності та грубості порушення, за наявності яких допускається застосування найбільш суворих дисциплінарних стягнень, і передбачити обов'язок їх належного фактичного обґрунтування.

По-четверте, з урахуванням практики ВКДКА доцільно законодавчо визначити критерії, порядок, строки та вимоги до доказів для тимчасового зупинення дії дисциплінарного рішення під час його оскарження. Такий захід не повинен застосовуватися автоматично, але має бути доступним у разі доведеного ризику істотного порушення прав адвоката або його клієнта.

По-п'яте, доцільно врегулювати наслідки дисциплінарного стягнення для незавершених справ адвоката, передбачивши належне повідомлення клієнта, передачу матеріалів і документів та інші заходи для забезпечення безперервності правничої допомоги.

Отже, вдосконалення дисциплінарного провадження має бути спрямоване на три взаємопов'язані напрями: конкретизацію ознак дисциплінарного проступку, забезпечення пропорційності та мотивованості дисциплінарного стягнення і вдосконалення механізму оскарження його застосування. Такий підхід сприятиме передбачуваності дисциплінарної практики, захисту прав клієнтів та забезпеченню гарантій незалежності адвокатської діяльності.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 02.10.2026).
2. Проєкт Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність: проєкт Закону України від 06.09.2018 № 9055. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64557
3. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № VI-013/2022 від 27.06.2022. URL: https://vkdka.org/rishennya-vkdka-vi-013-2022-vid-27-06-2022-za-klopotannyam-advokata-schodo-zupinennya-

diji-rishennya-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-chernivetskoji-oblasti-u-skladi-distsiplinar/
4. Проєкт Закону України «Про внесення зміни до статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо деяких питань дисциплінарного провадження» від 25.09.2026 № 16102. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70846

Науковий керівник: *доцентка кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, докторка юридичних наук, доцентка* ***Крижевська Олена Олександрівна***

Щербань С. Д.
студентка 3-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА АРГУМЕНТАЦІЯ: ЕТИЧНІ МЕЖІ МІЖ ПЕРЕКОНАННЯМ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ

Адвокатська діяльність передбачає постійну професійну комунікацію: адвокат взаємодіє не лише з клієнтом, а й із судом, іншими учасниками провадження, органами державної влади та іншими суб'єктами правовідносин. За таких умов результативність професійної діяльності залежить не тільки від рівня правових знань адвоката, а й від його здатності послідовно формулювати правову позицію, аргументувати її та переконливо представляти інтереси клієнта. Водночас прагнення до переконливості не повинно перетворюватися на використання прихованих або недобросовісних способів впливу. Саме тому питання співвідношення професійного переконання та маніпуляції набуває особливого значення для забезпечення належних етичних стандартів адвокатської діяльності.

Право особи на отримання професійної правничої допомоги є конституційною гарантією. Відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу, а стаття 131–2 Конституції України визначає, що для її надання в Україні діє адвокатура [1]. Реалізація цього права передбачає не лише формальне надання юридичних послуг, а й належне професійне спілкування між адвокатом та клієнтом. Адвокат має донести до клієнта зміст правової ситуації, можливі варіанти її вирішення, ризики та правові наслідки кожного з них.

Одним із ключових засобів такої діяльності є адвокатська аргументація. Її сутність полягає у послідовному обґрунтуванні правової по-

зиції за допомогою фактичних даних, доказів, положень законодавства та логічних міркувань. У судовому процесі аргументація дозволяє адвокату не лише викласти позицію клієнта, а й пояснити, чому наведені факти та докази повинні бути враховані при вирішенні справи. Тому переконливість адвокатської позиції значною мірою залежить від якості аргументів, їх взаємного зв'язку та відповідності матеріалам справи.

Однак сама по собі ефективність аргументації не може бути єдиною характеристикою професійної діяльності адвоката. Правова позиція може бути сформульована переконливо, але спосіб її представлення також має відповідати встановленим професійним стандартам. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у п. 1 ч. 1 ст. 21закріплює обов'язок адвоката дотримуватися присяги адвоката України та правил адвокатської етики [2]. Водночас законність, відповідно до ч. 1 ст. 4 зазначеного Закону, визначена одним із принципів здійснення адвокатської діяльності [2]. Досліджуючи цей принцип, Н. М. Бакаянова вказує на неприпустимість використання адвокатом засобів і методів, що суперечать законодавству та професійній етиці, та водночас звертає увагу, що адвокат відстоює лише законні інтереси клієнта [3, с. 137].

Ст. 19 Правил адвокатської етики встановлює, що на стадії прийняття доручення адвокату забороняється приймати його, якщо бажаний клієнтом результат або засоби його досягнення, на яких клієнт наполягає, є протиправними. Якщо ці обставини не є очевидними, адвокат має надати клієнту відповідні роз'яснення, а якщо узгодити зміну змісту доручення не вдається — відмовитися від укладення договору з клієнтом [4]. Під час виконання доручення адвокату заборонено використовувати незаконні та неетичні засоби, зокрема спонукати свідків до надання завідомо неправдивих показань, вдаватися до протизаконних методів тиску на протилежну сторону чи свідків (погроз, шантажу тощо), використовувати особисті зв'язки для впливу на суд або інший орган, а також інформацію, отриману від колишнього клієнта, конфіденційність якої охороняється законом [4, ст. 25]. Отже, професійне переконання не може здійснюватися незаконними чи неетичними засобами.

У цьому аспекті доцільно розмежовувати переконання та маніпуляцію. У класифікації О. В. Сидоренко (цит. за: Н. В. Гребінь [5, с. 82]) переконування подано як свідомий аргументований вплив, спрямований на зміну суджень чи рішень адресата, із використанням чітких і зрозумілих аргументів. Для адвокатської аргументації це означає відкритість позиції та можливість адресата оцінити наведені факти, докази й правові доводи.

Маніпуляція має інший характер. У зазначеній класифікації вона характеризується як приховане від адресата спонукання до зміни

стану, ставлення чи поведінки в інтересах ініціатора впливу; серед ознак маніпуляції також названо прихований характер впливу та використання психологічної вразливості [5, с. 83, 88–89]. У професійній діяльності адвоката ризик маніпуляції може виникати тоді, коли замість повного й зрозумілого інформування клієнта використовуються його страх, залежність, емоційний стан або недостатня правова обізнаність для схилення до певного рішення.

Водночас не кожний психологічний вплив є маніпуляцією. Професійна комунікація адвоката закономірно передбачає взаємодію з людьми, які можуть перебувати у стані емоційного напруження, страху або невизначеності. У матеріалі ВГО «Асоціація правників України» щодо комунікації з вразливими категоріями клієнтів доступна мова, активне слухання, уточнювальні запитання та врахування емоційного стану розглядаються як складові належної професійної комунікації [6]. Такі підходи спрямовані на те, щоб клієнт розумів правову ситуацію та міг брати участь у прийнятті рішень.

У цьому контексті важливим є недопущення використання професійного авторитету адвоката для нав'язування клієнту рішення. До укладення договору Правила адвокатської етики вимагають неупереджено й об'єктивно викласти клієнту фактичні та правові підстави, що можуть вплинути на прийняття ним рішення про доручення [4, ст. 18], а під час виконання доручення — надавати інформацію в обсязі, достатньому для прийняття клієнтом обґрунтованих рішень [4, ст. 26]. Тому переконання залишається етично допустимим доти, доки клієнт одержує достатню інформацію, розуміє альтернативи та зберігає реальну можливість самостійно визначити свою позицію.

Окрему проблему становить використання адвокатом інформації, отриманої під час професійних відносин із клієнтом. Закон прямо забороняє адвокату без згоди клієнта використовувати відомості, що становлять адвокатську таємницю, у власних інтересах або інтересах третіх осіб [2, п. 2 ч. 2 ст. 21]. М. О. Мельничук серед проявів конфлікту інтересів також називає використання конфіденційної інформації в інтересах іншого клієнта або у власних цілях [7, с. 441]. Отже, професійна інформація і довіра клієнта не можуть перетворюватися на інструмент особистого впливу адвоката.

Етичні межі аргументації діють не лише у відносинах із клієнтом. У суді адвокат зобов'язаний дотримуватися законності, поводитися чесно й гідно, бути стриманим і коректним, а під час допиту — тактовним; у взаєминах з іншими адвокатами заборонено навмисно вводити їх в оману, зокрема щодо наявності доказів, яких у дійсності не існує [4, ст. 42, 44, 45, 51]. Отже, межу між професійним переконанням і маніпуляцією доцільно визначати за трьома взаємопов'язаними критеріями: відкритістю способу впливу, правдивістю та правомірніс-

тю використаних засобів, а також збереженням за адресатом реальної можливості самостійно оцінити аргументи й прийняти рішення. Прихований вплив із використанням уразливості адресата, обману або обмеження можливості критичного аналізу й вільного прийняття рішення виходить за межі професійного переконання.

Таким чином, етичність адвокатської аргументації визначається не лише її переконливістю, а й способом досягнення результату. Адвокат може активно обстоювати позицію клієнта, однак таке переконання має залишатися відкритим, правомірним і не позбавляти адресата можливості самостійно оцінювати аргументи. Дотримання цих меж відрізняє професійну аргументацію від маніпулятивного впливу.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 04.10.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 04.10.2026).
3. Бакаянова Н. М. Принцип законності в організації та діяльності адвокатської спільноти України. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 136–139. URL: https://jnas.nbuv.gov.ua/j-pdf/Chkup_2015_1_34.pdf (дата звернення: 04.10.2026).
4. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017; зі змінами, затв. З'їздом адвокатів України 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 04.10.2026).
5. Гребінь Н. В. Зміст маніпуляції як різновиду прихованого психологічного впливу. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 21. С. 80–93. URL: https://problemps.kpnu.edu.ua/article/view/159618 (дата звернення: 04.10.2026).
6. Особливості комунікації правників із вразливими категоріями клієнтів. ВГО «Асоціація правників України». 22.06.2026. URL: https://www.uba.ua/ukr/news/osoblivost-komunkaci-pravnikv-z-vrazlivimi-kategorjami-klntv (дата звернення: 04.10.2026).
7. Мельничук М. О. Конфлікт інтересів у діяльності адвоката. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 15 трав. 2026 р.). Вінниця: ХНУВС, 2026. С. 439–442. URL: https://dspace.univd.edu.ua/items/d91dd3c1-3b7e-4084-9cc2-1d63490695d2 (дата звернення: 04.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор філософії (PhD) у галузі права* ***Синицин Павло Миколайович***

Явдик Д. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ЯК ОСНОВА ДОВІРЧИХ ВІДНОСИН МІЖ АДВОКАТОМ І КЛІЄНТОМ

Інститут адвокатури займає особливе місце в системі забезпечення прав і свобод людини, оскільки до адвоката особа звертається здебільшого тоді, коли її право порушується, не визнається або оспорюється. Ефективність адвокатської діяльності безпосередньо залежить від того, наскільки клієнт упевнений, що може повідомити адвокату обставини своєї справи в повному обсязі. Саме тому конфіденційність є не просто одним із принципів адвокатської діяльності, а умовою, без якої надання кваліфікованої та результативної правничої допомоги неможливе. Довірчі відносини між адвокатом і клієнтом, забезпечені гарантіями таємниці, дозволяють адвокатурі виконувати своє призначення.

Факт звернення особи до адвоката та відомості, які клієнт повідомив адвокатові, мають залишатися в таємниці. Така потреба пояснюється кількома причинами. По-перше, клієнт, як правило, перебуває в невигідному положенні та потребує допомоги, тому розголошення таких відомостей може зашкодити його репутації. Навіть якщо особа лише отримує юридичну консультацію з певного питання, розголошення факту звернення може ускладнити або унеможливити досягнення її мети. По-друге, конфіденційність сприяє довірі та взаєморозумінню між адвокатом і клієнтом, а без них ефективність наданої професійної правничої допомоги нівелюється. По-третє, таємниця предмета і факту спілкування забезпечує невтручання третіх та зацікавлених осіб у відносини «адвокат — клієнт», адже таке втручання може мати корисливий приватний інтерес і погіршувати якість правничої допомоги. Законодавець врахував цю необхідність, передбачивши в ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» конфіденційність як один із принципів здійснення адвокатської діяльності. Як зазначають науковці, зокрема, Бондар І. В. та Басюк Ю. М. «конфіденційність спілкування адвоката з клієнтом сприяє утвердженню довіри та взаєморозуміння між ними. Ефективність наданої адвокатом професійної правової допомоги нівелюється, якщо між ним і клієнтом не досягнуто взаєморозуміння та не встановлено довіри» [1, с. 13].

Конфіденційну інформацію необхідно розглядати саме в контексті адвокатської діяльності, з урахуванням активного використання

адвокатом інформаційних технологій. Реалізуючи право на збирання відомостей про факти, які можуть бути використані як докази, адвокат повинен пам'ятати про ст. 32 Конституції України, за якою без згоди особи не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про неї. За тлумаченням Конституційного Суду України, конфіденційною є інформація про сімейне та особисте життя особи, тобто відомості про відносини немайнового та майнового характеру, події, стосунки й обставини, пов'язані з особою та членами її сім'ї [2]. В іншому рішенні Конституційний Суд України відніс до конфіденційної інформації про фізичну особу також дані про її національність, сімейний стан, освіту, стан здоров'я, релігійні переконання та майновий стан [3]. Можна дійти висновку, що законодавство про адвокатуру та судова практика приділяють значну увагу захисту персональних даних клієнта, розглядаючи його як один з основних професійних обов'язків адвоката.

У теорії та законодавчій практиці зарубіжних держав сформовано два основні підходи до ступеня захисту адвокатської таємниці. Прибічники повного (абсолютного) захисту широко трактують її предмет і межі та наполягають на неприпустимості розголошення за будь-яких обставин, за винятком подання інформації уповноваженому органу з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. Близький до абсолютного рівень гарантування забезпечується в Австрії, Іспанії, Литві, Ісландії та інших державах. Прихильники обмеженого (відносного) захисту вважають можливим розкриття інформації на підставі ширшого переліку підстав. Тенденція до обмеження професійної таємниці чітко проявилася в останні десятиліття як реакція на глобальний рух до інтеграції зусиль з метою протидії відмиванню доходів, фінансуванню тероризму та іншим масштабним викликам. Україна обрала концепцію обмеженого захисту адвокатської таємниці, і такий підхід заслуговує на підтримку. Вітчизняні нормативні акти дозволяють виділити три підстави для звільнення адвоката від обов'язку збереження таємниці: подання інформації уповноваженому органу з метою протидії легалізації (відмиванню) доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (ч. 6 ст. 22 Закону); письмова заява клієнта (ч. 2 ст. 22 Закону, ч. 3 ст. 65 КПК України); пред'явлення клієнтом вимог до адвоката у зв'язку з адвокатською діяльністю (ч. 4 ст. 22 Закону). Винятки щодо збереження адвокатської таємниці, як зазначають С. О. Іваницький та В. В. Іваницька, передбачені, зокрема, в деяких країнах для повідомлення інформації з метою протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом (Австрія, Фінляндія, Греція, Литва та ін.), а також фінансуванню тероризму (Польща, Естонія, Португалія, Латвія,

Болгарія). Такі винятки також можливі за наявності дозволу клієнта (Японія, Фінляндія, Естонія, Саудівська Аравія та ін.) або дозволу асоціації адвокатів (Македонія, Греція, Португалія), а також з метою «самооборони» адвоката (Франція, Швеція, Бельгія, США) [4, с. 58].

Конфіденційність адвокатської діяльності в епоху цифровізації суспільства отримує нові змістовні складові, пов'язані із застосуванням цифрових технологій для передачі, обробки, зберігання, генерації та візуалізації інформації за допомогою спеціальних програмних засобів і продуктів. Правове регламентування відповідних суспільних відносин не встигає за реаліями сьогодення. Водночас цифрові технології та штучний інтелект безпосередньо впливають на поведінку адвокатів і їхніх клієнтів, а також на результативність задоволення потреб клієнтів за договором про надання правничої допомоги.

Завдяки Інтернету існує моментальний доступ до будь-якої інформації та можливості для її оперативного обміну, що передусім активізує сучасні трансформаційні процеси цифровізації. Однак наявні й ризики, наприклад, несанкціоноване використання персональних даних чи втрата монополії на володіння інформацією [5, с. 250].

Таким чином, конфіденційність є основою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Вона забезпечує довіру та взаєморозуміння, захищає відносини «адвокат — клієнт» від стороннього втручання, конфіденційність закріплена на рівні принципу адвокатської діяльності та має чітко визначені законом винятки, що відповідає обраній в Україні концепції обмеженого захисту адвокатської таємниці. Розвиток цифрових технологій створює нові виклики для захисту конфіденційності, що вимагає вдосконалення як законодавчого регулювання, так і практики його застосування.

Список використаної літератури

1. Бондар І. В., Басюк Ю. М. Адвокатська таємниця як гарантія конфіденційного спілкування адвоката з клієнтом. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 11+19. URL: https://pd.onu.edu.ua/article/view/276015 (дата звернення: 23.09.2026).
2. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення положень ч. 1, 2 ст. 32, ч. 2, 3 ст. 34 Конституції України від 20 січня 2012 року No 2-рп/2012. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12#Text (дата звернення: 23.09.2026).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення ст. 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та ст. 12 Закону України «Про про-куратуру» (справа К. Г. Устименка) від 30 жовтня 1997 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97#Tex (дата звернення: 23.09.2026).
4. Іваницький С. О., Іваницька В. В. Конфіденційність як основоположний принцип організації та діяльності адвокатури. *Аналітично-порівняльне*

правознавство. 2021. № 2. С. 55–59. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/232064 (дата звернення: 23.09.2026).
5. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 2. № 80. С. 246–252. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297033 (дата звернення: 23.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Секція 5

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Баранов О. О.
директор Координаційного центру з надання правничої допомоги

ТРАНСКОРДОННИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: НОВІ ВИКЛИКИ ЗА РЕГЛАМЕНТОМ ЄС ПРО ПЕРЕДАЧУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Розвиток європейського простору кримінальної юстиції дедалі більше змінює умови, в яких здійснюється професійна діяльність адвоката. Транскордонна кримінальна справа сьогодні може передбачати одночасну взаємодію декількох юрисдикцій, використання європейського ордера на арешт, європейського наказу про проведення слідчих дій, механізмів отримання електронних доказів, арешту та конфіскації активів, а також паралельне здійснення кримінальних проваджень у різних державах.

Новим етапом такого розвитку стало прийняття Регламенту (ЄС) 2024/3011 Європейського Парламенту та Ради від 27 листопада 2024 року про передачу проваджень у кримінальних справах. Регламент застосовуватиметься з 1 лютого 2027 року та встановлює єдині правила, за якими кримінальне провадження, розпочате в одній державі — члені ЄС, може бути передане іншій державі, яка в конкретній справі є більш придатною для його подальшого здійснення [1].

До прийняття Регламенту передача кримінальних проваджень у Європейському Союзі здійснювалася на основі неоднорідної сукупності міжнародних договорів, національного законодавства та практичних домовленостей між компетентними органами. Eurojust у спеціальному звіті 2023 року звертав увагу на відмінності процедур і правових підстав у державах-членах, які ускладнювали передачу проваджень та вирішення конфліктів юрисдикцій [2].

Особливість нового механізму полягає в тому, що йдеться не про виконання окремої процесуальної дії іншою державою, а про передачу самого кримінального провадження. Після прийняття справи інша держава застосовує власне кримінальне процесуальне право та продовжує розслідування або судовий розгляд. Таким чином, для підозрюваного чи обвинуваченого передача може означати зміну не лише

географічного місця провадження, але й процесуального середовища, правил допустимості доказів, практики застосування запобіжних заходів, санкцій та інших істотних елементів кримінального процесу.

Відповідно до статті 5 Регламенту запит про передачу може бути зроблений, якщо здійснення провадження в іншій державі краще відповідатиме інтересам ефективного та належного здійснення правосуддя з урахуванням принципу пропорційності [1]. Серед критеріїв — місце вчинення кримінального правопорушення, громадянство або місце проживання підозрюваного чи обвинуваченого, його перебування в іншій державі, місце знаходження основних доказів, паралельні кримінальні провадження та інші обставини. Жоден із цих критеріїв не має автоматичної переваги: вибір юрисдикції передбачає оцінку конкретних обставин справи.

З позиції захисту принциповим є те, що вибір юрисдикції може як погіршити, так і покращити становище клієнта. Тому адвокат не повинен виходити з презумпції, що передача кримінального провадження сама по собі є негативним явищем. Необхідно порівнювати правові та фактичні наслідки продовження справи в кожній із потенційних юрисдикцій.

До відповідної оцінки мають входити щонайменше правила допустимості доказів, тривалість та умови попереднього ув'язнення, можливості оскарження, строки давності, потенційне покарання, мовне середовище, місце проживання особи та її сім'ї, можливість підтримувати ефективну комунікацію із захисником, а також доступність необхідних доказів і свідків.

Регламент уперше системно закріплює процесуальні права особи саме в процедурі передачі провадження. Підозрюваний, обвинувачений або потерпілий можуть запропонувати передачу справи іншій державі. Водночас така пропозиція не створює для компетентних органів обов'язку ініціювати передачу чи навіть проводити консультації з іншою державою [1]. Це демонструє одну з принципових особливостей нового механізму: особа визнається учасником процедури, проте остаточне рішення щодо вибору юрисдикції залишається за компетентними органами держав.

Водночас стаття 6 Регламенту передбачає обов'язок у визначених випадках повідомити підозрюваного або обвинуваченого про намір подати запит на передачу та надати йому можливість висловити позицію. Така позиція має бути подана не пізніше десяти днів після повідомлення та повинна бути врахована органом, який вирішує питання про направлення запиту. Водночас законодавець передбачив винятки, зокрема коли повідомлення може зашкодити конфіденційності чи інтересам розслідування. Важливо також, що відповідні права пов'язуються з моментом, коли особу вже поінформовано про те, що

вона підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення.

Це створює для адвокатури практичний виклик: у справах на ранніх стадіях розслідування рішення, які фактично визначають майбутню юрисдикцію справи, можуть обговорюватися ще до того, як захист реально отримав можливість впливати на цей процес.

Тому ефективний транскордонний захист має починатися не з моменту формального рішення про передачу. Адвокат повинен якомога раніше визначати ознаки того, що компетентні органи розглядають можливість зміни юрисдикції, та оцінювати її наслідки для клієнта.

Особливого значення набуває право на ефективний засіб юридичного захисту. Воно має розглядатися не лише як спеціальна гарантія нового Регламенту, а й у ширшому контексті права на ефективний засіб правового захисту та справедливий суд, закріпленого статтею 47 Хартії основоположних прав Європейського Союзу [3]. Стаття 17 Регламенту надає підозрюваному, обвинуваченому та потерпілому право оскаржити перед судом держави, яка приймає провадження, рішення про його передачу. Строк для звернення не може перевищувати 15 днів з моменту отримання мотивованого рішення. Водночас предмет судового контролю обмежений передбаченими Регламентом підставами для відмови, а щодо дискреційних рішень — перевіркою того, чи не вийшов компетентний орган явно за межі своєї дискреції.

Практична складність такого механізму полягає у поєднанні надзвичайно короткого строку з необхідністю діяти в іншій правовій системі. Захиснику може бути необхідно протягом двох тижнів отримати та проаналізувати документи, знайти адвоката в іншій державі, оцінити її кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство, узгодити позицію з клієнтом і підготувати процесуальний документ відповідно до вимог іноземної юрисдикції.

Регламент гарантує доступ до документів, пов'язаних із передачею, які стали підставою для рішення та необхідні для ефективного оскарження. Однак це не тотожне автоматичному доступу до всього кримінального провадження. Крім того, доступ може бути обмежений для захисту таємниці розслідування, його належного здійснення або безпеки осіб.

У транскордонному кримінальному провадженні особливого значення набуває своєчасний доступ до адвоката та можливість конфіденційного спілкування з ним — гарантії, закріплені, зокрема, Директивою 2013/48/ЄС [4]. У разі передачі кримінального провадження до іншої держави реалізація цих гарантій набуває додаткового виміру, оскільки захист має враховувати одночасно правові та процесуальні особливості двох юрисдикцій. Адвокат у державі, яка передає провадження, володіє матеріалами первісної справи, знає перебіг роз-

слідування та процесуальний контекст, тоді як адвокат у державі, яка може прийняти провадження, здатний оцінити наслідки застосування її кримінального та кримінального процесуального законодавства, практику застосування запобіжних заходів, правила допустимості доказів, можливі санкції та порядок оскарження. Тому ефективний захист у таких справах може потребувати ранньої координації адвокатів у двох державах, узгодження єдиної стратегії захисту та забезпечення безперервності конфіденційної комунікації з клієнтом незалежно від того, в якій юрисдикції надалі здійснюватиметься кримінальне провадження.

Окремою сферою ризику є докази. Стаття 22 Регламенту передбачає, що доказ не може бути визнаний недопустимим лише через те, що його було отримано в іншій державі-члені. Водночас допустимість доказу надалі визначається правом держави, якій передано кримінальне провадження, включно з її фундаментальними правовими принципами. Отже, передача провадження потенційно змінює правове середовище, в якому оцінюється можливість використання конкретного доказу.

Не менш важливою є якість перекладу матеріалів кримінального провадження. Право на усний і письмовий переклад є складовою процесуальних гарантій у кримінальному провадженні та врегульоване, зокрема, Директивою 2010/64/ЄС [5]. У транскордонній справі помилка у перекладі показань свідка, висновку експерта, електронного листування чи спеціальної юридичної термінології може вплинути на розуміння фактичної картини органами іншої держави. Тому перевірка повноти переданого матеріалу та точності перекладу має розглядатися не як технічне питання, а як елемент права на ефективний захист.

Регламент також ставить перед адвокатом питання прогнозування можливого покарання. Загальним правилом є застосування санкції за правом держави, якій передано провадження. Водночас стаття 22 передбачає можливість у визначених випадках враховувати максимальну санкцію держави, яка передала справу, якщо це сприятливіше для обвинуваченого; якщо ж юрисдикція іншої держави виникає виключно на підставі спеціального правила Регламенту, призначене покарання не може перевищувати відповідну максимальну санкцію держави, що передала провадження.

Окреме значення для сторони захисту має гарантія, за якою особа не може бути повторно притягнута до кримінальної відповідальності або покарана за те саме діяння. Після прийняття передачі первісна держава, як правило, повинна зупинити або припинити своє провадження. Однак, якщо держава, яка отримала справу, згодом її припинить, первісна держава за певних умов може продовжити або відновити кримінальне переслідування. Це неможливо, якщо рішення про

припинення остаточно перешкоджає подальшому переслідуванню та було прийняте після вирішення справи по суті. Отже, для адвоката характер і правові наслідки рішення про закриття провадження можуть мати не менше значення, ніж саме закриття.

Для України Регламент (ЄС) 2024/3011 не є безпосередньо застосовним, оскільки Україна не є державою — членом Європейського Союзу. Водночас його значення для української адвокатури вже сьогодні не слід недооцінювати. Українські громадяни перебувають у державах ЄС; кримінальні провадження дедалі частіше містять транскордонний елемент; докази, активи, свідки та учасники процесу можуть знаходитися в декількох юрисдикціях. Крім того, поступова інтеграція України до європейського правового простору об'єктивно посилює необхідність розуміння логіки європейських механізмів судової співпраці.

Саме тому європейський досвід передачі кримінальних проваджень важливий для України не лише як об'єкт порівняльно-правового дослідження. Він демонструє майбутню модель роботи адвоката, у якій професійна компетентність дедалі менше обмежується однією національною юрисдикцією.

Ефективне міжнародне співробітництво у кримінальних справах не може оцінюватися виключно за швидкістю взаємодії прокурорів та судів. Його невід'ємним критерієм має бути реальна можливість сторони захисту діяти ефективно, незалежно та своєчасно у кожній із залучених юрисдикцій.

У цьому контексті майбутнє адвокатури полягає не лише у знанні нових правових інструментів. Воно передбачає розвиток професійних міжнародних мереж, здатність швидко залучати колег з інших держав, порівнювати процесуальні режими та будувати єдину стратегію захисту незалежно від того, у якій саме державі здійснюється кримінальне провадження.

Список використаної літератури

1. Regulation (EU) 2024/3011 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2024 on the transfer of proceedings in criminal matters. *Official Journal of the European Union,* 18.12.2024.
2. Eurojust Report on the Transfer of Proceedings in the European Union. *The Hague: European Union Agency for Criminal Justice Cooperation,* 2023.
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union. OJ C 202, 7.6.2016.
4. Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings.
5. Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings.

Вільчик Т. Б.
доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор, член Науково-консультативних рад
при Голові Верховної Ради України, при НААУ, адвокат

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АДВОКАТУРИ: СТАНДАРТИ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Підписання Україною 9 березня 2026 року Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226), відкритої для підписання 13 травня 2025 року, актуалізувало питання відповідності національного законодавства європейським стандартам незалежності адвокатури. Станом на жовтень 2026 року Україна ще не ратифікувала Конвенцію, а сама Конвенція не набула чинності. Зареєстровані у Верховній Раді України законопроєкти № 16105 та № 16106 від 28 вересня 2026 року спрямовані на підготовку національного законодавства до реалізації конвенційних стандартів. Особливого значення набуває не лише законодавче закріплення гарантій незалежності адвокатури, а й створення дієвих механізмів їх забезпечення, насамперед щодо захисту адвокатської таємниці, завчасного повідомлення органів адвокатського самоврядування про обшук, визначення процесуальних повноважень їх представників та незалежного судового контролю за доступом до конфіденційних матеріалів [1–4].

1. Незалежне самоврядування та участь адвокатури в нормотворенні. Стаття 4(3) Конвенції вимагає своєчасних та ефективних консультацій із професійними асоціаціями щодо урядових пропозицій, які безпосередньо стосуються адвокатури. Законопроєкт № 16105 передбачає консультації, але не визначає моменту їх проведення, строку для подання висновку й обов'язку мотивувати відхилення зауважень. § 73 Федерального положення про адвокатуру Німеччини (BRAO) визначає компетенцію адвокатських палат щодо фахових висновків, однак не наділяє їх правом законодавчого вето [1–3; 7].

Доцільно встановити оприлюднення проєктів на ранній стадії, розумний строк консультацій (наприклад, 15 робочих днів), таблицю зауважень із мотивами їх прийняття або відхилення. Національний закон може поширити цей порядок і на парламентські ініціативи — це ширше за буквальну вимогу статті 4(3) Конвенції. Варто забезпечити участь регіональних рад, адвокатів і науковців без підміни повноважень парламенту.

2. Адвокатська таємниця в цифровому середовищі. Стаття 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» охоплює ін-

формацію на електронних носіях і відомості осіб, яким відмовлено в укладенні договору. Законопроєкт № 16105 уточнює захист потенційних клієнтів, хмарних сховищ та електронних повідомлень. Критерієм охорони має бути професійний характер спілкування, а не технологія чи належність пристрою; захищатися повинні й метадані, здатні розкрити факт звернення по правничу допомогу [3; 5].

§ 43e Федерального положення про адвокатуру Німеччини (Bundesrechtsanwaltsordnung, BRAO) регулює залучення зовнішніх постачальників послуг: відбір виконавців, обмеження необхідного доступу до інформації та договірне забезпечення конфіденційності. Для України доцільно передбачити відповідні обов'язки ІТ-підрядників і субпідрядників, а також порядок реагування на порушення захисту даних [7].

Суд ЄС у справі C-694/20, Orde van Vlaamse Balies, наголосив на захисті не лише змісту консультації, а й самого факту її існування. У справі C-432/23, F SCS, Суд підтвердив поширення відповідного захисту на юридичні консультації незалежно від галузі права. Ці рішення конкретизують стандарт конфіденційності [12–13].

3. Обшук адвокатського приміщення: повідомлення ради адвокатів та захист таємниці. Частина друга статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зобов'язує завчасно повідомляти раду адвокатів регіону про обшук приміщення адвоката, однак не визначає строку, способу та підтвердження одержання повідомлення. Пункт 1.1 Порядку, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 154 від 13 грудня 2025 року, передбачає повідомлення не пізніше ніж за 24 години (у невідкладних випадках — якнайшвидше) з офіційним підтвердженням. Цей акт не замінює процесуальної норми КПК. Проєктована стаття 482-3 КПК України (№ 16106) не відтворює вимоги завчасності: чинної гарантії це не скасовує, але створює ризик неузгодженого застосування [4–5; 16].

Пропонується закріпити в КПК України обов'язок повідомляти раду невідкладно після визначення часу обшуку, але не пізніше ніж за 24 години до його початку. Повідомлення має містити місце, час і правову підставу; закон повинен визначити способи повідомлення, підтвердження його отримання, фіксацію цих відомостей у протоколі та порядок призначення уповноваженого представника радою адвокатів. У невідкладних випадках строк може скорочуватися за умови документування причин і повідомлення ради за першої можливості. Порушення порядку повідомлення чи необґрунтоване проведення обшуку без представника повинні підлягати судовій перевірці з оцінкою впливу на допустимість доказів [5; 16].

Повноваження представника ради також потребують нормативного закріплення. За частиною другою статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» він має право ставити запитан-

ня та подавати зауваження і заперечення до протоколу. Пункти 1.4–1.7 Порядку РАУ № 154 деталізують перевірку ухвали та відокремлення матеріалів, які можуть становити адвокатську таємницю. Пропонуємо закріпити право ознайомлюватися з ухвалою, бути присутнім під час дослідження та копіювання матеріалів, заперечувати проти доступу, вимагати їх тимчасового опечатування й ініціювати невідкладний судовий контроль. Представник ради не підміняє захисника [5; 16].

У справі Reznik v. Ukraine (23 січня 2025 року) ЄСПЛ встановив порушення статей 8 і 13 Конвенції під час обшуку житла адвоката та вилучення документів і електронних пристроїв без достатніх гарантій. Можливість представника адвокатури заявити заперечення сама по собі не запобігає доступу до конфіденційного матеріалу [14].

Стаття 56-1 Кримінального процесуального кодексу Франції (Code de procйdure pйnale) передбачає опечатування спірного матеріалу за запереченням представника адвокатури (bbtonnier) та судовий контроль за його вилученням. Відповідно до § 3 статті 225 Кримінального процесуального кодексу Республіки Польща (Kodeks postępowania karnego), документи, про зв'язок яких із виконанням функцій захисника заявлено під час обшуку, залишаються особі без ознайомлення з їхнім змістом чи зовнішнім виглядом. Якщо заяву зробила особа, яка не є захисником, і вона викликає сумніви, матеріали в опечатаному вигляді передаються суду для вирішення питання. У Німеччині гарантії містять §§ 97 та 160a Кримінально-процесуального кодексу (StPO). Ці правила не створюють імунітету всіх адвокатських документів [8–10].

Пункт «c» частини п'ятої статті 16 Органічного закону Іспанії № 5/2024 «Про право на захист» (Ley Orgбnica 5/2024, del Derecho de Defensa) прямо передбачає охорону адвокатської таємниці під час обшуку адвокатського приміщення стосовно клієнтів, не пов'язаних із відповідним судовим розслідуванням. Для України ця гарантія важлива під час визначення меж доступу до електронних носіїв адвоката та відокремлення конфіденційної інформації інших клієнтів [11]. Запропоновані гарантії необхідно узгодити з частиною першою статті 161 КПК України, яка забороняє доступ до листування та інших форм обміну інформацією між захисником і клієнтом у зв'язку з наданням правової допомоги, а також до доданих до такої комунікації об'єктів. Присутність представника ради не може розглядатися як підстава для обходу цієї заборони [6].

За частиною першою статті 305 КПК України подання скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора не зупиняє виконання рішення чи відповідної дії. Тому пропонується спеціальна процесуальна гарантія: мотиване заперечення адвоката або представника ради, внесене до протоколу щодо конкретних матеріалів, які можуть містити адвокатську таємницю, має зумовлювати

тимчасове припинення лише доступу до їхнього змісту, опечатування або технічне ізолювання до рішення слідчого судді. Обшук в іншій частині не зупиняється. Право невідкладного звернення до слідчого судді, короткий строк розгляду заперечення, заборону доступу до спірних матеріалів до рішення та порядок повернення чи видалення копій необхідно прямо передбачити в КПК. Суд перевіряє статус матеріалів, не допускаючи обходу заборони частини першої статті 161 КПК України [1–2; 4–6; 16].

Якщо вибіркове копіювання технічно неможливе, допустиме збереження захищеної копії без її змістового перегляду слідчою групою до рішення слідчого судді. Необхідно забезпечити цілісність копії, протоколювання технічних дій, подальше повернення або видалення даних за судовим рішенням і перевірку виконання. Такий підхід розмежовує невідкладне збереження інформації та доступ до її змісту відповідно до статті 9(1)(c) Конвенції й Пояснювальної доповіді [1–2].

4. Захист адвокатської таємниці під час негласних слідчих (розшукових) дій. Особливе значення в цьому контексті має рішення Європейського суду з прав людини від 13 лютого 2025 року у справі Denysyuk and Others v. Ukraine (заяви № 22790/19 та інші). ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, виявивши недоліки законодавчого регулювання негласного спостереження та перехоплення комунікацій. Зокрема, Суд звернув увагу на відсутність достатньо чітких процедур виявлення випадково перехопленого адвокатсько-клієнтського спілкування, незалежного контролю за поводженням із такими матеріалами, а також належних гарантій їх зберігання, використання та знищення [15].

Частина п'ята статті 258 КПК забороняє втручання у визначене законом приватне спілкування захисника, а стаття 255 регулює знищення матеріалів НСРД. Для випадково перехопленої привілейованої комунікації пропонується чітка триетапна процедура: (1) невідкладне виявлення та ізолювання матеріалів; (2) незалежна перевірка їхнього статусу та законних підстав подальшого зберігання; (3) документоване знищення тих матеріалів, для зберігання яких немає правових підстав, із перевіркою виконання рішення. Необґрунтований доступ до змісту захищеного спілкування має бути виключений на всіх етапах [6; 15].

5. Гарантії прав адвоката у разі затримання. Стаття 9(1)(b) Конвенції CETS № 226 передбачає право адвоката без невиправданої затримки повідомити представника професійної асоціації про позбавлення свободи, його підстави та місце тримання. Водночас пункт 12 частини першої статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» уже зобов'язує орган або посадових осіб, які затримали адвоката чи застосували до нього запобіжний захід, негайно повідо-

мити відповідну раду адвокатів регіону. Отже, необхідно розрізняти право самого адвоката на повідомлення і самостійний обов'язок компетентного органу [1; 5].

Проєкт № 16106 передбачає граничний строк повідомлення — «не пізніше 24 годин». Такий строк необхідно узгодити з чинною вимогою негайності: він не повинен тлумачитися як дозвіл відкладати повідомлення на добу. Доцільно визначити обов'язкові відомості про затримання (час, підставу та місце тримання), спосіб передачі повідомлення, фіксацію часу його отримання радою адвокатів і порядок перевірки випадків несвоєчасного повідомлення. Окремо слід гарантувати адвокатові реальну можливість безперешкодно зв'язатися з представником професійної асоціації [1; 4–5].

Висновки. Незалежність адвокатури відповідно до стандартів Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226) передбачає поєднання інституційних і процесуальних гарантій. Її забезпечення потребує не лише самостійності адвокатського самоврядування та захисту адвоката від неправомірного втручання, а й ефективних правових механізмів, які гарантують конфіденційність відносин із клієнтом, незалежний судовий контроль і можливість відновлення порушених професійних прав.

Список використаної літератури

1. Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226, 13.05.2025). URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be
2. Пояснювальна доповідь до Конвенції CETS № 226 (Explanatory Report). URL: https://rm.coe.int/1680b4c6c0
3. Проєкт Закону України № 16105 від 28.09.2026. *Картка Верховної Ради України*. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70826
4. Проєкт Закону України № 16106 від 28.09.2026. *Картка Верховної Ради України*. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70828
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
7. Німеччина. Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO), §§ 43e, 73. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/brao/__43e.html ; https://www.gesetze-im-internet.de/brao/__73.html
8. Німеччина. Strafprozessordnung (StPO), §§ 97, 160a. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/__97.html ; https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/__160a.html
9. Франція. Code de procйdure pйnale, art. 56-1. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000044568203
10. Польща. Kodeks postępowania karnego, art. 225 § 3; Dz.U. 2026 poz. 490. URL: https://api.sejm.gov.pl/eli/acts/DU/2026/490/text.pdf

11. Іспанія. Ley Orgбnica 5/2024, de 11 de noviembre, del Derecho de Defensa, art. 16. URL: https://www.boe.es/eli/es/lo/2024/11/11/5/con
12. Суд ЄС. Orde van Vlaamse Balies, C-694/20, 08.12.2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62020CJ0694
13. Суд ЄС. F SCS, C-432/23, 26.09.2024. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62023CJ0432
14. ЄСПЛ. Reznik v. Ukraine, заява № 31175/14, рішення від 23.01.2025. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-240192
15. ЄСПЛ. Denysyuk and Others v. Ukraine, заяви № 22790/19 та ін., 13.02.2025. URL: https://hudoc.echr.coe.int/?i=001-241747
16. Порядок дій з питань забезпечення гарантій адвокатської діяльності, захисту професійних прав адвокатів, затверджений рішенням Рада адвокатів України № 154 від 13.12.2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2025-12-13-poryadki-154_6954c76328bc8.pdf

Vodopian T.
PhD, Solicitor of England and Wales, Wellingtons Solicitors London

AI REGULATION ACROSS THE LEGAL PROFESSION IN ENGLAND

In the era of AI we have got a powerful tool that makes us able to access and process information differently. The legal profession is no exemption, and we can see how rapidly AI is becoming part of the daily work of more and more lawyers. AI usage cannot and should not be banned but it definitely needs regulation as a tool that can be both a help and a threat.

In this article we will explore how AI usage is regulated for legal professionals in England, particularly solicitors, barristers and judges. As you might know, unlike in Ukraine and most continental European countries, lawyers in England form two separate professions: solicitors and barristers. Each has its own regulator, which oversees conduct including AI usage as well. These are the Solicitors Regulation Authority (SRA) and the Bar Standards Board (BSB) respectively.

Solicitors. Between July 2025 and July 2026, the SRA received 42 reports of potential AI misuse, and concerns have also been raised by senior members of judiciary. As a result of these concerns and cases involving the use of AI, the SRA published a Warning Notice: Misuse of AI on 17 August 2026 [1]. There is no special regulation on AI in the profession, so solicitors should rely on the general professional rules.

The SRA principles most relevant to AI use are:

Principle 1 — act in a way that upholds the constitutional principle of the rule of law and the proper administration of justice.

Principle 2 — act in a way that upholds public trust and confidence in the solicitors' profession and in legal services provided by authorised persons.

Principle 4 — act with honesty.

Principle 5 — act with integrity.

Principle 7 — act in the best interests of each client.

Use of AI presents risks that must be understood and managed. It does not diminish or transfer solicitor's professional responsibilities. Solicitors remain accountable for all work and advice delivered to clients, whether or not AI has been used in its preparation.

The SRA takes an outcomes-focused approach to regulation. This means that firms have the freedom to use AI tools and adopt new ways of working, provided they ensure that they meet standards.

Appropriate human oversight informed professional judgement and a proportionate, risk-based approach are essential to ensure compliance with regulatory and legal obligations.

The SRA is concerned about two areas in particular. The first relates to court, or other, documents containing false or incorrect information, including citations, as a result of the misuse of AI. AI tools can produce 'hallucinations', generating fictitious cases, references or seemingly factual assertions that may appear convincing despite having no basis in fact. Another concern is that those the SRA regulates are not fully considering and appropriately mitigating risks to client confidentiality when using AI systems, particularly in relation to clients' personal data or other confidential information.

Evidence of both the above issues has been identified through high-profile court cases. For example, R (on the application of Ayinde) v Haringey LBC [2025] EWHC 1383 (Admin) [2] highlighted that AI-generated case citations that turned out to be false were submitted to court, drawing public attention to the risks of using unverified AI outputs in submissions.

In relation to client confidentiality, in UK v Secretary of State for the Home Department [2026] UKUT 81 (IAC) [3], the Upper Tribunal commented on the potential for the use of public AI tools to breach confidentiality and legal professional privilege.

Under the SRA Principles and Code of Conduct, solicitors must ensure that they put forward representations to the court that are properly arguable [paragraph 2.4 of the Code of Conduct for Solicitors, RELs, RFLs and RSLs]. As officers of the court, solicitors who mislead the court risk serious consequences. The courts have made it very clear that they regard misleading the court as 'one of the most serious offences that an advocate or litigator can commit', as stated in Brett v The Solicitors Regulation Authority [2014] EWHC 2974 (Admin) [4].

To uphold solicitor's duty to the court, they should be assured that all submissions of named case law authorities are genuine, relevant, have a verifiable citation, and advance the arguments that are being put forward in

their documents. [paragraphs 2.2 and 2.4 Code of the Conduct for Solicitors, RELs, RFLs and RSLs].

The judgment in Ayinde, which brought together two cases under the court's Hamid jurisdiction, illustrates how courts are likely to treat the submission of fabricated cases and citations. The solicitor and barrister in the Ayinde case faced a wasted costs application and were referred to their respective professional regulators for 'improper' and 'unreasonable' conduct.

In the case of Cork and another v Smith [2026] EWHC 1199 (Ch) [5], the court again reiterated the responsibilities on authorised persons, and the view that the courts will take when errors are made which can be attributed to unchecked AI hallucinations.

Putting false material before the court, could also be considered contempt of court.

Those who supervise junior or non-authorised colleagues may also be found to have breached regulatory requirements and professional duties if false citations are put before the court without adequate review and/or supervision.

In UK v Secretary of State for the Home Department [2026] UKUT 81 (IAC) [3], the Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber) raised concerns about the use of AI in case preparation. While the primary focus of the decision was on the submission of inaccurate, AI-generated legal authorities, the Tribunal also made broader observations about client confidentiality and the potential impact on legal professional privilege. The Tribunal observed at paragraph 21 that 'to put client letters and decision letters from the Home Office into an open source AI tool, such as ChatGPT, is to place this information on the internet in the public domain'.

Barristers. The Bar Standards Board (BSB) issued 'Guidance on the use of Artificial Intelligence and Other Technologies' [6] valid from 18 May 2026.

A barrister remains responsible for their own work at all times when using AI or other technologies. AI use is assessed against the Core Duties, in particular duty to the court (CD1), client's best interests (CD2), honesty and integrity (CD3), confidentiality (CD6), competence (CD7), non-discrimination (CD8) and practice management (CD10). All barristers should keep a basic level of technology and AI competence and should be competent in any AI tool they adopt. Before adopting a new technology, a barrister should evaluate its benefits, risks and costs and consider confidentiality and data security impacts of any tool. It should be ensured that IT systems are properly implemented and data governance and AI governance policies should be considered. Each time a barrister uses AI, they remain responsible for the work at all times; when using AI for client work, act in the client's best interests, competently and confidentially; make sure AI use complies with court practice rules; consider the accuracy of AI

systems they use; be transparent with clients when AI materially affects the service.

AI output must be checked and adapted, not pasted in. Relying on AI instead of standard legal research risks recklessly misleading the court. Administrative tasks are low risk, legal research is medium, and court submissions, vulnerable clients and agentic AI are high risk. AI outputs may reflect bias in training data, so extra care is needed. Clients must be told when AI materially affects the nature or scope of the service. Minor use need not be disclosed, but questions from the court or the BSB must be answered honestly.

Judges. The AI Guidance for Judicial Office Holders (October 2025) [7] sets points of attention when using AI. The first is to understand AI and its applications, the output which AI chatbots generate is what the model predicts to be the most likely combination of words (based on the documents and data that it holds as source information). It is not necessarily the most accurate answer. Even with the best prompts, the information provided may be inaccurate, incomplete, misleading, or biased. It must be borne in mind that 'wrong' answers are not infrequent. Second, uphold confidentiality and privacy, all public AI tools should be treated as being capable of making public anything entered into them. Third, ensure accountability and accuracy, the accuracy of any information you have been provided by an AI tool must be checked before it is used or relied upon as information provided by AI tools may be inaccurate, incomplete, misleading, out of date or be hallucinated. Fourth, be aware of bias. AI tools based on LLMs generate responses based on the dataset they are trained upon. Information generated by AI will inevitably reflect errors and biases in its training data. Fifth, take responsibility. Judicial office holders are personally responsible for material which is produced in their name. Judges must always read the underlying documents. Sixth, be aware that court/tribunal users may have used AI tools. AI tools are now being used to produce fake material, including text, images and video. Courts and tribunals have always had to handle forgeries, and allegations of forgery, involving varying levels of sophistication. Judges should be aware of this new possibility and potential challenges posed by deepfake technology.

Another form of fake material of which judges must be aware is so called 'white text', which consists of hidden prompts or concealed text inserted into a document so as to be visible to the computer or system but not to the human reader.

All legal representatives are responsible for the material they put before the court/tribunal and have a professional obligation to ensure it is accurate and appropriate. Provided AI is used responsibly, there is no reason why a legal representative ought to refer to its use, but this is dependent upon context [7].

England and Wales have not adopted a separate law on AI use by lawyers. Instead, regulators and courts apply existing professional duties to a new tool. The SRA, the BSB and the judiciary are consistent on the core principle that AI may be used, but the lawyer remains fully responsible for every word put before a client or a court.

All three emphasize on two main risks that are AI 'hallucinations' in legal research and court documents, and the disclosure of confidential client information through public AI tools. Recent cases show that the consequences are real and relying on AI is not accepted as an excuse.

In my view, this approach is balanced. It does not slow down the use of technology, but it does not allow lawyers to hide behind it either.

References

1. Warning Notice: Misuse of AI: guidance of the Solicitors Regulation Authority dated August 17, 2026. URL: https://www.sra.org.uk/solicitors/guidance/misuse-ai/
2. R (Ayinde) v London Borough of Haringey; Al-Haroun v Qatar National Bank QPSC [2025] EWHC 1383 (Admin): judgment of the Divisional Court dated June 6, 2025. URL: https://caselaw.nationalarchives.gov.uk/ewhc/admin/2025/1383
3. UK and R (on the application of Munir) v Secretary of State for the Home Department (AI hallucinations; supervision; Hamid) [2026] UKUT 81 (IAC): decision of the Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber). URL: https://tribunalsdecisions.service.gov.uk/utiac/2026-ukut-00081
4. Brett v Solicitors Regulation Authority [2014] EWHC 2974 (Admin): judgment of the High Court of Justice (Administrative Court). URL: https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Admin/2014/2974.html
5. Cork and another v Smith [2026] EWHC 1199 (Ch): judgment of the High Court of Justice (Business and Property Courts). URL: https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Ch/2026/1199.html
6. Guidance on the use of Artificial Intelligence and Other Technologies: guidance of the Bar Standards Board, valid from May 18, 2026. URL: https://www.barstandardsboard.org.uk/static/5e1baa5c-614c-4105-afae9a9ccdf8d97b/c0d1ed62-fcad-4a68-8ab810de5fa9b116/Artificial-Intelligence-Guidance-May-2026.pdf
7. Artificial Intelligence (AI): Guidance for Judicial Office Holders: guidance of the Courts and Tribunals Judiciary dated October 31, 2025. URL: https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2025/10/Artificial-Intelligence-AI-Guidance-for-Judicial-Office-Holders-2.pdf

Кісліцина І. О.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА В ПОЛЬЩІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Інтеграція України до європейського правового простору підвищує інтерес до того, як держави — члени ЄС забезпечують довіру до адвокатури. Важливу роль у цьому відіграє можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, оскільки така можливість захищає клієнта й суспільство від недобросовісної поведінки адвоката та водночас забезпечує адвокатові право на справедливий розгляд його справи. Для удосконалення українського законодавства, що регулює організацію та діяльність адвокатури, корисним є вивчення досвіду Польщі, оскільки в цій країні є усталена дисциплінарна практика щодо адвокатів, а рішення органів адвокатського самоврядування про притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності підтверджуються практикою Верховного Суду, Конституційного Трибуналу та Суду ЄС.

В українській юридичній науці на монографічному рівні вже існують порівняльні дослідження польського й українського регулювання адвокатури [1], проте дисциплінарна процедура в дослідженні розглядається лише як один з елементів загальної характеристики цього інституту. Польські ж автори зазначають, що дисциплінарні провадження в юридичних професіях регулюються без єдиної концепції, а відмінності між професіями часто не мають обґрунтування [2, с. 33–34]. Отже, варто з'ясувати, чим регулюється дисциплінарна відповідальність адвоката в Польщі, як побудовано дисциплінарну процедуру та які санкції передбачено, а також сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення законодавства України.

Дисциплінарна відповідальність адвокатів у Польщі регулюється розділом VIII (ст. 80–95n) Закону «Про адвокатуру» від 26 травня 1982 р. [3]. Законодавчі вимоги конкретизує Збірник принципів адвокатської етики і гідності професії (Кодекс етики адвоката), єдиний текст якого оголошено постановою Президії Національної ради адвокатів (НРА) № 174/2026 від 23 червня 2026 р. [4]. Процедурні питання врегульовано регламентом діяльності дисциплінарних речників (постанова Президії НРА № 175/2026) та постановами НРА про паушальні витрати провадження [5]. У питаннях, які закон не врегульо-

вує, відповідно застосовують норми Кримінального процесуального кодексу та розділи I–III Кримінального кодексу [3].

Згідно зі ст. 80 Закону «Про адвокатуру» Польщі адвокати й апліканти адвокатури відповідають за поведінку, що суперечить праву, правилам етики чи гідності професії, або за порушення професійних обов'язків; адвокати відповідають також за відсутність обов'язкового страхування цивільної відповідальності [2]. Кодекс етики адвоката розширює межі відповідальності, зокрема, адвокат відповідає за порушення етики в професійній, публічній і приватній діяльності, а в ситуаціях, які Кодекс не охоплює, адвокат має керуватися рішеннями органів самоврядування, дисциплінарною практикою та усталеними звичаями середовища [4]. Отже, законодавство Польщі не містить вичерпного переліку підстав для дисциплінарної відповідальності адвоката — ця норма є відкритою, що забезпечує гнучкість, проте породжує питання правової визначеності.

Окрему гарантію закріплено у ч. 2 ст. 8 Закону «Про адвокатуру» Польщі, де передбачено, що образа чи наклеп щодо сторони, її представника, свідка, експерта або перекладача, вчинені адвокатом під час виконання професійних обов'язків і за загальним правилом переслідувані в порядку приватного обвинувачення, переслідуються лише в дисциплінарному порядку [3].

Варто проаналізувати процедуру дисциплінарного провадження у Польщі. Польська модель побудована на розмежуванні функцій: дисциплінарний речник (rzecznik dyscyplinarny) самостійно порушує провадження і виступає обвинувачем. Перед дисциплінарним судом палати адвокатів цю функцію виконує речник відповідної палати, а перед Вищим дисциплінарним судом — Дисциплінарний речник адвокатури [3]. Дисциплінарні справи щодо адвокатів вирішують дисциплінарний суд палати адвокатів та Вищий дисциплінарний суд. Дисциплінарний суд палати адвокатів є першою інстанцією; він розглядає також скарги на відмову речника порушити провадження або на його закриття. Вищий дисциплінарний суд діє як апеляційна інстанція і розглядає справи колегією з трьох суддів [3]. Речників і суддів обирають збори палати або Національний з'їзд адвокатури, тобто органи самоврядування. Суд є незалежним і оцінює докази вільно, з урахуванням обставин як на користь, так і не на користь обвинуваченого [3].

Міністр юстиції не входить до складу дисциплінарних органів, проте має значні процесуальні повноваження, оскільки він може доручити розпочати розслідування (і тоді має права сторони), отримує повідомлення про початок розслідування, має право доступу до справи на будь-якій стадії та може оскаржувати рішення, зокрема подати касаційну скаргу до Верховного Суду [3]. Конституційний Трибунал у

своєму рішенні від 1 грудня 2009 р. у справі K 4/08 визнав неконституційною норму, що дозволяла Міністру безпосередньо доручати порушення провадження перед дисциплінарним судом в обхід розслідування, оскільки це обмежувало право обвинуваченого на захист [6].

Практичні ризики таких повноважень показала справа польського адвоката Р. Гертиха. Дисциплінарна палата Верховного Суду Польщі в 2009 році в ухвалі семи суддів визнала, що Міністр юстиції — Генеральний прокурор може подавати касацію на будь-яке рішення адвокатського дисциплінарного суду, зокрема про закриття справи [7]. Дисциплінарний суд Варшавської палати адвокатів звернувся до Суду ЄС (справа C-55/20); генеральний адвокат М. Бобек у висновку від 17 червня 2021 р. наголосив, що регулярне оскарження відмов у порушенні провадження дозволяло б виконавчій владі тиснути на адвокатів [8]. У рішенні від 13 січня 2022 р. Суд ЄС, однак, не застосував положення Директиви про послуги, оскільки розглядуване провадження стосувалося лише відмови речника і не могло завершитися накладенням санкції [9]. Цей приклад показує, що навіть формально обмежені державні важелі в політичному контексті можуть стати інструментом впливу на незалежність адвокатської професії.

Варто проаналізувати стадії дисциплінарного провадження щодо адвокатів в Польщі. Дисциплінарне провадження охоплює три стадії: розслідування, провадження перед дисциплінарним судом і виконавче провадження [3]. Речник діє з власної ініціативи, а рішення про відмову в порушенні провадження чи його закриття оскаржуються до дисциплінарного суду палати [3]. Після такого рішення декан за поданням речника може обмежитися «деканським зауваженням» (upomnienie dziekańskie) — заходом без дисциплінарної кари, який може поєднуватися з обов'язком вибачитися перед потерпілим. Адвокат має 7 днів, щоб оскаржити це рішення до дисциплінарного суду [3]. Сторонами дисциплінарного провадження є обвинувачений і потерпілий (особа, чиє правове благо безпосередньо порушено), а в суді — ще й обвинувач [3]. За особливих обставин суд може тимчасово відсторонити адвоката від діяльності, а після взяття його під варту зобов'язаний розглянути це питання протягом 14 днів [3]. Окремо в законодавстві Польщі визначені строки давності. Так, провадження не можна порушити, якщо від проступку адвоката минуло три роки (один рік — у випадках, передбачених ч. 2 ст. 8 Закону «Про адвокатуру»); якщо дисциплінарне провадження порушено вчасно, можливість притягнення адвоката до відповідальності припиняється через п'ять років (відповідно три роки для випадків, передбачених ч. 2 ст. 8 Закону «Про адвокатуру»), а для діянь із ознаками злочину діють строки давності, передбачені кримінальним процесуальним законодавством Польщі [3]. Дисциплінарне провадження ведеться не-

залежно від кримінального провадження щодо того самого діяння, але може бути зупинене [3].

Засідання у дисциплінарній справі щодо адвоката в Польщі є відкритим, якщо відкритість не загрожує адвокатській таємниці. Захисником може бути лише адвокат або радник права, неявка обвинуваченого чи захисника не перешкоджає розгляду, якщо її не виправдано належним чином, а рішення, ухвалене за їхньої відсутності, не вважається заочним [3]. Апеляцію на це рішення можуть подати сторони та Міністр юстиції протягом 14 днів [3]. Вищий дисциплінарний суд розглядає справу в межах апеляції, але з урахуванням порушень матеріального права та грубих процесуальних порушень [3]. Після цього можна подати касаційну скаргу до Верховного Суду протягом 30 днів — через грубе порушення права або грубу неспівмірність кари. До закінчення строку на касаційне оскарження чи до завершення розгляду справи у касаційному порядку рішення не виконується [3].

Окремої уваги заслуговують покарання та процедура їх виконання. Стаття 81 Закону «Про адвокатуру» Польщі передбачає п'ять видів кар (дисциплінарних стягнень): 1) зауваження (upomnienie); 2) догана (nagana); 3) штраф — від 1,5 до 12 мінімальних заробітних плат на день вчинення проступку, кошти спрямовуються на потреби адвокатури; 4) відсторонення від професійної діяльності на строк від трьох місяців до п'яти років; 5) виключення з адвокатури, що тягне вилучення зі списку адвокатів без права повторного вписання протягом 10 років [3]. Поряд із доганою чи штрафом може бути призначена заборона здійснювати патронат над аплікантами на строк від одного до п'яти років, разом із відстороненням така заборона є обов'язковою (від двох до десяти років) [3]. Суд може також зобов'язати адвоката вибачитися перед потерпілим та оприлюднити зміст рішення, якщо це доцільно і не порушує інтересів потерпілого [3]. Догана й штраф тягнуть втрату пасивного виборчого права в органах самоврядування на три роки, а відсторонення — втрату активного й пасивного права на шість років [3]. До аплікантів штраф не застосовується, а виключення означає п'ятирічну заборону повернутися [3]. Така структура забезпечує градацію покарань від виховного впливу до позбавлення статусу адвоката та враховує інтереси потерпілого (вибачення, оприлюднення рішення).

Проаналізувавши процедуру дисциплінарного провадження щодо адвокатів, можна виокремити ідеї для вдосконалення законодавства України в цій сфері: 1) розширення системи дисциплінарних стягнень,що можуть бути накладені на адвоката; 2) збільшення строку давності; 3) розмежування процедури перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката та винесення рішення;

4) посилення незалежності адвокатського самоврядування та адвокатури загалом.

Розширення переліку стягнень, що можуть бути накладені на адвоката за вчинення дисциплінарного проступку, може бути корисним для більшої диференціації покарання. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не має проміжної ланки між попередженням і зупиненням права на заняття адвокатською діяльністю на строк до одного року [10]. Польська градація (зауваження, догана, штраф, відсторонення) забезпечує більшу пропорційність [3]. Доцільно розглянути запровадження догани та штрафу, а також додаткових заходів — обов'язку вибачитися перед потерпілим, обмеження права керувати стажуванням.

Доцільно переглянути строк давності, протягом якого адвоката може бути притягнуто до відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку. Річний строк, що встановлений у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [10], коротший за польський (три роки з граничною межею п'ять) і окремо не враховує кримінально-караних діянь. Варто збільшити цей строк до двох–трьох років та закріпити окреме правило для діянь, що містять ознаки злочину.

Варто розглянути можливість максимального відокремлення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката та винесення рішення. В Україні член дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури проводить перевірку відомостей про дисциплінарний проступок адвоката, формулює висновок щодо підстав для порушення справи, а потім дисциплінарна палата вирішує питання за його участі; лише у фінальному голосуванні про притягнення адвоката до відповідальності він не бере участі [10]. Польський досвід свідчить про можливість розмежувати ролі «обвинувача» та «суду», дає підстави запропонувати або створення окремої посади, аналогічної посаді дисциплінарного речника в Польщі, яка буде поза складом палати, або принаймні забезпечити відсторонення члена дисциплінарної палати, який проводив перевірку відомостей, викладених у дисциплінарній скарзі, від голосування на етапі відкриття дисциплінарного провадження.

Можливим напрямом удосконалення українського законодавства в цій сфері є розширення переліку рішень, які може прийняти дисциплінарний орган. Наразі відповідно до ст. 41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дисциплінарна палата кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури приймає рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення або про закриття дисциплінарної справи [10].

Польський досвід, де серед можливих рішень дисциплінарного органу є зауваження, закриття справи у випадках меншої ваги та узгоджена кара [3], дає змогу розвантажити дисциплінарні органи й стимулює усунення порушень. В Україні доцільно запровадити можливість закриття дисциплінарної справи із зауваженням, примирення із заявником та укладення угоди про відповідальність за згодою адвоката.

Ще одним напрямом реформування українського законодавства є посилення незалежності адвокатури. Порівняння законодавства України та Польщі в цій сфері свідчить про те, що українське законодавство наразі містить більше гарантій незалежності адвокатури як самоврядного інституту. Повноваження Міністра юстиції Польщі щодо ініціювання й оскарження дисциплінарних проваджень запозичувати не варто, оскільки справа C-55/20 показала ризик тиску [7; 8; 9], а польська адвокатура ще у 2006 р. оцінювала розширення ролі міністерства як загрозу незалежності, вважаючи внутрішню дисципліну усталеним способом, який краще захищає таємницю [11, с. 302–303]. Водночас Європейський суд з прав людии у справі Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium (1981) застосував ст. 6 Конвенції до дисциплінарних проваджень, у яких вирішується право здійснювати професію [12], тому слід зберегти процедуру оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду.

Дисциплінарна відповідальність адвоката в Польщі має чітку законодавчу та етичну основу (Закон «Про адвокатуру», Кодекс етики адвоката), а відповідне провадження побудоване на розмежуванні функцій дисциплінарного речника як обвинувача та незалежного дисциплінарного суду, має три стадії й завершується можливістю касації до Верховного Суду. Система санкцій охоплює п'ять видів дисциплінарних стягнень — від зауваження до виключення з адвокатури — з додатковими заходами (заборона патронату, обов'язок вибачитися, оприлюднення рішення), що забезпечує пропорційність покарання та враховує інтереси потерпілого. Водночас польський досвід має й застереження: значні повноваження Міністра юстиції щодо ініціювання й оскарження дисциплінарних проваджень, як засвідчила справа C-55/20, створюють ризик тиску на незалежність адвокатської професії, а відкритий характер підстав відповідальності породжує питання правової визначеності.

Отже, дослідивши законодавство Польщі в контексті дисциплінарної відповідальності адвоката, порівнявши особливості дисциплінарної процедури в Україні та Польщі, доцільно запозичити позитивний досвід для вдосконалення українського законодавства. Зокрема, варто розширити перелік дисциплінарних стягнень (запровадити догану, штраф і додаткові заходи); збільшити строк давності притяг-

нення до відповідальності до двох–трьох років із окремим правилом для діянь, що містять ознаки злочину; варто максимально відокремити перевірку відомостей про дисциплінарний проступок від ухвалення рішення у дисциплінарній справі; передбачити додаткові види рішень дисциплінарного органу (закриття справи із зауваженням, примирення із заявником, угоду про відповідальність). Водночас польські механізми державного впливу запозичувати не слід, а право на оскарження рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду необхідно зберегти, оскільки це одна з гарантій незалежності адвокатури України.

Список використаної літератури

1. Шира О. Адвокатура як інститут реалізації права на правничу допомогу: порівняльний адміністративно-правовий аналіз законодавства Польщі та України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ужгород: УжНУ, 2024. 200 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0424U000246# (дата звернення: 01.10.2026).
2. Krzyżewski Ł. Wznowienie postępowania jako nadzwyczajny środek zaskarżenia w postępowaniach dyscyplinarnych w zawodach prawniczych. *Palestra*. 2025. Nr 10. S. 21–35. URL: https://ojs.academicon.pl/palestra/article/download/10555/10730/32173 (дата звернення: 01.10.2026).
3. Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. 1982 nr 16 poz. 124; t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.): tekst według stanu na 1.10.2026. *Warszawa: Kancelaria Sejmu,* 2026. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19820160124 (дата звернення: 01.10.2026).
4. Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej): tekst jednolity, załącznik do Uchwały nr 174/2026 Prezydium NRA z 23.06.2026 r. URL: https://www.adwokatura.pl/admin/wgrane_pliki/file-zal-do-uchwaly-prezydium-nra-nr-1742026kodeksetykiadwokackiejtekst-jednolity-44572.pdf (дата звернення: 01.10.2026)
5. Naczelna Rada Adwokacka. Postępowanie dyscyplinarne (regulaminy i uchwały, w tym Uchwała Prezydium NRA nr 175/2026 z 23.06.2026 r. oraz Uchwała NRA nr 158/2024). URL: https://www.adwokatura.pl/regulaminy/postepowanie-dyscyplinarne/ (дата звернення: 01.10.2026)
6. TK: dyscyplinarka adwokata bez dochodzenia niekonstytucyjna (wyrok TK z 1.12.2009 r., K 4/08). *Gazeta Prawna*. URL: https://www.gazetaprawna.pl/twoje-prawo/artykuly/10859675,tk-dyscyplinarka-adwokata-bez-dochodzenia-niekonstytucyjna.html (дата звернення: 01.10.2026)
7. Adwokatom wolno pytać TSUE o kasacje w sprawach dyscyplinarnych. *Rzeczpospolita*. URL: https://www.rp.pl/zawody-prawnicze/art474651-adwokatom-wolno-pytac-tsue-o-kasacje-w-sprawach-dyscyplinarnych (дата звернення: 01.10.2026)
8. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Komunikat prasowy nr 106/21: Opinia rzecznika generalnego w sprawie C-55/20 *Ministerstwo Sprawiedliwości.*

Luksemburg, 17.06.2021. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:62020CC0055 (дата звернення: 01.10.2026)
9. Jest orzeczenie TSUE ws. Romana Giertycha. *Rzeczpospolita*. 13.01.2022. URL: https://www.rp.pl/sady-i-trybunaly/art19283341-jest-orzeczenie-tsue-ws-romana-giertycha (дата звернення: 01.10.2026)
10. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n357 (дата звернення: 01.10.2026)
11. Sankowska M. Wspylna konferencja Krajowej Rady Radcyw Prawnych i Naczelnej Rady Adwokackiej. *Palestra*. 2006. Nr 11–12 (587–588). S. 302–303. URL: https://bazhum.muzhp.pl/media/texts/palestra/2006-tom-51-numer-11-12587-588/palestra-r2006-t51-n11_12587_588-s302-303.pdf (дата звернення: 01.10.2026)
12. Case of Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium: judgment of 23 June 1981, application no. 6878/75. *European Court of Human Rights*. URL: https://ferenda.lagen.nu/dom/echr/001-57522 (дата звернення: 01.10.2026)

Ковальчук І. С.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАБУТТЯ СТАТУСУ АДВОКАТА В США ТА МОЖЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ В УКРАЇНІ

Порядок набуття статусу адвоката в кожній країні має свої особливості через специфіку правового регулювання, рівня економічного розвитку та культури. Сполучені Штати Америки (далі — США), як країна із розвиненою демократією та високим рівнем забезпечення прав і свобод людини є цікавою для дослідження в контексті можливого запозичення досвіду правового регулювання набуття статусу адвоката.

Досвід США щодо порядку набуття статусу адвоката вирізняється тим, що допуск до професії там регулюється на рівні окремої юрисдикції, але спирається на уніфіковані національні інструменти. Отже, варто стисло охарактеризувати процедуру набуття статусу адвоката в США, порівняти її з українською та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства України в цій сфері.

Цікаво, що у США немає єдиного федерального порядку допуску до адвокатської професії. Так, Американська асоціація адвокатів (ABA) радить заявникам, які не здобули ступінь J. D. у юридичній

школі, схваленій Радою ABA, з'ясовувати вимоги в органі допуску того штату, де вони мають намір практикувати [1]. Національна конференція екзаменаторів (NCBE) координує спільні іспити, проте кожна юрисдикція самостійно встановлює прохідний бал і ухвалює власні рішення щодо репутації та придатності кандидата (character and fitness) [2, с. 31–33].

Процедура набуття статусу адвоката в США в широкому розумінні складається з п'яти послідовних етапів, які включають набуття юридичної освіти, кваліфікаційний іспит, іспит з професійної відповідальності, спеціальна перевірка щодо особи, яка має намір стати адвокатом та прийняття нею присяги адвоката. Перший етап на шляху до набуття статусу адвоката — це набуття вищої юридичної освіти. Кандидат отримує ступінь J. D. у юридичній школі, схваленій Радою ABA. Післядипломні програми можуть кваліфікуватися або ні залежно від штату [1]. Юридичні школи мають право оцінювати придатність кандидатів та повідомляти їм, що вимоги character and fitness існують як для вступу до школи, так і для допуску до адвокатури [1].

Другий етап — це складання іспиту. Особа, яка має вищу юридичну освіту, має право скласти екзамен для набуття статусу адвоката. Більшість юрисдикцій використовують Єдиний іспит для адвокатів (Uniform Bar Examination, UBE). Він складається з мультиштатного іспиту у формі есе (Multistate Essay Examination, MEE), двох завдань мультиштатного практичного тесту (Multistate Performance Test, MPT) і мультиштатного адвокатського іспиту у формі тестових запитань (Multistate Bar Examination, MBE), вага яких становить відповідно 30 %, 20 % і 50 %, а загальний бал визначається за 400-бальною шкалою [3]. Результат цього екзамену, отриманий в одному штаті, можна використати і в інших юрисдикціях, що приймають UBE, проте кожна з них встановлює свій мінімальний бал і строк дії цього балу [2, с. 31–33]. У липні 2026 р. розпочався перехід до нової версії — Єдиного іспиту для адвокатів нового покоління (NextGen Uniform Bar Examination, NextGen UBE). Він перевіряє навички через тестові питання, інтегровані набори питань і довші практичні завдання, іспит триває приблизно два дні (перший день — дві сесії по три години, другий — одна), а кандидати складають його на власних ноутбуках, але в контрольованих приміщеннях [4]. Вперше такий іспит провели десять юрисдикцій, і його успішно завершили 2 640 осіб, що мають намір набути статус адвоката [5].

Третій етап — іспит з професійної відповідальності. Більшість юрисдикцій вимагають складення мультиштатного іспиту з професійної відповідальності (Multistate Professional Responsibility Examination, MPRE) — двогодинного тесту з 60 питань, з яких оцінюються 50, зі

шкалою від 50 до 150 балів. Цікаво, що прохідний бал також визначає кожна юрисдикція окремо [6].

Наступний етап — перевірка репутації та придатності кандидата до професії (character and fitness). За своєю сутністю це спеціальна перевірка особи, яка проводиться незалежно від іспиту. Екзаменатори можуть вимагати відомості про арешти за кримінальні проступки (misdemeanors) і порушення правил дорожнього руху, а зразок анкети Національної конференції екзаменаторів адвокатури (National Conference of Bar Examiners, NCBE) складається з 36 сторінок [7, с. 506]. Більшість штатів вимагають повного розкриття інформації, і неправдиві відомості чи нерозкриття є підставою для відмови [7, с. 507]. Розгляд може включати співбесіди з членами комітету, слухання й оскарження до верховного суду штату [7, с. 508]. Перенесення балу UBE не скасовує цієї перевірки в новій юрисдикції [2, с. 31–33]. Двадцять три штати мають процедуру умовного допуску для деяких категорій осіб, а відмови на цій підставі становлять незначний відсоток, хоча реальний вплив бар'єра великий, бо частина кандидатів відмовляється від подання заяви і подальшого проходження цієї перевірки [7, с. 510].

Останній етап для набуття статусу адвоката в США — це складання присяги. Особливості процедури складання присяги в різних штатах США можуть відрізнятися. Наприклад, у штаті Меріленд присягу складають у відкритому засіданні протягом 24 місяців після підтвердження результатів іспиту [8].

Щоб здійснити порівняльно-правовий аналіз порядку набуття статусу адвоката в США та Україні, варто стисло охарактеризувати вимоги та етапи набуття статусу адвоката в Україні. В Україні статус адвоката набувається за єдиним порядком, встановленим Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [9]. Особа, яка має намір стати адвокатом, повинна мати повну вищу юридичну освіту, володіти державною мовою, мати щонайменше два роки досвіду роботи в галузі права, скласти кваліфікаційний іспит, пройти стажування (за винятком, якщо особа працювала помічником адвоката не менше одного року за останні два роки — то вона звільняється від проходження стажування), скласти присягу адвоката та отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [9]. Допуск до кваліфікаційного іспиту та його оцінювання здійснює кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури (далі — КДКА), а скарги на її рішення розглядає Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури [9]. Перелік видів діяльності, яку зараховують до юридичного стажу, визначає порядок допуску, що ухвалюється Радою адвокатів України. Цікаво, що у травні 2026 р. були внесені зміни до цього документу, зокрема, до переліку було додано діяльність арбітражного керуючого з повною вищою юридичною освітою, оскільки деякі КДКА раніше

відмовляли особам, які працювали арбітражним керуючим, в допуску до складення кваліфікаційного іспиту [10].

Отже, порівнюючи процедуру набуття статусу адвоката в Україні та США, можна виділити три головні відмінності. По-перше, у США рішення про набуття особою права на заняття адвокатською діяльністю приймає штат, а національна уніфікація стосується лише тестування, в Україні ж весь шлях набуття статусу адвоката визначений законом і не залежить від регіону. По-друге, українська модель передбачає наявність досвіду роботи в сфері права не менше двох років та проходження стажування протягом шести місяців, тоді як американська модель набуття статусу адвоката зосереджена на освіті, іспитах і перевірці репутації. По-третє, в США є ґрунтовна перевірка доброчесності кандидата (перевірка character and fitness), її особливості залежать від юрисдикції, в якій кандидат намагається отримати статус адвоката.

Порівняльний аналіз законодавства США та України щодо набуття статусу адвоката дозволяє сформулювати певні пропозиції, причому безпосереднього копіювання американських механізмів вони не передбачають.

По-перше, доцільно було б посилити практичну складову кваліфікаційного іспиту для набуття статусу адвоката в Україні. NextGen UBE орієнтований на перевірку навичок через довші практичні завдання, а не лише знання норм [4]. Отже, кваліфікаційний іспит в Україні варто трансформувати — зменшити обсяг та вагу усної частини іспиту, а натомість збільшити кількість завдань у письмовій частині іспиту, оскільки будь-якому адвокату треба вміти складати документи процесуального характеру та вміти аналізувати справу, вміти оцінювати документи та докази з різних правових позицій.

До того ж, варто окреслити більш чіткі критерії оцінки процесуальних документів у письмовій частині іспиту. У США, наприклад, UBE гарантує однакове адміністрування, оцінювання й підрахунок балів на єдиній шкалі [3]. Для України це аргумент на користь уніфікованих завдань, критеріїв та процедури оскарження, щоб забезпечити законність, прозорість, відкритість і рівність на кожному етапі доступу до професії.

Крім того, слід широко підійти до питання про те, що можна вважати досвідом професійної діяльності у сфері права. Той факт, що деякі КДКА відмовляли зараховувати досвід арбітражного керуючого, показує прогалину у цій процедурі [10]. Доцільно закріпити на законодавчому рівні критерії для віднесення діяльності до юридичного стажу, щоб зменшити різну практику КДКА.

Ще одна пропозиція, яку можна запозичити з досвіду США — це запровадження спеціальної перевірки доброчесності кандидатів. У США перевірка character and fitness захищає клієнтів і суд від недо-

бросовісних осіб [7, с. 501] та проводиться окремо від іспиту: кандидат розкриває детальну інформацію про себе, а за потреби проходить співбесіду й слухання [7, с. 506–508]. В Україні ж підстави для відмови переважно формальні, зокрема наявність незнятої судимості за тяжкий злочин або нетяжкий злочин, за який призначено покарання у виді позбавлення волі [9]. Доцільно доповнити процедуру допуску до набуття статусу адвоката в Україні спеціальною перевіркою доброчесності кандидата, доручивши її КДКА та зберігши за кандидатом право надати пояснення й оскаржити рішення до ВКДА або суду.

Можна зробити висновок, що у США допуск до професії складається з п'яти етапів — освіта J. D., уніфікований іспит (UBE, з переходом до NextGen UBE з липня 2026 р.), іспит з професійної відповідальності, перевірка character and fitness — при цьому контроль залишається за кожною юрисдикцією, складання присяги. Українська модель є централізованою та більш формалізованою: вона включає отримання повної вищої юридичної освіти, наявність досвіду роботи в сфері права не менше двох років, складання кваліфікаційного іспиту, проходження стажування протягом шести місяців та складання присягу. Для вдосконалення українського законодавства доцільно посилити практичну складову іспиту, уніфікувати стандарти оцінювання іспиту в усіх КДКА, закріпити критерії зарахування юридичного стажу та запровадити спеціальну перевірку доброчесності кандидатів із правом на пояснення та оскарження рішення.

Список використаної літератури

1. Admission Requirements. *American Bar Association*. URL: https://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar-admissions/admission-requirements (дата звернення: 03.10.2026).
2. FAQs About Bar Admissions. The Bar Examiner. Winter 2023–2024. Vol. 92, No. 4. P. 31–33. URL: https://thebarexaminer.ncbex.org/article/winter-2023–2024/faqs-about-bar-admissions/ (дата звернення: 03.10.2026).
3. Uniform Bar Examination (UBE). *National Conference of Bar Examiners*. URL: https://www.ncbex.org/exams/ube (дата звернення: 03.10.2026).
4. NextGen Bar Exam. National Conference of Bar Examiners. URL: https://www2.ncbex.org/exams/nextgen (дата звернення: 03.10.2026).
5. Ten jurisdictions complete inaugural administration of NextGen UBE. *National Conference of Bar Examiners,* 31.07.2026. URL: https://www.ncbex.org/news-resources/ten-jurisdictions-complete-inaugural-administration-nextgen-UBE (дата звернення: 03.10.2026).
6. MPRE. National Conference of Bar Examiners. URL: https://www.ncbex.org/exams/mpre (дата звернення: 03.10.2026).
7. Hudson D. L. Jr., Gemignani A. The Other Bar Hurdle: An Examination of the Character and Fitness Requirement for Bar Admission. *Mitchell Hamline Law Review*. 2022. Vol. 48, Iss. 2. P. 500–538. URL: https://open.mitchellhamline.

edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1285&context=mhlr (дата звернення: 03.10.2026).
8. 7 кроків до професії юриста у США. Вебінар. *НААУ,* 01.03.2024. URL: https://unba.org.ua/news/8870-7-krokiv-do-profesii-yurista-u-ssha-vebinar.html (дата звернення: 03.10.2026).
9. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 03.10.2026).
10. Стаж арбітражного керуючого зараховуватимуть для допуску до адвокатського іспиту. *НААУ,* 02.05.2026. URL: https://unba.org.ua/news/11679-stazh-arbitrazhnogo-keruyuchogo-zarahovuvatimut-dlya-dopusku-do-advokats-kogo-ispitu.html (дата звернення: 03.10.2026).

Kondrych V. V.
Trainee Solicitor at Sterling Law, London, UK

BETWEEN SECRECY AND DISCLOSURE: THE ETHICS OF ADVOCACY AND ANTI-CORRUPTION LEGISLATION IN UKRAINE AND THE UNITED KINGDOM

Few developments have reshaped the professional obligations of the practising lawyer as profoundly as the modern law of anti-corruption and anti-money-laundering. The contemporary practitioner is no longer merely the confidential adviser of the client, but also, in effect, a gatekeeper, charged with helping to keep the proceeds of economic crime out of the legal and financial system. That function sits uneasily beside the profession's oldest commitments, in particular the duties of confidentiality (advocate's secrecy) and independence. The question is therefore an eminently practical one: how, in the conduct of everyday practice, is the lawyer to discharge anti-corruption obligations without betraying the client's confidence or surrendering that independence? This paper addresses that question comparatively, examining the ethical requirements imposed upon advocates in Ukraine and upon solicitors in England and Wales. It advances a practical thesis, namely that both systems rightly cast the lawyer as a gatekeeper whilst reserving a protected core of professional secrecy for defence and litigation, and that the sound conduct of practice turns upon drawing that line with precision and documenting it with care.

Each profession brings to bear an ethical inheritance that already speaks, if obliquely, to the problem of corruption. In Ukraine, the Rules of Advocates' Ethics oblige the advocate to observe the law and forbid the giving of advice calculated to facilitate an offence (Article 7), as they forbid the acceptance of instructions whose object or means are unlawful (Article 19);

independence (Article 6) and confidentiality (Article 10) stand among the foundational principles [1]. In England and Wales, the SRA Principles require the solicitor to uphold the rule of law and the proper administration of justice (Principle 1), to act with honesty and with integrity (Principles 4 and 5), and to maintain the public's trust in the profession (Principle 2) [2].

The United Kingdom has erected an elaborate framework of anti-corruption and economic-crime legislation, the practical burden of which falls squarely upon the practitioner. The Bribery Act 2010 created the principal bribery offences and, for commercial organisations, the corporate offence of failing to prevent bribery, to which a defence of «adequate procedures» attaches [3]. The Proceeds of Crime Act 2002 established the money-laundering offences and, for the regulated sector, the obligation to report knowledge or suspicion of money laundering; in practice this obliges the firm to appoint a Money Laundering Reporting Officer and, where suspicion arises, to submit a Suspicious Activity Report to the National Crime Agency, taking care all the while not to «tip off» the client [4]. The Money Laundering Regulations 2017 add customer due diligence, risk assessment and internal controls, and make the SRA the anti-money-laundering supervisor of most solicitors' firms [5]. Most recently, the Economic Crime and Corporate Transparency Act 2023 widened the identification doctrine, so that the conduct of a senior manager may be visited upon the organisation (in force from 26 December 2023), and, from 1 September 2025, introduced a further corporate offence of failing to prevent fraud, once again tempered by a defence of «reasonable procedures» [6]. In practice, prevention has become a compliance exercise that commercial solicitors are routinely retained to perform; and confidentiality under the SRA Code (paragraph 6.3) is in terms subordinate to disclosure required or permitted by law, so that the 2002 Act's reporting duties prevail over the ordinary duty of confidence, subject to legal professional privilege [2; 4].

Ukraine's anti-corruption architecture, though more recent, has advanced with remarkable speed under the twin pressures of domestic reform and European integration. The Law «On Prevention of Corruption» of 2014 laid the preventive foundations and established the specialised institutions, among them the National Agency on Corruption Prevention and the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine [7]. For the advocate, however, the instrument of first importance is the Law «On Prevention and Counteraction to the Legalisation (Laundering) of the Proceeds of Crime...» No. 361-IX, in force since 28 April 2020, which brought advocates' bureaux, advocates' associations and advocates practising individually within the system of financial monitoring as specially designated subjects of primary financial monitoring (Article 6) [8]. In that capacity the advocate must identify the client and report suspicious transactions to the State Financial Monitoring Service, whilst supervision falls not to the self-governing Bar

but to the Ministry of Justice, a contrast with England that bears directly upon the Bar's independence. Article 10 is of the first importance: it permits the advocate to refrain both from due diligence and from reporting where the services concern the defence of a client, the representation of the client's interests before the courts or in pre-trial settlement, or advice upon such defence or representation [8]. That exemption, which answers to the treatment of privileged material in England and gives effect to Recommendation 23 of the Financial Action Task Force (FATF), throws up the very difficulty at the heart of the subject: distinguishing protected defence and litigation work from the transactional and advisory work upon which the reporting duty fastens.

The pivotal comparison concerns the manner in which each system reconciles the gatekeeping role with the duty of secrecy. Both cast the lawyer as a reporting entity, yet both withdraw from that duty the work lying at the very core of the right to defence: in England and Wales through the primacy of legal professional privilege over the reporting obligation under the 2002 Act, a matter settled in *Bowman v Fels* [2005] EWCA Civ 226, where the Court of Appeal held that the ordinary conduct of litigation lies outside the arrangements offence in section 328 of that Act [9]; and in Ukraine through the exemption in Article 10, which preserves the advocate's secrecy protected by Article 22 of the Law «On the Bar and Advocacy» and by Article 10 of the Rules, and which is, by the express terms of the latter, unlimited in time [2; 4; 8; 10]. The governing principle is thus common to both; the point of balance is not. In Ukraine, where advocate's secrecy enjoys robust statutory protection reinforced by the constitutional right to a defence, the provisions requiring access to be afforded to the supervisory authority and to law-enforcement bodies have occasioned real disquiet [8]. In England and Wales, by contrast, the concentration of regulation and anti-money-laundering supervision in one body has woven the gatekeeping role into the fabric of professional discipline, with failures treated among the gravest [2; 5]. For the practitioner the lesson is plain: the exemption is to be construed narrowly, and any decision to withhold a report ought to be reasoned and recorded at the time it is taken.

A second and no less consequential divergence lies in the model of corporate accountability, which shapes the advice that commercial lawyers are called upon to give. The United Kingdom has moved with some determination towards «failure to prevent» liability, first in respect of bribery and now of fraud, broadening the identification doctrine accordingly [3; 6]. The gravity of the bribery regime was brought home by the conviction of *Glencore Energy (UK) Ltd*, penalised some J280 million in 2022 under sections 1 and 7 of the Bribery Act, the largest such penalty yet imposed [11]. The premium thus placed upon preventive procedures is precisely what the commercial solicitor is retained to supply, whether in the drafting of policies, the

auditing of a client's controls, or the conduct of an internal investigation whose work product may itself attract litigation privilege, as the Court of Appeal confirmed in *Serious Fraud Office v ENRC* [2018] EWCA Civ 2006 [12]. Ukraine, for its part, relies more heavily upon individual criminal responsibility and a dedicated institutional architecture, including the Specialised Anti-Corruption Prosecutor's Office and the High Anti-Corruption Court, though measures on the liability of legal entities also exist.

In conclusion, the law of anti-corruption has recast the ethical requirements of legal practice in both Ukraine and the United Kingdom, transforming advocate and solicitor alike into gatekeepers against economic crime whilst preserving a protected core of secrecy for defence and litigation. They converge upon the essential principle, that professional secrecy must yield to anti-corruption duties save where the right to defence is engaged, yet diverge in technique: an integrated model of supervision and discipline, with an expanding reach of «failure to prevent» liability, in England and Wales; and, in Ukraine, robust statutory protection of advocate's secrecy alongside a maturing anti-corruption architecture. It is submitted that the better practice, in either jurisdiction, is to construe the defence and litigation exemption narrowly, to maintain rigorous internal procedures (a designated reporting officer, documented risk assessments and regular training) even where these are not strictly compelled, and to record contemporaneously the reasons for any decision to withhold disclosure. Convergence upon the standards of the FATF, the OECD Anti-Bribery Convention and the United Nations Convention against Corruption, reinforced for Ukraine by MONEYVAL and GRECO, appears inevitable; and the practitioner who commands both regimes, alert to the demands of compliance and to the value of advocate's secrecy alike, will be the better placed to serve the client and uphold the rule of law.

References

1. Rules of Advocates' Ethics: decision of the Reporting and Election Congress of Advocates of Ukraine of 9 June 2017 (current edition of 15 February 2019). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
2. SRA Standards and Regulations (in force from 25 November 2019). Solicitors Regulation Authority. URL: https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/
3. Bribery Act 2010 (c. 23). URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/contents
4. Proceeds of Crime Act 2002 (c. 29). URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/29/contents
5. The Money Laundering, Terrorist Financing and Transfer of Funds (Information on the Payer) Regulations 2017 (SI 2017/692). URL: https://www.legislation.gov.uk/uksi/2017/692/contents

6. Economic Crime and Corporate Transparency Act 2023 (c. 56). URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/56/contents
7. On Prevention of Corruption: Law of Ukraine of 14 October 2014 No. 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18
8. On Prevention and Counteraction to the Legalisation (Laundering) of the Proceeds of Crime...: Law of Ukraine of 6 December 2019 No. 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20
9. *Bowman v Fels* [2005] EWCA Civ 226. URL: https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2005/226.html
10. On the Bar and Advocacy: Law of Ukraine of 5 July 2012 No. 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
11. *Serious Fraud Office v Glencore Energy UK Ltd* [2022] EWCR 2 (Southwark Crown Court). URL: https://caselaw.nationalarchives.gov.uk/ewcr/2022/2
12. *Serious Fraud Office v Eurasian Natural Resources Corporation Ltd* [2018] EWCA Civ 2006. URL: https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2018/2006.html

Kravchenko O.
economist, Novaro, Italy

ADVOCACY IN ITALY AND UKRAINE: COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS OF SELECTED ASPECTS

The comparative study of the legal profession's regulatory framework has become particularly topical in the context of Ukraine's European integration and the ongoing modernisation of its legislation on the bar. As a candidate for accession to the European Union, Ukraine is expected to bring its institutional guarantees of the right to professional legal assistance closer to the standards prevailing among EU member states. Italy, as one of the founding members of the European Union and a jurisdiction with a long-standing continental tradition of advocacy, offers a particularly instructive comparator, since its regulation of the legal profession — the «professione forense» has been substantially modernised by Legge 31 dicembre 2012, n. 247 «Nuova disciplina dell'ordinamento della professione forense», which replaced the professional statute of 1933 [1]. At the same time, Ukraine has itself undergone a fundamental transformation of its advocacy legislation: the Law of Ukraine «On the Bar and Advocacy Activity» No. 5076-VI of 5 July 2012 [2] replaced the 1992 Law «On the Bar», while the 2016 constitutional judicial reform introduced into Article 131–2 of the Constitution of Ukraine the so-called «advocate's monopoly» on court representation and criminal defence [3]. Given that both jurisdictions ground the legal profession in the constitutional guarantee of the right to defence and are simultaneously subject to the requirements of Article 6 of the European Convention

on Human Rights, a comparative examination of the professional rights of advocates is of clear doctrinal and practical relevance: it allows identification of the extent to which Ukrainian legislation corresponds to a mature Western European model and reveals directions for its further reform, including the ongoing domestic discussion on the scope of the advocate's monopoly.

The normative foundations of the legal profession in both countries share a similar constitutional logic while differing in statutory detail. In Italy, the right of defence is proclaimed inviolable at every stage of proceedings by Article 24 of the Constitution, and Article 111 additionally enshrines the principle of a fair trial and equality of arms between prosecution and defence, principles that directly inform the statutory design of the advocate's professional powers [4]. In Ukraine, the analogous foundation is Article 59 of the Constitution, guaranteeing everyone the right to professional legal assistance and free choice of defender, complemented since 2016 by Article 131–2, which reserves representation of another person in court and defence against criminal accusation exclusively to advocates [3]. The exclusivity of court representation is common to both jurisdictions, yet its historical depth differs markedly: in Italy the advocate's exclusive competence over legal consultancy and extrajudicial legal assistance was reinforced only as recently as 2012, while representation before the courts has long been reserved to registered avvocati; in Ukraine, by contrast, the constitutional monopoly is a comparatively recent and still contested innovation, with a 2019 draft law having proposed the exclusion of the relevant wording from Article 131–2 of the Constitution, and with practice showing that the monopoly does not always operate automatically in relation to self-representation or representation of legal entities [5].

A more substantial divergence concerns the scope of the defence's own investigative powers. Italian law, through Legge 7 dicembre 2000, n. 397 «Disposizioni in materia di indagini difensive», inserted into the Code of Criminal Procedure a dedicated Title VI-bis (Articles 391-bis to 391-decies) that entitles defence counsel, from the very moment of receiving a written mandate, to conduct independent investigations, interview potential witnesses, inspect places, obtain documentation and compile a defence file to be submitted to the investigating judge [6]. This mechanism was expressly designed to give practical effect to the constitutional principle of equality of arms and to reduce the structural disparity between prosecution and defence in gathering evidence [7]. Ukrainian criminal procedure recognises the defence's right to collect evidence, yet it does not provide a comparably detailed statutory framework of investigative techniques available to the advocate personally; the professional rights enumerated in Article 20 of Law No. 5076-VI remain considerably more general in this respect, which suggests that the Italian model of codified defensive investigation constitutes a more developed instrument of procedural equality of arms.

The two jurisdictions display a closer convergence, though with differing institutional mechanics, in the guarantees protecting an advocate's office and professional secrecy from undue interference. Article 103 of the Italian Code of Criminal Procedure permits inspections and searches of a defence lawyer's office only where the lawyer personally is a suspect or where specifically predetermined objects or traces of the offence are sought; seizure of documents relating to the defence is prohibited unless they constitute the corpus delicti itself, interception of lawyer-client communications is forbidden, and any inspection, search or seizure must be conducted personally by the judge, or by the public prosecutor under a reasoned judicial authorisation, with mandatory prior notice to the local Ordine forense so that its president or a delegated member may attend; evidence obtained in breach of these guarantees is inadmissible [8]. Article 23 of the Ukrainian Law «On the Bar and Advocacy Activity» pursues a similar protective purpose: it prohibits demanding from an advocate or his or her staff information constituting advocate's secrecy, requires the presence of a representative of the regional bar council during a search or inspection of an advocate's dwelling or professional premises, and obliges the investigating judge to specify exhaustively in the ruling the items and documents to be sought, while limiting the circle of officials entitled to initiate such a search to the Prosecutor General, his deputies, and prosecutors of oblast level.

Professional secrecy itself is protected in both legal orders as a cornerstone of the advocate's status, though it is codified through different techniques. In the Italian system, the confidentiality of the lawyer-client relationship is reinforced procedurally through the prohibition on intercepting communications between the accused and the defender and through the rule of non-utilisability of evidence gathered in violation of Article 103. In Ukraine, Article 22 of Law No. 5076-VI defines advocate's secrecy broadly, as covering all information obtained in the course of advocacy activity, and Article 23 reinforces this by forbidding any disclosure, review or seizure of documents related to the exercise of the profession. Finally, both legal orders recognise the principle of freely negotiated remuneration between advocate and client, coupled with a duty of the advocate to disclose in advance the anticipated complexity of the case and the associated costs, a rule expressly set out in Article 13 of Legge 247/2012 [1] and mirrored functionally in the Ukrainian requirement of a written contract for the provision of legal assistance under Law No. 5076-VI.

The comparative analysis demonstrates that the legal profession in Italy and Ukraine rests on a shared constitutional premise — the inviolability of the right to defence and to professional legal assistance — and converges in several structural respects: the reservation of court representation and criminal defence to advocates; statutory protection of professional secrecy; and procedural safeguards restricting searches and seizures at an advocate's

office. At the same time, the two systems diverge in the depth of statutory elaboration of these guarantees. Italian law provides a considerably more developed mechanism of independent defensive investigation.

Conversely, the Ukrainian advocate's monopoly on representation, although constitutionally entrenched only in 2016 and still the subject of legislative debate over possible restriction.

These findings suggest that further harmonisation of Ukrainian legislation on the bar with the Italian and broader European model — in particular through the adoption of a codified mechanism of defensive investigation — would strengthen the practical equality of arms between prosecution and defence and bring Ukrainian advocacy legislation into closer conformity with the standards of Article 6 of the European Convention on Human Rights.

References

1. Riforma forense: la nuova legge professionale. URL: https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/11/05/riforma-forense-la-nuova-legge-professionale-in-gazzetta
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
4. Investigazioni difensive. URL: https://www.indaginidifensive.net/indagini-difensive/investigazioni-difensive
5. Бєлкін Л. Адвокатська монополія автоматично не настане. *Юридична газета*. 2016. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/advokatska-monopoliya-avtomatichno-ne-nastane.html
6. Disposizioni in materia di indagini difensive: 7 dicembre 2000. URL: https://www.parlamento.it/parlam/leggi/003971.htm
7. Le indagini investigative difensive. La tipologia. La disciplina. Il loro corretto utilizzo. URL:https://www.studiolegaledelalla.it/cose_da_sapere/indagini_investigative_difensive_disciplina/
8. Codice di procedura penale: 22 settembre 1988. URL: https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-penale/libro-primo/titolo-vii/art103.html

Мінченко Д. А.
доцент кафедри приватного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук,
магістр Лондонського університету Queen Mary

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ЮРИСТА: ДОСВІД АНГЛІЇ ТА УЕЛЬСУ

Етика та професійна відповідальність є невід'ємними складовими юридичної професії, оскільки професійна діяльність юриста передбачає дотримання не лише правових норм, а й спеціальних стандартів професійної поведінки, спрямованих на належне виконання професійних обов'язків, захист прав та законних інтересів клієнтів і підтримання суспільної довіри до юридичної професії.

Професійна етика охоплює сукупність професійних обов'язків і стандартів поведінки, зумовлених особливим характером та суспільним значенням юридичної професії. До осіб, які здійснюють юридичну діяльність, застосовуються спеціальні вимоги щодо професійної поведінки, компетентності, незалежності, доброчесності та відповідальності. Професійна відповідальність, своєю чергою, пов'язана з дотриманням конкретних правил і вимог, установлених законодавством та професійними регуляторами, зокрема щодо конфіденційності інформації клієнта, належного виконання професійних обов'язків та дотримання встановлених стандартів професійної поведінки [1].

Формування етичних стандартів юридичної професії історично пов'язане з необхідністю забезпечення належного здійснення юридичної діяльності та захисту суспільних інтересів. У міру ускладнення правового регулювання та зростання ролі професійної юридичної допомоги виникла потреба у встановленні спеціальних вимог до осіб, які здійснюють юридичну діяльність, а також у створенні механізмів контролю за їх дотриманням [1].

Сьогодні до ключових цінностей професії зазвичай відносять чесність, доброчесність, компетентність, незалежність, конфіденційність і захист інтересів клієнта. Проте зміст кожної з цих цінностей не є універсальним: він залежить від правової системи, юрисдикції та виду юридичної професії.

Регуляторна архітектура: хто за що відповідає. У Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії регулювання юридичної професії має диференційований характер і залежить як від відповідної юрисдикції, так і від категорії юридичної професії. В Ан-

глії та Уельсі діяльність соліситорів регулюється Solicitors Regulation Authority (SRA), діяльність баристерів — Bar Standards Board (BSB), тоді як окремі регуляторні режими застосовуються до інших категорій юридичних професіоналів, зокрема Chartered Legal Executives та Licensed Conveyancers. У цьому дослідженні основну увагу зосереджено на професійній етиці соліситорів в Англії та Уельсі, тому далі аналізуються переважно принципи й правила SRA [2; 3].

Над цією системою стоїть Legal Services Board (LSB), який наглядає за самими регуляторами, а не за окремими юристами. Правову основу такого поділу ролей закладено в Legal Services Act 2007 [2]. Варто також розрізняти три типи інституцій, які легко сплутати:

– регулятори (SRA, BSB) встановлюють обов'язкові стандарти й карають за їх порушення;

– професійні асоціації (Law Society, Bar Council) представляють інтереси професії, готують рекомендації та підтримують розвиток юристів, але обов'язкових правил поведінки не встановлюють;

– Legal Ombudsman розглядає скарги споживачів юридичних послуг, однак регулятором професійної діяльності в тому ж сенсі, що й SRA, не є.

Нормативною основою професійної етики соліситорів є законодавчі та регуляторні положення, а також професійні стандарти і правила поведінки, установлені SRA. Центральне місце в сучасній системі регулювання посідають SRA Standards and Regulations, чинні з 25 листопада 2019 р., до складу яких входять SRA Principles та два кодекси поведінки: для самих соліситорів і для юридичних фірм [5; 6]. Важливе місце в нормативному регулюванні статусу соліситорів займає Solicitors Act 1974 [4].

Значення професійної етики у діяльності соліситора. До соліситорів звертаються у ситуаціях, пов'язаних із судовими спорами, сімейними та спадковими правовідносинами, придбанням нерухомості, захистом бізнесу, взаємодією з регуляторними органами та іншими юридично значущими обставинами. Клієнт при цьому може мати обмежені юридичні знання та бути змушений розкривати професійному представнику інформацію, яку зазвичай не розкривав би іншим особам, що зумовлює асиметрію знань та професійного впливу, яку покликана врівноважувати саме система професійної етики [1].

Професійна етика покликана врегульовувати відповідні професійні відносини шляхом установлення вимог щодо належного використання юридичної експертизи, збереження незалежності, чесної комунікації, конфіденційності та належного захисту інтересів клієнта. Водночас дотримання етичних вимог саме по собі не гарантує досягнення конкретного результату у справі, оскільки оцінка про-

фесійної поведінки має здійснюватися насамперед з огляду на те, чи виконував соліситор свої професійні обов'язки компетентно, чесно, незалежно та відповідно до встановлених професійних правил. Програна справа ще не свідчить про недобросовісність юриста. І навпаки, виграш не виправдовує обману, прихованого конфлікту інтересів, зловживання конфіденційною інформацією чи роботи без необхідної кваліфікації або нагляду [7].

Зокрема, SRA Principles встановлюють фундаментальні стандарти професійної поведінки, яких мають дотримуватися соліситори у сфері регулювання SRA, передбачаючи обов'язок підтримувати верховенство права та належне здійснення правосуддя, суспільну довіру до професії та регульованих юридичних послуг, діяти незалежно, чесно та доброчесно, сприяти рівності, різноманітності та інклюзії, а також діяти в найкращих інтересах кожного клієнта. При цьому у разі конфлікту між окремими принципами перевага надається тим із них, які спрямовані на захист ширшого суспільного інтересу [5].

SRA Code of Conduct конкретизує зазначені принципи та встановлює вимоги до професійної поведінки соліситорів. Він регулює, зокрема, своєчасність і компетентність послуг, підтримання професійних знань на належному рівні, заборону вводити в оману клієнта, суд чи третіх осіб, а також облік потреб і обставин клієнта. Прикладом є пункт 8.6 Кодексу: він визначає, яку інформацію про послуги й можливі варіанти дій соліситор має надати клієнтові [6].

Зазначені вимоги є взаємопов'язаними: професійна компетентність має поєднуватися з чесністю та доброчесністю, дія в інтересах клієнта — із дотриманням обов'язків перед судом та іншими суб'єктами, а професійне судження — із незалежністю від неправомірного тиску, особистого інтересу або комерційної доцільності.

Основні принципи професійної етики соліситорів

1) Чесність і доброчесність

Чесність і доброчесність є фундаментальними вимогами професійної поведінки соліситора. Зміст вимоги щодо чесності було уточнено Верховним судом Сполученого Королівства у справі Ivey v Genting Casinos, у якій сформульовано двоетапний підхід до оцінювання нечесності [9]. Доброчесність вимагає від соліситора вищого рівня професійної поведінки, ніж просто відсутність нечесності, і розкрита в рішенні Wingate and Evans v SRA [10]. Обидва стандарти діють у стосунках соліситора з клієнтами, судом, регуляторами, колегами та всіма, з ким він має справу у професійному житті [1, 5, 7].

2) Професійна компетентність

Професійна компетентність передбачає володіння соліситором необхідними для здійснення професійної діяльності знаннями та навичками, їх постійне підтримання на належному рівні, а також на-

лежний контроль за виконанням професійних завдань. Надання юридичних послуг має здійснюватися своєчасно та з належним урахуванням характеру і складності відповідного доручення [6].

3) Незалежність

Незалежність є необхідною умовою належного професійного судження та означає, що рішення соліситора не повинні визначатися неправомірним тиском, особистим інтересом, комерційною доцільністю або іншими обставинами, які можуть поставити під сумнів його здатність діяти відповідно до професійних обов'язків [5; 6].

4) Інтереси клієнта

Соліситор повинен діяти в найкращих інтересах клієнта, водночас дотримуючись інших професійних обов'язків, зокрема обов'язків перед судом, регуляторними органами та суспільним інтересом. Таким чином, інтереси клієнта становлять один із центральних елементів професійної діяльності, але не мають абсолютного пріоритету над іншими фундаментальними вимогами професійної етики [5].

Основні складові професійної етики

1. Обов'язки перед клієнтами

Одним із основних професійних обов'язків соліситора є діяти в найкращих інтересах клієнта, що передбачає належне виконання професійного доручення, дотримання конфіденційності, професійну компетентність, сумлінність та належну комунікацію з клієнтом [5; 6].

Соліситор також зобов'язаний виявляти та належним чином врегульовувати конфлікти інтересів. Такі конфлікти можуть виникати, зокрема, у випадках, коли інтереси різних клієнтів або власні інтереси соліситора вступають у суперечність із його професійними обов'язками. Запобігання таким ситуаціям є необхідною умовою збереження професійної незалежності та довіри клієнта [6].

Конфіденційність інформації клієнта є однією з основоположних вимог професійної діяльності, оскільки ефективне надання юридичних послуг передбачає можливість клієнта розкривати соліситору інформацію, яка може мати приватний, майновий або комерційний характер. Водночас обов'язок конфіденційності не є абсолютним та може підлягати обмеженням у випадках, передбачених законодавством або професійними правилами [6].

2. Обов'язки перед судом та щодо здійснення правосуддя

Професійні обов'язки соліситора не обмежуються відносинами з клієнтом. Він повинен підтримувати верховенство права та належне здійснення правосуддя, діяти чесно й відверто щодо суду та інших учасників процесу [5; 6].

Обов'язок діяти доброчесно та з повагою до правового процесу має важливе значення для підтримання суспільної довіри до правової системи. Він охоплює, зокрема, недопустимість введення суду в оману,

належне поводження з інформацією та доказами, дотримання процесуальних вимог і строків, а також виконання інших обов'язків, спрямованих на забезпечення належного здійснення правосуддя [5; 6].

Особливої уваги заслуговує положення щодо недопустимості не лише безпосереднього введення в оману, а й допущення або сприяння таким діям з боку інших осіб. Кодекс SRA забороняє вводити в оману клієнта, суд чи інших осіб як власними діями або бездіяльністю, так і дозволяючи чи сприяючи діям або бездіяльності інших осіб, зокрема самого клієнта (п. 1.4) [6]. Професійний обов'язок соліситора не обмежується вимогою особисто утримуватися від неправдивих дій, а охоплює також обов'язок не допускати та не сприяти відповідній поведінці інших осіб. Тож межа лояльності проходить не по лінії «що я сказав», а по лінії «що я допустив».

3. Обов'язки перед колегами та юридичною професією

Професійна етика визначає також вимоги до поведінки соліситора у відносинах із колегами та іншими представниками юридичної професії. Такі вимоги передбачають професійну ввічливість, повагу, належну взаємодію та співпрацю, а також недопущення поведінки, яка суперечить професійним стандартам або негативно впливає на авторитет юридичної професії.

Професійна відповідальність у цій сфері має не лише індивідуальний, а й колективний вимір, оскільки поведінка окремого соліситора може впливати на рівень суспільної довіри до юридичної професії в цілому. У цьому контексті важливе значення мають також професійна підтримка, наставництво та належний професійний нагляд за діяльністю молодших або менш досвідчених колег [7].

4. Етичні дилеми в юридичній практиці

У щоденній професійній діяльності соліситори можуть стикатися з різними етичними викликами, серед яких конфлікти інтересів, питання конфіденційності, виставлення рахунків, професійної компетентності та незалежності професійного судження. Такі ситуації потребують одночасного врахування інтересів клієнта, вимог професійних правил, правових норм і обов'язків щодо належного здійснення правосуддя.

Етичні дилеми можуть виникати, зокрема, у випадках, коли виконання побажань клієнта вступає у суперечність з іншими професійними обов'язками соліситора. У таких ситуаціях необхідно визначити характер відповідних обов'язків, оцінити можливий конфлікт між ними та обрати спосіб поведінки, який відповідає професійним стандартам [8]. Принципи SRA вимагають при цьому діяти чесно, доброчесно та незалежно.

Соліситор зберігає в таємниці справи чинних і колишніх клієнтів, якщо розкриття не вимагається чи не дозволяється законом або

клієнт не дав згоди (п. 6.3) [6]. Водночас п. 7.7 зобов'язує його негайно повідомляти SRA чи іншому уповноваженому регулятору про факти, які можуть становити серйозне порушення регуляторних вимог будь-ким із регульованих осіб, включно з ним самим [6], а п. 7.9 забороняє переслідувати того, хто сумлінно повідомив про таке порушення [6].

Отже, в англійській моделі лояльність до клієнта співіснує з обов'язком перед регулятором і захистом того, хто повідомляє про порушення.

Наслідки порушення етичних стандартів. Порушення стандартів професійної відповідальності або невиконання етичних обов'язків може мати різні наслідки залежно від характеру та тяжкості порушення, статусу відповідної особи та застосовного регуляторного механізму. Такі наслідки можуть включати дисциплінарне або регуляторне провадження, застосування професійних чи фінансових санкцій, а в окремих випадках — обмеження або припинення права на здійснення професійної діяльності.

Крім формальних санкцій, етичні порушення можуть спричинити репутаційну шкоду, втрату довіри клієнтів та інші негативні наслідки для професійної діяльності. Ще в рішенні *Bolton v Law Society* суд наголосив: довіра до професії має для суспільства більшу вагу, ніж доля окремого соліситора [11]. Відповідно, дотримання етичних вимог та належне управління професійними ризиками мають важливе значення не лише для захисту прав клієнтів, а й для підтримання професійної репутації окремих соліситорів та юридичної професії в цілому [8].

Отже, немає сумнівів у тому, що етична поведінка та професійна відповідальність є наріжними каменями юридичної професії, оскільки забезпечують належне виконання професійних обов'язків, захист інтересів клієнтів та підтримання суспільної довіри до юридичної професії. Досвід Англії та Уельсу свідчить, що професійна етика соліситорів ґрунтується на поєднанні фундаментальних принципів, установлених SRA, та конкретних правил професійної поведінки, що визначають взаємовідносини із клієнтами, судом, регуляторними органами, колегами.

При цьому обов'язок діяти в найкращих інтересах клієнта не є абсолютним та має реалізовуватися у взаємозв'язку з вимогами верховенства права, належного здійснення правосуддя, професійної незалежності, чесності та доброчесності. Отже, професійна етика соліситора передбачає не лише дотримання встановлених правил, а й належне професійне судження у ситуаціях, коли різні професійні обов'язки можуть вступати у взаємну суперечність.

Таким чином, система професійної етики соліситорів в Англії та Уельсі поєднує приватний і публічний виміри юридичної діяльнос-

ті, оскільки одночасно спрямована на захист законних інтересів клієнта, забезпечення належного здійснення правосуддя, підтримання верховенства права та збереження довіри суспільства до юридичної професії.

Список використаної літератури

1. Boon A. The Ethics and Conduct of Lawyers in England and Wales. 3rd ed. Oxford: Hart Publishing, 2014. 808 p.
2. Legal Services Act 2007. c. 29. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2007/29/contents
3. How we regulate / Solicitors Regulation Authority. 25.11.2019. URL: https://www.sra.org.uk/consumers/who-we-are/sra-regulate/
4. Solicitors Act 1974. c. 47. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/47/contents
5. SRA Principles / Solicitors Regulation Authority. URL: https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/principles/
6. SRA Code of Conduct for Solicitors, RELs, RFLs and RSLs / Solicitors Regulation Authority. URL: https://www.sra.org.uk/solicitors/standards-regulations/code-conduct-solicitors/
7. Arif Z. The Ethical Lawyer: Understanding Professional Responsibility in Law. *AllAboutLaw*. Last updated 19.06.2025. URL: https://www.allaboutlaw.co.uk/law-careers/becoming-a-lawyer/the-ethical-lawyer-understanding-professional-responsibility-in-law
8. Barwell J. Legal Ethics: What Every Client and Solicitor Should Know. *Legal Lens*. 08.05.2024 (updated 19.08.2026). URL: https://legallens.org.uk/legal-ethics-what-every-client-and-solicitor-should-know/
9. Ivey v Genting Casinos (UK) Ltd t/a Crockfords [2017] UKSC 67. URL: https://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2017/67.html
10. Wingate and Evans v Solicitors Regulation Authority; SRA v Malins [2018] EWCA Civ 366. URL: https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2018/366.html
11. Bolton v Law Society [1993] EWCA Civ 32. URL: https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1993/32.html

Москвич Л. М.
доцент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

МЕЖІ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ РОЗМІРУ АДВОКАТСЬКОЇ ВИНАГОРОДИ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Договірна природа відносин між адвокатом і клієнтом обумовлює можливість самостійного визначення сторонами умов оплати правничої допомоги. Проте особливе призначення адвокатської діяльності, її зв'язок із реалізацією права на судовий захист та відмінність професійних можливостей учасників цих відносин не дозволяють зводити питання винагороди виключно до свободи договору. Клієнт, погоджуючись на запропоновані умови, не завжди здатний оцінити обсяг необхідної роботи, тривалість її виконання та остаточну вартість, тоді як адвокат має відповідні професійні знання і визначає спосіб виконання доручення. Ця особливість пояснює потребу судового контролю, але сама по собі ще не визначає його меж. На наш погляд, основна складність полягає у з'ясуванні того, за яких обставин захист клієнта виправдовує втручання у погоджені умови оплати та який правовий наслідок має відповідати встановленому порушенню.

Для відповіді на це питання насамперед необхідно визначити предмет такого контролю. Правовідносини, що виникають із приводу адвокатської винагороди, можуть стати предметом судового розгляду як у спорі між адвокатом і клієнтом, так і при розподілі витрат на правничу допомогу між учасниками судового провадження. Проте в першому випадку суд вирішує питання про договірний обов'язок клієнта, а в другому — про межі покладення відповідних витрат на процесуального опонента. Відповідно, зменшення суми, яка підлягає відшкодуванню іншою стороною, не означає зміни погодженого гонорару. У межах цього дослідження увагу зосереджено саме на першій групі відносин, у яких необхідно розмежовувати дійсність умови договору, виникнення права на оплату та обґрунтованість її розміру. Хоча всі ці питання стосуються однієї винагороди, вони мають різні правові підстави та не можуть вирішуватися за єдиним критерієм її «розумності».

В українському праві вихідною засадою регулювання цих відносин є свобода договору. Зокрема, стаття 30 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» відносить визначення порядку обчислення, підстав зміни, сплати та повернення гонорару до домовленості сторін. Разом із тим законодавець установлює вимогу

розумності винагороди та передбачає врахування складності справи, кваліфікації і досвіду адвоката, фінансового стану клієнта, витраченого часу й інших істотних обставин [1, ст. 30]. Отже, договірне регулювання поєднується з нормативними вимогами до його змісту, які необхідно розглядати у взаємозв'язку з положеннями ЦК України щодо дійсності правочинів і ціни договору [2, ст. 203, 215, 627, 632]. Проте наявність такої вимоги не надає суду необмеженої можливості визначати, скільки, на його думку, має коштувати правнича допомога. Перегляд погодженої оплати потребує з'ясування конкретної підстави втручання, оскільки незгода з розміром гонорару та юридична вада домовленості не є тотожними обставинами.

Це розмежування простежується у практиці Верховного Суду щодо гонорару успіху. У постанові від 06.03.2026 у справі № 465/1176/20 Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду (далі — КЦС ВС) залишив без змін відмову в позові про визнання недійсною умови щодо додаткової винагороди за позитивний результат. Відсутність окремого законодавчого визначення гонорару успіху не була визнана підставою для заперечення правомірності такої домовленості, яка відповідає принципу свободи договору [3]. При цьому предметом розгляду була саме дійсність договірної умови, а не вимога про стягнення передбаченої нею суми. Вочевидь, визнання допустимості певного способу оплати не усуває необхідності встановити обставини, з якими сторони пов'язали виникнення обов'язку клієнта. Тому висновок про дійсність умови не може самостійно замінювати доказування підстав конкретної вимоги про оплату.

Інший аспект цього питання розкриває постанова КЦС ВС від 11.11.2020 у справі № 591/3176/17, у якій суд розмежував відсоткову винагороду та мінімальний платіж, передбачений на випадок односторонньої відмови клієнтки від договору. Умову про винагороду в розмірі 30 % від вартості отриманого майна чи коштів не було визнано недійсною, тоді як обов'язок сплатити не менше суми, еквівалентної 10 тис. доларів США, суд кваліфікував як недопустиму штрафну санкцію за правомірну відмову [4]. Отже, для оцінки домовленості вирішальним є зміст платежу: чи становить він винагороду, чи фактично обмежує здійснення клієнтом права припинити договірні відносини. Саме встановлення такого змісту дозволяє визначити належний наслідок, який у наведеній справі полягав у недійсності санкційної частини умови, а не в запереченні домовленості про відсоткову оплату загалом.

Що стосується німецького регулювання, то межі договірної свободи щодо гонорару успіху визначені безпосередньо законом. § 49b(2) Bundesrechtsanwaltsordnung установлює загальну заборону такої винагороди, а § 4a Rechtsanwaltsvergьtungsgesetz (RVG) передбачає ви-

нятки: грошові вимоги до 2 000 євро, послуги зі стягнення поза судом або в процедурах, визначених § 79(2), реченням 2, пунктом 4 Цивільного процесуального кодексу Німеччини, а також випадки, коли клієнт, за розумної оцінки обставин, без такої домовленості утримався б від захисту своїх прав. Для застосування цих винятків передбачено додаткові законодавчі обмеження [5; 6, § 4a]. Проте сама конструкція заборони зазнала змін під впливом оцінки її наслідків для доступу до правового захисту. У рішенні від 12.12.2006, 1 BvR 2576/04, Федеральний конституційний суд Німеччини (BVerfG) визнав її несумісною зі свободою професії в частині відсутності винятків, тимчасово зберігши застосовність попереднього регулювання до його законодавчої зміни [7, п. 99–111]. Таким чином, визначення меж дозволеного потребувало врахування не лише ризиків залежної від результату оплати, а й обставин, за яких саме вона робить захист прав можливим.

Разом із тим допустимість обраного сторонами способу оплати не вичерпує питання про належний захист клієнта. Наступним є з'ясування того, чи дозволяли умови договору усвідомити майнові наслідки прийнятого зобов'язання. Зокрема, погодинна винагорода має зовні зрозумілий спосіб обчислення — ставку за одиницю часу, проте клієнт може не мати достатньої інформації про очікувану тривалість роботи. Саме цю відмінність між зрозумілістю окремого показника та можливістю оцінити загальну вартість послуг розглянув Суд ЄС у рішенні від 12.01.2023 у справі D. V. v M. A., C-395/21. Суд зазначив, що саме лише визначення погодинної ставки без попереднього надання споживачу інформації, необхідної для оцінки економічних наслідків договору, не відповідає вимозі прозорості. При цьому за мінімальним стандартом Директиви 93/13/ЄЕС непрозорість не зумовлює автоматичного визнання умови несправедливою, хоча національне законодавство може встановлювати суворіший захист [8; 9, п. 35–52].

Зазначене розмежування має значення і для визначення наслідків судового контролю. Якщо умова визнана несправедливою, суд не уповноважений замінювати її власним уявленням про належну ціну послуг. У справі D. V. v M. A. Суд ЄС допустив, що за неможливості збереження договору без такої умови його недійсність може залишити адвоката без винагороди за вже надані послуги. Заміна умови диспозитивним положенням допускається за визначених обставин, коли необхідно захистити споживача від особливо несприятливих наслідків недійсності договору [9, п. 53–68]. Тобто судовий контроль охоплює не лише виявлення порушення, а й оцінку того, який спосіб його усунення допускається відповідним правовим регулюванням. Саме тому встановлення несправедливості умови та зменшення погодженої винагороди потребують різного обґрунтування.

Особливості застосування цих підходів у німецькому праві розкриває рішення Федерального верховного суду Німеччини (BGH) від 12.09.2024, IX ZR 65/23. Суд не визнав відсутність попередньої оцінки загальних витрат достатньою підставою недійсності умови про погодинну оплату, проте встановив недійсність угод про винагороду в цілому через сукупний вплив взаємопов'язаних стандартних положень. Наслідком стало застосування правил оплати за RVG, а не визначення судом нової договірної ціни. Водночас суд підкреслив, що адвокат не може отримати вигоду від недійсності сформульованих ним умов, а отже, законодавча винагорода не повинна перевищувати відповідну договірну [10, п. 29, 37–65]. Наведений приклад пояснює значення національної правової конструкції: усунення недійсної домовленості може супроводжуватися збереженням вимоги про оплату, але підстава та межі цієї вимоги визначаються законом.

Проте питання про недійсність домовленості необхідно відмежовувати від випадків, коли вона є чинною, а заперечення клієнта стосуються надмірності остаточної суми. Для таких відносин § 3a(3) RVG передбачає можливість зменшення надмірно високої винагороди з урахуванням усіх обставин, аж до рівня законодавчої оплати. Законодавець пов'язує цей механізм із процедурною гарантією: перед зменшенням суд має отримати безоплатний висновок правління адвокатської палати, крім випадку, коли саме правління встановило винагороду за § 3a(2) RVG [6]. Отже, оцінювання розміру гонорару передбачає як дослідження обставин виконання доручення, так і залучення професійного висновку, що має сприяти обґрунтованості судового втручання.

Зміст цієї оцінки уточнено в рішенні BGH від 08.05.2025, IX ZR 90/23. Суд підтвердив, що спростовна презумпція надмірності винагороди, яка перевищує законодавчі гонорари більш ніж уп'ятеро, застосовується також до погодинної оплати у цивільних спорах. При меншому перевищенні клієнт має довести надмірність з урахуванням конкретних обставин. Водночас перевірка потребує розмежування доручень, які зазвичай становлять предмет самостійних договорів, та зіставлення відповідної договірної оплати із законодавчою. Не менш важливим є висновок щодо способу зменшення: якщо сторони погодили погодинну винагороду, коригуванню підлягають кількість оплачуваних годин та/або ставка, тоді як довільне обмеження загальної суми фактично змінює обраний ними спосіб оплати на фіксований [11, п. 16–25, 43–46]. Таким чином, судова оцінка має залишатися пов'язаною з внутрішньою будовою погодженого розрахунку.

Для української практики значення цього досвіду полягає передусім у послідовності оцінювання, оскільки відсутність аналогічної загальної тарифної системи приватної адвокатської допомоги не дозволяє безпосередньо переносити п'ятикратний орієнтир. На наш погляд, уваги за-

слуговує саме зв'язок між предметом заперечень клієнта, обставинами, які потребують доказування, та наслідком їх установлення. Якщо адвокат не довів виконання заявленої роботи, йдеться про обґрунтованість вимоги про її оплату; якщо роботу виконано, але її вартість оспорюється як надмірна, предметом оцінки стає розмір винагороди. Ці ситуації можуть виникати в одному провадженні, проте потребують окремого дослідження. Так само висновок про надмірність оплати має пояснювати, які саме складові розрахунку спричинили її та чому обраний спосіб коригування відповідає правовій підставі втручання.

Поряд із захистом клієнта необхідно враховувати й майнове право адвоката, оскільки судовий перегляд винагороди впливає на вимогу про оплату його професійної діяльності. У рішенні від 25.01.2022 у справі Dănoiu and Others v Romania, заяви № 54780/15, 55220/15, 55226/15, ЄСПЛ установив порушення статті 1 Першого протоколу у зв'язку з істотним зменшенням винагороди адвокатів, призначених представляти цивільних позивачів у кримінальному провадженні [12]. Публічний характер оплати в цій справі обмежує можливість безпосереднього перенесення її висновків на приватні договори, проте дозволяє звернути увагу на майновий аспект судового контролю. При цьому значення європейської практики для України неоднакове: рішення ЄСПЛ застосовуються як джерело права відповідно до статті 17 Закону України № 3477-IV [13], тоді як наведені рішення Суду ЄС використовуються як порівняльний матеріал і не становлять самостійної підстави недійсності української гонорарної угоди.

Отже, межі судового контролю адвокатської винагороди обумовлюються природою правовідносин, які стали предметом спору, та змістом порушення, на яке посилається клієнт. Розгляд питання про дійсність умови, перевірка підстав вимоги про оплату та оцінка надмірності її розміру становлять взаємопов'язані, але самостійні напрями контролю. Їх розмежування має практичне значення, оскільки визначає предмет доказування та допустимий правовий наслідок: недійсність умови, відмову у стягненні недоведеної частини вимоги або коригування винагороди за наявності відповідної законної підстави. Порівняння українського та німецького досвіду дає підстави вважати, що належний судовий контроль потребує збереження цього зв'язку на всіх етапах розгляду спору. За такого підходу вимога розумності гонорару набуває конкретного змісту через дослідження обставин і розрахунку, а захист клієнта узгоджується з правом адвоката на оплату виконаної роботи.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 13.10.2026).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 13.10.2026).
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.03.2026 у справі № 465/1176/20, провадження № 61-10773св24. Єдиний державний реєстр судових рішень. № 134688171. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/134688171. (дата звернення: 13.10.2026).
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11.11.2020 у справі № 591/3176/17, провадження № 61-47158св18. Єдиний державний реєстр судових рішень. № 92973161. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92973161 (дата звернення: 13.10.2026).
5. Bundesrechtsanwaltsordnung. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/brao/__49b.html (дата звернення: 13.10.2026).
6. Gesetz ьber die Vergьtung der Rechtsanwдltinnen und Rechtsanwдlte. §§ 3a, 4a. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/__3a.html; https://www.gesetze-im-internet.de/rvg/__4a.html (дата звернення: 13.10.2026).
7. Bundesverfassungsgericht. Beschluss vom 12.12.2006-1 BvR 2576/04. BVerfGE. Bd. 117. S. 163–202. ECLI:DE:BVerfG:2006:rs20061212.1bvr257604. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen/rs20061212_1bvr257604.html. (дата звернення: 13.10.2026).
8. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts. Official Journal of the European Communities. 1993. L 95. P. 29–34. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1993/13/oj (дата звернення: 13.10.2026).
9. Court of Justice of the European Union (Fourth Chamber). Judgment of 12 January 2023 in Case C-395/21, D. V. v M. A. ECLI:EU:C:2023:14. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62021CJ0395. (дата звернення: 13.10.2026).
10. Bundesgerichtshof. Urteil vom 12.09.2024 — IX ZR 65/23. ECLI:DE:BGH:2024:120924UIXZR65.23.0. URL: https://curia.europa.eu/site/upload/docs/application/pdf/2025-04/ix_zr__65-23_2025-04-16_15-06-53_148.pdf (дата звернення: 13.10.2026).
11. Bundesgerichtshof. Urteil vom 08.05.2025 — IX ZR 90/23. ECLI:DE:BGH:2025:080525UIXZR90.23.0. URL: https://www.zvi-online.de/fileadmin/Volltexte-4/ix_zr__90-23.pdf (дата звернення: 13.10.2026).
12. European Court of Human Rights (Fourth Section). Dănoiu and Others v. Romania: judgment of 25 January 2022. Applications nos. 54780/15, 55220/15 and 55226/15. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215182%22]} (дата звернення: 13.10.2026).
13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text (дата звернення: 13.10.2026).

Нестерчук Л. П.
старший викладач кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ПРОФЕСІЙНИХ КРИТЕРІЇВ ДОПУСКУ АДВОКАТІВ ДО УЧАСТІ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Участь адвокатів у судочинстві є однією з найважливіших гарантій дотримання верховенства права, забезпечення доступу до правосуддя та права на справедливий судовий розгляд, захисту прав людини та запорукою належного функціонування не лише судових систем держав, але й системи міжнародної юстиції. Наприклад, у Статутах Міжнародного трибуналу щодо Руанди (МТР) та Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (МТКЮ), Статуті Міжнародного кримінального суду (МКС) передбачено забезпечення підозрюваним, обвинуваченим та жертвам права на допомогу з боку адвоката, що відповідає міжнародним зобов'язанням у сфері захисту прав людини.

Метою публікації є аналіз ролі адвокатів у міжнародному кримінальному судочинстві та їх професійних вимог щодо допуску до участі в Міжнародному кримінальному суді та трибуналах.

На відміну від системи національного правопорядку, на міжнародному рівні не існує «ієрархічної правової системи» або єдиної «судової організації», а існує сукупність відносно розрізнених автономних органів, кожен із яких застосовує власні організаційні та процесуальні правила. Адвокат, який спеціалізується на міжнародному праві, володіє широким спектром знань та компетенцій, що дозволяють йому брати участь у міжнародних судових розглядах публічно-правового та приватно-правового характеру, наприклад, у Міжнародному суді ООН, Європейському суді з прав людини, Міжнародному кримінальному суді, Лондонському міжнародному арбітражному суді, Міжнародному трибуналі з морського права, Суді Європейського Союзу тощо. Варто також зазначити, що не існує глобальної професійної організації, яка об'єднувала би усіх адвокатів, що приймають участь у міжнародних судових процесах, як це має місце на рівні національних колегій адвокатів, не існує загальних кваліфікаційних вимог, яким має відповідати адвокат у міжнародних судах і трибуналах, немає загального зводу етичних правил для такої категорії адвокатів. Діяльність адвокатів регулюється правилами та вимогами, які відрізняються залежно від міжнародного суду чи трибуналу. Зокрема, вимоги щодо допуску адвокатів до участі в Міжнародному кримінально-

му суді або трибуналах часто ґрунтуються на членстві в національній колегії адвокатів у поєднанні з певною кількістю років досвіду роботи у сфері кримінального права.

Першим міжнародним судовим органом із загальною юрисдикцією, який функціонував на постійній основі та став попередником нині функціонуючого Міжнародного суду ООН, була Постійна палата міжнародного правосуддя, створена у 1920 році відповідно до ст. 14 Статуту Ліги Націй. Статут Постійної палати міжнародного правосуддя не містив положень, що регламентували участь у ній адвокатів, і згадував про них лише у чотирьох статтях: ст. 42 передбачала право акредитованого дипломатичного представника держави користуватися допомогою радників або адвокатів під час ведення справ у Суді; ст. 43 передбачала участь адвокатів в усному провадженні; у ст. 44 адвокати згадуються у контексті правил вручення повідомлень під час судового розгляду; у ст. 54 зазначається, що слухання оголошується закритим, коли, під контролем Суду, представники, адвокати та захисники звершать виклад справи» [1].

Дослідники питання міжнародної адвокатури зазначають, що у процесі розробки Регламенту Постійної палати міжнародного правосуддя виникли дискусії про те, хто може бути допущений до участі у процесі, зокрема, було запропоновано обмежити право на виступ у суді такими категоріями осіб: особами, допущеними до адвокатської практики у вищих судових інстанціях своїх країн; професорами міжнародного права в університетах; членами великих міжнародних академій міжнародного права. У результаті було прийнято положення не обмежувати вищеназване право: «Суд може допускати до участі у судовому розгляді будь-яку особу, призначену державою для її представництва» [2, с. 2]. При розробці у 1945 році Статуту Міжнародного Суду ООН положення, викладені у статтях 42, 43, 44, 54 Статуту Постійної палати міжнародного правосуддя, було продубльовано, і доповнено лише тим, що «адвокати сторін у Суді користуються привілеями та імунітетами, необхідними для незалежного виконання своїх обов'язків» [3].

У системі міжнародного кримінального судочинства сформувалися процедурні правила, що регулюють допуск адвокатів та кваліфікаційні вимоги до них, що сприяє забезпеченню фундаментального права на справедливий судовий розгляд. Досвідчені юристи, які бажають представляти інтереси обвинувачених або потерпілих у якості адвокатів, повинні бути внесені до Списку адвокатів. Юристи, які перебувають на початковому етапі своєї кар'єри, а також викладачі права, що мають відповідну кваліфікацію, можуть подати заявку на включення до Списку помічників адвокатів. Кожен учасник списку може вказати, кого саме він має намір у майбутньому пред-

ставляти: обвинувачених, жертв тощо. Зокрема, у Міжнародному кримінальному суді до адвокатів, які претендують на включення до Списку адвокатів, висуваються певні вимоги: він повинен, відповідно до Регламенту про процедуру та докази, володіти доведеною компетентністю у сфері міжнародного або кримінального права та процесу, мати десятирічний відповідний досвід роботи у якості судді, прокурора, адвоката або на іншій аналогічній посаді в рамках кримінального судочинства, не мати судимості за тяжкий кримінальний злочин або дисциплінарного стягнення за проступок, несумісний зі статусом адвоката, а також володіти принаймні однією з робочих мов (англійською або французькою) та вільно нею спілкуватися [4]. Адвокат може бути включений до списку як асоційований адвокат, для чого потрібно мати вісім років досвіду. Існує Кодекс професійної поведінки захисників, дотримання якого є обов'язковим, а також діють органи, уповноважені забезпечувати дотримання встановлених стандартів поведінки: Дисциплінарна рада та Апеляційна дисциплінарна рада. Подібні правила передбачалися у Правилах щодо процедури та доказів Міжнародного трибуналу щодо Руанди (МТР) та у Правилах щодо процедури та доказів Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії (МТКЮ). При цих трибуналах також діяли Асоціації адвокатів захисту та Кодекси професійної етики адвокатів захисту. Хоча у Статуті МКС серед його органів не згадуються адвокатські об'єднання, вони функціонують у статусі самостійних інституційних органів, до яких належать Бюро громадських адвокатів для захисту, Бюро громадських адвокатів для потерпілих, метою яких є надання правової допомоги, а також Асоціація адвокатів МКС — як незалежна професійна асоціація, що представляє усіх адвокатів та допоміжного юридичного персоналу [5, с. 46].

Підозрювані самі обирають собі головного адвоката, що зазвичай відбувається після їхнього арешту та перевезення до Гааги. Маючи широкий вибір, підозрювані, як правило, обирають адвоката, який раніше обіймав посаду головного або помічника адвоката в Міжнародному кримінальному суді чи іншому трибуналі. Водночас, у Правилах про процедуру та докази МКС та вищеназваних трибуналів, відповідно до ст. 14(3) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права передбачається, що обвинувачений має право на обраного ним захисника та на захисника, призначеного й оплачуваного Судом або трибуналами, якщо обвинувачений не має достатніх коштів для оплати його послуг. Потерпілі також мають право на вільний вибір адвоката (юридичного представника), але оскільки в судовому процесі потенційно беруть участь тисячі потерпілих, зазвичай судді призначають юридичних представників для захисту інтересів груп потерпілих.

Корисні поради з приводу того, як не лише потрапити до Списку адвокатів МКС, оскільки їх в ньому налічуються сотні, а справ щороку розглядається невелика кількість, а підвищити шанси залучення до судового розгляду, надають адвокати, що активно включаються до діяльності цього суду, зокрема Майкл Херц — британський юрист, міжнародний адвокат у кримінальних справах з більш ніж п'ятнадцятирічним досвідом роботи, член Виконавчої ради Асоціації адвокатів МКС. Зокрема, він наголошує на важливості накопичення досвіду в міжнародних судових розглядах як вирішальному факторі у переконанні провідних юристів або клієнтів у своїй компетентності, і рекомендує для початку кар'єри обрати посаду помічника адвоката або таку, що не пов'язана з адвокатською діяльністю, але з подальшим просуванням по службі, що включає налагодження зв'язків та звернення до головного адвоката, який наділений широкими повноваженнями при виборі інших членів команди [6].

Слід звернути увагу на те, що адвокати, які залучаються до міжнародного кримінального судочинства, зокрема у статусі захисників обвинувачених, стикаються з особливими викликами, наприклад, ворожим налаштуванням суспільства до них і хибним розумінням їх ролі у міжнародному кримінальному судочинстві, їх вважають за тих, хто виступає проти істини, проти правосуддя. Для оцінки ролі адвокатів у таких справах звернемося до роздумів з цього приводу адвокатки МКС Кейт Гібсон: «Адвокати є необхідним елементом системи міжнародного кримінального судочинства і допомагають цій системі, виступаючи у статусі гаранта забезпечення права на захист, навіть якщо людина обвинувачується у тяжких злочинах, передбачених Статутом МКС, та забезпечують допомогу суддям шляхом тестування доказів прокуратури і відстоювання справедливості судочинства; роль сторони захисту не слід асоціювати з обов'язковим запереченням факту злочину (не заперечувався факт геноциду у Руанді та злочини проти людяності у Югославії), переважно роль захисту полягає у перевірці доказів обвинувачення, що пов'язують власне цих обвинувачених і злочин» [7]. У якості прикладу вона посилається на справу Жан-П'єра Бемби, «у якій адвокати не намагалися оспорити факти зґвалтувань, а ставили запитання про дату та час події, аби перевірити, чи могли, наприклад, війська Жан-П'єра Бемби дійсно бути там на момент вчинення злочинів, запитували про колір форми, щоб співставити їхні ознаки, тощо» [7].

У підсумку зазначимо, що українські адвокати лише починають долучатися до розгляду справ у Міжнародному кримінальному суді: у вересні цього року Олексія Шевчука та Дениса Кешкентія було включено до переліку адвокатів МКС, які слушно наголошують на важливості присутності української адвокатури у глобальних судових

органах, на розбудові вітчизняної школи міжнародного кримінального права та створенні спеціалізованого Центру з підготовки українських фахівців для Міжнародного кримінального суду та майбутніх трибуналів [8], що має суттєве значення для міжнародної інтеграції України, національної безпеки та забезпечення правосуддя.

Список використаної літератури

1. Statute of the Permanent Court of International Justice (16 December 1920). URL: https://www.refworld.org/legal/constinstr/lon/1920/57478 (дата звернення: 30.09.2026).
2. Crawford J. The International Law Bar: Essence Before Existence? *ESIL 2013 5th Research Forum: International Law as a Profession Conference Paper* (Cambridge, January 2014). URL: http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2364104 (дата звернення: 30.09.2026).
3. Статут Міжнародного Суду Організації Об'єднаних Націй: прийнятий 26 червня 1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 30.09.2026).
4. International Criminal Court. Rules of Procedure and Evidence (Adopted on 3–10 September 2002). URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2026-02/RulesProcedureEvidenceEng-2026.pdf (дата звернення: 30.09.2026).
5. Гутник В. Міжнародний кримінальний суд: навч. посіб. Київ: ВАІТЕ, 2024. 234 с.
6. Herz M. Building a practice in international criminal law. 2025. 20 October. URL: https://www.counselmagazine.co.uk/articles/building-a-practice-in-international-criminal-law (дата звернення: 30.09.2026).
7. Адвокати дияволів чи незамінна частина системи міжнародного правосуддя: [дискусія про роль захисників у міжнародних судах]. *Медійна ініціатива за права людини: вебсайт*. 2021. 21 липня. URL: https://mipl.org.ua/advokaty-dyyavoliv-chy-nezaminna-chastyna-systemy-mizhnarodnogo-pravosuddya/ (дата звернення: 30.09.2026).
8. Олексія Шевчука включили до переліку адвокатів Міжнародного кримінального суду. *Юридична практика: вебпортал*. URL: https://pravo.ua/oleksiia-shevchuka-vkliuchyly-do-pereliku-advokativ-mizhnarodnoho-kryminalnoho-sudu/ (дата звернення: 30.09.2026).

Свида О. Г.
доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат

ПРИСЯГА АДВОКАТІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄС: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

7 лютого 2019 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)», яким абзац п'ятий Преамбули Основного Закону після слів «громадянської злагоди на землі України» було доповнено словами «та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України» [1, с. 50]. Отже, ці зміни остаточно закріпили орієнтацію нашої держави на європейські цінності та визначили стратегічний курс на набуття Україною членства у ЄС. Безумовно, важливим завданням у контексті євроінтеграції є адаптація вітчизняного законодавства до стандартів ЄС у найрізноманітніших сферах, і законодавство про адвокатуру у цьому відношенні не є винятком. Однією із умов набуття правового статусу адвоката є присяга, складення якої виступає завершальним етапом доступу до професії адвоката.

Інститут присяги як для вітчизняного законодавства, так і законодавства переважної більшості держав-членів ЄС не є новим, оскільки відомий з давніх часів, а нині закріплений досить широким колом нормативно-правових актів. Складення присяги передбачено для цілого ряду державних посадовців, насамперед глав держав, депутатів, правоохоронців тощо. В Україні присягу повинні складати депутати усіх рівнів, нотаріуси, поліцейські, члени Вищої ради правосуддя та багато інших осіб. Присяга як офіційна публічна обіцянка дотримуватися певних вимог у своїй професійній діяльності розроблена та запроваджена також для суддів, лікарів і адвокатів, оскільки їх діяльність має досить велике значення у житті громадян і держави в цілому. Складення присяги є умовою допуску до адвокатської діяльності в більшості досліджених у статті держав, проте її зміст, форма та порядок складення суттєво різняться залежно від правової традиції.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року [2] особа, яка склала кваліфікаційний іспит, складає присягу адвоката України. Цією ж статтею також передбачено, що особа, щодо якої прийнято рішення про

видачу свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, має скласти присягу протягом 30 днів, а сама присяга складається перед радою адвокатів регіону. Після чого текст присяги підписується особою і лише після цього вона одержує свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

Узагальнивши досвід України та досліджених держав-членів ЄС, можна виділити такі підходи до закріплення адвокатської присяги. За рівнем регулювання: 1) текст присяги (обіцянки) міститься у спеціальному законі про адвокатуру (Україна, Польща, Литва, Латвія, Словаччина, Чехія, Угорщина, Італія, Нідерланди, Німеччина); 2) текст присяги у кодифікованому або комплексному акті (Греція — стаття 24 Кодексу адвокатів, затвердженого Законом № 4194/2013; Франція — стаття 3 Закону № 71–1130 про реформу окремих судових і юридичних професій); 3) зобов'язання визначене підзаконним актом (Іспанія — стаття 10 Загального статуту адвокатури, затвердженого Королівським указом № 135/2021); 4) присяга законом не передбачена (Фінляндія). За правовою природою зобов'язання одні держави знають саме присягу (Україна, Литва, Латвія, Угорщина, Греція, Франція, Німеччина), в інших особа обирає між присягою та урочистою обіцянкою (Нідерланди, Іспанія), у третіх закон оперує лише обіцянкою чи зобов'язанням (Польща — ślubowanie, Словаччина — sľub, Чехія — slib, Італія — impegno solenne), а у Фінляндії формальної процедури немає взагалі (передбачено лише подання письмової зави про виконання правил адвокатської асоціації країни).

Що стосується релігійної складової, то окрім України, у Польщі, Латвії, Словаччині, Італії, Франції, Іспанії, Нідерландах і Чехії текст закріплений у законодавстві виключно у світській формі, проте в інших державах релігійний елемент передбачено як факультативний: особа може обрати текст із релігійним посиланням або без нього (Литва — частина 2 статті 19; Угорщина — § 7 абз. 3; Греція — стаття 24; Німеччина — § 12a). Жодна з досліджених держав не встановлює обов'язкового релігійного елемента.

На підставі дослідження досвіду держав-членів ЄС можна зробити висновок, що у майбутньому варто доповнити статтю 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» вказівкою, що за бажанням особа, яка складає присягу, може наприкінці проголосити фразу: «Нехай мені допомагає Боже!» або іншу подібну фразу відповідно до релігійних переконань.

З релігійним аспектом пов'язане й питання відмови від присяги: відповідно до українського законодавства нескладення або пряма відмова особи від складення присяги є обставиною, яка унеможливлює набуття статусу адвоката. Відповідно ж до статті 35 Конституції України «Кожен має право на свободу світогляду і віроспові-

дання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність». Повертаючись до нашого дослідження, маємо вказати, що настановами деяких вірувань особам забороняється складати будь-які присяги чи приносити клятви, виходячи з тлумачення біблійних заповідей, зокрема слів Ісуса Христа: «А Я кажу вам: не присягайте зовсім...» (Матвія 5:34–37). До таких релігійних конфесій чи течій відносяться Свідки Єгови, меноніти, квейкери (Релігійне Товариство Друзів) тощо. У такому разі законодавство низки досліджених держав (Нідерланди — стаття 3, Іспанія — стаття 10, Німеччина — § 12a, Греція — стаття 24) допускає альтернативу присязі. Отже, у цьому контексті при внесенні змін і доповнень до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» варто розглянути питання щодо доцільності встановлення можливості проголошення особою «урочистої обіцянки» у разі неможливості складення присяги з релігійних переконань — це відповідатиме духу та змісту ст. 35 Основного Закону України.

Результати порівняльного дослідження свідчать, що держави розрізняються й за тією ознакою, перед яким суб'єктом проголошується присяга чи обіцянка. В Україні та більшості досліджених держав присяга (обіцянка) складається перед регіональним органом в системі адвокатського самоврядування чи його керівником (Україна — на засідання ради адвокатів регіону, Польща — перед деканом; Словаччина та Чехія — до рук голови палати; Угорщина — перед головою регіональної палати; Іспанія — перед деканом колегії; Італія — перед радою колегії; Німеччина — перед адвокатською палатою), що підкреслює самоврядний характер адвокатури. Водночас у трьох державах присягу приймає суд (Греція — суд у складі трьох суддів; Франція — апеляційний суд; Нідерланди — окружний суд, Латвія — Голова Верховного Суду), що символізує особливий зв'язок адвокатури із судовою владою та системою правосуддя, а Литві — інша державна посадова особа — міністр юстиції. Оскільки кожен із цих підходів має свої переваги, вважаємо, що діюча в Україні модель складання присяги в системі адвокатського самоврядування (стаття 11 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») абсолютно є виправданою та відповідає сучасним стандартам організації адвокатського самоврядування.

Окремо слід виділити вимоги до одягу під час складення присяги (обіцянки). У низці держав церемонія відбувається в мантії: така вимога закріплена нормативно в Литві (частина 4 статті 19 Закону), Італії (Королівський указ від 6 січня 1927 року № 6) [3] та Нідерландах (стаття 27 Декрету про костюми та титули судової організації) [4], а в Польщі (чорна мантія із зеленим жабо) [5], Франції [6] та Іспанії [7;

8] вона склалася як усталена практика. Натомість у Німеччині, Греції, Словаччині та Чехії адвокати носять мантію лише під час виконання обов'язків у суді, а присягу (обіцянку) складають у діловому одязі. Щодо мантії для українських адвокатів варто вказати, що свого часу народний депутат України Г. Москаль невдовзі після прийняття чинного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (5 липня 2012 року) 18 грудня 2012 року вніс до Верховної Ради України відповідний законопроект (реєстраційний номер 1115)[9], яким передбачалося запровадження мантії для українських адвокатів. Згодом, 16 липня 2013 року було внесено доопрацьований законопроект, який був розглянутий 20 листопада 2013 року на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя, схвально оцінений та рекомендований до прийняття Верховною Радою України за основу (до речі, в тексті Висновку комітету вказується, що законопроект № 1115 був схвально оцінений і Національною асоціацією України) [10]. На теперішній час той законопроект залишився виключно в статусі законопроекту, а повернутися до його розгляду варто, на наш погляд, вже після завершення воєнного стану. Але варто додати, що, на наш погляд, складення адвокатами присяги в мантії додає такому заходу додаткової урочистості. Як приклад тут можна взяти церемонію отримання дипломів магістра студентами Національного університету «Одеська юридична академія», коли і випускники, і керівництво під час урочистого заходи одягнуті в мантії, а отже, така практика заслуговує свого поширення й на процедуру складення адвокатської присяги.

Отже, варто підсумувати, що у досліджених державах-членах ЄС немає єдиного підходу до змісту та обсягу тексту та порядку складення адвокатами присяги, а підхід кожної держави відображає її історичні, культурні та правові традиції. Водночас спільним для більшості з них є те, що адвокатська присяга (або її аналог у вигляді урочистої обіцянки чи зобов'язання) виступає умовою допуску до адвокатської практики (виняток становить Фінляндія) і виконує важливу символічну та правову функцію: публічно підтверджує прийняття адвокатом на себе відповідальності перед клієнтами, суспільством і державою. Водночас деякі аспекти зарубіжного законодавства, зокрема можливість вибору між присягою та урочистою обіцянкою, допустимість релігійного елемента за бажанням особи, запровадження мантії тощо заслуговують на увагу вітчизняних законотворців та можуть бути запроваджені в Україні шляхом внесення відповідних змін і доповнень до статті 11 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Список використаної літератури

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору): Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 9. Ст. 50.
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
3. Radi R. L'avvocato deve avere la toga aperta perché è libero e non sottomesso. Terzultima Fermata: blog. 10.05.2024. URL: https://terzultimafermata.blog/2024/05/10/lavvocato-deve-avere-la-toga-aperta-perche-e-libero-e-non-sottomesso-di-riccardo-radi
4. Kostuum- en titulatuurbesluit rechterlijke organisatie: Besluit van 22 december 1997 betreffende de titulatuur en het kostuum der rechterlijke ambtenaren alsmede het kostuum van de advocaten en van de procureurs (Reglement II). URL: https://wetten.overheid.nl/BWBR0009255/2015-01-01
5. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 listopada 2000 r. w sprawie określenia stroju urzędowego adwokatyw biorących udział w rozprawach sądowych. Dz.U. 2000. Nr 112. Poz. 1183. URL: https://eli.gov.pl/eli/DU/2000/1183/ogl/pol/pdf
6. Quand prкter serment après le CAPA : dates, démarches et stratégie. Neria Recrutement. URL: https://www.neria-recrutement.fr/article/quand-preter-serment-apres-le-capa-dates-demarches-et-strategie
7. La abogacна madrileca reivindica su funciyn protectora de la democracia en el acto de jura de nuevos letrados/as. Ilustre Colegio de la Abogacна de Madrid. URL: https://web.icam.es/la-abogacia-madrilena-reivindica-su-funcion-protectora-de-la-democracia-en-el-acto-de-jura-de-nuevos-letrados-as/
8. Ratificaciyn de jura o promesa: procedimiento. Ilustre Colegio de la Abogacна de Mбlaga. URL: https://abogaciademalaga.es/wp-content/uploads/2024/04/PROCED-Ratificacion-de-Jura-o-Promesa.pdf
9. Про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (щодо адвокатської мантії): проект Закону України, реєстр. № 1115 від 18.12.2012 / внесений нар. деп. України Г. Москалем. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/JG0UZ00I
10. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань верховенства права та правосуддя щодо проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо адвокатської мантії, повторно поданий народним депутатом України Москалем Г. Г. (реєстр. № 1115 від 30.07.2013 р.) від 20 листопада 2013 року. *Верховна Рада України*. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=45199&pf35401=259493

Фляжнікова Я. В.
доцентка кафедри соціально-економічних дисциплін
Комунального закладу вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж імені Михайла Грушевського», докторка філософії у галузі права

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ДОСВІД США

Стрімкий розвиток технологій та поширення Legal Tech створюють нові можливості для здійснення адвокатської діяльності, водночас впливаючи на способи реалізації традиційних професійно-етичних вимог. Цифрове середовище змінює не лише організаційні та професійні аспекти роботи адвоката, а й актуалізує питання дотримання його етичних обов'язків. Використання електронних комунікацій, хмарних сервісів, цифрових платформ та штучного інтелекту зумовлює необхідність переосмислення підходів до забезпечення незалежності, доброчесності, конфіденційності та належного захисту інформації.

Відповідно до статті 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу та є вільним у виборі захисника своїх прав [1, ст. 59]. Реалізація цього конституційного права передбачає не лише належний рівень професійної компетентності адвоката, а й дотримання встановлених професійно-етичних стандартів. У сучасних умовах адвокат має також володіти необхідними цифровими навичками та враховувати специфіку технологічного середовища, у якому здійснюється професійна діяльність.

Високі етичні стандарти є невід'ємною складовою адвокатської професії [2]. Як зазначає Н. М. Бакаянова, етичні категорії посідають важливе місце у визначенні змісту професійної діяльності адвоката [3, с. 6]. В умовах цифровізації значення таких категорій не зменшується, однак способи їх реалізації набувають нових форм, оскільки професійні обов'язки дедалі частіше виконуються із застосуванням цифрових технологій, що, своєю чергою, створює додаткові етичні та професійні ризики.

Основоположними принципами адвокатської діяльності є верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів та інші професійні стандарти [4]. У цифровому середовищі зазначені принципи зберігають своє фундаментальне значення, проте потребують належної конкретизації з урахуванням особливостей використання сучасних технологій.

Одним із проявів цифровізації адвокатської етики є професійна поведінка адвоката в соціальних мережах. Використовуючи соціальні мережі, адвокат має дотримуватися не лише нормативних вимог, а й загальноприйнятих морально-етичних стандартів професійної пове-

дінки. Водночас поведінка адвоката в соціальних мережах уже отримала нормативне врегулювання, що свідчить про адаптацію традиційних етичних вимог до цифрового середовища [5]. Проте соціальні мережі є лише одним із напрямів трансформації адвокатської етики в умовах цифровізації поряд із використанням штучного інтелекту, електронних комунікацій, хмарних сервісів та цифрових платформ.

Особливої актуальності в умовах цифровізації набувають питання належного зберігання, обробки та захисту інформації, що становить адвокатську таємницю. Перехід від паперового документообігу до електронних форм роботи та використання хмарних платформ створюють додаткові ризики несанкціонованого доступу, втрати або розголошення інформації, а отже, зумовлюють підвищені вимоги до її захисту. Як зазначає Л. А. Остафійчук, документи доцільно сканувати та зберігати на захищених електронних сервісах, а перспективним напрямом розвитку адвокатської інфраструктури може бути розширення функціоналу Особистого онлайн-кабінету адвоката та пов'язаних із ним сервісів для формування і зберігання матеріалів справ про надання правової допомоги клієнту [6, с. 69]. Особливо важливим це є для судових справ, у яких значний обсяг інформації та необхідність оперативного доступу до документів безпосередньо впливають на своєчасність та ефективність правничої допомоги.

Досвід США становить значний інтерес для дослідження зазначених питань. Професійно-етичні стандарти адвокатської діяльності у США ґрунтуються, зокрема, на вимогах професійної компетентності, конфіденційності, доброчесності, незалежності та відповідальності перед клієнтом. Водночас розвиток цифрових технологій зумовив подальшу конкретизацію окремих професійних обов'язків адвоката.

Так, відповідно до Model Rule 1.1 Американської асоціації адвокатів (American Bar Association, ABA) професійна компетентність адвоката охоплює не лише знання права, а й обізнаність щодо переваг та ризиків, пов'язаних із використанням відповідних технологій [7]. Таким чином, технологічна компетентність є складовою професійної компетентності адвоката, необхідною для належного виконання його професійних обов'язків у цифровому середовищі.

Такий підхід має принципове значення для розуміння цифровізації адвокатської етики. Використовуючи технологічні інструменти, адвокат повинен розуміти їх функціональні можливості та обмеження, оцінювати пов'язані з ними ризики та враховувати їхній потенційний вплив на інтереси клієнта. Отже, використання технологій не звільняє адвоката від обов'язку діяти компетентно та відповідально.

Окрему групу етичних питань становить використання штучного інтелекту. Генеративний ШІ може бути корисним інструментом для пошуку, систематизації та опрацювання інформації, однак його ви-

користання пов'язане з ризиком отримання недостовірних відомостей, вигаданих судових рішень або посилань, а також із можливістю неналежного розкриття конфіденційної інформації клієнта.

Показовою у цьому контексті є справа Mata v. Avianca, Inc. (Case No. 1:22-cv-01461), у якій адвокати подали до суду неіснуючі судові рішення та неправдиві посилання, створені за допомогою генеративного штучного інтелекту. Суд наклав на них та юридичну фірму штраф у розмірі 5 000 доларів США, наголосивши на необхідності перевірки адвокатом інформації, отриманої за допомогою ШІ [8]. Ця справа демонструє, що використання штучного інтелекту саме по собі не усуває і не обмежує професійної відповідальності адвоката за достовірність та належність матеріалів, поданих від його імені.

Важливе значення для забезпечення конфіденційності електронної інформації має також ABA Formal Opinion 477R (2017), відповідно до якого адвокат, використовуючи електронні засоби комунікації, повинен вживати розумних заходів для запобігання несанкціонованому доступу до інформації клієнта або її неналежному розголошенню. При цьому необхідний рівень захисту визначається з урахуванням характеру та чутливості інформації, потенційних ризиків і конкретних обставин справи [9].

Окремо ABA Formal Opinion 483 (2018) визначає професійні обов'язки адвоката у разі порушення безпеки електронних даних або кібератаки. Зокрема, адвокат має вживати заходів для припинення порушення, мінімізації його наслідків, встановлення характеру та обсягу інциденту, а у випадках, коли порушення стосується або обґрунтовано може стосуватися істотної конфіденційної інформації клієнта, — належним чином повідомити клієнта [10].

Отже, цифровізація адвокатської етики охоплює комплекс взаємопов'язаних питань, серед яких технологічна компетентність адвоката, забезпечення конфіденційності та інформаційної безпеки, етичне використання штучного інтелекту, безпечна цифрова комунікація та професійна поведінка в соціальних мережах. При цьому фундаментальні принципи адвокатської діяльності не втрачають свого значення, а набувають нових способів реалізації та конкретизації відповідно до умов цифрового середовища.

Наведене дає підстави визначити цифровізацію адвокатської етики як процес адаптації традиційних професійно-етичних вимог до умов використання цифрових технологій, у межах якого змінюються не фундаментальні принципи адвокатської діяльності, а способи їх реалізації та конкретизації. Такий підхід дозволяє розглядати цифровізацію адвокатської етики не як формування принципово нової системи етичних вимог, а як розвиток уже сформованих професійних стандартів відповідно до технологічних змін.

Порівняння американського та українського підходів свідчить про відмінності у ступені та формах нормативної конкретизації етичних вимог, пов'язаних із використанням цифрових технологій. Підходи ABA до технологічної компетентності адвоката, захисту електронних комунікацій та реагування на кіберінциденти можуть становити корисне підґрунтя для подальшого розвитку відповідних механізмів в Україні.

Список використаної літератури

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n4
3. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури*. *Спеціальний випуск: Адвокатська етика*. 2019. С. 5–10.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17/conv#Text
5. Фляжнікова Я. Адвокати в соціальних мережах. Етико-деонтологічний аспект. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 1. URL: http://vjhr.sk/archive/2017_1/part_1/24.pdf
6. Остафійчук Л. А. Цифровізація діяльності адвоката як спосіб захисту прав клієнта на професійну правничу допомогу в умовах воєнного стану. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (гол.) [та ін.] ; НУ «Одеська юридична академія». — Одеса: Фенікс, 2022. — 488 с. С. 66–70.
7. ABA Model Rules of Professional Conduct. Rule 1.1: Competence. 1983. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/rule_1_1_competence/
8. Mata v. Avianca, Inc., 678 F. Supp. 3d 443 (S. D. N. Y. 2023). URL: https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/archive/2025/12/Mata-v-Avianca-Inc.pdf
9. ABA Formal Opinion 477R (2017) — Securing Communication of Protected Client Information. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/ethics-opinions/aba-formal-opinion-477.pdf
10. ABA Formal Opinion 483 (2018) — Lawyers' Obligations After an Electronic Data Breach or Cyberattack. URL: https://www.americanbar.org/content/dam/aba/administrative/professional_responsibility/ethics-opinions/aba-formal-op-483.pdf?utm_source

Дзядевич В. Р.
асистент, аспірант 4-го року навчання кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРЕХІД КОЛИШНІХ СУДДІВ ДО АДВОКАТУРИ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ТА ОРІЄНТИРИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Правовий статус судді у відставці не вичерпується гарантіями матеріального забезпечення. Він охоплює й питання подальшої професійної реалізації особи, яка набула значного досвіду здійснення правосуддя. Одним із поширених напрямків такої реалізації є адвокатська діяльність. Особливістю в таких випадках є фактично поєднання двох різних вимірів. Перший — це суддівський, який ґрунтується на незалежності та безсторонності. Другий — це адвокатський, який ґрунтується на незалежності від держави та представництві інтересів клієнта. В Україні доступ колишніх суддів до адвокатури врегульовано загальними правилами щодо кваліфікаційного іспиту та стажування. Саме тому цікавим є порівняння вітчизняного досвіду із досвідом Республіки Польща, де законодавець передбачив спеціальний порядок набуття особою статусу адвоката особами із суддівським досвідом. Метою тез є виявлення особливостей польської моделі та її значення для вдосконалення українського регулювання.

Інституту відставки судді в Польщі відповідає «стан спокою» (stan spoczynku). Конституція Республіки Польща закріплює принцип незмінюваності суддів, допускає переведення судді у стан спокою внаслідок хвороби або втрати сил, у разі зміни устрою судів чи меж судових округів, а також у зв'язку із досягненням граничного віку, після досягнення якого судді переходять у стан спокою [1, ст. 180]. Закон про устрій загальних судів конкретизує ці підстави. Так, суддю переводять у стан спокою на його вимогу або за поданням колегії суду у разі стійкої непрацездатності, у разі відмови від обов'язкового медичного обстеження, а також у зв'язку із реорганізацією судів [2, ст. 70, 71]. Рішення про таке переведення ухвалює Крайова судова рада, а її рішення може бути оскаржене до Верховного Суду [2, ст. 73]. Таким чином, можемо зробити висновок, що стан спокою розглядається як особлива форма збереження суддівського статусу, а не як повне припинення зв'язку судді із судовою системою.

Доступ до адвокатури в Польщі регулює Закон «Про адвокатуру» 1982 року [3]. Загальний шлях до професії передбачає адвокатське стажування (аплікацію) та складання адвокатського іспиту, проте ст. 66 Закону містить винятки з цього правила. Зокрема, особи, які фактично обіймали посаду судді, звільняються від обов'язку проходити

стажування та складати іспит. Крім того, від обов'язку проходити стажування й складати іспит звільняються особи, які склали суддівський або прокурорський іспит після 1 січня 1991 р. і впродовж п'яти років перед поданням заяви про внесення до списку адвокатів щонайменше три роки сукупно працювали на визначених законом посадах або виконували юридичну роботу, що вимагає правничих знань [3, ст. 66]. Також, особи, які склали суддівський, прокурорський, нотаріальний іспит або кваліфікаційний іспит судового виконавця, мають право складати адвокатський іспит без проходження стажування [3, ст. 66]. Заяву про допуск до професії розглядає окружна адвокатська рада (okręgowa rada adwokacka) протягом 30 днів, і відмовити у внесенні до списку адвокатів вона має право виключно за наявності вичерпного переліку підстав, визначених законом [3, ст. 68].

Варто зауважити, що польська модель має кілька рис, важливих для дослідження як статусу судді у відставці, так і статусу осіб, які колись були суддями. По-перше, судовий досвід у Польщі фактично розглядається як рівнозначна заміна адвокатської підготовки, що загалом відповідає логіці визнання професійної компетентності. По-друге, в окремих випадках зазначена пільга щодо звільнення від окремих етапів здобуття адвокатського статусу не є безстроковою, оскільки застосовується вимога щодо «трьох років». Такий підхід покликаний підтримувати актуальність здобутого досвіду і стимулювати особу розглянути можливість набуття адвокатського статусу. По-третє, дискреція органу адвокатського самоврядування в такій процедурі є дещо звуженою, оскільки відповідна рада не може відмовити з міркувань доцільності. По-четверте, у межах процедури допуску до адвокатури прямо не вирішується питання запобігання конфлікту інтересів. Разом із тим, варто зауважити, що це питання належить до сфери професійної етики і потребує окремого дослідження.

В Україні відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» доступ до професії передбачає кваліфікаційний іспит і стажування строком шість місяців, від якого звільняються лише визначені законом категорії осіб [4]. Умови виходу судді у відставку, зокрема, щодо мінімально необхідного стажу, визначає ст. 116 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [5], проте спеціального порядку допуску для суддів у відставці чи колишніх суддів не передбачено. Спроби лібералізації, зокрема законопроєкт № 5095, яким пропонувалось звільнити від стажування осіб зі стажем роботи суддею або помічником судді — не були підтримані парламентом [6]. Окрім того, Велика Палата Верховного Суду у справі № 822/1309/17 виходила з того, що отримання діючим суддею свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю суперечить закону [7]. Тому питан-

ня допуску до професії актуальне саме для суддів у відставці або осіб, суддівські повноваження яких припинено.

Висновки. По-перше, польський досвід демонструє модель високої довіри до професійного суддівського цензу, де перебування на посаді судді звільняє від кваліфікаційного іспиту та стажування в адвокатурі. По-друге, така конструкція сприяє реалізації права на працю осіб, які вже не здійснюють правосуддя та ефективній реінтеграції правників високої кваліфікації на ринку юридичних послуг. При цьому відкритим залишається питання вирішення потенційного конфлікту інтересів, а також такий підхід вимагає суворого розмежування між збереженням публічного статусу «судді у стані спокою» та реальним здійсненням адвокатської діяльності. По-третє, для України актуальним може бути досвід диференційованого порядку допуску колишніх суддів, наприклад, звільнення від стажування, при збереженні вимог до складення кваліфікаційного іспиту, а також закріплення в Правилах адвокатської етики спеціальних застережень щодо участі колишнього судді у справах, пов'язаних із судом, у якому особа здійснювала правосуддя.

Список використаної літератури

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dziennik Ustaw. 1997. Nr 78. Poz. 483. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483 (дата звернення: 01.10.2026).
2. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądyw powszechnych. Dziennik Ustaw. 2001. Nr 98. Poz. 1070: зі змінами. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010981070 (дата звернення: 01.10.2026).
3. Закон від 26 травня 1982 року «Право про адвокатуру» (текст зведений). Із останніми змінами від 23.08.2013 р. (український переклад, НААУ). URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/zakonodavstvo-pro-adv-polsha-zvedenyj-pereklad.pdf (дата звернення: 01.10.2026).
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 01.10.2026).
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 01.10.2026).
6. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо звільнення від проходження стажування осіб, які мають стаж роботи суддею або помічником судді: реєстр. № 5095. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/25590 (дата звернення: 01.10.2026).
7. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.02.2021 у справі № 822/1309/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95439673 (дата звернення: 01.10.2026).

Білик К. В.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТУРИ У КРАЇНАХ ЄС ТА США: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Спосіб організації правничої допомоги в різних країнах (самоврядна, змішана чи державно-контрольована модель регулювання адвокатури) безпосередньо впливає на незалежність адвокатів, якість правничих послуг і доступність правосуддя. У контексті європейської інтеграції України це питання набуло особливої актуальності: розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р схвалено Дорожню карту з питань верховенства права, яка передбачає до IV кварталу 2026 р. розроблення законопроєкту щодо вдосконалення правового регулювання адвокатської діяльності за участю Національної асоціації адвокатів України [1]. Відповідна робоча група вже розпочала діяльність спільно з представниками профільного парламентського підкомітету [2]. Тому порівняльний аналіз моделей регулювання адвокатури в країнах ЄС і США є важливим для визначення елементів іноземного досвіду, придатних для реформування української системи.

Модель регулювання адвокатури в Європейському Союзі не є уніфікованою: питання допуску до професії, дисциплінарної відповідальності та внутрішньої організації адвокатських об'єднань залишаються в компетенції держав-членів. Водночас право ЄС встановлює загальний каркас транскордонної практики через дві базові директиви — Директиву Ради 77/249/ЄЕС, яка полегшує ефективне здійснення адвокатами свободи надання послуг, та Директиву 98/5/ЄС Європейського Парламенту і Ради, яка регулює постійну практику професії адвоката в державі-члені, іншій ніж та, в якій було здобуто кваліфікацію [3; 4]. Ключовим принципом, закладеним у цих актах, є «подвійна деонтологія» (double deontology) — одночасне застосування до адвоката, який практикує в іншій державі-члені, як професійних правил країни походження, так і країни прийняття [5, с. 19]. Додатковим інструментом гармонізації є Директива 2005/36/ЄС про визнання професійних кваліфікацій [6]. Понад формальні акти, єдність етичних стандартів у межах Союзу забезпечує Рада адвокатських асоціацій та правових товариств Європи (CCBE), Кодекс поведінки якої слугує спільним мінімальним стандартом для національних правил професійної етики [7, с. 65]. Рекомендації CCBE щодо безперервного професійного розвитку (Continuing Professional Development) вже

частково імплементовано в українське національне законодавче поле: з 1 січня 2025 р. Рада адвокатів України затвердила новий Порядок підвищення професійного рівня адвокатів, розроблений з їх урахуванням [8]. Таким чином, європейську модель можна визначити як децентралізоване національне самоврядування адвокатури, гармонізоване наднаціональним регулюванням транскордонної практики та спільними етичними стандартами.

Розглядаючи модель регулювання адвокатури у США, яка є принципово іншою і зумовлена федеративним устроєм держави та належністю до англо-американської правової системи, варто виділити її характерні риси. Єдиного загальнонаціонального нормативного акта, який комплексно регулював би адвокатську діяльність, не існує. Так, допуск до професії, дисциплінарні процедури та правила етики встановлюються на рівні кожного штату, а ключову регуляторну роль відіграють верховні суди штатів, а не органи адвокатського самоврядування. Орієнтиром для уніфікації виступають Типові правила професійної поведінки, розроблені Американською асоціацією юристів (ABA), які штати приймають з власними модифікаціями [9]. Адвокатська ліцензія має територіальну дію лише в межах штату, що її видав, а перехід до практики в іншому штаті, як правило, вимагає повторного складання іспиту [10, с. 16–17]. Отже, американську модель можна охарактеризувати як фрагментовану, судово-контрольовану систему з елементами професійного самоврядування, що реалізується через рекомендаційні стандарти ABA.

Сьогодні українська модель регулювання адвокатури побудована на принципово інших засадах. Стаття 131–2 Конституції України закріплює адвокатуру як конституційний інститут, що забезпечує надання професійної правничої допомоги, гарантує її незалежність та закріплює виключне право адвоката представляти особу в суді та здійснювати захист від кримінального обвинувачення [11]. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI визначає єдині для всієї країни умови допуску до професії (кваліфікаційний іспит, стажування, присяга), єдине свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю, що діє на всій території держави, та систему адвокатського самоврядування, яка є повністю незалежною від органів державної влади [12]. Ця модель поєднує риси централізованого нормативного регулювання, притаманного країнам континентальної Європи, з розвиненим інституційним самоврядуванням, незалежним від держави тією мірою, якою це не характерно жодній із розглянутих іноземних моделей.

Таким чином, ми маємо змогу визначити певні межі можливого запозичення іноземного досвіду для українського реформування. Досвід США, з огляду на фрагментованість регулювання по штатах та

відсутність єдиної ліцензії, малопридатний для унітарної держави: збереження єдиного національного свідоцтва адвоката є перевагою української моделі, яку не варто втрачати. Натомість інструментарій, розроблений у праві ЄС для гармонізації національних систем без їх уніфікації (принцип подвійної деонтології), механізми взаємного визнання кваліфікацій, а також роль CCBE як платформи узгодження мінімальних етичних стандартів є значно ближчим до траєкторії, яку обрала Україна в процесі євроінтеграції. Часткова імплементація рекомендацій CCBE щодо безперервного професійного розвитку з 2025 р. та підготовка законопроєкту про вдосконалення адвокатської діяльності на виконання Дорожньої карти з питань верховенства права до кінця 2026 р. свідчать про те, що українська реформа фактично рухається саме в напрямку поступової конвергенції з європейськими стандартами, а не запозичення американської моделі фрагментованого судового контролю [1; 2; 8].

Підсумовуючи можемо сказати, що моделі регулювання адвокатури в ЄС та США суттєво відрізняються за ступенем централізації, роллю держави та механізмами транскордонного визнання кваліфікацій, тоді як українська модель поєднує єдність нормативного регулювання з незалежним самоврядуванням. З огляду на курс України на європейську інтеграцію, найбільш реалістичним і виправданим напрямом подальшого реформування вітчизняного законодавства про адвокатуру є не механічне копіювання однієї з іноземних моделей, а поступова гармонізація з інструментами та стандартами права ЄС за збереження ключової переваги української системи — незалежного та єдиного для всієї країни адвокатського самоврядування.

Список використаної літератури

1. Програма НААУ виконання Дорожньої карти з питань верховенства права оприлюднена. *НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/11150-programa-naau-vikonannya-dorozhn-oi-karti-z-pitan-verhovenstva-prava-oprilyudnena.html
2. НААУ напрацьовує модель реформи адвокатури. *НААУ*. URL: https://unba.org.ua/news/print/11662-naau-naprac-ovue-model-reformi-advokaturi.html
3. Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services. OJ L 78, 26.3.1977.
4. Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained. OJ L 77, 14.3.1998.
5. Guidelines for Bars & Law Societies on Free Movement of Lawyers within the European Union. *Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE),* 2021. URL: https://www.lawlibrary.ie/app/uploads/securepdfs/2023/05/EU-Reg-Lawyers-updated-guidelines-June-2021.pdf

6. Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications. OJ L 255, 30.9.2005.
7. Щепанюк Ю. Рада адвокатів та юридичних товариств Європи як рушій до формування уніфікованих стандартів адвокатури у праві Європейського Союзу. *Актуальні проблеми правознавства*. 2025. № 2(42). С. 64. URL: https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/2126/2147
8. З 1 січня 2025 року українські адвокати підвищуватимуть свій професійний рівень за оновленими правилами. *Юрліга*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/232663_z-1-schnya-2025-roku-ukransk-advokati-pdvishchuvatimut-svy-profesyniy-rven-za-onovlenimi-pravilami
9. Center for Professional Conduct. Model Rules of Professional Conduct, 2009 Edition. *American Bar Association,* 2010. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/publications/model_rules_of_professional_conduct/model_rules_of_professional_conduct_table_of_contents
10. Бидюк Н. О. Правове регулювання допуску до адвокатської діяльності в Україні та США. *Правова держава*. 2014. № 18. С. 15–19. URL: https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/421709
11. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI: станом на 10 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Нестерчук Лілія Петрівна***

Волошенюк В. В.
студентка 4-го курсу Навчально-наукового інституту
морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська морська академія»

РОЛЬ АДВОКАТУРИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Питання захисту прав людини набуває особливої ваги сьогодні, оскільки світ постійно потерпає від економічних і політичних криз та збройних конфліктів. В Україні повномасштабна війна триває вже п'ятий рік, у Палестині та Ізраїлі люди щодня опиняються в зоні бойових дій. У таких умовах, на жаль, трапляються тяжкі порушення прав людини.

Кожна людина в цьому світі має право на ефективне поновлення в правах компетентними національними судами, що закріплює Загальна декларація прав людини [1, ст. 8].

Конституція України, в свою чергу, визнає права і свободи людини та їх гарантії визначальними для діяльності держави [2, ст. 3].

Водночас слід зазначити, що особа рідко здатна ефективно захищатися самостійно. Як зазначають Бєлов Д. М. та Бєлова М. А, необхідна стійкість концепції захисту прав і свобод людини і громадянина досягається шляхом опори на систему принципів, перевірених наукою та практикою. Життєстійкість і прогресивність даної концепції складається за допомогою поєднання правових, моральних, традиційних, інших соціально-регулятивних норм [3, с. 43]. Проте самі по собі ці принципи й норми не діють автоматично — щоб вони працювали на практиці, потрібен суб'єкт, який здатен застосувати їх у конкретній справі. Такою ланкою між нормою і людиною, яка потребує захисту, є адвокат. Саме він володіє професійними знаннями для тлумачення й застосування правових норм, керується етичними стандартами професії та забезпечує особі реальний доступ до правосуддя, у тому числі на міжнародному рівні.

Конституція України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу, а для її надання в судах та інших державних органах діє адвокатура [2, ст. 59], яка є недержавним самоврядним інститутом, що забезпечує захист, представництво та надання інших видів правничої допомоги на професійній основі на таких принципах, як верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів [4].

Адвокати, за твердженням Т. Вільчик, повинні дотримуватись високих етичних стандартів при здійсненні професійної діяльності. В межах професійного обов'язку захисту прав та інтересів своїх клієнтів адвокати мають також відігравати суттєву роль у справедливому відправленні правосуддя. Будучи активним учасником механізму правозастосування, займаючи самостійне місце у механізмі правосуддя, адвокатура виконує важливу функцію суспільного контролю у цій сфері [5, с. 10].

Надзвичайно важливу роль адвокати відіграють і в застосуванні міжнародних механізмів захисту прав людини (як універсальних, накшталт Комітету ООН з прав людини, так і регіональних, накшталт Європейського суду з прав людини), якщо цього потребують інтереси клієнта. Так, на етапі оцінки перспектив звернення до міжнародної інституції, юрисдикція якої визнана Україною, адвокат виявляє конкретні порушення прав свого клієнта, гарантованих міжнародними договорами (наприклад, Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод [6]). Вже під час розгляду справи клієнта в

національних інституціях адвокат застосовує конвенційні аргументи, інакше скарга до міжнародної інституції ризикує не пройти критерій вичерпання національних засобів захисту. Адвокат також уважно слідкує за строками звернення до міжнародних інституцій, адже останні пропущені строки за загальним правилом не поновлюють навіть за наявності поважних причин їх пропуску. Далі саме адвокат готує заяву/скаргу за вимогами регламенту міжнародної інституції, що може потребувати відмінного рівня володіння адвокатом іноземною мовою. Адвокат також може клопотати про вжиття в інтересах клієнта тимчасових заходів і надалі сприяти виконанню рішення.

Аналіз практики Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) демонструє, що гарантії діяльності адвоката та його незалежність розглядаються як складові права на справедливий суд. Показовою в цьому аспекті вбачається справа «Салдуз проти Туреччини». Так, наприкінці травня 2001 р. сімнадцятирічного громадянина Туреччини Юсуфа Салдуза затримали співробітники антитерористичного підрозділу поліції за підозрою в участі в незаконній демонстрації на підтримку Робочої партії Курдистану та в розвішуванні забороненого банера. Під час допиту адвоката для обвинуваченого не було викликано. Згодом заявник отримав доступ до правничої допомоги й був засуджений. Юсуф Салдуз поскаржився до ЄСПЛ на те, що Турецькою республікою йому було відмовлено в правничій допомозі під час перебування під вартою. Велика палата ЄСПЛ, в свою чергу, визнала порушення за ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, де зазначається, що кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має право використовувати юридичну допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або — за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника — одержувати таку допомогу безоплатно [7]. Отже, для збереження практичного та ефективного характеру права на справедливий суд доступ до адвоката, як правило, має бути забезпечений з першого допиту підозрюваного поліцією, якщо тільки в конкретних обставинах не доведено наявності переконливих підстав для обмеження цього права. Права захисту, як зазначив Суд, будуть у принципі непоправно порушені, якщо викривальні показання, отримані без адвоката, покладено в основу обвинувального вироку. Також ЄСПЛ зазначив, що навіть якщо заявник мав можливість оскаржити докази під час судового розгляду й апеляції, відсутність адвоката під час утримання заявника під вартою непоправно вплинула на його права захисту. Крім того, ЄСПЛ визнав порушення ст. 6 Конвенції через ненадання заявнику письмового висновку головного прокурора касаційного суду, чим було порушено принцип змагальності. Таку позицію ЄСПЛ в міжнародному праві прав людини називають «принципом Салдуза»,

вона послідовно застосовується і в подальших справах та навіть стала підставою для перегляду національних процедур кримінально-процесуального характеру в окремих державах-учасницях Ради Європи (наприклад, Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії, Французькій Республіці тощо). На нашу думку, ця справа ілюструє також, що стандарт міжнародного рівня формується завдяки індивідуальним скаргам і доводиться до державної практики саме через діяльність адвокатів.

Водночас, діяльність адвокатури у сфері міжнародного захисту прав людини може супроводжуватися загрозами незалежності адвокатури. Так, у справі «Колібаба проти Молдови» після звернення адвоката до ЄСПЛ генеральний прокурор Молдови звернувся до колегії адвокатів зі скаргою на те, що «молдавські адвокати залучають міжнародні організації, що спеціалізуються на захисті прав людини, до розгляду кримінальних справ» та «розповсюджують в міжнародному масштабі хибну інформацію про нібито наявні порушення прав людини, що завдає великої шкоди репутації країни». Прокуратура мала намір провести перевірку з цього приводу та змусити колегію адвокатів вжити певні заходи для недопущення «заподіяння шкоди авторитету Республіки Молдови». ЄСПЛ розтлумачив зміст листа, зазначення в ньому особистості адвоката та попередження про розслідування з приводу подання скарг до міжнародних судових установ як погрозу адвокату [8].

Неабиякими викликами на шляху до захисту адвокатами прав людини в міжнародних інституціях виступають обмежене фінансування безоплатної правничої допомоги (в Україні роботу адвокатів з ЄСПЛ, іншими міжнародними інституціями держава не фінансує), дефіцит адвокатів, які спеціалізуються на міжнародному праві прав людини, недостатній рівень мовної підготовки випускників правничих спеціальностей, значний обсяг справ у ЄСПЛ та інших міжнародних інституціях, проблеми з виконанням окремих рішень на національному рівні. Особливо гострими такі виклики стали через повномасштабну збройну агресію Російської Федерації проти України, адже адвокатам доводиться працювати не лише в умовах воєнного стану, а й в умовах безпекових та технологічних викликів, нерідко з особами, що перебувають на тимчасово окупованих територіях, де доступ до правосуддя та інших благ цивілізації часто є фактично неможливим.

Отже, адвокатура є основною ланкою між особою та міжнародною системою захисту прав людини. Вона забезпечує доступ до правосуддя, формує конвенційну аргументацію на національному рівні, готує та підтримує індивідуальні скарги й сприяє виконанню рішень міжнародних судів, нерідко впливаючи на розвиток стандартів справедливого суду. Ефективність виконання цієї ролі залежить від неза-

лежності адвокатури, доступності правничої допомоги та здатності адвокатів працювати з міжнародними інструментами. Тому перспективними напрямами є посилення гарантій адвокатської діяльності відповідно до європейських стандартів, розвиток безоплатної правничої допомоги та підвищення кваліфікації адвокатів у сфері міжнародного права прав людини.

Список використаної літератури

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення 26.09.2026)
2. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення 26.09.2026)
3. Бєлов Д. М., Бєлова М. В. Роль та місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 6. С. 42–48. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/273521 (дата звернення 27.09.2026)
4. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення 27.09.2026)
5. Вільчик Т. Конституційно-правовий статус адвокатури. *Теорія і практика правознавства*. 2015.Вип. 2 (8). С. 1–13.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 28.09.2026)
7. Salduz v. Turkey. Application no. 36391/02, Judgment of 27 November 2008.: http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2008/1542.html (дата звернення 28.09.2026)
8. Peročević K. The multidimensional European system of human rights protection. URL: https://hrcak.srce.hr/151851 (дата звернення 28.09.2026)

Науковий керівник: *доцентка кафедри загальноправових дисциплін Національного університету «Одеська морська академія», кандидат юридичних наук, доцент, адвокатеса, медіаторка, секретар Ради адвокатів Одеської області* ***Кармазіна Катерина Юріївна***

Жужуян К. Є.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДИСЦИПЛІНАРНИХ САНКЦІЙ ЩОДО АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ

Адвокатура відіграє важливу роль у забезпеченні права кожної людини на професійну правничу допомогу та захист її прав і законних інтересів. Від професійності адвоката, його відповідального ставлення до своїх обов'язків та дотримання етичних норм значною мірою залежить не тільки результат конкретної справи, але і довіра суспільства до адвокатури в цілому. Саме тому питання відповідальності адвокатів за порушення професійних обов'язків є актуальним та потребує належного правового регулювання.

Особливого значення це питання набуває в умовах розвитку української адвокатури та необхідності вдосконалення механізмів забезпечення якості правничої допомоги. Дослідження досвіду інших європейських держав дозволяє звернути увагу на різні підходи до регулювання професійної діяльності адвокатів та визначити, які з них можуть бути корисними для України. У зв'язку з цим порівняння української та німецької моделей дисциплінарної відповідальності є цікавим не лише з теоретичної точки зору, а й має практичне значення для подальшого розвитку законодавства у сфері адвокатури.

В Україні підстави та порядок дисциплінарної відповідальності адвокатів визначаються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. Відповідно до статті 34 цього Закону, підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення дисциплінарного проступку. До таких проступків належать порушення вимог несумісності, присяги адвоката України та правил адвокатської етики, розголошення адвокатської таємниці, невиконання або неналежне виконання професійних обов'язків, а також невиконання рішень органів адвокатського самоврядування та інших обов'язків, встановлених законом [1]. Важливо, що саме по собі прийняття судом рішення не на користь клієнта не є підставою для дисциплінарної відповідальності адвоката, якщо в його діях не було дисциплінарного проступку.

Досліджуючи питання дисциплінарної відповідальності адвоката в Україні окрему увагу необхідно звернути на положення Правил адвокатської етики (далі — Правила) [2]. Так, відповідно до ст. 12–1 Правил адвокат повинен бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки, а також не має права робити завідомо

неправдиві заяви щодо суті доручення, фактичних обставин справи та своїх професійних повноважень [2]. Такі вимоги мають безпосереднє значення для дисциплінарної відповідальності, оскільки Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо відносить порушення правил адвокатської етики до дисциплінарних проступків. Таким чином, Правила адвокатської етики фактично конкретизують вимоги до поведінки адвоката, а їх недотримання може стати підставою для притягнення його до відповідальності.

За вчинення дисциплінарного проступку до адвоката України може бути застосовано попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року або позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України. При цьому адвокат може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності протягом року з дня вчинення проступку. Порядок застосування стягнення складається з декількох етапів: спочатку проводиться перевірка відомостей про можливе порушення, після цього вирішується питання про порушення дисциплінарної справи, далі справа розглядається дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі — КДКА) та приймається відповідне рішення. Рішення може передбачати притягнення адвоката до відповідальності із накладенням на нього дисциплінарного стягнення або закриття дисциплінарної справи. Окремо передбачена можливість оскарження рішення КДКА до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури або до суду.

У Німеччині дисциплінарна відповідальність адвокатів регулюється насамперед Федеральним законом про адвокатуру — Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO) [3]. Відповідно до § 113 BRAO, підставою для застосування дисциплінарного заходу є винне порушення адвокатом професійних обов'язків, встановлених законом або професійними правилами. Крім того, дисциплінарним порушенням у певних випадках може визнаватися і поведінка адвоката поза межами професійної діяльності, якщо вона є протиправною та суттєво здатна вплинути на довіру до адвоката з боку осіб, які звертаються за правничою допомогою. Таким чином, у німецькому законодавстві акцент робиться саме на винному порушенні професійних обов'язків.

Перелік дисциплінарних заходів, що можуть бути накладені на адвоката в Німеччині, передбачений § 114 BRAO. До адвоката можуть застосовуватися попередження (Warnung), догана (Verweis), грошовий штраф до 50 000 євро, заборона представляти клієнтів або надавати їм допомогу у визначених галузях права строком від одного до п'яти років, а також виключення з адвокатури. Порядок застосування цих заходів відрізняється від українського, оскільки значну роль

відіграє саме спеціалізоване адвокатське судочинство. Провадження здійснюється адвокатськими судами, а до нього додатково застосовуються окремі положення Закону про судоустрій та Кримінального процесуального кодексу Німеччини. При цьому адвокат має право на захист та ознайомлення з матеріалами справи [3]. Отже, німецька модель передбачає не тільки професійний контроль, але й окрему судову процедуру розгляду дисциплінарних справ.

Порівнюючи українське та німецьке законодавство, можна побачити, що в обох державах дисциплінарна відповідальність адвокатів спрямована на забезпечення належного виконання професійних обов'язків та дотримання правил професійної поведінки. В Україні підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, зокрема порушення присяги, правил адвокатської етики, адвокатської таємниці або неналежне виконання професійних обов'язків. У Німеччині також відповідальність настає за винне порушення професійних обов'язків, встановлених законодавством чи професійними правилами. При цьому німецьке право окремо передбачає можливість відповідальності за певні протиправні дії адвоката, вчинені поза межами професійної діяльності, якщо вони істотно впливають на довіру до адвокатури.

Відмінності у дисциплінарній відповідальності адвокатів України та Німеччини більш помітні у системі санкцій. В Україні передбачено три дисциплінарних стягнення: попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю від одного місяця до одного року та позбавлення такого права з виключенням адвоката з Єдиного реєстру адвокатів України. У Німеччині система санкцій є більш диференційованою: крім попередження і догани, до адвокатів може застосовуватися штраф до 50 000 євро, заборона представляти клієнтів у визначених галузях права на строк від одного до п'яти років, а також виключення з адвокатури. На нашу думку, для України цікавим є підхід Німеччини в контексті диференціації санкцій, коли між звичайним попередженням та позбавленням права на професію існують додаткові заходи впливу. Це дозволяє більш точно враховувати характер та тяжкість порушення, не застосовуючи одразу найбільш сувору санкцію до адвоката.

Ще одна суттєва відмінність стосується порядку застосування дисциплінарних заходів. В Україні дисциплінарні справи розглядаються кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури, тоді як німецьке законодавство передбачає спеціальне адвокатське судочинство. Крім того, у Німеччині передбачена можливість винесення догани правлінням адвокатської палати, якщо порушення є незначним і немає необхідності порушувати повноцінне дисциплінарне прова-

дження; перед винесенням такого рішення адвокат має бути вислуханий, а рішення повинно бути обґрунтованим і може бути оскаржене.

На нашу думку, окремі положення німецької моделі могли б бути корисними для вдосконалення українського законодавства. Насамперед це стосується запровадження більшої кількості проміжних дисциплінарних заходів, наприклад штрафу або тимчасової заборони здійснювати представництво у певних категоріях справ. Також доцільним може бути більш чітке врахування вини, тяжкості порушення та його наслідків при виборі конкретної санкції. Водночас німецький досвід не варто переносити в українське законодавство повністю, оскільки організація адвокатури та система професійного контролю в цих країнах відрізняються. Запозичення позитивного досвіду Німеччини могло б сприяти більш справедливому застосуванню дисциплінарних стягнень до адвокатів і в результаті це допомогло б підвищити вимоги до якості професійної правничої допомоги.

Отже, проведений порівняльно-правовий аналіз показує, що і в Україні, і у Німеччині існує процедура притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності, яка має спільну мету — забезпечення дотримання професійних обов'язків та правил адвокатської етики. Водночас між цими системами є певні відмінності, особливо у видах дисциплінарних санкцій та порядку їх застосування. Українське законодавство передбачає три основні види дисциплінарних стягнень, тоді як у Німеччині система санкцій є більш диференційованою і дозволяє застосовувати різні заходи залежно від характеру порушення.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text (дата звернення: 22.09.2026)
2. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017, зі змінами, внесеними рішенням З'їзду адвокатів України від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text (дата звернення: 23.09.2026);
3. Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO): Bundesrechtsanwaltsordnung vom 1. August 1959. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/brao/BJNR005650959.html (дата звернення: 23.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Жупаненко Т. С.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ В УКРАЇНІ ТА ФРАНЦІЇ

У сучасних умовах адвокатська таємниця є однією з фундаментальних гарантій довірчих відносин між адвокатом і клієнтом. Її значення виходить далеко за межі професійної етики, оскільки конфіденційність спілкування з адвокатом безпосередньо пов'язана з реалізацією права особи на правничу допомогу, захистом приватного життя та забезпеченням справедливого судового розгляду. Без можливості вільно повідомити адвокату всі обставини справи особа фактично позбавляється можливості отримати повноцінну професійну допомогу. Європейський суд з прав людини також пов'язує посилену конфіденційність спілкування адвоката з клієнтом із необхідністю забезпечення правового захисту та довіри, яка є передумовою ефективного здійснення адвокатської функції [1]. Тому особливо актуально в порівняльному аспекті дослідити адвокатську таємницю в Україні та Франції.

Перш за все потрібно зазначити, що в Україні правове регулювання адвокатської таємниці здійснюється Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до статті 22 цього Закону адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту або працівникам адвоката про клієнта, а також питання, у яких особа зверталася за правничою допомогою, зміст консультацій і роз'яснень, документи, складені адвокатом, інформація на електронних носіях та інші відомості, отримані під час здійснення адвокатської діяльності [2]. Такий підхід характеризується широким предметом охорони конфіденційної інформації, оскільки закон не обмежує адвокатську таємницю лише інформацією, яка безпосередньо стосується судового спору.

Разом з тим, відмічаємо, що українська модель принципу конфіденційності передбачає також спеціальні процесуальні гарантії. Зокрема, за загальним правилом забороняється вимагати від адвоката, його помічника, стажиста чи працівників відомості, що становлять адвокатську таємницю, а зазначені особи не можуть бути допитані з цих питань без звільнення від обов'язку зберігати таємницю у встановленому законом порядку [2]. При цьому Л. А. Остафійчук підкреслює, що «конфіденційність адвокатської діяльності в епоху цифровізації суспільства отримує нові змістовні складові, пов'язані

із застосуванням цифрових технологій, пов'язаних зі здійсненням передачі, обробки, зберігання, генерації, візуалізації відповідної інформації за допомогою спеціальних програмних засобів та продуктів» [3, с. 250]. Це набуває особливого значення в умовах цифровізації адвокатури, коли документи, листування, матеріали кримінальних проваджень та персональні дані клієнтів можуть зберігатися у хмарних сервісах, електронних системах або передаватися через цифрові канали комунікації.

У свою чергу, французький підхід до професійної таємниці адвоката має тривалу правову традицію і характеризується особливо сильним акцентом на її загальному характері. Основним нормативним положенням є стаття 66–5 Закону Франції № 71–1130 від 31 грудня 1971 року «Про реформування деяких судових і юридичних професій». Вона поширює професійну таємницю на консультації адвоката, листування між клієнтом і адвокатом, листування між адвокатами, за винятком кореспонденції з позначкою «officielle», записи зустрічей та загалом матеріали адвокатської справи [4].

Французька модель демонструє важливу особливість: професійна таємниця поширюється як на сферу захисту, так і на сферу юридичного консультування. Тобто її функціональне призначення не зводиться лише до кримінального процесу або судового представництва. Конфіденційними є також професійні консультації, які адвокат надає клієнту поза межами конкретного судового провадження. Французька юридична доктрина характеризує професійну таємницю як один із центральних принципів адвокатської професії. Ж. Бартелемі наголошує на нерозривному зв'язку професійної таємниці з незалежністю адвоката: «два принципи домінують у практиці юридичної професії: незалежність, яка є її душею, і звідси, можливо, її впевненість; та професійна таємниця, яка є її серцем і духом одночасно, і звідси її сила» [5]. Дійсно, саме конфіденційність створює необхідні умови для довірчих відносин між адвокатом і клієнтом.

Показовою є і практика французького Касаційного суду. У рішенні від 12 жовтня 2016 року Суд підкреслив, що за винятком суворо необхідних випадків для власного захисту адвоката або випадків розкриття, передбачених чи дозволених законом, адвокат не може розголошувати інформацію всупереч професійній таємниці. Суд також підтвердив охоплення таємницею консультацій, кореспонденції, нотаток зустрічей та матеріалів справи [6]. Водночас французьке право не передбачає абсолютно необмеженої конфіденційності в будь-якій ситуації. Законодавство встановлює спеціальні випадки, за яких професійна таємниця взаємодіє з іншими публічними інтересами. Наприклад, Касаційний суд Франції окремо наголошував, що певна кореспонденція адвоката з органами адвокатського самоврядування або

документи, які не належать до комунікації між адвокатом і клієнтом чи між адвокатами, можуть не підпадати під дію статті 66–5 [7].

Порівняння українського та французького підходів дозволяє побачити значну кількість спільних рис. В обох правопорядках адвокатська таємниця спрямована на забезпечення довіри між адвокатом і клієнтом, захист приватної інформації та належну реалізацію права на правничу допомогу. Вона охоплює не тільки усні повідомлення клієнта, а й документи, консультації, листування та інші матеріали, пов'язані з професійною діяльністю адвоката. Водночас механізми нормативного закріплення адвокатської таємниці в Україні та Франції дещо відрізняються. Українське законодавство досить детально визначає коло відомостей, які становлять адвокатську таємницю, суб'єктів, на які покладається обов'язок її збереження та окремі гарантії адвокатської діяльності. Регулювання адвокатської таємниці у Франції, своєю чергою, значною мірою спирається на загальний принцип професійної таємниці, закріплений у статті 66–5 Закону № 71–1130, який отримав суттєве наповнення через професійну деонтологію та судову практику.

Особливої уваги заслуговує питання цифрової комунікації. У сучасній адвокатській практиці конфіденційна інформація дедалі частіше передається електронною поштою, через месенджери, системи електронного документообігу та хмарні платформи. Тому традиційне розуміння адвокатської таємниці повинно охоплювати не лише зміст повідомлення, а й належний рівень технічного захисту інформації. В Україні ця проблема прямо пов'язана із законодавчим обов'язком адвоката забезпечувати умови, які унеможливлюють доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці. У цьому аспекті порівняння з Францією демонструє спільну тенденцію: професійна таємниця поступово переходить від класичної моделі «не розголошувати отриману інформацію» до ширшої концепції комплексної безпеки професійної комунікації. Для адвоката недостатньо просто утримуватися від свідомого розголошення. Необхідно також організувати роботу таким чином, щоб конфіденційні відомості не стали доступними третім особам через неналежне зберігання документів, використання незахищених цифрових сервісів або недостатній контроль за доступом до електронних даних.

Таким чином, адвокатська таємниця в Україні та професійна таємниця адвоката у Франції мають спільну фундаментальну природу — вони забезпечують довіру як необхідну умову ефективної адвокатської діяльності та реалізації права людини на захист. Українське законодавство характеризується детальним нормативним визначенням змісту адвокатської таємниці та кола осіб, на яких поширюється відповідний обов'язок. Французька модель вирізняється сильним за-

гальним принципом професійної таємниці, який поширюється як на захист, так і на юридичне консультування та активно конкретизується судовою практикою. Порівняльний аналіз показує, що ефективність інституту адвокатської таємниці залежить не лише від формального закріплення заборони розголошення інформації. Необхідними є також процесуальні гарантії, професійна відповідальність, незалежність адвокатури, належний захист електронної інформації та чітке визначення законних випадків обмеження конфіденційності. Саме поєднання цих елементів дає змогу забезпечити реальну, а не декларативну охорону довірчих відносин між адвокатом і клієнтом.

Список використаної літератури

1. European Court of Human Rights. Legal professional privilege. Factsheet. June 2024. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_legal_professional_privilege_fra (дата звернення: 22.09.2026).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 22.09.2026).
3. Остафійчук Л. А. Конфіденційність адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2023. Т. 2, № 80. С. 246–252. URL: https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/297033 (дата звернення: 22.09.2026).
4. Loi n° 71-1130 du 31 décembre 1971 portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques. Article 66-5. Légifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000023780802 (дата звернення: 22.09.2026).
5. Barthélemy J. Le secret professionnel de l'avocat. Titre VII. 2023. № 10. P. 31–43. URL: https://droit.cairn.info/revue-titre-vii-2023-1-page-31?lang=fr (дата звернення: 22.09.2026).
6. Cour de cassation. Première chambre civile. Arrкt du 12 octobre 2016. Pourvoi n° 15-14.896. ECLI:FR:CCASS:2016. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000033267688 (дата звернення: 22.09.2026).
7. Cour de cassation. Troisième chambre civile. Arrкt du 13 octobre 2016. Pourvoi n° 15-12.860. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000033268073/ (дата звернення: 22.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Завальніцька Д. А.
студентка 4-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА ПІД ВПЛИВОМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ

Професійна діяльність адвоката в Україні залишається предметом національного правового регулювання, однак її зміст дедалі більше визначається міжнародними та європейськими стандартами незалежності, конфіденційності, доступу до правничої допомоги і гарантій від неправомірного втручання. Такий вплив не означає автоматичного перенесення міжнародних документів у національне право. Йдеться передусім про формування орієнтирів для законодавця, судів, органів адвокатського самоврядування та самого адвоката, а також про поступовий перехід від загальних декларацій до конкретних механізмів забезпечення професійних прав. Саме тому трансформацію сучасної адвокатури доцільно розглядати через зміну не лише нормативного змісту гарантій, а й стандарту їх практичної реалізації.

Міжнародні джерела, що впливають на адвокатську професію, мають різну юридичну природу. Основні принципи ООН щодо ролі адвокатів 1990 року та Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи Rec(2000)21 належать до актів «м'якого права»: вони не є міжнародними договорами, проте формулюють визнані стандарти свободи професії, доступу до адвоката, професійної підготовки, діяльності адвокатських об'єднань і дисциплінарних процедур [1; 2]. Натомість Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод є обов'язковим для України міжнародним договором, а практика Європейського суду з прав людини конкретизує зміст конвенційних гарантій у ситуаціях, пов'язаних із діяльністю адвоката. Новим етапом стала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226), яка є першим спеціальним міжнародним договором, присвяченим саме захисту адвокатської професії [3]. Розмежування цих джерел є принциповим: рекомендаційний стандарт, судове тлумачення Конвенції та міжнародний договір не можуть оцінюватися як рівнозначні за юридичною силою.

Першим системним вектором міжнародного впливу є посилення незалежності адвоката. Основні принципи ООН виходять з того, що уряди мають забезпечити можливість виконання адвокатами професійних обов'язків без залякування, перешкод, неправомірного втручання чи переслідування, а Рекомендація Rec(2000)21 вимагає поваги, захисту і сприяння свободі здійснення професії без неналежного

впливу з боку влади або суспільства [1; 2]. В українському законодавстві ці підходи кореспондують із визначенням адвокатської діяльності як незалежної професійної діяльності, незалежністю адвокатури від органів державної влади та забороною втручання і перешкоджання здійсненню адвокатської діяльності, закріпленими у статтях 1, 5 і 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [4]. Тому, трансформація полягає не стільки у появі нового принципу, скільки у підвищенні вимог до реального забезпечення вже нормативно закріпленої незалежності.

Другим напрямом є розвиток стандарту конфіденційності та адвокатської таємниці. Стаття 22 Закону № 5076-VI охоплює адвокатською таємницею відомості про клієнта, зміст консультацій, підготовлені документи, інформацію на електронних носіях та інші дані, одержані під час адвокатської діяльності, а стаття 23 встановлює спеціальні гарантії під час обшуків, тимчасового доступу та вилучення документів адвоката [4]. Міжнародний вимір цих гарантій проявляється у практиці ЄСПЛ. У справі «Головань проти України» Суд визнав порушення статті 8 Конвенції у зв'язку з обшуком приміщення, яке адвокат використовував як офіс, та вилученням матеріалів, охоплених професійною таємницею; окрему увагу було приділено необхідності ефективних процесуальних гарантій під час слідчих дій у приміщеннях адвоката. Це означає, що конфіденційність розглядається не лише як професійний етичний обов'язок, а і як елемент правового захисту приватності та належного функціонування правосуддя.

Найбільш виразно сучасний етап трансформації відображає Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226). Вона була прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 12 березня 2025 року та відкрита для підписання 13 травня 2025 року; Україна підписала її 9 березня 2026 року. Конвенція охоплює право на здійснення професії, професійні права, свободу вираження поглядів адвокатів, дисциплінарні процедури та спеціальні захисні заходи для адвокатів і професійних асоціацій. Її значення полягає у переході від переважно рекомендаційних міжнародних стандартів до спеціального договірного регулювання. Водночас сам факт підписання не означає автоматичної зміни національного законодавства: практичний ефект для України залежатиме від подальших міжнародно-правових процедур та належної імплементації положень Конвенції у внутрішньому правопорядку.

Принципово новим є й механізм контролю, передбачений CETS № 226. Дотримання Конвенції має оцінюватися Групою експертів із захисту професії адвоката (GRAVO) та Комітетом Сторін. Таким чином, міжнародний стандарт поступово змінює саму модель оціню-

вання стану адвокатури: питання незалежності, професійних прав, дисциплінарних процедур і захисту від втручання стають предметом не лише внутрішньодержавного контролю, а й спеціалізованого міжнародного моніторингу. Для України це створює потребу у системному документуванні порушень гарантій адвокатської діяльності, аналізі ефективності механізмів реагування та співвіднесенні національних процедур зі стандартами Конвенції. Важливо, щоб така адаптація не зводилась до механічного копіювання тексту міжнародного акта, а була спрямована на усунення реальних прогалин у правозастосуванні.

Ще одним вектором трансформації є підвищення вимог до професійної компетентності та відповідальності адвоката. Рекомендація Rec(2000)21 охоплює не лише незалежність професії, а й початкову та подальшу професійну підготовку, належне виконання обов'язків і дисциплінарні гарантії [2]. У сучасних умовах цей обов'язок охоплює здатність працювати з практикою ЄСПЛ, міжнародними стандартами захисту прав людини, транскордонними правовідносинами та цифровими інструментами. Тому міжнародний вплив змінює не лише зовнішні гарантії професії, а й зміст очікуваної від адвоката компетентності: від знання національної норми до вміння співвідносити її з міжнародним стандартом і застосовувати у конкретній справі.

Цифровізація також надає міжнародним стандартам нового практичного змісту. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо відносить до адвокатської таємниці інформацію, що зберігається на електронних носіях [4]. Тому використання хмарних сервісів, електронного суду, відеоконференцій або систем штучного інтелекту не скасовує традиційних вимог конфіденційності, а змушує адвоката адаптувати способи їх забезпечення до нового технологічного середовища. Міжнародні стандарти в цій частині слід сприймати як технологічно нейтральні: зміна носія інформації не змінює обов'язку захищати професійну таємницю, а автоматизація окремих робочих операцій не переносить професійну відповідальність з адвоката на цифровий сервіс. Такий підхід дозволяє поєднати технологічний розвиток із збереженням базових засад професії.

Саме тому вплив міжнародних стандартів на професійну діяльність адвоката має комплексний характер. Його основними проявами є посилення практичних гарантій незалежності, розширення процесуального захисту адвокатської таємниці, підвищення вимог до професійної компетентності та поступове формування міжнародного механізму контролю за дотриманням професійних прав. Особливе значення має перехід від рекомендаційних стандартів ООН і Ради Європи до першої спеціальної юридично обов'язкової конвенційної моделі CETS № 226. Для України головним завданням є не формаль-

не збільшення кількості нормативних гарантій, а забезпечення їх ефективного застосування: належних процедур під час втручання у діяльність адвоката, реального захисту конфіденційності, прозорих дисциплінарних механізмів та професійної підготовки, що враховує міжнародні стандарти. Саме така практична імплементація визначатиме глибину трансформації української адвокатури.

Список використаної літератури

1. Basic Principles on the Role of Lawyers: adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, Havana, 27 August–7 September 1990. United Nations. URL: https://digitallibrary.un.org/record/166213.
2. Recommendation Rec(2000)21 of the Committee of Ministers to member States on the freedom of exercise of the profession of lawyer, adopted on 25.10.2000. Council of Europe. URL: https://search.coe.int/cm?i=09000016804d0fc8.
3. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). Adopted 12.03.2025, opened for signature 13.05.2025. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 22.09.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Зброцька Я. А.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТІВ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Професійна етика адвоката є тією нормативною системою, що визначає стандарти поведінки у правничій професії та забезпечує відповідність адвокатської діяльності суспільним очікуванням щодо якості, чесності та відданості інтересам клієнта. Дисциплінарна відповідальність, у свою чергу, є механізмом забезпечення дотримання цих стандартів через систему санкцій за їх порушення, що здійснюється органами адвокатського самоврядування. Порівняльно-право-

вий аналіз систем професійної етики та дисциплінарної відповідальності адвокатів України та Польщі є особливо актуальним в контексті євроінтеграційних прагнень України та необхідності приведення вітчизняних стандартів адвокатської практики у відповідність до кращих європейських зразків. Польща як держава-член ЄС із розвиненою правовою системою та тривалими традиціями адвокатури є одним із найбільш релевантних орієнтирів для порівняння, оскільки вона пройшла аналогічний шлях трансформації правових інститутів після відмови від соціалістичної моделі організації адвокатури і може запропонувати цінний досвід реформування.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) є основоположним нормативним актом, що визначає правові засади організації і діяльності адвокатури в Україні, встановлює вимоги до осіб, що набувають статусу адвоката, та регламентує систему адвокатського самоврядування. Закон визначає підстави та порядок притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, встановлює перелік дисциплінарних стягнень і закріплює процедурні гарантії адвоката у дисциплінарному провадженні [1]. Порівняно з польським законодавством про адвокатуру, українська модель характеризується певними особливостями у побудові системи дисциплінарних органів і процедурах розгляду дисциплінарних справ, що відображають специфіку національної правової традиції та організаційної культури адвокатської спільноти.

Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України у 2017 році, є основним деонтологічним документом української адвокатури, що конкретизує вимоги до поведінки адвоката у різних аспектах професійної діяльності. Правила регламентують широке коло питань — від взаємодії адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками провадження до реклами адвокатської діяльності, уникнення конфлікту інтересів та зберігання адвокатської таємниці [2]. У порівняльному контексті українські Правила адвокатської етики мають певну подібність із польським Кодексом етики адвоката (Zbiyr Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu) [3], що свідчить про спільний вплив загальноєвропейських стандартів адвокатської етики, зокрема Хартії основних принципів європейської адвокатури та Кодексу поведінки адвокатів у Європейському Союзі. Водночас між цими документами існують і суттєві відмінності, що відображають специфіку правових систем і адвокатських традицій обох країн.

Порівнюючи адміністративно-правові засади адвокатської діяльності в Республіці Польща та Україні, можна знайти як спільні риси, зумовлені загальноєвропейськими стандартами організації адвокатури, так і суттєві відмінності, що відображають специфіку правового розвитку кожної з країн. Органами адвокатури в Республіці Польща

є: Національний З'їзд адвокатів, Вища рада адвокатів, Вищий Дисциплінарний Суд, Дисциплінарний Уповноважений Адвокатури, Вища ревізійна комісія [4, с. 825]. Польська адвокатура організована на засадах корпоративного самоврядування через систему адвокатських палат, що об'єднуються у Naczelna Rada Adwokacka — Вищу раду адвокатів, яка є аналогом Ради адвокатів України. Дисциплінарна система польської адвокатури характеризується чіткою інституційною відокремленістю дисциплінарних органів від органів адвокатського самоврядування, що забезпечує більш високий рівень неупередженості дисциплінарного провадження. Порівняльний аналіз свідчить про те, що польська модель є більш зрілою з точки зору забезпечення процесуальних гарантій у дисциплінарних провадженнях, що може слугувати орієнтиром для вдосконалення відповідних інститутів в Україні.

У Польщі адвокатська діяльність може здійснюватися в таких формах: адвокатські канцелярії, адвокатські групи або адвокатські об'єднання. До адвокатських об'єднань належать цивільне товариство або явне товариство, партнерське товариство, а також командитне чи командитно-акціонерне товариство. Слід наголосити, що наявність офісу є обов'язковою умовою здійснення адвокатської діяльності. Крім того, адвокати зобов'язані застрахувати свою цивільну відповідальність за шкоду, яку може бути заподіяно під час виконання професійних обов'язків. Це правило не поширюється на адвокатів, які не здійснюють адвокатську діяльність [5, с. 270].

Порівняльно-правовий аналіз адвокатської діяльності в Україні та провідних країнах Європи дозволяє виявити загальні тенденції розвитку інституту адвокатури на континенті та специфічні риси різних національних моделей. У сфері професійної етики та дисциплінарної відповідальності спостерігається загальноєвропейська тенденція до посилення вимог до якості адвокатської діяльності, підвищення прозорості дисциплінарних процедур та розширення прав осіб, що подали дисциплінарні скарги на адвокатів. Водночас між різними європейськими системами зберігаються суттєві відмінності щодо підстав дисциплінарної відповідальності, видів дисциплінарних стягнень і процедур їх оскарження, що відображає різноманіття правових традицій і організаційних культур адвокатури в Європі. Варто погодитись із твердженням В. Б. Череватюк та Д. В. Сороки, що «перебуваючи в епіцентрі реформ, Україна має визначити своє місце в європейському просторі. Особливу значущість має проблема гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами та узгодження системи правових норм України з країнами ЄС» [6, с. 83].

Удосконаленняпроцедури дисциплінарного провадження щодо адвокатів в Україні є частиною більш широкого процесу модернізації

адвокатури, що спрямований на підвищення якості правничої допомоги, посилення відповідальності адвокатів перед клієнтами та суспільством і зміцнення довіри до адвокатури як інституту. Ключовими напрямами реформування є удосконалення процедурних гарантій у дисциплінарному провадженні, забезпечення ефективного і неупередженого розгляду дисциплінарних скарг та підвищення прозорості дисциплінарної практики. Як зазначає Н. М. Бакаянова, процедура притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності в Україні має здійснюватися відповідно до гуманістичних цінностей і стандартів дисциплінарного провадження, визначених Конвенцією Ради Європи про захист професії адвоката. Для розв'язання окремих проблем законодавчого регулювання та правозастосовної практики в Україні необхідно: закріпити на законодавчому рівні принципи дисциплінарного провадження; виключити з законодавства положення, що містять надто оцінні поняття щодо дисциплінарних проступків; запровадити спрощену дисциплінарну процедуру щодо адвоката у справах про незначні порушення [7, с. 225]. Порівняння з польським досвідом у цій сфері дозволяє виявити перспективні моделі реформування, що довели свою ефективність у схожому правовому контексті.

Співставлення систем адвокатської етики та дисциплінарної відповідальності України та Польщі виявляє низку принципових відмінностей, що мають практичне значення для розуміння сильних і слабких сторін вітчизняної системи. Польська система характеризується більш тривалою традицією незалежного корпоративного самоврядування адвокатури, що відклалася у більш розвинених інституційних механізмах забезпечення якості адвокатської діяльності та більш усталеній культурі дотримання професійних стандартів. Водночас обидві системи стикаються з подібними викликами — необхідністю підтримання балансу між корпоративним захистом інтересів адвокатів і реальним забезпеченням якості правової допомоги для клієнтів, між незалежністю адвокатського самоврядування і суспільним контролем над дисциплінарною практикою.

Таким чином, порівняльно-правовий аналіз систем професійної етики та дисциплінарної відповідальності адвокатів України та Польщі свідчить про наявність як спільних рис, зумовлених загальноєвропейськими стандартами і схожими завданнями реформування, так і суттєвих відмінностей, що відображають різний рівень розвитку відповідних інститутів. Польський досвід є цінним орієнтиром для України у процесі подальшого вдосконалення механізмів забезпечення адвокатської етики та дисциплінарної відповідальності, проте його запозичення має відбуватися з урахуванням специфіки вітчизняної правової системи та реальних потреб і можливостей українського адвокатського середовища.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення 01.10.2026).
2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-adv-etiki_596f00bcd85d2.pdf (дата звернення 01.10.2026).
3. Zbiyr Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej): uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej № 2/XVIII/98 z 10.10.1998 r. *System Informacji Prawnej LEX*. URL: https://sip.lex.pl/akty-prawne/akty-korporacyjne/zbior-zasad-etyki-adwokackiej-i-godnosci-zawodu-290554383 (дата звернення: 1.10.2026).
4. Шира О. В. Адміністративно-правові засади адвокатської діяльності в Республіці Польща та в Україні: порівняльний аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 822–825. URL: https://lsej.org.ua/4_2024/202.pdf
5. Оніщик Ю. В. Правові засади діяльності адвокатури: досвід Польщі та перспективи України. Multidimensionality of Ukrainian-Polish cooperation: genesis, particularities and prospects: scientific monograph / science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. P. 267–278. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/254/7133/14832-1?inline=1
6. Череватюк В. Б., Сорока Д. В. Порівняльно-правовий аналіз адвокатської діяльності в Україні та провідних країнах Європи. *Юридичний вісник*. 2024. № 4 (73). С. 77–84. URL: https://jrnl.kai.edu.ua/index.php/UV/article/view/19427
7. Бакаянова Н. М. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката у світлі правових реформ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 3. С. 221–225. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/334818 (дата звернення 01.10.2026).

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Карауш В. А.
студентка 3-го курсу
Академічного фахового коледжу ОНЮА

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОПУСКУ ДО АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИКИ США ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Адвокатура є одним із фундаментальних інститутів правової держави, оскільки забезпечує реалізацію конституційного права особи на професійну правничу допомогу. Ефективність діяльності адвокатури значною мірою залежить від рівня професійної підготовки та моральних якостей осіб, які здійснюють адвокатську діяльність. Саме тому особливий інтерес становить зарубіжний досвід формування адвокатського корпусу, що дозволяє визначити найбільш ефективні механізми підготовки майбутніх адвокатів та окреслити перспективи вдосконалення національного законодавства.

У різних державах сформувалися власні підходи до підготовки та допуску осіб до адвокатської діяльності. Незважаючи на відмінності в національному законодавстві, спільною метою таких механізмів є забезпечення високого рівня професійної компетентності адвокатів, дотримання ними етичних стандартів та належного захисту прав людини [1, с. 60–61].

Однією з найбільш показових є модель Сполучених Штатів Америки. Особливістю американської системи є відсутність єдиного загальнодержавного порядку допуску до професії адвоката. Відповідні вимоги визначаються законодавством окремих штатів та рішеннями уповноважених професійних органів (асоціацій адвокатів). Разом із тим для більшості штатів характерними є спільні елементи: здобуття юридичної освіти, складання комплексного кваліфікаційного іспиту (Bar Exam) та проходження суворої перевірки професійної доброчесності кандидата [2, с. 713–714; 3, с. 639].

Американський підхід заслуговує на увагу насамперед через значну роль оцінювання особистих якостей майбутнього адвоката під час процедури Character and Fitness. До уваги береться не лише рівень професійних знань, а й моральна репутація особи, її фінансова відповідальність, відсутність правопорушень та готовність діяти відповідно до етичних принципів юридичної професії. Такий підхід сприяє зміцненню довіри суспільства до адвокатури та підвищенню авторитету правничої діяльності [2, с. 712].

У країнах Європейського Союзу відсутня єдина модель доступу до адвокатської професії, однак більшість держав використовують схожі механізми професійної підготовки. Як правило, особа по-

винна здобути вищу юридичну освіту, пройти тривале професійне стажування та успішно скласти кваліфікаційні випробування. Водночас законодавство Європейського Союзу (зокрема Директиви 77/249/ЄЕС та 98/5/ЄС) сприяє професійній мобільності правників та розвитку єдиних підходів до визнання професійних кваліфікацій [1, с. 65; 4; 5].

Показовим є досвід Німеччини, де доступ до адвокатської професії передбачає складання двох Державних юридичних іспитів (Staatsexamen) та обов'язкової практичної підготовки. Майбутній правник проходить дворічний референдаріат (Referendariat), отримуючи практичний досвід роботи в судах, органах прокуратури, адвокатурі та органах державного управління. Така система дозволяє поєднати ґрунтовну теоретичну підготовку з формуванням практичних навичок, необхідних для майбутньої адвокатської діяльності.

У Франції особлива увага приділяється спеціалізованій підготовці у регіональних центрах (CRFPA) та отриманню сертифіката про професійну придатність до здійснення адвокатської діяльності (CAPA). Важливе значення мають також суворі вимоги щодо професійної етики, незалежності та доброчесності адвоката. Схожі тенденції простежуються і в інших державах Європейського Союзу, де адвокатська професія розглядається як діяльність, що потребує високого рівня професійної відповідальності перед суспільством [6].

Порівняльний аналіз свідчить, що американська та європейська моделі мають як спільні, так і відмінні риси. До спільних належать високі вимоги до юридичної освіти, необхідність проходження професійної підготовки, складання складних кваліфікаційних випробувань та дотримання етичних стандартів. Водночас у США більшого значення набуває індивідуальна оцінка моральних якостей кандидата (процедура перевірки доброчесності), тоді як у багатьох країнах Європейського Союзу особлива увага приділяється тривалому уніфікованому стажуванню та набуттю різнобічних практичних навичок у державних органах.

Отже, зарубіжний досвід допуску до адвокатської професії свідчить про необхідність поєднання якісної юридичної освіти, практичної підготовки, кваліфікаційного оцінювання та дотримання високих етичних стандартів. Досвід США демонструє важливість перевірки професійної доброчесності кандидатів, тоді як практика держав Європейського Союзу акцентує увагу на тривалому стажуванні та набутті практичних навичок. Для України доцільним є подальше вдосконалення механізмів оцінювання професійної етики кандидатів на заняття адвокатською діяльністю, а також розвиток практикоорієнтованої підготовки майбутніх представників цієї професії. Використання окремих елементів американської та європейської моделей

може сприяти підвищенню якості правничої допомоги, зміцненню довіри суспільства до інституту адвокатури та подальшому вдосконаленню системи доступу до адвокатської професії в Україні.

Список використаної літератури

1. Вільчик Т., Святоцька В. Міжнародні стандарти адвокатури: проблеми імплементації у національну правову систему. *Право України*. 2019. № 12. С. 54–69.
2. Шишко В. С. Адвокатура США: зарубіжний досвід. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє:* матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 6 листоп., 2020 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. — Одеса: Фенікс, 2020. С. 711–715.
3. Василіогло Р. О. Особливості організації адвокатури в США. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє:* матер. X Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Одеса, 6 листоп., 2020 р.) / редкол.: Н. М. Бакаянова (голова) та ін. Одеса: Фенікс, 2020. С. 639–641.
4. Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by lawyers of freedom to provide services. Official Journal of the European Communities. 1977. L 78. P. 17–18.
5. Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained. Official Journal of the European Communities. 1998. L 77. P. 36–43.
6. Доступ до професії адвоката у Франції: як працює багатоступенева система відбору. *Асоціація правників України*. URL: https://uba.ua/eng/news/dostup-do-profesi-advokata-u-franci-jak-pracju-bagatostupeneva-sistema-vdboru (дата звернення: 09.10.2026)

Науковий керівник: *старший викладач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія»* ***Курганський Олександр Валерійович***

Плачинда А. П.
студентка 4-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ АДВОКАТІВ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РАТИФІКАЦІЇ CETS № 226

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала проблему захисту адвокатів не лише як представників юридичної професії, а і як суб'єктів, від незалежності яких безпосередньо залежить можливість особи реалізувати право на захист і професійну правничу допомогу. Посягання на адвоката може мати подвійний наслідок: порушувати його професійні права та водночас створювати ризик втручання у відносини «адвокат — клієнт», розкриття конфіденційної інформації і зниження ефективності захисту. Саме тому гарантії адвокатської діяльності в умовах війни мають оцінюватися не лише як елемент професійного статусу адвоката, а й як складова доступу до правосуддя.

Такий зв'язок простежується у документованій практиці на тимчасово окупованих територіях України. У Доповіді Генерального секретаря ООН A/80/315 зазначено, що в листопаді 2024 року органи Російської Федерації затримали кримськотатарського адвоката на десять днів у зв'язку з публікацією в соціальній мережі. Під час обшуку житла правоохоронці оглядали документи, які за звичайних умов охоплювалися адвокатською таємницею, та вилучили печатки й документи з інформацією про кримінальні справи клієнтів. У доповіді також зазначено, що цього адвоката було незаконно позбавлено права на заняття адвокатською діяльністю ще у липні 2022 року [1, § 43–44]. Отже, переслідування адвоката в такому випадку одночасно створювало ризик для конфіденційності відносин із клієнтами та їх доступу до незалежного захисту.

Внутрішньодержавна практика також засвідчує проблеми з фактичним дотриманням професійних гарантій. За даними Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, кількість зафіксованих випадків ототожнення адвокатів із клієнтами становила 13 у 2022 році, 21 — у 2023 році, 28 — у 2024 році та 32 — лише за перше півріччя 2025 року [2]. У звіті також наведено приклади фізичного перешкоджання діяльності адвокатів, затримань, відкриття кримінальних проваджень, публічної дискредитації, образ і погроз. Ці дані не дають підстав пов'язувати кожен випадок тиску

безпосередньо зі збройною агресією, однак демонструють ширшу проблему розриву між нормативно встановленими гарантіями та їх практичною реалізацією.

Українське законодавство вже містить розгалужену систему гарантій адвокатської діяльності. Стаття 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» забороняє втручання і перешкоджання здійсненню адвокатської діяльності, передбачає спеціальні гарантії під час проведення щодо адвоката окремих слідчих та оперативно-розшукових заходів, охороняє професійні права, честь і гідність адвоката, захищає конфіденційність спілкування з клієнтом та прямо забороняє ототожнення адвоката з клієнтом [1]. Стаття 22 визначає зміст адвокатської таємниці та встановлює спеціальний режим її охорони. Тому проблема полягає не у відсутності національних гарантій як таких, а у співвідношенні їх нормативного закріплення з реальним механізмом забезпечення.

Новий рівень міжнародно-правового регулювання запропонувала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката (CETS № 226), відкрита для підписання 13 травня 2025 року. Її метою є посилення захисту професії адвоката та права здійснювати її незалежно, без дискримінації, неправомірних перешкод чи втручання, нападів, погроз, переслідування або залякування. Важливо, що стаття 1 Конвенції передбачає не лише матеріальні гарантії, а й спеціальний механізм контролю за ефективністю їх виконання [3]. Саме ця інституційна складова відрізняє CETS № 226 від документів рекомендаційного характеру.

Особливий інтерес становить стаття 6 CETS № 226. Вона гарантує адвокату оперативний та ефективний доступ до клієнта, доступ до відповідних матеріалів, можливість ефективної участі у провадженні та конфіденційність спілкування з клієнтом. Частина 5 цієї статті зобов'язує держави забезпечити, щоб адвокати не зазнавали несприятливих наслідків унаслідок їх ототожнення з клієнтами або справами клієнтів [3]. Водночас твердження про відсутність аналогічної гарантії в українському праві було б неточним: пункт 16 частини 1 статті 23 Закону № 5076-VI прямо встановлює заборону ототожнення адвоката з клієнтом [4]. Відмінність полягає у формулі захисту: український Закон забороняє саме ототожнення, тоді як Конвенція додатково акцентує на недопущенні несприятливих наслідків, що виникають у результаті такого ототожнення. Це дозволяє розглядати міжнародний стандарт як функціональне доповнення до національної гарантії, а не як її заміну.

Суттєвою особливістю CETS № 226 є спеціальний моніторинговий механізм. Відповідно до статті 10, виконання Конвенції контролюватиме Група експертів із захисту професії адвоката — GRAVO. За

статтею 12 GRAVO отримуватиме інформацію від держави, а також може враховувати матеріали неурядових організацій, громадянського суспільства, професійних асоціацій та національних інституцій із захисту прав людини. За необхідності передбачено проведення візитів до держави, а за результатами оцінювання готуються публічні звіти та висновки [3]. Отже, практичне значення Конвенції полягає не лише у формулюванні стандартів, а й у створенні зовнішнього механізму перевірки їх фактичного виконання.

Україна підписала CETS № 226 9 березня 2026 року [5]. Відповідно до статті 17 Конвенції, вона підлягає ратифікації, прийняттю або схваленню, а для набрання Конвенцією чинності в цілому необхідне вираження згоди на обов'язковість щонайменше вісьмома підписантами, серед яких мають бути не менше шести держав — членів Ради Європи [3]. У зв'язку з цим питання подальшої ратифікації для України потребує насамперед юридичного аналізу того, які положення вже повністю реалізовані національним правом, які забезпечені формально, але мають проблеми практичного застосування, а які можуть вимагати додаткового нормативного врегулювання.

Такий аналіз доцільно будувати як постатейне зіставлення положень Конвенції з Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», процесуальним законодавством та актами адвокатського самоврядування. Окремої оцінки потребуватимуть не лише формальні тексти гарантій, а й механізми їх реалізації: доступ адвоката до клієнта, захист адвокатської таємниці, реагування на погрози і втручання у професійну діяльність, дисциплінарні процедури та ефективність розслідування порушень прав адвокатів. Такий gap-analysis дозволив би відокремити реальні нормативні прогалини від проблем правозастосування та визначити обсяг можливих імплементаційних заходів без механічного дублювання вже чинних гарантій.

Не менш важливим є системне документування посягань на адвокатів, пов'язаних із їхньою професійною діяльністю. Для правової оцінки необхідно фіксувати не лише сам факт втручання або тиску, а й його зв'язок із виконанням професійних функцій, наслідки для клієнта, використані національні засоби захисту та результати реагування державних органів. Така систематизація має значення незалежно від питання ратифікації, а в разі набрання Конвенцією чинності для України могла б бути використана професійними асоціаціями й іншими суб'єктами під час подання інформації до GRAVO відповідно до статті 12 CETS № 226 [3].

У підсумку зазначимо, що проблема переслідування адвокатів в умовах збройної агресії не зводиться до відсутності гарантій у національному законодавстві. Україна вже має нормативно розвинену

систему захисту адвокатської діяльності, однак документовані випадки втручання показують, що юридичне закріплення гарантії та її фактичне забезпечення не є тотожними. CETS № 226 додає до національних механізмів єдиний міжнародний стандарт і спеціальну систему моніторингу. Тому правове значення можливої ратифікації слід оцінювати через співвідношення чинних національних гарантій із механізмами їх практичної реалізації та майбутнього міжнародного контролю, а не лише через формальне розширення переліку професійних прав адвоката.

Список використаної літератури

1. 1.Situation of human rights in the temporarily occupied territories of Ukraine, including the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, 1 July 2024 to 30 June 2025: Report of the Secretary-General, A/80/315. United Nations, 6 August 2025. URL: https://ukraine.ohchr.org/sites/default/files/2025-11/n2521410.pdf.
2. Звіт Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ за результатами аналізу випадків ототожнення адвокатів з клієнтами на території України у період дії воєнного стану (2022 р. — І півріччя 2025 р.). Київ, 2025. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Zvit_ZPA.pdf.
3. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer: CETS No. 226. Luxembourg, 13 May 2025. Council of Europe Treaty Series. URL: https://rm.coe.int/1680b4c6be.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.
5. Коментар МЗС щодо підписання Конвенції Ради Європи про захист професії адвоката. Міністерство закордонних справ України. 09.03.2026. URL: https://mfa.gov.ua/news/komentar-mzs-shchodo-pidpisannya-konvenciyi-radi-yevropi-pro-zahist-profesiyi-advokata.

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Храпенко Олена Олегівна***

Смирнова С. О.
студентка 1-го курсу магістратури
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕТИКИ АДВОКАТА В УКРАЇНІ І СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Дотримання високих етичних стандартів є підвалиною функціонування інституту адвокатури в будь-якій правовій державі. Професійна етика адвоката визначає межі допустимої поведінки під час захисту інтересів клієнта, регулює відносини з судом, колегами та суспільством. Порівняльний аналіз адвокатської етики в Україні та США є надзвичайно актуальним, оскільки дає змогу зіставити континентальну та англо-американську моделі адвокатури. Якщо українська модель більшою мірою орієнтована на дотримання балансу між публічними та приватними інтересами в межах викладених у законодавстві правил, то американська традиція вирізняється концепцією «безкомпромісного захисника», де інтереси клієнта мають пріоритетне значення.

Фундамент правового регулювання етики адвоката в обох країнах закладений у системах адвокатського самоврядування та нормативних актах. В Україні основним джерелом етичних норм для адвокатів є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон) [1] та Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України (далі — Правила) [2]. Дія цих правил є обов'язковою для всіх адвокатів на всій території держави, а також передбачена дисциплінарна відповідальність за їх порушення, яку забезпечують органи адвокатського самоврядування [1]. У США регулювання адвокатської етики має децентралізований характер: Американська асоціація адвокатів розробила Типові правила професійної етики, які є обов'язковими лише після їх прийняття верховним судом конкретного штату [3].

Відмінності в нормативній базі України та США безпосередньо впливають на розуміння принципу конфіденційності. В Україні адвокатська таємниця має абсолютний характер: адвокат не має права розкривати відомості навіть для запобігання злочину клієнта, проте реакцією адвоката може бути відмова від виконання доручення та розірвання договору [2]. Згідно із ч. 2 ст. 22 Закону, відомості втрачають статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта. У разі ж претензій з боку клієнта адвокат вправі розкрити конфіденційну інформацію лише в обсязі, необхідному для захисту власної позиції. Крім того, не вважається порушенням професійної таємниці надання адвокатом відомостей у випадках, прямо передбачених законодавством у сфері фінансового моніторингу.

Натомість у США принцип конфіденційності передбачає інші винятки: адвокат має право повідомити органи влади, якщо це необхідно для запобігання злочину, смерті або істотній шкоді третім особам [3]. Гнучкість американської системи проявляється і в підходах до запобігання конфлікту інтересів. В Україні заборона представництва у разі конфлікту інтересів має суворий імперативний характер, унеможливлюючи надання адвокатом правничої допомоги при наявності суперечливих інтересів двох його клієнтів [2]. Американська модель допускає таке представництво за умови дотримання концепції «Informed Consent» — отримання письмово підтвердженої згоди всіх клієнтів після роз'яснення всіх ризиків [3].

Порівнюючи статус адвоката в Україні та США, можна знайти відмінності у переліку процесуальних повноважень, гонорарної політики та рекламування послуг. В Україні головна роль адвоката полягає у захисті чи представництві інтересів клієнта із дотриманням принципів законності, де у разі виявлення обману з боку клієнта процедура зводиться до розірвання договору між адвокатом і клієнтом без розкриття змісту адвокатської таємниці суду. У США адвокат є безкомпромісним захисником клієнта, проте над цим переважає суворий обов'язок правдивості перед трибуналом, що зобов'язує адвоката повідомити суд, якщо клієнт наполягає на наданні неправдивих свідчень [3]. Ці професійні обов'язки адвоката безпосередньо перетинаються з матеріальними та комунікаційними аспектами адвокатської діяльності, такими як гонорарна політика та рекламування. У США інститут «гонорару успіху» широко розповсюджений у цивільних справах, хоча суворо заборонений у кримінальних та сімейних процесах. В Україні правомірність гонорару успіху визнана судовою практикою, проте Правила адвокатської етики вимагають обов'язкової пропорційності та обґрунтованості розміру винагороди адвоката [2]. Існують і відмінності у обмеженнях щодо рекламування адвокатської діяльності. У США єдине обмеження щодо реклами адвоката — це заборона введення в оману, тоді як в Україні вимоги до реклами адвоката детально врегульовані Правилами [2].

Порівняльний аналіз свідчить про наявність як спільних деонтологічних орієнтирів, так і суттєвих відмінностей між адвокатською етикою в Україні та США. Правила адвокатської етики обов'язкові для всіх адвокатів України, тоді як США застосовують децентралізовану модель на рівні штатів. Крім того, американська система детальніше окреслює межу між лояльністю до клієнта та обов'язком чесності адвоката перед судом, допускаючи розкриття таємниці для запобігання злочинам, тоді як українська модель надає абсолютного характеру адвокатській таємниці. Вивчення американського досвіду регулювання етики адвокатів може бути корисним для подальшого вдосконалення українських Правил адвокатської етики.

Список використаної літератури

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17
2. Правила адвокатської етики, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 року (із змінами від 15.02.2019). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17
3. American Bar Association's Model Rules of Professional Conduct. URL: https://www.americanbar.org/ groups/professional_re -sponsibility/ publications/model_rules_of_professional_conduct/

Науковий керівник: *доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент* ***Кісліцина Ірина Олександрівна***

Хоца В. А.
студентка 2-го курсу
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ У ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Формування європейських стандартів адвокатської діяльності обумовлено провідною роллю адвокатури у системі забезпечення прав людини та спрямоване не лише на визначення професійних обов'язків адвоката, а й на забезпечення належних гарантій його професійної діяльності.

Основу європейських стандартів адвокатської професії становлять принципи незалежності адвоката, дотримання професійної таємниці, уникнення конфлікту інтересів, професійної компетентності, доброчесності, поваги до верховенства права та самоврядування адвокатури. Зокрема, Хартія основних принципів європейської юридичної професії Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (CCBE) визначає незалежність адвоката, конфіденційність, уникнення конфлікту інтересів, професійну компетентність, повагу до верховенства права та саморегулювання професії як основні принципи європейської адвокатури [1].

Важливе значення для формування європейських підходів до здійснення адвокатської діяльності має Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (2000) 21 про свободу здійснення професії адвоката, якою визначено необхідність забезпечення свободи професійної діяльності адвокатів, їх незалежності та належного виконання ними

функції щодо захисту прав і свобод людини. Європейські стандарти також пов'язані з гарантуванням доступу до адвоката, конфіденційності відносин між адвокатом і клієнтом та захистом адвоката від неправомірного втручання у його професійну діяльність [2].

Значення для формування європейських стандартів також має Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, який визначає основні вимоги до професійної поведінки адвоката [3]. Сучасним етапом розвитку цих стандартів стала Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката 2025 року, яка встановила обов'язкові для держав-учасниць вимоги до незалежності та реалізації професійних прав адвокатів [4].

У законодавстві України зазначені принципи знайшли своє відображення насамперед у Конституції України та Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Стаття 59 Конституції України гарантує кожному право на професійну правничу допомогу та свободу у виборі захисника своїх прав. Водночас стаття 131–2 Конституції України встановлює, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура, а її незалежність гарантується [5].

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» визначає адвокатуру України як недержавний самоврядний інститут, а адвокатську діяльність — як незалежну професійну діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту [6]. Закон прямо закріплює такі принципи адвокатської діяльності, як верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів. Крім того, закон встановлює незалежність адвокатури від органів державної влади та покладає на державу обов'язок створювати належні умови для її діяльності та забезпечувати дотримання гарантій адвокатської діяльності [6].

Отже, значна частина основних європейських стандартів вже інтегрована в українське законодавство. Важливим елементом такого регулювання є також Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року, які визначають професійні стандарти поведінки адвоката та спрямовані на забезпечення належного виконання ним професійних обов'язків [7].

Окремої уваги потребує питання захисту адвокатів від неправомірного втручання у професійну діяльність. Європейський підхід передбачає, що незалежність адвоката має бути не лише формально проголошена, а й забезпечена практичними гарантіями. Йдеться, зокрема, про захист адвокатської таємниці, конфіденційності спілкування з клієнтом, свободи професійного висловлювання, належні дисциплінарні процедури та недопущення ототожнення адвоката з його клієнтом.

Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» уже містить основні гарантії незалежності адвоката, заборону ототожнен-

ня адвоката з клієнтом, захисту адвокатської таємниці, встановлює спеціальний порядок дисциплінарного провадження. Подальші зміни мають бути спрямовані передусім на те, щоб ці гарантії працювали на практиці та відповідали сучасним європейським підходам.

Перш за все, доцільно вдосконалити механізм реагування на випадки втручання в адвокатську діяльність. Стаття 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» прямо забороняє будь-яке втручання і перешкоджання здійсненню адвокатської діяльності та встановлює низку інших гарантій. Отже, проблема полягає не у відсутності самої законодавчої заборони, а в необхідності забезпечити її ефективну реалізацію. У цьому напрямі потребує подальшого удосконалення порядок фіксації випадків незаконного втручання, порядок розгляду відповідних звернень адвокатів та обов'язок компетентних органів належним чином реагувати на такі випадки. Особливо важливо забезпечити реальний захист адвокатів від погроз, переслідування, залякування та інших форм тиску, оскільки саме такі гарантії окремо передбачені сучасними європейськими стандартами захисту професії адвоката.

Окремої уваги потребує адвокатська таємниця у цифровому середовищі. Українське законодавство вже встановлює заборону вимагати від адвоката інформацію, що становить адвокатську таємницю, однак сучасна адвокатська діяльність пов'язана з використанням електронної пошти, месенджерів, хмарних сховищ, електронних документів та інших цифрових засобів комунікації. У зв'язку з цим, доцільно чіткіше врегулювати особливості захисту такої інформації. Зокрема, необхідно визначити додаткові гарантії конфіденційності електронного листування адвоката з клієнтом, захисту цифрових документів та даних, які містяться на комп'ютерах, телефонах та інших електронних пристроях адвоката. Таким чином, варто поширити вже існуючі гарантії адвокатської таємниці на ті форми комунікації, які активно використовуються в сучасній адвокатській практиці.

Ще одним напрямом є вдосконалення дисциплінарного провадження. Зокрема, доцільно більш чітко визначити критерії, за якими дисциплінарні органи повинні оцінювати тяжкість дисциплінарного проступку, його наслідки, форму вини, обставини його вчинення та поведінку адвоката. Це дозволило б зробити практику притягнення до дисциплінарної відповідальності більш послідовною та передбачуваною. Такий підхід відповідає європейським стандартам, відповідно до яких дисциплінарні процедури мають проводитися справедливо, а застосовані санкції повинні відповідати принципу пропорційності.

У цьому ж контексті потребує подальшого розвитку принцип пропорційності дисциплінарних стягнень. Чинний Закон уже встановлює конкретні види дисциплінарних стягнень: попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю та позбавлен-

ня права на заняття адвокатською діяльністю. Пропозиція полягає у більш чіткому нормативному визначенні критеріїв вибору конкретного стягнення залежно від характеру та тяжкості порушення.

Подальша імплементація європейських стандартів адвокатської діяльності в національне законодавство України потребує ратифікації Верховною Радою України Конвенції про захист професії адвоката, внесення змін та доповнень до законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність, відповідно до положень Конвенції.

Список використаної літератури

1. Charter of Core Principles of the European Legal Profession: adopted by the Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE) on 25.11.2006. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/PECO/PECO_Letters/EN_PECO_20110621_Letter_to_Speaker_of_Sejm_of_the_Republic_of_Poland.pdf (дата звернення: 09.10.2026).
2. Recommendation No. R (2000) 21 of the Committee of Ministers to Member States on the Freedom of Exercise of the Profession of Lawyer: adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 25.10.2000. URL: https://rm.coe.int/16804d0fc8 (дата звернення: 09.10.2026).
3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: прийнятий на пленарній сесії Ради адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи (CCBE) 28.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_343 (дата звернення: 09.10.2026).
4. Council of Europe Convention for the Protection of the Profession of Lawyer (CETS No. 226). URL: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=226 (дата звернення: 09.10.2026).
5. Конституція України: Конституція України; Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 09.10.2026).
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 09.10.2026).
7. Правила адвокатської етики: Правила; затверджені З'їздом адвокатів України від 09.06.2017, зі змінами від 15.02.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17 (дата звернення: 09.10.2026).

Науковий керівник: *завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України* ***Бакаянова Нана Мезенівна***

ЗМІСТ

Ківалов С. В. Вітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія» 3

Ізовітова Л. П. Вітальне слово Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України 6

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», ПРИСВЯЧЕНІ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО АДВОКАТА ЙОСИПА БРОНЗА

Бакаянова Н. М.
Авторитет адвокатури у світлі поваги до адвокатської професії 9

Завальнюк І. В.
Адвокатура і авторитет правосуддя: запобігання зловживанню процесуальними правами 19

Місяць А. П.
Дисциплінарна відповідальність адвоката: передбачуваність рішень і гарантії справедливого розгляду 26

Хотинська-Нор О. З.
Майбутнє адвокатської професії в епоху штучного інтелекту крізь призму теорії поколінь 28

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Бондарєва М. В.
Участь адвоката в нотаріальному процесі: окремі аспекти 33

Кравець Р. Ю.
Захист в окремих категоріях справ крізь призму судової практики: ефективні підходи 37

Крижевська О. О.
Адвокатська діяльність і військова служба в умовах воєнного стану: проблеми правового регулювання 49

Кубаєнко А. В.
Проблеми реалізації права на захист з моменту фактичного затримання особи в умовах воєнного стану 53

Мельник І. С., Снідевич О. С.
Підтвердження повноважень адвоката у юрисдикційних процесах: сучасний стан та шляхи вдосконалення 58

Осипчук А. В.
Роль адвоката та прокурора в екстрадиційних процедурах: баланс між міжнародними зобов'язаннями держави щодо видачі осіб та гарантіями захисту від політичного чи необґрунтованого переслідування 61

Остафійчук Л. А.
Цифровий суверенітет адвоката 65

Палько В. І.
Правові засади участі адвоката у захисті прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві 71

Плахотнік О. В., Лубінець Д. Д.
Конфіденційна інформація в адвокатських запитах до органів прокуратури України 76

Понурко Т. А.
Окремі питання допуску українських адвокатів до участі у провадженнях Міжнародного кримінального суду 79

Пужаєва І. С.
Практична медіація в адвокатській діяльності: етико-правові аспекти від передмедіаційного аналізу до укладення угоди 84

Саленко О. В.
Обшуки в адвокатів: взаємозв'язок гарантій статей 6 та 8 Конвенції 87

Синицин П. М.
Випадково перехоплене спілкування адвоката з клієнтом під час негласних слідчих (розшукових) дій: гарантії поводження з професійно захищеним матеріалом 91

Трофименко О.-А. С.
Правові гарантії захисту потерпілих після ДТП під час медіації: роль адвоката 94

Туляков В. О.
Вина за належністю, адвокатура та Sunset Clauses: стандарт Yasak v. Türkiye у повоєнній юстиції України 99

Щербатий Р. Р.
Потенційний клієнт адвоката: між зверненням
за правничою допомогою та укладенням договору 106

Вергелес В. Т.
Ризики втрати конфіденційності адвокатської таємниці
при використанні генеративних моделей штучного
інтелекту 111

Григоренко Ю. С.
Класифікація засобів захисту прав клієнта в адвокатській
діяльності 115

Мозгальов В. Ю.
Захист в умовах правової невизначеності: аналіз актуальних
виправдовувальних вироків за ст. 263 КК України 117

Тодорич І. В.
Адвокатський супровід електронної комерції: нові об'єкти
правового захисту та цифрові інструменти здійснення
адвокатської діяльності 121

Антоненко Д. В.
Ототожнення адвоката з клієнтом у справах про державну
зраду та колабораційну діяльність 125

Байбуз Я. О.
Адвокатська таємниця в Україні: проблеми правового
регулювання та практики застосування 129

Бакаянов І. С.
Майбутнє юридичної професії крізь призму наукових праць
Річарда Сасскінда 131

Бєльська С. О.
Роль адвокатури у системі безоплатної правничої допомоги
в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку 135

Бєляєва К. О.
Адвокатська таємниця у кримінальному провадженні:
проблеми забезпечення та напрями вдосконалення
кримінального процесуального законодавства 139

Бичков Б. В.
Адвокатська таємниця при використанні генеративного
штучного інтелекту: ризики розкриття інформації та засоби
її захисту 143

Богаченко К. В.
Адвокатська таємниця в умовах воєнного стану: межі допустимого втручання 146

Бойко Є. В.
Конфіденційність як основа довірчих відносин адвоката та клієнта 150

Булачок О. І.
Адвокатська таємниця в умовах використання штучного інтелекту та проблеми забезпечення конфіденційності й напрями правового регулювання 153

Вареник В. О.
Реалізація професійних прав адвоката під час досудового розслідування: сучасні проблеми та гарантії 157

Волонтирець А. С.
Деякі аспекти функціонування адвокатури України в умовах воєнного стану 161

Гараба А. О.
Використання цифрових технологій у діяльності адвоката: проблеми правового регулювання 164

Годованюк К. О.
Професійні ризики використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності 167

Гольцман Б. О.
Адвокатська діяльність щодо захисту прав військовослужбовців в умовах воєнного стану 171

Гура О. В.
Конфлікт інтересів у діяльності адвоката: сучасні проблеми виявлення та запобігання 175

Джигирей В. В.
Трансформація адвокатської діяльності під впливом штучного інтелекту та цифрових технологій: можливості та професійно-етичні ризики 178

Дудник В. Ю.
Відшкодування витрат на професійну правничу допомогу: проблеми доказування їх розміру 182

Замкова Е. Р.
Роль адвокатури в сучасному суспільстві 186

Згама Є. С.
«Гонорар успіху» адвоката: правова природа та практика правозастосування 188

Іванова Т. М.
Збереження адвокатської таємниці після зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю: часові межі та правові гарантії 192

Каленов С. Д.
Роль адвоката у захисті прав військовослужбовців в умовах воєнного стану 195

Кальченко А. М.
Деякі проблеми збереження адвокатської таємниці в сучасних умовах 199

Канюка О. О.
Підтвердження повноважень адвоката при поданні процесуальних документів через підсистему «Електронний суд» 202

Коваленко А. Р.
Трансформація адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: сучасні виклики та актуальні напрями правничої допомоги 205

Коноваленко А. С.
Конституційне право на інформацію та особливості його реалізації адвокатом 209

Кошель К. О.
Гарантії адвокатської діяльності в умовах воєнного стану 213

Кривенко С. М.
Особливості збирання адвокатом відомостей про факти, що можуть бути використані як докази 216

Кринецький В. В.
Участь захисника у дистанційному судовому провадженні: гарантії реалізації права на захист 220

Кузьминець В. Ю.
Взаємодія прокуратури та адвокатури у кримінальному провадженні: проблеми та шляхи вдосконалення 222

Кузьменко А. О.
Проблеми захисту професійних прав адвокатів в Україні 227

Кулікова К. А.
Адвокатська діяльність в умовах воєнного стану: проблеми забезпечення професійної незалежності, безпеки та ефективної комунікації 231

Лата С. О.
Безоплатна вторинна правнича допомога у справах щодо компенсації за пошкоджене або знищене житло 236

Леонідова К. П.
Адвокатська таємниця при використанні хмарних сервісів: ризики розкриття інформації та професійні обов'язки адвоката 239

Лобода М. А.
Заборона займати позицію всупереч волі клієнта: межі незалежності адвоката 243

Маркасова Л. В.
Цифрова нерівність як перешкода доступу до безоплатної правничої допомоги 245

Маслякова А. В.
Цифровізація адвокатської діяльності: проблеми функціонування «Електронного суду» 248

Машкевич К. М.
Роль адвокатури у протидії корупції в Україні 252

Михальчук О. М.
Захист прав військовослужбовців як один із напрямів адвокатської діяльності 254

Мороз І. Р.
Самостійне звернення дитини за безоплатною правничою допомогою: вікові межі та роль законного представника 257

Музика Ю. В.
Адвокатський запит в умовах воєнного стану: проблеми реалізації права на отримання інформації 260

Муллазянова А. А.
Особливості надання безоплатної вторинної правничої допомоги внутрішньо переміщеним особам 263

Надільна А. В.
До питання використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності 266

Нагорний А. С.
Психологічні аспекти взаємодії адвоката з клієнтами — учасниками бойових дій і постраждалими від війни 269

Неліна Д. В.
Методика первинного інтерв'ювання клієнта адвокатом 272

Ніколаєнко М. О.
Штучний інтелект в адвокатській діяльності: межі використання 276

Новак А. А.
Адвокатська таємниця як інструмент захисту прав клієнта та гарантія незалежності адвоката 279

Радченко Б. Г.
Особливості доказування збитків, завданих внаслідок збройної агресії РФ проти України: проблеми адвокатської практики 283

Плачкова М. В.
Баланс публічного інтересу та права на захист у кримінальних провадженнях 288

Попозогло А. В.
Професійні обов'язки адвоката: між інтересами клієнта та вимогами фінансового моніторингу 292

Разбітнов Є. С.
Участь адвоката-захисника у виконавчому провадженні 297

Ременюк Л. О.
Стратегія та тактика адвокатського захисту у кримінальних провадженнях щодо військових кримінальних правопорушень 300

Рижова Є. С.
До питання використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності 303

Рикова Д. О.
Штучний інтелект та адвокатська таємниця: нові ризики для конфіденційності 305

Ритова С. С.
Значення регламенту Європейського Союзу про штучний інтелект для використання штучного інтелекту в адвокатській діяльності 308

Рудик Ю. П.
Доступність безоплатної правничої допомоги
на деокупованих територіях України: проблеми
та механізми забезпечення 311

Силецький І. С.
Проблеми реалізації права адвоката на ознайомлення
з матеріалами справи: процесуальні обмеження та гарантії
доступу 315

Симоненко Н. О.
Гарантія заборони ототожнення адвоката з клієнтом: сучасні
виклики та ефективність механізмів захисту 318

Сластнікова В. В.
Незалежність адвоката в умовах цифрового контролю
та розвитку інформаційних технологій 322

Слободяник О. Ю.
Адвокат-блогер: співвідношення свободи вираження поглядів
та професійних обов'язків 326

Слободяник О. Ю.
Окремі конституційно-правові аспекти права на захист 329

Сослюк Д. О.
Використання адвокатом штучного інтелекту: етичні
та правові виклики 332

Тімохіна О. О.
Проблеми реалізації гарантій адвокатської діяльності під час
воєнного стану 336

Ткаченко Д. С.
Проблеми забезпечення адвокатської таємниці в умовах
воєнного стану 340

Токарєва А. В.
Проблеми правової кваліфікації дій адвоката на тимчасово
окупованих територіях 344

Третьякова В. В.
Емпатія та професійна деформація адвоката: проблеми
збереження професійної об'єктивності при здійсненні
адвокатської діяльності 347

Трохименко В. В.
Використання адвокатом штучного інтелекту: правові можливості та ризики 350

Франко С. О.
Правові гарантії незалежності адвоката в Україні: проблеми реалізації в умовах воєнного стану 353

Чапрак Є. А.
Цифровізація адвокатської діяльності як фактор трансформації адвокатської діяльності 357

Челишева С. С.
Безперервність надання безоплатної вторинної правничої допомоги у разі заміни адвоката: правові гарантії та проблеми реалізації 360

Чепак С. Р.
Адвокатська таємниця в умовах цифровізації: межі збереження та ризики витоку даних 363

Чурилович М. О.
До питання участі адвоката у кримінальному процесі 366

Швець Т. О.
Проблеми доступу адвоката до матеріалів кримінального провадження та шляхи їх вирішення 370

Шевченко А. А.
Адвокатський супровід фіксації та документування воєнних злочинів проти цивільного населення 373

Шевченко Т. Г.
Ототожнення адвоката з клієнтом як виклик професійній незалежності 377

Шевчук М. О.
Адвокатура як інститут захисту прав і свобод людини 380

Ящишена К. А.
Збирання доказів захисником у кримінальному провадженні: процесуальні можливості та проблеми реалізації 383

Секція 2
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Кравченко М. О.
До питання еволюції принципів адвокатської діяльності в Україні 387

Тіпрова О. М.
Правозаступник в Одеському революційному трибуналі (1919–1920 рр.): між державною службою і реальним захистом 389

Гончаренко Б. В.
Еволюція правил адвокатської етики в Україні: від першої редакції 1999 р. до сучасної практики 393

Дімова Н. О.
Особливості правового статусу присяжного повіреного за судовою реформою 1864 року 395

Кубрак А. Є.
Історія адвокатського самоврядування в Україні 399

Ністратова Д. М.
Історичні етапи становлення адвокатури в Україні 403

Топал В. С.
Погляди Й. Л. Бронза на судово-правову реформу в Україні 407

Чугуєва К. В.
Інститут адвокатури в Україні у XIX–XX століттях: особливості становлення та розвитку 409

Секція 3
РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ АДВОКАТІВ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Івоздій В. А.
Конвенція Ради Європи про захист професії адвоката: ґенеза, нормативний зміст і завдання імплементації в Україні 413

Городовенко В. В.
Правова природа адвокатського самоврядування 417

Джабурія О. О.
Захист професійних прав адвокатів у контексті реформи адвокатури в Україні 422

Кузьменко С. Є.
Від обов'язку навчання до культури професійної компетентності: стратегічні напрями розвитку 430

Стефанчук М. М.
Реформування інституту адвокатури в Україні в контексті євроінтеграції 433

Фурса С. Я.
Якісне законодавство України як знаряддя праці адвоката 438

Карповець А. В.
Рада адвокатів України як інституційна форма реалізації самоврядності 442

Бабенко В. А.
До питання діяльності НААУ в умовах воєнного стану 444

Березіна А. С.
До питання ролі органів адвокатського самоврядування в Україні 447

Дашкевич А. В.
Гарантії адвокатської діяльності в Україні в умовах воєнного стану: проблеми реалізації та напрями вдосконалення 449

Донська Д. В.
Теоретичні та практичні питання припинення права на заняття адвокатською діяльністю 453

Комаринська А. О.
Дискусійні питання проєкту антикорупційної стратегії на 2033–2037 роки щодо діяльності адвокатури 457

Олійник М. І.
Перспективи реформування законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність щодо доступу до професії адвоката 462

Пигуля А. В.
Незалежність адвокатського самоврядування в Україні: сучасні виклики та європейські стандарти захисту професії адвоката 466

Рибкіна П. А.
Сучасні проблеми реалізації завдань адвокатського самоврядування в Україні 469

Ронська Д. А.
Реалізація завдань адвокатського самоврядування в умовах сучасних викликів 473

Цапок О. О.
Адвокатура в умовах воєнного стану: гарантії діяльності та нові виклики 476

Секція 4
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА

Гансецька В. В.
Адвокатська таємниця в епоху соціальних мереж: ризики розголошення конфіденційної інформації 480

Зубрицький О. О.
Сучасний стан та перспективи забезпечення прозорості дисциплінарних проваджень щодо адвокатів 484

Легких К. В.
Перехідний період після зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю як гарантія захисту прав клієнта: в пошуках оптимальної моделі 488

Мартиненко А. В.
Дисциплінарна відповідальність за висловлювання адвоката 492

Мінченко Р. М.
Честь чи доброчесність: поняття, правова природа та значення в сучасному українському праві 496

Храпенко О. О.
Людський контроль за використанням штучного інтелекту в адвокатській діяльності як новий стандарт професійної відповідальності адвоката 503

Басюк Ю. М.
Цифрова комунікація адвоката із суб'єктами судового процесу із використанням месенджерів та електронного суду: етичні особливості 507

Авєтісян К.
Проблема забезпечення пропорційності дисциплінарних стягнень щодо адвокатів в Україні 511

Аргірова А. В.
Дотримання правил адвокатської етики як умова професійної відповідальності 513

Аркушенко С. А.
Збереження адвокатської таємниці після припинення надання правничої допомоги 517

Артошина О. О.
Професійно-етичні обов'язки адвоката в механізмі дисциплінарної відповідальності 520

Атанасова Є. Д.
Поведінка адвоката в суді крізь призму норм адвокатської етики 524

Безчеснюк М. І.
Штучний інтелект та адвокатська таємниця: нові ризики конфіденційності у професійній діяльності адвоката 527

Богдан Г. М.
Адвокатська діяльність у соціальних мережах: правові та етичні межі 532

Богданець Т. О.
Використання генеративного штучного інтелекту адвокатом: межі обов'язку інформування клієнта 535

Божко А. В.
Психологічний модуль комунікативної компетентності адвоката 540

Бойченко Д. С.
Етичні аспекти використання штучного інтелекту та нейромереж у професійній діяльності адвоката 544

Бондарчук Я. О.
Особистий бренд адвоката в соціальних мережах: межі професійної етики 548

Бурiченко А. В.
Правові та етичні межі використання адвокатом соціальних мереж 552

Вітер Н. О.
Конфлікт інтересів в адвокатській діяльності: етичні вимоги та механізми запобігання 555

Ворончук О. Л.
Етичні та практичні засади надання адвокатом правничої допомоги у сфері військового права 559

Георгіу О. Ю.
Культура поведінки адвоката та її значення в адвокатській діяльності 563

Горбатюк В. В.
Конфлікт інтересів у діяльності адвоката: правове регулювання і способи запобігання 567

Гордієнко В. С.
Свобода вираження поглядів адвоката у соціальних мережах: професійно-етичні межі 570

Гуменюк А. О.
Творчий підхід у діяльності адвоката: межі професійної свободи та вимоги адвокатської етики 573

Друзь А. В.
Правова природа присяги адвоката та її значення 576

Дячук А. О.
Етичні межі публічної діяльності адвоката в соціальних мережах та засобах масової інформації 579

Єйникова В. В.
Морально-етичні засади взаємодії адвоката з працівниками апарату суду 583

Задорожна Є. В.
Конфіденційність як основоположний принцип професійної етики адвоката 586

Заторська Д. В.
Незалежність адвоката при здійсненні професійної діяльності як принцип адвокатської етики 590

Істомін О. Д.
Етичні аспекти використання інструментів штучного інтелекту адвокатом під час підготовки процесуальних документів 594

Кацан Д. В.
Етичні вимоги до публічних висловлювань адвоката в соціальних мережах 597

Клименко К. О.
Дисциплінарна відповідальність адвоката: баланс між захистом публічного інтересу та гарантіями незалежності професії 599

Коноваленко А. С.
Адвокатська таємниця і право клієнта на конфіденційність: співвідношення правових та етичних гарантій 604

Короленко С. В.
Цифровий імідж адвоката як чинник формування його професійної репутації 607

Копачинський Н. В.
Конфлікт інтересів у діяльності адвоката: проблеми запобігання та вирішення 612

Коржеван К. Ю.
Дисциплінарна відповідальність адвоката за поведінку в соціальних мережах 615

Крючков Д. І.
Етика взаємодії адвоката з клієнтом 618

Кукуріка І. О.
Принцип уникнення конфлікту інтересів у діяльності адвоката 621

Кулачок К. М.
Соціальні мережі як інструмент професійної діяльності адвоката: вимоги адвокатської етики 624

Kustriei D. P.
Ethical Standards of Behavior of an Advocate in the Current Information Space 627

Літовченко Д. Ю.
Особливості дотримання правил адвокатської етики під час надання правничої допомоги у військово-правовій сфері 631

Мазур Д. С.
Професійний вигляд адвоката як прояв адвокатської етики: від традицій до сучасних стандартів 635

Мамотенко А. Р.
Етичні межі поведінки адвоката у відносинах з клієнтом 638

Мартинюк А. Д.
Уникнення конфлікту інтересів як один з принципів адвокатської діяльності 641

Мельник Д. Є.
Публічна поведінка адвоката у соціальних мережах як предмет дисциплінарного провадження 644

Мельник Д. В.
Межі допустимої поведінки адвоката в соціальних мережах крізь призму правил адвокатської етики 648

Мельниченко Н. О.
Адвокатська етика в умовах соціальних мереж: допустимі межі публічності адвоката 651

Музика Ю. В.
Адвокат поза професією: етичні вимоги до поведінки у приватному житті 654

Найденко М. Р.
Професійна етика адвоката в умовах війни: нові виклики для традиційних стандартів професії 658

Нєдєлчєва Д. П.
Штучний інтелект в адвокатській практиці: етика, конфіденційність і відповідальність 661

Перевізник Д. П.
Етичні вимоги до інформування клієнта про хід та результати виконання адвокатом доручення 665

Плачинда А. П.
Етичні аспекти обмеження рекламування адвокатської діяльності в цифрову епоху: стандарти CCBE та виклики для України 669

Плішко Д. В.
Етичні стандарти діяльності адвоката в умовах діджиталізації 673

Подвалюк Д. С.
Етичні засади професійної діяльності адвоката: сучасні виклики та межі професійної поведінки 676

Поплавська А. С.
Зловживання процесуальними правами чи активний захист: тонка грань адвокатської етики 680

Приймак М. І.
Етичні ризики використання штучного інтелекту в діяльності адвоката 685

Савранська Ю. О.
Професійна етика адвоката як основа довіри клієнта та належного здійснення адвокатської діяльності 689

Сакалюк Я. В.
Уникнення конфлікту інтересів як принцип адвокатської діяльності 692

Сєдіна Є. І.
Етичні стандарти професійної діяльності адвоката: сучасні вимоги та проблеми дотримання 697

Синяк В. С.
Адвокатська таємниця в цифровому середовищі: від обов'язку нерозголошення до забезпечення захисту інформації 701

Скалозуб Ю. Р.
Принцип чесності та добропорядної репутації адвоката: нормативний зміст і проблеми практичної реалізації 705

Суховська А. А.
Рекламування адвокатської діяльності: етичні вимоги та межі допустимого 709

Терзі Ю. В.
Дисциплінарна відповідальність адвоката: проблеми та перспективи вдосконалення 712

Тучак О. І.
Етичні принципи під час рекламування адвокатської діяльності 716

Фецяк А. З.
Етичні стандарти поведінки адвоката в соціальних мережах 719

Халамай Я. С.
Свобода слова адвоката у соціальних мережах: етико-правовий аспект 723

Чернашов Д. В.
Вплив поведінки адвоката на його професійну репутацію 727

Чорновол А. В.
Засада змагальності під час розгляду дисциплінарної справи
щодо адвоката: проблеми реалізації 730

Черняк А. Ю.
Етичні межі висловлювань адвоката в суді та дисциплінарна
відповідальність за їх порушення 734

Шкварько А. А.
Дисциплінарне провадження щодо адвоката в Україні:
проблеми правового регулювання та напрями реформування . . . 738

Щербань С. Д.
Адвокатська аргументація: етичні межі між переконанням
і маніпуляцією 742

Явдик Д. О.
Принцип конфіденційності як основа довірчих відносин
між адвокатом і клієнтом 746

Секція 5
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ
ТА ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ

Баранов О. О.
Транскордонний кримінальний захист в умовах європейської
інтеграції України: нові виклики за регламентом ЄС
про передачу кримінальних проваджень 750

Вільчик Т. Б.
Незалежність адвокатури: стандарти Конвенції Ради Європи
та національні механізми їх реалізації 755

Vodopian T.
AI Regulation Across the Legal Profession in England 760

Кісліцина І. О.
Дисциплінарна відповідальність адвоката в Польщі
та пропозиції для удосконалення законодавства України 765

Ковальчук І. С.
Правове регулювання набуття статусу адвоката в США
та можливості імплементації позитивного досвіду в Україні 772

Kondrych V. V.
Between Secrecy and Disclosure: the Ethics of Advocacy and Anti-Corruption Legislation in Ukraine and the United Kingdom 777

Kravchenko O.
Advocacy in Italy and Ukraine: Comparative Legal Analysis of Selected Aspects 781

Мінченко Д. А.
Нормативно-правові засади, основні принципи та складові професійної етики юриста: досвід Англії та Уельсу 785

Москвич Л. М.
Межі судового контролю розміру адвокатської винагороди в Україні та Німеччині 792

Нестерчук Л. П.
До питання правового статусу та професійних критеріїв допуску адвокатів до участі у міжнародному кримінальному судочинстві 798

Свида О. Г.
Присяга адвокатів за законодавством України та держав-членів ЄС: окремі питання 803

Фляжнікова Я. В.
Адвокатська етика в епоху цифровізації: досвід США 808

Дзядевич В. Р.
Перехід колишніх суддів до адвокатури: польський досвід та орієнтири для України 812

Білик К. В.
Моделі регулювання адвокатури у країнах ЄС та США: порівняльно-правовий аналіз 815

Волошенюк В. В.
Роль адвокатури у забезпеченні міжнародного захисту прав людини 818

Жужуян К. Є.
Порівняльно-правовий аналіз дисциплінарних санкцій щодо адвокатів в Україні та Німеччині 823

Жупаненко Т. С.
Адвокатська таємниця в Україні та Франції 827

Завальніцька Д. А.
Трансформація професійної діяльності адвоката під впливом міжнародних стандартів 831

Зброцька Я. А.
Професійна етика та дисциплінарна відповідальність адвокатів в Україні та Польщі: порівняльно-правовий аналіз 834

Карауш В. А.
Зарубіжний досвід допуску до адвокатської професії: порівняльний аналіз практики США та країн Європейського Союзу 839

Плачинда А. П.
Переслідування адвокатів в умовах збройної агресії Російської Федерації: міжнародно-правові механізми захисту та перспективи ратифікації CETS № 226 842

Смирнова С. О.
Порівняльний аналіз етики адвоката в Україні і Сполучених Штатах Америки 846

Хоца В. А.
Європейські стандарти адвокатської діяльності та їх імплементація у законодавство України 848

Наукове видання

АДВОКАТУРА: МИНУЛЕ, СУЧАСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЄ

МАТЕРІАЛИ
XVI Міжнародної науково-практичної конференції

30 жовтня 2026 року,
м. Одеса

Українською та англійською мовами

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Дизайнер обкладинки *О. А. Кунтарас*

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 50,69.
Тираж 45 прим. Зам. № 95 (14).

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 7
Тел.: (048) 777-48-79, 728-75-45
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.